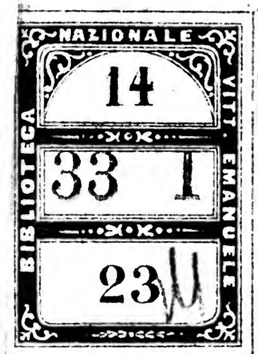

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
33 I
23

THEOLOGIA
DOGMATICA
ET MORALIS,
AD USUM SEMINARII CATALAUN.

AUCTORE

D. LUDOVICO HABERT,

S. Facult. Parif. Doct. Theol. & Soc. Sorb.

Cui insuper in hac Editione adjecta est

HISTORIA
PŒNITENTIÆ PUBLICÆ

Confcripta, notifque & animadverfionibus illuftrata

a R. P. GERALDO ZURCHER
O. S. Ben. SS. Theol. & J. U. Prof. Sangal.

TOMUS TERTIUS.

Continens Tractatus

DE ACTIBUS HUMANIS,
De Vitiis, & Peccatis, de Regula Morum,
de Fide, Spe, & Charitate.

VENETIIS,
MDCCLXXXV.
EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.
Superiorum Permiffu, ac Privilegiis.

INDEX CAPITUM.

TRACTATUS

De Actibus Humanis.

TRACTATUS

De Vitiis & Peccatis.

§. III.

TRACTATUS

De Regula morum.

PRIMA PARS.

De Conscientia.

SECUNDA PARS

De Legibus.

TRACTATUS

De Fide, Spe, & Caritate.

PRIMA PARS.

De Fide.

SECUNDA PARS.

De Spe.

TERTIA PARS.

De Caritate.

TRA-

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

THeologi vulgo distinguunt inter actionem hominis, & actionem humanam: ab homine quidem utraque procedit, sed illa sine rationis advertentia; ista cum advertentia & humano modo. De posteriori dumtaxat instituitur hic Tractatus.

CAPUT PRIMUM.

De notione actus humani.

Q. QUid est actus humanus?

R. 1. Est actus a voluntate hominis deliberate procedens, Ita S. Th. 1. 2. q. 1. art. 1. *Illæ solæ actiones*, inquit, *vocantur proprie humanæ, quarum homo dominus est: est autem dominus suorum actuum per rationem & voluntatem: unde & liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Illæ ergo actiones proprie humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt: si autem aliæ actiones homini conveniant, possunt dici quidem hominis actiones, sed non proprie humanæ, cum non sint hominis in quantum homo est.*

Dicitur 1. *A voluntate hominis procedens*, quod fit vel immediate, vel mediate. Si immediate a voluntate procedat, ut amor, odium, desiderium, &c. actus dicitur elicitus: si mediate tantum, ut meditatio, de-

ambulatio, &c. actus dicitur imperatus, quia nec meditatio, nec deambulatio exeunt a voluntate, sed ab aliis potentiis; illa ab intellectu, hæc a facultate motrice. Dicuntur tamen actus a voluntate imperati, quia non procedunt a suis potentiis, nisi imperante voluntate. Ad instar actuum voluntatis, Philosophi ac Theologi distinguunt actus virtutum moralium in elicitos & imperatos, quamvis omnes a voluntate immediate procedant. Actus virtutis elicitus est ille, qui immediate a virtute producitur, ut oratio a virtute Religionis: imperatus, qui non nisi mediante alia virtute producitur; sic oratio ad obtinendam veniam peccatorum, est actus pœnitentiæ imperatus, quia oratio non procedit a pœnitentia nisi mediante Religione, cujus est proprius & elicitus actus.

Dicitur 2. *Deliberate*, hoc est, cum advertentia rationis, & ex electione, ac proinde libere.

Actus autem a voluntate procedit, vel consentanee ad rectam rationem, vel dissentanee; sub quo respectu dicitur actus moralis.

Ergo in Actu humano tria sunt spectanda, scilicet voluntarium, liberum, & morale; de quibus sigillatim agendum.

§. I.

De Voluntario.

Q. Quid est voluntarium.

R. Est id, quod fit a principio interno, id est, a voluntate, cognoscente singula in quibus est actio. Ita Philosophi & Theologi summo consensu post Aristotelem, S. Gregorium Nissenum, sanctum Damascenum; ac præcipue S. Bernardus, Tractatu de gratia & libero arbitrio, cap. 2. num. 4. & S. Th. 1. 2. q. 6. art. 1. & 2.

Ergo ad voluntarium duo absolute requiruntur. Primo, debet esse a principio intrinseco; unde violenta tractio in carcerem non est voluntaria in eo, qui trahitur, quia fit a principio extrinseco, nempe a

satel-

satellitibus, nec ad eam tractus quidquam confert. Secundo, debet agens, a quo procedit actio voluntaria, agnoscere ea, in quibus versatur ejus actio, singulas nempe circumstantias, locum, finem, tempus, &c.

Dices: actio aliquando est magis voluntaria, etiam si procedat ex minori cognitione & deliberatione: ergo ad voluntarium non pertinet cognitio.

Probatur antecedens: Concupiscentia auget voluntarium, & caussat ignorantiam, seu inadvertentiam, ita ut quo magis ardet concupiscentia, eo actus sit magis voluntarius, & mentis cæcitas major.

Nego anteced. cujus confirmationem distinguo: Concupiscentia caussat ignorantiam & inadvertentiam circa ea, quæ ab objecto possent avertere, & impedire actionem, Conc. Circa ea, ad quæ movet concupiscentia, puta delectabilia, Nego. Itaque multa spectanda sunt circa objectum concupiscentiæ, scilicet, bonum sensibile, & delectabile, turpitudo peccati, prohibitio legis, pœnæ, quas Deus minatur. Cum autem hæc posteriora frænum injiciant concupiscentiæ, & motum ejus restringant, efficit, ut peccato inde oculos mentis avertat, & eatenus excæcetur: ad priora vero convertat, nempe ad delectabilia, & attentius ea expendat.

Ergo amor est cœcus, & oculatus, seu perspicax, sub duplici respectu. Nempe oculatus est & perspicax respectu eorum, ad quæ inclinat; cœcus vero respectu eorum, quorum consideratio motum ejus impediret.

Ergo quem justitia magis delectat, is in bono sapientior est, & in lege Dei scrutanda perspicacior: contra vero qui temporalia concupiscit, in iis prudentius se gerit, juxta illud Lucæ 16. *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.*

§. II.

De violentia & coactione.

Q. 1. *Quotuplex est violentia seu coactio?*
R. Duplex, alia absoluta, alia secundum quid, quæ dicitur a S. Thoma coactio insufficiens.

Q. 2. *Quid est coactio absoluta?*

R. Est actio, quæ procedit a principio extrinseco, nihil conferente passo, ut tractio in carcerem, quæ totaliter est a satellitibus.

Q. 3. *Quid est coactio insufficiens, & secundum quid?*

R. Est actio, quæ est partim a principio intrinseco, partim ab extrinseco, ut consensus, quem gravis metus extorquet.

Q. 4. *Omnis coactio tollitne voluntarium?*

R. Absoluta tollit, insufficiens vero minuit dumtaxat.

Probatur utraque responsionis pars. Actio voluntaria ex dictis procedit a principio intrinseco, nempe a voluntate: atqui quod fit per coactionem absolutam, ut violenta tractio in carcerem, nullatenus procedit a principio intrinseco: quod autem fit coactione insufficienti, partim est a principio intrinseco seu voluntate; partim a principio extrinseco, puta ab eo, qui per metum extorquet consensum voluntatis. Ergo coactio absoluta voluntarium prorsus excludit, insufficiens vero minuit dumtaxat.

Quæst. 5. *Voluntas potestne cogi coactione absoluta?*

R. Non potest quoad actus elicitos. Hæc est responsio omnium Philosophorum & Theologorum, præsertim vero Sancti Bernardi Tract. de grat. & lib. arbitr. cap. 1. 2. 3. 12. &c. Et Sancti Thomæ 1. 2. q. 6. art. 4.

Probatur: quia omnis elicita voluntatis actio est volitio, quemadmodum omnis operatio intellectus

est

est intellectio: atqui repugnat volitionem ab alio principio, quam a voluntate procedere, esset autem manifesta contradictio, volitionem non esse quid voluntarium.

Dices: vis seu metus gravis reddit matrimonium nullum: ergo tollit omnino consensum, ac proinde voluntarium.

Dist. conseq. tollit omnino consensum quoad effectum, & vim obligandi, Conc. quoad entitatem, Nego cons. Itaque qui per vim consentit matrimonio, simpliciter voluntarie consentit, estque involuntarius secundum quid dumtaxat. Sed consensus ille, ex dispositione juris positivi, nullam parit obligationem, nulliusque est effectus. Idem dicendum est de voto solemni ex gravi metu emisso; nam tale votum non ligat voventem, etiamsi sit absolute & simpliciter voluntarium.

Confirm. respons. Valet matrimonium, si metus sit juste incussus, puta si constuprator metu gravioris pœnæ cogatur ducere virginem a se corruptam: ergo metus non tollit absolute voluntarium.

Ergo apostasia, perjurium, & alia crimina metu extorta, sunt absolute voluntaria, & secundum quid involuntaria, nec proinde omnino excusanda; minus tamen gravia sunt, quia etsi metus non tollat omnino voluntarium, minuit tamen.

Dices: concupiscentia, ex dictis, auget voluntarium, & tamen minuit gravitatem peccati, ergo majus aut minus voluntarium non reddit peccatum gravius aut levius.

Nego cons. nam gravitas aut levitas peccati non solum repetitur ex voluntario, sed etiam ex libero. Porro concupiscentia, dum auget voluntarium, minuit liberum; nam magis inclinat & determinat: minor autem libertas minuit gravitatem peccati.

Ergo, inquies: gratia minuit meritum, quia dum facit nos magis voluntarios in lege Domini, reddit minus indifferentes, ac proinde minus liberos.

Nego cons. namque vera radix meriti est caritas; indifferentia vero, seu potestas agendi & non agendi, est

est conditio requisita ad meritum, quatenus efficit ut homo sit dominus sui actus. Unde quo major est caritas, eo majus sequitur meritum; quia ex intensiori caritate actus intensior & perfectior procedit.

§. III.

De Ignorantia.

Q. 1. QUotuplex *est ignorantia?*

R. Alia est ignorantia juris, alia facti: alia vincibilis, alia invincibilis.

Q. 2. *Quid est ignorantia juris?*

R. Est ea, qua quis ignorat legem, v. g. consanguinitatem, aut affinitatem esse matrimonii impedimentum dirimens. Hæc autem ignorantia vel est juris naturalis, vel juris positivi, sive divini sive humani.

Q. 3. *Quid est ignorantia facti?*

R. Est ea, qua quis, sciens legem, v. g. affinitatem esse matrimonii impedimentum dirimens, nescit eam, cum qua contrahit, esse sibi affinem.

Q. 4. *Quid est ignorantia vincibilis?*

R. Est ignorantia eorum, quæ quis scire potest & debet.

Dico, *debet*; si enim quis ignorat ea quæ scire non tenetur, non est in eo ignorantia, sed mera nescientia, nec negligentiæ est insimulandus, si non curaverit addiscere. Hinc quod est nescientia in plebe, potest esse ignorantia vincibilis in Pastore.

Q. 5. *Quid est ignorantia invincibilis?*

R. Est ignorantia eorum, quæ quis scire non potest, nec tenetur.

Dico, *nec tenetur*, si quis enim munus temere suscipiat, nec scientiam ad illud exercendum necessariam comparare possit, ignorantia illius non censetur invincibilis, ut ex infra dicendis patebit.

Q. 6. *Quotuplex est ignorantia vincibilis?*

R. Duplex: affectata, quando quis de industria vult nescire, ut liberius peccet; & crassa, ut si quis directe

rectè quidem non affectet ignorare, debitam tamen non adhibeat diligentiam, ut ignorantiam vitet?

Q. 7. *Ignorantia vincibilis tollit ne voluntarium?*

R. 1. Affectatio auget voluntarium, & peccatum, nedum tollat. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 4. „ Ex intentione ... voluntatis, *inquit*, ad peccatum „ provenit, quod aliquis vult subire ignorantiæ dam- „ num, propter libertatem peccandi.

R. 2. Crassa minuit voluntarium, quia minuit cognitionem; actio enim, quæ procedit a principio minus cognoscente singula, in quibus est actio, est minus voluntaria, ac proinde minus malitiæ continet, juxta illud Luc. 12. „ Servus, qui cognovit volunta- „ tem domini sui, & non præparavit, & non fecit „ secundum voluntatem ejus, vapulabit multis: qui „ autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapu- „ labit paucis. *Et* 1. *Timoth. cap.* 1. *Misericordiam Dei* „ consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

R. 3. Ignorantia crassa non tollit absolute voluntarium, nec omnino excusat a peccato, quia est volita saltem indirecte, quatenus nempe qui ea laborat, voluntarie vel omittit diligentiam necessariam ut addiscat, vel suscipit officium, ad quod præstandum non potest adipisci scientiam requisitam. Porro qui vult caussam, vult consequenter effectum cum ea necessario conjunctum.

Confirmatur respons. 1. ex Scriptura Luc. 12. mox laudato, *qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis*. In lib. Levitici varia sunt instituta sacrificia ad expianda ignorantiæ peccata. Ps. 25. David petit veniam pro peccatis ignorantiæ, *ignorantias meas ne memineris, Domine*.

Confirm. 2. ex Concilio Diospol. in quo damnata fuit hæc Pelagii propositio: *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato: quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem*. Contra quam propositionem Patres insurgunt his verbis; *Hæc reprobat sancta Synodus, & sancta Catholica Ecclesia*. Hunc Pelagii errorem in auctore quodam reviviscen-

tem

tem egregie refellit S. Bernardus Tract. de Baptismo ad Hugonem Victorinum cap. 4.

Dic. ex dictis, ubi nulla est cognitio, nullum quoque est voluntarium, nec proinde peccatum: atqui plures nesciunt quæ scire possunt & debent, nec advertunt se nescire; immo existimant, etiam ex aliorum testimonio, se nosse quæ oportet, nec in mentem eorum venit sibi adhibendam esse majorem diligentiam: ergo ignorantia vincibilis nonnunquam tollit voluntarium & peccatum.

Minor probatur multis exemplis: 1. Judæorum qui ex zelo legis persecuti sunt Christum Dominum: *Si enim cognovissent*, inquit Apostolus 1. Cor. 2. *nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. 2. Hæreticorum, ex quibus non pauci solo Dei timore videntur suæ sectæ addicti. 3. multorum tum Judicum, tum Pastorum, & Confessariorum, qui ubi ponunt tenebras lucem, ibi putant se obsequium præstare Deo.

Dist. min. Plures nesciunt nec advertunt se nescire, sed advertere possunt, & debent, Conc. advertere non possunt, nec debent, subdistinguo; & in illa hypothesi ignorantia est invincibilis, qualis est in infidelibus negativis, Conc. & ignorantia illa est invincibilis, Nego min. & cons.

Ad Confirm. resp. 1. Judæos per miracula & prophetias potuisse cognoscere Christum Dominum, juxta illud Jo: 5. *Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi; de me enim ille scripsit*. 2. Hereticos & alios infideles, quibus annuntiatum est Evangelium, si vellent attendere ad notas veræ Religionis, eam in Ecclesia Romana facile esse deprehensuros. Porro Pastores & Judices Catholici multo minus sunt excusandi ob ignorantiam, quam infideles; habent enim libros, de quorum auctoritate non dubitant: habent & qui explicent, si quæ occurrant difficiliora; sed legere negligunt, & audire contemnunt.

Ex his duo colliges.

Primum: merito a summo Pontifice Alexandro VIII. & a Clero Gallicano anno 1700. damnatam fuisse hanc quorundam Modernorum propositionem: *Peccatum*

Phi-

Philosophicum seu morale quantumvis grave in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat: est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum: Quæ propositio ab Illustrissimis Antistitibus notatur ut scandolosa, temeraria, piarum aurium offensiva, & erronea. Quid enim absurdum magis, quam nequissimum peccatorem vix offensam Dei incurrere; quia vix de Deo cogitat: Justum vero sæpius cadere, quia in conspectu Dei sollicite ambulat; dæmonem in tuto salutem hominum ponere, dum mentis oculos excæcat, & eos falsa boni specie deludit.

Secundum: peccata ignorantiæ vincibilis, etsi minus malitiæ contineant, majori tamen damnationis periculo exponere, & eatenus quam maxime esse timenda, ut quæ cum impœnitentia finali plerumque sint conjuncta; quis enim illud emendare cogitabit, in quo se peccare non arbitratur? hinc geminatæ Ecclesiæ preces; *illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte*, Psal. 12. *ab occultis meis munda me*, Psal. 18. hinc firmissimarum Ecclesiæ columnarum tremor, *nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum*, 1. Cor. 4. *multum timeo occulta mea, quæ norunt oculi tui, mei autem non. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum*: S. August. lib. 10. Confessionum. cap. 37.

Q. 8. *Quid observandum ad sedandos graves conscientiæ motus ex dictis nascentes; suadendumque ignorantiam, si quæ in nobis sit, non esse vincibilem seu voluntariam, nec proinde peccata, quæ inde sequuntur nobis in Dei judicio fore imputanda?*

Q. 1. Quoad ignorantiam juris, communis est Teologorum & Canonistarum doctrina, ut ignorantia non censeatur vincibilis, sufficere eam diligentiam, quæ moraliter sit in hominis potestate, spectatis circumstantiis ejus personæ, & rei tractandæ, quamvis major dari possit: non imputandam ignorantiam scienti, quæ communiter noverunt homines ejusdem professionis, nec requiri, secluso contractu, ut quis excellat inter doctissimos. Hinc Actuarius, seu Nota-

rius,

rius, qui vitiosum scripsit contractum ex ignorantia; quam soli peritissimi vitare potuissent, non peccavit, nec damnum inde secutum resarcire tenetur: contra vero si erravit in iis, quæ facilia sunt, quæque communiter norunt, qui ad illud munus sunt idonei. Idem judicium esto de Pastore, Confessario, & Advocato; hi quippe si in suis consiliis errent, ubi periti non errarent, peccant, & obnoxii sunt restitutioni; secus si hæc scirentur duntaxat a peritissimis.

Dixi, *secluso contractu*; namque ex Tractatu de Justitia & jure part. 2. cap. 3. sunt contractus, qui requirunt diligentiam singularem, & peritiam excellentem.

R. 2. Quoad ignorantiam facti, qua nonnunquam laborant etiam viri doctissimi. Hæc non videtur vincibilis seu voluntaria, nec proinde imputanda in peccatum iis, qui mandata Dei impense diligunt, omnem culpam summopere timent, instantius orant, ne obrepat, & certam morum regulam, de qua suo loco, sibi præstituunt. Quis vero ante tribunal Christi illius patrocinium suscipiat, qui ignorat se eodem spiritu superbiæ & cupiditatis pulsari, quem in aliis cum multa eruditione & magna animi fortitudine detegit ac reprehendit?

Q. 9. *Ignorantia invincibilis excludit-ne omnino voluntarium & peccatum?*

R. Excludit, sive illa sit facti, sive juris, etiam naturalis, in hypothesi, quod detur ejusmodi ignorantia.

Probatur: quia ex dictis illud voluntarium non est, quod fit a principio nullatenus cognoscente singula, in quibus est actio: voluntas enim non fertur in incognitum. Atqui agens ex ignorantia invincibili nullatenus cognoscit, nec cognoscere potest ea, in quibus est ejus actio, alioquin ignorantia ejus non esset invincibilis: ergo quod fit ex ignorantia invincibili, prorsus involuntarium est. Porro nullum est peccatum, nisi sit voluntarium; *Usque adeo*, inquit S. Augustinus lib. de vera Religione cap. 4. *peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit volun-*

voluntarium: & hoc ita manifestum, ut nullo doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.

Confirmatus ex summis Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. qui damnarunt sequentes Baji propositiones, *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium.* Item, *infidelitas negativa in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Alexander quoque VIII. perstrinxit eundem errorem his propositionibus restitutum. Prima *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, & demeritum sufficit illa libertas, quæ voluntarium ac liberum fuit in caussa sua peccato originali, & voluntate Adami peccantis.* Secunda, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat a peccato formali.*

Dixi, *etiam juris naturalis, in hypothesi quod detur ejusmodi ignorantia invincibilis:* nam quæstio est infra examinanda, utrum revera detur.

Dices 1. peccatum originale est peccatum proprie dictum, quia voluntarium fuit in Adamo: ergo quæ fiunt ex ignorantia invincibili contra legem naturalem, sunt formaliter peccata, cum in Adamo sint æque voluntaria.

Nego consequentiam & paritatem; quia, ex dicendis tractatu de peccatis, peccatum originale est peccatum naturæ, satisque est ad illud contrahendum, quod natura humana fuerit vitiata in sua origine per voluntatem Adami, in quo, tanquam in capite, omnes continebantur: At quæ fiunt ex ignorantia, sunt actus personales, ac proinde debent esse voluntarii propria voluntate. Peccatum autem personale non potest esse voluntarium propria voluntate, nisi adsit, aut adesse possit & debeat aliqua cognitio. Porro posteri Adam nec debuerunt, nec potuerunt in illo prævidere quæ faciunt ex ignorantia invincibilis: ergo illa non sunt peccata formaliter, sed materialiter dumtaxat.

Confirmatur 1. Si sacrilegia, homicidia, adulteria, &c. essent peccata naturæ, iis omnibus homines nascerentur obnoxii, & pro iis parvuli sine Baptismo decedentes pœnas in altera vita luerent, quod ne ipsi

qui-

quidem Adversarii admittunt : ergo ut quis horum censeatur reus, satis non est quod natura in Adamo vitiata ad ea inclinet, sed accedat necesse est propriæ voluntatis consensus, qui cum ignorantia invincibili exire nequit.

Confirmatur. 2. Ex concessis Adversariorum, ignorantia invincibilis facti & juris positivi excusat a peccato : atqui illa ignorantia est æque effectus peccati originalis, & æque voluntaria in Adamo, ac ignorantia invincibilis juris naturalis : Ergo.

Dices 2. Sanctus Augustinus pluribus in locis probat ignorantiam invincibilem non excusare ; libro enim de grat. & lib. arbitr. cap. 3. sic habet : *sed & illa ignorantia, quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed & eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet, sed fortassis ut mitius ardeat : non enim sine caussa dictum :* Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt. Et epist. 194. alias 105. *Inexcusabilis est*, inquit, *omnis peccator vel vitio originis, vel additamento propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat*. Ergo.

Distinguo antecd. neminem excusat a peccato originali, quod in Adamo contraxit, Concedo : a peccato actuali, subdistinguo : si scire potuit, Concedo : si scire non potuit, Nego antec. Itaque infideles negativi, juxta mentem Sancti Doctoris, duplici ignorantia laborant, nempe vincibili & invincibili. Ignorantia legis naturalis in ipsis vincibilis est, & ideo peccant, si illam non servent, sed mitius ardebunt, quia illorum peccata minus sunt gravia, utpote ex ignorantia. Servus enim, ait Christus, qui non cognovit voluntatem domini sui, vapulavit paucis : ignorantia vero Legis Evangelicæ, de qua nihil audire potuerunt, invincibilis est, nec proinde in ipsis peccatum formaliter, sed pœna peccati dumtaxat. Quod autem hæc solutio sit ad mentem sancti Augustini, patet tum ex lib. 3. de libero arbitr. cap. 19. tum ex laudata Epist. 194. sic enim habet cit. c. 19.

de

de ignorantia juris naturalis, *recte fortasse quæreretur* (homo) *si erroris aut libidinis nullus hominum victor existeret. Cum vero ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem, aversum vocet, doceat credentem, diligentem hortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras*. De ignorantia autem juris positivi, seu legis Evangelicæ, sic scribit laudata epist. 194. *in iis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in iis autem, qui non potuerunt, pœna peccati*.

Instabis: S. Augustinus impugnat hanc Pelagii propositionem, *oblivio & ignorantia non subjacent peccato*: atqui Pelagius non negavit ignorantiam vincibilem subjacere peccato; idem enim agnoscit S. Augustinus: *tractat iste*, inquit, *de peccatis ignorantiæ, & dicit hominem pervigilare debere, ne ignoret, ideoque esse culpandam ignorantiam*: Ergo S. Augustinus post Patres Diospolitanos contendit ignorantiam invincibilem non excusare a peccato.

Dist. min. Non negavit subjacere peccato ignorantiam naturæ viribus vincibilem, Concedo: vincibilem solo gratiæ auxilio, cujus necessitatem non agnoscebat, Nego minor. Igitur ignorantia, quæ secundum Pelagium erat invincibilis, vinci poterat auxilio gratiæ, quod Deus suppliciter petentibus non denegat, sed Pelagius de viribus liberi arbitrii præsumens negligebat illud auxilium hoc sophismate delusus: Vel possum adhibita diligentia expellere ignorantiæ tenebras, vel non possum; si possum & negligo, ignorantia mihi imputatur; si non possum, ignorantiæ est, non voluntatis, quod peccem. Contra arguit Sanctus Augustinus: illud non dicendum impossibile, quod Deus reddit facile per gratiam suam, quam petentibus misericorditer concedit: „Humana superbia, „ *inquit*, tamquam præsumens, de viribus liberi ar„ bitrii, excusatam se putat, quando ignorantiæ est, „ non voluntatis, quod peccat. Potius disputat, quam „ ut oret, & dicat, „ da mihi intellectum, ut discam mandata tua.

Urge-

Urgebis: Atqui Sanctus Augustinus sæpius docet ea, quæ fiunt ex ignorantia invincibili esse, peccata: ergo.

Distinguo antecedens, esse peccata metaphorice & denominative, quemadmodum scriptura nonnunquam vocatur manus, quia per manum exarata est, Concedo: proprie & formaliter, Nego antecedens; & quidem ad mentem Sancti Augustini, qui citato libro de libero arbitrio cap. 19. sic scribit: „ nam illud, quod „ ignorans quisque non recte facit, & quod recte vo„ lens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia „ de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt. „ Illud enim præcedens meruit ista sequentia; nam „ sicut linguam dicimus non solum membrum, quod „ movemus in ore, dum loquimur, sed etiam illud, „ quod hujus membri motum consequitur, id est for„ mam tenoremque verborum, secundum quem modum „ dicitur alia lingua Græca, alia Latina: sic non so„ lum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur „ peccatum: libera enim voluntate, & ab sciente com„ mittitur: sed etiam illud, quod jam de hujus sup„ plicio consequatur necesse est. „

Dices 3. ex sancto Thoma quodlib. 3. q. 4. art. 2. *in iis quæ pertinent ad fidem & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri*: ergo ignorantia invincibilis non excusat.

Nego conseq. ibi enim loquitur Sanctus Thomas de eo, qui sequitur opiniones manifeste repugnantes Scripturæ, aut Ecclesiæ auctoritati. „ Qui enim, *in*„ *quit*, assentit opinioni alicujus Magistri contra ma„ nifestum Scripturæ testimonium, aut contra id, quod „ publice tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non „ potest ab erroris vitio excusari. *Et quæst. 12. art.* „ 2. *ad* Si alicui dictat conscientia, ut faciat il„ lud quod est contra legem Dei: si faciat, peccat, „ quia ignorantia juris non excusat a peccato, nisi „ forte sit ignorantia vincibilis. „

§ Q. 1. *Daturne ignorantia invincibilis juris naturalis?*

Nota 1. jus naturale tripliciter spectari posse: 1. in

suis

suis principiis, quale est istud, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. 2. in conclusionibus, quæ proxime deducuntur ex primis principiis, qualia sunt præcepta Decalogi, *non occides*, *non mæchaberis*; &c. 3. in remotioribus conclusionibus: cujusmodi sunt usuras, matrimonii indissolubilitas, &c.

Nota 2. Prima principia, & primas conclusiones rursus spectari posse vel simpliciter & absolute, puta, *mendacium non dices*, vel in quibusdam circumstantiis, v. g. *non mentieris*, *etiamsi proximus ab injusta morte liberari non possit*. His prænotatis.

R. 1. Non datur ignorantia invincibilis circa prima principia juris naturalis, neque circa primarias ejus conclusiones.

Probatur 1. auctoritate Sancti Augustini, qui in Ps. 116. sic scribit: „ Nullus est qui faciat injuriam alteri, nisi qui sibi fieri nolit; etenim in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum id facis, quod non vult, pati. " Idipsum agnovit ipse Aristoteles lib. 3. Moral. ubi sic docet: „ quæ agenda, quæve fugienda sunt, nullus improbus ignorat, & hoc ipso vitio improbi & injusti fiunt. Non igitur ideo quisque involuntarie agere dicitur, quia quod expedit, nescit: omnino enim ista ignorantia, qua quis eligit certum aliquod malum, non efficit ut involuntaria sit illa actio, sed ut mala sit; talem enim ignorantiam vitio vertimus. „

Probatur 2. ratione, qua utitur S. Thomas, nempe peccatum naturam humanam prorsus non corrumpit, alioquin homo per peccatum desineret esse homo, & in aliam speciem transmutaretur: atqui si in eo nullum rationis lumen remaneret, quo perciperet prima principia per se nota, jam non esset homo, ergo illa principia ignorare nequit. Porro qui novit prima principia, ex iis facile elicit conclusiones, quæ immediate ex iis sequuntur.

R. 2. Circa conclusiones remotiores juris naturalis, quales sunt prohibitio usuræ, uxorum pluralitas, matrimonii indissolubilitas, etiam interveniente aliqua gravi caussa, &c. potest esse ignorantia invincibilis;

quia

quia non deducuntur ex primis principiis nisi longiori discursu, cujus moraliter capaces non sunt ut plurimum homines indocti, tardioris ingenii, consuetudine & aliorum exemplo præoccupati.

Dices: Ex Gersonio lib. de vita spiritali, *concors est sententia, nullam in iis quæ legis naturalis sunt, cadere ignorantiam invincibilem*, ergo.

Distinguo anteced. quæ legis naturalis sunt, si spectetur quoad prima principia & primarias conclusiones, Concedo; si spectetur quoad conclusiones remotiores, Nego antecedens. Nam ipsimet Theologi nonnunquam circa illas conclusiones varie opinantur.

R. 3. Conclusiones etiam primariæ juris naturalis in quibusdam circumstantiis aliquando invincibiliter ignorari possunt, v. g. in hypothesi quod homicidium, aut oppressio virginis vitari non possit sine mendacio officioso, aliquis sibi certo persuadere potest mendacium in hoc casu non solum esse licitum, sed etiam præceptum.

Advertes tamen difficilius agnoscendam esse ignorantiam invincibilem in iis, quæ juris naturalis sunt, quam quæ juris positivi; qui enim hac ignorantia laboravit, forte diligentiam non adhibuit, non oravit, Deum interius monentem audire contempsit; forte etiam aliquis rationis radius, licet exiguus, ejus mentem perstrinxit, sed dormitantem non excitavit, *Vigiliis continuis*, inquit Sanctus Augustinus lib. 22. de Civitate Dei capite 22. *excubant justi, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne tenebræ alicujus erroris effundant, ne quod malum est, bonum esse credatur*. Unde qui in iis ignorantia peccaverint, non ita facile ab omni culpa excusandi, quam qui ignorantia facti aut juris positivi lapsi fuerint.

Atque hæc de voluntario, quod primo loco in actibus humanis spectari debet.

§. IV.

§. IV.

De Libero.

Q. 1. V*Oluntarium estne idem ac liberum?*

R. Minime; crescente enim voluntario per concupiscentiam, minuitur liberum. Nonnunquam tamen S. Augustinus, S. Thomas, & alii liberum & voluntarium confundunt; quia nomen libertatis in varia significatione accipitur. *Quando rogavit Christus pro Petro*, inquit S. August. lib. de correpț. & grat. cap. 8. *ne deficeret fides ejus; quid aliud rogavit, nisi ut haberet in fide liberrimam, invictissimam, perseverantissimamque voluntatem?* ubi voluntas maxime voluntaria dicitur liberrima.

Q. 2. *Quotuplex est libertas?*

R. Duplex: alia dicitur libertas naturæ, alia libertas arbitrii.

Q. 3. *Quid est libertas naturæ?*

R. Est libertas, per quam habet quævis natura, ut sine obstaculo tendat in suum finem, & bonum sibi conveniens; sic dicimus aquam libere fluere, quando violenter non retinetur: Beatos libere in Deum ferri, quia corpore mortali non prægravantur; & eo sensu Deus dicitur a S. Augustino, & a S. Thoma libere vivere, libere seipsum amare. Ex quibus patet hanc libertatis speciem non excludere necessitatem, & in hac acceptione voluntarium ac liberum aliquando esse quid idem.

Q. 4. *Quid est libertas arbitrii?*

R. Est potentia activa, quæ, positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere vel non agere.

Dicitur 1. *potentia:* neque enim est actus, cum homo maneat liber, etiamsi non agat. Neque etiam est habitus; quia idem habitus non inclinat ad actus contrarios, v. g. ad actum temperantiæ & intemperantiæ: libertas autem arbitrii se habet ad utrumque.

Dicitur 1. *activa*; ut distinguatur libertas arbitrii a potentia passiva, quæ est indifferens ad recipiendam

hanc vel illam formam, puta albedinem, aut nigredinem; determinaturque, non a seipsa, sed ab agente eam disponente. At libertas arbitrii est potentia indifferens ad agendum vel non agendum, & sui ipsius determinativa.

Dicitur 3. *positis omnibus ad agendum prærequisitis*. In quo distinguitur caussa libera a caussis necessariis. Hæ nimirum, quamdiu non ponuntur prærequisita ad agendum, indeterminatæ sunt & indifferentes ad hunc vel illum effectum, v. g. ignis ad comburendum lignum, aut ad liquefaciendum metallum: ubi vero ponuntur, necessario determinatæ sunt ab objectis & dispositionibus: ignis v. g. necessario comburit lignum præparatum, & sibi applicatum. Caussa vero libera, positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest suspendere suum actum, nec nisi a seipsa determinatur.

Ad libertatem autem arbitrii exercendam prærequiritur rationis judicium; ita tamen ut ab ipso voluntas non determinetur necessario, ut advertit S. Bernardus lib. de grat. & lib. arbitr. c. 2. his verbis: *Habet sane* (voluntas) *quocumque se volverit, semper rationem comitem, & quodammodo pedissequam, non quod semper ex ratione, sed quod nusquam absque ratione moveatur; ita ut multa faciat per ipsam contra ipsam, hoc est, quasi per ejus ministerium contra ejus consilium, sive judicium ... est vero ratio data voluntati, ut instruat illam, non destruat, destrueret autem, si necessitatem ei ullam imponeret.*

Q. 5. *Quælibet necessitas tollitne libertatem arbitrii?*

R. Physica tollit: moralis non tollit, sed minuit dumtaxat.

Q. 6. *Quid est necessitas physica?*

R. Est ea, qua simpliciter & absolute aliter non possumus agere. Talis est necessitas, qua Beati amore in Deum feruntur.

Q. 7. *Quid est necessitas moralis?*

R. Est ea, quam etsi valeamus superare, numquam tamen superabimus, quia totas vires non sumus adhibituri. Unde stante ea sola necessitate, habes quis li-

be-

beram electionem, mereturque vel laudem, si ejus actio fuerit honesta, vel vituperium, si inhonesta. De hac necessitate intelligendus est S. Augustinus Julianum sic alloquens, *Erras, si nullam putas esse peccandi necessitatem:* necessitatem, inquam ego, moralem & insufficientem, non physicam & absolutam?

Q. 8. *Quotuplex est libertas arbitrii?*

R. Duplex, nempe contrarietatis, & contradictionis.

Libertas contrarietatis dicitur ea, qua quis potest eligere contraria, bonum & malum: contradictionis, qua quis potest ponere actum, & non ponere, velle & non velle.

Q. 9. *Quotuplex est libertas contradictionis?*

R. Duplex, scilicet specificationis, & exercitii.

Libertas specificationis ea est, qua quis potest eligere hunc vel illum specie actum, v. g. jejunium, aut eleemosynæ erogationem: exercitii, qua voluntas, etsi necessario determinata ad unum objectum, v. g. Deum amandum, mortem crucis subeundam, indeterminata tamen manet ad hunc vel illum actum, potestque hunc potius eligere, quam alium. Consule quæ ad hujusce divisionis intelligentiam diximus Tom. 2. Tractatu de Incarnatione cap. 8. ubi probavimus libertatem exercitii sufficere ad meritum, cum per ea agens vere sit dominus sui actus, agatque humano modo.

Q. 10. *Quæ arbitrii libertas competit homini?*

R. In statu naturæ sive integræ, sive corruptæ, competit illi libertas contrarietatis & contradictionis, sive specificationis, sive exercitii: in statu vero beatitudinis non competit, nisi libertas contradictionis.

Prima pars probatur 1. ex Scriptura Eccl. 15. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Ex SS. Patribus, ex S. August. lib. de spir. & litt. c. 33. *agit Deus ut velimus & credamus ... sed consentire vel dissentire posse propriæ voluntatis est,* & ex S. Bern. cit. cap. lib. de grat. & lib. arb. *ubi necessitas, ibi libertas non est; ubi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec judicium ... cum ergo voluntas nil liberum habeat nisi se, merito non judicatur*

nisi ex se. Siquidem nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus .... per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem; & hoc non ob aliud, nisi quia hæc necessario & præter voluntatem posse provenire probantur. 3. ex Summis Pontificibus Innocentio X. & Alexandro VII. qui tanquam hæreticam damnarunt hancce Jansenii propositionem, *ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Objectiones, quæ contra fieri possunt, vid. Tract. de Gratia cap. 6. §. 7. &c.

Secunda pars probatur; quia libertas contrarietatis ex dictis est facultas agendi contraria bonum & malum: atqui hæc facultas non competit Beatis, cum sint impeccabiles: Ergo.

Q. 11. *Quare Beati sunt impeccabiles?*

R. Quia voluntas non potest ferri in malum nisi sub ratione boni apparentis; malum quippe ut malum non est appetibile. Unde in hoc statu nullus peccat nisi aliquo modo ignorans & deceptus saltem a propria concupiscentia, juxta illud Sap. 4. *fascinatio ... nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum*; atqui ratio nihil voluntati Beatorum proponere potest contrarium legi æternæ, tanquam bonum apparens & appetibile; cum tam clare & tam perfecte videant Deum esse omne bonum, ut necessario illis appareat malum & fugiendum, quidquid voluntati ejus repugnat.

Q. 12. *Sub quo respectu Beati habent libertatem contradictionis, sive specificationis, sive exercitii?*

R. 1. Nullam habent respectu visionis intuitivæ, & amoris beatifici, quia ex mox dictis Beati peccare non possunt, nec habent libertatem contrarietatis: atqui defectus est & peccatum libere a Deo averti: ergo. Deinde arbitrii libertas non est respectu ultimi finis; illum enim necessario volumus saltem in genere; sed respectu dumtaxat mediorum: hinc vulgare effatum, *electio non est finis, sed mediorum:* æger v. g. non deliberat an sanitatem eligat; sed illa præsupposita, investigat media, & eligit quæ videntur aptiora

ad

ad illam consequendam. Porro visio Dei intuitiva; & amor beatificus sunt ultimus finis hominis, ac proinde sunt actus maxime necessarii.

Nec dicas, homini viatori liberum esse constituere suum ultimum finem in Deo vel in creatura; illud enim est maxima liberi arbitrii imperfectio, quam ex eo patimur, quod Deum obscure cognoscamus, & alia tanquam bona appetibilia appareant. Unde licet ultimum finem sub ratione generica necessario appetamus, eum tamen in specie libere constituimus in Deo, vel in creatura. Sed ejusmodi infirmitas & imperfectio tolletur in patria, ubi clare & dilucide apparebit malum esse quidquam appetere præter Deum. Interim vero per gratiam minuitur ille defectus, & eo magis, quo plus in virtute proficimus.

R. 2. Beati habent libertatem contradictionis, tum *specificationis*, tum exercitii, respectu eorum, quæ non sunt necessario conjuncta cum ultimo fine; quia cum ejusmodi bona non sint summa, sed finita, possunt appeti aut non appeti absque præjudicio legis æternæ. Unde sicut ad perfectionem Dei pertinet, quod necessario amet seipsum utpote summum bonum; libere vero creaturas, quas non produceret, nec conservaret, nisi vellet: ita ingens perfectio est creaturæ rationalis sic immobiliter & necessario adhærere Deo, ut non trahatur more brutorum ab objectis inferioris ordinis.

§. V.

De Morali.

Q. 1. Quid *significat nomen illud*, Morale?
R. Quod ad mores pertinet.

Q. 2. *Quid est mos?*

R. Mos generatim est frequens operandi modus communis vel generi, puta omnibus animalibus; vel *speciei*, v. g. homini.

Mos autem oritur vel ex naturali instinctu & naturæ pondere, vel ex electione voluntatis libere se determinantis ex rationis judicio. Primum constituit

mores animalium, & insensatorum hominum, ut habetur Sap. 12. Secundum vero mores hominum, qui ut tales non agunt nisi ex deliberata voluntate.

Q. 3. *Quid ergo morale dicit præter liberum?*

R. Dicit ordinem & relationem ad naturam rationalem; liberum quippe dupliciter spectari potest, vel præcise, prout deliberate exit a voluntate, vel prout exiit consentanee, vel dissentanee ad naturam rationalem, seu rectam rationem; & sub hoc respectu actus humanus dicitur moralis, bonus, vel malus, laude vel vituperio dignus.

Ergo omne liberum est morale, & vice versa omne morale est liberum, quia omnis actus liber vel est consentaneus naturæ rationali, & secundum rectum rationis judicium, vel dissentaneus.

Dices: operatio artificialis libera est, nec tamen moralis: ergo omnis actio libera non est moralis.

Nego antec. Neque enim artifex exuit hominem, ut vacet suo operi, sed debet illum perficere, tum secundum artis suæ regulas, tum maxime secundum rectam rationem, omnium actuum humanorum regulam, cui subesse debent omnium disciplinarum regulæ: alioquin actus, licet ad normam artis expressus, erit simpliciter malus, & bonus secundum quid dumtaxat, scilicet in genere artificialium, & artifex ab eo vere denominabitur improbus homo, bonus vero artifex: namque artifices, juxta S. August. lib. 1. Confess. c. 35. *dum foras sequuntur quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt, exterminant quod facti sunt.* Mirare ergo hominum cæcitatem, qui, ut artes discant, nomenque sapientissimi artificis mereantur, nihil omittunt, sudant, ingenium acuunt, longius peregrinantur, & peritissimos quosque consulunt: cum vix pedem moveant, aut animum applicent, ut vitam recte instituant, ac probi homines evadant; omnia satagunt habere quam optima, præter mores.

Hactenus de actu humano secundum essentiam spectato, nunc, quod caput est, dicendum de morali ejus bonitate & malitia, quæ sunt ejus proprietates.

CA-

CAPUT II.

De bonitate & malitia actuum humanorum.

Q. 1. *IN quo consistunt bonitas & malitia actionis humanæ?*

R. 1. Bonitas seu honestas actionis humanæ consistit in conformitate & convenientia cum natura rationali, adeo ut recte & ex virtute vivere idem sit homini, ac rationabiliter agere. Res enim quælibet est bona, cum facit ea, ad quæ nata est: *Vitem laudamus*, inquit Seneca, *si fructu palmites onerat & cum ipso ad terram pondere eorum, quæ tulit, adminicula deducit. In homine laudandum est quod ipsius est, consummaturque ejus bonum, si implet, cui natus est:* atqui natura hominis est rationalis: ergo bonus est, & bene agit, si rationabiliter & ex recto rationis judicio operatur.

Hæc responsio comprehendit actiones supernaturales; quamvis enim sint supra naturam, ipsi tamen maxime conveniunt, cum ex S. Augustino posse habere fidem, naturæ sit humanæ, non pecorinæ.

R. 2. Malitia actionis humanæ consistit in difformitate & repugnantia cum natura rationali. Responsio patet ex præcedenti; nam contrariorum contrariæ sunt rationes; ergo si bonitas actionis humanæ est ejus conformitas cum natura rationali, malitia est ejus difformitas cum natura rationali.

Q. 2. *Quomodo definitur actio moraliter bona & actio moraliter mala?*

R. Bona definitur, actio humana, libera, naturæ rationali consentanea.

Mala vero, actio humana, libera, naturæ rationali dissentanea, repugnans.

Q. 3. *Unde habet actio humana, quod sit consentanea naturæ rationali?*

R. Ex eo quod illam perficiat; in eo quippe sita est essentia boni relativi, de quo est hic sermo; agitur enim de bono relative ad hominem, non ad pecora.

Q. 4. *Quotuplex igitur est bonum?*

R. Duplex, absolutum & relativum.

Absolutum, est integritas & perfectio rei secundum se spectatæ. Hanc integritatem laudavit Deus in operibus suis; legitur enim Gen. 1. *viditque Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona*, quia scilicet erant perfectissima in sua specie; nec ulli deerat quidquam ex iis, quæ illius naturæ congruebant.

Relativum, est virtus perficiendi aliud, seu perfectivitas, adeo ut bonum relativum idem sit ac perfectivum.

Q. 5. *Omne bonum absolutum estne etiam bonum relativum respectu cujuslibet naturæ?*

R. Minime: nam calor, qui est bonus igni, nocivus est aquæ: venenum, quod perficit serpentem, corrumpit hominem; denique ex S. Augustino, quod natura est pecoris, vitium est hominis, id est, quod consentaneum naturæ pecorinæ, est dissentaneum naturæ rationali.

Q. 6. *Quænam sunt proprietates boni relativi?*

R. Convenientia & appetibilitas: hoc enim ipso, quo res est alterius perfectiva, est quoque ei conveniens, ac consequenter ab ea appetibilis.

Ergo nihil appetibile aut conveniens, nisi bonum: nullum autem bonum, nisi perfectivum:

Ergo sola actio humana censenda est bona, quæ est hominis perfectiva.

Ergo nec divitiæ, nec voluptas, nec fama seu honores sunt bonum hominis, quia illum non perficiunt, nec reddunt meliorem: immo, si hujusmodi adhæreat, deprimunt, deterioremque efficiunt; quemadmodum enim aurum ex commixtione metalli inferioris fit minoris pretii, sic animus redditur deterior, cum rebus inferioribus agglutinatur. *Fieri non potest*, inquit S. Aug. in Psalm. 32. *ut res deterior te faciat meliorem: deterius te est quidquid cupis, quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corporalia quibus inhias acquirendis, fruendis, possidendis, inferiora sunt . . . . . Potest corpus tuum melius fieri per meliorem* (animum;) *quia subjectum est corpus animo . . . . ut cum fue-*

fuerit justus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum . . . jam ergo superest ut quæras quid melius sit, quam animus tuus. Angelus quidem melior est homine, sed non est bonum hominis, quia non est perfectivus hominis; cum homo non sit formatus ad possidendum Angelum; quemadmodum lumen, quamvis sit melius odore, non potest tamen perficere odoratum, quia adoratus factus non est ad recipiendum lumen.

Ergo Deus est summum bonum cujuslibet rei, quia rerum omnium est summe perfectivus; perfectio enim effectus est assimilari suæ caussæ, ex qua haurit quidquid in se habet bonitatis. Porro sicut oculi inter omnia corporis membra, quæ lumine perlustrantur, speciali modo illius capaces sunt, utpote ad illud recipiendum specialiter formati & dispositi; non enim lumine circumfunduntur duntaxat, quemadmodum alia corpora: sed illud percipiunt ac sentiunt, illo fruuntur, delectantur, & ita perficiuntur, ut & ipsi evadant lumina, juxta illud Matth. 6. *lucerna corporis tui est oculus tuus;* maxima vero sit illis pœna & miseria, si in tenebris jaceant. Similiter ex omnibus creaturis, quæ bonitate divina collustrantur, sola mens humana & Angelica efformata est ac ordinata ad illam percipiendam & possidendam cognitione & amore. *Erat lux vera*, ait Evangelista, *quæ illuminat omnem hominem*, nullum vero pecus. Et Apostolus 2. Cor. 3. *Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur; a claritate in claritatem*, idest, ademto velamine terrenorum, animum ad Deum erigentes, participes efficimur ejus gloriæ, sapientiæ, ac divinitatis; & in illa claritate in dies proficimus, donec venerit quod perfectum est: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*, 1. Joan. 3.

Ergo actus humanus eo est melior, quo magis Deo conjungit, quia naturam rationalem magis perficit: pejor vero, quo magis a Deo avocat; quia naturæ rationali magis repugnant, eamque magis inficit ac corrumpit.

Ergo actus mali miserum hominem reddunt; cum enim

enim sint contrarii & noxii naturæ rationali, non minus illam excruciant, quam pulvis & aliæ sordes oculum corporis: *Et ideo*, inquit Sanctus Aug. concione secunda in Psal. 32. *Perversi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cum malitiæ sit individua comes miseria, isti perversi non solum mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideo volunt mali esse, ne miseri sint.* Peccatum est vermis ille, qui in damnatis non moritur, quia corrodendo, malitiam eorum nunquam absumit.

Ergo observatio mandatorum præsertim legis naturalis est toto corde expetenda, quia naturæ rationali maxime conveniens: ideo autem maxime conveniens, quia ipsius summe perfectiva, ac proinde summe delectabilis: operatio enim, quo perfectior, eo magis delectat, ut infra dicetur. Unde vox est Ecclesiæ: *Dilexi mandata tua super aurum, & topazion... Lætabor ergo super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.* Ps. 118. *desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.* Ps. 18. Si quid autem difficultatis & molestiæ nunc sentimus in exequendis Dei mandatis, unde interturbatur hæc justitiæ suavitas, illud oritur ex palato animæ male affecto, & ex colluctatione carnis & spiritus, propter quam vigiliæ, abstinentiæ, & aliæ corporis afflictationes assumendæ sunt veluti collyria, quibus sanatur spiritualis oculus. Sed illa corporalis exercitatio locum non habebit, reparata sanitate: justitiæ vero amor & cultus in æternum manebit, utpote vera hominis perfectio & felicitas: quid est enim possessio Dei, inquit S. Aug. nisi possessio sapientiæ & totius justitiæ? Deus quippe est veritas, & justitiæ plenitudo: ac proinde nostra beatitudo, quæ in possessione Dei consistit, est gaudium de veritate & de justitia.

Ergo latum est discrimen inter legem naturalem & leges civiles ac humanas: istæ nimirum plerumque sunt onera, quibus subjici servitus est, & subduci singularis gratia principis, quia bonum commune, quod spectatur a lege humana, & præsertim attenditur in principe, quandoque pugnat cum bono privato. Contra vero, legem naturalem implere usque ad minimos apices, vera est homi-

hominis libertas, vera felicitas, & maximum Dei beneficium; ipsa quippe est divinus radius legis æternæ, fulgor imaginis Dei, quæ ex sancto Augustino lib. 12. de Trinitate capite 11. *Non custoditur nisi ad ipsum, a quo imprimitur: Ut . . . . se homo laudet*, ait enarrat. in Ps. 144. *arrogantia est: ut Deus se laudet, misericordia est . . . . . Itaque quoniam hoc nobis prodesse novit, ut amemus eum, laudando se amabilem se facit*. Quid ita? *quia bonum amando, nos meliores efficimur*. Hæc est gratia, quam Filius Dei nobis promeruit, quamque continuo postulamus, ut mandata Dei adimpleamus, quia in illis custodiendis salus & perfectio nostra: *Deus nihil jubet, quod sibi prosit: sed illi, cui jubet*: S. Augustinus Epist. 138. alias 5.

Dices: 1. Rectitudo seu bonitas artefacti consistit in conformitate ad regulas artis: Ergo & bonitas actionis humanæ in conformitate ad legem quæ est regula morum. Hinc a S. Augustino definitur peccatum, *factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei*.

Distinguo anteced. Consistit in conformitate ad regulas artis secundario, Concedo: primario, Nego anteced. Nam opus artificis eo præcise & formaliter est rectum, quo aptum & concinnatum usui, ad quem destinatur; domus v. g. tum perfecte ædificata censetur, cum est commoda & bene disposita ad habitandum. Per applicationem vero regularum, tanquam per mensuram cognoscitur domus habere perfectionem, quæ ei competit; proindeque conformitas cum regulis est quid consequens ipsam operis perfectionem. Similiter actio humana bona est præcise, quia conformis est naturæ rationali: sed bonitas illa deprehenditur vel per coscientiæ testimonium, vel per legis applicationem, cui si contraria reperiatur, recte judicatur mala, & ita potuit definiri peccatum per oppositionem ad legem, tanquam per aliquid consequens & magis notum.

Instabis 1. Actio mala non est, nisi intelligatur facta contra aliquam prohibitionem: ergo malitia primario consistit in difformitate ad legem.

Nego anteced. Quia nonnulla sunt per se mala, &

ideo prohibita: cur enim v. g. lex æterna prohibet mendacium, nisi quia per se malum est: ergo prius mendacium intelligitur malum, quam intelligatur prohiberi. Cur vero per se malum est, nisi quia repugnat naturæ divinæ, & imagini ejus scilicet, naturæ rationali?

Instabis 2. Actio humana contra legem positivam, v. g. manducare carnes die veneris, agrum colere die festo, non est mala, nisi quia prohibetur; sublata enim prohibitione, licitum erit illis diebus carnes manducare, & agrum colere: ergo malitia ejusmodi actionum non consistit in difformitate cum natura rationali, sed cum lege.

Nego conseq. Quia non obedire legitimæ potestati, est res per se mala, & repugnans naturæ rationali & divinæ.

Dices 2. Perfectio imaginis consistit in conformitate cum suo exemplari: defectus vero in difformitate: atqui Deus est exemplar rerum omnium: ergo perfectio seu bonitas actionum nostrarum reponenda est in conformitate cum bonitate divina, ac consequenter cum lege æterna, seu voluntate divina.

Confirmatur: actio contraria naturæ rationali habet rationem offensæ Dei: atqui offensa Dei intelligi non potest, nisi actio facta sit contra legem æternam, & Dei voluntatem: ergo actio humana eo præcise bona vel mala est, quo fit secundum, vel contra legem æternam.

Respondeo concedendo primum argumentum: quidquid enim conforme vel difforme est imagini, eo ipso censetur conforme, vel difforme ejus prototypo, seu exemplari. Perinde ergo est reponere bonitatem, & malitiam actionum humanarum in conformitate & difformitate, sive cum natura rationali, sive cum natura divina, quia quod convenit aut repugnant uni, convenit & repugnat alteri, cum altera habeat rationem exemplaris, altera vero imaginis. Unde lex naturalis nihil est aliud, quam impressio divinæ bonitatis, & radius quidam legis æternæ, quam S. Bernardus vocat legem Dei, adeo ut conveniat homini eadem probare & improbare, velle & nolle, quæ Deus probat, & improbat, amat & rejicit.

Aptius

Aptius tamen exprimitur bonitas, & malitia actionum humanarum per conformitatem & difformitatem cum natura rationali, quam cum natura divina; quia cum bonitas divina alio modo participetur ab homine, quam a creaturis inferioribus, multaque fiant ab istis naturæ suæ conformis, ac consequenter legi æternæ, quæ tamen essent vitia in natura rationali, debuit potius definiri bonitas, aut malitia actionis humanæ per conformitatem, aut difformitatem cum natura rationali.

Ad confirmationem respondeo, actionem rationali naturæ repugnantem vere esse offensam Dei, quia est contra ejus bonitatem, ac consequenter contra legem æternam.

Instabis ex S. Augustino Enchir. cap. 103. *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult ... tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus.* Ergo quæ conveniunt naturæ rationali, non semper conformia sunt bonitati divinæ, & legi æternæ.

Dist. conseq. Non semper conformia sunt in objecto formali, seu in re volita, Concedo: In objecto formali, seu in ratione & modo volendi, Nego conseq. Itaque cum Deus voluntate optima & rectissima voluerit mortem patris alicujus, voluntas ejus non potest honeste displicere voluntati filii. Sed si spectetur objectum materiale, seu res volita, filius non solum potest, sed etiam debet nolle mortem patris, saltem voluntate conditionata, licet Deus illam absolute velit, quia ejusmodi conditionata voluntas non est contraria divinæ: Deus enim posuit necessitudines inter propinquos & amicos, efficitque propensiones voluntatum ad invicem, quemadmodum inclinat membrum corporis, v.g. brachium ad sui conservationem, ita tamen ut paratum sit se exponere pro salute capitis. Immo nec Deus ipse secum pugnat, cum voluntate antecedenti & conditionata vult omnes homines salvos fieri, cum tamen plures ex his damnare decreverit: sicut nec Judex sibi ipsi est contra-

rius,

rius, dum morti addicit reum, quem vellet vivere; ista quippe sub diversis rationibus appetuntur, in quibus voluntas humana, si recta sit, semper est conformis divinæ.

Dices 3. Si quis ex ignorantia invincibili credat sibi mentiendum esse, ut erat proximum a periculo mortis, actio illa est difformis naturæ humanæ, nec tamen mala est: ergo malitia actionis non est difformitas cum natnra humana.

Dist. ant. Est difformis materialiter, Conc. formaliter, Nego ant. Convenit enim naturæ rationali, ut operemur secundum quod ratio dictat post adhibitam, quam possumus, diligentiam. Porro qui errat in hac vel simili hypothesi, non minus est laudandus, quam artifex, qui opus suum perficit secundum regulas artis, sed in materia, cujus vitium cavere non potuit, nec debuit.

CAPUT III.

Utrum omnis humana actio sit bona vel mala, nec ulla sit indifferens?

Quæstio esse nequit de actionibus indeliberatis, & sine advertentia elicitis, quia cum humanæ non sint, hoc est, nec liberæ, nec morales; bonitas aut malitia moralis non potest eis competere. In confesso est apud omnes dari actiones humanas ex objecto plane indifferentes, hoc est, actiones, quæ versantur circa objecta nec bona, nec mala, cujusmodi sunt ambulatio, lectio & plures actiones ludicræ.

Controversia itaque, & quidem celebris est in Scholis tum Philosophicis, tum Theologicis, utrum actiones humanæ ex objecto indifferentes, possint quoque esse formaliter indifferentes in individuo, seu in exercitio. Ad quam dirimendam.

Nota bonitatem & malitiam actuum humanorum non repeti ex objecto dumtaxat, sed etiam ex fine & cir-

circumstantiis, adeo ut actio possit esse indifferens, vel etiam bona ex objecto, mala autem vel ex circumstantiis, ut ludere, & confabulari in Templo, vel ex fine, ut legere ad ostentationem, scilicet, ut in litteris versatus appareas. His præmissis, ad propositam quæstionem

R. 1. Vix in hocce statu naturæ corruptæ datur actio ex objecto indifferens, quæ in individuo non fiat mala aut bona, ex fine aut circumstantiis.

Prob. Quia omnis actio, quæ vel procedit ex concupiscentia & cupiditate, vel quæ caret debitis circumstantiis, proculdubio mala est: atqui in hocce naturæ corruptæ statu, nisi ratio invigilet, attendatque ad honestatem, ut bene & laudabiliter ejusmodi actiones fiant, semper aut fere semper vel procedunt ex concupiscentia, hoc est, ex motivo superbiæ, vanitatis, cupiditatis, & voluptatis, vel saltem carent debitis circumstantiis: ergo semper, aut fere semper malæ sunt, nisi ad honestatem dirigantur.

Major probatur 1. ex Scriptura, Ecclesiastici cap. 18. *Post concupiscentias tuas non-eas, & a voluntate tua avertere.* 2. Ex Clero Gallicano, qui anno 1700. hanc propositionem jam ab Innocent. XI. proscriptam ann. 1679. *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*, hac censura notavit, *hæc propositio temeraria est, scandalosa, & perniciosa, & ab Episcopi schola ableganda.* 3. Quia mala arbor malos fructus facit, Matth. 7. Atqui concupiscentia est mala arbor, ex S. Augustino passim contra Julianum & alios & Pelagianos: Ergo. Præterea bonum est ex integra caussa, malum vero ex minimo defectu: ergo si humana actio fiat sine omnibus circumstantiis debitis, mala est absque dubio.

Minor probatur 1. Quia in hoc statu caro concupiscit adversus spiritum, sensus & passiones non expectant rationis imperium, sed præveniunt; ac proinde dormitante ratione, dominantur concupiscentia & carnales animi affectus. Deinde fere semper ejusmodi actiones inordinatæ sunt ex aliqua circumstantia. 1.

In

In iis plerumque perditur tempus, cujus jactura pejor est quam pecuniæ. Hæc de caussa Christus Matth. cap. 12. omne verbum otiosum damnat: *Manet nos*, inquit Tertullianus lib. de patientia cap. 8. *omnis vani & supervacui dicti reatus*. Et S. Cæsarius homil. 30. *Si extra Ecclesiam occupari otiosis sermonibus, malum est, quanto magis in Ecclesia?* S. quoque Bernardus sermone de triplici custodia, ait: *nemo vestrum, fratres, parvi æstimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis*. 2. Actiones ex objecto indifferentes, nisi ratione regantur, mentem phantasmatibus obnubilant, & rebus terrenis implicant, minusque ad divina reddunt expeditam. Quis autem indifferentes dixerit actiones adeo noxias? Restat ergo quæstionem esse de iis actionibus, quibus naturæ indulgetur, secluso omni motivo honestatis & turpitudinis, nulla dominante cupiditate, nullave interveniente circumstantia mala, quæ hypothesis potius pertinet ad statum naturæ innocentis, quam ad præsentem. Utrum autem ejusmodi actiones, si dentur, sint indifferentes in individuo, aut in exercitio?

R. 2. Ejusmodi actiones non sunt indifferentes, quia homo non est purum animal, sed animal rationale: ergo tenetur humano modo, idest, rationabiliter naturæ infirmitatem juvare, & necessitatibus ejus subvenire. Quod si in hujusmodi more pecudum sensibus deserviat, imaginem Dei in se deturpat, & naturam rationalem deformat: *Honor hominis verus*, inquiebat supra S. Aug. *est imago ... Dei, quæ non custoditur, nisi ad ipsum, a quo imprimitur*; dedecus vero ejus similitudo pecoris, dum ad ima propellitur, id est, ad ea, quibus pecora delectantur.

Confirm. ex S. Bern. serm. 36. in Cant. *Sunt*, inquit, *qui scire volunt eo tantum fine, ut sciant: & turpis curiositas est*.

Porro quid magis conveniens naturæ rationali, quam scire, cum id maxime appetat? Attamen turpe est id velle, juxta S. D. nisi adsit aliquod motivum honestum, scilicet, vel ut ædificemur ipsi, vel ut alios ædificemus. Audiamus ergo Apostolum, his verbis graviter

mo-

monentem 1. ad Cor. 10. v. 31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.*

CAPUT IV.

De objecto Actuum humanorum.

DIximus bonitatem & malitiam ex triplici capite repeti, nempe ex objecto, circumstantiis & fine. Cur autem & quomodo objectum conferat ad bonitatem & malitiam actuum humanorum, hic demonstrandum suscipimus. Itaque

Q. 1. *Quare bonitas & malitia Actuum humanorum desumuntur ab objecto?*

R. Quia actus formam & speciem ab eo recipiunt; visio v. gr. differt essentialiter ab auditu, estque eo melior & nobilior, quia habet objectum nobilius: ergo si objectum actus humani sit bonum aut malum, actus similiter erit bonus aut malus.

Confirm. resp. ex amore, prima radice omnium actuum humanorum, cujus proprium est transferre amantem in amatum, juxta illud Osee 9. *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.* Et S. August. tract. 2. in 1. S. Jo: num. 14. *Talis est quisque*, inquit, *qualis ejus dilectio est. Terram diligis? terra es: Deum diligis? quid dicam? Deus eris.*

Q. 2. *Quotuplex est objectum?*

R. Duplex, materiale, & formale.

Materiale est id, circa quod versatur actio, v. gr. miseria pauperis est objectum materiale actus misericordiæ, quia circa illam versatur.

Formale est ratio, sub qua actio tendit in objectum; sic sublevatio pauperis est objectum formale actus misericordiæ, quia misericordia tendit in pauperem sublevandum.

Q. 3. *Ex quonam objecto actus desumit suam bonitatem, aut malitiam?*

R. Ex

R. Ex utroque, sed præcipue ex objecto formali.

Prob. 1. De materiali, quia quo objectum materiale est præstantius, eo perfectior actus existit, ceteris paribus; quo vero naturæ rationali magis repugnat, eo actus est pejor. Hinc amor Dei melior est amore proximi, licet uterque habeat idem objectum formale, nempe bonitatem Dei, & odium Dei pejus est odio proximi. Deinde objectum per se malum puta mendacium, reddit actum malum, etiamsi voluntas in illud feratur motivo honesto, v. g. caritatis.

Prob. 2. de objecto formali, ex S. Aug. tract. 17. in 1. S. Joannis: *Non quid faciat homo*, inquit, *considerandum est, sed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto invenimus Deum Patrem, in quo invenimus Judam: benedicimus caritatem, in qua Pater Filium, & Filius seipsum tradiderunt; detestamur iniquitatem, qua Judas Dominum.*

Præterea objectum materiale vel est per se indifferens, ut deambulatio, & sic nullam actui tribuere potest bonitatem, nisi ratione objecti formalis, ut si fiat ambulatio motivo religionis: vel est per se bonum, ut sacrum audire, parentes colere, nec sic reddit actionem bonam, nisi voluntas moveatur bonitate objecti formalis, (quod ideo dicitur objectum motivum) audiaturque sacrum motivo religionis, colantur parentes motivo pietatis: qui enim indifferenter ista præstaret, actio ejus non esset bona.

Q. 4. *Quæ mentis attentio & intentio requiritur ut objectum formale seu motivum bonitatem conferat operi?*

Advertes quadruplicem distingui intentionem. Prima dicitur interpretativa, cum quis ita est affectus, ut si tale motivum in mentem veniret, ex illo operaretur. Secunda est habitualis, ut in amente, qui multa facit ex habitu, quem sanus contraxerat. Tertia est actualis, cum quis actu advertit honestatem objecti, & ex ea movetur. Quarta est virtualis, estque effectus actualis intentionis, quæ præcessit; ut in Concionatore, qui ex actuali motivo caritatis concio-

cionari incipit, sed in decursu totus est ad persuadendum, non attendens amplius ad pulchritudinem caritatis. Intentio tamen actualis, quæ præcessit, dicitur virtualiter manere, quia virtute illius concionem prosequitur. His præmissis,

R. 1. Intentio interpretativa nullam actibus tribuit bonitatem, quia in illos nullatenus influit. Deinde non sufficit ad culpam, nec enim Deus quenquam condemnabit propter mala, quæ fecisset, si hæ aut illæ occasiones occurrissent: ergo multo minus sufficit ad bonitatem, quæ plus voluntarii & liberi requirit.

R. 2. Habitualis intentio præcise sumpta nullam actibus confert bonitatem aut malitiam, quia actiones, quæ fiunt ex habitu, nec sunt liberæ, nec morales, nec proinde capaces bonitatis, aut malitiæ; quod videre est in allato amentis exemplo, qui multa dicit aut facit ex habitu, propter quæ non meretur laudem, aut vituperium.

Dices: Qui sæpius pejerat ex habitu, toties peccat, etiamsi non advertat se pejerare.

Distinguo antecedens, Si consuetudinem non retractaverit, voluntarieque remaneat habitus, Concedo; Quia qui vult libere caussam, censetur velle cetera, quæ inde consequi ignorare non potest: peccat, si habitum retractaverit; Nego antecedens: actiones enim, quæ sine advertentia procedunt ex habitu, quem patitur quis contra voluntatem, nec sunt voluntariæ, nec liberæ.

R. 3. Actualis intentio non est necessaria, sed virtualis sufficit, ut actiones virtute illius elicitæ sint bonæ moraliter.

Probatur 1. Auctoritate S. Thomæ lib. 3. cont. gent. cap. 138. in quo sic habet: *Voluntas præcedens actum, manet virtute in tota consecutione actus, & ipsum laudabilem reddit, etiam quando de proposito voluntatis, propter quod actus incœpit, in executione operis non cogitatur; non enim oportet quod qui propter Deum iter arripuit, in qualibet parte itineris de Deo cogitet actu.* 2. Talis est operandi modus hominis,

& si

& si quid ultra ab eo exigatur, plusquam humanum est: operarius, verbi gratia, tota die de mercede cogitare nequit, nec peregrinus de patria, ad quam tendit, & nihilominus ille tota die operatur mercedis amore, & iste pergit patriæ desiderio.

Ex quibus sic argumentari licet: illud opus vere est bonum, quod fit ex motivo honesto: atqui opus, quod fit propter Deum virtute præcedentis actualis intentionis, est ex motivo honesto: ergo vere est bonum.

Q. 5. *Quandonam recta intentio, quæ mane præcessit, censetur per totam diem virtualiter manere, bonitatemque conferre singulis diei operibus?*

R. 1. Cum sancto Bonaventura in 2. dist 41. art. 1. quæst. 3. Satis non est, quod quis mane afferat Deo quidquid per diem facturus est, nisi pius ille affectus innuat in singula ejus opera; quia alioquin non essent effectus, sed objectum præcedentis voluntatis: atqui objectum non desumit bonitatem ullam a bona voluntate, quæ circa illud versatur, nec enim aliorum actiones meliores evadunt ex eo quod caritatis affectu illas Deo offeram, cum non procedant ex bona mea voluntate:

R. 2. Ut intentio, qua quis mane intendit omnia opera referre ad Dei gloriam, sit efficax, comprimat necesse est quoslibet contrarios affectus, quibus mens præveniri solet, puta lucri faciendi, voluptatis captandæ, famæ consequendæ, &c. ac sola ubique dominetur; alias sequentia opera non essent ejus effectus, sed cupiditatis.

R. 3. Quantumcumque matutinis horis ferveat hujusmodi intentio, vix tamen erit caussa omnium operum nisi identidem iteretur, præsertim si opera illa varia sint ac disparata, & operans modicam habeat virtutem. Et ratio est, quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & caro continuo concupiscit adversus spiritum. Unde sicut aqua ad ignem semel calefacta, paullatim tepescit, ac tandem frigescit propter naturalem ad frigus propensionem; sic & intentio nostra sensim remittitur, nisi per certa temporis in-

ter-

tervalla nos ipsos admoneamus, & mentem ad Deum erigamus.

Dixi 1. *Præsertim, si opera illa varia sint ac disparata*: Nam si quis per totum diem vacaret unico operi, v. g. peregrinaretur motivo religionis, vel litteris operam daret ex affectu caritatis, facilius intelligeretur perseverare pia intentio, maxime si in initio remissa non fuerit, nec contrario affectu, puta vanitatis, oppugnetur.

Dixi 2. *Et operans modicam habeat Virtutem*; diuturnior enim esse potest recta intentio in viris sanctis: tum quia ardentius in Deum feruntur, nec proinde tam cito tepescunt: tum quia passiones in illis moderatiores sunt, nec ita acriter rationem impugnant: quemadmodum enim globus semel percussus, diutius ac longius volvitur in via declivi, quam in acclivi, sic & pia affectio constantior esse solet in animo propenso in bonum, quam in repugnante. Hæc est salutis via, quam quisquis non tenuerit, errat, & in vanum currit; *non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*. Augustinus in Psalm. 118.

CAPUT V.

De circumstantiis actuum humanorum.

Q. 1. *Quid sunt circumstantiæ actuum humanorum?*

R. Sunt quædam conditiones morales, quæ circumstant & comitantur actum humanum, ut tempus quo, & locus ubi producuntur.

Q. 2. *Quare bonitas & malitia actuum humanorum desumuntur ex circumstantiis?*

R. Quia sicut dantur objecta consentanea, aut dissentanea naturæ rationali; ita & circumstantiæ. Si enim decet v. g. vestire nudum, quod est objectum misericordiæ, multo magis si nudus ille sit Sacerdos,

quæ

quæ est circumstantia hujusce actus misericordiæ. Item si turpe est spoliare proximum, turpis si pauper sit, si Sacerdos. Primum pertinet ad objectum injustitiæ, cetera habent rationem circumstantiarum.

Confirmatur. Bonitas operis naturæ, v. g. equi, non consistit in sola equi essentia, sed ex variis accidentibus, membrorum proportione exurgit. Perfectio quoque artefacti præter figuram, quæ est forma artificialis, complectitur varium ornatum, concinuam partium habitudinem & dispositionem. Ergo similiter bonitas moralis actuum humanorum non a solo objecto, a quo formam & speciem accipiunt, ut diximus, sed & ab adjunctarum circumstantiarum concursu petenda est, v. gr. si congruant personæ, loco, tempori, &c.

Q. 3. *Quot sunt circumstantiæ actuum humanorum?*

R. Septem vulgo numerantur, sequenti versu expressæ:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis, significat conditionem operantis, si justus aut peccator eleemosynam tribuat; si conjugatus aut voto astrictus fornicetur.

Quid, denotat conditionem objecti, an magna, aut levis plaga sit inflicta; an res furto sublata sit sacra, aut profana; an odium contra totam familiam exarserit, vel contra privatam personam.

Ubi, locum designat, an peccatum commissum sit in loco sacro, vel profano.

Quibus auxiliis; v. g. quibus instrumentis usus sit homicida; inde enim colligitur, num homicidium fuerit casuale, aut voluntarium; an consulens proximi commodo, mendacium adhibuerit, ex hac quippe circumstantia actus efficitur malus, quia ex sancto August. libro contra mendacium, cap. 7. num. 18. *Quæ constant esse peccata, nullo bonæ caussæ obtentu; nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.*

Cur, Exprimit finem extrinsecum, qui est accidentalis actui, quippe dicitur finis operantis, v. g. cur largitus est eleemosynam, an ut Deo satisfacere pro peccatis.

Quo-

Quomodo, notat modum actionis, an facta sit remisse aut intense, an ex malitia aut ex ignorantia & infirmitate, an ex negligentia, aut ex contemptu.

Quando, significat tempus, utrum v. gr. die festo quis inebriatus sit, agrum proximi messuerit; quia in posteriori exemplo actus pugnat contra justitiam simul & religionem; in priori vero contra temperantiam & religionem.

Q. 4. *Quid observandum circa circumstantias?*

R. Expendendum an novam addant speciem bonitatis, aut malitiæ; an augeant duntaxat, aut minuant, sive notabiliter, sive leviter intra eandem speciem.

Q. 5. *Quandonnam circumstantiæ novam addunt speciem bonitatis aut malitiæ, vel augent duntaxat?*

R. 1. Addunt novam speciem bonitatis, aut malitiæ, quando efficiunt, ut actus vel pertineat ad diversas virtutes, vel contra eas pugnet. Sic circumstantia Sacerdotis in paupere sublevando efficit, ut eleemosyna pertineat ad misericordiam, & ad religionem. Similiter malitia furti in loco sacro, est contra justitiam & religionem propter circumstantiam loci.

Hinc in genere moris plures peccati species possunt concurrere in uno & eodem actu, propter multiplices ejus circumstantias, ut patet in Sacerdote, qui ad peccandum induxit suam consanguineam conjugem. 1. enim peccavit contra caritatem, ratione scandali, quo induxit aliam personam ad peccandum, 2. contra castitatem. 3. contra religionem, ut qui sit persona sacra. 4. contra justitiam erga maritum. 5. contra reverentiam consanguineis debitam, quod peccatum dicitur incestus. Et hæc accurate sunt observanda, cum in Sacramentali Confessione explicari debeant, ex definitione Concilii Tridentini sess. 14. can. 7. his verbis: *Si quis dixerit, in Sacramento pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia & singula peccata mortalia . . . . & circumstantias, quæ peccati speciem mutant . . . anathema sit.*

Dixi, *quando pugnat contra aliam specie virtutem*, non

non vero contra duo præcepta eandem virtutem spectantia, ut contingeret in eo, qui jejunium quadragesimale violaret iis diebus, quibus occurrunt jejunia Quatuor Temporum; is enim unius specie peccati reus esset, quia duo illa jejunii præcepta eodem die occurrentia ad unam pertinent virtutem. Secus si solvens jejunium quadragesimale, ex alia virtute adstringeretur præcepto jejunii, puta ex religione voti, vel ex injuncta a Confessario satisfactione; cum enim diversa illa præcepta spectent diversas virtutes, violatio jejunii quadragesimalis in illo casu esset duplex specie peccatum.

R. 2. Circumstantiæ augent vel minuunt notabiliter bonitatem, sive malitiam actus intra eandem speciem virtutis sive peccati, quando longe major aut minor est honestas sive turpitudo in cultu, aut violatione ejusdem virtutis. Sic longe laudabilior est qui pauperem sublevat ex necessariis, quam qui ex superfluis; qui cum fervore perseverat in bono opere arduo & difficili, quam qui remisse & leviter illud attingit. Contra vero gravius peccat contra justitiam, qui furatur ingentem pecuniæ summam, quam qui modicam: qui, cum Sacerdos sit, peccat contra castitatem & religionem, quam qui Diaconatu, aut Subdiaconatu duntaxat est initiatus. Utrum autem ejusmodi circumstantiæ, quæ notabiliter peccatum aggravant, in Confessione sacramentali sint explicandæ, expendetur ubi de Pœnitentia.

Q. 6. *Quid requiritur, ut actus humanus bonitatem aut malitiam ex circumstantiis trahat?*

R. Ut conferant actui bonitatem, necesse est, ut sint prævisæ, & aliquo modo intentæ, quatenus honestæ sunt; quia ex dictis nulla est bonitas moralis nisi sit voluntaria. Ut autem conferant malitiam, satis est, quod cum vitari possint & debeant, nihilominus voluntas illas vitare negligat; malum quippe est nolle declinare a malo. Hinc qui dat eleemosynam Sacerdoti, non attendens circumstantiam personæ, non elicit actum religionis, sed misericordiæ dumtaxat. Qui vero eum percutit, nullam Sacerdotii habens ratio-

tionem, peccat simul contra justitiam, & religionem. Et ratio hujusce discriminis est quod bene sit quædam perfectio, quæ in actibus humanis elucere non potest sine aliqua diligentia & conatu voluntatis: male vero agere sit defectus qui sequitur negligentiam & socordiam.

Dices: Actio bona ab homine justo elicita, est meritoria, etiamsi justus non advertat ad meritum: ergo circumstantiæ conferunt bonitatem actioni, quamvis nec cognoscantur, nec intendantur.

Nego conseq. Quia meritum ac demeritum sunt quid necessario consequens opus bonum, vel malum independenter ab intentione agentis: eo enim ipso quis meretur laudem, aut vituperium, quo voluntarie & libere facit ea, quæ sunt naturæ rationali consentanea aut dissentanea. Immo plus meretur præmii, si gratuito velit operari, quia opus ejus est magis voluntarium, & ex intensiori amore proficiscitur.

CAPUT VI.

De fine actuum humanorum.

Finis in moralibus primum locum obtinet: *Non valde attendas quid faciat homo, sed quid, cum facit, aspiciat*, inquit S. Augustinus in Psal. 31. & S. Thomas 1. 2. q. 1. art. 3. *Actus dicuntur humani*, inquit, *in quantum procedunt a voluntate deliberata: objectum autem voluntatis est bonum & finis, & ideo manifestum est, quod principium humanorum actuum, in quantum sunt humani, est finis.* Quamobrem operæ prætium est, ut de fine accuratius disseramus. Ac 1. quidem dicemus de varia finis acceptione: 2. de ejus definitione: 3. de effectibus: 4. de divisione: 5. speciatim de ultimo fine, qui est nobilissima finis species, & hominis beatitudo.

§. I.

De varia acceptione finis.

Q. 1. QUotuplex est finis acceptio?
R. Finis dupliciter accipitur. 1. improprie pro termino cujusque rei, etiamsi ille non intendatur, hoc sensu mors dicitur finis vitæ, vespera finis diei: 2. proprie pro bono, in quo tendit agens, & quo obtento, cessat motus ejus.

Ergo finis proprie dictus habet rationem caussæ & termini: caussæ quidem, quia incitat & movet ad operandum, v. g. sanitas intenta ad quærenda & accipienda remedia: termini quoque, quia obtento fine agens quiescit. Ita S. Thomas citat. art. 3. *Id ad quod terminatur actus humanus*, inquit, *est id quod voluntas intendit tanquam finem*.

Dices: Ex præcedenti capite, finis numeratur inter circumstantias actus humani: Ergo non est prima ejus caussa.

Dist. antec. Actus humani imperati, Conc. Actus humani imperantis, Nego antec. In agente vero propter finem formaliter, duo sunt distinguendi actus: alter imperans & elicitus, nempe intentio seu desiderium efficax obtinendi finis: alter imperatus, scilicet electio & usus mediorum ad obtinendum finem.

Porro finis est circumstantia actus imperati, tribuitque illi bonitatem, vel malitiam accidentalem; caussa vero motiva actus imperantis conferens illi speciem seu bonitatem, vel malitiam essentialem.

Responsio elucidabitur quibusdam exemplis. Qui largitur eleemosynam ad obtinendum remissionem peccatorum, duos elicit actus; alterum imperantem, qui versatur circa finem, estque intentio obtinendæ remissionis peccatorum, & hujusce actus caussa motiva est remissio peccatorum, quam agens intendit; ideoque actus ille est elicitus a virtute pœnitentiæ, ex qua speciem & bonitatem essentialem desumit. Alter vero actus est electio & largitio eleemosynæ, imperata a præ-

præcedenti actus pœnitentiæ, hic autem actus elicitur a virtute misericordiæ, cujus proprium objectum motivum est sublevare miseriam pauperis, & ex illo objecto habet suam speciem, & bonitatem essentialem. Cum vero accidentale sit illi, quod imperetur a virtute pœnitentiæ, fiatque propter hunc vel alium finem; finis respectu illius est mera circumstantia, nec tribuit illi nisi bonitatem accidentalem. Idem cernere est in actu malo, v. g. in furto propter adulterium patrato: intentio adulterii in eo, qui sic furatur, est actus adulterii & intemperantiæ imperans furtum quod est actus injustitiæ. Prior actus, qui est imperans, malitiam essentialem haurit ex adulterio, quod habet rationem finis & primi moventis. Posterior vero essentialiter malus est ex proprio injustitiæ objecto, accidentaliter autem ex fine, nempe ex adulterio, ex cujus intentione imperatur, & ideo finis respectu illius est circumstantia.

Ergo bonitas & malitia actuum humanorum, potissimum ex fine repetenda est, quia ex dictis actio eatenus est moraliter bona aut mala, quatenus est deliberate voluntaria; atqui actio maxime ex fine est voluntaria, quia finis propter se appetitur, cetera vero propter ipsum: per quod autem unumquodque tale, inquiunt Philosophi, & illud magis per se, hoc est, per quod cetera amantur, & illud magis: *Quod enim amatur propter aliud*, inquit S. Augustinus, *non illud amatur, sed aliud propter quod amatur*, v. gr. potio medica proprie non amatur, sed sanitas, propter quam potio amara sumitur: Ergo.

Q. 2. *Quotuplici modo finis proprie dictus accipi potest?*

R. Duplici, scilicet in actu primo, & in actu secundo.

Finis in actu primo est res ipsa, quæ movere potest ad agendum: virtus autem movendi est ejus bonitas sive vera, sive apparens; in tantum enim allicit ac movet, in quantum est amabilis & appetibilis: atqui allicit quatenus apparet bonus, malum enim quatenus malum non allicit, sed fugat; non appetitur, sed timetur: ergo finis in actu primo est bonum propter se appetibile, saltem apparenter.

Finis in actu secundo est res bonitate sua saltem apparenti actu illiciens, attrahens ac movens. Caussalitas ejus seu influxus, est motio seu amor; illud enim est caussalitas finis, quo posito, intelligitur finis actu influere, & ut ita dicam, caussare, & quo sublato, non influit: atqui posita motione, seu amore & desiderio finis intelligitur actu influere; nam ex S. Thoma q. 22. de verit. art. 2. *Sicut influere caussæ efficientis, est agere, ita influere caussæ finalis, est appeti, & desiderari:* sublata vero motione, finis non influit; sicut sublata actione ignis, v. g. calefactione, ignis actu non agit, nec calefacit; sed est tantum in potentia ad agendum & calefaciendum: Ergo. Porro de fine in actu secundo hic præsertim agitur.

Ergo Deus est omnium finis in actu primo, quia est summum bonum, quo omnes possunt allici, & moveri desiderio illius assequendi; sed non est peccatorum determinatus finis in actu secundo, quia illis non placet, nec ejus bonitate alliciuntur: *Solus non habet quod nobis displiceat*, inquit S. Augustinus, conc. 2. in Psal. 32. *& nemo tam multa habet, quæ infidelibus displicent .... Et ... (quod piget dicere, sed tamen dicam, nosti enim quam verum dicam) facilius placet Pantomimus quam Deus.*

§. II.

De definitione finis.

Q. *Quomodo definitur finis?*

R. Definitur, id cujus gratia aliquid fit.

Dicitur 1. *Id*, hoc est res bona, saltem apparenter, quia voluntas, ut jam diximus, non potest allici, aut moveri nisi aliquo bono.

Dicitur 2. *Cujus gratia*, id est, cujus amore & fruendi desiderio agens operatur, quo distinguitur finis proprie dictus, tum a medio, tum a fine improprie dicto, seu a puro termino.

A medio quidem, quia licet multa fiant propter medium, puta propter præparandum pharmacum, aut lu-

lucrandum pecuniam ; attamen nec pharmacum , nec pecunia dici possunt finis , cum illa non fiant amore pharmaci , aut pecuniæ , sed amore dumtaxat sanitatis, & commodæ sustentationis , in quibus agens requiescere intendit ; nam , ut supra dicebat S. Augustinus , *quod amatur propter aliud , non illud amatur , sed aliud propter quod amatur*. Hinc bonum utile , ut utile, non habet rationem finis , quia ad aliud ordinatur.

Dixi, *ut utile*, quia etsi pecunia non habeat ex se rationem nisi boni utilis, apprehenditur tamen ab avaro, ut bonum delectabile, ideoque illam intendit, ut finem, & ejus amore operatur , cum eam obtentam nedum in proprios usus consumat, quin illam diligenter servet, & in ejus possessione quodammodo requiescat.

Eadem quoque ratione finis distinguitur a puro medio , ad quod agens ita opera sua dirigit , ut illud non appetat, nec illius gratia agat, ut videre est in illo, qui cum multa præparet pro tempore ægritudinis , ad quam novit certo terminandam sanitatem ; qua impræsentiarum fruitur , non habet tamen ægritudinem pro fine , sed pro termino , quia illam nec amat , nec appetit , sed quantum potest, propellit. Sic carnales homines quædam bona opera ordinant ad futuram vitam quæ præsentis futurus est terminus ; sed finis illorum proprie non est , cum illa non ament, nec appetant; sed timeant dumtaxat , ne post præsentis vitæ terminum miseri evadant.

Dicitur 3. *aliquid fit* , quo significatur finem esse primam omnium operationum sive naturalium , sive artificialium , sive moralium caussam.

Et ratio est , quia omnia appetunt bonum suum ; & ad illud tendunt moventurque sive a seipsis , ut rationalia, sive a superiore voluntate, nempe divina, ut irrationalia & inanimata, quæ a Deo aguntur, & diriguntur sicut sagitta a sagittante , inquit S. Thomas : Ergo finis est bonum, cujus gratia omnia fiunt. Ex dictis autem omne bonum est perfectivum , ac proinde finis cujusque rei est ejus perfectio.

Ergo bonum & finis non reciprocantur , quamvis

enim omnis finis fit bonus, saltem apparenter, alias non appeteretur: bonum tamen omne non est finis; quia multa sunt bona, propter quæ consequenda nihil fit: victoria, v. g. & scientia sunt quid bonum, sed finis non sunt ignavi & desidiosi, quia neuter operatur illarum gratia.

Cum autem homo seipsum moveat ad finem: plurimi refert ad mores, ut a scopo non aberret, noveritque quid sit proprium bonum, in quo finem constituat, quidve amor finis parere debeat. De primo nonnulla jam prælibavimus capite de objecto actuum humanorum, pluraque dicemus sequentibus Paragraphis. De secundo nunc tractandum suadet ordo doctrinæ.

§. III.

De effectibus finis.

Q. 1. QUot *sunt finis effectus?*

R. Octo numerantur. Primus est voluntas seu volitio, & amor finis. Secundus, intentio, seu desiderium efficax. Tertius, consilium. Quartus, consensus. Quintus, electio. Sextus, imperium. Septimus, usus mediorum. Octavus, fruitio, sive quies in fine adepto & bono possesso. Ex his effectibus tres versantur circa finem, nempe voluntas, intentio, & fruitio: ceteri vero circa media.

Dices: Omnes illi actus, sola fruitione excepta, sunt caussa finis, cum per eos acquiratur: Ergo non sunt ejus effectus:

Distinguo antec. Sunt caussa finis in executione, Concedo: finis in intentione, Nego antec. Finis itaque dupliciter spectatur, scilicet in intentione, & in executione. Finis in intentione est bonum voluntati propositum, ut propter se appetendum, & ut sic movet voluntatem ad amorem sui, & ad efficaciter operandum, ut obtineatur, ac proinde est caussa actuum, quos recensuimus. Finis vero in executione est bonum jam obtentum & possessum, ut sanitas, commoda habitatio: quod cum non obtineatur, nisi per inquisitionem,

nem, electionem, & usum mediorum, sequitur omnes illos actus esse caussam possessionis, quæ vocatur finis in executione.

Q. 2. *Quis ordo illorum actuum?*

R. Bonitate objecti proposita voluntati, 1. loco exurgit simplex volitio, seu amor & complacentia. Hic actus ceteris quidem necessario præsupponitur; nisi enim placeat bonum apprehensum, v. g. castitas, &c. nullus sequitur conatus ad illud consequendum, sed si sit solitarius, non efficit ut bonum evadat finis in actu secundo; quia simplex complacentia potest versari circa bonum apprehensum, ut impossibile, puta circa victoriam, quam imbellis sibi repræsentat, ut impossibilem: bonum autem apprehensum, ut impossibile, non habea rationem finis, quantumcumque placeat, cum nihil fiat gratia illius. Nisi ergo simplex illa voluntas, quæ velleitas dici solet, quasi semivoluntas, adjunctam habeat intentionem, effectus finis esse nequit.

Intentio proxime sequitur amorem seu complacentiam; naturale enim est velle possidere quod placet & amatur. Intentio autem est efficax desiderium finis, seu actus voluptatis efficaciter tendentis in bonum per media consentanea. Ergo intentio continet saltem virtualiter propositum inquirendi, & adhibendi media: qui enim vult sincere & efficaciter finem consequi, v. g. vincere cupiditates, intelligitur velle uti mediis, sine quibus finis non potest obtineri. Unde patet ex intentione pendere totam humanorum actuum seriem & œconomiam. Porro qui efficaciter finem intendit, is statim cogitat de mediis, quibus obtineri possit; illamque sollicite inquirit, si non habeat ad manum. Quare

Tertius finis effectus statuitur consilium seu deliberatio, estque actus mentis inquirentis, & ponderantis media, eorumque proportionem ad finem; consilium quippe non est de fine, sed de mediis; id enim est finis in agibilibus, inquit Sanctus Thomas, quod prima principia in speculativis; sicut ergo in speculativis nulla potest esse quæstio circa principia, an v. g. idem possit simul esse non esse; sed circa conclusiones ex iis deductas: similiter in practicis non initur consilium;

hec deliberatur de fide, puta, an Deus sit colendus; salus comparanda, superbia, aut fornicatio fugienda, sed de mediis, quibus Deus recte coli possit, salus obtineri, & superbia aut fornicatio efficaciter vitari. Sine ejusmodi consilio appetitus finis, & propositum illius assequendi quantumcumque vehemens, est inefficax & mera velleitas, quemadmodum S. Augustinus in seipso advertit, cum adhuc illicitis amoribus detinetetur. Mirum in modum placebat illi pulchritudo castitatis, ad illam conabatur, nec attingebat, & ideo prorumpebant flumina lacrymarum, sed frustra: *Jam multa feci*, inquit l. 8. Conf. c. 8. & 9. *ubi non hoc erat velle quod posse, & non faciebam quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat; & mox ut velle possem ... unde hoc monstrum, & quare illud?* Quia nimirum non ex toto volebat, non totus assurgebat veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Ut ergo intentio finis sit plena & efficax, ad deliberandum de mediis moveat necesse est, quia sine mediis finis obtineri nequit, nec proinde efficaciter intendi.

Dices: consilium & deliberatio sunt operationes intellectus: atqui operatio intellectus non potest esse effectus finis: ergo neque consilium, nec deliberatio.

Minor probatur. Finis ex dictis non movet nisi per bonitatem: atqui bonitas non afficit, nec movet intellectum, utpote quæ non sit objectum intellectus, sed voluntatis.

Nego minorem, cujus confirmationem distinguo; bonitas non afficit, nec movet intellectum immediate, Concedo: mediate, hoc est, mediante imperio voluntatis, Nego minorem. Voluntas itaque delinita bonitate finis, excitat intellectum ad inquirenda media, quibus finem assequi possit, applicat, acuitque ad ponderanda quæ ex præcogitatis sint aptiora, & confutanda quæ a proposito eam avocare possent. Intellectus quippe sub imperio voluntatis se habet sicut famulus, qui noctu præferens facem ante dominum, non pergit, nisi quo & qua vult dominus, nec lucem admovet, nisi ubi ille præcipit.

Ergo

Ergo sicut recta intentione, ita consilio veraci nititur tota morum disciplina & bonitas, quia deficiente regula, nimirum sano & prudenti consilio, opus quod ad illam dirigetur ac efformatur, vitiosum exire oportet; scriptum quippe est Gen. 4. vers. 7. ut legunt Sancti Augustini & Gregorius juxta septuaginta Interpretes, *si recte offeras, & non recte dividas, peccasti*, in quem locum Sanctus Gregorius lib. 30. Moral. cap. 14. sic habet: *Recte non dividitur, si hoc quod pie agitur, etiam subtiliter non discernatur: oblata quippe dividere est qualibet bona studia nostra sollicite discernendo pensare, quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat, & nonnumquam hoc fit reatus criminis, quod putatur caussa virtutis.* Hinc Spiritus sanctus Eccli. 37. hisce gravissimis verbis monet: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.*

Vero prudens illud ac stabile consilium non est expectandum a peccatoribus, utpote qui careant prudentia supernaturali, & sæpissime naturali. Supernaturali quidem, cujus est actus humanos ordinare ad ultimum finem supernaturalem; quia cum illa sit appendix caritatis, in qua radicatur, sicut ceteræ virtutes morales infusæ, pereunte caritate, pereat ipsa necesse est, regnetque prudentia carnis genuina cupiditatis soboles. Sæpissime quoque naturali prudentia carere peccatores constans est Philosophorum doctrina, quia juxta tritum illorum effatum unusquisque judicat secundum quod affectus est; male autem affecti sunt peccatores erga ultimum finem, ac proinde inordinata eorum voluntas, quæ aliis facultatibus imperat, pervertit rationis judicium, & cogit mentem ad nutum suum cogitare & consulere; cogitare quippe a cogendo dictum vult S. August. lib. 10. Conf. c. 11. *Sic ergo*, inquit S. Bernardus, vel quivis Auctor Tractatus ad Fratres de Monte Dei cap. 16. *voluntas neglecta facit cogitationes otiosas & indignas Deo: corrupta perversas, quæ separant a Deo, pia efficaces ad fruendum Deo:* Et nonnullis interjectis, pergit idem Auctor. *In omni genere cogitationis, omnia quæcunque cogitanti occurrunt, conformantur*

intentioni voluntatis. Ideo homini Deum amare volenti, vel jam amanti, suus semper consulendus est animus, quid sit quod in totum vult & propter quod vult, quia scilicet ad votum voluntatis, si plena sit, mens præoccupata dabit consilium. Unde scriptum est Eccli. 8. v. 20. *Cum fatuis consilium non habeas; non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.* Et Sap. 4. vers. 12. *Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia.* Hoc est, cupiditas rerum terrenarum, quæ a Sapiente dicuntur vanitas vanitatum, & a S. Augustino, nugæ nugarum, mentem decipit, ac fascinat, ut peccati fœditatem, & virtutis pulchritudinem vel non videat, vel non æstimet; inconstantia, græce, agitatio, & impetus cupiditatum ac passionum immutat & evertit sensum hominis, etiam qui alioqui innocens est & sine malitia. Ex quibus discant ipsimet justi tum suspendendum judicium & consilium, cum pulsari se sentiunt motu iræ, odii, invidiæ, & cujuslibet inordinati affectus, periculum namque est ne concitatus spiritus sine discretione aliquid decernat. *Tolle autem discretionem*, inquit S. Bernardus serm. 49. in Cant. *virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis convertetur, exterminiumque naturæ.* Et tractatu de gradibus humilitatis cap. 4. *Amor, sicut & odium, veritatis judicium nescit. Vis judicium veritatis audire?* Sicut audio, judico (Joan. 5.) *non sicut odi, non sicut amo, non sicut timeo . . . . . A legibus humanis statutum; speciales amicos causantium,* (litigantium) *non debere admitti ad judicium; ne vel fallant, vel fallantur amore suorum. Quod si culpam amici tuo judicio amor illius aut minuit, aut prorsus abscondit: quanto magis amor tui tuum contra te judicium fallit?* Uti igitur in pendendis ponderibus æquantur lances, ne si examini sit aliqua inclinatio, judicium iniquum feratur; ita qui deliberat (nisi se ipsum decipere velit) omnem privatum affectum seponere debet; neque enim quid ipse velit, illud inquirit, sed quid efficacius sit, & magis expediat ad intentum finem consequendum, qui sane non erit legitimus,

gitimus, nisi illum meliorem efficiat, ut patet ex dictis.

Quæ cum ita sint, unicuique perspicuum esse debet, deliberationem in iis, quæ spectant mores, esse periculi plenam, ac veluti scopulum, quem humana ratio nunquam declinabit, nisi regatur Spiritu Christi, qui idcirco dicitur Consiliarius, magni consilii Angelus. Quin ipsemet Plato agnovit consultationem rem esse plane divinam.

Enimvero plures videas, qui deliberant, non quid ad salutem, sed quid ad præsens negotium expediat, satisque illis esse videtur, si omittant quæ mala sunt & contra salutem evidenter pugnantia, quasi vero beatitudo obveniat sine labore & industria, nihilque pro ea molientibus, quam paucos in sæculo reperias qui sint indeterminati, ac indifferentes circa matrimonium, vel Clericatum: circa Beneficium, aut officium in Republica: circa hanc aut illam artem: solumque interrogent, *quid faciens vitam æternam possidebo?* ita ut cetera spectentur ab ipsis, ut media dumtaxat, quæ ut quibusdam possunt esse utilia ad salutem, sic aliis non nisi impedimenta existunt, habita ratione ingenii, indolis, & aliarum dispositionum. Annon omnes, aut fere omnes, ubi audierint aliquid horum ipsis non congruere, statim opponunt exempla eorum, qui iis in Republica necessariis strenue & laudabiliter defuncti sunt? Tantumque abest, ut illa respuant uti æger medicamentum sanitati superfluum, vel etiam noxium, quin obstinatius illis adhærent, tanquam fini unice intento, adeo ut tota illorum deliberatio in eo sit, quo modo, & qua via timorem damnationis æternæ probabiliter a se expellant, cælestisque felicitas terminus sit terrenæ, ad quam omnia studia sua dirigunt. Hæc est prudentia sæculi, quam Apostolus mortem vocat, Rom. 8. quia caritatem extinguit, ut cupiditas omnes actus humanos sibi vindicet tanquam proprios effectus.

Neque vero existimandum est eos qui cum Propheta unam a Domino petunt, ac requirunt ex consilio veraci & stabili semper agere, nec unquam in suis deli-

berationibus decipi. Namque amor sui, quem justi in hac mortali vita totaliter non exuunt, mentes eorum sæpe præoccupat, fallitque judicia, & inconstantia concupiscentiæ ad agonem relictæ, transvertit eorum sensum sine malitia: denique Angelus Satanæ transfigurat se in Angelum lucis, ut sagittet in occulto rectos corde; eos enim ad peccatum, quod tantopere exhorrent, non traheret, nisi præcipiti, aut fallaci consilio. *Nec unquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est*, inquit S. Bernardus serm. 66. in Cant. Hinc est illud Proverb. 3. *ne innitaris prudentiæ tuæ*, nemo quippe in propria caussa Judex. *Et merito*, inquit S. Bernardus epist. 87. *quia qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit... Ego de me expertus sum quod dico; & facilius imperare, & securius possum præesse aliis multis, quam soli mihi*. Et epist. 82. *Cunctis pene sapientibus contingere solet in rebus videlicet dubiis plus alieno se, quam proprio credere judicio; & qui aliorum facile ambigua quæque elucidant, in suis consueverunt scrupulosius hæsitare.*

Ergo consilium verax & stabile quærendum est a sapiente, ad illius judicium morales Philosophi & Theologi singularia referunt; & ratio est, quia cum in aliorum caussa omnino liber sit a privatis illis affectibus, qui nos aut fluctuantes reddunt, aut præoccupatos præcipitant, serena & tranquilla mente decernere potest, quod magis expediat, modo tamen notam ipsi faciamus sinceram & candidam nostram mentem, scil. nos verisimilia non inquirere, sed vera: non blanda & quæ cupiditati faveant, expetere; sed quæ utiliora, & saluti viciniora. Timor enim displicendi & excidendi ab amicitia aut honorifica existimatione, præsertim nobilium, gravissima est tentatio, quæ plerumque conturbat sapientes, & vehementer impellit ad adulatoria consilia, quod Deus testatur Ezech. 14. v. 9. se permittere in pœnam interrogantis: *Propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum: Ego Dominus decepi Prophetam illum*. Et vers. 10. *juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas Prophetæ erit*. Sic deceptus est Achab lib. 3. Reg. 22.

Quar-

Quartus finis effectus est consensus, qui describi potest, actus voluntarie adhærentis consilio rationis & acceptantis media ab intellectu proposita. Quando ratio consilium dat ex imperio voluntatis, naturaliter placet consilium, & facile voluntas consentit iis quæ ratio proponit, quia consentanea sunt ejus inclinationi. Sed si consilium suggeratur exterius, puta a sapiente, voluntas nonnunquam repugnat, momenta opponit contra, & consilium datur incassum, nisi cordis duritia auferatur a Deo, interius voluntatem præparante & inclinante per gratiam suam.

§. IV.

De quinto & sexto effectu finis.

Electio numeratur quintus finis effectus, describiturque actus liber voluntatis, quo ex pluribus mediis idoneis & placentibus, per consensum unum ceteris præfert in ordine ad finem intentum: Ergo electio versatur circa media.

Dices 1. electio pertinet ad intellectum, cum ipsius sit judicare unum alteri præferendum: Ergo non est actus voluntatis.

Nego anteced. Potest enim esse mentis judicium sine electione, juxta illud Poetæ, *video meliora proboque, deteriora sequor*. Electio itaque formaliter est acceptatio medii, quod mens judicat magis conducere ad finem. Unde Ethicorum 3. dicitur appetitus intellectivus.

Dices 2. Electio nonnunquam est actus necessarius, quando nimirum unicum suppetit medium: Ergo male dicitur actus liber.

Dist. anteced. Est actus necessarius in allata hypothesi, necessitate finis, Conced. necessarius formaliter & in exercitio, Nego antec. Electio, sive assumptio cibi, v. g. sine quo vita animalis conservari nequit, est necessaria quidem cupienti conservare vitam animalem, sed formaliter & in exercitio est libera, quia sicut potest quis nolle finem, nempe diuturniorem vitam,

po-

potest etiam nolle sumere cibum. Ergo libere Pilatus damnavit Christum Dominum, & reus libere pejerat, ac proinde neuter a gravi peccato excusandus, quamvis neuter alio modo potuerit vitare ille indignationem Cæsaris, iste mortem; quia uterque finis est libere intentus, ac proinde libere eligitur medium unicum ad illum conducens. Fatendum tamen est quod ubi unicum est medium, electio non distinguatur a consensu, & minus proprie dicatur electio.

Dices 3. potest quis deliberare an finem suum constituat in Deo, an in voluptatibus, aut mundi honoribus, ergo electio æque potest esse de fine ac de mediis.

Nego conseq. Quia deliberatio illa (quæ fieri nequit sine gravissimo peccato, cum in ea Deus & creatura ponantur in quodam æquilibrio) non est de fine, sed de mediis. Finis enim qui intenditur in ejusmodi deliberatione, est beatitudo in communi, & perfecta quies deliberantis; medium vero quo possit illum acquirere, est vel Deus, vel bona temporalia. Unde eadem res potest esse finis & medium sub diverso respectu: est finis, cum propter se amatur: est vero medium, cum amatur propter aliud. *Sunt perversi*, inquit S. Augustinus lib. 11. de Civit. Dei c. 25. *qui frui volunt nummo, uti autem Deo, quoniam non propter Deum nummum impendunt, sed Deum propter nummum colunt.*

Q. 1. *Quid requiritur, ut electio sit recta & honesta?*

R. Generatim debet prudenter fieri; quod enim fit imprudenter, malum est peccatum; prudentia quippe definitur, habitus recta cum ratione activus, vel recta ratio agibilium: ergo quod fit contra prudentiam, illud fit contra rectam rationem. Porro quod fit contra rectam rationem, malum est peccatum.

Q. 2. *Quandonam electio censetur prudenter fieri?*

R. Quando eligitur quod efficacius est, & rectius conducens ad debitum finem consequendum. Et ratio est; quia recta electio est fructus ad quem tendit deliberatio; in deliberatione enim prudentia, quæ consiliativa dicitur a S. Thoma post Aristotelem, inqui-

rit media ad finem, & ex iis excogitatis judicat unum præ ceteris eligendum, utpote magis aptum: ergo si voluntas aliud minus idoneum eligat, agit contra prudentiam & rectam rationem.

Confirmatur 1. quibusdam familiaribus exemplis. Proponitur viatori duplex via, qua possit ad patriam, quo tendit, pervenire: altera est brevior, facilior, & securior: altera longior, scaberosa & multis periculis obnoxia. Item Advocato duæ rationes suppetunt evincendi adversarium, altera rem brevi & fere sine expensis conficiet; altera non nisi longo processu & magnis expensis. In utroque illo exemplo viator & Advocatus, vel alium finem præter eum quem præseferunt, ille patriam, iste justitiam non intendunt, vel alium intendunt: si non intendant, nihilominus medium minus idoneum eligant, non solum imprudentiæ, sed & stultitiæ notam non effugient: si alium intendant, quod verisimilius est, viator forte vult invisere amicum, Advocatus lucri cupidus expetit pinguius honorarium, in qua hypothesi perspicuum est amorem, sive patriæ, sive justitiæ, non esse caussam hujusce electionis, sed privatum finem quem insinuavimus. Idem dixeris de eo, qui profitetur se in omnibus gloriam Dei, & vitam æternam intendere, cum tamen omissis mediis aptioribus, alia eligit, non quidem inepta, sed minus idonea, & minus secura; proculdubio amor Dei & desiderium cælestis patriæ non movet illum ad ejusmodi electionem, sed sub obtentu gloriæ Dei obumbrat negotium cupiditatis, qua incitatur ad præferendum minus idoneum.

Confirmatur 2. eligere quod est minus aptum rejecto aptiori, ad consequendum finem honestum, non est actus virtutis: Ergo nec prudentiæ, quæ & ipsa est virtus, & sine qua nulla est vera virtus.

Probatur antec. virtus definitur habitus electivus secundum rectam rationem: atqui recta ratio non judicat præferendum medium minus aptum: Ergo.

Nec dicas prudentiam & rectam rationem non consulere quidem ejusmodi electionem, sed eam non prohibere;

nam

nam ex S. Th. 2. 2. quæst. 47. art 8. ex communi Philosophorum Schola, prudentia non solum est consiliativa, sed etiam præceptiva. *Et quia*, inquit, *iste actus est propinquior finis rationis practicæ* (quod est bonum opus) *inde est quod iste est principalis actus rationis ... & per consequens prudentiæ. Et hujus signum est, quod perfectio artis consistit in judicando, non autem in præcipiendo; ideo reputatur melior artifex, qui volens peccat in arte, quasi habens rectum judicium, quam qui peccat nolens, quod videtur esse ex defectu judicii: sed imprudentia est e converso ... imprudentior enim est, qui volens peccat, quasi deficiens in principali actu prudentiæ qui est præcipere, quam qui peccat nolens.* Unde art. 13. concludit veram prudentiam non esse in peccatoribus, quia licet de agendis aliquando bene consulant & judicent, deficiunt in principali actu prudentiæ, qui est efficaciter præcipere.

Dices 1. Consilia Evangelica sunt de meliori bono & aptiora ad salutem: atqui non peccat contra prudentiam, qui ea non eligit: ergo prudentia non præcipit, ut eligatur medium magis idoneum.

Dist. maj. Sunt aptiora absolute, & in se spectata Conc. respective, & per ordinem ad omnes & singulos homines, Nego maj. Namque ex Apostolo. 1 Cor. 7. *Melius est ... nubere quam uri.*

Dist. etiam min. Non peccat contra prudentiam qui ea non eligit in quibusdam circumstantiis, Conc. in quibuslibet circumstantiis, Nego min. Itaque unusquisque proprium donum habet ex Deo, inquit Apostolus, cap. 7. alius quidem sic; alius vero sic: prudentia est primo per consilium inquirere ad quid sit a Deo institutus, deinde eligere ad quod vocatur; alioquin si mundi concupiscentiis attractus vocationi suæ non respondeat, contra prudentiam & rectam rationem graviter peccat.

Dices 2. ex communi Theologorum sententia, satis est juxta prudentiæ leges amplecti viam tutam, relicta tutiore: Ergo.

Dist. ant. Satis est aliquando, C. Semper, N. ant. Sicut

eut igitur contra prudentiam aliquando peccatur per defectum, puta per negligentiam; ita & per excessum, nempe per nimiam solicitudinem, timorem inutilem; & scrupulosam anxietatem: scrupulosus v. gr. timet, ne quas passus est inter orandum mentis evagationes, voluntariæ fuerint; securiusque sibi forte decernit, si orationem repetat: prudentia ejusmodi anxietatem improbat, nec judicat in iis circumstantiis securius esse eligendum, sed per Apostolum ad Rom. 12. dicit, *rationabile & obsequium vestrum*, & per Regium Prophetam, Ps. 13. *trepidaverunt ... ubi non erat timor*. Aliquando vero prudentia & recta ratio per eundem Apostolum. 1. Cor. 6. clamat, *omnia ... licent, sed non omnia expediunt*. Joannes Baptista non præcepit publicanis & militibus ad se venientibus, Luc. 1. ut officia sua dimitterent; sunt enim licita & tuta, si in se spectentur; sed respective ad aliquos sunt occasiones peccandi fere proximæ, proindeque prudentia & recta ratio iis consulit præcipitque, ut viam tutiorem eligant. Quare, ubi de salute animæ agitur; multi cupiditate excæcati in suam perniciem abutuntur receptis, iisque verissimis Theologorum sententiis, *liberum est amplecti consilia Evangelica*. Item; *licet sequi opinionem tutam, relicta tutiore*; quia cum non attendant quid sibi expediat, corruunt & damnantur in via tuta: cum contra stetissent & salvati fuissent in tutiore.

Dixi, *ubi agitur de salute animæ*; namque prudentiores sunt filii sæculi in iis, quæ spectant corporis salutem; nec profiterentur artem, v. gr. resarciendi tecta domorum, eo prætextu, quod ars illa sit licita, Reipublicæ utilis, sitque necessarium, ut aliqui eam profiteantur, nisi prius expendissent, num caput sit illis satis firmum, ut vertiginem timere non debeant. Ad prudentiam quippe pertinet, inquit S. Thomas 2. 2. quæst. 47. art. 3. spectare non solum rationes universales, sed etiam singulares, in quibus est operatio.

Sextus finis effectus dicitur imperium, estque actus practicus intellectus imperantis usum mediorum, quæ

post

post habitam deliberationem electa sunt tanquam ad finem magis idonea. Plerumque enim contingit voluntatem non exequi ea quæ elegerat, & observanda proposuerat, propter nascentes difficultates, tum ex parte passionum, quæ rebellant, tum ex circumstantiis, quæ in deliberatione & electione non fuerant prævisæ; tum ex parte ipsiusmet voluntatis, quæ inconstans est, quæque remisit ex pristino intentionis fervore; & ita evanescente caussalitate seu motione finis, omnes supra numerati effectus inutiles abeunt, & operans quasi in media subsistit via, nisi recta ratio præcipiat, & prudentia stimulis conscientiæ voluntatem impellat. Quare S. Thom. & omnes Philosophi communiter inter partes prudentiæ numerant memoriam, sollicitudinem, sive vigilantiam, rationem, circumspectionem, & cautionem contra totidem defectus prudentiæ oppositos, scilicet oblivionem, negligentiam, inconsiderationem & inconstantiam.

Dices: imperium pertinet ad voluntatem: Ergo non est actus intellectus.

Dist. ant. cum S. Thoma cit. quæst. 47. art. 8. ad 3. imperium absolute & simpliciter pertinet ad voluntatem, & secundum quid ad intellectum, Conc. pertinet ad voluntatem, & nullatenus ad intellectum, Nego ant. namque recta ratio voluntatem movet, eamque ordinat tanquam regula, cui debet conformari. Sed voluntas simpliciter movet intellectum, eique absolute imperat opus, v. gr. meditationem.

§. V.

De septimo & octavo finis effectu.

Usus septimus finis effectus dupliciter sumitur, scilicet active & passive. Active sumptus, est actus elicitus voluntatis applicantis seipsam & alias potentias ad exequenda media prædicta, ut volitio dandi eleemosynam aut jejunandi. Passive vero spectatus, est ipsa executio, v. gr. largitio eleemosynæ aut jejunium.

Fruitio est quies in fine possesso, ultimus effectus caus-

caussæ finalis, ac veluti fructus operantis; ad fruitionem quippe usus terminatur, sicut motus ad quietem, desiderium & animi contentio ad rei concupitæ possessionem.

Ergo usus est circa media, fruitio vero circa finem. *Ea re dicimus frui*, inquit S. Aug. l. 11. de Civ. Dei c. 25. *quæ nos, non ad aliud referenda, per seipsam delectat; uti vero ea re, quam propter aliud quærimus. Unde temporalibus magis utendum est, quam fruendum, ut frui mereamur æternis.*

Ergo quies, quæ intelligitur nomine fruitionis, proprie non est cessatio operationis, sed gaudium & delectatio, ac proinde vitalis actus voluntatis suaviter quiescentis in possessione boni amati. *Fruimur*, inquit S. Augustinus, lib. 10. de Trin. c. 10. *rebus cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit.*

Q. 1. *Quid est illa finis possessio, ex quo oritur delectatio & quies?*

R. Est operatio naturæ conveniens: sic per cognitionem & amorem possidetur sapientia; per visionem oculorum possidentur lux & colorata, per auditionem sonora, per gustum sapida; hinc languente operatione, puta, gustu, tactu, minuitur delectatio, cessante vero evanescit omnino.

Q. 2. *Qualis debet esse operatio, ut pariat delectationem & quietem?*

R. Debet esse 1. connaturalis seu conveniens & perfectiva, 2. perfecta & non impedita; alioqui si sit nociva & violenta, v. g. si lædat temperamentum, ut nimia potatio, dolorem parit: si sit imperfecta & impedita, si v. g. imperfecte audiatur egregius Orator aut Cantor, tædium affert.

Q. 3. *Quot requiruntur, ut operatio sit perfecta caussa delectationis?*

R. Tria. Primum est excellentia & bonitas objecti; objectum enim excellentius, est magis perfectivum, redditque operationem meliorem & magis convenientem, ac proinde magis delectabilem. Secundum est modus tendendi in objectum seu in rem amatum: nam si sit intensus, & vehemens, operatio erit perfectior

& pe-

& delectatio major, ut patet in famelicis, qui avide cibum capiunt: contra vero, si modus agendi sit remissus & frigidus, si v. gr. nulla sit fere cibi appetitio, delectatio erit mediocris, vel etiam nulla. Hinc oratio fervens, est caussa delectationis, languida vero fastidii, denique quotquot tepide & negligenter agunt, ex suis operationibus voluptatem non capiunt, sed tædium. Ob eandem rationem delectationes, quæ sensu percipiuntur, diuturnæ esse nequeunt, quia sensatio, quæ initio erat vehemens, paullatim languescit. Tertium, est nobilitas potentiæ; quo enim potentia est nobilior, ceteris paribus, operatio ejus est melior & magis perfectiva, ac proinde magis appetibilis & delectabilis, visio v. gr. est operatio olfactione perfectior, ideoque delectabilior, quia facultas visiva, ex qua procedit visio, est olfactiva nobilior.

Dices: ex S. Thoma 1. 2. q. 31. art. 6. delectationes, quæ sensu, præsertim tactu percipiuntur, sunt omnium maximæ: atqui operationes ex quibus nascuntur, sunt omnium imperfectissimæ: Ergo delectatio non semper respondet perfectioni operationis.

Distinguo majorem, in statu naturæ corruptæ & inordinatæ, in quo animales & ignobiles illæ operationes sunt omnium vehementissimæ & quidem in dedecus creaturæ rationalis, unde ex eis homo naturaliter erubescit, Concedo: in statu naturæ integræ & ordinatæ Nego majorem; natura enim rationalis recta & integra non inclinat ad operationes sensuum, nisi propter operationes mentis, quibus subvenire debent tanquam instrumenta. Quod autem propter aliud appetitur, minus appetitur, quam quod propter se intenditur; ac proinde, cum natura rationalis ex primæva sua institutione non feratur in operationes facultatum inferiorum, nisi quatenus juvant operationes superiorum, scilicet intellectus & voluntatis, iis non fruitur nec delectatur, sed utitur dumtaxat ad quiescendum in operationibus spiritualibus, ad quas tendit tanquam ad proprium bonum & ultimam perfectionem. Vehemens ergo & effrænis ille impetus, quem nunc habet ad bona sensibilia, ac

præ-

præsertim carnalia, & delectationes inde consequentes pœna peccati est, & signum immanis corruptionis; rationes enim judicium impediunt ac pervertunt, nedum illud juvant. Annon ex morbo est quod prægnantes in cibum appetant, & ad delicias utantur iis, quæ sanis nauseam, & horrorem excitant? Quis pruritum libidinis minus malum æstimet, quam pruritum scabiei, quo qui laborat, liberari satagit, contempta voluptate, quam scalpendo percipit? Itaque ejusmodi delectationes naturales non sunt; sed ægritudines, & meræ deceptiones; *risum reputavi errorem*, ait Sapiens Eccl. 2. *& gaudio dixi, quid frustra deciperis?*

Addere liceat, quia verissimum est, delectationes sensuum non posse dici summas absolute; 1. quia operationes, ex quibus exurgunt, non delectant, nisi in quadam mediocritate consistant, intensior enim operatio lædit temperamentum, & dolorem parit, juxta illud Prov. 14. *Risus dolore miscetur, & extrema gaudii luctus occupat*. 2. Delectationes corporeæ, cum motum consequantur, stillatim fluunt, sitim non extinguunt, sed provocant; cibus v. g. voluptate non afficit, nisi in transitu; & voluptuosus ita delectatur ea parte quam gustat, ut desideret frui eo quod sumendum superest; sic qui delectabiliter audit elegantem orationem, non vult stare syllabam, ut in ea quiescat, sed cito transvolare appetit, ut aliæ veniant, cumque & gulosus ad satietatem pervenit, & auditor longa attentione fatigatus est, delectatio veluti somnium vanescit.

At in delectationibus spiritualibus nullus ex iis defectibus occurrit: 1. enim totæ simul haberi possunt, cum operationes ex quibus pendent, successivæ non sint. 2. Mediocritas in illis non requiritur, quia operationes spirituales, quarum sunt fructus, quo intensiores sunt, eo magis animam perficiunt. Verum quidem est, quod quandiu mortalem vitam vivimus, operationes spirituales plerumque sunt magis remissæ, quam corporeæ, ac propterea minus delectant: sed ille defectus oritur, ut jam diximus, ex corruptione naturæ, cui, ut paullatim reparetur per gratiam Mediatoris, spiritualia & Deus ipse fiunt in dies præsentiora eamque tam vehementer & suaviter ad se rapiunt, ut

in

in illo raptu & extasi aliud sapere possit, *intromittis me*, inquiebat S. Augustinus lib. 10. Confess. c. 40. *in affectum multum inusitatum introrsus, ad nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur in me, nescio quid erit, quod vita ista non erit.*

Dices 2. actus virtutum sunt media ad ultimum finem: atqui justus prudenter & rationabiliter fruitur ac delectatur ejusmodi actibus: Ergo fruitio æque est mediorum ac finis.

Distinguo maj. Sunt media simul & fines: Concedo: sunt media pura, Nego maj.

Distinguo similiter conseq. Fruitio est mediorum, quæ habent etiam rationem finis, Conc. est mediorum, quæ prudenter & rationabiliter finis esse nequeunt, Nego conseq.

Medium itaque duplex, scilicet purum & non purum. Purum dicitur, quod ita necessarium aut utile est ad finem consequendum, ut propter se nullatenus sit appetibile, ut pharmacum: non purum vero quod & propter se appetibile est, sub quo respectu est fini, & ulterius conducit ad nobiliorem finem assequendnm & eatenus habet rationem medii. Porro actus virtutum sunt media non pura; quia sunt propter se expetibiles; & simul inserviunt ad obtinendum ultimum finem. Sed ista paullo latius sunt explicanda; plurimi enim refert ad mores nosse quid liceat amplecti ut medium non purum, & ita eo frui & delectari: quidve ut purum medium, quo solum utendum sit. Nam ex S. Augustin. lib. 10. de Trin. c. 10. *non est alia vita hominis vitiosa atque culpabilis, quam male utens & male fruens.* Et l. 1. de Doctrina Christiana c. 3. & 4. *Frui autem*, inquit, *est amore inhærere alicui rei propter seipsam: uti autem quod in usum venerit, ad id quod amat, obtinendum referre, si tamen amandum est. Nam usus illicitus abusus potius, vel abusio nominanda est.* Itaque

Q. 4. *Quid in moralibus spectari debet vel ut purum medium nullatenus propter se amabile, sed notabiliter ad aliud referibile; vel ut medium non purum, hoc est, simul propter se amabile, & ad aliud insuper*

refe-

referendum; vel denique ut purus finis propter se expetibilis, & nullo modo ad aliud referibilis?

R. 1. Illud spectari debet ut purum medium, quod naturam rationalem nec perficere, nec meliorem reddere potest. Responsio necessario sequitur ex dictis; eatenus quippe rem aliquam appetere licet, quatenus nobis est bona, quia malum velle nefas est: atqui quod naturam rationalem nec perficere, nec meliorem reddere potest, illud secundum se spectatum non est nobis bonum, quo frui & delectari liceat: ergo spectari debet ut purum medium ad illud referendum: sive ut utile, sive ut necessarium.

Ergo temporalia, quantumcunque sensibus delectabilia, ut fama, honor, rerum abundantia, quibus non utimur sine sensu voluptatis, sunt pura media, quibus dumtaxat uti licet, nullatenus frui; qui naturam rationalem nec perficiunt, nec meliorem reddunt, immo amor illorum, qui dicitur cupiditas, inficit & corrumpit. *Quid intersit*, ait S. Augustinus lib. 2. de Serm. Domini in monte, cap. 24. *inter bonum quod appetendum est, & necessarium quod sumendum est, hac sua sententia declaravit;* Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. *Regnum ergo Dei justitia Dei bonum necessarium est; & hoc appetendum, & ibi finis constituendus.* Cetera adjicientur, nempe fama, honores, rerum sufficientia operanti ex caritate, etiamsi ea non intendat, immo etiamsi ea a cogitatione sua repellat, ne fiat transgressor primarii illius præcepti, *non concupisces*. Unde pergit S. Doctor c. 25. *non dicit, deinde ista quærite, quamvis necessaria . . . nec cum ista quæratis, illinc avertamini, aut ne duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria, sed hæc potius propter illud . . . Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari bonum ad omnes, non autem in hac operatione, vel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalem cogitare.* Et lib. 1. de Doct. Christ. c. 4. hancce Catholicam doctrinam, & in Scholis Philosophorum celebrem illustrat egregia similitudine ad captum lecto-

rum

rum accommodata, *Quomodo ergo*, inquit, *si essemus peregrini, eaque peregrinatione, utique miseri, opus esset vel terrestribus, vel marinis vehiculis quibus utendum esset, ut ad patriam, qua fruendum erat, pervenire valeremus; Quod si amœnitates itineris, & ipsa gestatio vehiculorum nos delectaret, conversi ad fruendum his, quibus uti debuimus, nollemus cito viam finire, & perversa suavitate implicati alienaremur a patria, cujus suavitates faceret beatos: Sic in hujus mortalitatis vita peregrinantes a Domino, si redire in patriam volumus, ubi beati esse possimus, utendum est hoc modo* (ut vehiculis necessariis) *non fruendum.... ut de corporalibus temporalibusque rebus æterna & spritalia capiamus.*

Abusus est ergo non usus, ac proinde peccatum; delectari prælationis honore, & nominis celebritate, quia turpis vanitas est: rei alterius amore, quam vitæ æternæ; lucrum intendere, quia turpis cupiditas est: actibus naturalis appetitus frui, quia turpis voluptas est. *Tu voluptate frueris, ego utor*: inquiebat ipse Seneca Epicurum insectans, lib. 16. de Vita beata, c. 88. & S. August. l. 10. Conf. c. 31. *his tentationibus quotidie conor resistere & invoco dexteram tuam ad salutem meam.* Denique in Sancti Doctoris sententia, aliud hominis peccatum non est, quam frui utendis, & uti fruendis, ac proinde circa intentionem finis, & quotidianum rerum usum maxime vigilare debet Christiana pietas.

R. 2. Actus Christianæ virtutis sunt media non pura, quibus frui simul & uti licet tanquam fine & mediis.

Probatur. Illud habet rationem finis & medii quod naturam rationalem perficit, melioremque reddit, ac insuper inservit ad acquirendum summum bonum & ultimum finem: atqui ejusmodi sunt actus Christianæ virtutis: Ergo Major constat ex dictis.

Minor quoad posteriorum partem, nempe actus Christianæ virtutis esse media ad acquirendum ultimum finem, est de fide, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* 2. Tim. 4. *Reposita est mihi co-*

rona

rona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex, non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus.

Quoad priorem vero partem, nimirum quod ejusmodi actus habeant rationem finis propter se expetibilis, cujus possessione frui & delectari licet,

Probatur 1. ex Scriptura, Psal. 18. Mandata Dei dicuntur, *desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.* Psal. 118. *Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est.* Sap. 7. v. 19. *Custoditio autem legum consummatio incorruptionis est.*

Prob. 2. ratione. Quod perficit naturam rationalem, melioremque reddit, illud est propter se expetendum, & eo obtento frui licet ac delectari; omnia enim appetunt suam perfectionem, & in ejus possessione quiescunt: atqui actus veræ virtutis perficiunt naturam rationalem, melioremque efficiunt: virtus a Philosophis definitur, habitus laudabilis, qui facit simpliciter bonum habentem se. Vide quæ in hanc rem diximus supra cap. 2. Porro delectatio est fructus operationis perfectæ, charitas ex S. August. in Psal. 76. sine gaudio esse non potest. Gaudet de auro tuo, de cuppa tua plena, & non gaudet Deo plenus? Fructus spiritus per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, sunt gaudium, pax, Gal. 5. v. 22. Hanc cordis lætitiam nulla amaritudo turbat, *repletus sum consolatione*, inquiebat Apostolus 2. Cor. 7. v. 4. *Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Denique Deus, qui non mentitur, beatos dicit cultores justitiæ, *beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Ps. 118. Verum quia opus justitiæ in hac vita non potest esse undequaque perfectum, justus in eo plene non quiescit, sed ultimam suam perfectionem eo ardentius appetit, & bonis actibus promereri sollicitus satagit, quod ad eam propius accedat, & hac ratione virtutis operibus tanquam mediis recte utitur.

Ergo carnales & superbi Philosophi, ut Stoici, male de virtute sentiunt.

Ac primo quidem carnales, qui solo damnationis ti-

more adacti utuntur operibus virtutis tanquam puris mediis per se ingratis, non secus ac æger jucundis remediis ad morbum expellendum, eodemque plane modo animas vulneribus peccatorum saucias tradunt Confessario curandas, quo ille corpus sanandum committit Medico. Nempe cum Confessario disceptant, ne plura bona opera, quam necessaria ad salutem injungat, eumque præferendum judicant, qui paucioribus & facilioribus remediis veniam peccatorum & vitam æternam pollicetur: iis autem non hilariter, sed patienter obtemperant, quia non amore virtutis, sed ex necessitate finis injuncta perficiunt. Enimvero juxta S. Thom. illud interest finem inter & pura media, quod finis utpote bonum per se amabile, absque modo & mensura appetatur, desideriumque illius sit illimitatum & quodammodo infinitum: contra vero in mediis mediocritas semper requiratur, adeo ut illud eis superfluum & inutile reputetur, rejiciaturque, sine quo finis obtineri potest. Æger v. g. vult sanitatem absque limitatione, nec unquam contendit cum Medico, ne plus sanitatis procuret, sed ne remedia sine necessitate multiplicet. Sic se habent corda carnalium, voluptati & cupiditati eorum nunquam satis, quia finem in ea constituunt, & ad illam tendunt, ut ad bonum per se expetibile, & alio non referibile: hoc unum timent a Confessario, ne quid ex ea minuat, & plura bona opera imponat, quam absolute necessaria sint ad remissionem peccatorum, & vitam æternam obtinendam, nec advertunt miseri se cum illa voluntate (quæ sane mala est, cum non amet quod amandum & naturæ rationali consentaneum) non posse unquam esse beatos. Quid enim est æterna felicitas nisi gaudium de veritate, de Deo totius justitiæ fonte? nisi ergo delectet eos justitia, & mutetur perversa eorum voluntas, miseri essent in patria, in qua unus est actus, nempe frui Deo, qui est veritas, castitas, & omnis virtus: mala autem voluntas non mutabitur post mortem, quia ubi ceciderit lignum, ibi in æternum erit: ante mortem ergo mutetur necesse est, alioquin ipsis claudetur janua Regni cælestis.

Se-

Secundo, male etiam sentiunt de virtute superbi Philosophi, ut Stoici, qui ita dicunt, frui mea virtute mihi bonum est, ut ad illud nempe ad Deum, utpote summum bonum, eam non referant, sed ea in seipsis fruantur & quiescant, cum veræ virtutis officium sit nos unire Deo totius justitiæ fonti, a quo, & in quo est nostra perfectio, & omnimoda requies. Quare si virtus a Deo sejungatur, idem plane est; ac si separetur radius a suo Sole, rivulus a suo fonte, & ramus a sua radice, *si quis in me non manserit*, ait vera vitis Jo: 15. *mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent.*

COROLLARIUM.

Quæ de effectibus finis hactenus diximus, certa sunt, non solum apud Theologos, sed etiam apud Philosophos; nam S. Th. quem in hac materia Magistrum secuti sumus, suam doctrinam ex Aristotele ubique confirmat, ut cuilibet perspicuum sit se peccare contra lumen rationis simul & fidei, si alicubi a præscriptis morum regulis deflectat.

Accuratius autem de iis differendum fuit, quia sunt prima morum rudimenta, ac veluti elementa, ex quibus laudabiles actus humani quodammodo componuntur, & in quæ ultimo resolvi debent; nulla quippe est bona actio, nisi fiat ex amore finis honesti, & boni perfectivi, ex recta intentione, eaque efficaci, ex prudenti consilio & electione, dirigaturque in rerum usu & fruitione juxta regulas præmissas. Qui ergo voluerit actus suos ad examen revocare, & de iis verum judicium ferre, ut solet virtutis studiosi, discurrat necesse est per singulos finis effectus, expendatque ex quo amore processerint: quæ fuerit ejus intentio, an simplex, aut duplex: quæ deliberatio & electio: quis usus & quæ fruitio, seu delectatio; alioquin externa boni species fallit: multa quippe ad oculum videntur recta, quæ regulis applicata reperiuntur distorta: *Et nonnunquam hoc fit reatus criminis, quod putatur caussa virtutis*, inquiebat supra S. Gregorius.

Dixi ea, quæ spectant finis effectus, esse prima laudabilium morum rudimenta, ac veluti elementa, ex quibus actus humani componuntur, & in quæ ultimo resolvi debent, ut quivis intelligat neminem posse absque eorum perfecta notitia, & familiari usu recte vivendi artem tenere. Enimvero ut quis in qualibet arte peritus evadat, eum prima tirocinia ponere oportet: in grammatica v. g. litterarum notas primo distinguere, deinde syllabas & dictiones conjungere: in pictura similiter umbratiles lineas ducere, situm & proportionem, quam habent intra se membra corporis delineandi, observare: ac denique ita scire colores miscere, ut visum fallat imago, videaturque partim e summa tabella exilire, partim in ima jacere: alioquin frustra & incassum Ludi magister discipulis horum ignaris imitandam proponet egregiam orationem, aut absolutum Archetypum. Eodem fere modo se habent Pastores, qui in in panegyricis Orationibus ad sequenda Sanctorum exempla hortantur plebem, quam nondum imbuerunt rudioribus hisce prudentiæ præceptis, ex quibus, nec alias exurgit actus moraliter bonus.

Nec dicas, hujusmodi rudimenta difficiliora esse ac sublimiora, quam ut vulgus Christianorum ea capere possit. Namque 1. ars bene vivendi est omnium nobilissima, ac plane divina, nec quisquam sine gratia Christi eam assequitur. Ipse Aristoteles, & alii Philosophi, qui inflatis buccis, ut loquitur S. Aug. regulas a nobis hic expositas aliis erudite tradiderunt, eas in praxi secuti non sunt; & quamvis multa ab eis præclare ac veluti heroice gesta legamus, tamen si discutiatur quo fine facta fuerint, vix reperiuntur, quæ juxta regulas ab ipsis præscriptas veram virtutis laudem mereantur, ut observat idem S. August. lib. de spir. & litt. cap. 27. Vide quæ in hanc rem diximus Tom. 2. Tract. de Gratia Christi. 2. Cum naturale sit homini rationabiliter vivere, & omnes sint a Deo instituti ad virtutem excolendam, repugnat aliquem esse ita rudem, ut incapax sit artis bene vivendi. Esto nonnulla reperiantur tam stolidi & stupidi, ut alias quasdam artes edoceri nequeant, quia natura eorum ad alias non est a Deo efformata, sed cum in uno-

quo-

quoque ad virtutem sit ordinata, nullus est qui ad institui, & in arte bene vivendi excellere non possit, si ad Deum, à quo est sapientia, & omne donum perfectum, suppliciter recurrat, ac proinde quod quis in hac arte peccet, negligentiæ illius est tribuendum. 3. Nullus est actus vere bonus, quin sit conformis regulis hic præscriptis: Ergo omnes suo modo illas tenere debent; alii quidem, ut vulgus Christianorum, saltem confuse & imperfecte: alii, nimirum Pastores, utpote insipientium Magistri, distincte & perfecte, quo possint discipulorum actus ad normam virtutis expendere, defectus advertere, & corrigere. Ex quibus patet illos Pastores graviter hallucinari, qui sibi satis esse putant, si plebs curæ suæ commissa memoriter teneat rudimenta fidei, prout infantibus tradi solent; cum præcipuum illorum opus sit majoribus tradere regulas recte vivendi, & instare juxta Apostolum opportune & importune, ut ad illos opera sua dirigant. Quam autem assiduus esse debeat bonus Pastor in hocce docendi munere, Deus ipse per Prophetam declarat Isai. 58. ubi sic præcepit: *Clama, ne cesses*. Et Patres Tridentini sess. 5. cap. 2. de refor. *diebus saltem Dominicis & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo .... vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & cœlestem gloriam consequi valeant*. Dicendo, *saltem*, hoc est, ad minimum, innuunt omnino expetendum, ut id fiat frequentius, si possit. Unde S. Augustinus: *Quamvis assidue prædicemus*, inquit, *minus tamen reddimus, quam debemus, dicente Scriptura:* Clama, ne cesses.

§. VI.

De divisione finis.

Q. 1. *Quomodo finis dividitur?*

R. Dividitur 1. in internum, & externum.

Finis internus est ille, ad quem actus proxime tendit

ac terminatur: sic sublevatio pauperis est finis internus eleemosynæ, quia eleemosyna proxime & immediate tendit ad sublevandum pauperem. Unde finis ille dicitur finis operis, estque plane cum objecto.

Finis externus est ille, ad quem actus remote & mediante fine interno refertur: sic remissio peccatorum est finis externus eleemosynæ in eum finem collatæ, quia sicut aqua extinguit ignem, ait Sapiens Eccli. 3. ita eleemosyna, mediante sublevatione pauperis, extinguit peccatum. Hic finis dicitur finis operantis, non vero operis, quia actus ex natura sua ad eam non tendit, sed ex intentione operantis. Unde bonitas, quam actus ex fine externo desumit, non est ipsi essentialis, sed accidentalis dumtaxat, ut supra diximus.

Dividitur iterum finis in intermedium, & ultimum.

Intermedius finis is est, ad quem actio ita refertur, ut ipse ad ulteriorem finem referatur: sic venia peccatorum, quæ intenditur in allato eleemosynæ exemplo, est finis intermedius, quia ulterius ordinatur, nempe ad beatitudinem.

Ultimus finis dicitur, ad quem omnia ita referuntur, ut ipse ad aliud non referatur, sed eo obtento, omnino quiescat agens, qui, si sit intelligentia præditus, illa quiete efficitur beatus. Namque ex S. Aug. lib. octoginta trium quæstionum, q. 5. *Non cadit in animalia rationis expertia, ut beata sint*, quia aguntur & possidentur potius, quam agant & possideant, beatitudo autem est possessio summi boni.

Q. 2. *Quotuplici modo ultimus finis spectari potest?*

R. Duplici, scilicet objective, & formaliter.

Finis ultimus objective spectatus, est res bona, quæ intenditur: formaliter vero sumptus, est ipsa rei possessio.

Porro res illa debet esse summum bonum, alioquin ultra eam aliud esset appetendum, & ita non omnia ad eam referrentur, nec in ea quiesceret appetitus: ergo finis ultimus, summum bonum, beatitudo saltem respectu intellectualium, sunt omnia synonima, quæ idem prorsus significant.

Q. 3.

Q. 3. *Quotuplici modo spectari potest beatitudo objective sumpta?*

R. Duplici. Primo, confuse seu indeterminate, & secundum rationem universalem summi boni, abstrahendo ab omni bono specifiee sumpto, ut cernere est in eo, qui incertus in quo felicitas ponenda sit, animum ad plura converteret, puta ad divitias, voluptates, experturus an in illis posset quiescere; is enim ageret amore finis ultimi, sed confuse & indeterminate spectati. Secundo beatitudo seu finis ultimus spectari potest distincte & determinate, ut si qui rem determinatam, v. g. Deum, vel gloriam mundi sibi proponat tanquam summum bonum, & ad illud assequendum.

Q. 4. *Homo agitne semper propter ultimum finem?*

R. Semper agit propter ultimum finem spectatum in genere & indeterminate, non vero spectatum in specie & determinate.

Prima pars probatur 1. ex Sancto August. lib. 10. de Civ. Dei cap. 1. *Omnium certe sententia est:* inquit, *qui ratione uti possunt, beatos esse omnes homines velle.* Et lib. 13. de Trinit. cap. 3. *Quidquid autem latenter aliud aliquis velit, ab hac voluntate non recedit.* Sed præsertim conc. 1. in Psal. 118. ubi sic habet: *Beatum .... esse tam magnum est bonum, ut hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quod boni propterea sunt boni: sed illud est mirum, quod etiam mali propterea sunt mali, ut sint beati:* & lib. 2. Confess. c. 6. *ignavia quasi quietem appetit, quæ vero quies certa præter Deum? Luxuria satietatem atque abundantiam se cupit vocari; tu tamen* (Deum alloquitur) *es plenitudo & indeficiens copia incorruptibilis suavitatis . . . perverse te imitantur omnes, qui longe se a te faciunt, & extollunt se adversum te. Sed etiam sic te imitando intimant Creatorem te esse omnis naturæ, & ideo non esse, quo a te omni modo recedatur.*

Probatur 2. ratione duplici, qua utitur S. Thomas 2. 2. quæst. 1. art. 6. Namque 1. beatitudo est expletio naturalis appetitus: atqui nihil facit homo, nisi ut expleat naturalem appetitum: ergo in omnibus

actionibus beatitudinem saltem implicite appetit. Illud ipsum agnovit Aristoteles lib. 1. Ethic. cap. 12. ubi docet beatitudinis caussa omnes operari omnia. 2. Ultimus finis se habet ad motum appetitus, sicut se habet in aliis motionibus primum movens: *Manifestum est autem*, inquit Angelicus Doctor, *quod caussæ secundæ moventes non movent nisi secundum quod moventur a primo Movente. Unde secunda appetibilia non movent appetitum, nisi ordine ad primum appetibile, quod est ultimus finis.*

Secunda pars probatur; quia qui de ultimo fine non cogitat, vel etiam ab eo se avertit, ut alio tendat, is sane non operatur propter ultimum finem determinate sumptum: atqui sic se habent peccatores: *Homines*, inquit S. Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 31. *ut eos quæque res maxime delectavit, ita in ea constituerunt vitam beatam.* Epcurus ait, frui carne mea bonum est: Stoicus, frui mea mente bonum est. Christianus vero, mihi adhærere Deo bonum est. Denique apud Philosophos Gentiles tanta fuit in hac parte opinandi libido, & sententiarum varietas, ut idem S. Doctor lib. 19. de Civit. Dei cap. 1. numeret ex Varrone ducentas octoginta octo opiniones circa summum bonum. Redite errantes, inquit S. Doctor in Psalm. 33. & lib. 4. Conf. cap. 12. non est hæc via: bonam rem quæritis, sed non in regione ejus illam quæritis: *Beatam vitam quæritis in regione mortis: non est illic; quomodo enim beata vita, ubi nec vita? Descendit huc vita nostra* (Filius Dei) *& intonuit clamans, ut redeamus hinc.* Nusquam enim periculosius erratur, quam in definitione ultimi finis; quia sicut se habet primum principium in speculabilibus: ita ultimus finis in operabilibus, inquit Sanctus Thomas ex Philosopho. Sicut ergo constituto semel incerto aut falso principio, totam conclusionum seriem nutare, aut in præcipitium erroris discurrentem trahi necesse est: ita posito fictitiæ beatitudinis fundamento morum fabrica, ac spiritualis disciplinæ structura stare nequaquam potest.

§. VII.

§. VII.

De vera hominis beatitudine objectiva.

Q. 1. *Quænam est determinata hominis beatitudo objective spectata?*

R. Solus Deus, quia in eo consistit vera hominis beatitudo, quod est summum hominis bonum; atqui solus Deus est summum hominis bonum, ut supra demonstravimus c. 2. Ergo.

Confirmatur 1. ex S. Augustino pluribus in locis; sed præsertim epist. 55. alias 52. ad Macedonium his verbis: *Neque enim beatum facit hominem, nisi qui fecit hominem. Namque qui tanta creaturæ suæ bonis malisque largitur, ut homines sint, ut vigentes sensibus, valentes viribus, affluentes opibus sint: seipsum bonis dabit, ut beati sint: quia etiam hoc munus ejus est, ut boni sint.* Et lib. 13. Conf. Cap. 8. Deum sic alloquitur: *Satis ostendit quam magnam creaturam rationalem fecerit, cui nullo modo sufficit ad beatam requiem quidquid minus est, ac per hoc nec ipsa sibi . . . male mihi est præter te non solum extra me, sed & in me ipso, & omnis mihi copia quæ Deus meus non est, egestas.* Denique lib. 1. Conf. cap. 1. *Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Confirmatur 2. ex S. Th. 1. 2. quæst. 2. art. 8. in quo discurrit: *Objectum voluntatis*, (quæ est appetitus humanus) *est universale bonum, sicut objectum intellectus est universale verum. Ex quo patet quod nihil potest quietare voluntatem hominis, nisi universale bonum; quod non invenitur in aliquo creato, sed solum in Deo, quia omnis creatura habet bonitatem participatam.*

Q. 2. *Tenetur ne homo dirigere omnia opera sua ad Deum tanquam ad ultimum finem sibi determinatum, & objectum suæ beatitudinis?*

Constat ex dictis hominem necessario appetere ultimum finem in communi, & ex illa generali intentione semper agere: libere vero se determinare ad ulti-

mum finem in particulari, qui alius non est, quam Deus, principium & finis cujusque rei. Hinc naturaliter oritur opposita quæstio, utrum homo Deum intendere debeat in omnibus operibus suis.

R. 1. Cum Sancto Thoma 1. 2. quæst. 1. art. 6. ad. 3. homo non tenetur Deum actuali intentione intendere in omnibus operibus suis, quia actualis intentio requirit actualem mentis attentionem, seu cogitationem: atqui homo quamdiu mortalem hanc vitam vivit, non potest semper actu de Deo cogitare; hæc perfectio est propria Spirituum beatorum, qui etsi deputentur ad hominum custodiam, nihilominus in sua administratione semper vident faciem Patris, Matth. 18. *Non oportet*, inquit Angelicus Doctor, *ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, quandocumque aliquid appetit, vel operatur; sed virtus primæ intentionis, quæ est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cujuscumque rei, etiamsi de ultimo fine actu non cogitetur, sicut oportet quod qui vadit per viam, in quolibet passu cogitet de fine*. Unde ad mentem Sancti Thomæ.

R. 2. Homo intentione, saltem virtuali, tenetur singula sua opera ad Deum referre.

Probatur 1. ex Scriptura, Ps. 104. *Quærite Dominum, & confirmamini; quærite faciem ejus semper*. In quem locum sic scribit S. August. *Caritas invenit Deum per fidem; & eum quærit habere per speciem; est enim sine fine quærendus, quia sine fine amandus . . . . . Et nimirum hoc est*, quærite faciem ejus semper, *ut non huic inquisitioni, qua significatur amor, finem præstet inventio, sed amore crescente, inquisitio crescat inventi*. Matth. 6. *Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus; & hæc omnia adjicientur vobis*. Quæ verba expendens Sanctus Augustinus lib. 2. de serm. Domini in mente c. 25. hæc habet: *Non dicit, deinde ista quærite, quamvis necessaria . . . nec cum ista quæratis, illinc avertamini, aut ne duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria, sed hæc propter illud . . . . Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus bonum operari ad omnes*. 1. Cor. 10. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud*

quid

quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. Et Coloss. cap. 1. *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi facite.*

In quem locum S. Thomas Lectione 3. sic scribit: *Quidam dicunt quod hoc est consilium: sed hoc non est verum. Sed dicendum est quod non est necessarium quod omnia in Deum referantur actu sed habitu.*

Prob. 2. ratione 1. Finis ultimus ex omnium consensu est ille, ad quem omnia referuntur; atqui solus Deus est finis ultimus: Ergo. 2. Omnis creatura debet tendere ad id, ad quod movetur a suo actore: atqui Deus ut primus movens omnia ad seipsum movet, & adducit, inanimata quidem, & irrationalia necessario, rationalia vero libere: *Omnia propter seipsum operatus est Dominus.* Ergo creatura rationalis deficit a sua rectitudine, & abutitur sua libertate, nisi omnes actus suos ad Deum dirigat, saltem intentione virtuali, *nemo sit superbus extra viam*, inquit S. Aug. Præfat. in Ps. 31. *nemo piger in via. Si quis deviasse invenerit, redeat ut in viam ambulet. Si se in via invenerit, in ea ambulet ut perveniat.* Adde, quod gratia sit divina quædam motio in ordine ad vitam æternam; ac proinde quisquis Spiritu Dei agitur, hic vitam æternam intendit, 3. Appetitus humanus necessario tendit in beatitudinem in communi, ut supra diximus: officium ergo sit rectæ rationis investigare in quo consistat illa beatitudo, cumque eam extra Deum non consistere invenerit, tum oportet omnes actus humanos ad Deum dirigat juxta pondus, & innatam inclinationem naturæ rationalis; alioquin actio non esset consentanea naturæ rationali; nec proinde bona. 4. Dominus vitam æternam nobis proponit, ut mercedem bonorum operum: atqui herus mercedem non debet servo, qui propter ipsum non operatur: Ergo bona nostra opera ad Deum referri debent. 5. Regula precandi est regula credendi & operandi: quid autem orantes petere debeamus, docuit Magister noster in Oratione Dominica adeo necessaria; *ut aliter orare, non ignorantia sola sit, sed & culpa*, inquit sanctus Cyprianus serm. de oratione. Et S. Augustinus epist. 138. alias 121.

c. 12. *Quisquis id dicit, quod ad istam Evangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicite oret, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicite, quandoquidem Spiritu renatus nonnisi spiritualiter debet orare*. Atqui ex eodem S. Doctore laudata epist. & ex Thoma 2. 2. q. 83. art. 9. hoc unum in oratione petendum est, nempe vita æterna, & media ad illam consequendam, & quidem continuo, juxta illud Luc. 18. *Oportet semper orare, & non deficere*: quatenus desiderium vitæ æternæ debet in nobis esse virtualiter continuum, ut fuse explicamus Tom. 4. Tract. de Virtute Religionis cap. 4. §. 5.

Dices 1. Præceptum affirmativum, quo præcipitur actus bonus, non obligat pro semper, ut loquuntur Theologi: atqui præceptum, quo jubemur actus nostros ad Deum referre, est affirmativum: Ergo non obligat pro semper.

Distinguo maj. Præceptum affirmativum media dumtaxat spectans, Conc. Finem ultimum spectans, Nego major. & ratio disparitatis est, quod unus sit ultimus finis, ad quem omnes tendere debent, plura vero media, respectu quorum est electio juxta prudentiæ regulas, non enim omnia omnibus semper & ubique conveniunt: ensis v. g. non est restituendus domino furibundo, cum prævidetur eo percussurus proximum: oratio intermittenda, quando familia ope nostra indiget: cura pauperum relinquenda, si præceptum superioris ad alia vocet. Ex quibus liquet præceptum de mediis non semper & pro semper obligare; quia non semper concurrunt omnes circumstantiæ, in quibus media illa prudenter assumi possint. Sed præcepta, quæ ultimum finem spectant, ut fides, spes, & caritas, semper & pro semper obligant, quia etsi non omni modo, saltem aliquo ad Deum tendere debemus.

Instabis: Præceptum caritatis est affirmativum, & Deum respicit; atqui non tenemur semper & pro semper ex caritate agere: alias peccatores, qui caritate carent, & ex gehennæ metu operantur, nullum actum bonum elicere possent, quod est falsissimum & hæreticum, Ergo.

Disting.

Distinguo maj. est aliquod præceptum affirmativum Deum respiciens, Conc. est unicum præceptum affirmativum Deum respiciens, Nego maj. Spes enim etiam Deum respicit ut ultimum finem, & ex ea saltem peccatores qui se ad justificationem disponunt, divinæ justitiæ timore concussi, ad misericordiam Dei se convertunt, atque vitæ æternæ intuitu laboriosis pœnitentiæ operibus defunguntur.

Dices 2. Opera virtutum moralium, v. gr. colere parentes, benefacere amico, habent rationem finis intermedii, licetque iis frui, & delectari, ut supra dictum est; ergo non tenemur ea ulterius referre; sed satis est quod per se sint ad Deum referibilia.

Dist. ant. Licet iis frui & delectari in Domino, Conc. in seipso, nego ant. Illud enim est superbia, & turpis vanitas.

§. VIII.

De Beatitudine formali.

JAm diximus beatitudinem formalem esse ipsam summi boni possessionem, quia illud est beatitudo formalis, quo formaliter Beati efficimur: atqui possessione summi boni formaliter Beati efficimur: Ergo possessio summi boni est beatitudo formalis, circa quam

Q. 1. *In quo consistit illa possessio?*

R. Non consistit nisi in aliqua operatione perfecta.

Prob. 1. Quia beatitudo formalis est ultima hominis perfectio: atqui ultima hominis perfectio est operatio: quæ enim sunt in potentia, censentur imperfecta; sapiens & insipiens eandem habent naturam, iisdem instruuntur potentiis, sola operatione discrepant, a qua ille denominatur perfectus, iste imperfectus.

Prob. 2. In Beatitudine formali intelligitur perfecta quies, & plena delectatio: atqui delectatio ex dictis est consectarium quid, & proprietas perfectæ operationis: delectatio oculorum, aurium, & gutturis, est consentanea & perfecta perceptio lucidi, concentus, & sapidi: insensitiva, ut cognitionis sunt incapacia,

ita.

ita & delectationis: Ergo beatitudo formalis, seu possessio summi boni, neque in potentiis, neque in habitibus laudabilibus, sed in sola operatione perfecta est reponenda; operatio enim est quid ultimum rei. Unde Aristoteles lib. 2. de cælo docet unumquodque esse propter suam operationem.

Q. 2. *Quæ operatio potest esse formalis beatitudo?*

R. Debet esse potentiæ præstantioris, & versari perfectissimo modo circa objectum perfectissimum. Et ratio est, quia beatitudo formalis debet esse possessio, quæ quietet & satiet appetitum: atqui nisi hæc tria concurrant in operatione, non explebit appetitum: Ergo.

Min. prob. 1. vilior potentia non percipit, nisi objecto inferiora, ut auditus sonos: quis autem crederet hominem beatum ex suavissimo concentu, cum interim cæcus sit? Idem dicito de eo qui fruitur gratissimo spectaculo, sed amens est, aut stolidus. Natura rationalis majori pondere ad altiora fertur, quæ possidere nequit, nisi per præstantiorem facultatem, ac proinde formalis ejus beatitudo non potest esse nisi operatio præstantioris potentiæ, & idcirco maxime excolendæ: *quid est aliud beate vivere*, inquit S. Aug. lib. 83. quæst. 35. *Nisi æternum aliquid cognoscendo mente habere? Id autem habere non possumus, nisi ea re qua præstantiores sumus, idest, mente. Quidquid autem mente habetur, noscendo habetur.* 2. Si objectum sit bonum mediocre, operatio, quæ circa illud versatur, erit possessio mediocris boni, ac proinde non satiabit appetitum, nec erit beatitudo formalis, ut quæ debet esse possessio summi boni. 3. Denique nisi potentia præstantior perfectissimo modo attingat objectum, quantumcumque excellens & infinitum, non quiescit, nec expletur ejus appetitus, quia imperfecta est ejus possessio. Hinc est quod in hac mortali vita simpliciter beati esse non possumus, quia licet Deum mente noverimus, per fidem tamen ambulamus, & non per speciem; quæ autem relatione & testimonio aliorum cognoscimus, minus afficiunt, quam quæ visu percipimus: Ergo operatio non erit

for-

formalis nostra beatitudo, nisi hæc tria ad eam concurrant, nempe præstantior potentia, objectum præstantissimum, & modus operandi perfectissimus.

Ergo visio Dei intuitiva est formalis hominum beatitudo, ut quæ sit operatio facultatis præstantissimæ, mentis scilicet, versetur circa objectum in omni genere perfectionis infinitum; sitque perfectissima illius possessio; nosse enim Deum est illum habere: immo ex S. Aug. lib. 83. quæstion. quæst. 35. *Illud ipsum est, quod nihil aliud sit habere, quam nosse.* Sicut aliter non possidetur lumen, quam per visum, nec suavis concentus, quam per auditum; ita nec veritas & sapientia, quam per cognitionem. Qui videt aurum, non illud propterea possidet, quia visio auri non tribuit jus & facultatem eo utendi in proprios usus: contra vero, qui veritatem & sapientiam perfecte novit, is possessor illius est, luce ejus refulget, gloria clarescit, suavitate profunditur, & ceteris ejus dotibus amplificatur. Quid est autem Deus, ad quem cor nostrum tam ardenter suspirat, nisi subsistens veritas, ipsamet sapientia? Ergo quibus clare apparebit, erit illorum Deus & omnia; hoc est, interprete S. Aug. lib. 22. de Civit. Dei cap. ult. erit unde satientur: erit quæcumque ab omnibus honeste desiderantur, & vita, & salus, & victus, & copia & gloria, & honor & pax, & omnia bona. Denique in divinam transferentur similitudinem, juxta illud 1. Jo: 3. *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

Confirm. 1. ex Scriptura Ps. 16. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Ps. 79. *Ostende faciem tuam, & salvi erimus.* Jo: 17. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te, solum Deum verum.* 2. ex SS. PP. S. Ambrosius lib. 2. de Off. cap. 2. sic scribit: *Scriptura divina vitam beatam in cognitione posuit Divinitatis.* S. Chrysost. hom. 81. in Jo: *Omnis requies*, inquit, *est Filium Dei videre.* S. Aug. quoque lib. 1. de Trinit. cap. 8. sic habet: *Hæc contemplatio promittitur nobis omnium actionum nostrarum finis.* Et lib. de spir. & litt. cap. 32. *Illa cognitione, illa visione, illa con-*

tem-

templatione satiabitur bonis animæ desiderium; hoc enim ei solum sat est, ultra non habet quod appetat, quo inhiet, quod requirat.

Dices ex S. Aug. lib. de Moribus Eccl. cap. 3. beatus dici non potest, qui non amat, quod habet, etsi optimum sit. *Nam qui non appetit, quod appetendum esset, ægrotat: nihil autem istorum animo contingit sine miseria.* Unde concludit S. D. eam esse beatam vitam, *cum id quod est homini optimum, & amatur, & habetur*: Ergo amor ad beatitudinem formalem pertinet.

Dist. conseq. pertinet ut pars integralis, vel tanquam proprium quid necessario fluens a visione intuitiva, Conc. pertinet ut pars essentialis, Nego cons. Quemadmodum igitur homo v. gr. dupliciter spectari potest, nimirum; vel secundum essentiam, & quatenus est animal rationale: vel secundum integritatem, quatenus est aliquod totum constans ex essentia, partibus integrantibus, & proprietatibus, puta ex natura humana, mente, appetitu, brachiis, pedibus, &c. Ita duobus modis sumitur beatitudo. 1. Integre, & ut sic complectitur visionem intuitivam, amorem, durationem indefectibilem, corporis sanitatem, & immortalitatem. 2. Essentialiter, & sub hoc respectu consistit in sola intuitiva Dei visione, ex qua fluunt cetera, veluti proprietates, nempe amor fruitivus, duratio indefectibilis propter impeccantiam, corporis immortalitas, & aliæ dotes gloriosæ.

Ac primo quidem amor fruitivus: Cum enim ex dictis liberum non sit cohibere innatum beatitudinis appetitum, adeo naturalis est ac præponderans, nemo non intelligit ex visione Dei intuitiva, qua non solum præsens exhibetur, sed & possidetur summum illud bonum tam ardenter, tamque constanter expetitum, statim exurgere impotentis amoris incendium, & immensam voluptatem, *cui comparata omnis aliunde jucunditas*, inquit S. Bern. epist. 114. *mæror est: omnis suavitas, dolor: omne dulce, amarum: omne decorum, fœdum: omne postremo quodcumque aliud delectare potest, molestum.* Deinde ex operatione perfecta nascitur delectatio & gaudium, sicut ex sole radius, & ex luce ful-

fulgor, adeout quo perfectior est operatio, eo magis gaudium efflorescat; atqui visio Dei intuitiva est summa & ultima hominis perfectio, nec ultra superest, quo appetitus tendere possit: Ergo in eo plene quiescit, juxta illud Psal. 16. jam laudati: *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*; nec in hac satietate timendum est fastidium, quia ex S. Gregor. hom. 36. in Evang. hoc distare solet inter delicias corporis & cordis, *quod in illis appetitus placet, experientia displicet: in illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit: Quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod avidius ametur.* Et hoc sensu dicitur 1. Petr. cap. 1. *in quem desiderant Angeli prospicere: Quia*, inquit S. Augustinus in Psalm. 104. *quem quisque diligit, etiam cum eum videt sine fastidio, semper vult esse praesentem.*

Secundo, visio Dei intuitiva parit in Beatis firmitatem & securitatem de sua perseverantia, quatenus eos reddit impeccabiles; peccare enim est deficere a summo bono, a quo nullus recedere potest, nisi delusus falsa specie boni apparentis, juxta tritum effatum, *omnis peccans est ignorans*, & illud Prov. 14. *errant qui operantur malum:* atqui deceptio non cadit in eos, qui omne bonum tam clare intuentur, tamque perfecte possident, ut nihil extra appetibile appareat; *adeo sunt provecti*, inquit S. Anselmus lib. de casu Diaboli cap. 16. *ut sint adepti quidquid potuerunt velle, nec jam videant quid plus velle possint, & propter hoc peccare nequeunt.*

Dices: in cælesti patria alii sunt aliis feliciores: Ergo inferiores felicitatem superiorum appetere possunt utpote majus bonum, ipsis invidere, ac proinde peccare.

Nego conseq. Namque ex S. Augustino lib. 22. de Civit. Dei cap. ult. *Id etiam beata Civitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori nullus inferior invidebit .... quia nec in corpore vult oculus esse, quia est digitus, cum membrum utrumque contineat totius carnis perfecta compago. Sic itaque habebit do-*

num alio minus, ut hoc quoque donum habeat; nec velit amplius. Inferior itaque beatitudinem superioris apprehendit ut bonum simpliciter & absolute majus, non vero ut bonum sibi, nec proinde a se appetibile, quemadmodum nec digitus perfectiones oculis appetit, nec bene vestitus homo vestem hominis grandioris, quia latior illa vestis & amplior sibi non est bona & conveniens.

Tertio, ex intuitiva Dei visione nascitur corporis immortalitas, & ceteræ dotes gloriosæ, ut expresse docet S. Aug. epist. 118. alias 5. ad Dioscorum cap. 3. *Tam potenti natura*, inquit, *Deus fecit animam, ut ex ejus plenissima beatitudine, quæ in fine temporum Sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor.* Idem docet S. Th. 3. part. quæst. 45. art. 2. & in Supplem. quæst. 83. & 85. probat corporis subtilitatem & agilitatem provenire ex dominio absoluto animæ glorificatæ in corpus, cujus est forma, *ratione cujus dominii*, inquit, *corpus gloriosum spirituale dicitur quasi omnino spiritui subjectum.* Omnia ergo dici possunt de illa ineffabili perfruitione veritatis, ut notat S. Aug. lib. q. Evang. quæst. 39. *Et tanto magis omnia dici possunt, quanto minus digne dici aliquid potest. Nam ipsa est lux illuminatorum, requies exercitatorum, patriæ redeuntium, esca indigentium, & corona vincentium.*

§. IX.

De Beatitudine, quæ homini in hac vita competere potest.

Q. 1. *Estne aliqua hujusce status beatitudo?*

R. 1. Non potest esse perfecta, & simpliciter dicta, 1. quia beatitudo habet rationem termini, est enim ultimus finis: atqui in hoc statu sumus semper peregrini & viatores: væ nobis, si hic quiescere appetimus, quia nostrum sit votum velocius currere, & ci-

& citius apprehendere. 2. Quia, ut habetur Job 7. militia est vita hominis super terram: non est nobis pax a lege peccati, quæ est in membris nostris: a tentationibus, quæ nos continuo infestant: a conscientia, quæ pungit: a metu judicii, qui angit: a morbis & aliis miseriis, quæ cruciant. Denique exclamat Apost. Rom. 7. *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Nihilominus

R. 2. In hocce statu agnoscenda est aliqua beatitudo inchoata, & imperfecta, 1. Quia Scriptura, quæ neminem fallit, nonnullos hic beatos prædicat, Psalm. 111. *Beatus vir qui timet Dominum*. Psalm. 118. *Beati Immaculati in via*. Matth. 5. *Beati pauperes spiritu*. Unde Sanctus Augustinus lib. 11. de Civitate Dei cap. 12. *Quis*, inquit, *primos illos homines in Paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum, cum hodie non imprudenter beatos vocemus, quos videmus juste, ac pie cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facile impetrantes peccatis hujus infirmitatis divinam misericordiam?* 2. Quia qui summum bonum imperfecte possidet, ille est imperfecte beatus: atqui homo in hoc statu summum bonum imperfecte possidere potest: *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*, 1. Joan. 4. *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*. Gal. 4. Fructus autem Spiritus est gaudium, pax, ut dicitur Gal. 5. pax, inquam, quæ exsuperat omnem sensum, & quam Apostolus vult esse in justis continuam: *Gaudete*, inquit, *in Domino semper, iterum dico; gaudete*. Phil. 4. Psal. 33. *Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus*.

Ergo justi, non solum propter spem futuræ beatitudinis nunc dicuntur beati, quomodo beatum dicimus ægrum, qui sub manu medici utiliter secatur, & utitur ad sanitatem; sed insuper propter aliquam participationem beatitudinis, secundum aliqualem summi boni fruitionem, ut loquitur S. Thomas 1. 2. quæst. 5. art. 3. ad 1. Porro ista prælibatio tanta suavitate afficit animam, ut omnia mundi oblectamenta arbitretur veluti detrimenta, Philip. cap. 3.

Dices:

Dices.: Ex Apostolo 1. Corinth. 15. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus.* Ergo veri christiani ex sola spe futuræ mercedis felices sunt censendi.

Distinguo antec. Miserabiliores sub aliquo respectu, & in circumstantiis, in quibus loquebatur Apostolus, Concedo; Absolute, & ex ipso Christianæ vitæ instituto, Nego anteced. Apostolus igitur, dum hæc scriberet, præ oculis habebat miseram sub Principibus ethnicis Christianorum sortem, ac præsertim Apostolorum, ad quos nonnulli Interpretes laudatum textum restringunt; hi quippe, præter quotidianas contra vitiorum incentiva conflictationes omnibus pietatis cultoribus communes, ubique exosi, maledictis lacessiti, plagis affecti, ac tandem excarnificati, mortalium miserrimi videbantur, quamvis invictæ suæ virtutis delectationibus intus reficerentur, teste ipsomet Apostolo 2. Corinth. 1. *Sicut abundant passiones Christi in nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra.* Et c. 6. *quasi tristes, semper autem gaudentes* ipsa quippe virtus ipsis amplissimum erat præmium, felicioresque sunt boni, etiam dum hic vivunt, quam mali, quantumlibet fortunati: *Si (quod absit) illius tanti boni spes nulla esset*, inquit S. August. lib. 21. Civ. c. 15. *malle debuimus in hujus conflictationis molestia remanere, quam vitiis in nos dominationem permittere.* Illud ipsum senserunt etiam Philosophi, qui, licet animas mortales statuerint, nihilominus definierunt felicius esse secundum virtutem vivere, quam cupiditatibus obsequi. Unde merito Christus Marc. 10. vers. 30. Sectatoribus suis amplam mercedem non modo in futura, sed etiam in præsenti vita promittit, *nemo est*, inquit, *qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc ... cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.* Ergo.

Q. 2. *In quo consistit inchoata illa præsentis vitæ felicitas?*

Tria constant ex dictis: Primum, nulla rerum creatarum possessione nos effici beatos, quia res creatæ nec meliores, nec perfectiores nos reddere queunt. Secundum,

dum, Deum solum, utpote summum bonum, esse beatitudinem nostram objectivam, sive in præsenti sive in futura vita. Tertium, beatitudinem formalem non consistere, nisi in aliqua operatione perfecta, quia beatitudo formalis est quid ultimum, ad quod tendit natura rationalis: atqui sola operatio ex dictis habet rationem ultimi. Quæritur autem hic (quod maxime refert) quænam sit illa operatio, cui præcipue vacandum, ut in terris inchoetur nostra felicitas.

R. 1. Cum S. Thoma 1. 2.q. 3. art. 5. & 2. 2.q. 182. art. 1. beatitudo formalis præsentis vitæ, non consistit in actionibus virtutum moralium, quæ dici solent vita activa. 1. Quia ejusmodi actiones proxime non attingunt Deum, qui est summum bonum nostrum, sed versantur circa objecta creata, ut misericordia circa miseriam proximi depellendam, fortitudo circa adversa toleranda, temperantia circa voluptates refrænandas; *vita contemplativa*; inquit S. Doctor, *est secundum divina; vita autem activa secundum humana*. 2. Quia major est delectatio vitæ contemplativæ, quam activæ; perfectior enim operatio ex dictis magis delectat: atqui contemplatio est operatio perfectior operatione practica: *Martha turbabatur, Maria epulabatur*, inquit S. Augustinus serm. 103. alias 26. de verbis Domini. 3. Contemplatio propter se diligitur, vita vero activa ordinatur ad contemplationem, tanquam medium ad finem; *mores*, inquit S. Augustinus Tract. 18. in Joan. *perducunt ad intelligentiam*. Beati quidem dicuntur qui lugent, sed sicut beatum dicimus ægrum qui invenit salutaria remedia, non in quibus quiescat, sed per quæ perveniat ad sanitatem; *Opera justitiæ*, pergit S. Doctor, *sunt veluti collyria, quibus sanatur oculus mentis*, ut veritas nobis suaviter eluceat, quæ est illud necessarium, propter se expetendum: *Quomobrem*, lib. 19. de Civ. Dei cap. 19. *otium sanctum quærit caritas veritatis, negotium justum suscipit necessitas caritatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem: sed nec sic omnimodo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa*

illa suavitas , & opprimat ista necessitas . Ex quibus colligere licet eos a recta via aberrare, qui inutili otio torpent, si desint exteriora opera, quibus proximi necessitatibus serviant. 4. Quia vita activa transit, utpote quæ sit temporalis: *beatitudo vero hic incipit*, inquit S. Gregorius homil. 14. in Ezech. *ut in cælesti patria perficiatur; quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat, viderit, amplius ignoscit*. Unde Christus ad Martham, interprete S. Augustino serm. 104. alias 27. de verbis Domini: *Maria meliorem partem elegit, non tu malam, sed ista meliorem. Unde meliorem? quia quod elegit, non auferetur ab ea; a te autem quod elegisti, auferetur, sed bono tuo auferetur, ut quod melius est, detur; auferetur enim a te labor, ut requies. detur*. Absit ergo a pietate fidelium, maxime Clericorum, ut tædio afficiantur, si desint ignorantes, quos doceant: errantes quos reducant: esurientes, quos pascant; ista quidem debita officia suscipit necessitas caritatis, sed otium sanctum quærit caritas veritatis, ut amplius patebit ex sequenti responsione. Itaque

R. 2. Inchoata beatitudo vitæ præsentis consistit in Dei contemplatione; Probatur; quia beatitudo consistit in operatione omnium perfectissima: atqui contemplatio est operatio omnium perfectissima. 1. Versatur circa summum bonum, estque ejus inchoata possessio, ac proinde maxime delectat. 2. Habet rationem finis, ad quem ceteræ actiones referuntur. 3. In exitu non auferetur, sed perficietur: Ergo.

Dices 1. Nonnulli vocantur a vita contemplativa ad regimen animarum; quod pertinet ad vitam activam: Ergo vita activa est perfectior, & ratio finis magis ipsi competit, quam contemplationi.

Neque conseq. Quia ex S. Thoma 2. 2. q. 182. art. 1. ad tertium: *Cum aliquis a contemplativa vita ad activam vocatur, hoc non fit per modum subtractionis, sed per modum additionis*. Et quidem ad mentem S. Augustini, supra sic monebat, *Si imponitur* (cura animarum) *suscipienda est propter charitatis necessitatem, sed nec sic omnino veritatis delectatio deserenda*

est,

est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista necessitas. Articulo autem quarto docet Angelicus Doctor vitam activam addi contemplativæ, ut ab ea moveatur & dirigatur: *Ratio enim superior, quæ contemplationi deputatur, comparatur ad inferiorem, quæ deputatur actioni, sicut vir ad mulierem, quæ est per virum regenda, ut Augustinus dicit* 12. *de Trinitate.*

Dices 2. Vita activa majoris est meriti, quam contemplativa, juxta illud S. Gregorii hom. 12. in Ezech. *Nullum sacrificium est Deo magis acceptum, quam zelus animarum.* Ergo vita activa est melior & præferenda.

Nego antecedens: Namque ex S. Gregorio lib. 6. Moral. cap. 18. *Magna sunt vitæ activæ merita, sed contemplativæ potiora.* Et hom. 3. in Ezech. contemplativa major est merito: quia, ut ratiocinatur S. Thomas art. 2. ejusdem quæstionis, vita contemplativa directe & immediate pertinet ad dilectionem Dei; activa vero ad dilectionem proximi: atqui quod directe pertinet ad dilectionem Dei, est magis meritorium ex suo genere, quam quod pertinet ad dilectionem proximi: Ergo vita contemplativa comparate ad activam, est majoris meriti. Sed si quis utramque conjungat, & igne caritatis succensus, rapiat ad amorem Dei quos potest, hortando, rogando, portando cum mansuetudine, & lenitate, ut loquitur S. Augustinus in Psalm. 33. habet utriusque meritum; nec est sacrificium magis acceptum, quam si Deo animam tuam offeras per contemplationem, agasque insuper, ut alii similes munus ipsi exhibeant. Hoc docuit Christus suo exemplo, ipsum imitati sunt Apostoli, & qui deinceps sanctitate eminuerunt: *Bonum acquirit gradum* (inquit S. Bernardus serm. 3. de Assumptione Beatæ Mariæ) *qui bene ministraverit: forte meliorem, qui bene vacaverit Deo: optimum autem, qui perfectus est in utroque.*

Dices 3. Beatitudo debet esse continua: atqui contemplatio est admodum rara & brevis, ut docent communiter Sancti Patres: *Aliquando*, inquit S. Augustinus lib. 10. Confess. c. 40. *intromittis me in affectum mul-*

multum inusitatum introrsus ad nescio quam dulcedinem . . . sed recido in hac ærumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo. Sanctus Gregorius hom. 14. in Ezech. sic habet: *Furtim & tenuiter animo quiddam attingit de incircumscripto lumine, sed ad semetipsum protinus reverberata revertitur.* Et S. Bernardus serm. 11. in Cantic. in eandem rem scribit: *desiderium cordis ejus tribuetur ei . . . ex parte tamen, idque ad tempus & tempus modicum. Nam cum vigiliis & obsecrationibus, & multo labore, & imbre lachrymarum quæsitus affuerit, subito dum teneri putatur, elabitur, & rursus lachrymanti & insectanti occurrens comprehendi patitur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi e manibus evolat.* Denique Innocentius XI. damnavit vanam Quietistarum præsumptionem, qua docebant contemplationem in hac vita posse esse continuam, animamque a sensibus abstractam, & divinitate delibutam non debere e tanta sublimitate descendere, ad compescendas sensuum ludificationes, & refrænandas libidinis insanias, utpote quæ non imputentur in peccatum animæ sic in Deum transformatæ: Ergo.

Distinguo min. Contemplatio est admodum rara & brevis, quoad aliquem specialem actum, Concedo: quoad omnes & singulos actus, quos complectitur, Nego min. In vita itaque contemplativa plures sunt distinguendi actus. Primus est fides, cui justus quantumcumque perfectus semper attendere debet tanquam lucernæ in caliginosa nostra peregrinatione lucenti, alioquin facile in fanaticorum somnia & deliria declinaret: scriptum est enim Habac. 2. justus ex fide vivit. Beatus vero exultat in specie: *Nunc quidem,* inquit S. Bern. serm. 31. in Cant. *apparet quibus vult, sed sicuti vult, non sicuti est; non sapiens, non Sanctus, non Propheta videre illum sicuti est, potest.* Secundus actus, isque præcipuus est charitatis, quæ juxta S. Thomam 2. 2. q. 180. art. 7. ad primum, rationem habet primi moventis seu principii & finis in vita contemplativa. Finis quidem, quia delectari in Domino, & gustare quam suavis sit, proprie sunt actus cha-

rita-

ritatis, ad quos ultimo tendit vita contemplativa; Caritas habet etiam rationem primi moventis & principii, quia ex dictis intentio & desiderium fruendi Deo, est primus ultimi finis effectus, qui in actu ponit omnes animæ facultates & laudabiles habitus; fides enim & ceteræ virtutes sine caritate sunt mortuæ, verbum Dei insipidum, lectio injucunda, oratio languida & frigida, meditatio pene nulla; sed fervor caritatis iis admotus idem præstat, inquit Richardus a S. Victore lib. 4. de Contemplatione cap. 7. quod ignis suppositus vasi aqua semipleno, nimirum aquam nativo ejus frigore expulso leviorem reddit, ebullientem ad superiores vasis partes effert, ac tandem superefluere facit. In hunc modum cælestis desiderii amor cum vehementer exæstuat animam humanam divino amore fervidam, supra semetipsam ad superna contuenda rapit, fidem vivam efficit, mentem ad pias & sanctas cogitationes exacuit determinatque dona Spiritus Sancti, quæ diximus esse caritatis appendices ab ea inseparabiles, scilicet intelligentiam, scientiam, & sapientiam; movet ad proprios actus, qui mirum in modum considerationem juvant vitamque contemplativam perficiunt ac delectant. Namque per intelligentiam anima, Spiritu Sancto specialiter operante, clarius videt, quam credibilia sunt quæ fides obscure proponit de rebus divinis, & inde amplius incitatur ad illa appetenda. Per scientiam melius percipit, quæ fides docet de vanitate rerum creatarum, doletque usque ad lachrymas, quoad meliora contendenti importune se ingerant, ac sensus demulceant: sed ejusmodi lachrymæ jam suaviter fluunt, ut numerentur inter singularia Spiritus Sancti dona, nec Christus dubitaverit pronuntiare beatos, qui cælesti illi rore perfunduntur, ait enim Matth. 5. *Beati qui lugent*. Denique per sapientiam anima gustat quam suavis sit Dominus, quam dulcia ejus eloquia, ex quo sapore nascitur ultimus & perfectissimus contemplationis actus, qui est perspicax & liber contuitus animi res divinas degustantis; ut enim ratiocinatur Gerson, Tract. de Monte contemplationis cap. 2. idiota, qui mel gustu percipit, melius novit ejus dulcedinem, quam

ſuperbus Philoſophus, qui illam non expertus, de ejus natura & proprietatibus ſubtiliter diſſerit. Porro ultimus ille actus eſt quidem brevis, nec ita frequens, ſed actus charitatis poteſt eſſe continuus, ſaltem virtualiter; namque ex S. Auguſtino cap. 130. alias 121. in ipſa fide, ſpe, & charitate continuato deſiderio ſemper oramus, ut fuſius demonſtramus tract. de Religione, ubi de oratione continua, cap. 4. §. 7.

Q. 3. *In quo actu ex recenſitis conſiſtit inchoata formalis beatitudo vitæ præſentis?*

R. 1. Non conſiſtit in actibus ſcientiæ acquiſitæ; tum quia natura humana non accepit ut per ſeipſam beata eſſe poſſit, quemadmodum argumentatur S. Auguſtinus contra Manichæos; tum quia hæc ſcientia ſine charitate inflat, non ædificat, ingurgitat, non confortat, nec ſatiat, ut loquitur S. Bern. ſerm. 9. in Cantica; tum quia beatitudo, ex dictis, eſt quid optimum; ſcientia autem acquiſita minus eſt bonum, quam habitus infuſi & ſupernaturales: Ergo.

R. 2. Neque etiam conſiſtit in actibus donorum Spiritus Sancti, ſcilicet, intelligentiæ, ſcientiæ & prudentiæ, quia ex S. Thoma v. 1. 2. q. 168. art. 8. virtutes Theologicæ meliores ſunt, & præferendæ donis Spiritus Sancti; perfectius eſt enim veritates divinas, & Deum ipſum immediate, quamvis obſcure, cognoſcere, quam de ſola credibilitate rerum revelatarum habere claritatem. Atqui dona Spiritus Sancti verſantur circa rationes & motiva, quibus res revelatæ cernuntur credibiles & amabiles. Unde evidentia, quæ competit donis, & reddit actus fidei clariores & perfectiores, ſpectat ſolum animæ diſpoſitiones, per quas anima fit magis expedita ad credendum, ſperandum & amandum, & facilius mobilis a Spiritu Sancto; per ea quippe videt credibilia omnino eſſe, quæ Deus dixit & promiſit, ſed illa non attingit, niſi per fidem, ſpem & charitatem.

R. 3. Neque in actibus fidei inchoata beatitudo formalis hujus vitæ præciſe conſiſtit, quamvis illos non excludat, ſed ipſos ſupponat. 1. Quia fides invenitur in peccatoribus: beatos autem eſſe impios & iniquos,

quis

quis vel impius dixerit, inquit S. Augustinus concione prima in Psalm. 118. cum sit malitiæ individua comes miseria? nam beatitudo & perfectio reciprocantur: atqui peccatum opponitur perfectioni, cum sit defectus: ergo & beatitudini. 2. Quia fides magis habet rationem laboris quam præmii, credimus quod non videmus, ut mereamur intelligere: charitas vero ipsa sibi præmium, ipsa sibi merces, fructus ejus sunt gaudium, pax. Gal. 5. Deinde ex Apostolo 1. Cor. 13. Fidei visio succedit, *sive scientia*, inquit, *destruetur; ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. At charitas nunquam excidit, non evacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 67. art. 6. Quia imperfectio, quæ ei competit in via, est ipsi accidentalis; non est enim de ratione amoris, quod sit imperfectus: nihil autem prohibet, quominus idem numero quod prius ex accidenti fuit imperfectum, postea perfectum evadat: idem enim homo imperfectus in infantia crescit, & vir evadit. Sed imperfectio cognitionis est essentialis fidei; definitur enim ab Apostolo, Hebr. 11. *argumentum non apparentium*. Unde perspicuum est fidem non posse esse perfectam cognitionem, destruendamque illucescente visione intuitiva.

R. 4. Inchoata beatitudo formalis præsentis vitæ in actibus charitatis consistit.

Probatur 1. ex dictis in præcedenti responsione. 2. Quia charitas facit simpliciter bonum habentem se, *cum quæritur*, inquit S. Augustinus Enchir. c. 117. *utrum quis sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut quid speret, sed quid amet*. Et Epist. 167. alias 29. *ubi illa plena & perfecta est, nihil ex vitio remanebit .... & tanto quis invenitur in peccando minor, quanto in diligendo Deum & proximum major*. 3. quia dilectio Dei est actus hujus vitæ perfectissimus: ergo & maxime delectabilis: delectatio enim ex dictis sequitur operationem, ac proinde in dilectione Dei reponenda est inchoata hujus vitæ beatitudo.

Antec. prob. Ille actus est omnium perfectissimus, quo plenius & perfectius possidetur summum bonum, & appetitus rationalis magis quiescit: atqui per actus caritatis Deus, qui est summum bonum, plenius & perfectius possidetur, appetitusque rationalis magis delectatur & quiescit, quam per actus ceterarum virtutum sive Moralium, sive Theologicarum: Ergo.

Minor constat quoad actus virtutum moralium, ut qui versentur circa media & objecta creata: demonstratur vero quoad actus virtutum Theologicarum, nempe fidei & spei, quæ quidem versantur circa Deum, sed longe imperfectiori modo, quam caritas; namque 1. spes respicit Deum ut absentem, & ut bonum revera summum, sed obtentu difficile; caritas vero ut præsentem, quia *qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*. 3. Jo: 4. 2. Per fidem assentimur Deo de se loquenti, sed non videmus quæ ab illo audimus, & inde appetitus accenditur desiderio videndi quid sit, & quomodo se habeat quod dicitur. Mens quidem illud, quo potest modo, sibi repræsentat; nam assensus fidei non est sine cognitione: omnis autem cognitio est repræsentatio objecti. Porro mens in hac vita non potest sibi repræsentare Deum per propriam speciem, sed per alienam, scilicet per creaturas, per quas tendit ad primam veritatem; sed cum illa habitet lucem inaccessibilem, hæret quasi ad ejus januam; ibique excipitur ab assensu fidei credens vera esse quæ audit, etsi ea capere non possit. In illo autem cognitionis termino incipit dilectio, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 27. art. 4. & omni scientiæ supereminens attingit Deum ut in se est, eique tanquam summo bono conjungit amantem, *qui plenus est caritate*, inquit S. August. in Psal. 110. *plenus est Deo*, & lib. 15. de Trin. c. 18. *nullum est isto Dei dono excellentius, solum est quod dividit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per Spiritum Sanctum munera, sed sine caritate nihil prosunt.*

Dices 1. Proprius actus caritatis in hac vita est desiderium videndi Deum, juxta illud Psalm. 104. *Quærite faciem ejus semper*: atqui beatitudo non potest

test esse desiderium; neque enim ille dici potest beatus, qui non habet quod amat, ex S. Augustino lib. de Morib. Eccl. c. 3. cum beatitudo sit fruitio, & quies in summo bono possesso: ergo nullus actus caritatis potest esse beatitudo præsentis vitæ.

Dist. maj. actus aliquis, isque præcipuus caritatis est desiderium videndi Deum, Conc. unicus, Nego maj. namque ex S. Gregor. Hom. 30. in Evang. *Qui mente integra Deum desiderat, profecto jam habet quem amat: neque enim quisquam posset Deum diligere, si eum quem diligit, non haberet.* Et S. Augustinus in Psal. 104. *Caritas*, inquit, *invenit Deum per fidem, & eum quærit habere per speciem. Est enim sine fine quærendus, quia sine fine amandus ... Proinde quem quisque diligit, etiam cum eum videt sine fastidio, semper vult esse præsentem, hoc est semper quærit eum esse præsentem ..... ut non huic inquisitioni, qua significatur amor, finem præstet, inventio seu amore crescente, inquisitio crescat inventi.* Porro ex eodem S. Doctore in Psal. 76. *Caritas sine gaudio esse non potest*; Scriptum est enim Gal. 5. *Fructus Spiritus est gaudium, pax, &c.* Gaudes de auro tuo, de cuppa tua plena: & non gauderes Deo plenus?

Dices 2. fides se habet ad virtutes Theologicas; sicut prudentia ad virtutes Morales: atqui prudentia est perfectior virtutibus moralibus, quas dirigit: ergo & fides caritate, cui lucem præstat.

Nego maj. namque ex S. Thoma 1. 2. q. 66. art. 6. ad 1. *Prudentia moderatur motus appetitivos ad morales virtutes pertinentes; sed fides non moderatur motum appetitivum tendentem in Deum, qui pertinet ad virtutes Theologicas, sed solum ostendit objectum: motus autem appetitivus in objectum excedit cognitionem humanam, secundum illud* ad Ephes. 3. supereminentem scientiam caritatis Christi.

Instabis: beatitudo formalis vitæ futuræ consistit in operatione intellectus, utpote facultatis præstantissimæ: ergo inchoate beatitudo vitæ præsentis in actibus fidei, quæ est virtus intellectualis, ac proinde præstantior virtutibus appetitivæ facultatis.

Nego conseq. quia ad beatitudinem satis non est quod actus sit præstantissimæ facultatis, nisi ipse sit perfectus, habeatque rationem finis, in quo appetitus quiescat: atqui actus fidei informis, ut ajunt, hoc est, caritate destitutæ, adeo est imperfectus, ut nequidem ad perfectionem virtutis pertingat, ex S. Thoma 2. 2. q. 4. art. 5. Nedum appetitum satiet, quin illum magis accendit desiderio videndi ea quæ dicuntur. Contra vero actus caritatis est maxima hominis perfectio, quam in hac vita consequi possit: habet rationem ultimi finis, cum sit inchoata Dei possessio & fruitio; qui enim manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo: *totum habet*, inquit S. August. Tract. 7. in Jo: *qui habet caritatem*; quæcumque enim vere bona sunt, ab illa fluunt tanquam a radice: sine illa fides & spes mortuæ sunt, & per illam dumtaxat vivunt: sine illa nulla in homine vera prudentia, nulla virtus moralis infusa & supernaturalis; ipsa adveniente sequuntur omnes virtutes, & Spiritus Sancti dona tanquam ejus proprietates, *fit in te caritas*, inquit S. August. Conc. 27. in Ps. 118. *& necesse est plenitudo scientiæ consequatur*, quia caritas non est sine dono intelligentiæ, scientiæ & sapientiæ. Et in Psal. 149. *Quisquis habet caritatem, conscientiam suam attendat, & ibi videt Deum:* nec tantum videt, sed & gustat quam suavis sit Dominus, unde identidem exclamare cogitur cum Propheta Psal. 30. *quam magna multitudo dulcedinis tuæ!* Magna sane ac prorsus ineffabilis illa ferventis caritatis suavitas: ut quæ omnes peccati illecebras inanes reddat, nulla adversitatis amaritudine turbetur, *superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*, inquit Apostolus 2. Cor. 7. *Quapropter in nullis scripturis aliud* (præter caritatem) *inquiratis*. August. in Psalm. 140.

Urgebis: fidei succedit visio intuitiva tanquam ejus præmium & merces: ergo fides est inchoata hujus vitæ beatitudo.

Distinguo antec. quoad priorem ejus partem: succedit, sicut dies succedit nocti, quam expellit, Conc. succedit sicut clara lux auroræ, quam perficit, Nego

ant.

ant. evacuatur enim fides, adveniente visione beatifica, caritas vero perficitur.

Distinguo etiam alteram partem antecedentis, visio intuitiva est præmium & merces fidei formatæ, ut ajunt, hoc est, fidei quæ per dilectionem operatur, Concedo: fidei informis & caritate destitutæ, Nego ant. nam ex S. Thoma 1. 2. 114. art. 4. *Meritum vitæ æternæ primo pertinet ad caritatem, ad alias vero virtutes secundario, secundum quod earum actus a caritate imperantur;* scriptum quippe est Jac. 1. *cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Sic ergo caritas primum movens in moribus, prima in intentione, præsit nostris consiliis & deliberationibus, applicet ad opus, & omnia ex ejus fiant imperio, quia est totius mortalis disciplinæ finis, juxta illud Apostoli 1. Timoth. 1. *finis autem præcepti est caritas*, & Psalm. 72. *mihi autem adhærere Deo bonum est*, addit Sanctus Augustinus, *hoc est totum bonum*, ac proinde vera beatitudo, *quia qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*, 1. Joan. 4.

Ergo mirare mentis humanæ depravationem in quibusdam Modernis Theologis, qui eo sunt progressi, ut docuerint, 1. hominem non teneri amare ultimum finem neque in principio, neque in decursu vitæ mortalis. 2. Præceptum amoris Dei per se tantum obligare in articulo mortis. 3. Præceptum affirmativum amoris Dei & proximi non esse speciale, sed generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfit. Quid enim rationi magis repugnans, quam media assumere, & finem non intendere, v. g. pugnare sine desiderio victoriæ, remedia adhibere, neglecta sanitate? Sed quid impium magis quam docere creaturam non teneri amare suum Creatorem, filium patrem, servum dominum beneficum, captivum redemptorem? Quare Clerus Gallicanus anno 1700. merito damnavit ejusmodi propositiones, primam ut hæreticam, secundam & tertiam ut scandalosas, erroneas, impias, atque Evangelicæ legis spiritum extinguentes: præiverant Ale-

xander VIII. anno 1690. Innocentius XI. anno 1679. & Academia Parisiensis anno 1665.

CAPUT VII.

De merito Actuum humanorum.

AGitur hic dumtaxat de actibus bonis: constat enim apud omnes, etiam infideles, actus moraliter malos non mereri nisi pœnam. Sed gravis est controversia Catholicos inter & Heterodoxos circa actus bonos, utrum scilicet præmiis sint digni ac meritorii.

Pelagiani contendunt actus bonos viribus naturæ elicitos esse meritorios vitæ æternæ, contra quem errorem acriter pugnavimus Tract. præcedenti de Gratia, & iterum nobis pugnandum erit, ubi de conditionibus ad meritum requisitis.

Lutheranis vero & Calvinistis nomen meriti adeo exosum est, ut Calvinus l. 3. Instit. cap. 15. § 2. sequentibus, audeat scribere Veteres Patres pessime consuluisse fidei sinceritati, dum usi sunt vocabulis meriti & mercedis. Sed vel ipsum Spiritum sanctum repræhendat, qui in Scripturis sanctis vocabula illa usurpat, ut Matth. 5. vers. 12. *merces vestra copiosa est in cælis:* vel, quod æquius est, fateatur se pessime consuluisse sectæ Calvinianæ, dum scripsit illam esse contrariam veterum Patrum Traditioni. Hinc Sectator ejus in hac parte illum deserunt, agnoscuntque bona justorum opera meritoria esse, non quidem vitæ æternæ, ad quam per solam fidem perveniri contendunt, sed alicujus præmii temporalis etiam spiritualis: idque non ex dignitate operum, quæ secundum ipsos sunt vera peccata, sed ex indulgentia Dei tegentis eorum fœditatum.

Ut autem radicitus evellatur ejusmodi perniciosus error, operæ pretium est advertere Novatores duobus niti principiis iisque falsissimis. 1. docent actus Spiritu Christi inspirante, & movente elicitos infici concupiscen-

cupiscentiæ, & privati amoris fœditate, ac proinde vera esse peccata, in reprobis quidem mortalia, in prædestinatis vero venialia. Venialia autem dicunt, non eo sensu, quo Catholici venialia vocant peccata levia; hanc enim divisionem peccatorum in gravia & levia ejiciunt, contenduntque nullum esse peccatum, quod non mereatur damnationem æternam; sed dicunt venialia esse in electis sacrilegia, homicidia, & graviſſima quæque, quatenus Deus illa non imputat prædestinatis: verbum vero otiosum, mendacium jocosum, & cetera leviora in reprobis esse mortalia, & pœnis æternis vindicanda. 2. definiunt non sine injuria Christi meritum aliquod tribui bonis operibus ex gratia elicitis; quia si opera nostra essent alicujus meriti, in iis confidere liceret: atqui omnis nostra fiducia in meritis Christi est collocanda. Ergo. Hinc Calvinus lib. 3. Institut. cap. 2. §. ult. tragice exagitat Magistrum Sententiarum, ex eo quod scripserit spem in nobis gigni ex gratia Dei, & meritis præcedentibus; *Deus* inquit, *non immerito tales bestias execretur. O Magistrum talibus discipulis dignum quales insanis fabularum scholis nactus est!*

Quamobrem nobis inquirendum est, 1. utrum opera ex gratia elicita, sint vero bona? 2. utrum sint meritoria? 3. an sint honestum operari intuitu mercedis æternæ? 4. an liceat in bonis operibus fiduciam ponere? 5. quotuplex sit meritum? 6. quot requirantur conditiones ad meritum? 7. quænam cadant sub meritum de condigno? 8. quæ sub merito de congruo?

§. I.

Utrum opera ex gratia elicita, sint vere bona?

R. DE fide est opera ex gratia elicita, sive ante, sive post justificationem, vere esse bona, nec dici posse peccata. Ita definiit Concilium Trident. Sess. 6. can. 7. *Si quis dixerit opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri .... anathema sit.* Et can-

can. 25. *Si quis in quolibet bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) moraliter; atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem, anathema sit.*

Probatur 1. ex Scriptura, Job cap. 1. & 2. dicitur vir rectus, simplex, ac timens Deum, & recedens a malo, nec in omnibus, quæ ipsi acciderunt, peccasse labiis suis, in quem locum sic scribit S. Gregorius lib. 7. Moral. cap. 8. *Si in sermonibus sui dicimus Job deliquisse, Deum (quod sentire nefas) dicimus in sua propositione victoriam perdidisse.* Matt. 7. *Videant opera vestra bona.* Luc. 7. Laudatur peccatricis pœnitentia; *remittuntur ei peccata multa* (ait Christus) *quoniam dilexit multum.*

Probatur 2. ex Patribus. S. Hieronymus l. 3. contra Pelagianos, *hoc nos dicimus*, inquit, *posse hominem non peccare, si velit, quamdiu intentus est animus.* S. August. lib. de bono conjugii cap. 6. sic habet; *Conjugalis concubitus generandi gratia, non habet culpam; concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjuge, venialem habet culpam; adulterium vero, sive fornicatio lethalem habet culpam.* Mitto alios textus §. seq. laudandos.

Probatur 3. ratione duplici. Prima, si omnia bona opera essent peccata, vera esset ista argumentatio: nullum peccatum est faciendum: atqui omnia bona opera sunt peccata: ergo nulla bona opera sunt facienda, Deus non est amandus, nec colendus, non est tribuenda eleemosyna. Secunda, si actus ex gratia eliciti essent peccata, id certe oriretur vel ex innata concupiscentia, vel ex defectu caritatis intensioris, vel ex admixtione peccati venialis: adversarii quippe aliud non proferunt adversus bona opera: atqui nihil horum vitiat actus supernaturales.

Non primum; quia, ex dicendis ubi de peccatis, primi concupiscentiæ motus, quibus resistitur, peccata non sunt; nullum quippe est peccatum, quod non sit voluntarium.

Non secundum; quod enim minus ferveat caritas in

vi-

via, quam in patria, peccatum non est, sed defectus, ut docet S. Augustinus lib. de Spiritu & Litera cap. ultimo: *Neque enim, inquit, si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ, perfectæque debetur, jam culpæ deputandum est.*

Non tertium; nam ex S. Hieronymo cit. lib. 3. contra Pelagianos, *qui cautus est, & timidus, potest ad tempus vitare peccatum.*

Dices 1. Eccl. 7. *non est . . . . homo justus . . . qui faciat bonum & non peccet.* Isaiæ 64. *facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ:* ergo omnia opera nostra motibus concupiscentiæ, & privato amore sunt inquinata.

Nego conseq. namque 1. non dicit Sapiens; hominem justum in singulis actibus cadere, immo Prov. 25. asserit eum aliquando surgere, *septies enim cadit justus, & resurgit.* 2. Loquitur Isaias nomine Civitatis Jerosolymitanæ, in qua plures erant impii, propter quos Civitas hostibus erat tradenda; ait enim, *non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te.* Deinde justitiæ, de quibus est sermo, sunt, interprete Sancto Hieronymo, cæremonia, sacrificia, & alia legis exteriora opera, quibus Judæi Idololatræ & peccatores impœnitentes Deum placare contendebant, cum tamen Deus illa rejiceret propter offerentium corruptos mores, *incensum abominatio est mihi . . . Sabbatum & festivitates alias non feram.* Isaiæ 1.

Instabis; Matth. 6. omnibus præscribitur hæc orandi forma, *sanctificetur nomen tuum . . . fiat voluntas tua:* unde sic argumentatur Lutherus; petimus quod non habemus, ut nomen Dei sanctificetur in nobis, ejusque voluntas fiat: Ergo in nobis polluitur nomen Dei, & ejus voluntati sumus rebelles.

R. 1. Retorquendo argumentum contra Lutherum: Christus non jubet nos petere quod nunquam sumus impetraturi: ergo per orationes possumus a Deo obtinere, ut sanctificemus nomen ejus, impleamusque ejus voluntatem.

R. 2. Peccatores, per quos nomen Dei blasphema-

tur, petunt quod nullatenus habent; petunt justi, ut perseverent in eo, quod jam habent, & perficiatur in eis quod acceperunt.

Dices 2. constans est SS. Patrum doctrina, omnia justorum opera esse vitiata; sic enim habet S. Hieronymus Dialogo 1. contra Pelagianos, *tum ergo justi sumus, quando nos peccatores fatemur, & justitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit*. Sanctus Augustinus Epist. 167. alias 29. *Illud*, inquit, *quod minus est* (caritas) . . . . . *ex vitio non est* . . . *qui faciat bonum, & non peccet*. Et lib. 9. Confess. cap. 13. *vae etiam laudabili vitae hominum, si remota misericordia discutias eam*. S. Gregorius lib. 9. Mor. cap. 1. sic de Jobo scribit. *Sanctus vir, quia omne virtutis nostrae meritum esse vitium conspicit, si ab aeterno arbitrio districte judicetur*, subjungit, &c. Denique S. Bernardus Serm. 5. de verbis Isaiae ait, *nostra* . . . *si qua est, humilis justitia, recta forsitan, sed non pura, nisi forte meliores non esse credimus, quam patres nostros, qui non minus veraciter, quam humiliter ajebant*, omnes justitiae nostrae tanquam pannus menstruatae mulieris. *Quomodo enim pura justitia, ubi adhuc non potest culpa deesse?* ergo omnia bona opera sunt peccato infecta.

Nego anteced. Nam laudati Patres per justitiam 1. non intelligunt unum aut alterum opus, sed totam vivendi rationem, quo homo denominatur justus; quocum admixta habet multa peccata venialia, justi indigent Dei misericordia, & ad poenitentiae remedia semper confugere debent. Hanc esse mentem SS. Hieronymi & Augustini; patet ex laudatis eorum textibus in confirmationem nostrae sententiae, quae est catholica. 2. docent ex vitio esse, quod minor sit nostra justitia; quia quando concupiscentia consensum sive perfectum, sive imperfectum a nobis extorquet, culpa nostra est. S. Gregorius laudato c. 1. loquitur de justitia, in qua confidimus quasi ex nobis sit, sic enim scribit, *quisquis se auctori bonorum comparat, bono se, quod acceperat, privat: qui enim accepta bona sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat; sanctus*

autem

autem vir, quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit, si ab æterno arbitro judicetur, recte subjungit, *qui voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille: cum Deo autem contendere, est non ei, sed sibi gloriam suæ actionis tribuere*.

§. II.

Utrum bona opera gratiæ auxilio elicita sint meritoria?

R. De fide est esse meritoria: sic enim definiit Concilium Tridentinum sess. 6. Can. 32. *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei ut non sint etiam bona ipsius justificati merita .... anathema sit*.

Prob. 1. ex Scriptura Matth. 5. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis:* & cap. 2. *Venite benedicti Patris mei, possidete ..... Regnum, &c. Esurivi enim, & dedisti mihi manducare*. Rom. 2. *Reddet unicuique secundum opera ejus, iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam ... & incorruptionem quærunt, vitam æternam*. 2. ad Timoth. 4. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*.

Prob. 2. ex Patribus; S. Cyprianus lib. de unitate Ecclesiæ ait, *præceptis ejus* (Dei) *obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem*. S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 24. sic scribit: *Homo ex operibus justitiæ salvatur*. S. Chrysostomus homil. 4. de Lazaro; *Si justus est Deus*, inquit, *& illis reddet pro meritis, id est bonis & malis*. S. Hilarius: *De nostro est beata illa æternitas promerenda*. S. Ambrosius lib. 1. de offic. cap. 15. *Nonne evidens est meritorum aut præmia, aut supplicia manere post mortem?* S. Augustinus epist. 194. alias 105. ad Sixtum. *Nullane sunt merita justorum? sunt plane, quia justi sunt; sed ut justi fierent, merita non fuerunt .... Sicut merita*

pes-

peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna. S. Bernardus Serm. 68. in Cant. *merita habere cures habita ... data noverit, perniciosa paupertas, penuria meritorum.*

Dices 1. Rom. 6. habetur; *Gratia autem Dei vita æterna:* Ps. 102. *Qui coronat te in misericordia & miserationibus.* Unde S. Augustinus concione 2. in Ps. 70. sic scribit: *Cum præmium venerit, sua dona coronabit:* & S. Bernardus Serm. 1. de Annuntiatione: *Neque*, inquit, *talia sunt hominum merita, ut propterea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faciat, nisi eam donaret:* Ergo.

Dist. ant. vita æterna est gratia, & miseratio, quatenus Deus gratuito ad eam eligit, vocat, & auxiliis efficacibus, alias indebitis, perducit, Conc. est gratia & miseratio dumtaxat, nullamque habet rationem mercedis, aut præmii, quasi ea mercede digna non sint bona justorum opera, Nego ant. & quidem juxta interpretationem S. August. lib. de corrept. & grat. cap. 15. in quo sic habet: *Vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi? a tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine ulla dubitatione confitendum est ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini.*

Instabis 1. ex Apostolo Rom. 8. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis:* Ergo.

Dist. ant. Non sunt condignæ, si secundum entitatem, & veluti materialiter spectentur, Conc. si secundum virtutem & influxum Christi capitis nostri, per quem voluntarie sustinetur, Nego ant. Sic Passio Christi v. gr. secundum entitatem spectata similis est passioni plurium Martyrum, qui per crucis tormentum, & alia atrocissima supplicia consummati sunt, nec sub illo respectu condigna fuit exaltatione, quæ subsecuta est. Sed si spectetur secundum valorem & dignitatem personæ, quæ facta est obediens usque ad mortem, meritum ejus, præmium infinite excedit. Porro Christus vivit in Justis tanquam caput in membris,

bris, illos movet & regit per communicationem sui spiritus, qui fit in eis fons aquæ salientis in vitam æternam, ut dicitur Jo: 4. Nimirum aqua fontis in canali compressa ascendit ad altitudinem sui principii, seu scaturiginis: atqui Spiritus sanctus est Deus & vita æterna, ad quam ordinat & dirigit actiones justorum: ergo cum non deficiat in suis consiliis & operationibus, dubium non est quin illas actiones ad tantum præmium promoveat.

Confirm. Semen quercus secundum entitatem & materiam spectatum non habet proportionem cum procera quercu, virtute tamen continet illum, cum illam producat. Sic in moralibus, qui brevi tempore insignem victoriam retulit, ex qua salus Reipublicæ pendebat, omnium judicio meritus est illustriores Reipublicæ Dignitates, quamvis ejus actio materialiter spectata non sit cum illis conferenda.

Instabis 2. Lucæ 17. ait Christus: *Cum feceritis omnia ... dicite, servi inutiles sumus*: Ergo.

Nego conf. Ideo enim servos inutiles nos existimare debemus, 1. quia nihil utilitatis per nostra bona opera Deo conferimus: 2. quia cum natura Dei servi simus, potest quidquid libuerit præcipere, etiam nulla proposita mercedis spe. Hinc S. Aug. serm. 163. alias 3. de verbis Apostoli, sic exclamat: *O magna bonitas Dei! cui pro conditione reddere debeamus obsequium, utpote servi Domino, amicitiarum præmia nobis repromittit, ut a nobis obsequia debita servitutis extorqueat.* Præterea advertit S. Chrysostomus, Christum Dominum non dixisse nos inutiles servos esse, cum omnia præcepta perfecerimus: sed jussisse, ut id dicamus ad cavendam superbiam.

Dices 2. S. August. Serm. 164. alias 15. de verbis Apostoli in illud Ps. *Pro nihilo faciet illos*, sic scribit: *Nihil invenit unde salvet*. Et S. Bern. cit. serm. 15. in Ps. *Qui habitat*: *totum*, inquit, *hominis meritum est, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit*: Ergo.

Nego conf. Hæc enim & similia intelligenda sunt eo sensu, quo laudata Scripturæ loca, scilicet vitam æter-

æternam jure non dari meritis, quia merita nostra supponunt gratiam, & gratuitam Dei promissionem: Deus quippe bona opera poterat a nobis exigere absque ulla mercedis pollicitatione, quæ S. August. fusius explicat lib. de grat. & lib. arbitr. cap. 7. & 8. nos infra demonstrabimus, ubi de conditionibus meriti.

Dices 3. Non potest sine Christi injuria aliquid tribui meritis nostris, quia videremur partiri cum ipso gloriam, dum salutem nostram partim ad ejus merita, partim ad nostra referemus: Ergo.

Nego ant. & ejus confirmationem. Merita quippe nostra sunt ejus dona, cum ipse in nobis operetur velle & perficere, ac proinde non in nobis, sed in ipso solo gloriamur.

Confirm. resp. Hoc Christus Salvator est in ordine gratiæ & morum, quod Deus Creator est in ordine naturæ: atqui Deus in eo manifestat suam omnipotentiam, & infinitam virtutem, ne dum insufficientem ostendat, quod causis secundis efficaciam tribuat: ergo a pari gloria Christi, & infinita vis Passionis ejus in eo maxime elucet, quod non solum sibi, sed & nobis sit merendi principium.

Ergo, inquies, sicut Christus dicitur in nobis operari, recte etiam diceretur in nobis mereri.

Nego sequelam; quia Christus expleto Redemptionis opere, non est in statu merendi, cum non sit amplius viator, sed ex omni parte comprehensor. Itaque jam in nobis non meretur, quia per Passionem suam omnia nobis promeritus est; sed nobis applicat Passionis suæ merita, & est in nobis principium bene operandi & merendi.

§. III.

Utrum honestum sit operari intuitu mercedis æternæ?

R. DE fide est id licitum esse & honestum; Ita enim definiit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 31. *Si quis dixerit, justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur; anathema sit.*

Probatur 1. ex Scriptura Psalm. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificaniones tuas in æternum propter retributionem.* Matth. 6. *Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus.* Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

Probatur 2. ex S. August. in Psal. 120. *Quid est,* inquit, *nesciat sinistra, quid faciat dextera tua? id est, quando facis opus bonum, propter vitam æternam fac; nam si opus bonum proptera feceris in terra, ut terrena tibi in cibum Deus tribuat, scit sinistra tua, quid faciat dextera tua; miscuisti sinistram dexteræ tuæ. Noli facere nisi propter vitam æternam: hoc fac, & ideo securus facias; hoc enim mandavit Deus.*

Probatur 3. ratione: cuilibet operanti licet intendere finem, pharmacum videlicet sumere intuitu sanitatis, decertare propter victoriam: atqui finis bonorum operum supernaturalium, est vita æterna: Ergo.

Dices: mercenarium est intueri mercedem: atqui Christus damnat mercenarios, Joan. 10. & S. Thomas 2. 2. quæst. 19. art. 4. ad 3. docent amorem mercenarium cum vera caritate non posse subsistere. Ergo.

Distinguo maj. Mercenarium est intueri mercedem tanquam finem principalem, ita ut nisi proposita mercede quis injunctum opus non perficeret, Concedo: tanquam finem secundarium. Nego majorem.

Porro justus ita affectus est, ut Deo imperanti obsequeretur, etiamsi mercedem non proponeret.

Instabis 1. sordidum & servile est operari propter mercedem: Ergo.

Distin-

Distinguo antec. Propter mercedem ipso opere viliorem, v. gr. evangelizare propter bona temporalia, Concedo: propter mercedem, ad quam naturaliter ipsum opus tendit, scilicet beatitudinem, Nego antecedens.

Instabis 2. Deus debet diligi amore amicitiæ, non concupiscentiæ, unde S. Bern. l. de diligendo Deo, *non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmii intuitu diligendus sit:* ergo.

Distinguo antec. Deus non debet diligi amore concupiscentiæ non referibili ad amorem amicitiæ, quemadmodum concupiscimus alimenta, Concedo: referibili, Nego antec. Deus enim spe & caritate amatur; spes autem est amor concupiscentiæ: caritas vero amor amicitiæ, ad quem spes introducit, *in quantum*, inquit S. Thomas 2. 2. q. 17. art. 8. *aliquis sperans remunerari a Deo accenditur ad amandum Deum: & ideo in via generationis spes est prior caritate.* Vera quidem est S. Bernardi sententia, Deum absque præmii intuitu esse diligendum, & ita caritate diligitur; sed caritas non excludit amorem spei, sed concupiscentiæ, immo illum perficit, quia ut docet S. Thomas loco cit. *de amicis maxime speramus.*

§. IV.

Utrum liceat fiduciam ponere in propriis meritis?

NOta 1. fiduciam nihil aliud esse, quam spem perfectam, ex Sancto Thoma 2. 2. quæst. 129. art. 6.

Nota 2. aliud esse fiduciam nasci ex bonis operibus, aliud fiduciam ponere in bonis operibus. Fiduciam ponit in bonis operibus, qui ea intuetur, ac numerat, atque ex iis confidit, quemadmodum Apostolus dum scriberet, 2. ad Timoth. cap. 4. *bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: in reliquo reposita est mihi corona justitiæ.* Sed quamvis ignoremus an opera nostra sint in Deo facta, propterea que in iis non confidamus: attamen ex iis fiducia

nasci

nasci potest; quia Spiritus sanctus qui habitat in justis, & per quem bene operantur, ex Apostolo Rom. 8. reddit testimonium spiritui eorum, quod sint filii Dei; datque illis fiduciam clamandi, *Abba*, *Pater*. Sic Job, etiamsi diceret cap. 9. *verebar omnia opera mea*, nihilominus ex bonis operibus cor ejus ita paratum erat sperare in Domino, ut nulla adversitate commoveretur ejus fiducia, *etiamsi occiderit me*, inquit c. 14. *sperabo in ipso*. His observatis, ad propositam quæstionem.

R. 1. Ex bonis operibus nascitur fiducia in Deum.

Probatur 1. Ex Scriptura. Tobiæ 4. *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam*. Rom. 5. *Tribulatio patientiam operatur, patirntia autem probationem, probatio vero spem*, 1. ad Tim. 3. *qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu*. 1. Joan. 3. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*.

Probatur 2. ex SS. PP. S. Cyprianus tract. de eleemosyna, *præclara & divina res*, inquit, *salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium*.

Sanctus Chrysostomus hom. 2. in 2. ad Cor. ait: *Optamus ut ex benefactis habeas fiduciam*. Et hom. 15. operis imperfecti: *sicut oleum accendit lumen, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ*. S. Augustinus Præfat. in Psal. 31. *Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit: ut ergo speret regnum, & credat, operetnr*.

Probatur 3. ratione, 1. Ex bonis operibus nascitur bona conscientia; sicut ex malis mala: atqui ex bona conscientia nascitur fiducia: Ergo. 2. Actus boni virtutes generant ac perficiunt: Ergo spes, quæ est virtus Theologica, ex bonis operibus crescit, ac perficitur.

R. 2. Absolute potest poni fiducia in operibus vere bonis: in praxi tamen multis de caussis, non est ponenda.

Prima pars probatur 1. ex Scriptura lib. 2. Esd. c. 5. ait

ait Nehemias vir Sanctus: *Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia quae feci populo huic.* Psal. 17. David ex multa fiducia dicit: *Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam.* Et Apostolus c. 4. 2. ad Tim. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.*

Probatur 2. ratione: quia fidelis est Deus in promissis suis. Ergo qui conscius est se perfecisse ea, pro quibus Deus pollicitus est mercedem, potest fidenter dicere, juxta S. August. feci quod jussisti, imple quod promisisti.

Secunda pars, nempe multis de caussis fiduciam in bonis operibus non esse ponendam.

Probatur 1. ex auctoritate Ecclesiae, quae hanc orandi formam nobis praescribit, *Deus qui conspicis, quia ex nulla nostra actione confidimus.*

Probatur 2. multiplici ratione. Prima, quia *nescit homo utrum amore, an odio dignus sit.* Eccl. 6. Secunda, quia nobis non constat, an opera nostra sint in Deo facta, & ex recta intentione procedant; namque *pravum est cor hominum & inscrutabile, quis cognoscet illud?* ait Dominus Jeremiae c. 17. & S. Gregor. *saepe opus nostrum caussa est damnationis, quod putatur esse profectus virtutis.* Tertia, quia nullum opus est meritorium, ex dicendis, nisi sit supernaturale, & a Spiritu sancto movente: atqui ex dictis Tract. de Gratia nullus absque speciali Dei revelatione certo scire potest, an Spiritu Dei moveatur: Ergo. Quarta, quia tam frequentes sunt nostri lapsus, ut veniam petere videatur tota nostra justitia, meritoque timere debeamus, ne Deus nos projiciat a facie sua, & Spiritum sanctum suum auferat a nobis, ac retrahat auxilia efficacia, sine quibus nemo perseverat. Quinta, quia periculum est, ne ex bonis operibus inflemur, gloriemurque in nobis, sicut Pharisaeus Luc. 18. namque ex S. Chrysostomo hom. 3. in illud, *elevatum est cor ejus* (Oziae) 2. Paral. c. 26. *nihil perinde gignit superbiam, ut bona conscientia, nisi advigilemus. Unde & Christus sciens quod post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat disci-*

discipulis; cum feceritis omnia, dicite; quia servi inutiles sumus. *Quando nihil arbitramur operatos egregium, amplius etiam ob talem meremur affectum quam propter opera ipsa, quæ fecimus. Minimum itaque de se sensisse tam magnum est, quam magnas res fecisse.* Et S. Bernardus Serm. 68. in Cant. *Habet merita* (Ecclesia) *sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eo præsumit securius, quo non præsumit.*

Atque ex his responsionibus facile conciliantur, qui inter se pugnare videntur textus, tum Scripturæ, tum SS. Patrum, ubi sermo est de merito & fiducia bonorum operum.

§. V.

Quotuplex sit meritum:

R. DUplex, aliud de condigno, aliud de congruo. Meritum de condigno necessario præsupponit gratiam sanctificantem, estque justorum proprium: meritum vero de congruo nonnunquam justificationem præcedit, estque commune justis & peccatoribus, qui ad justificationem disponuntur; nam justus gratiam alteri mereri potest de congruo, ut infra dicetur, & bona opera peccatoris pœnitentis sunt meritoria de congruo. Ita Theologi communiter, paucis exceptis, ut Durando, & Soto.

At 1. quidem Durandus in 2. dist. 27. q. 2. contendit nullum posse esse in creatura condignum meritum, quia Deus non potest illi constitui ita debitor, ut nisi mercedem redderet, injustus foret.

Sotus vero lib. 2. de natura & gratia cap. 4. probat ex S. Augustino nullum ante justificationem cognoscendum meritum. Sic enim habet S. Doctor epist. 168. Alias 106. *Si aliquid boni operatur homo, ut gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum, qui justificat impium, ut deputetur fides ejus ad justitiam, profecto, antequam gratia justificetur impius, quid est, nisi impius?* Deinde S. Thomas, qui 1. 2. quæst.

quæst. 104. art. 6. concesserat justum alteri mereri posse de congruo primam gratiam, negat art. 7. posse similiter sibi mereri reparationem post lapsum: *Desiderium*, inquit in responsione ad primum, *quo quis desiderat reparationem post lapsum, justum dicitur, & similiter oratio: quia tendit ad justitiam; non tamen ita quod justitiæ innitatur per modum meriti, sed solum misericordiæ*. Et ratio est, quia qui meretur, acquirit jus ad id quod meretur: atqui peccator nullum habet jus ad gratiam sanctificantem, & remissionem peccatorum; alias esset ei debita.

Confirmatur Durandi simul & Soti sententia ex Concilio Tridentino; namque Patres can. 32. sess. 6. simpliciter docent hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut sint etiam bona ipsius justificati merita; de condigno autem nihil prorsus. Et can. 7. cavent dicere opera, quibus peccatores disponuntur ad justitiam esse meritoria. Sed satis ipsis est definire non esse peccata. Ergo ex Concilio Tridentino nec bona justorum opera sunt meritoria de condigno, nec pœnitentiam de congruo. Nihilominus.

Probatur utrumque membrum allatæ divisionis, ac primo quidem contra Durandum, quod in justis bene operantibus agnoscendum sit meritum de condigno; quia ad meritum de condigno necesse non est, quemadmodum supponit Durandus, ut debeatur merces, seu præmium ex stricta justitia; sed satis est, quod opus proportionem habeat ad mercedem, & intercedat promissio ex parte remuneratoris. Ista duo tam necessario requiruntur, ut si alterutrum desit, nullum sit meritum proprie dictum, nec merces debita; aliquis v. g. magna animi fortitudine, & singulari prudentia hostes patriam devastantes profligaverit, dignus quidem est, qui Imperator a Rege præficiatur exercitibus; sed illud imperium non est illi debitum, si nullum intercesserit pactum, aut promissio: contra vero Rex promiserit ejusmodi imperium Medico, qui filium ejus a lethali morbo sanaverit, curatio illa non erit meritum, sed mera conditio sine qua non; quia nec ordinem, nec proportionem habet ad tantam dignitatem. Atqui opus

opus justi ex gratia elicitum est proportionatum, & æquivalens vitæ æternæ; justus enim, utpote filius Dei adoptivus, per gratiam sanctificantem factus consors naturæ divinæ, ut loquitur S. Petrus epist. 2. cap. 1. & in esse divino constitutus, jus habet ad vitam æternam, tanquam ad hæreditatem paternam, opera ejus per motionem Spiritus sancti ad eam tendunt ac diriguntur, ut ad proprium terminum, exceduntque quodlibet aliud inferius præmium, adjunctam insuper habent Dei promissionem: Ergo sunt vitæ æternæ meritoria de condigno.

Confirmatur ex S. Thoma 1. 2. quæst. 114. art. 3. in quo sic scribit, „ Si autem loquamur de opere „ meritorio, secundum quod procedit ex gratia Spi„ ritus sancti, sic est meritorium vitæ æternæ ex con„ digno; sic enim valor meriti attenditur secundum „ virtutem Spiritus Sancti moventis nos in vitam æ„ ternam, secundum illud *Joan.* 4. *Fiet in eo fons* „ *aquæ salientis in vitam æternam*: Attenditur etiam „ pretium operis secundum dignitatem gratiæ, per „ quam homo consors factus naturæ divinæ, adopta„ tur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso „ jure adoptionis; secundum illud, Rom. 8. *Si filius* „ *& hæres*. „

Probatur 2. contra Sotum opera supernaturalia, quibus peccator disponitur ad justificationem, esse meritoria de congruo, 1. ex Sancto Augustino libro de prædestinatione Sanctorum: *Quis*, inquit, *dicet eum, qui jam cupit credere, ab eo, in quem credidit, nihil mereri*? Et epist. 194. alias 105. *Nec ipsa peccati remissio sine aliquo merito est: neque enim nullum meritum fuit illius, qui dicebat, propitius esto mihi peccatori*. Denique epist. 186. alias 106. *Si quis dicat quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, immo gratissime confitemur*. Quando ergo S. Doctor in textu, quem laudat Sotus ex eadem epistola, negat impium aliquid boni operari, ut gratiam mereatur, manifeste loquitur de prima gratia ad credendum necessaria, quam nullum bonum opus præcedit saltem meritorium, cum fides sit prima radix me-

meriti; *Hanc fidem*, inquit, *volumus habeant* (Semipelagiani) *ut impetrent caritatem*. 2. S. Augustinus, & alii sancti Patres, qui contra Semipelagianos decertarunt, constanter docent pium credendi affectum, & primum salutis desiderium habere rationem alicujus meriti, nec proinde in nobis exurgere solis viribus liberi arbitrii, alioquin gratiam non fore gratiam, sed mercedem. Ergo in eorum sententia quoddam imperfectum meritum in peccatoribus præcedit justificationem.

Ex silentio autem Concilii Tridentini hoc unum colligi potest, scilicet Patres nihil circa præsentem controversiam definiisse, quod ultro fatemur. Quanquam favere videtur communi sententiæ, cum can. 32. sess. 6. definit justificatum bonis operibus vere mereri augmentum gratiæ & vitam æternam; nam particula, *vere*, denotat meritum de condigno, utpote simpliciter dictum meritum, quippe de congruo est meritum secundum quid; nemo enim absolute & simpliciter dixerit peccatorem bonis suis operibus mereri remissionem peccatorum, quæ est opus misericordiæ; non vero justitiæ, licet eam præcedant bona opera, tanquam dispositiones in adultis requisitæ, & de congruo meritoriæ.

Quod autem opponitur ex Sancto Thoma, illud intelligendum est de justo, qui post multa bona opera lapsurus est in grave peccatum, a quo neque de condigno, neque de congruo meretur resurgere, propter illa opera, quæ ejus lapsum præcesserunt: quod verissimum est, quia præcedentia illa merita extincta sunt per peccatum subsequens, juxta illud Ezech. capite 18. quod laudat Sanctus Doctor: *Si . . . averterit se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem . . . omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.*

§. VI.

§. VI.

De conditionibus ad meritum de condigno requisitis.

REm aggredimur in praxi maxime necessariam, & sine qua non proderunt quæ hactenus tradidimus tum in hocce Tractatu de bonitate, & fine actuum humanorum, tum in præcedenti de Gratia. Namque, ut argumentatur S. August. tract. 45. in Jo: *Cui non datur semper vivere, quid prodest bene vivere?* Annon in vacuum gratiam accipit, qui fructum, ad quem data est, hoc est, meritum condignum ex ea non colligit, ad quid felicitatem nostram a longe aspicimus, si desit quo eam promereamur? Proponitur autem ut merces, nonnisi pretio ac merito bonorum operum comparanda: *Carere meritis, satis ad judicium est ... perniciosa paupertas, penuria meritorum*, inquit S. Bernardus serm. 68. in Cant. Servus, qui inutilem servaverat pecuniam domini sui, projicitur in tenebras exteriores, Matth. 25. Quin Tertullianus, & post eum S. Gregorius lib. 33. Moral. c. 26. Deum in futuro judicio nobis exhibent veluti numularium, qui examinat, ponderatque monetam, ne adulterina sit, aut levior: *Qui*, inquit, *numisma percipiunt, prius qualitatem illius, post figuram, ad extremum pondus examinant, ne sub auri specie æs lateat, aut hoc quod veraciter aurum est, monetæ reprobæ figura dehonestet, aut quod & aurum & rectæ figuræ est, hoc non integrum pondus leviget.* Singulorum ergo plurimi est nosse, & Pastorum docere, qui sint proprii characteres meriti condigni, & præveniendo judicium Dei perpendere, utrum in bonis nostris operibus nulla desit ex conditionibus ad verum meritum requisitis. Itaque

Q. *Quot sunt conditiones ad meritum de condigno requisitæ?*

R. Ex constanti Catholicorum doctrina sex requiruntur, & sufficiunt. 1. Opus debet esse bonum. 2. Supernaturale. 3. Ab homine justo. 4. Liberum. 5. In

ſtatu vitæ elicitum. 6. Denique merces debet ei promitti.

Probatur reſponſio quoad ſingula, quamvis in catecheſibus ſatis fuerit tria priora exponere; quia præterquamquod memoria puerorum, ac rudiorum non eſt nimis oneranda, ſi tria illa in noſtro opere adfuerint, cetera non deerunt, etiamſi de illis non cogitemus.

PRIMA CONDITIO.

EST cuique naturali lumine notum non eſſe opus laudabile, ac præmio dignum, niſi fuerit bonum; nam ex Tertulliano, natura omne malum pudore & timore perfudit, adeo ut qui mali operis conſcius eſt, naturaliter de eo erubeſcat, & inde puniri timeat, ſi non ab hominibus, ſaltem a Deo: *Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum*, inquit Apoſtolus Rom. cap. 2. Et c. 6. *ſtipendia enim peccati, mors*, & quidem æterna, niſi Deus miſereatur; malitiæ enim individua comes eſt miſeria. Quod ſi quis contendat dari opus in exercitio, ſeu individuo, nec bonum, nec malum, ſed prorſus indifferens, quod ſupra negavimus; concedat neceſſe eſt, illud non eſſe laude ac præmio dignum, ſicut nec pœna, aut vituperio. Deinde ex communi omnium ſenſu, nemo mercedem ab eo expectaverit; in cujus gloriam & obſequium non fuerit operatus; longe enim abſurdiſſimum foret, ſi quis a te remunerari expeteret, ex eo quod ſuam vineam in proprium commodum diligenter excoluiſſet.; atqui nullum opus cedit in Dei gloriam & obſequium, niſi fuerit bonum: Ergo.

Huc autem revocare neceſſe eſt, quæ de bonitate actuum humanorum præmittenda duximus, cum ex iis noſtrum pendeat meritum, neque enim ſatis eſt operari bonum, niſi & bene. Annon artifex, qui injuſſum opus elaboraverit, laudabilem materiam adhibuit, puta pretioſum pannum, ſed male, & præter artis regulas concinnavit, pœnam meretur, nedum mer-

mercedem: Sic se habent apud Deum, qui operibus ex objecto bonis vacant, publicam rem administrant, familiam regunt, agrum colunt, & quæ sunt honesti sui status ac conditionis, exequuntur; sed alio, quam ad vitam æternam ista referunt, puta ad lucrum, auram popularem, & favorem humanum: *Officium quippe nostrum*, inquit S. August. conc. 12. in Psal. 118. *non initio, sed fine pensandum est, ut scilicet, non tantum si bonum est quod fecimus, sed præcipue si bonum est propter quod fecimus, cogitemus*. Hinc Psalmista Deum enixe rogat, & ex illo Ecclesia, dicens: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem, in via tua vivifica me*; hoc est temporalia non intuenda, sed spiritualia; vanitas enim vanitatum omnia quæ sub Sole geruntur, Eccli. 1. *in qua vanitate*, pergit S. Doctor, *præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc sæculo nominati sunt, multumque laudati in civitatibus gentium quærentes, non apud Deum, sed apud homines gloriam ... ad quam pervenientes perceperunt mercedem suam vani vanam. Ab hac vanitate volens Dominus avertere oculos suorum: Attendite, inquit, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est ... Monuit ne etiam propter pecuniam, dicens: Non potestis Deo servire & mammonæ. Monuit ne propter ipsum necessarium victum, atque vestitum, dicens: Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini: Si enim vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, sive retinendam, & si quid ejusmodi est commodi temporalis, quod nobis accidit extrinsecus, quia omnia vanitas?* Ex quibus concludit lib. 2. de serm. Dom. in monte cap. 25. *Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari bonum ad omnes. Non autem in hac operatione vel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalem cogitare*, alioquin mercedem non habebimus apud Patrem nostrum, qui in cælis est, quin ab illo audituri sumus tristem il-

ſam vocem: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.*

Oremus igitur, & multum oremus, cum opus aliquod meditamur, ut quod propriis viribus non licet, avertat Deus oculos noſtros, ne videant vanitatem: vigilemus ejus auxilio nixi, ne quod in nobis remaneat cupiditatis, in decurſu operis ſenſim germinet, inficiatque quod ad ejus gloriam duro corde ſuſceperamus; ſuccidua enim eſt illa arbor, ſeu radix mala, quæ non poteſt bonos & condignos fructus facere.

Neque vero timendum eſt, ne regnum cælorum, & juſtitiam ejus unice quærentibus vitæ hujus neceſſaria deſint, cum ſcripto teneamus Dei promiſſum, Matth. 6. *Hæc omnia adjicientur vobis*, etiam de iis non cogitantibus; ſicut enim ſemen mandatum terræ, dormiente agricola, germinat, creſcit, & in meſſem matureſcit: ſic quodlibet opus ſtrenue elaboratum, naturaliter parit commodum temporale, etiamſi agens nonniſi regnum Dei, & juſtitiam ejus intenderit. An caupo, v. g. qui deſiderio conſequendæ vitæ æternæ accenſus, diverſantes ad ſe hoſpites humane excipit, minus emolumenti capiet, quam qui lucro inhians, hocce officio defungitur; aut quivis operarius minorem mercedem conſequetur ex eo quod omnem laborem & induſtriam ad Deum referat? Immo multo amplius lucrabitur; tum quia finis nobilitas, ac præmii magnitudo acuit diligentiam & ſolertiam; ſicut autem umbra corpus, ita diligentem operarium fama ſequitur, & multitudinem ad ipſum trahit: tum præſertim, & magis ad ſenſum textus mox laudati, quia Deus ut providus Pater filiis ſibi obſequentibus neceſſaria ſuppeditat, rectam eorum intentionem remunerat benedictionibus, etiam temporalibus: harum quippe meritoria ſunt de congruo bona juſtorum opera: *Pietas autem*, inquit Apoſtolus, 1. Timoth. 4. *ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.*

Quæ cum ita ſint, lugendi profecto, & quam ſæpiſſime a Paſtoribus commonendi innumeri homines, quibus pereunt opera, alioquin ex officio bona, & con-

condigna vitæ æternæ pretio, si ad illam, ut par est, referrentur. Namque ad comparandum regnum cælorum necessarias impensas faciunt agricolæ, nec plura exigunt, quam impenduntur ab artificibus, & aliis, qui utiliter pro Republica laborant, ac divinæ providentiæ diu noctuque sudantes deserviunt, finem tantummodo mutent, non contemplantes quæ videntur, sed quæ non videntur, ut loquitur Apostolus, & æternum gloriæ pondus in præmium certo consequentur. Verum quia ad ejusmodi opera sola incitat cupiditas, sola vires & animos subministrat, meritis exeunt vacui, tandemque ad lucem veritatis evigilantes exclamare coguntur cum illo, qui dicebat: *Præceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus*, Luc. 5.

SECUNDA CONDITIO.

QUodlibet opus moraliter bonum meritorium non est, etiam de congruo, nisi sit supernaturale. Est fidei dogma, variis in Conciliis definitum contra Pelagianos & Semipelagianos, & confirmatum in Tridentino sess. 6. can. 1. 2. & 3. *Omnem palmitem*, inquit Christus Jo: 15. *in me non ferentem fructum, tollet eum* (Pater) Et v. 5. *qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere*. Unde Patres Tridentini c. 16. ejusdem sessionis sic docent: *Cum ille ipse Christus Jesus, tamquam caput in membra, & vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent*. Et ratio est, quia debet esse proportio, & quædam æqualitas inter opus & mercedem, inter meritum & præmium: nemo enim dixerit vile opus bajuli, v. g. mereri primos Reipublicæ honores: atqui nulla est proportio inter opus naturale, & præmium supernaturale; multoque magis distat gloria cælestis, ab actu moraliter bono, etiam heroico, quam prima regni dignitas a vilissimo bajuli opere, cum gloria cælestis sit divinum quid, excedatque omnem ordinem creatum. Ergo nullus

actus potest esse tanti præmii meritorius, nisi sit supernaturalis & ordinis divini: *Opus meritorium hominis*, inquit S. Thomas 1. 2. q. 104. art. 3. „ dupliciter considerari potest; uno modo secundum quod „ procedit ex libero arbitrio: alio modo secundum „ quod procedit ex gratia Spiritus Sancti. Si considere„tur secundum substantiam operis, & secundum „ quod procedit ex libero arbitrio, sic non potest „ esse condignitas, propter maximam inæqualitatem. „ Si autem loquamur de opere meritorio secundum „ quod procedit ex gratia Spiritus Sancti, sic est meri„torium de condigno vitæ æternæ: sic enim valor „ meriti attenditur secundum virtutem Spiritus Sancti „ moventis nos in vitam æternam; attenditur enim „ pretium operis secundum dignitatem gratiæ, per „ quam homo consors factus naturæ divinæ adopta„tur in Filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso „ jure adoptionis.

Q. 1. *Quot requiruntur ut actus sit supernaturalis?*

R. Duo, nempe principium supernaturale, & objectum, seu finis supernaturaliter movens.

Principium quidem, quia caussa naturalis nonnisi naturaliter operatur. Ut ergo voluntas humana, quam diximus esse principium actuum moralium, supernaturaliter agat, Christo tamquam capiti conjungatur, utrumque cum ejus Spiritu principium efficiatur necesse est, juxta illud Jo: 15. *Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere*. In Christo autem manendum, non habitu dumtaxat, & per gratiam sanctificantem, sed & actu, & per actualem ejus Spiritus influxum. Sicut enim oculus plenissime sanus, ex S. Augustino, sine corporali lumine videri nequit: sic anima quantumcumque per gratiam habitualem, seu sanctificantem sanata, absque habituali Spiritus sancti influxu & lumine, supernaturaliter non operatur.

Attrahitur autem vivificus ille Spiritus per orationem, juxta illud Psal. 118. *Os meum aperui, & attraxi Spiritum*, quam ideo virtualiter continuam esse debere docet S. Thomas: & nos fuse explicamus Tract.

de

de Religione. §. 70. de Oratione. Ergo qui propria nituntur industria, & neglecto orationis studio, toto naturæ impetu feruntur ad opera exteriora, puta mercaturam, agriculturam, lectionem, &c. non videntur operari supernaturaliter, nec proinde apud Deum mereri, quia principium ex quo procedunt ejusmodi opera, est mere naturale.

Objectum quoque, seu finis supernaturaliter movens, concurrere debet ad actum supernaturalem, quia omnis actus speciem & essentiam desumit ab objecto motivo, ac proinde actus erit naturalis, si motivum sit naturale, qualis est civilis honestas, familia alenda, captanda hominis benevolentia, lucrum faciendum, scientia acquirenda. Cum autem certo scire non possimus, utrum ista duo ad actus nostros concurrant, nonnisi ex quibusdam conjecturis colligimus nos supernaturaliter operari. Unde vero id conjicere liceat, jam diximus supra, cap. 3.

Q. 2. *Ad meritum de condigno requiriturne ut opus supernaturale nulla lege sit præceptum, sitque, ut ajunt, supererogationis.*

R. Minime, immo affirmans sententia communiter a Theologis damnatur ut temeraria, & erronea.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ servantibus mandata vitam æternam in mercedem promittit, Luc. 6. *Diligite inimicos vestros .... & erit merces vestra multa.* Matth. 16. *Si ... vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et cap. 25. datur regnum Dei propter opera misericordiæ, & quidem præcepta; qui enim ea omiserunt, mittuntur in gehennam ignis. 2. Tim. 4. *Fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi... justus Judex.*

Probatur 2. Ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. Ubi docet nihil justificatis deesse: *Quominus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, divinæ legis pro hujus vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, vere promeruisse censeatur.*

Probatur 3. ratione; Quia laudabile est implere præceptum cum recta intentione, & pio affectu: Ergo.

 Dices

Dices Luc. 19. habetur : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Enimvero servus nec dominum sibi debitorem constituit, dum facit quod debet, nec debitor creditorem, cui solvit debitum: Ergo.

Nego conseq. Quia meritum apud Deum non fundatur in commodo & utili, quod ei conferamus, sed in voluntaria honestate operis, quæ in ejus gloriam cedit, alioquin nec mereremur amplectendo divina consilia; cum nihil utilitatis Deo inde accrescat.

Ad confirmationem respondeo, apud homines meritum non repeti, sicut apud Deum, ex honestate operis, sed ex labore in eorum utilitatem impenso; ac proinde par non est utrobique ratio.

Q. 3. *Actus supernaturalis cujuslibet virtutis, estne in homine justo meritorius de condigno?*

R. Theologi in oppositas abeunt sententias; alii affirmant, alii negant, contenduntque nullum in homine justo actum esse meritorium de condigno vitæ æternæ, nisi sit elicitus, aut imperatus a caritate. Ita S. Th. 1. 2. q. 114. art. 4. Bellarminus; & plures alii, quibus in re tanti momenti adhærendum videtur, cum hæc sententia sola in praxi sit tuta: *Meritum vitæ æternæ,* inquit Angelicus Doctor, *primo pertinet ad caritatem; ad alias autem virtutes secundario secundum quod earum actus a caritate imperantur.* Et in responsione ad tertiam objectionem, nempe quod actus fidei, patientiæ, & fortitudinis sint maxime meritorii, ut patet in Martyribus, sic habet, *fidei actus non est meritorius, nisi fides per dilectionem operetur, ut dicitur* Gal. 5. *similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis non est meritorius, nisi aliquis ex caritate hæc operetur, secundum illud* 1. ad Cor. 13. Si tradidero corpus meum, ita, ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quæ responsio excludit effugium Patronorum oppositæ sententiæ, qui S. Thomam in corpore articuli interpretari conantur de actibus virtutum acquisitarum. In hac enim responsione expresse meminit actus fidei, quem ne-

gat

git esse meritorium vitæ æternæ, nisi imperetur a caritate.

Probatur autem illa sententia 1. ex Scriptura, quæ disertis verbis beatitudinem caritati promittit Joan. 14. *Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* 1. Cor. 2. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.* Jac. 1. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Quando igitur regnum cælorum promittur pauperibus spiritu, misericordibus, persecutionem passis propter justitiam, subintelligi debet conditio: ut supra interpretabatur S. Th. modo ista bona imperentur, dirigamturque a caritate; quia ex Apostolo cit. epist. ad Corinth. cap. 13. *Si habuero omnem fidem . . . si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Probatur 2. ratione duplici. Prima, quia debet esse proportio inter meritum & præmium. Cum ergo gloria æterna sit præmium præstantissimum, per actum præstantissimum, scilicet caritatis, obtineri debet. Secunda, quia major gloriæ non retribuetur præcise ei, qui plus pro Christo laboraverit, sed qui plus eum dilexerit, ut patet in beata Virgine, quæ tot labores non sustinuit, quot Apostoli. Ergo.

TERTIA CONDITIO.

Bajus Doctor Lovaniensis absoluto Concilio Tridentino, cui interfuerat, docuit propositione decimatertia sententiam, quæ docet opus bonum circa gratiam adoptionis factum, non esse regni cælestis meritorium, inter errores Pelagii numerandam. Et propositione 16. rationem meriti in eo solum consistere, quod quis obediat legi divinæ; quas propositiones cum pluribus aliis proscripserunt Summi Pontifices Pius V. Gregorius XIII. & Urbanus VIII.

Certum est igitur statum gratiæ sanctificantis esse conditionem necessariam meriti de condigno.

Probatur 1. Ex Scriptura Ezech. 18. *Si ... averterit se justus a justitia sua ... omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Porro si peccatum subsequens delet merita prius acquisita, a fortiori impedit, quo minus nova acquirantur. Joan. 15. *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis:* Atqui Christus non manet in nobis, nisi per caritatem, & gratiam sanctificantem, juxta illud 1. Joan. 4. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Enimvero peccatum lethale animam separat a Deo, Isaiæ 59. *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum.*

Probatur 2. auctoritate tum Concilii Tridentini sess. 6. cap. 16. supra laudato, ubi ad meritum prærequirit gratiam sanctificantem: tum Summorum Pontificum, qui oppositam Baji sententiam proscripserunt: tum sanctorum Patrum; sanctus enim Augustinus lib. 1. ad Bonifacium cap. 2. sic scribit: *Non vivunt recte homines, nisi effecti filii Dei.* Et lib. de fide & operibus cap. 24. *sequuntur bona opera hominem justificatum, non præcedunt justificandum.* Sanctus quoque Gregorius lib. 22. Moral. cap. 2. expendens illud Genes. 4. *Respexit ... ad Abel & ad munera ejus*, docet eum ab omni malitia debere esse purgatum, qui cupit ut sua munera Deo placeant.

Probatur 3. ratione multiplici. Prima: vita æterna promittitur, ut hæreditas: atqui hæreditas non servatur nisi filiis: *Si ... filii & hæredes*, inquit Apostolus, Rom. 8. *Servus ... non manet in domo in æternum.* Joan. 8. Secunda, si ad meritum de condigno status gratiæ sanctificantis non esset necessarius, sequeretur peccatorem posse mereri de condigno remissionem peccatorum, & infusionem gratiæ santificantis; qui enim meretur hæreditatem, eo ipso meretur adoptari in filium, quia, ut jam observavimus, hæreditas non datur nisi filiis: atqui a sensu Catholicorum omnino alienum est peccatorem veniam mereri de condigno:

Dicat

Dicat peccator, inquit S. August. in Psalm. 7. *Salvum me fac, Domine, propter misericordiam tuam... qui nullum habet meritum peccator, qui adhuc justificari desiderat*. Tertia, quia idem simul meretur vitam æternam, & damnationem: vitam quidem, ut contendit opposita sententia: damnationem vero, quia peccator est, & reus pœnæ æternæ: atqui illa duo sunt manifeste contradictoria: Ergo. Quarta; si personæ dignitas nihil conferret ad meritum, actiones Christi non fuissent infiniti meriti; nam secundum entitatem spectatæ erant finitæ, & ejusdem speciei cum bonis justorum operibus. Sicut ergo suum valorem hauriebant ab ejus persona infinite digna; sic bona justi opera sunt apud Deum accepta, quia procedunt a persona grata & amica. Deus, Genes. 4. 1. respexit ad Abel justum, deinde ad munera ejus. Idipsum in hominum moribus positum cernimus; si enim munuscula ad aliquem deferantur, prius interrogant a quo fuerint missa, si ab amico, gratanter accipiuntur: si vero ab inimico, contemnuntur.

Dices 1. Scriptura illud unum proponit ad consequendam vitam æternam, nempe mandatorum observationem. *Si... vis ad vitam ingredi, serva mandata*: Ergo.

Distinguo antec. Proponit hominibus justificatis, & in Christo regeneratis, Conc. Peccatoribus, Nego anteced. *Nisi* enim *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*.

Dices 2. Hæc doctrina peccatores eo ipso a bonis operibus evocat, quo eos spe remunerationis dejicit: Ergo.

Nego antecedens. Quamvis enim bona opera non sint in peccatoribus condigna vitæ æternæ merita, sunt tamen necessariæ dispositiones ad justitiam, debitæ satisfactiones, sine quibus Deus juste iratus non placatur: salutaria remedia, quibus neglectis nec morbi animi depelluntur, nec sauciata conscientia pristinæ sanitati restituitur: Unde pecccator eo instantius piis operibus incumbere debet, quo in majori periculo versatur, quam justus. Ille dura Diaboli servitute pre-

mitur, iste in spe filiorum Dei gloriatur: illi extrema minatur Deus, nisi resipiscat, & læsæ suæ justitiæ satisfaciat, hunc pollicitationibus recreat, accenditque: ille stat ad veniam incertus, & misericordiam implorat timidus: iste coronam gloriæ expectat justo Dei adjutorio innixus, juxta illud Psalm. 7. *Justum adjutorium meum a Domino.* Quot igitur in peccatoribus incentiva boni operis; quot stimulis urgendi a Pastoribus, ut per pœnitentiam in gratiam Dei quam citissime redeant, & bonæ arbores effecti fructus ferant dignos vitæ æternæ!

QUARTA CONDITIO.

Opus condignum debet esse liberum a necessitate, ut constat ex Constitutionibus ubique receptis Summorum Pontificum Innocentii X. & Alexandri VII. qui hanc Jansenii propositionem uti hæretiam damnarunt, *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*

Probatur 1. ex Scriptura Eccli. 31. justus dicitur mereri laudem & gloriam, quia *potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit.* 2. Ex S. Augustino, qui lib. 5. de Civit. cap. 7. docet nulla justitia bonis præmia, & malis supplicia esse constituta, si a Dei præscientia necessitas imprimatur. 3. ratione; quia, ut quis sit præmio vel pœnæ dignus, debet habere dominium suæ actionis, & de ea disponere prout vult; ideo enim est laudandus, aut vituperandus, quod seipsum moverit, ac determinaverit ad opus bonum vel malum, a quo abstinere poterat: atqui agens ex necessitate absoluta, non habet dominium suæ actionis; nec de ea disponit prout vult tanquam dominus: ergo nec præmio, nec pœna est dignus. Plura vide in hanc rem Tom. 2. Tract. de gratia, cap. 6. §. 3.

QUIN-

QUINTA CONDITIO.

AD meritum requiritur ex Dei ordinatione status viatoris.

Prob. 1. Ex Scriptura, quæ in morte figit meriti terminum, Jo. 9. *Venit nox, quando nemo potest operari.* Gal 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* 2. Ex S. Hieronymo in cap. 9. Eccl. *Viventes*, inquit, *possunt bona opera perpetrare; mortui vere nihil valent adjicere ad id, quod secum tulere de vita.* Nulla autem ratio afferri potest, cum id totum pendeat a libera Dei voluntate, & quidem congruenter; quia cum beati & reprobi sint in termino, ultra progredi nequeunt: progrederentur autem, si illi nova merita, isti demerita congererent.

Dices: Beati in cælis multa nobis obtinent suis orationibus: Ergo merita locum habent in Patria.

Dist. ant. Obtinent per modum impetrationis, Conc. Per modum meriti, Nego ant. Oratio itaque dupliciter spectari potest, 1. ut supernaturale Religionis opus in honorem Dei, & ejus obsequium: & sub eo respectu est in viatoribus meritoria, vel de condigno, si sint justi; vel de congruo, si peccatores. 2. ut mera petitio, sicut in paupere efflagitante eleemosynam, & sub ea ratione est impetratoria dumtaxat; nam pauper obsecrationibus suis non meretur aliquid accipere, cum nihil faciat in obsequium nostrum. Porro orationes Sanctorum spectantur ut meræ petitiones, quibus Sancti multa nobis impetrant, non vero merentur, propter momenta supra allata. Sic Christus semper vivens ad interpellandum pro nobis, Hebr. 7. nova nobis non meretur; sed impetrat solummodo, ut merita vitæ suæ mortalis nobis applicentur.

SEXTA CONDITIO.

AD meritum de condigno intercedere debet gratuita Dei promissio.

Prob. 1. Ex sæpius laudato cap. 16. sess. 6. Concilii Tri-

Tridentini; in quo Patres docent justificatis proponendam esse vitam æternam, tamquam mercedem a Deo promissam bonis eorum operibus.

Prob. 2. Ex Bullis Summorum Pontificum Pii V. & Gregorii XIII. qui secundam hanc Baji propositionem proscripserunt: *Sicut opus malum ex sua natura est mortis æternæ meritorium: sic bonum opus ex sua natura est vitæ æternæ meritorium.*

Prob. 3. Ex S. Aug. serm. 158. alias 16. de verbis Apostoli: *Debitor*, inquit, *factus est Deus, non a nobis aliquid accipiendo, sed aliquid quod ei placuit, promittendo. Aliter enim dicimus homini, debes mihi, quia promisisti mihi: & aliter dicimus, debes mihi, quia dedi tibi. Possumus exigere dominium nostrum, ut dicamus, redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti.*

Prob. 4. Ratione duplici. Prima, quia cum simus natura servi Dei, jure potest a nobis omnia opera exigere, & tenemur reddere, etiam nulla mercede proposita. Unde S. August. serm. 169. alias 15. de verbis Apostoli, sic loquitur: *Nihil addi ad istam benevolentiam potest*: (qua nempe mercedem repromittit) *quis est, qui dicat, sanem te, & da tibi mercedem?* Secunda, quia nemo tenetur rem suam vendere offerenti justum pretium, nisi pactum vendendi præcesserit, nec mercenario merces debetur, si non conductus laboraverit.

Dices, peccatum meretur pœnam, etiamsi nullum intercesserit pactum: ergo & bonum opus mercedem.

Nego cons. Disparitas est quod per peccatum Deus non fiat debitor homini peccanti, quin ipse peccator redditur debitor justitiæ divinæ: unde peccata dicuntur debita; potest autem creatura se obligare Creatori absque ejus promissione.

§. VII.

§. VII.

De iis, quæ cadunt sub meritum de condigno.

Q. 1. QUænam cadunt sub meritum de condigno?
R. Vita æterna, & augmentum gratiæ sanctificantis. Ita definiit Concilium Tridentinum sess. 6. Can. 32. his verbis: *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus ... non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit.*

Probatur: Tum quia ex conditionibus ad meritum de condigno requisitis, & mox recensitis nulla deest bonis justi operibus in Deo factis, tum quia id expresse docet Scriptura Sacra. De vita quidem æterna habetur 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex, non solum autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus.* De augmento etiam gratiæ sanctificantis legitur Psalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem*, in quem locum sic scribit S. Augustinus, *quanto plus amaverit, tanto plus ascendit.* Coloss. 1. *Ut ambuletis digne, Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei.*

Dixi, *augmentum gratiæ sanctificantis*, quia primus ejus gradus non cadit sub meritum de condigno; cum ante illum homo non sit justus & filius Dei adoptivus, sed peccator.

Dices, ergo neque primus gloriæ gradus cadit sub meritum de condigno, utpote qui debeatur tanquam hæreditas primo gradui gratiæ sanctificantis, qui ex dictis necessario præsupponitur ad omne meritum de condigno.

R. 1. Graves Theologi ejusmodi ratione permoti concedunt primum gloriæ modum non cadere sub

me-

meritum de condigno, sed posteriores dumtaxat. Nihilominus

R. 2. Cum communiori sententia negando sequelam, & quidem ad mentem Conc. Trid. Patres enim laudato Can. 32. expresse distinguunt inter vitæ æternæ consecutionem, & ejus augmentum, definiuntque justum vere mereri utrumque. Et ratio est, quia primus gloriæ gradus possideri potest duplici titulo, nempe titulo hæreditatis debitæ filiis adoptionis, & titulo mercedis propter bona opera, quæ justificationem subsequuntur.

Inst. Si homo potest mereri de condigno primum gloriæ gradum per merita, quæ justificationem consequuntur; quidni poterit similiter mereri primum gradum gratiæ sanctificantis per actus subsequentes?

R. Disparitas est, 1. quia Scriptura & Patres simpliciter & absolute docent vitam æternam retribui meritis, nusquam autem peccatorum remissionem & justificationem; sed eam constanter referunt ad Dei misericordiam: 2. quia justificatio, seu primus gratiæ sanctificantis gradus ex dictis est principium meriti de condigno: atqui principium meriti non cadit sub meritum, sed ei necessario præsupponitur.

Confirm. Si justificatio daretur propter bona opera eam secutura, idem æque dici posset de gratia vocationis, & prima gratia actuali, nempe eam concedi intuitu futurorum bonorum operum, quod tamen est hæreticum.

Q. 2. *Quoties augetur gratia sanctificans, augenturne pariter omnes virtutes infusæ, ut fides, prudentia, temperantia?*

R. Augentur, quia gratia postulat illas virtutes tanquam proprietates, per quas justus disponitur ad omnia bona opera: ergo eo ipso, quo justus per intensiorem gratiam sanctificantem ad illa magis inclinatur, consentaneum est, ut ad illa per virtutes amplius disponatur, & expeditior fiat. Unde Concilium Tridentinum docet in justificatione simul infundi gratiam, virtutes, & dona.

Q. 3. *Potestne justus semper in gratia proficere, quamdiu est in via?*

Ne-

Negarunt Beguardi, & Boguinæ asserentes hominem in præsenti vita eum perfectionis gradum posse acquirere, quo redderetur prorsus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non posset: quem errorem damnavit generale Concilium Viennense sub Clemente quinto anno 1311. Quare

R. Justus in hac vita potest semper proficere in gratia.

Probatur 1. ex Scriptura, Prov. 4. *Justorum . . . semita quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem*, quæ est in altera vita, ut interpretantur S. Gregorius, Venerabilis Beda, & alii, Eccli. 17. *Ne verearis usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in æternum.* Apoc. ultimo, *qui justus est, justificetur adhuc*, quod universaliter dicitur de omnibus justis.

Probatur 2. ex SS. Patribus S. Aug. Serm. 169. alias 15. de verbis Apostoli sic habet: *Perfecti viatores, nondum perfecti possessores: & noveritis quod perfectos viatores dicat, qui jam in via ambulant. Quid est ambulare? breviter dico, proficere. Si dixeris, sufficit, periisti, semper adde, semper ambula, semper profice.* S. Leo, Serm. 2. de Quadragesima *hæc est*; inquit, *perfectorum vera justitia, ut nunquam præsumant se esse perfectos, ne ab itineris nondum finiti intentione cessantes, decidant in deficiendi periculum, ubi proficiendi deposuerint appetitum.*

Probatur 3. ratione, quia semper justi tenentur præcepta implere: atqui opus præceptum, ex dictis, est meritorium: Ergo.

Objiciebant Beguardi; si semper justi proficerent, Christo perfectiores evadere possent, quod est absurdum & impium.

Nego sequelam; Quia caussa meriti est gratia, supra cujus motionem nemo supernaturaliter operari, nec proinde mereri potest; atqui nullus secundum ordinariam Dei potentiam, tantam gratiam habere potest, quanta collata est Christo, ut diximus Tractatu de Incarnatione: ergo nullus quantumcumque crescat in virtute, ad perfectionem Christi pervenire potest.

Q. 4.

Q. 4. *Bonum opus injusti estne meritorium de condigno, alterius boni operis?*

R. Minime; quia in hoc statu nullum bonum opus perficitur, nisi auxilio efficaci: atqui justus non potest mereri de condigno auxilium efficax: Ergo.

Q. 5. *Quare justus piis operibus non meretur de condigno gratiam efficacem?*

R. 1. Quia nulla de ea extat Dei promissio. 2. Quia Scriptura & SS. PP. docent continuo implorandum Dei auxilium, ut acceptis ejus donis bene utamur, & in bonis operibus perseveremus, ut fuse probamus Tom. 4. Tract. de Religione, ubi de necessitate orationis, cap. 4. §. 7. Atqui quod obtinetur per orationem, non habet rationem mercedis, sed gratuiti doni. 3. Quia si gratia efficax deberetur cuilibet justorum bono operi, omnes justi perseverarent, quia gratia efficax semper habet effectum, nec unquam ei resistitur. Unde perspicuum est, quod si justus per primum opus bonum mereretur de condigno gratiam efficacem, infallibiliter alterum bonum opus sequeretur, quod similiter meritorium gratiæ efficacis tertium exciperet, & sic deinceps usque ad ultimum vitæ terminum. Quæ autem contra objici possunt, solvimus Tom. I. tract. de Attributis cap. 19. §. 9. ubi pluribus ostendimus donum perseverantiæ, quod in adultis complectitur auxilia efficacia, cadere quidem sub meritum de congruo, minime vero sub meritum de condigno.

Q. 6. *Justus meretur de condigno augmentum gratiæ sanctificantis per quodlibet opus a caritate elicitum aut imperatum?*

R. Duplex est in scholis sententia; alii, ut S. Bonaventura, & Durandus, negant justum per actus gratia sanctificante remissiores mereri ejus augmentum, quia habitus non augentur per actus se remissiores, sicut corpus calidum ut quatuor, non potest calefieri per aliud corpus, quod sit dumtaxat calidum ut duo. Alii magis communiter affirmant justum mereri illud augmentum per ejusmodi actus etiam remissos; sed mentem suam non uno modo explicant. Alii quippe contendunt augmentum gratiæ habitualis seu sanctificantis non statim

re-

rependi ejusmodi actibus remissis, sed differri donec vel conferatur gloria, vel justus producat actum intensiorem, ad quem disponit actus remissus: hanc suam sententiam colligunt ex Sancto Thoma, qui 1.2. q. 114. art. 8. sic respondet ad tertium, *dicendum*, inquit, *quod quolibet actu meritorium meretur augmentum gratiæ; sed sicut vita æterna non statim redditur, sed suo tempore, cum scilicet fuerit sufficienter dispositus ad gratiæ augmentum*. Et 2. 2. quæst. 24. art. 6. ex professo quærit, utrum quolibet caritatis actu habitus caritatis augeatur, & ita statuit, *non quolibet actu caritatis, caritas actu augetur: sed quilibet actus caritatis disponit ad caritatis augmentum, in quantum ex uno actu caritatis homo redditur promptior iterum ad agendum secundum caritatem, & habilitate crescente homo prorumpit in actum ferventiore dilectionis .... & tunc caritas augetur in actu*. Alii volunt augmentum gratiæ sanctificantis statim retribui actibus caritatis etiam remissis; probantque, quia nec Scriptura, nec Concilia, nec SS. Patres hujusce dilationis meminere, immo Concilium Tridentinum videtur illam excludere, dum diserte docet justum renovari de die in diem, in gratia accepta crescere, & ire de virtute in virtutem. Sed illud est notatu dignum, quod Patres definiant canone 32. sess. 6. piis justi operibus gloriam tribuendam cum hac conditione, *Si in gratia decesserit*, nullam vero conditionem apponant, ubi sermo est de augmento gratiæ, sed simpliciter & absolute statuant justificatum bonis operibus mereri augmentum gratiæ.

Confirmatur 1. quia absurdum videtur justum, qui præviis caritatis actibus in justificatione abundantiorem gratiam accepit, propter tria simul Sacramenta ipsi collata, scilicet Baptismum vel Pœnitentiam, Confirmationem, & Eucharistiam, iisdem caritatis actibus utpote remissis, non mereri augmentum gratiæ, quibus alter gratia inferior illud mereretur. 2. Quia actus supernaturales physice non augent habitus infusos, sicut actus naturales habitu acquisitos, sed moraliter dumtaxat & meritorie: atqui negare non potest quin Deus

ali-

aliquando pro actibus remissioribus in præmium rependat habitum longe intensiorem; namque in glorificatione augetur perficiturque habitus caritatis in mercedem præcedentium actuum, qui in via fuerunt longe remissiores amore beatifico. Et ita corruit fundamentum primæ sententiæ, quamquam non pauci Philosophi doceant habitus acquisitos intendi per actus remissiores.

Q. 7. *Justus potestne alteri mereri gratiam & vitam æternam?*

R. Non potest de condigno, potest de congruo, non tamen ipsam prædestinationem. Responsio quoad singulas partes probata est, ubi de prædestinatione, tractatu de attributis, c. 19. §. 6.

§. VIII.

De iis quæ pertinent ad meritum de congruo.

PLura jam supra diximus circa meritum de congruo, ac primo quidem de ejus existentia §. 5. de iis quæ sub meritum de congruo cadere possunt, tum citato §. tum §. 7. immediate præcedenti. Supersunt dumtaxat nonnullæ difficultates nunc solvendæ. Itaque

Q. 1. *Quot sunt conditiones ad meritum de congruo?*

R. Quatuor; 1. opus debet esse bonum, 2. supernaturale: 3. libere elicitum, 4. ab homine viatore. Probatur iisdem plane momentis, quibus supra demonstravimus easdem conditiones requiri ad meritum de condigno; pro utroque enim merito æque sunt efficacia, ut legenti patebit.

Quod vero spectat ceteras conditiones ad meritum de condigno necessarias, nempe statum gratiæ sanctificantis & Dei pactum seu promissionem, absolute non requiruntur ad quodlibet meritum de congruo, utpote quod præcise fundetur in motione Spiritus sancti, & bonitate operis proportionata beneficio accipiendo; nam Cornelius Act. 10. suis eleemosynis & orationibus

bus meruit de congruo, quod Deus ipsi non promiserat.

Dixi duas illas conditiones absolute non requiri ad quodlibet meritum de congruo, ut innuerem eas aliquando intervenire; nam Ezech. 18. v. 21. Deus peccatori pœnitenti veniam promittit: Sanctus quoque Jacobus c. 5. supponit necessarium justitiæ statum, ut quis alteri mereatur, *multum ... valet*, inquit, *deprecatio justi assidua*. Et Sanctus Ambrosius. *Si diligis Dominum Deum tuum, non solum tibi, sed etiam aliis, poteris mereri*. Denique constat apud omnes neminem, nisi sit justus, posse sibi mereri de congruo donum perseverantiæ.

Q. 2. *Donum sequiturne infallibiliter meritum de congruo?*

R. Sequitur, si meritum habeat rationem ultimæ dispositionis: secus, si se habeat ut remota dispositio; quia motio Spiritus sancti semper consequitur finem, nisi creatura impedimentum opponat: atqui nullum est impedimentum ex parte creaturæ, quæ mota a Spiritu sancto, extremam manum operi imponit; secus, si retrahat; hinc bona, quæ justus aliis meretur, iis non semper obveniunt, quia plerumque ponunt obicem.

Q. 3. *Potestne quis sibi vel alteri mereri bona temporalia?*

R. Potest per actus supernaturaliter & ex gratia elicitos mereri saltem de congruo, tum sibi, tum aliis, ea bona temporalia, quæ ad propriam vel aliorum salutem sunt divinitus ordinata. 1. Quia Christus præcepit ut nobis & aliis peteremus panem nostrum quotidianum, quo nomine intelliguntur omnia vitæ præsenti necessaria: atqui hujusmodi præceptum supponit Deum, ut optimum patrem filiis rogantibus & promerentibus ea subsidia velle concedere, quæ aliquando negligentibus, & immeritis denegat. 2. Quia congruum est (nisi ponamus obicem) ut sequatur effectus, ad quem promerendum Deus nos sua gratia movet. 3. Quia bona temporalia quatenus a Deo ordinata ad nostram salutem, pertinent ad gratias exteriores, quas Christus nobis promeruit: Ergo.

Dixi

Dixi 1. *saltem de congruo*, illud quippe communiter admittunt Theologi, sed difficultas est circa meritum condignum; quia quod cadit sub meritum de condigno, habet rationem præmii & mercedis, ex S. Thoma 1. 2. q. 114. art. 10. atqui bona temporalia non sunt præmium virtutis, cum bona & mala æque eveniant bonis & malis, ut habetur Eccl. 9. Attamen S. Doctor cit. art. videtur concedere justos posse sibi mereri temporalia de condigno; ait enim, *si temporalia bona considerentur prout sunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directe & simpliciter cadunt sub merito, sicut & augmentum gratiæ ... tantum enim dat Deus viris justis de bonis temporalibus, & etiam malis, quantum eis expedit ad vitam æternam, & in tantum sunt simpliciter bona hujusmodi temporalia. Unde dicitur Ps. 33.* timentes autem Dominum non minuentur omni bono: atqui juxta S. Doctorem & omnes Catholicos, justi merentur de condigno augmentum gratiæ: Ergo & bona temporalia, quatenus gratiæ augendæ subserviunt, propterea quo dicis ea simpliciter cadere sub meritum, cum contra meritum congruum supra vocet meritum secundum quid; & eam sententiam amplectuntur Gamacheus, Sylvius & alii.

Dixi 2. *per actus supernaturales*, quia quamvis in statu naturæ puræ homo mereri potuisset etiam de condigno bona temporalia per actus moraliter bonos, & viribus naturæ elicitos, utpote præmio proportionatos; in hoc tamen statu non agnoscitur meritum proprie dictum, nisi sit ex meritis Christi, & ex influxu Spiritus ejus; atqui merita Christi nobis non applicantur per opera moraliter bona solis naturæ viribus elicita: Ergo.

Dixi 3. *quæ ad salutem æternam sunt ordinata*, scilicet a Deo simul & ab ipso operante; ut innuerem orationem, eleemosynas, & alia opera ex objecto bona, quæ fiunt ex cupiditate pro adipiscendis bonis temporalibus, nedum esse alicujus meriti apud Deum, quin esse peccata, & iram ejus provocare; sed de his plura Tom. 4. tract. de Religione, ubi de oratione, c. 4. §. 4.

Di-

Dices 1. Exodi 1. Deus benefecit obstetricibus, quæ contra præceptum Pharaonis non interfecerant nascentes Hebræorum masculos, proptereaque ædificavit eis domos: atqui opus illud non fuit sine vitio; in eo quippe mentitæ sunt obstetrices: ergo ad promerenda bona temporalia, bonum opus non requiritur.

Nego min. Peccarunt quidem obstetrices, cum per mendacium occultarunt Pharaoni opus misericordiæ erga Hebræos, sed ipsum opus fuit in eis laudabile, & moraliter bonum; quis enim dixerit filium peccasse audiendo sacrum; quia ad declinandam iram patris hæretici falso postea negavit se audiisse sacrum; Deus autem non remuneravit mendacium obstetricum, sed bonum earum opus, quod præcesserat.

Instabis, Ezech. 29. dicitur, *Rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum* (quia per annos 13. oppugnavit eam, tandemque vastavit, Deo ita ordinante, in vindictam ejus scelerum) . . . . *& merces non est reddita ei* . . . . *Erit merces exercitui illius, & dedi terram Ægypti, pro eo, quod laboraverit mihi:* atqui obsidio illa, ac vastatio fuit opus malum & injustum in Nabuchodonosore, utpote ex impotenti libidine dominandi: Ergo per actus moraliter malos potest quis mereri saltem de congruo bona temporalia.

Distinguo maj. Erit merces exercitui illius improprie & materialiter, quemadmodum Deo materialiter, & præter intentionem in illa obsidione servivit, Concedo; erit merces proprie & formaliter, Neg. maj. Deus itaque in hac narratione probat se esse rerum omnium Dominatorem, & pro infinita sua sapientia ac justitia, ad quos voluerit, transferre regna terræ; sibi adscribendas Nabuchodonosoris, & aliorum Regum victorias, dicitque eos per ejusmodi opera sibi servire, sed veluti instrumenta irrationalia; cum nec Nabuchodonosor, nec Alexander Macedo, nec Romani illum agnoverint. Dedit ergo eis mercedem improprie dictam, quemadmodum pabula pinguiora dantur jumentis, ex multo & utili labore defatigatis.

Dices 2 ex citat. cap. 9. Eccles. *Universa æque* *eve-*

eveniunt justo & impio; Ergo bona temporalia non cadunt sub meritum.

Distinguo antec. æque eveniunt in diversum usum & finem, Concedo; æque eveniunt in eundem usum & finem, Nego antec. *quia*, inquit S. Thomas cit. art. 10. ad 4. *boni per hujusmodi munus ducuntur ad beatitudinem*, non autem mali. Impiis mala est sive prosperitas, sive adversitas: prosperitas quidem, quia si miser est, quia male concupiscit, sane miserior dicendus est, ex S. Augustino, qui habet quod male concupiscit, inde enim exardescit superbia & cupiditas, sicut ex majori lignorum copia crescit incendium. Contra vero electis prosperitas est instrumentum bonorum operum, & adversitas veluti fornax, in qua probantur, & excoquuntur eorum virtutes. Unde, juxta S. Augustinum tract. 73. in Joan. Deus malis concedit iratus, quod justis negat propitius: *Novit enim Medicus*, inquit, *quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus. Quod si fecerit, non ut salvator facit, quod est nomen ejus fidelibus ejus. Est quippe impiis & damnator.*

CAPUT VIII.

De divisione actuum humanorum.

Q. 1. *Quomodo dividuntur actus humani?*

R. Dividuntur 1. in elicitos, qui immediate a voluntate procedunt, ut amor; & imperatos, qui mediante alia facultate, a voluntate exeunt, ut ambulatio, quæ imperatur a voluntate, sed immediate procedit a facultate motrice. 2. in interiores, v. g. velle dare eleemosynam, appetere vindictam; & exteriores, ut actu dare eleemosynam vel vindictam sumere. 3. in bonos & malos. Boni subdividuntur in bonos moraliter, & bonos supernaturaliter. Et hi rursus sunt meritorii vel de condigno, vel de congruo.

Circa actus malos plura sunt exponenda Tractatu se-

sequenti, qui est de peccatis. De bonitate autem actuum humanorum generatim spectata, ac de eorum merito satis superque diximus in hocce Tractatu. De bonitate vero morali ex professo egimus Tom. 2. Tract. de grat. cap. 5. §. 2. de supernaturali, ibidem cap. 1. Supersunt dumtaxat nonnullæ difficultates solvendæ circa actus interiores & exteriores. Itaque

Q. 2. *Utrum actibus exterioribus competat specialis bonitas, aut malitia?*

R. 1. Actus exterior, puta eleemosyna, non est bonus moraliter, nisi extrinsece, & denominatione petita ab interiori voluntatis actu. Ita S. Chrysostomus hom. 19. in Matth. *Voluntas est*, inquit, *quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis*. Et S. Thomas 1. 2. q. 28. art. 4. ad 2. sic scribit: *Bonitas actus exterioris ... non est alia a bonitate voluntatis, quam habet ex ipso actu volito*. Et ratio est, quia actus exterior eatenus est bonus moraliter, quatenus est voluntarius, liber, & tendens ad honestatem, ut patet ex dictis: atqui per se formaliter nec est voluntarius, nec liber, nec tendens ad honestatem, sed quatenus imperatur, & dirigitur ab interno voluntatis actu libero, a quo denominatur voluntarius, liber & moralis: ergo extrinsece tantum & denominative est bonus.

R. 2. Actus exterior indirecte & occasionaliter auget bonitatem actus interioris, quatenus difficultas, diuturnitas laboris, defatigatio, & alia quæ solent comitari opera externa, occasionem voluntati præbent exerendi vires, majorem conatum adhibendi, actus internos multiplicandi, quandiu perficitur opus externum, quandiu v. g. martyris corpus per varia tormenta dilaniatur. Ergo simpliciter & absolute melius est esse Martyrem in re, quam in voto; longam & difficilem peregrinationem conficere Religionis caussa, quam proponere tantum, aut vovere. quia nimirum propter ejusmodi opera exteriora voluntas plures & intensiores actus repetit.

Advertit tamen Sanctus Thomas cit. articulo quod si voluntate existente pura, & perfecta desit oc-

casio vel possibilitas ponendi actum exteriorem, nihil minuitur de ejus merito & præmio; *quia*, inquit, *involuntarium absolutum non minuit meritum*. Quod autem dictum est de bonitate actuum exteriorum, idem cum proportione censendum de eorum malitia, nempe malos esse moraliter extrinsece tantum, & denominatione petita ab actu interiori voluntatis malæ, indirecte tamen & occasionaliter augere malitiam actus interioris; qui enim cruentat manum sanguine proximi, crudelior est, majori diuturniori flagrat odio, quam qui solum voluit occidere.

Ergo in Confessione Sacramentali actus exterior exprimendus, meritoque Alexander VII. proscripsit hanc propositionem, *qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens, commisi grave peccatum cum soluta contra castitatem, non explicando copulam.*

Adde quod actus exterior, ex Sancto Thoma cit. art. 4. pertinet ad interiorem, tamquam materia ad formam, efficitque cum illo unum actum completum; ac proinde qui reticeret actum exteriorem, non integre peccatum confiteretur.

Q. 3. *Unde petenda est unitas, vel multiplicitas actuum humanorum?*

Hæc quæstio non videtur esse alicujus momenti, nisi propter Confessionem Sacramentalem, in qua secundum definitionem Concilii Tridentini debent explicari peccata secundum speciem & numerum. Cui quæstioni ut fiat satis.

Nota 1. unitatem & multiplicitatem actuum humanorum duplicis esse generis, aliam specificam, aliam numericam; actus enim humani aliquando distinguuntur specie, ut furtum, & ebrietas; aliquando solo numero, ut duo furta, qui sunt actus ejusdem speciei, sed numero distincti.

Nota 2. actus humanos dupliciter spectari posse, scilicet physice, & moraliter; ita ut nonnumquam plures actus physice numero distincti moraliter reputentur unus actus. His præmissis,

R. 1. Unitas, vel diversitas specifica actuum huma-

minorum sumitur ab unitate, vel diversitate objecti formalis, quia objectum formale, seu motivum ex dictis dat speciem & formam actui. Hinc peccata non differunt specie, etiamsi pugnent contra distincta præcepta, quibus eadem virtus præcipitur: secus si diversa, quia in priori hypothesi est idem objectum formale, in posteriori vero diversum. Sic fornicatio, v. g. in Sacerdote & Diacono, est ejusdem speciei, quia est contra eandem virtutis Religionis, quamvis gravior sit in Sacerdote propter circumstantiam Sacerdotii notabiliter aggravantem in Confessione sacramentali exprimendam; Sacerdotium enim, utpote sacratius, majorem requirit munditiem, quam Diaconatus. In Sacerdote vero & laico fornicatio differt specie, quia in illo castitatem lædit simul & Religionem, in isto vero castitatem dumtaxat.

R. 2. Actus humani physice spectati, multiplicantur numero pro mutatione objecti & circumstantiarum; sic in illo sunt duo actus physice distincti, qui post inflictum semel vulnus, aliud iterum eidem infligit: si vero moraliter spectentur actus, plures physice reputantur, unus moraliter; & ideo non numerandi in Confessione, si ex natura sua, vel ex communi hominum consuetudine ordinentur ad eundem actum principalem, & absque ulla fere mora. Statuit quis v. g. percutere inimicum, ensem accipit, iter aggreditur, & dum pergit ad locum, sæpius iterat propositum occidendi, tandemque exequitur; hi omnes actus censentur moraliter unus actus. Idem dicendum de adulterio, in quo satis intelliguntur actus, qui præcedunt tanquam dispositiones.

Dixi 1. *si ex natura sua, vel ex communi hominum consuetudine ordinentur, &c.* quia si actus insolitus, & contra specialem virtutem pugnans, ad alium præcipue intentum disponeret, in Sacramentali Confessione esset exponendus; ut si quis in allato exemplo homicidii ensem furatus esset ad occidendum; peccatum illud furti moraliter esset ab aliis distinctum, tum numero, ut patet, tum specie, quia est contra

aliam virtutem, nec solet adhiberi ejusmodi actus ad homicidium patrandum.

Dixi 2. *ad eundem actum præcipue intentum*; nam si sint duo actus principales, qui ad se invicem non ordinentur, v. g. si in eadem pugna occidantur duo homines, duæ habeantur copulæ cum eadem, & eodem tempore, erunt duo numero actus, etiam moraliter; ac proinde exprimendi in Confessione. Idem dicendum de eo, qui sæviret in cadaver hominis mox a se occisi, tenereturque hunc actum declarare, cum sit alterius speciei, pertineatque ad crudelitatem, nec soleat intelligi in homicidio.

Dixi 3. *& absque ulla fere mora fiant*, quia si tam longum temporis intervallum intercedat, ut actus illi censeri non possint moraliter conjuncti, multiplicantur numero, & in Confessione sunt numerandi. Ita S. Thomas 1. 2. quæst. 20. art. 4. ubi sic habet: *Cum aliquis vult aliquid facere, bono fine vel malo, & tunc quidem non facit, postmodum vult & facit, duplicatur actus voluntatis, & sic fit duplex bonum, vel duplex malum*. Hinc qui per plures dies meditatur homicidium, furtum, adulterium, plura numero peccata etiam moraliter committit, nec facit Confessionem integram, si dicat se reum esse unius homicidii, furti, adulterii; sed insuper exprimere debet, quoties voluerit homicidium, furtum, adulterium perpetrare.

TRA-

TRACTATUS
DE
VITIIS ET PECCATIS.

CAPUT PRIMUM.

De varia acceptione Vitii & Peccati.

Q. 1. **Q**UOtuplici modo vitium & peccatum sumuntur?

R. Duplici, 1. late pro quolibet defectu sive naturæ, sive artis. 2. stricte pro morali rationis defectu. Priores defectus dicuntur vitia & peccata secundum quid, v. g. vitia & peccata naturæ, aut arte facti: posteriores simpliciter vocantur vitia & peccata. Et ratio est, quia, cum natura, aut artifex deficit, peccat solum contra finem particularem, nec effectus utriusque, licet vitiosus, repugnat legi æternæ, reducique potest ad Deum ultimum rerum omnium finem: contra vero defectus moralis adversatur legi æternæ, nec potest ad Deum referri.

Ergo peccatum seu vitium stricte sumptum, est deordinatio voluntaria naturæ rationalis in iis, quæ spectant mores,

Q. 2. *Vitium & peccatum suntne unum & idem?*

R. Aliquando promiscue accipiuntur: proprie tamen differunt.

Q. 3. *In quo differunt?*

R. Differunt sicut actus & habitus. Peccatum quippe est actus moraliter malus: vitium vero est habitus, seu dispositio per se inclinans ad actum moraliter malum.

Ergo peccatum est quid pejus vitio, quia male age-

re pejus est, quam dispositum esse ad male agendum. Primum punitur, non secundum.

Dices: ab habitu homo denominatur simpliciter bonus aut malus, non vero ab actu; mendax v. g. non dicitur, qui semel mentitur, sed qui dispositus est ad mentiendum: ergo vitium pejus est peccato.

Nego conseq. ideo enim quis ab habitu, non ab actu dicitur bonus vel malus, quia habitus est permanens, actus vero transiens. Unde qui semel mentitus est, si habitum mentiendi non contraxit, præsumi debet non velle mentiri; forte enim consilium mutavit. Sed si per impossibile quis continuo mentiretur, aut Deum diligeret nullo contracto habitu, potiori jure dicendus esset malus aut bonus, quam si retinens habitum mentiendi, aut Deum diligendi, ab omni actu mendacii vel dilectionis abstineret.

Ergo vitium & virtus sunt duo contraria: quia virtus est habitus inclinans ad actus bonos; vitium vero est habitus inclinans ad actus malos.

Dices: illi habitus non sunt contrarii, qui se ab eodem subjecto non expellunt: atqui virtutes, quæ in justificatione infunduntur, non expellunt a pœnitente vitia, quæ per malam consuetudinem contraxerat, cum justificatus eandem experiatur difficultatem circa prosecutionem boni, & fugam mali? Ergo vitium non est contrarium virtutibus saltem infusis.

Dist. maj. qui se non expellunt in gradu intenso, Concedo: in gradu remisso, Nego maj. Nam calor remissus non expellit frigus remissum.

Porro in justificatione remittuntur, ac debilitantur pravæ dispositiones, quæ præcesserant. *Qui habuit habitum intemperantiæ*, inquit S. Thomas. quæst. 1. de virt. art. 10. ad 16. *cum conteritur, non remanet in virtute temperantiæ infusæ habitus intemperantiæ in ratione habitus, sed in via corruptionis*. Quemadmodum enim, recedente anima, cadit corpus, continuæque subjacet corruptioni, donec in pulverem resolvatur: sic habitus vitiosi, cum per contritionem desinunt esse voluntarii, lethale accipiunt vulnus, inquit Sanctus

Do-

Doctor; quia voluntate jam contra ipsos renitente, sensim minuuntur, donec prorsus desinant.

Ergo vitium est contra naturam: tum quia adversatur & opponitur virtuti, quæ est naturæ rationalis perfectio: tum quia pugnat contra rationis ordinem. *Omne vitium*, inquit S. Augustinus lib. 4. de libero arbitrio cap. 14. *eo ipso, quo vitium est, contra naturam est. Si enim naturæ non nocet, nec vitium, est... nullius ergo rei recte vituperatur vitium, nisi cujus natura laudatur.*

Ergo natura est admodum in iis corrupta, qui nedum peccato repugnent, quin potius non lætantur, nisi male fecerint.

Dices 1. Ea peccata dumtaxat dicuntur contra naturam, quæ sunt enormia, ut sodomia, bestialitas. Ergo.

Distinguo antecedens; contra naturam genericam, Concedo: contra naturam specificam, Nego anteced. Itaque quodlibet vitium & peccatum est contra naturam rationalem, licet non semper pugnet contra universalem animalium naturam, juxta illud S. Augustini, *vitium est hominis, quod est natura pecoris*. Sed enormes illæ luxuriæ species simpliciter dicuntur peccata contra naturam, quia non solum adversantur speciei hominis, sed etiam animalium generi.

Dices 2. quæ sunt contra naturam admodum rara sunt, ut monstra: atqui vitium & peccatum in pluribus reperiuntur: ergo non sunt contra naturam.

Distinguo majorem. Si natura sit integra, Concedo: si sit corrupta, Nego majorem. Morbus enim est contra naturam, attamen, grassante peste, in pluribus reperitur. Porro *homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*, Psalm. 48.

CAPUT II.

De definitione Peccati.

Q. 1. QUid *est peccatum?*

R. Ex dictis est deordinatio voluntaria naturæ rationalis in iis, quæ spectant mores.

Definitur autem a S. Aug. lib. 22. contra Faustum cap. 27. dictum vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Hæc definitio probatur a S. Thoma 1. 2. quæst. 71. art. 6. & obtinuit in Scholis.

Dices 1. Neque peccatum originale est factum, sed congenitum: neque peccatum omissionis, quo omittitur actus præceptus; sed est negatio actus debiti: neque peccatum habituale, habitus enim opponitur actui. Ergo hæc definitio non convenit omni peccato.

Respondeo ad singula.

Ad primum. Peccatum originale dici potest factum voluntarium voluntate primi parentis, quæ non solum erat voluntas privatæ personæ, sed etiam communis omnium hominum, tanquam membrorum, quorum Adamus constitutus erat caput. Ita Sanctus August. lib. 1. Retract. cap. 11. ubi sic habet: *Illud quod in parvulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur arbitrio voluntatis, non absurde vocatur etiam voluntarium; quia ex prima hominis voluntate contractum, & factum est quodammodo hæreditarium.*

Ad secundum respondet Sanctus Thomas quæst. 76. art. 2. ad primum, ex communi hominum usu in istis nominibus, *factum*, *dictum*, *concupitum*, intelliguntur negationes oppositæ. Hinc dicimus de aliquo, quod male faciat, dum omittit officium, non respondet interroganti, & non amat quæ ipsum decent.

Ad tertium. Peccatum habituale est moraliter concupitum seu volitum, quatenus est macula remanens ex actu voluntario, & non retractata, ut mox dicetur.

Dices 2. Peccata quæ sunt contra leges humanas, sive

sive Ecclesiasticas, sive civiles, non sunt contra legem æternam. Ergo.

Nego antecedens. Lex quippe æterna, sicut & recta ratio, jubet ut filii obediant parentibus, subditi superioribus, servi dominis suis. Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi a Deo... Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Ephes. 6. *Servi, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes ... facientes voluntatem Dei ex animo.*

Ergo falsa est hæc propositio quorundam Theologorum Moralium, & sæpius damnata, *Leges humanæ non obligant in conscientia*. Cum enim emanent a Lege æterna, transgressio illarum vere est Dei offensa, sive mortalis, sive venialis secundum materiæ gravitatem, aut levitatem: ut infra explicabitur.

Ergo obligatio est sub peccato, solvendi & Ministris Ecclesiæ debita stipendia, & Principibus tributa per legem taxata; omnes enim in suo ordine Ministri Dei sunt, ad hoc ipsum missi & servientes, ut subditi quietam & tranquillam vitam agant in omni pietate & castitate, 1. ad Timoth. 2. Unde merito proscripta est hæc propositio, 1. a Facultate Parisiensi, deinde a Clero Gallicano: *Subditi possunt justa tributa non solvere*. Pugnat enim contra illud Apostoli Rom. c. 13. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.*

Nec dicas plura esse edicta, quæ transgressores non obligant, nisi ad pœnam, præsertim quando subditos nimis onerant. Namque 1. omnis vera lex sub peccato obligat, cum sit regula actionum humanarum, & sit contra rectam rationem non obedire Superiori præcipienti. *Subditi estote*, ait Apostolus Rom. 13. *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. 2. Subditi judicare non debent onera esse nimis gravia, quandoquidem ipsis perspectum non est quæ & quanta sit Reipublicæ necessitas, quibus indigeat impensis, ut communi saluti sufficienter provideat, amoveatque pericula immentia.

Dices 3. Peccatum veniale veram habet peccati rationem: atqui ex S. Th. peccatum veniale non est contra legem, sed præter legem: Ergo.

Distinguo minorem. Non est contra legem simpliciter & absolute, Concedo: non est contra legem secundum quid, Nego minorem. Nam idem S. Doctor scribit quæst. 74. art. 10. ad primum, peccatum veniale esse contra rationes æternas. Itaque sicut servus tum absolute & simpliciter non agit contra præceptum domini, cum injunctum opus, v. g. peregrinationem suscipit & perficit, quamvis non ea, qua par esset, diligentia, & celeritate; sic fidelis Deo præcipienti, v. gr. *falsum testimonium non dices*, absolute obtemperat, dum cavet omne mendacium contrarium fini legis, qui est caritas, licet non ita cautus sit, ut minima quæque mendacia non subrepant. *Peccatum veniale*, inquit S. Thomas quæst. 7. de malo art. 1. ad primum; *etsi in aliquo recedat ab ordine legis, non tamen ipsam corrumpit, quia non corrumpit dilectionem, quæ est plenitudo legis.*

CAPUT III.

De macula Peccati.

Q. 1. **P***Eccatum inducitne maculam?*

R. inducit, probaturque ex Scriptura, Isaiæ 4. *Si abluerit Deus sordes filiorum suorum.* Tit. 1. *Inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia.* Jac. 1. *adjicientes omnem immunditiam.*

Q. 2. *Per quos actus inducitur illa macula?*

Respondet S. Thomas q. 86. art. 1. ad secundum, non induci præcise per cognitionem, sed per amorem rerum inferiorum; quia proprium est intellectus per cognitionem assimilare sibi objecta, & eorum materialitatem, & imperfectionem quodammodo eliquare & expugnare, adeo ut ex objectis materialibus & obscœnis, sola veritas in intellectu refulgeat; unde eis non inficitur,

ficitur, sed perficitur. Pertinet v. g. ad perfectionem intellectus divini, quod illi nuda & aperta sint abscondita tenebrarum, de quibus ipsi peccatores erubescunt. Amor vero est motus voluntatis ad res ipsas, ut in se sunt, illisque animam conglutinat, ac proinde, si turpes sint, commaculat. Quemadmodum enim vestis tum maculari dicitur, cum perdit suum nitorem: perdit autem per contactum alicujus impuri, puta luti: sic anima amittit suam pulchritudinem adhærendo creaturæ, quod fit per amorem.

Dixi, animam non maculari præcise per cognitionem, quia occasionaliter per eam aliquando fœdatur. Nam attentio ad turpia inflammat libididem; ad superflua caussat teporem & negligentiam; ad injuriam acceptam provocat iram & vindictam. Hinc inter peccata numerantur cogitationes morosæ, sic dictæ, propter moram, quæ in iis trahitur, ex qua exurgit delectatio in appetitu sensitivo.

Q. 3. *Quid est peccati macula?*

R. Primo, non est habitus relictus ex præcedenti actu culpabili: tum quia unico actu producitur macula, non vero habitus: tum quia habitus malus ex parte remanet in homine justificato, in quo nulla est peccati macula.

Secundo, non est reatus, seu obligatio ad pœnam: tum quia reatus ille est posterior macula, ideo enim peccator est reus pœnæ, quia est macula peccati inquinatus: tum quia reatus ille est a Deo, utpote justitiæ consentaneus, quod de macula dici nequit: tum quia sæpe remanet reatus pœnæ temporalis post deletam maculam peccati.

Tertio, non est actus malus præteritus, alioquin sequeretur hominem esse peccatorem extrinseca tantum denominatione, petita ab actu culpabili præterito, ac proinde remissionem peccati fieri per extrinsecam Dei condonationem absque renovatione interiori, quod hæreticum esse diximus, ubi de gratia habituali.

Quarto, non est sola privatio gratiæ præcise sumpta; tum quia privatio gratiæ ut sic non habet ratio-

nem culpæ sed pœnæ a Deo justissime inflictæ: tum quia una & eadem est privatio gratiæ in omnibus peccatoribus, diversæ vero peccatorum maculæ pro diversitate peccatorum.

Q. 4. *Quid est ergo peccati macula?*

R. Est privatio gratiæ; non præcise ut diximus, sed cum relatione & ordine ad actum malum præteritum, qui quandiu non fuerit sufficienter retractatus, moraliter remanet, & privatio gratiæ censetur voluntaria conversio habitualis ad creaturam, quin & habitualis aversio a Deo, si actus fuerit lethaliter malus. Namque propter actum præteritum non retractatum voluntas habitualiter adhæret objecto illicite amato, privaturque vel gratia sanctificante, & habitu caritatis, si actus fuit lethaliter malus; vel ejus fervore, si venialiter dumtaxat. Unde S. Th. 3. part. q. 87. art. 2. ad tertium, concludit ad abluendam maculam peccati mortalis requiri infusionem gratiæ sanctificantis: ad tollendam vero maculam peccati venialis, sufficere motum caritatis.

Ergo omnia peccata non sunt æqualia, ut soli Stoici ausi sunt disputare contra omnem sensum generis humani, inquit S. Augustinus epist. 167. alias 19. Namque peccans convertitur ad objecta magis vel minus turpia, quibus plus minusve maculatur.

Stoicis tamen adstipulatus est Jovinianus contra sensum, non solum generis humani, sed & Scripturæ, ut Matth. 7. ubi peccata comparantur, alia festucæ, alia trabi, & Joan. 19. Christus ad Pilatum ait, *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.*

Dices: peccatum est privatio rectitudinis: atqui privatio non suscipit magis & minus; mors v. g. non est major in uno, quam in alio.

Respondet Sanctus Thomas distinguendo majorem, privatio totalis, ut mors, non suscipit magis & minus, Concedit: privatio partialis, quæ aliquid de forma opposita relinquit, ut ægritudo, negat maj. Nam ægritudo, quæ est inchoata privatio sanitatis, potest esse major aut minor. Porro peccatum ita est recessus ab ordine rationis, ut non tollat totum illum ordinem,

alio-

alioquin si per peccatum nihil remaneret rationis; peccatum seipsum destrueret, nec esset peccatum, juxta illud Aristotelis lib. 4. Eth. cap. 50. *malum si sit integrum, destruit seipsum.*

Brevius responderi posset, peccata ratione aversionis a Deo & privationis gratiæ sanctificantis, quæ est mors animæ, esse paria, sed ratione conversionis ad creaturam, esse inæqualia, quia malitia actus repetitur ex objecto.

Q. 5. *Quotuplex est peccati macula?*

R. Triplex. Cum enim macula sit privatio nitoris animæ, totuplex distingui debet peccati macula, quotuplex est animæ nitor; atqui nitor ille triplex est 1. Refulget ex lumine naturali rationem dirigente 2. Ex lumine supernaturali fidei & gratiæ. 3. Ex actibus elicitis caritatis, & virtutum infusarum, quibus interior gratiæ nitor exterius splendescit. Ergo ex peccato generatim sumpto, nascitur triplex animæ macula. Prima consistit in privatione rectitudinis & conformitatis ad rectam rationem; rectitudo quippe illa pulchritudo est & naturalis animæ decor. Secunda in privatione gratiæ sanctificantis, quam inducit peccatum mortale, ratione cujus maculæ homo denominatur; & vere est malus, peccator, & inimicus Dei. Tertia Quam inducit peccatum veniale, consistit in privatione fervoris, qui est decor & pulchritudo in homine relucens ex actibus caritatis & aliarum virtutum; juxta illud Matth. 5. *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cælis.*

Ergo macula unius peccati mortalis tolli non potest sine alia, quia homo non potest esse simul privatus & ornatus gratia sanctificante. Secus de macula peccati venialis: quia absolute quis potest fervere circa unum objectum, & non circa aliud.

Dices; justi in Scriptura dicuntur mundi & immaculati, ut Ps. 118. & Jo: 15. cum tamen non sint absque peccato veniali: Ergo peccatum veniale non inducit maculam.

Disting. anteced. Justi sunt mundi & immacu-

lati

lati simpliciter propter nitorem gratiæ sanctificantis, & omnium virtutum ornamenta, quæ illam sequuntur; Conc. sunt mundi & immaculati perfecte; Nego ant. Nam ex S. Leone, *De pulvere mundano etiam religiosa corda sordescunt*, & ab illis levioribus sordibus, quas S. Thom. vocat maculas secundum quid, per pœnitentiam quotidianam abluuntur.

CAPUT IV.

De divisione Peccati.

Q. 1. QUotuplex est peccatum?

R. Duplex. Originale, quod in Adamo contrahitur, & personale, quod propria voluntate committitur.

Q. 2. *Quotuplex est peccatum personale?*

R. Multiplex:

Primo, aliud est actuale, & est ipsemet actus inordinatus & inhonestus: aliud habituale, quod est macula ex actu inordinato consequens.

Ergo peccatum habituale aliter sumitur a Philosophis, aliter a Theologis. Apud Philosophos quippe peccatum habituale est habitus vitiosus & actibus malis sæpius repetitis productus. Apud Theologos vero peccatum habituale est macula in anima remanens vel uno actu malo non retractato.

Secundo, peccatum aliud dicitur commissionis, aliud omissionis. Commissionis est contra præceptum negativum, quo prohibetur malum, v. gr. mendacium. Omissionis est contra præceptum affirmativum, quo præcipitur actus bonus, estque omissio actus præcepti, v. gr. non audire Sacrum die festo, non jejunare tempore Quadragesimæ: *Duobus modis esse constat peccatum*, inquit S. Aug. lib. de perfectione justitiæ cap. 3. *Si aut fiant illa, quæ prohibentur, aut illa non fiant, quæ jubentur.*

Q. 3. *Utrum ex illis peccatis est gravius?*

R. Peccatum commissionis ceteris paribus est gravius, quia

quia in eo major est recessus ab ordine rationis. Sic pejus est odisse Deum, quam non amare, in illum blasphemare, quam illum non laudare.

Dixi, *ceteris paribus*; nam pejus est omittere Sacrum die festo, quam ad momentum voluntarie mente distrahi tempore Sacri.

Tertio, aliud est peccatum simpliciter dictum; aliud peccatum in Spiritum sanctum, quod teste ipsa Veritate Matth. 12. *Non remittetur neque in hoc saeculo, neque in futuro.*

Q. 4. *Quid est peccatum in Spiritum sanctum?*

R. Est peccatum ex malitia procedens, quo repelluntur impugnanturve spiritualia gratiae dona, quae cum sint effectus amoris Dei erga homines, appropriantur Spiritui sancto, utpote qui sit ratione processionis suae amor Patris & Filii.

Q. 5. *Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?*

R. Sex numerantur, nempe desperatio, praesumptio, impoenitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitae, & invidentia fraternae gratiae.

Q. 6. *Quomodo peccata in Spiritum sanctum dicuntur irremissibilia, cum ex S. Aug. in Ps. 100. omnipotenti Medico nullus insanabilis languor occurrat, & ex definitione Ecclesiae contra Novatianos, omne peccatum per Sacramentum Poenitentiae deleri possit?*

Respondet S. Thom. hic art. 3. peccatum in Spiritum sanctum ita dici irremissibile, quomodo morbus corporalis per se sanabilis, tum curari non potest, cum freneticus non admittit salubria remedia. Nam ex S. Aug. lib. 1. de serm. Dom. in monte, qui sic peccat, humilitatem deprecandi non subit, nec spe veniae, nec timore poenae movetur ad poenitentiam; sed vel de se praesumit, vel desperatione dejicitur: non acquiescit sanis consiliis, sed obstinato animo veritati resistit, aut detrahit: non accenditur aliorum exemplis, sed eorum gratiae invidet. Porro si ne minima quidem peccata absque poenitentia remitti queunt, quanto minus graviora?

Quarto, alia sunt peccata capitalia, alia quae ex illis nascuntur.

Ca-

Capitalia septem numerantur a S. Gregorio lib. 31 Moral. cap. 31. scil. inanis gloria, invidia, avaritia, ira, luxuria, gula, & accedia: de quibus plura nobis hic dicenda essent scitu maxime necessaria ad curandos animi morbos tum proprios, tum alienos, nisi fuse de illis egissemus in praxi sacramenti Pœnitentiæ gallice edita Parisiis apud *Spiritum Billiot*.

Quinto. Peccata alia dicuntur spiritalia, alia carnalia: illa perficiuntur in delectatione spiritali, ut superbia, invidia: hæc in carnali, ut gula, luxuria; in latiori tamen significatione nonnumquam omnia fere peccata dicuntur opera carnalia, ut Gal. 5. quia ex carne saltem occasionaliter oriuntur.

Sexto. Alia sunt ignorantiæ, alia infirmitatis, alia malitiæ, de quibus diximus ubi de voluntario.

Septimo. Peccatum dividitur in peccatum cordis, oris, & operis, quæ divisio non est peccati in species, sed in diversos gradus ejusdem speciei. Peccatum enim incipit in corde, deinde foras prodit per vocem, denique ipso opere consummatur.

Octavo. Celebris & præcipua est peccati divisio in mortale & veniale, de quibus separatim tractandum est.

CAPUT V.

De peccato mortali & veniali.

Q. 1. *Estne legitima peccati divisio in mortale & veniale?*

Negant Lutherani & Calvinistæ, contenduntque omnia peccata esse mortalia ex sua natura; sed in prædestinatis gravissima quæque dici venialia; quia ipsis non imputantur propter eorum fiduciam in Deum; in reprobis vero minima etiam peccata esse mortalia.

Jo: Gerson celeberrimus Academiæ Parisiensis Cancellarius decimoquinto sæculo contra communem Theologorum sententiam docuit libro de vita spirituali, lect.

lect. 1. peccata venialia ex natura sua mereri damnationem æternam, tribuendumque misericordiæ Dei, quod non ita severe puniantur.

Michael Bajus Lovaniensis Theologus 16. sæculo plures edidit propositiones, inter quas hæc fuit vigesima cum ceteris damnata a Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. *Nullum est peccatum natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

Itaque circa propositam quæstionem de solo peccato veniali controversia est, utrum scil. detur: nam concors est omnium sententia dari peccatum mortale.

R. De fide est dari peccata natura sua venialia.

Probatur 1. ex Scriptura, Matth. 7. quædam peccata in se spectata, & sine ordine ad subjectum in quo reperiuntur, sive sit ex prædestinatis, sive non, comparantur, alia festucæ, utpote levia; alia trabi, utpote gravia. Deinde Adam, David, S. Petrus erant fideles & prædestinati: nihilominus quædam eorum peccata in Scripturis reputantur mortalia, non venialia. Adamo dicitur Gen. 2. *In quocunque die comederis ex eo, morte morieris*, quod de morte etiam animæ intelligunt S. Ambrosius lib. de Paradiso cap. 9. & S. Augustin. lib. 13. de Civit. cap. 12. Mortale quoque fuisse peccatum Davidis, docet idem S. Augustinus in Psalmum quinquagesimum, ubi sic illum describit deprecantem, *de meo tam lethali vulnere desperare, nisi tantum Medicum reperirem:* & de peccato S. Petri ait Tract. 66. in Joannem, *mortuus est negando, & revixit plorando.*

Probatur 2. ex Traditione. Concilium Africanum in sua epistola asserit multos esse fideles, qui post suam conversionem ad Deum vivunt toto vitæ suæ tempore sine crimine, neque tamen sunt sine quotidianis & levibus offensionibus. Patres Tridentini sess. 6. cap. 11. sic docent, *licet in hac mortali vita quantumvis Sancti & justi in levia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse justi.* S. Augustinus Serm. 351. alias 50. ex lib. 50. Homiliarum hæc scribit: *Quamvis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, tamen*

omnia

omnia simul congregata velut scabies nostrum decus ita exterminant, ut ab illius sponsi speciosi forma præ filiis hominum castissimis amplexibus separent, nisi medicamento quotidianæ pœnitentiæ resecentur. Quod si falsum est, unde quotidie tundimus pectora, quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus? unde etiam orantes dicimus quod in vita ista oportet, ut dicamus, dimitte nobis debita nostra: *Non enim ea dimitti precantur, quæ in Baptismo dimissa sunt: pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, jejunorum, & ipsarum orationum ac supplicationum quisquis pro suis viribus offerre non cessat.* Eadem docent S. Cyprianus Sermone de Eleemosyna, S. Ambrosius lib. 2. de pœn. cap. 10. S. Gregorius, lib. 21. Moral. cap. 9. S. Bernardus Serm. 1. in Cœna Domini, & lib. de præcept. & disp. cap. 11.

Dices 1. Matth. 5. Christus sic pronuntiat: *Si quis solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum*, idest nullus, interprete S. Thoma: ergo omnia peccata sunt mortalia.

Nego conseq. Tum quia eo loci non dicitur simpliciter, *qui solverit*, sed additur: *& docuerit sic homines:* grave autem peccatum est verbum Dei adulterare, & corrumpere etiam in minimis: tum quia minima mandata hic dicuntur comparate ad graviora, & ad Scribarum mentem, apud quos grave erat adulterium, amicorum odium: leve vero concupiscentia uxoris alienæ, & odium inimicorum, quamvis revera sint peccata lethalia.

Dices 2. Grave peccatum est non diligere Deum ex toto corde: atqui omnis peccans, etiam mendacio officioso, non diligit Deum ex toto corde: *Quæ enim vitiosa cogitatio obrepet in hominis animo*, inquit Calvinus, *si totus Dei amore occupetur?* Ergo nullus leviter peccare potest.

Dist. maj. cum S. August. grave est peccatum non diligere Deum ex toto corde præponendo, aut æquando ipsi aliud quidpiam, Conc. Non diligere actu continuo & intensissimo, Nego maj. Primus modus diligendi Deum ex toto corde est proprius justorum in terris peregri-

nan-

nantium. Secundus Beatorum. Hic excludit omne peccatum etiam veniale: sed est impossibilis in hoc vitæ statu, & ideo non præcipitur. Proponitur tamen tanquam finis & scopus, ad quem peregrinantes tendere debent quotidie proficiendo, & quotidianos defectus minuendo: caritas enim nascitur ut crescat; crescit donec perficiatur.

Dices 3. S. Basilius in regulis brevioribus docet nulla peccata existimanda esse minuta, nec differentiam minorum & majorum peccatorum reperiri in Evangelio: Ergo.

Resp. 1. Dubium est quibusdam, an opus illud sit S. Basilii. 2. Auctor, sive S. Basilius, sive quivis alius, vult dumtaxat peccatum veniale non esse contemnendum, tanquam aliquid leve; Probatque ex Scriptura, quæ indiscriminatim deterret a quolibet peccato tanquam a malo præ ceteris temporalibus fugiendo. In novo quoque Testamento sic fuga peccatorum leviorum & venialium stabilitur, ut simul ab iis committendis lectores vehementer deterreantur. *De verbo otioso*, inquit Christus, Matth. 12. *rationem reddent in die judicii. Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Matth. 5. *Væ vobis qui ridetis*, Luc. 6. *attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab iis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem*: Matth. 6. *habeo adversus te pauca .... pœnitentiam age: si quominus, veniam tibi cito*, Apocal. 2. Hunc scribendi modum de peccatis venialibus sic tenuerunt sancti Patres in scriptis suis, ut ex iis lectores reddantur timidiores, nedum audaciores ad illa committenda; quod in primis observare debent Theologi morales, ubi definiunt peccatum aliquod esse leve & veniale.

Enimvero non sine magno animarum periculo hæc legerentur. Peccata levia in quolibet numero non excludunt ab amicitia Dei, nec a regno cælorum, facile eorum obtinetur remissio, non necessario in confessione sacramentali sunt declaranda, absolute non reddunt sacrilegam sacramentorum perceptionem, aut administrationem, caritatem non extinguunt, sed favorem & devotionem dumtaxat impediunt. Levia autem peccata sunt

sunt superbia, ambitio, vanitas, avaritia, voluptas; modo in iis finis ultimus, non constituatur. Hæc quidem verissima sunt: sed destruunt potius, quam ædificant, nisi ulterius progrediatur libri auctor, sparsimque doceat exemplo sanctorum Patrum, immo & ipsiusmet Christi Domini, quam grave sit malum, quamque timendum, Deum etiam in minutissimis offendere; quam horrendæ pœnæ maneant eos, qui ista leviora negligunt, & in quanto versetur periculo eorum salus, hocquippe scribendi modo mens lectoris illustratur, & voluntas ad perficiendum accenditur.

Dices 4. Minima opera bona justi merentur vitam æternam: ergo & minima peccata supplicium æternum.

Nego conseq. 1. Quia Deus ultra condignum remunerare potest, utpote infinite misericors, punire vero non potest, cum justitiæ ejus repugnet. 2. Sicut minimum opus bonum vitam æternam per se non meretur, sed propter caritatem, ex qua proficiscitur; sic peccatum ex objecto leve, non est dignum pœna æterna, nisi ex Dei contemptu procedat.

Dices 5. Peccatum veniale infinitam Dei majestatem offendit: ergo est malitiæ infinitæ, ac proinde æterna pœna dignum.

Distinguo anteced. Offendit secundum quid, & in re levissima: Concedo: Offendit simpliciter, & in re gravi, Nego anteced. Neque enim necesse est quamlibet offensam tantam habere malitiam, quanta est dignitas in persona quæ læditur, ut videre est in aulico, qui propter leve aliquod dictum aut factum Regi minus acceptum, non dicitur reus læsæ majestatis.

Instabis: Malum culpæ etiam levissimæ, majus est malo pœnæ gravissimo, alias licitum esset aliquando peccare leviter, verbi gratia mentiri, quando necessarium videretur ad vitandum grave malum temporale: Ergo peccatum veniale juste puniri potest pœna gravissima, scilicet damnatione æterna.

Nego conseq. Quamvis enim malum culpæ sit superioris ordinis respectu cujuscunque mali pœnæ etiam infinitæ, inde tamen recte non concluditur nullam pœ-

nam

nam esse justam vindictam peccati etiam levissimi, quemadmodum non sequitur argentum vel aurum, in qualibet quantitate appendatur., non posse esse justum pretium animalis, puta oviculæ, ex eo quod minutissimum animal perfectius sit quovis corpore inanimato. In his itaque servanda est aliqua proportio secundum justitiæ leges, ita ut pro culpa leviori decernatur pœna levior; sicut pro animali ignobiliori statuitur minus pretium.

Instabis iterum: quandiu peccatum veniale non est remissum, tandiu puniri potest: remitti autem non potest sine gratia: ergo quod non semper puniatur, misericordiæ divinæ est tribuendum.

Distinguo conseq. Misericordiæ divinæ est tribuendum, quod gratiam justo concedat ad satisfaciendum pro venialibus, *Concedo*: Quod justum in æternum non puniat, *Nego conseq.* Neque enim aulico Regi acceptissimo perpetua debetur pœna propter leviorem offensam, ex eo quod veniam sperare non possit, nisi ex indulgentia Principis.

CAPUT VI.

De Peccati mortalis differentia a veniali.

Q. I. IN *quo differt peccatum mortale a veniali?*

R. In eo quod homo per peccatum mortale simpliciter avertitur a Deo tanquam a fine ultimo, & consequenter suum finem ultimum constituit saltem implicite in creatura: per peccatum autem veniale non avertitur simpliciter a Deo, neque suum ultimum finem in creatura constituit: paratus quippe est illa, quæ inordinate diligit, & in quibus venialiter peccat, potius dimittere, quam a Deo separari.

Peccatum itaque mortale in duobus essentialiter consistit, nempe in aversione a Deo, & conversione ad creaturam tanquam ad ultimum finem; peccatum vero veniale in sola conversione ad creaturam, salvo ordine ad Deum, ut ad ultimum finem.

Pro-

Probatur. Illud censetur essentiale, quod primum intelligitur in rei qualitate, & ex quo cetera fluunt: atqui aversio a Deo, & conversio ad creaturam, tanquam ultimum finem, primo loco intelligitur in peccato mortali, & ex illa veluti ex radice cetera fluunt: Ergo.

Minor probatur. Sex potissimum sunt propria peccati mortalis. 1. Solvit amicitiam cum Deo, destruitque caritatem, & omnes virtutes morales infusas. 2. Inducit mortem animæ. 3. Infert peccanti malum aliquo modo infinitum. 4. Est malum natura sua irreparabile. 5. Est offensa Dei infinita. 6. Peccatorem constituit reum pœnæ æternæ. Atqui hæc omnia veluti naturaliter fluunt ex aversione a Deo: Ergo.

Primo, aversio a Deo solvit Dei amicitiam, destruitque caritatem. Quid est enim caritas, nisi unio & conjunctio cum Deo, a quo aversio illa separat? Deinde caritas cuncta ordinat ad Deum: ex aversione autem sequitur amor sui, per quem peccator omnia ad se convertit: *Unde hæc aversio*, inquit Sanctus Augustinus libro 3. de libero arbitrio capite 24. *nisi dum ille, cui bonum est Deus, sibi ipse vult esse bonum suum, sicut sibi est Deus.* Hinc avaritia vocatur ab Apostolo Gal. 5. idolorum servitus, & Philip. 3. venter dicitur carnalium Deus. In Commentario quoque in Psalmum 80. inter opera sancti Hieronymi sic scribit Auctor: *Quæcunque vitia habemus, & quæcunque peccata, tot recentes habemus Deos ..... unusquisque enim quod cupit & veneratur, hoc illi Deus.* Porro cum virtutes morales infusæ caritati innitantur tanquam ejus proprietates, sublato per peccatum mortale earum fundamento, ipsas consequenter ruere necesse est.

Secundo, aversio a Deo inducit animæ mortem, a qua peccatum grave dicitur mortale: *Sicut enim expirat corpus*, inquit Sanctus Augustinus Serm. 61. alias 5. de verbis Domini: *cum animam emittit; ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amissus, mors animæ; anima emissa, mors corporis.* Levia vero peccata non sunt mortalia, sed venialia, quia non avertunt

tunt peccatorem a Deo, nec destruunt caritatem: *Si caritas excludatur*, ait S. Thomas, q. 7. de malo art. 1. *est peccatum mortale: si autem sit talis defectus rectitudinis, qui caritatem non excludat, est peccatum veniale.*

Tertio, illa aversio, quatenus hominem privat Deo, infert illi malum quodammodo infinitum; privatio quippe tantum æstimatur malum, quantum est oppositum bonum. Infamia v. g. pejor est paupertate, quia melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ: mors plus est timenda, quam cæcitas, quia vita, cujus mors est privatio, est quid longe melius visu, cui opposita est cæcitas. Deus autem est bonum infinitum, a quo per aversionem separatur peccator: ergo propter aversionem a Deo peccatum mortale infert homini malum infinitum, quod de peccato veniali dici nequit.

Si autem quæras, quod homini detrimentum sequatur ex peccato veniali, facilis erit responsio. Cum enim peccatum veniale sit conversio ad bonum commutabile, inordinatusque affectus ad creaturam, salvo semper ordine ad Deum, ut ultimum finem, opponitur gratiæ actuali, quæ est motio supernaturalis in Deum. Ergo peccatum veniale privat hominem actuali motione caritatis, quæ non est bonum infinitum, licet sit superioris ordinis, plusque timenda sit ejus jactura, quam cujuscumque rei naturalis.

Quarto ex aversione a Deo sequitur inordinatio per se irreparabilis; quia destruit principium vitæ spiritualis, nempe caritatem & ordinem ad ultimum finem. Ita S. Thomas 1. 2. q. 72. art. 5. ubi sic habet: *Deordinatio mortis, quæ est per remotionem principii vitæ, est irreparabilis secundum naturam, inordinatio autem ægritudinis reparari patest propter id, quod salvatur principium vitæ. Similiter est in his quæ pertinent ad animam; nam in speculativis, qui errat circa principia, impersuasibilis est; qui autem errat salvatis principiis, per ipsa principia revocari potest. Et similiter in operativis, qui peccando avertitur ab ultimo fine quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem,*

bilem, & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus: qui vero peccat citra aversionem a Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia salvatur principium: & ideo dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat, ut mereatur interminabilem pœnam. Hactenus Sanctus Thomas qui idipsum repetit 3. part. q. 88. art. 1.

Quinto ex aversione a Deo nascitur infinita Dei offensa, quia per illam peccator aufert a Deo (saltem quoad affectum) rationem ultimi finis, ut eam vilissimæ creaturæ afferat: *Proprium Dei est*, inquit Sanctus Thomas lect. 3. in cap. 3. Epist. ad Philip. *ut sit primum principium & finis ultimus. Unde qui pro fine habet aliud, illud est Deus suus.* Similia habet in cap. 5. ad Ephes. his verbis: *Idololatria est, quando honor soli Deo debitus impenditur creaturæ: Deo autem duplex honor debetur, scilicet, ut in eo finem nostrum constituamus, & ut in eo fiduciam nostram finaliter ponamus: ergo qui hoc in creaturis ponit, reus est idololatriæ. Hoc autem facit avarus* (idem dicito de aliis peccatoribus) *qui finem suum in re creata ponit, & totam fiduciam.* Porro Rex non potest majori affici injuria, quam cum a regiæ majestatis dignitate ad vilis mancipii conditionem deprimitur.

Sexto, cum ex aversione a Deo nascatur offensa infinita, ex eadem etiam sequitur reatus pœnæ infinitæ; quia secundum justitiæ leges pœna respondet offensæ.

Dices 1. Peccans mortaliter non semper præfert creaturam Deo, ut patet in S. Paulo adhuc infideli, qui ex inordinato zelo Dei Ecclesiam persequebatur: *Per zelum Legis*, inquit S. Petrus Chrysolog. Serm. 157. *impugnabat legem, & in Deum, Dei amore peccabat.*

Nego antecedens, & ejus confirmationem. Nam zelus ille & ignorantia vincibilis oriuntur ex inordinato amore, saltem sui ipsius, propter quem peccans negligit inquirere ea, quæ scire tenetur.

Instabis: finis ultimus est ille, ad quem omnia referuntur, nec ipse ad aliud refertur: atqui peccans mortaliter non refert omnia ad creaturam, propter quam peccat; fur v. g. non ordinat omnia ad pecuniam, quam subripit.

Nego

Nego min. Qui enim peccat mortaliter, omnia refert ad bonum privatum: Deum etiam, cum videtur illum appetere, appetit sibi ipsi: *Pravus*, inquit Aristoteles 9. Eth. cap. 8. *sua gratia cuncta agit, tanto magis, quanto pravior*. Et S. Thomas in 2. dist. 42. q. 1. art. 2. sic scribit: *Finis ultimus in amore commutabilium bonorum est ipse homo propter quem alia quærit: & ideo si radix peccati accipiatur ex parte ipsius peccantis, erit una: si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter se peccans quærit, erunt plures.*

Urgebis: Peccator est capax amicitiæ: atqui amor amicitiæ non procedit ex appetitu boni privati, alias esset amor concupiscentiæ: ergo peccans non refert omnia ad seipsum.

Dist. min. Amor amicitiæ proprie dictæ, qualis est in homine justo, Conc. Improprie dictæ, qualis est in peccatore, Nego min. *Caritas*, inquit Apostolus, 1. Cor. 13. ..... *non quærit quæ sua sunt*. Cum enim sit quædam participatio naturæ divinæ, semper inclinat justum in bonum Dei: inordinatus vero amor sui, qui caritati opponitur, quique in peccatore dominatur, omnia ordinat ad bonum privatum. Unde amicitia, nisi ex amore Dei procedat, bonum amici ultimate refert ad privatum appetentis commodum, *amicabilia ad alios, ex his quæ sunt, ad seipsum profecta esse videntur*, 9. Eth. cap. 4.

Instabis iterum: Sequeretur eum qui peccat venialiter, ex deliberata voluntate constituere suum ultimum finem in creatura. Nam omnis actio humana ex motione alicujus finis ultimi procedit: atqui actio, quæ fit ex deliberata voluntate, est humana: ergo est propter aliquem ultimum finem. Porro ille ultimus finis non potest esse Deus, cum peccatum veniale non sit referibile ad Deum: ergo est bonum privatum.

Dist. seq. Sequeretur constituere secundum quid ultimum finem in creatura, & in bono privato, Concedo: Constituere absolute, & simpliciter, Nego. Verum quidem est quod quicunque venialiter peccat, inordinate se diligit, refertque ad seipsum quidquid utilitatis apprehendit in objecto. Sed inordinatus ille amor

sui non procedit usque ad contemptum Dei, quemadmodum in eo qui peccat mortaliter, quia non excludit caritatem, per quam homo seipsum ulterius ordinat ad Deum. Ita S. Thomas in primum dist. 1. quæst. 3. art. unico ad quartum.

Dices 2. Actus caritatis tantum Deo tribuit, quantum peccatum mortale detrahit; sicut enim per peccatum mortale tollitur a Deo ratio ultimi finis, & asseritur vilissimæ creaturæ; ita per actum caritatis supremus ille honos Deo confertur, & creaturæ denegatur. Atqui actus caritatis non est infinitus nisi extrinsece: Ergo peccatum mortale est offensa Dei extrinsece tantum infinita.

Nego primam propositionem, & quidquid ex ea concluditur. Qui enim Regem in throno sedentem veneratur, non est comparandus ei, qui illum inde deturbaret. Et ratio est, quia honor est in honorante: injuria vero in persona læsa; hoc est, tantum honorat quis, quantum se subjicit alteri; & contra, tantum lædit personam, quantum illam deprimit. Per peccatum autem mortale Deus infinite deprimitur, quatenus vilissimæ creaturæ postponitur: per caritatem vero vix quidquam Deo subjicitur, cum creaturæ omnes comparatæ Deo sint tanquam nihilum: *Quicumque*, ait S. Thomas, quæst. 28. de verit. art. 2. *rem aliquam digniorem indigniori postponit, injuriam ei facit, & tanto amplius, quanto res illa est dignior. Quicumque autem in re temporali finem sibi constituit, quod facit omnis mortaliter peccans, ex hoc ipso quantum ad affectum suum postponit Creatorem creaturæ, diligens plus creaturam quam Creatorem; finis enim est, qui maxime diligitur. Cum ergo Deus in infinitum creaturam excedat, erit peccatum contra Deum infinita offensa ex parte dignitatis ejus, cui per peccatum injuria fit, dum ipse contemnitur.*

Confirmatur responsio: Honor quem Christus Deo Patri exhibuit, est infinitus simpliciter, quia habet pro subjecto personam simpliciter infinitam; honor enim est in honorante, qui se subjicit. Ergo peccatum mortale est simpliciter infinitum in ratione offensæ Dei,

quia

quia subjectatur in persona infinita; injuria enim est in persona læsa, quæ deprimitur.

Q. 2. *Malitia peccati mortalis, & malitia peccati venialis differuntne essentialiter?*

R. Differunt: Quia malitia quæ opponitur fini ultimo, & destruit caritatem, differt specie, & essentialiter ab illa, cui ista non competunt: atqui *sola* peccati mortalis malitia est opposita fini ultimo, & destructiva caritatis habitualis: Ergo.

Dices: Illa peccata essentialiter non differunt, quorum objecta sunt ejusdem speciei: atqui objecta peccati mortalis, & venialis sunt ejusdem speciei: nec differunt nisi secundum majus & minus: Ergo.

Minor probatur. Motus indeliberatus odii circa Deum, est peccatum veniale; deliberatus vero, mortale: atque illi duo motus habent idem objectum, nempe Deum. Item objecta furti levis & gravioris non differunt nisi secundum magis & minus: Ergo.

Dist. maj. Objecta formalia, Concedo: Materialia, Nego maj. Nam eadem pecunia potest esse objectum materiale vanitatis, avaritiæ, & injustitiæ, quæ sunt peccata specie distincta propter diversa objecta formalia.

Dist. similiter min. Peccata venialia & mortalia habent sæpissime objecta ejusdem speciei materialia, Conc. Formalia, Nego min. Si quis v. g. die Jovis scienter produceret cænam carnibus instructam ultra mediam noctem, circa unum & idem objectum materiale peccaret venialiter ante mediam noctem, in hypothesi quod edisset cum levi intemperantia; & mortaliter post mediam noctem, quia tunc adveniret nova formalitas, nempe nova transgressio legis, novaque deordinatio in voluntate. Idem advertetur in odio Dei indeliberato, si comparetur cum deliberato, & in furto levi cum gravi collato; voluntas quippe in indeliberato motu odii, & in levi furto, non vult separari a Deo, neque constituere suum ultimum finem in creatura, ad quod mutato consilio se determinat in odio deliberato, & in furto gravi.

Instabis; Idem est specie actus caritatis in via & in

patria, licet mutetur cognitio Dei; nam obscuritati fidei succedit claritas visionis beatificæ. Ergo major aut minor advertentia difformitatis, quæ est in objecto, non efficit actum specie distinctum.

Quidquid sit de antecedente, dist. conseq. major vel minor advertentia non efficit actum specie distinctum, si eadem difformitas ubique deprehendatur, Conc. Si alia, Nego conseq. Cum igitur Beati, quando erant in via, crediderint & amaverint quæcumque vident in Deo, non desunt Theologi, qui doceant amorem Dei in via & in patria esse ejusdem speciei. Sic duo superbiæ motus circa idem objectum materiale & formale sufficienter cognitum, non differunt nisi accidentaliter, licet unus procedat ex clariori cognitione, alter vero ex obscuriori, quia in utroque eadem turpitudo apprehenditur, licet diversimode: sed si per cognitionem perfectiorem alia detegeretur turpitudo, actus inde consequens esset alterius speciei propter diversum objectum formale.

Ergo fieri nequit, ut unum numero peccatum veniale evadat mortale, & contra, quia peccatum mortale & veniale essentialiter differunt, habentque objecta formalia specie distincta. Ergo delectatio venerea, quæ est venialis ante sufficientem advertentiam, & mortalis post, licet in sensualitate, sive in appetitu concupiscibili perseveret idem numero motus, in voluntate tamen rationali est duplex specie actus; vult quippe post sufficientem advertentiam quod ante noluit, nimirum separari a Deo, & constituere suum ultimum finem in creatura.

Dices: ex S. Augustino Tract. 12. in Joann. *Plura minuta peccata, si negligantur, occidunt: quemadmodum minuta grana arenæ, si multa sint, premunt, atque opprimunt, & aqua paullatim per sentinam intrando, si non exhauriatur, mergit navim*. Ergo plura peccata venialia mortalia evadunt.

Dist. antec. Occidunt dispositive, quemadmodum levis febris, si non curetur, tandem extinguit calorem naturalem; & mortem affert, Concedo: Occidunt per se formaliter, Nego antec.

Q. 3.

Q. 3. *Quibus signis discerni potest peccatum mortale a veniali?*

R. 1. Ad peccatum mortale duo requiruntur. Primum, ut sit materia gravis. Secundum, ut sit sufficiens advertentia & deliberatio, unde si alterutrum desit, non erit nisi peccatum veniale. Quare mendacium jocosum, & furtum unius assis, licet ex deliberata voluntate procedant, sunt peccata dumtaxat venialia propter levitatem materiæ: contra vero delectatio turpis, quamvis sit materia gravis, si tamen desit sufficiens advertentia, aut libertas, venialis censetur.

R. 2. Cum S. Augustino lib. Enchir. cap. 77. & seqq. aliquando in praxi difficile est determinare, an, & quale sit peccatum: *Quæ sint autem levia*, inquit, *& quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda judicio ... putari posset non esse peccatum misceri conjugi non filiorum procreandorum caussa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis; ut adulterii sive cujusquam alterius immunditiæ mortiferum malum devitet infirmitas. Quis autem jam esse peccatum neget, cum dare veniam facientibus Apostolica auctoritas fateatur ... sunt autem quædam, quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi Veritas diceret? aut quis æstimaret quam magnum peccatum sit dies observare, sicut observant qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt, vel nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora, nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait, timeo ne forte sine caussa laboraverim in vobis? Hinc accidit quod peccata, cum in consuetudine venerint, aut parva, aut nulla esse creduntur. Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, &c.*

Itaque ad ponderandam peccatorum gravitatem, in primis consulenda S. Scriptura, præsertimque novum Testamentum, ubi Christus legem naturalem explicuit, vindicavitque a falsis interpretationibus hominum. Attendenda verba, quibus ibidem res aliqua

prohibetur, an sub gravi pœna; ex gravitate enim pœna colligitur gravitas culpæ.

Cum autem omnia, quæ servanda & vitanda sunt, expresse non contineantur in Scriptura Sacra, consulenda est etiam traditio Ecclesiæ, videndum quid Sancti Patres & Theologi communiter circa difficultatem propositam senserint, quemadmodum præscribit Concil. Trident. sess. 4. *Ad coercenda*, inquit, *petulantia ingenia ... nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum .... sacram Scripturam ad suos sensus contorquens ... interpretari audeat.*

CAPUT VII.

De Peccato originali.

Versamur in materia accuratius pertractanda, cum in mente S. Augustini notitia peccati originalis, & fides redemptionis humanæ per Christum sint duo veluti cardines, circa quos vertitur Christiana Religio: *Vide*, inquit S. Doctor, epist. 157. alias 89. *quemadmodum* commendat (Apostolus) *unum & unum, idest, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad justificationem, cum tanto post Adam Christus venerit in carne; ut sciamus etiam antiquos justos, quicumque esse potuerunt, nonnisi per eandem fidem fuisse liberatos, per quam liberamur & nos, scilicet, Incarnationis Christi, quæ illis prænuntiabatur.*

Enimvero an medicum admittet, qui se sanum existimat, aut redemptorem agnoscet, qui nescit se fuisse captivum? Ut ergo sciamus, quæ, & quanta nobis attulerit Christus, prius noscamus oportet quid in Adam amiserimus.

Hæc autem circa peccatum originale nobis investiganda sunt. 1. Utrum revera existat. 2. Quid sit, & in quo consistat. 3. Quomodo traducatur in Adæ posteros. 4. Utrum ita necessario in omnes transmittatur, ut nullus excipi possit. 5. Quæ sint illius pœnæ, tum in præsenti vita, tum in futura.

§. I.

§. I.

Utrum existat peccatum originale.

NEgarunt Pelagiani, docueruntque 1. Adamum peccando sibi soli nocuisse, morbos, mortem, & concupiscentiam non esse effectus peccati illius, sed naturales naturæ humanæ defectus. Postea tamen argumentis Catholicorum coacti sunt confiteri mortem corporis ex Adamo trahi, non vero peccatum. Priorem Pelagianorum errorem xvi. sæculo amplexi sunt Anabaptistæ, & Sociniani; posteriorem Zuvingliani: contra utrumque

Respondeo: De fide est per Adæ prævaricationem omnes homines nasci peccato, morti, & aliis miseriis obnoxios. Ita enim definiit Concilium Trident. contra Anabaptistas & Zuvinglianos sess. 5. can. 2. his verbis. *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli & non ejus propagini asserit nocuisse... aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod est mors animæ, anathema sit.*

Probatur 1. ex Scriptura, Psal. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum*, in quem locum scribit S. Augustinus enarrat. in Psal. *quid est, quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam?* Job 14. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu qui solus est?* Quem locum sic vertunt septuaginta Interpretes: *Nemo mundus a sorde, cujus est unius diei vita super terram.* Agitur hic de sordibus, quas solus Deus mundare potest; atqui sordes pannorum infantilium emundare possunt homines: ergo textus ille non potest intelligi ad mentem Socinianorum de sordibus corporeis, sed intelligendus est de peccato, & ita interpretati sunt Patres antiquissimi, ut Sanctus Clemens Alexandrinus lib. 3. Strom. Origenes hom. 12. in Leviticum; Sanctus Augustinus in Psalmum 50. Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per pec-*

catum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccaverunt.

Nec dicant Pelagiani & Sociniani Adamum transmisisse peccatum non propagine, sed imitatione, quatenus suo exemplo posteros ad peccatum induxit; nam, ut argumentatur S. Aug. lib. 3. de peccat. mer. c. 9. si Apostolus peccatum illud commemorare voluisset, quod in hunc mundum non propagine, sed imitatione intraverit, ejus principem, non Adam, sed Diabolum diceret, de quo scriptum est, *ab initio Diabolus peccat*. Deinde mors intravit per peccatum; cum ergo ipsa in parvulos desæviat, sequitur peccatum in eos fuisse transmissum non imitatione, sed propagine.

Denique, ex Apostolo, peccatum Adæ derivatur ad parvulos, sicut justitia Christi ad regeneratos; atqui justitia Christi non per solam imitationem, sed per veram in illo regenerationem communicatur fidelibus, ut constat vel ex solo exemplo parvulorum, qui in Christo regnerantur, etiamsi illum imitari non possint.

Probatur 2. ex omnibus Conciliis, quæ in Oriente, in Occidente & Africa contra Pelagianos celebrata, errorem, quem impugnamus, proscripserunt: *Ubique diffusus Christi exercitus*, inquit S. August. lib. 3. contra Julian. cap. 1. *debellavit apud Carthaginem Cælestium, quando ipse non eram, & rursus Constantinopoli longe a regionibus Africanis*. Adde & Diospoli in Palæstina, ubi sequentes Pelagii propositiones anathemate sunt percussæ. Prima, *quod peccatum Adæ ipsum solum læserit*. Secunda, *quod infantes nuper nati in illo statu sint, in quo Adam fuit ante prævaricationem*. Tertia, *quod neque per mortem, vel prævaricationem Adæ omne genus hominum moriatur*. Quarta, *quod infantes, etsi non baptizentur, habeant vitam æternam*. Denique Concilium Arausicanum in Gallia sic habet can. 2. *Si quis soli Adæ prævaricationem suam, & non ejus propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna est peccati, non autem & peccatum, quod est mors animæ per unum hominem in omne genus hominum transiisse testatur, injusti-*

justitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti, per unum hominem, &c.

Probatur 3. ex Patribus, S. Irenæus lib. 3. cap. 20. *Quemadmodum*, inquit, *per inobedientiam unius hominis . . . peccatores facti sunt multi, & amiserunt vitam; ita oportuit & per obedientiam unius hominis . . . justificari multos, & percipere salutem.*

Origenes hom. 14. in Lucam sic habet, *Parvuli baptizantur in remissionem peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo tempore peccaverunt? aut quando potest ulla lavacri in parvulis ratio subsistere, nisi juxta illum sensum, de quo paullo ante diximus, nemo mundus a sorde, nec si unius diei*, &c. & lib. 4. contra Celsum, *in Adamo omnes moriuntur, & damnati sunt in similitudinem prævaricationis Adami; nec tam de uno quoppiam, quam de toto humano genere Scriptura divina loquitur.*

Sanctus Cyprianus epist. 59. *Quanto magis*, inquit, *prohiberi non debet infans* (a baptismate) *qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit. Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.* Similia habet Sanctus Firmilianus epist. quæ est 75. inter Epistolas S. Cypriani.

S. August. lib. 3. de peccatorum meritis cap. 6. asserit hanc esse antiquam & universalem Ecclesiæ Traditionem, peccatum & mortem ab Adamo in ejus posteros propagine transmitti, *Non aliud*, inquit, *de peccato originali, ex quo Christi Ecclesia constituta est, divinarum Scripturarum Tractatores scripserunt, non aliud a majoribus acceperunt, non aliud posteris tradiderunt.*

Dices 1. Ezechielis 18. habetur: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris sui:* Ergo.

Nego conseq. Nam ex dicendis, peccatum originale non est peccatum Adami, sed cuique inest proprium. Unde S. Augustinus lib. 3. de pec. mer. cap. 8. Pelagianis eundem textum objicientibus, sic respondet: *Imputat non jam aliena, sed propria: carnali generatione*

jam eorum sunt, quibus nondum spirituali regeneratione dimissa sunt. Et lib. 6. contra Julianum cap. 12. *Aliena sunt proprietate actionis, & nostra sunt contagione propugnationis*.

Dices 2. *Ubi non est lex*, inquit Apostolus, Rom. 4. v. 5. *nec prævaricatio*; atqui infantes non acceperunt legem: Ergo nulla in eis prævaricatio, nec proinde peccatum.

Distinguo min. Non acceperunt legem in sua conceptione & nativitate, Conc. Non acceperunt legem in primo parente, in quo continebantur, & in quo audierunt, *in quocumque die comederis, morte morieris*, Nego minor.

Distinguo similiter conseq. nulla in eis prævaricatio, nec proinde peccatum per propriam voluntatem, Conc. Per voluntatem Adami, quæ & ipsorum fuit, Nego conseq. Ita S. Aug. c. 7. lib. 3. de pec. mer. *Nec illud*, inquit, *liquide dici potest, quod peccatum Adæ etiam non peccantibus nocuit, cum Scriptura dicat, in quo omnes peccaverunt. Nec sic dicuntur ista aliena peccata, tanquam omnino ad parvulos non pertineant: siquidem in Adam omnes tunc peccaverunt, quando in ejus natura illa insita vi, qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt; sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi agebant vitas proprias; sed quidquid erat in futura propagine, vita unius hominis continebat*.

Dices 3. Rom. 5. *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*: Ergo mortem dumtaxat, non peccatum ex Adamo trahimus.

Distinguo anteced. Qui non peccaverunt propria voluntate, sive, ut loquitur Apostolus, in similitudinem prævaricationis Adæ, Concedo: Qui non peccaverunt simpliciter, & voluntate Adami, Nego anteced. Mors enim, quæ regnavit usque ad Moysen, est pœna justa: atqui non esset justa, nisi supponeretur peccatum. Unde Apostolus expresse dicit, *usque ad legem peccatum erit in mundo: peccatum autem non imputabatur*, idest, non agnoscebatur: per legem enim cognitio peccati. Ita S. Aug. lib. 6. contra Julianum cap. 4.

In-

Instabis 1. Apostolus ibidem subdit: *Si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei . . . . in plures abundavit*: Ex quibus sic argumentari licet; Plures sunt, ex Apostolo, qui in Christo justificantur, quam qui in Adamo peccaverunt; atqui plures illi in Christo justificati paucissimi sunt respectu Infidelium, & eorum, qui sine Baptismo decedunt: ergo paucissimi admodum sunt, ad quos peccatum Adami transmittitur.

R. 1. In Græco non habetur, *plures*, sed *multos*, πολλοὺς. 2. Termini illi, *multi*, *plures*, *omnes*, promiscue hic usurpantur ab Apostolo, ut legenti patebit, ait enim, *in omnes homines mors pertransiit: in quo* (Adamo) *omnes peccaverunt*. Item, *si unius delicto multi mortui sunt, per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ*: & paucis interjectis: *per unius obedientiam justi constituentur multi. Cum dictum est*, inquit S. August. lib. 6. contra Julianum cap. 24. *per unum in omnes transisse peccatum; & postea, per unius inobedientiam peccatores constitutos multos, ipsi sunt multi, qui & omnes*. Nec singulare est Apostolo voces illas promiscue usurpare; nam, ut ibidem observat S. Doctor, Deus sic illa usurpavit, Genes. 22. ubi dictum est Abrahæ: *in semine tuo benedicentur omnes gentes, & patrem multarum gentium posui te*. Hic quippe *eosdem omnes, multas*, inquit S. Doctor, *& easdem multas omnes esse monstratum est*. Quanquam dici potest cum Estio per vocem, *plures*, Apostolum non attendere ad multitudinem eorum, qui Christi gratiæ participes fiunt, sed ad copiam gratiæ, quæ superabundavit, adeout plus nobis restituerit Christus, quam in Adamo perdiderimus, scilicet donum perseverantiæ, auxilia efficacia; hæc enim non fuerunt in statu innocentiæ.

Instabis 2. 1. Cor. 15. v. 22. Apostolus hanc comparationem Adamum inter & Christum instituit: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur*: atqui non omnes in Christo vivificabuntur: ergo neque in Adamo omnes moriuntur.

R. In hoc stare comparationem Apostoli: sicut

quotquot ex Adamo generantur, ii reatum peccati & mortis contrahunt; ita quotquot in Christo regenerantur, ii justitiam & vitam supernaturalem percipiunt, & si perseverent, felicitatem æternam: & e converso sicut qui ex Adamo via ordinaria non nascitur (quemadmodum Christus) in Adamo non moritur; ita qui in Christo non renascitur, spiritualiter non vivificabitur.

Dices 4. Ex Apostolo 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum, sive malum*: atqui parvuli, subsumebant Pelagiani, nihil mali in corpore gesserunt: ergo nullam pœnam referent.

R. 1. Retorquendo argumentum contra Adversarios, parvuli, qui decedunt sive ante, sive post Baptismum, nihil boni in proprio corpore gesserunt: ergo nullum præmium recipient, nec regno cælorum, nec vita æterna donabuntur: quod est longe absurdissimum, etiam in sententia Adversariorum.

R. 2. cum S. Aug. lib. 6. contra Julianum c. 10. locum illum intelligendum de adultis tantum, ut patet ex contextu capitis, *propria corporis sui dixit, quod ad unumquemque in seipso jam viventem pertineat*.

Dices 5. Veteres præsertim Græci, diserte negarunt peccatum originale, sic enim scribit S. Gregorius Nyssenus oratione de infantibus, qui prætatura morte abripiuntur, *nec ab initio quidem* (parvulus) *prorsus in animum morbum admisit*. S. Chrysostomus homilia ad Neophytos, *infantes*, inquit, *baptizamus, cum non non sint coinquinati peccato, ut eis detur, vel addatur sanctitas*. Et Theodoretus lib. 4. hæreticarum Fabularum cap. 18. *quorsum infantes baptizamus, qui peccatum nondum gustarunt*? Ergo.

Distinguo antecedens; Infantes peccatum in animum non admiserunt, non gustarunt, peccatum inquam, actuale, & personale, Concedo; peccatum orignale, Nego antecedens. Ita Sanctus Augustinus lib. 1. contra Julianum verba Sancti Chrysostomi objicientem cap. 6. *Peccata dixit parvulos non habere, sed propria*.

Unde illos innocentes merito nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus nondum natos nihil egisse boni sive mali: non secundum id quod ait, per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi.

Probatur solutionem esse ad mentem laudatorum Patrum.

Ac primo quidem S. Gregorii Nysseni, qui in Ps. cap. 16. sic loquitur: *Sordes hominis peccatum est, quod una cum humana orditur natura, quoniam in peccatis concepit me mater mea.*

Secundo; S. Chrysostomi plura testimonia profert S. Augustinus cit. cap. 6. quibus diserte adstruit peccatum originale; sic enim scribit S. Chrysostomus ad Olympiam: *Quando Adam peccavit, illud grande peccatum omne genus humanum in commune damnavit.* Homil. 10. in epist. ad Rom. *Manifestum*, inquit, *quoniam non ipsum peccatum, quod ex legis transgressione, sed illud peccatum, quod ex Adæ obedientia, hoc erat quod omnia contaminavit.* Et infra, *ut cum tibi dixerit Judæus;* Quomodo unius virtute Christi mundus salvatus est? *possis eis dicere, quemadmodum uno inobediente Adam mundus damnatus est .... nam alium pro alio damnari, non valde videtur habere rationem; alium autem pro alio salvari, & decentius magis & rationabilius apparet. Si igitur illud factum est, multo magis hoc.* Quin ex ipsamet Homilia ad Neophytos; quam Julianus opponebat, S. Augustinus eruit validissimum argumentum pro peccato originali: ait enim S. Chrysostomus, *venit semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille induxit initium debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis.* Quæ verba S. Augustinus contra Julianum sic contorquet: *nunquid contentus fuit dicere*, paternum chirographum, *nisi adderet*, nostrum, *ut sciremus antequam fœnus peccatis nostris posterioribus augeremus, jam illius chirographi paterni ad nos debitum paternum pertinere?*

Tertio, de mente etiam Theodoreti constat: tum quia scripsit post profligatam ubique Pelagianorum hæ-

resim,

resim, & maxime in Concilio Ephesino generali, quod ignorari non potuit: tum quia in cap. 5. epist. ad Rom. hæc habet: *Dicit itaque divinus Apostolus, quod cum Adam peccavisset, & mortalis propter peccatum factus fuisset, utrumque ad genus pervenit. Ad omnes enim homines mors pervasit, quatenus omnes peccaverunt. Non enim propter primi parentis peccatum, sed propter suum* (quia ex Tridentino est unicuique proprium) *unusquisque mortis decretum suscipit*: Etiam infantes, quamvis voluntate propria non peccaverint.

Instabis: S. Chrysostomus agnoscit quidem omnes homines in Adamo incurrisse mortis reatum, & damnationem; sed constanter negat in ipso constitutos esse peccatores; ait enim homil. 17. in epist. ad Corinth. *Quid ergo faciam ego? propter illum pereo? Certo non propter illum. Neque enim tu mansisti non peccans: sed si non idem peccatum, alterum certe admisisti. Alioqui autem neque a supplicio* (mortis) *accepisti damnum, sed lucrum*. Et hom. 39. in eandem epistolam, expendens illud, *sicut in Adam omnes moriuntur*, sic habet, *omnesne, dic quæso, mortui sunt in Adam morte peccati? Quomodo ergo Noe justus in generatione sua? quomodo alii omnes? ... Nam si hoc quidem dictum est de corpore, stat quod dicitur: sin autem de justitia & peccato, nequaquam*: Ergo.

Nego ant. In laudatis enim textibus vult dumtaxat S. Doctor peccatum Adami, & posterorum ejus non esse irreparabile, quemadmodum peccatum Angelorum: mortem quidem, quæ inde influxit, esse ineluctabilem; sed non ita peccatum, cum Noe, Abraham, & plures alii in Scripturis justi prædicentur.

Urgebis, atqui S. Chrysostomus diserte asserit homines reatum mortis dumtaxat contraxisse; nullatenus vero peccati, hom. quippe 10. in epist. ad Rom. ad illa verba cap. 5. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*, quæstionem movet, & solvit his verbis: *videtur quæstionem non pusillam habere quod dictum est; sed si quis accurate attenderit, & hoc quoque perfacile solvetur. Quonam*

num igitur quæstio fuerit ? dicere videlicet multos ob unius inobedientiam peccatores extitisse. Illo enim peccante, ac mortali effecto, & qui ex eo orti sint ; eos tales esse, nihil absurdum. At ex illius inobedientia alterum peccatorem extitisse, id vero quam (obsecro) congruentiam & consequentiam habeat? invenietur enim sic nec pœnas quidem debere qui talis fuerit, si quidem non ex seipso peccator extiterit. En difficultas proposita; sequitur responsio. *Quid igitur hoc loco ; verbum hoc* peccatores, *significat ? Mihi videtur tantundem significare, quantum illud, supplicio obnoxii ac mortis rei.*

Nego subsumptum; quæ enim opponuntur, astruunt doctrinam Catholicam, nedum destruant. Concedit quippe S. Doctor, nec mortis pœnam debere, qui peccator non extiterit, & inde concludit nos in Adamo factos esse peccatores & mortales, vocemque illam, *peccatores*, in mente Apostoli tantundem significare, id est, æque patere ac *mortalis*, *ut cum tibi Judæus dixerit, quo pacto uno recte agente Christo, universus orbis salvus factus est, possis illi respondere, quo pacto uno inobediente Adam universus orbis condemnatus est ? quanquam nihil simile inter se habeant peccatum & gratia, mors & vita.* Quibus posterioribus verbis S. Chrysostomus supponit peccatum & mortem conjungi in Adæ posteris, sicut gratiam & vitam in filiis Dei adoptivis; unde pergit in eadem homilia; *nam & supplicio liberati sumus, & vitiositatem omnem deposuimus, & de integro regenerati sumus, & resurreximus sepulto vetere homine, & redempti sumus, & sanctificati.*

Dices 6. Tertullianus lib. de Bapt. cap. 18. probans Baptismum in parvulis differendum, donec adoleverint, sic scribit: *quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum*: Ergo.

Nego cons. Nam ex S. Augustino supra laudato, *peccata dixit parvulos non habere ; sed propria. Unde illos innocentes merito nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus, nondum natos nihil egisse boni sive mali.*

Di-

Dices 7. S. Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum aperte negat peccatum originale; sic enim habet post medium: *Dicant ergo nobis ubi fornicatus est infans natus? vel quando sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus? ... Et quando dixit David, in peccatis conceptus sum, &c. dicit quidem prophetice matrem Evam, sed Eva fuit mater viventium, & si in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato, neque vero ipse peccatum ... non accusat eum, qui dixit, Crescite & multiplicamini, sed primas impulsiones* (concupiscentiæ) *& motus ex generatione, per quos Deum non agnoscimus, dicit impietates.*

R. 1. Locum illum esse adeo difficilem, ut multis Theologis videatur in eo contineri objectionem Cassiani contra quam pugnat S. Clemens, non ipsam S. Doctoris sententiam; sed contrarium suadet libri contextus. 2. ut benigne interpretemur S. Doctorem, plura movent, 1. singularis ejus eruditio. 2. ex Schola ejus prodiit Origenes, peccati originalis eximius assertor, ut constat ex laudatis supra ejus textibus. 3. Nullus hactenus accusavit S. Doctorem de peccato originali male sensisse, nec Pelagiani illum in suum patrocinium appellarunt, ut colligitur ex scriptis S. Augustini. 4. Ex scopo mens ejus est elucidanda. Insectatur quidem Cassianum, qui sicut Marcionitæ, & postea Manichæi, duo rerum principia statuebat, alterum spiritualium, & quidem bonum: alterum corporalium, & ipsum malum. Contra insurgit S. Clemens, probatque non accusandum, sed laudandum eum, qui dixit, *Crescite & multiplicamini*: matrimonium non esse fornicationem, ut contendebant Adversarii: nec generationem esse malam, alioqui non corpus dumtaxat, sed & anima ipsa esset peccatum, quod posterius negabat Cassianus; non enim generatur solum corpus, sed totus homo constans ex corpore & anima: accusandas solummodo primas impulsiones & motus ex generatione, id est, concupiscentiam, quam S. Thom. & plures Theologi peccatum originale asserunt, non tamen eo sensu, eoque hæretico, quo Pseudoreformati, ut infra ostendemus: illas autem impulsiones non esse

ipsam

ipsam hominis substantiam, sed accessiones ad hominis substantiam, quemadmodum ex S. Basilio loquitur S. Augustinus cit. lib. 1. contra Julianum. Detorquet quidem textus, quibus astruitur peccatum originale, scilicet *nullus est a sorde mundus*, Job 14. *In iniquitatibus conceptus sum*, Psal. 50. *Execranda dies in qua natus sum*, Jer. 20. ut novum & acrius bellum declinet; quis enim nesciat Catholicos peccati originalis defensores a Pelagianis traduci solitos, quasi cum Marcionitis & Manichæis duo rerum principia invehrent? Fatendum tamen quod ex ejusmodi argumentandi ratione videatur posse inferri peccatum originale non existere; sed illationem hanc non debuit præcavere S. Clemens, ut qui ea ætate scriberet, qua nondum exorti erant hæretici, qui deinceps fidem peccati originalis labefactarunt, *disputans in Catholica Ecclesia*, inquit S. August. lib. 16. contra Julianum cap. 6. *non se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullus pulsabatur, vobis* (Pelagianis) *nondum litigantibus, securius loquebatur*.

Instabis: ille directe & perspicue negat peccatum originale, qui negat infantem, qui nihil operatus est cecidisse sub execrationem Adæ: atqui S. Clemens disertis verbis id negat, *quando*, inquit, *sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil operatus est*: Ergo.

Distinguo maj. qui negat ad mentem Catholicorum, Concedo: qui negat ad mentem Adversarii, Nego maj.

Dist. similiter min. S. Clemens negat infantem cecidisse sub prævaricationem Adæ, quasi substantia ejus secundum corpus sit mala, Concedo: quasi vitiositas non accesserit ejus substantiæ, Nego minor. accusat enim *primas impulsiones & motus ex generatione*, quæ secundum reatum peccati in Baptismo delentur, quamvis secundum quod in eis est materiale, in baptizatis remaneant, ut docent SS. Augustinus & Thomas; & colligitur ex ipso S. Clemente, qui eodem lib. 3. Stromat. dicit nos per Baptismum regenerari, *cum hæc sit*, inquit, *alia satio in creatione*. Et lib. 4. *non tale esse vult, quales etiam genuit*

nuit ex matrice aquæ: atqui generatio supponit mortem peccati.

Instabis iterum, quæ fuerit mens S. Clementis, conjicere licet ex suis Discipulis: Atqui Origenes ab ipso edoctus, non agnovit peccatum originale, ut patet ex ejus commentario in Epist. ad Rom. in quo illud Apostoli, *peccatum in hunc mundum intravit*, sic interpretatur, ut velit per mundum intelligendos homines terrenos, qui exemplo & in similitudinem Adæ, propria voluntate legem transgrediuntur. Enimvero quomodo Origenes peccatum originale agnoscere potuisset, cum docuerit animas deliquisse, priusquam infunderentur in corpora tanquam in carceres? Unde S. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos, qui auctoritate Origenis gloriabantur, sic scribit; *Transite ad Amasium vestrum qui præterita in cælis, & antiqua delicta solvi dicit in Baptismo.*

Nego min. Origenes quippe in illo Commentario verba Apostoli pro more allegorice exponit: allegoria autem non destruit sensum litteralem, quem luculenter confirmavit locis supra laudatis. Unde in ejus sententia priora animarum delicta, & peccatum originale simul in Baptismo delentur.

Dices 8. Cum Juliano apud S. Augustinum lib. 2. de nupt. & concup. cap. 28. non peccat iste, qui nascitur, non peccat iste, qui genuit, non peccat ille, qui condidit: per quas igitur rimas inter tot præsidia peccatum fingitur ingressum?

Confirm. 1. Damnantur nuptiæ, si aliquid habere credantur, unde filii damnabiles generantur. 2. non omnia peccata dimittuntur in Baptismo, si in baptizatis conjugibus remanet malum, ex quo generentur mali; non enim possunt parentes quod non habent, in liberos transfundere. 3. non peccat, qui non potest aliud esse quam creatus est; *Nemo namque*, inquit Aristoteles lib. 3. Eth. cap. 5. *exprobrabit cuiquam si sit aut natura, aut ægritudine, aut vulnere cæcus: quod si ebrietate, aut aliquo flagitio captus sit oculis, omnes utique carpent, ac increpabunt: vitia igitur corporis ea*

quæ

quidem, quæ in nostra sunt potestate, reprehenduntur & ea vero quæ non sunt, non increpantur.

Respondet S. Augustinus cit. cap. 28. *quid quæris latentem rimam, cum habet apertissimam januam?* per unum hominem, *ait Apostolus:* per unius debitum, *ait Apostolus:* per inobedientiam unius hominis, *ait Apostolus. Quid quæris amplius? quæ quæris apertius? quid quæris inculcatius?* Itaque per voluntatem, qua peccavit Adamus a Deo constitutus caput generis humani, peccatum in ejus posteros transiit. *Omnes homines,* inquit S. Thom. 1. 2. q. 81. art. 1. „ qui nascuntur ex Adam possunt considerari ut unus homo, in quantum conveniunt in natura, quam a primo parente accipiunt ... sic igitur multi homines ex Adam derivati, sunt tanquam multa membra unius corporis: actus autem unius membri corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primo movet membrum. Unde homicidium, quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, si consideraretur manus secundum se, ut divisa a corpore, sed imputatur ei, in quantum est aliquid hominis, quod movetur a primo principio . . . hominis. Sic igitur inordinatio, quæ est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis, qui movet motione generationis omnes, qui ex ejus origine derivantur, sicut voluntas animæ movet omnia membra ad actum. Unde peccatum, quod sic a primo parente in posteros derivatur, dicitur originale. Sicut peccatum, quod ab anima derivatur ad membra corporis, dicitur actuale: & sicut peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur, non est peccatum illius membri, nisi in quantum illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum: ita peccatum originale non est peccatum hujus personæ, nisi in quantum hæc persona recipit naturam a primo parente; unde & vocatur peccatum naturæ, secundum illud Ephes. 2. *Eramus natura filii iræ.* „

Non

Non peccat igitur parvulus dum nascitur, sed peccatum contrahit, quod in Adamo commisit; nam ex S. Aug. lib. 2. de nupt. cap. 5. *per unius illius voluntatem malam omnes peccaverunt, quando omnes ille unus fuerunt*. Hinc Apostolus Rom. 5. non dicit de Adamo, *in quo omnes peccant*, sed *in quo omnes peccaverunt*, moxque subdit, *peccatores constituuntur multi* nempe per generationem, in qua contrahitur macula peccati originali, a qua actu denominantur peccatores.

Ergo præceptum non comedendis de ligno scientiæ boni & mali datum fuit Adamo, non ut singulari dumtaxat homini, sed ut capiti totius generis humani; ita ut ipso obediente, ejus posteris censerentur obedientes, & ipso transgrediente, transgredientes. Utrum autem intercesserit pactum proprie dictum inter Deum & Adamum, disputant Theologi. Alii affirmant, alii, ut nobis videtur, verisimilius negant, contendentes satis fuisse Deum decreto suo absoluto (quod pactum utcunque dici potest) justitiam originalem, tanquam donum totius naturæ humanæ in Adamo reposuisse ea conditione, ut voluntas ipsius habenda esset pro vuluntate posterorum: quantum ad observationem & transgressionem præcepti, ex quo pendebat conservatio & amissio justitiæ originalis. Hanc Dei ordinationem colligunt ex Scripturis Sanctus Hieronymus ex cap. 6. Osee, *ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum*: & S. Augustinus lib. 16. de Civit. Dei c. 19. & lib. 2. de nupt. cap. 11. ex illo Genes. 17. *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit, anima hujus de populo Dei; quia Testamentum meum dissipavit*. In quæ verba sic scribit Sanctus Doctor, *tunc dissipavit Testamentum Dei, non hoc de imperata circumcisione, sed illud de ligni prohibitione*. Hinc Sanctus Basilius hom. de jejunio, ait 5 (quasi nos ipsi in Adamo comederimus) *quoniam non jejunavimus, exulamus a Paradiso*.

Neque vero illud Dei decretum iniquum videri debet, ex eo præsertim, quod posterorum non fuerit expectatus consensus. 1. quia Deus magis habet in sua potestate voluntates hominum, quam ipsi suas.

Si

Si ergo Respublica inconsultis pupillis, statuit voluntatem tutoris pro voluntate pupillorum, ita ut quidquid ille egerit, ab illis actum censeatur; quanto magis Deus utpote supremus Dominus, id poterit? 2. quia sicut nos suo præcepto obligavit in Adamo, ita etiam nos in ipso donis suis exaltavit: illa quippe ad posteros erant trasmittenda, si Adamus ea conservasset, quod facile poterat, nulla tentatione pulsus, nulla difficultate præpeditus; præceptum erat servatu facile, & transgressio illius peccatum immane; verisimile enim est pactum, seu Dei decretum ipsi innotuisse, tum ut præcepti gravitatem agnoscens, nihil negligeret in re tanti momenti, tum ut transgressio ejus esset voluntaria, quatenus obnoxios reddebat posteros.

Neque etiam sequitur damnandas esse nuptias aut peccare parentes, dum generant; quia nec actus conjugalis, nec ipsi parentes sunt vera caussa peccati originalis, sed tantum conditio, sine qua non traduceretus peccatum originale: *sicut creanti Deo*, inquit Sanctus Augustinus lib. 3. contra Julianum cap. 24. *non imputatur, quod rationales naturæ a bono dificiunt, sed quod bonum sunt; sic parentibus gignentibus, & malo concupiscentiæ bene utentibus non imputandum est, quod cum eo malo filii nascuntur, sed quod bonum sunt.*

Ad id vero, quod objiciebat Julianus, parentes a labe peccati originalis per Baptismum purgatos, non posse transfundere in liberos peccatum quod non habent, respondet S. Augustinus, triticum licet a paleis purgatum, generare tamen aliud triticum paleis involutum, & semen oleæ producere oleastrum, seu oleam sylvestrem. Ideo autem parentes baptizati communicant peccatum, quod non habent, quia non sunt illius origo, sed instrumenta, ac veluti canales, per quos peccatum a primo parente trasmittirur.

Instabis: licet Deus sit omnipotens, & supremus omnium Dominus, non potest facere quod repugnat: atqui repugnat actionem ab alio elicitam sine meo consensu, quin & invincibiliter me ignorante, ex dispositione

Dei

Dei ita esse in me voluntariam, ut ex ea sim vel laudandus & præmio donandus, si bona sit, vel vituperandus, & damnandus, si mala 1. quia voluntarium definitur id, quod fit a principio interno cognoscente singula, in quibus est actio. Hinc actio alterius, quam non approbo, non est voluntaria respectu mei, quia est a principio mihi extraneo. Similiter quod facio per ignorantiam invincibilem, non est in me voluntarium, multo minus quod fit ab alio me prorsus ignorante. 2. quid absurdius, magisque repugnans fingi possit, quam me ideo vituperandum, & damnandum esse propter blasphemiam hominis apud Indos constituti; quia Deus pro suo supremo dominio in omnium voluntates, meam in illo homine reposuit, me non consentiente & ignorante? 3. quia per veterem Adam peccatores constituti sunt multi, sicut per novum Adam justi constituuntur multi: atqui fideles non ita justificantur in Christo, ut per ullum ejus opus bonum fiant laude digni, mereanturque vitam æternam; parvuli enim recens baptizati illam non consequuntur, tamquam præmium aut mercedem, sed tanquam hæreditatem: Ergo.

R. 1. Si nulla esset difficultas in explicando peccato originali, traductio ejus non esset mysterium, nec fidei indigeremus ad illud credendum.

Hic ergo, sicut in aliis mysteriis, agnoscenda est imbecillitas ingenii humani, exclamandumque cum Apostolo Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* Nimirum ut rationem reddat eorum omnium, quæ infinita sua sapientia profert de Thesauris suis. Verum cum Theologi sit respondere argumentis, quæ contra Religionis nostræ mysteria ab infidelibus proponuntur, ostendereque ea non esse contra, sed solum supra rationem:

R. 2. Argumenta in objectione collecta, concludere dumtaxat pro peccato personali, non pro peccato naturæ, quale est peccatum originale. Equidem ad pec-

peccatum personale requiritur usus & libertas propriæ voluntatis: sed ad peccatum naturæ sufficit voluntas naturæ, seu capitis, in quo erat natura. Ita S. Thomas in 2. dist. 30. q. 2. art. 2. ubi sic scribit: „ Oportet, quod secundum hoc, quod aliquid rationem culpæ habet, secundum hoc ratio voluntatis reperiatur. Sicut autem est quoddam bonum, quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam, ita etiam est quædam culpa naturæ, & quædam personæ. Unde ad culpam personæ requiritur voluntas personæ, sicut patet in culpa actuali, quæ per actum personæ committitur: ad culpam vero naturæ non requiritur, nisi voluntas in natura illa. " Juxta quam doctrinam

R. 3. In forma ad objectionem, distinguendo minorem, repugnat actionem ab alio elicitam sine meo consensu esse in me voluntariam voluntate personali, Concedo: voluntate naturæ, Nego minorem; quid enim repugnat naturam in capite peccatricem, ideoque vituperabilem spoliari donis supernaturalibus, vulnerari in naturalibus, quatenus nempe propter peccatum originale appetitus sensitivus, & inferiores potentiæ sinuntur acrius impetere rationem, quam si homo in puris naturalibus conditus fuisset? Quod si cui durum nimis videatur, propter hujusmodi peccatum naturæ homines æterno igne cruciandos, responsio in promptu est, quod tale obsequium fides a nobis non exigat, liceatque unicuique credere cum pluribus Catholicis, parvulos propter peccatum originale privandos dumtaxat æterna beatitudine; sed de pœnis peccati originalis postea.

§. II.

Quid sit peccatum originale; & in quo formaliter consistat?

RESpondeo cum Sancto Augustino lib. de moribus Ecclesiæ cap. 22. *hoc peccato antiquo nihil est ad prædicandum notius: nihil ad intelligendum secretius*

Hinc

Hinc nascitur opinionum diversitas circa essentiam peccati originalis; nam ex Tertulliano, varietas opinionum venit ex ignorantia veritatis.

Ac 1. ex Heterodoxis Mathias Illyricus Lutheranus docuit peccatum originale esse quandam substantiam malam a diabolo productam, ita ut homo per peccatum originale fuerit substantialiter mutatus. Ceteri vero Lutherani & Calvinistæ sentiunt peccatum originale esse formaliter ipsam concupiscentiam, seu naturæ humanæ corruptionem, & quandam pravitatem in omnes animæ partes diffusam. Ita Calvinus lib. 2. Instit. cap. 1. *Videtur ergo*, inquit, *peccatum originale hæreditaria naturæ nostræ pravitas, & corruptio in omnes animæ partes diffusa, quæ primum facit reos iræ Dei, tum etiam opera in nobis profert, quæ Scriptura vocat opera carnis, atque id est proprie, quod a Paulo sæpius peccatum nominatur.*

Dixi, *formaliter*, ut innuerem concupiscentiam in mente Novatorum habere veram rationem peccati, cum contra Catholici constanter propugnent eam non dici peccatum, nisi metaphorice, vel ad summum materialiter, ut nonnulli contendunt.

Atque ex hoc falso principio Adversarii deducunt peccatum originale per Baptismum non deleri, sed tegi dumtaxat in prædestinatis, cum in iis concupiscentia remaneat, ac in illorum sententia, bona etiam justorum opera inficias, ut diximus Tract. de Gratia.

Ut autem pateat in quo situs sit Novatorum error,

Nota duplicem distingui concupiscentiam, actualem scilicet, & habitualem. Actualis sunt actus inordinati, & indeliberati, qui contra rationem & legem Dei exurgunt: habitualis vero est naturalis propensio in bonum privatum.

Rursus concupiscentia habitualis tripliciter sumi potest. 1. Pro propensione ad bonum sensibile, quatenus est conveniens naturæ rationali; voluntas enim est inclinatio in bonum totius suppositi, quod cum sit sensibile & rationale, naturaliter propendet in bonum honestum & sensibile: *In tantum concupiscere est homini*

natu-

naturale, inquit S. Thomas 1. 2. q. 82. art. 3. ad 1. *in quantum est secundum rationis ordinem; concupiscentia autem quæ transcendit limites rationis, inest homini contra naturam, & talis est concupiscentia originalis peccati*. 2. Strictius pro qualibet inordinatione virium animæ, & hoc sensu concupiscentia diffunditur in omnes animæ potentias, voluntatem scilicet, intellectum, & appetitum sensitivum. 3. Strictissime pro inordinatione membrorum corporis, vel ipsius animæ, qua vitiose propensa est ad voluptates carnis, quæ ex tactu percipiuntur.

Porro in mente Adversariorum, neque concupiscentia actualis, neque habitualis primo modo sumpta, est formaliter peccatum originale. Non quidem actualis, quia est aliquid consequens ad peccatum originale, & est verus ejus effectus. Neque habitualis primo modo spectata, quia ut sic est homini naturalis, competebatque Adamo in statu innocentiæ: ergo concupiscentia secundo & tertio modo dumtaxat est formaliter peccatum originale, juxta Novatorum doctrinam.

Catholici explosa Hæreticorum impietate, in varias abeunt sententias circa formalem peccati originalis rationem.

Prima est eorum, qui reponunt peccatum originale in morbida quadam qualitate, quæ ex carne per peccatum infecta derivatur in animam. Ita Henricus a Gandavo quodlib. 2. quæst. 11. & Gregorius Ariminensis in 2. dist. 20. q. 2. art. 1.

Secunda est Alberti Pighii in controversia de peccato originali, & Catharini in Opusculo de peccato originali, disput. 6. qui definiunt peccatum originale esse denominationem extrinsecam petitam ab actuali prævaricatione Adami, in quo omnes eramus, adeo ut peccatum originale non sit unicuique proprium.

Tertia est plurium Theologorum, & maxime Thomistarum, qui docent peccatum originale materialiter esse concupiscentiam habitualem secundo & tertio modo spectatam, formaliter vero defectum justitiæ originalis, & in hanc sententiam inclinare videtur

Sanctus Thomas 1. 2. q. 82. art. 3. ubi sic habet
„ Oppositorum oppositæ sunt caussæ : est igitur at-
„ tendenda caussa originalis peccati ex caussa origi-
„ nalis justitiæ, quæ ei opponitur : tota autem or-
„ dinatio originalis justitiæ ex hoc est, quod volun-
„ tas hominis erat Deo subjecta, quæ quidem subje-
„ ctio primo & principaliter erat per voluntatem
„ cujus est movere omnes alias partes in fine. Un-
„ de ex aversione voluntatis a Deo consecuta est
„ inordinatio in omnis aliis animæ viribus. Sic ergo
„ privatio originalis justitiæ, per quam voluntas sub-
„ debatur, est formale in peccato originali : omnis
„ autem alia inordinatio virium animæ se habet in
„ peccato originali, sicut quiddam materiale . . . .
„ *quæ quidem inordinatio* communi nomine potest di-
„ ci concupiscentia.

Quarta Sententia in Scholis admodum communis, statuit peccatum originale materialiter esse privationem justitiæ originalis inadæquate sumptæ, hoc est, gratiæ sanctificantis; formaliter vero ipsummet peccatum actuale, quod in Adamo commisimus, quodque moraliter in unoquoque permanet, tanquam vera macula, donec Baptismo, vel perfecta conversione ad Deum fuerit absterſa : namque, inquiunt illi Theologi, peccatum originale est in posteris Adam per modum habitus : ergo de eo idem sentiendum, quod de peccato habituali : atqui ex dictis peccatum habituale est privatio gratiæ sanctificantis propter actum malum, qui præcessit : homicidium, inquit Sanctus Augustinus, transit actu, sed manet reatu, hoc est, licet percussio injusta præterita sit, præsens tamen est illius macula, a quo percussor denominatur homicida & peccator : nec deleri potest nisi per infusionem gratiæ sanctificantis: ergo similiter peccatum originale, cum sit habituale, est privatio gratiæ sanctificantis propter actualem prævaricationem, cujus rea est posteritas Adami, in quo omnes unus homo erant, quæque in non renatis moraliter manet. Pressius dici potest in hac sententia peccatum originale esse privationem justitiæ originalis quatenus est habitua-

tualis aversio à Deo propter prævaricationem, quæ præcessit in Adamo.

Dixi, *privationem justitiæ originalis, inadæquate sumptæ*: tria enim complectitur justitia originalis. Primum est, perfecta subjectio voluntatis ad Deum per gratiam sanctificantem. Secundum, integra subordinatio virium inferiorum ad rationem. Tertium, obedientia corporis ad animam, per quam corpus incorruptibile animam non gravabat, nec ullis molestiis premebat. Primum autem est caussa secundi & tertii, ut docet S. Augustinus in Psal. 143. *Agnosce ordinem, inquit, quære pacem: tu Deo, tibi caro. Quid justius? quid pulchrius? tu majori, minor tibi: servi tu ei, qui fecit te, ut tibi serviat, quod factum est propter te... si autem contemnis tu servire Deo, nunquam efficies, ut tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris a servo*, Et S. Thomas opusc. 2. c. 192. „ Quia, *inquit*, tam ordinata integritas tota caussabatur ex subjectione humanæ voluntatis ad Deum, consequens fuit, ut subducta humana voluntate a subjectione divina, deperiret illa perfecta subjectio inferiorum virium ad rationem, & corporis ad animam: unde consecutum est, ut homo sentiret in inferiori appetitu sensibili concupiscentiæ, & iræ, & ceterarum passionum inordinatos motus, non secundum ordinem rationis, sed magis repugnantes, & eam plerumque obnubilantes, & quasi perturbantes. Consecutum est etiam, ut in corpore sentiretur corruptionis defectus, ac per hoc homo incurreret necessitatem moriendi, quasi anima jam non valente corpus in perpetuum continere.

Si privatio justitiæ originalis spectetur tertio modo, nullus dixerit eam esse formaliter peccatum originale, cum Christus habuerit corpus mortale, & doloribus obnoxium: si secundo modo, soli Hæretici asserunt eam esse formaliter peccatum originale. Restat ergo, ut in hac quarta sententia privatio justitiæ originalis primo modo dumtaxat sit ratio formalis peccati originalis.

§. III.

Expenduntur sententiæ Hæreticorum circa rationem formalem peccati originalis.

Q. 1. UTrum peccatum originale sit substantia mala a Diabolo producta, ut concedit Illyricus?

R. Minime 1. quia Jo: 1. *omnia per ipsum* (Verbum) *facta sunt*, *& sine ipso factum est nihil*: ergo nulla est substantia, nisi sit a Deo: atqui peccatum non est a Deo: ergo peccatum originale non est substantia. Hinc S. Augustinus conc. 1. in Psalm. 68. *Quia per iniquitatem*, inquit, *homo lapsus est a substantia, in qua factus est*: (*iniquitas quippe ipsa non est substantia, non enim iniquitas est natura, quam formavit Deus: sed iniquitas est perversitas, quam fecit homo*) *venit Filius Dei ad limum profundi, & non est substantia: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Naturæ omnes per ipsum facta sunt, iniquitas per ipsum facta non est; quia iniquitas facta non est*. 2. quia illa impia sententia olim damnata est in Manichæis, qui teste S. August. volebant malum esse aliquam substantiam naturæ nostræ admixtam: 3. quia inde sequeretur peccatum originale non auferri per Baptismum, cum in illo nulla auferatur forma substantialis.

Dices 1. Sunt actus essentialiter mali & peccata formaliter, ut blasphemia, qui secundum esse materiale & physicum sunt a Deo; secundum vero moralem inordinationem a mala voluntate: ergo a pari absque injuria Creatoris, potest dari aliqua substantia essentialiter mala, producta a Deo quidem, si spectetur ejus entitas physica, quia ut sic creatura est: a voluntate vero mala sive Dæmonis, sive primi parentis, si ratio habeatur inordinationis moralis, quæ in ipsa inest.

R. 1. Retorquendo argumentum contra Illyricum: omnis actus inordinatus secundum entitatem, & physice spe-

spectatus, est bonus: ergo & omnis substantia: ergo nulla est natura substantialiter mala, nec proinde peccatum formaliter.

R. 2. Inordinatio consequens naturam humanam in origine vitiatam, est ipsamet concupiscentia, quæ, quatenus rationi & legi repugnans, est mala, sed ut sic non est substantia, sed defectus, nec potest dici peccatum originale, nisi materialiter, quia manet in renatis, in quibus deleta est macula peccati originalis.

Instabis: ex præcedentibus actibus malis generatur habitus erroris & vitii: quidni & substantia mala?

R. 1. Quæstio est inter Philosophos, an habitus mali sint qualitates realiter distinctæ? Plures negant, contenduntque esse meras modificationes. 2. Si sint qualitates realiter distinctæ, certe non sunt peccata formaliter, sed propensiones dumtaxat ad peccatum, utpote quæ aliquandiu remaneant in homine a peccatis justificato. Quod autem sunt habitus vitiosi, idipsum est habitualis inordinatio concupiscentiæ.

Dices 2. Peccatum originale dicitur radix omnium peccatorum, corpus peccati, *vetus homo noster*, inquit Apostolus Rom. 6. *simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati:* atqui radix & corpus denotant substantiam: ergo.

Nego min. Namque 1. cupiditas, quæ sane substantia non est, dicitur ab Apostolo 1. Tim. 6. *radix omnium malorum*; 2. corpus peccati proprie est collectio plurium peccatorum, quæ destruitur per gratiæ adjectionem, non per substantiæ interitum, ut loquitur Tertullianus lib. de Resurrectione carnis cap. 47. *ut evacuetur corpus delinquentiæ per emendationem vitæ, non per interitum substantiæ.*

Dices 3. Quod est divinæ legi contrarium, illud est peccatum proprie dictum: atqui natura humana per peccatum originale vitiata est legi contraria; Ergo.

Dist. min. Est contraria propter peccatum ipsi inhærens, Concedo: est contraria per seipsam & propriam substantiam, Nego min.

Dices 4. Natura humana creata fuit imago Dei: atqui peccatum originale destruxit imaginem Dei.

Dist. min. destruxit imaginem Dei accidentalem, quæ consistit in donis supernaturalibus, Concedo: imaginem substantialem, quæ consistit in anima rationali, quæ spiritalis est, intellectu & voluntate prædita, sicut & ipse Deus: Nego min.

Q. 2. *Peccatum originale estne formaliter ipsa concupiscentia?*

R. De fide est, non esse concupiscentiam; ita enim definivit Concilium Tridentinum, sess. 5. Can. 5. *Si quis, per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam rationem peccati habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit .... manere autem in Baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed utiliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet .... hanc concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.*

Probatur 1. ex Scriptura, Rom. 8. *nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Et c. 6. *qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in illo?* 1. Jo:. 1. *sanguis ejus emundat nos ab omni peccato.*

Nec dicant Adversarii, nihil esse damnationis in renatis, quia peccatum, quod in ipsis inest, per justitiam Christi tegitur, nec imputatur.

Nam Apostolus Coloss. 3. dicit non exuere veterem hominem, & induere novum, *exspoliantes vos*, inquit, *veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum.*

Deinde cap. 6. v. 2. & 4. Epist. ad Rom. confert renovationem, quæ fit in Baptismo cum resurrectione Christi, *Mortui sumus peccato*, inquit, *ut quomodo*

Chri-

Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus: atqui Christus resurgens corruptionem carnis & moralitatem non texit per indumentum gloriæ, sed prorsus deposuit. Ergo pariter in mente Apostoli ita Christum in Baptismo induimus, ut omnem prorsus peccati maculam exuamus. Plura vide in tractatu de Gratia cap. 4. §. 1.

Probatur 2. ex S. Aug. lib. 1. de nupt. & concup. c. 23. ubi sic habet: *Nam ipsa quidem concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque ut ea perpetrent a regina mente membra non dantur: ut si non fit, quod scriptum est*, non concupiscas, *fiat saltem quod alibi legitur*, post concupiscentias tuas non eas. *Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod & peccato factum est, & peccatum (si vicerit) facit, reatus ejus valet in regenerato: quem reatum Christi gratia per remissionem omnium peccatorum in regenerato (si ad mala opera ei quodammodo jubenti non obediat) valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cum jam in regeneratis non sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Idemque sic vocatur peccatum, quia peccatum (si vincit) facit, sicut vocatur frigus pigrum, non quod a pigris fiat, sed quod pigros faciat.* Quæ verba adeo clara sunt, ut Calvinus non possit ea obscurare, faterique cogatur lib. 3. Instituit. cap. 3. §. 10. Augustinum in hac parte sibi esse contrarium.

Dices 1. concupiscentia est peccatum, ex Apostolo Rom. 7. *jam non ego*, inquit, *operor illud, sed quod habitat in me peccatum*, id est, concupiscentia. Ergo.

Distinguo antecedens; est peccatum metaphorice, Concedo: est peccatum vere & proprie, Nego antec. Ita Sanctus Augustinus, & Patres Tridentini supra laudati.

Dices 2. Sanctus Augustinus lib. de nupt. & concup. capite 26. dicit concupiscentia in renatis jam non esse peccatum: ergo supponit fuisse peccatum in non

renatis. *In iis ergo*, inquit, *qui regnerantur in Christo, cum remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, utique necesse est, ut reatus etiam hujus licet adhuc manentis concupiscentiæ remittatur, ut in peccatum (sicut dixi) non imputetur.* Tum eam conferens cum peccato habituali adulterii subdit, *manet, si non remittatur, sed quomodo manet, si præteritum sit, nec amplius fiat, nisi quia præteriit actus, manet reatus?* Ergo secundum S. Augustinum concupiscentia proprie peccatum est; non actuale: ergo habituale & originale; & lib. 3. contra Julianum cap. 3. scribit, *sicut cecitas cordis & peccatum est, quo in Deum non creditur, & pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur: & caussa peccati, cum aliquid mali cordis errore committitur: Ita carnis concupiscentia, adversus quam bonus spiritus concupiscit, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis: pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis: & caussa peccati defectione consentientis, vel contagione nascentis:* ergo concupiscentia peccatum est, non solum quia est a peccato & pœna peccati præcedentis, & caussa subsequentium, sed vere & proprie ipsamet est peccatum.

Confirmatur ex S. Augustino, concupiscentia non est a Patre, odio habetur a Deo: atqui omnia sunt a Patre, præter peccatum proprie dictum, nihilque odit Deum eorum, quæ fecit: ergo concupiscentia proprie peccatum.

R. 1. Reatus concupiscentiæ, qui tollitur per Baptismum, est inordinatio, & habitualis aversio a Deo, in qua dicemus §. sequenti, consistere formaliter peccatum originale. Tollitur autem hæc aversio per gratiam sanctificantem, qua voluntas est habitualiter conversa ad Deum, eique subdita, ita ut ceteri defectus, qui remanent post Baptismum sub nomine concupiscentiæ, jam censeantur involuntarii, & contra inclinationem voluntatis per gratiam renovatæ. Unde

R. 2. Distinguendo: ita renatis concupiscentia est peccatum metaphorice tantum, quia est involuntaria si ei non consentiatur; est pœna peccati, quod in

Adamo

Adamo præcessit: & caussa peccati, cum extorquet consensum, Concedo: est peccatum formaliter, Nego Hæc omnia patent ex laudato cap. 23. lib. de concup. ut agnoscit ipse Calvinus.

Ad confirmationem respondeo: concupiscentia quatenus spectatur, ut simplex inclinatio ad bonum sensibile, est a Deo & ab eo diligitur, ut sic enim est bonum quoddam naturale; & consentaneum creaturæ rationali, ut præcedenti §. diximus. Sed quatenus deficit, & est inordinata propensio in bonum sensibile, non est a Deo, nec ab eo diligitur; est enim defectus, qui refundi non debet in auctorem, sicut nec rubigo ferri in artificem, quia ejusmodi defectus non oriuntur ex aliqua culpa opificis, sed ex ipsamet natura defectibili. Unde ex eodem Sancto Augustino lib. 1. Retractationum cap. 9. *Quamvis ignorantia, & difficultas essent primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset.*

Instabis; Deus non potest esse ductor habitus vitiosi, puta intemperantiæ, quia inclinat ad malum: ergo non concupiscentiæ.

Nego conseq. & paritatem. In eo differt habitus vitiosus a concupiscentia, quod ille per se inclinet ad malum; intemperantia, v. g. est formaliter inclinatio ad sumendum cibum & potum contra rationis ordinem, quod est per se malum, cum ex dictis Tractatu præcedenti; malitia sit ipsa difformitas contraria naturæ rationali. At concupiscentia per se inclinat dumtaxat ad bonum sensibile quod est conveniens naturæ sensitivæ, quæ cum in homine sit etiam rationalis, debet regi a ratione, tanquam inferior a superiore.

Confirmatur responsio: Nullus potest bene uti habitu vitioso, quia per se malus est, & contrarius rationi: at concupiscentia bene utuntur sancti conjuges, ex Sancto August. lib. 2. de nupt. & concup. cap. 21. ergo per se mala non est, sed per accidens, quatenus impedit rationis officium; sed ad id per se non tendit, sicut habitus vitiosi.

§. IV.

Expenduntur sententiæ Catholicorum circa formalem rationem peccati originalis.

Q. 1. PEccatum originale estne qualitas morbida?

R. Est fictitia illa qualitas, & prorsus impossibilis: vel enim naturaliter produceretur ex actuali Adæ peccato, vel supernaturaliter: atqui neutrum dici potest: non primum; quid enim habuit speciale prævaricatio Adami, quod non habeant ceteræ prævaricationes? atqui aliæ prævaricationes, puta homicidia, adulteria, non producunt qualitatem morbidam in corpore peccantis; quæ transeat ad ejus posteros; ergo neque prævaricatio Adami. Non secundum; quia si supernaturaliter a Deo produceretur, Deus esset auctor peccati, quod impium est dicere: Ergo.

Q. 2. *Peccatum originale consistitne formaliter in denominatione extrinseca, petita a peccato actuali Adami?*

R. Non consistit; Probaturque 1. ex Scriptura, Rom. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors:* atqui peccatum actuale Adami, cum fuerit actus immanens, non intravit in mundum: ergo præter peccatum actuale Adami datur aliquid intrinsecum ad posteros ejus transiens. Deinde Apostolus ibidem docet, peccatum, sicut mortem, in omnes transiisse: ergo: sicut mors est in unoquoque, ita & peccatum; neque enim quis potest magis dici peccator peccato alterius, quam mortalis alterius mortalitate. Denique Apostolus eo loci comparat peccatum: quod trahimus ex Adamo, cum justitia, quam haurimus ex Christo: atqui illa justitia non est formaliter ipsa Christi justitia, a qua intrinsece justi denominantur; sed est justitia intrinsece inhærens; ergo peccatum originale non est actuale Adami peccatum, a quo parvuli formaliter denominantur peccatores.

Probatur 2. Ex Concilio Tridentino, sess. 5. can. 3. in quo sic definit: *Si quis hoc Adæ peccatum, quod.*

quod origine unum est, propagatione, non imitatione transfusum omnibus inest, unicuique proprium..... per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum mediatoris Domini nostri Jesu Christi... anathema sit. Hinc sententia Pighii & Catharini, quam hic impugnamus, communiter rejicitur, ut erronea, & in fide periculosa, quin & a quibusdam, ut a Suarez, habetur tanquam hæretica. Sed benigne explicatur a Bellarmino hoc sensu, quod ita docuerint illi auctores, peccatum originale esse denominationem extrinsecam petitam a peccato actuali Adami, ut non negaverint inde consecutam maculam habitualem, quæ in unoquoque inest, nisi renascatur in Christo.

Q. 3. *Concupiscentia estne proprie peccati originalis quiddam materiale?*

R. Minime, tum quia concupiscentia, in omnium sententia est pœna peccati originalis: atqui omnis pœna præsupponit peccatum, & est quid ad aliud consequens: tum quia concupiscentia, ex Concilio Tridentino, manet in renatis, nec per Baptismum tollitur: atqui ex eodem Concilio per Baptismum tollitur omne quod habet rationem peccati: ergo concupiscentia non habet rationem peccati, nec proprie est essentialis ejus materia.

Dices: Hæc responsio aperte pugnat contra manifestam doctrinam sancti Augustini & sancti Thomæ. De mente sancti Thomæ constat ex articulo tertio supra laudato, cap. 7. §. 2. in quo ex professo statuit concupiscentiam esse materiale peccati originalis: *Privatio, inquit, originalis justitiæ, per quam voluntas subdebatur, est formale in peccato originali; omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali sicut quiddam materiale.... quæ quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia.*

Quod autem hæc sit ipsissima sancti Augustini doctrina, probant omnes libri, quos, pro stabiliendo dogmate de peccato originali, scripsit contra Pelagianos, ex quibus duos textus duntaxat proferemus.

Primus petitur ex lib. 5. contra Jul. cap. 3. in quo sic habet: *Concupiscentia carnis & peccatum est,*

quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis, & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & caussa peccati est defectione consentientis, vel contagione nascentis. Similia habet lib. 1. de nupt. & concupisc. cap. 25. *Ad hæc*, inquit, *respondetur, dimitti concupiscentia carnis in Baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur. Quamvis autem reatu suo jam soluto, manet tamen, donec sanetur omnis infirmitas:* Ergo.

Distinguo antec. Concupiscentia in peccato originali est quiddam materiale improprie, Concedo: Proprie, Nego anteced. Ait enim S. Thomas, quod concupiscentia in peccato originali se habeat sicut quiddam materiale, quæ vox, *sicut*, denotat non esse ejus materiam essentialem, nec includi in conceptu formali peccati originalis: dicitur autem concupiscentia esse velut quiddam materiale peccati originalis, quia illud comitatur, & cum eo conjungitur in non renatis, in quibus propterea a S. August. vocatur peccatum, non quod ipsa præcise sit peccatum, cum maneat in renatis, in quibus nullum est peccatum proprie dictum. Unde sic argumentari licet: ex S. Aug. reatus peccati per Baptismum ita solvitur, ut concupiscentia ipsa secundum se spectata maneat: atqui concupiscentia, quæ manet in mentem ejusdem Sancti Doctoris, non est peccatum, sed quoddam peccati consectarium, nempe pœna & effectus peccati: ergo concupiscentia secundum se spectata non est materia essentialis peccati originalis: repugnat enim idem respectu ejusdem esse caussam & effectum; peccatum & pœnam; cum hæc sint correlativa, quæ inter se opponuntur.

Q. 4. *In quo igitur consistit formalis ratio peccati originalis?*

R. In habituali aversione a Deo, quæ intelligitur in privatione justitiæ originalis primo modo spectatæ, hoc est, in privatione gratiæ sanctificantis propter actualem prævaricationem Adæ, in quo omnes eramus, ita ut ipsa privatio gratiæ sanctificantis sit materiale peccati, & aversio a Deo, quam S. Aug. vocat reatum peccati seu culpæ, sit ipsum formale peccatum originale.

Pro-

Probatur 1. Ex refutatione aliarum opinionum.

Probatur 2. ex S. Anselmo, qui lib. de conceptu Virginis cap. 26. accuratius inquirit formalem rationem peccati originalis, cum S. Augustinus solicitus fuerit dumtaxat ejus existentiam statuere contra Pelagianos. Sic autem habet S. Anselmus: *Hoc peccatum, quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui factam per inobedientiam Adæ; justitiæ debitæ nuditatem, per quam omnes filii sunt iræ.* In eodem quoque sensu accipienda sunt verba S. Thomæ cit. art. 3. *Privatio originalis justitiæ, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale originalis peccati.*

Probatur 3. Duplici ratione. Prima, peccatum originale non est actuale, sed habituale, cum permaneat in parvulis donec regenerentur: atqui peccatum habituale ex dictis est privatio gratiæ sanctificantis cum relatione ad aliquem actum malum præcedentem, ratione cujus est voluntarium: ergo secunda in eo consistit essentia peccati originalis, a quo tanquam a radice fluunt cetera, quæ ad peccatum originale pertinent: atqui ex privatione gratiæ sanctificantis, seu justitiæ originalis primo modo sumptæ, sequuntur aliæ omnes inordinationes ex peccato Adami in nos per generationem transfusæ: Ergo.

Minor probatur ex S. Thoma 1. 2. quæst. 85. art. 3. in quo probat quatuor esse vulnera naturæ inflicta per peccatum originale; nempe infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: *Sunt*, inquit, *quatuor potentiæ animæ, quæ possunt esse subjecta virtutum; scilicet ratio, in qua est prudentia; voluntas, in qua est justitia; irascibilis, in qua est fortitudo; concupiscibilis, in qua est temperantia. In quantum ergo ratio destituitur suo ordine ad verum, est vulnus ignorantiæ; in quantum vero voluntas destituitur ordine ad bonum, est vulnus malitiæ; in quantum vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis: in quantum vero concupiscentia destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, est vulnus concupiscentiæ. Sic igitur ista quatuor sunt vulnera inflicta toti humanæ natu-*

naturæ ex peccato primi parentis: atqui quatuor illa vulnera procedunt ex privatione justitiæ originalis, quatenus subdebat mentem Deo, seu, quod idem est, ex aversione a Deo, quemadmodum docet S. August. serm. 30. alias 22. de verbis Apostoli: *Ipse*, inquit, *quando hominem creavit, utrumque fecit: utrumque conjunxit, carnem animæ subdit, animam sibi: si semper illa staret sub domino suo, semper & ista obediret dominæ suæ. Noli ergo mirari, si ea quæ deseruit superiorem, pœnam patitur per inferiorem.* Ergo ratio formalis peccati originalis consistit in habituali aversione a Deo.

Dices: Privatio justitiæ originalis, seu gratiæ sanctificantis, est effectus & pœna peccati: ergo non est ipsum peccatum.

Dist. ant. Est effectus & pœna peccati actualis, quod in Adamo præcessit, Conc. Peccati originalis, Nego ant. Est enim ipsummet peccatum originale, quemadmodum in adultis peccatum habituale est ipsamet privatio gratiæ sanctificantis propter actum malum, qui præcessit.

Instabis: Privatio gratiæ sanctificantis est a Deo subtrahente influxum, quo conservabatur justitia originalis: atqui peccatum non est a Deo: ergo privatio justitiæ originalis non potest dici peccatum originale.

Dist. maj. Privatio gratiæ sanctificantis est a Deo physice, Conc. Moraliter, tanquam a caussa particulari determinante secundam, Nego maj. Quemadmodum enim actus malus, v. gr. homicidium materialiter & physice spectatus, est a Deo tanquam a caussa universali concurrente cum caussa secunda; nec propterea Deus potest dici auctor peccati, quia defectus est refundendus in creaturam, tanquam in caussam moralem, quæ voluntarie & libere se determinavit ad actum illum: ita privatio, seu subtractio gratiæ sanctificantis materialiter & physice est a Deo, quatenus est cessatio divini influxus conservantis supernaturalem illum habitum; sed quatenus est voluntaria aversio, seu separatio a Deo, est a deficiente voluntate sive propria, si

pec-

peccatum sit personale, sive capitis, si originale. Porro in hac aversione consistit formale peccati habitualis & originalis; est enim turpe, vituperabile & damnabile, quod voluntas deficiat a lege æterna, & ab ultimo suo fine avertatur. Censetur autem voluntas permanere in illa aversione, quandiu actus malus præcedens non est retractatus: *Adulterium*, inquiebat supra S. August. *præteriit actu, remanet reatu*.

Ergo peccatum originale est mortale, quia est habitualis aversio a Deo: sicut enim recedente anima, moritur corpus, ita Deo deserente, moritur anima, non quidem omittendo vitam naturalem, sic enim est immortalis; sed supernaturalem, quæ consistit in unione cum Deo.

Ergo peccatum originale inducit pœnam damni, hoc est, privationem æternæ beatitudinis, quæ est hæreditas paterna, hæreditas enim non pertinet nisi ad filios. Porro gratia sanctificans est adoptio, qua formaliter privat peccatum originale. Hinc ab Apostolo dicimur nasci filii iræ.

Ergo peccatum originale minus est peccato habituali personali, quia minus habet voluntarii, cum non sit voluntarium nisi voluntate Adami. Utrum autem sit gravius peccato veniali, quæstio est, ad quam Bellarminus cum nonnullis aliis respondet, lib. 4. de amissione grat. cap. 10. peccatum veniale gravius esse in ratione voluntarii, minus vero in ratione mali, quia peccatum originale est privatio gratiæ sanctificantis, & consequenter æternæ felicitatis. Sed cum peccata ista sint diversi generis, vix inter se comparari possunt.

Hinc nascitur alia quæstio, utrum peccatum actuale & originale conveniant univoce. Alii probabilius affirmant; quia utrique convenit definitio peccati in genere, utrumque enim est privatio rectitudinis, quæ secundum rectam rationem deberet inesse: ex eo autem, quod unum sit voluntarium voluntate propria, alterum voluntate capitis, solum concluditur illa peccata differre specie.

§. V.

§. V.

Quomodo traducatur peccatum originale?

RESpondet S. August. lib. 5. contra Julian. cap. 3. *Hic libentius disco, quam dico; nec audeo docere quod nescio*. Additque epist. 167. alias 19. ideo Scripturam hic obscurius loqui, quam cum agitur de existentia peccati originalis: quia prius non est ita ad salutem necessarium, ac posterius: *Eleganter autem*, inquit, *dictum esse narratur, quod huic rei satis apte convenit. Cum quidam ruisset in puteum ... accessit alius, & eo viso, admirans ait: Quomodo huc cecidisti? At ille: Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim, quæras. Ita quoque fatemur, & fide catholica tenemur de reatu peccati, tanquam de puteo, etiam parvuli infantis animam Christi gratia liberandam; satis est ei, quod modo quomodo salva fiat, novimus; etiamsi nunquam quomodo in malum illud devenerit, noverimus*. Nihilominus ad propositam quæstionem cum communi Schola.

R. Traducitur peccatum originale per generationem & seminalem propagationem. Ita S. Thom. 1. 2. quæst. 81. art. 4. *Peccatum originale*, inquit, *a primo parente traducitur in posteros, in quantum moventur ab ipso per generationem, sicut membra moventur ab anima ad peccatum actuale. Non autem est motio ad generationem, nisi per virtutem activam in generatione. Unde illi soli peccatum originale contrahunt, qui ab Adam descendunt per virtutem activam in generatione originaliter ab Adam derivatam, quod est secundum seminalem rationem ab eo descendere; nam ratio seminalis nihil aliud est, quam vis activa in generatione. Si autem aliquis formaretur virtute divina ex carne humana, manifestum est quod vis activa non derivaretur ab Adam, unde non contraheret peccatum originale; sicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, si manus non moveretur a voluntate hominis, sed ab aliquo extrinsece movente*. Hinc si Eva ex costa Adæ post ejus pec-

catum

natum formata fuisset, peccato originali non fuisset inquinata, quia non extitisset in Adam secundum seminalem rationem.

Confirm. resp. 1. ex cap. 14. Job, ubi vir sanctus sic loquitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* 2. Ex Concilio Tridentino, sess. 6. cap. 1. *Sicut*, inquit, *revera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti, cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant.*

Nec dicas per semen intelligi posse carnem, aut sanguinem, juxta illud Apostoli, Rom. 1. *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*: Hæc enim Concilii verba, *cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur*, non sinunt aliud intelligi per semen, quam seminalem rationem. Christus quippe factus ex semine David & Adam secundum carnem, dici nequit conceptus sive per Davidem, sive per Adam.

Dices: Sola anima est subjectum peccati; semen autem, utpote corporeum, non attingit animam, quæ, cum sit spiritalis, non producitur generatione, sed a Deo immediate creatur.

R. Etsi anima non traducatur ex carne, nihilominus vi generationis producitur natura humana, vereque dicitur homo generare hominem, quatenus virtute seminis eas dispositiones in materiam inducit, quas infallibiliter anima consequitur. Porro natura humana, quæ sic producitur, infecta est in Adamo, communicaturque cum peccato. Nec aliud vult S. Aug. cap. 4. lib. 5. cont. Julian. ubi dicit: *Alterum in altero* (hoc est anima in corpore) *tanquam in vase viliato corrumpitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur.* Sensus enim est animam non pollui, quatenus creatur a Deo, sed quatenus conjungitur cum carne ex Adamo tracta; tunc enim efficitur pars hominis, qui in Adamo peccavit; conjungitur autem anima virtute seminis disponentis corpus ad animam rationalem.

Nec propterea fingas cum Gregorio Arimiensi qualitatem quandam morbidam ex sibilo venenoso serpentis derivatam, propter quam Adamus peccator gene-

generet peccatorem, sicut in semine leprosi est quædam realis corruptio, propter quam generat leprosum: tum quia serpens non est allocutus Adamum, sed Evam: tum quia physica illa qualitas per tot sæcula permansisset sine speciali Dei concursu, ad quem nefas est recurrere; Deus enim nec auctor, nec fautor est peccati. Corruptio igitur, & infectio est in semine moralis quidam defectus, quemadmodum si status innocentiæ permansisset, virtus transmittendi justitiam originalem fuisset quidam morale in semine.

Instabis: Concupiscentia, seu ardor libidinis, est caussa propagationis peccati originalis: atqui concupiscentia non est quid morale, sed physicum.

Maj. prob. Ex S. Aug. sic enim habet lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 9. *Ille, in quo omnes moriuntur . . . occulta tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificavit in se omnes de sua stirpe venientes*. Et lib. 1. de nupt. cap. 24. *Ex hac concupiscentia carnis quæcunque nascitur proles, originali est obligata peccato*. Atque inde concludit lib. 5. cont. Julian. cap. 9. Conceptionem Christi Domini fuisse sine peccato, quia nullus fuit motus concupiscentiæ: *Quid attinet*, inquit, *ad peccati originalis in omnes homines transitum, quoniam per concupiscentiam carnis transit, transire in eam carnem non potuit, quam non per illam Virgo concepit*.

Nego maj. 1. Quia homo in puris naturalibus conditus non generaret sine ardore libidinis, & motu concupiscentiæ, neque tamen peccatum transmitteret: contra vero qui ex posteris Adæ singulari Dei privilegio filios absque sensu libidinis procrearet, nihilominus peccatum transfunderet: ergo libido, seu concupiscentia, tanquam morbida qualitas generantium, non est vera, & actualis caussa peccati originalis. 2. Quia ideo parvuli præcise contrahunt peccatum, quia nascuntur ex Adamo, in quo omnes peccaverunt, & natura humana vitiata est. Signum autem hujusce vitii est concupiscentia, sine qua ne sanctissimi quidem conjuges generare solent.

Unde S. Augustinus ex uno alterum certo conclu-

cludit supposito hocce rerum statu. Cum ergo conceptio Christi Domini fuerit sine ullo concupiscentiæ motu, S. Doctor colligit fuisse quoque sine peccato.

Vera itaque & propria ratio, cur Christus Dominus non peccaverit in Adamo, nec ab eo peccatum in sua conceptione traxerit, ea est*, quod in Adamo fuerit materialiter dumtaxat; quemadmodum ipse Adamus fuit in limo, ex quo formatus est, & Eva in costa Adami, ex quo educta est. Ita S. Anselmus lib. de conceptu Virginis c. 23. in quo sic habet: *In illa* (Maria) *nec voluntas creaturæ prolem seminavit, nec natura germinavit, sed spiritus sanctus, & virtus Altissimi de Virgine muliere virum mirabiliter procreavit. Valde itaque diverso modo Christus erat in Adam, quando peccavit, quam erant alii, qui voluntario & naturali cursu procreantur. Istos quodammodo facit Adam, quos per acceptam potestatem humana voluntas seminando, & natura germinando procreavit. Istum vero nonnisi Deus fecit, quamvis de Adam: quia non per Adam, sed per se velut de suo.*

Urgebis: idem Sanctus Anselmus c. 7. ejusdem libri de conceptu Virginis, ait: *Non magis est in semine culpa, quam in sputo, vel sanguine, si quis mala voluntate exspuit, aut de sanguine suo aliquid emittit. Non enim sputum aut sanguis, sed mala voluntas arguitur*: Ergo peccatum originale non traducitur per viam seminalem.

Distinguo anteced. Non magis est culpa formaliter in semine, quam in sputo vel sanguine, Concedo: Virtualiter, & instrumentaliter, Nego anteced.

Distinguo similiter consequens: Peccatum originale non traducitur per viam seminalem, tanquam per caussam principem, Concedo: Tanquam per instrumentum, per quod communicatur natura humana infecta ex mala voluntate primi parentis, in quo omnes eramus, Nego consequens.

Duo itaque docet Sanctus Anselmus, nempe peccatum traduci per aliquid corporeum vitaliter seminatum, & nihilominus corporeum illud non esse formaliter malum, nec peccatum in eo habere semen, sed

in

in voluntate: *Patet igitur*, inquit, *quomodo & in infantibus non statim ab ipsa conceptione* (scilicet inchoata, & nondum perfecta) *non sit peccatum, quia nondum est anima, seu voluntas; & vera sint, quæ de divina Scriptura opposui, quippe non est in illis* (nondum animatis) *peccatum, quia non habent* (sine qua non inest peccatum) *voluntatem: & tamen dicitur inesse, quoniam in semine trahunt peccandi* (cum homines jam erunt) *necessitatem.*

§. VI.

Utrum peccatum primi parentis transeat ad omnes sine exceptione homines, qui via ordinaria ex ipso nascuntur.

R. 1. DEus potest speciali privilegio aliquem eximere ab hac communi lege, quia quamvis statutum sit omnibus semel mori, doceatque Apostolus Rom. 6. mortem ad Adamo in omnes homines pertransiisse, liberum est tamen Deo, stante illa lege, quempiam a morte servare; quidni similiter & a peccato? sed difficultas est utrum de facto aliquem tanto privilegio dotaverit.

R. 2. Temerarium est id de aliquo asserere, nisi faveat vel Scriptura, vel Traditio, & Ecclesiæ auctoritas; cum enim Scriptura universaliter affirmet omnes in Adamo peccasse, Rom. c. 5. non licet privato quemquam excipere, nisi Ecclesia cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum sanctarum, ejusmodi exceptioni faveat, eamque tanquam piam propugnari permittat: *Ego*, inquit S. Bernardus epist. 174. *quod ab illa* (Ecclesia) *accepi, securus & teneo, & trado: quod non, scrupulosius, fateor, admiserim.*

R. 3. Ecclesia hactenus non definivit, an excipienda sit beata Virgo, fueritque concepta sine peccato.

Probatur 1. auctoritate Gregorii XV. in epist. ad Regem Hispaniæ, qui urgebat ejusmodi definitionem. *Cum nondum*, inquit summus Pontifex, *æterna sapientia Ecclesiæ suæ tanti mysterii penetralia patefecerit, in Dei, Romanorumque Pontificum auctoritate debent fideles populi conquiescere.* 2. Sixtus IV. in sua Bulla, quæ incipit, *Grave nimis*, & confirmata est a Con-

cilio

cilio Tridentino sess. 5. liberam cuique facultatem reliquit tenendi partem affirmantem, vel negantem, prout, vel magis pium, vel magis probabile judicaverit. Idem docent Pius V. in Bulla edita anno 1570 Paulus V. anno 1616. & Gregorius XV. anno 1622.

Advertes autem circa prædictas Bullas & Constitutiones, quod cum dissensiones & discordiæ circa Conceptione B. M. Virginis Ecclesiam turbarent, graviaque scandala excitarent, Sixtus IV. primo prohibuit sub pœna excommunicationis, ne quis crimen hæreseos impingeret afferentibus immaculatam B. Virginis Conceptionem. Deinde Pius V. prohibuit sub pœna suspensionis, ne publice, ubi promiscua virorum & mulierum multitudo convenire solet, sententia negans immaculatam Conceptionem propugnaretur; id tamen permisit in publicis Academiæ disputationibus, ubi nulla subest scandali occasio. Idipsum postea præscripsit Paulus V. Sed cum ex ejusmodi disputationibus pax turbaretur, tandem Gregorius XV. prohibuit sub iisdem pœnis, ne in Scholis & privatis colloquiis quisquam audiret asserere B. Virginem in peccato fuisse conceptam: *Nisi*, inquit, *aliquibus fuerit specialiter indultum*. Cavent autem omnes illi Pontifices, ne quis ex prædictis Bullis & Constitutionibus colligat contrariam sententiam ab iis esse damnatam, aut improbatam.

R. 5. Absque ulla temeritatis nota licet tenere beatam Dei genitricem ex speciali Dei privilegio sine peccato originali fuisse conceptam.

Probatur. Eatenus illa opinio videri posset temeraria quatenus sine fundamento B. Virginem exciperet a regula fidei, quam tradit Apostolus Rom. 5. ubi universaliter affirmat omnes in Adamo peccasse: atqui hæc exceptio non est sine fundamento: ergo opinio, quæ asserit beatam Virginem sine peccato originali fuisse conceptam, non est temeraria.

Minor probatur 1. ex Concilio Tridentino sess. 5. ubi expresse excipit beatam Virginem ab illa generali regula. Postquam enim ex Apostolo definiit can. 2. omnes in Adamo peccasse (ista subjicit ad calcem canonis 5. *Declarat tamen hæc ipsa sancta Synodus, non*

esse

esse suæ intentionis comprehendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem; sed observandas esse Constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat.

Probatur 2. ex S. Augustino, qui lib. de natura, & gratia, cap. 36. sic habet: *Excepta sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum.*

Nec dicas, S. Augustinum agere dumtaxat de peccato actuali. Namque 1. nullam vult habere quæstionem de beata Virgine, ubi de peccatis agitur. Hæc autem exceptio est generalis. 2. Sanctus Doctor B. Virginem excipit propter honorem Domini: atqui honor Domini non minus postulare videtur, ut Mater ejus fuerit immunis a peccato originali, quam ab actuali etiam veniali. 3. In mente Sancti Augustini non minus est universalis hæc precandi formula: *Dimitte nobis debita nostra*, quam ista fidei regula, *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*; Atqui S. Augustinus non vult asserere illam precandi formulam B. Virgini fuisse præscriptam: ergo in ejus mente fidei regula peccatum originale spectans, pati potest aliquam exceptionem. Denique idem S. Doctor ex peccato originali colligit illam impotentiam moralem, quæ inest in singulis, vitandi omnia & singula peccata venialia: ergo cum concedat eam gratiam beatæ Virgini collatam, qua omni ex parte vinceret peccatum actuale, supponit similem ei negatam non fuisse, qua vitaret peccatum originale: *Propterea*, inquit lib. 5. contra Julianum cap. 9. *nullus est hominum præter ipsum* (Christum) *qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum præter ipsum, qui peccata non habuerit infantilis ætatis exortu.* In priori comparationis membro non continetur beata Virgo, ut profitetur S. August. cit. lib. de natura & grat. Ergo nec in posteriori.

Di-

Dices: De fide est, B. Virginem fuisse per Christum redemptam; ait enim Apostolus Rom. 5. *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ*: Atqui si beata Virgo non contraxit peccatum originale, non fuit per Christum redempta; quia, ut ait Zozimus Summus Pontifex, quem S. Aug. laudat epist. 191. alias 157. *nullus, nisi qui peccati servus est, liber efficitur, nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captivus*: Christus enim non venit vocare justos, sed peccatores: Ergo. Ut solvatur hæc difficultas.

Nota tribus modis posse dici aliquem in Adamo peccasse, 1. Quatenus erat in lumbis Adæ secundum rationem seminalem, quando transgressus est legem. 2. Quatenus in prima conceptione, priusquam anima rationalis infunderetur, vi generationis suæ fuit peccato obnoxius, utpote via ordinaria seminatus. 3. Quatenus conceptione jam perfecta, accepit animam rationalem justitia originali nudatam, & a Deo aversam. His præsuppositis.

Distinguo minor. Si non contraxit neque primo, neque secundo modo, Concedo: Si non contraxit tertio modo, Nego minorem. Porro beata Virgo primo & secundo modo peccavit in Adamo, sed a Christo Domino redempta est, quatenus anima ejus in primo suæ creationis instanti fuit ornata gratia sanctificante, & ita a peccati macula liberata, quam quidem actu & de facto non incurrit, sed quam incurisset, nisi gratia Dei per merita Christi fuisset præventa. Redempta est igitur, *quemadmodum*, inquit S. Augustinus in Psalm. 85. *si Medicus videat tibi imminentem ægritudinem fore ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, requiesce: recte dicis Medico, liberasti me ab ægritudine, non in qua jam eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habens caussam molestam, mittendus erat in carcerem; venit alius, defendit eum. Gratias agens, quid dicit? Eruisti animam meam de carcere. Suspendendus erat debitor; solutum est pro eo, liberatus dicitur de suspendio.* Similiter beata Virgo in Adamo contraxit debi-

debitum; voluntas ejus, sicut ceterorum hominum, continebatur in voluntate Adami vi conceptionis suæ, quæ fuit per viam seminalem, contractura erat peccatum; sed per Christum merita actu & de facto non contraxit; quia in primo instanti unionis animæ cum corpore jam organizato sanctificata est. Hoc modo solve omnes textus, tum Scripturæ, tum SS. Patrum, in quibus definitur omnes in peccato conceptos, solo Christo Domino excepto; solus enim Christus nec primo, nec secundo modo peccavit.

Non desunt Theologi, qui doceant B. Virginem ne primo quidem aut secundo modo peccavisse, existimantes legem ita datam fuisse primo parenti pro se, & posteris ejus, ut ab illa exciperetur B. Virgo per merita Christi futura: ex quo sequitur eam in conceptione nequidem habuisse debitum contrahendi peccati.

Verum hæc sententia, quæ paucissimorum est, stare non potest; quia si beata Virgo prædestinata est sancta ante prævisum Adæ peccatum, per Christum non fuit redempta; cum decretum Incarnationis præsupponat Adæ peccatum; quemadmodum probavimus Tractatu de Incarnatione. 2. Quia hæc sententia nulla fulcitur auctoritate; quæ enim ex libera Dei voluntate pendent, ea non ex humana ratione, & quibusdam convenientis pensanda sunt, & determinanda: sed ex Ecclesiæ auctoritate, cujus est explanare quæ a Deo revelata fuere, sive in Scriptura, sive in Traditione: *Periculose præsumimus*, inquit Sanctus Bernardus, epist. 174. *quidquid ipsorum* (Patrum) *in talibus prudentia præterivit*. Enim vero periculosum est ratione humana definire, quæ decora & insignia Deus B. Virgini conferre debuerit, ut dignum Filii sui habitaculum effici mereretur, quia si Deus altiori consilio forte ea non contulerit, quæ debita judicaverimus, jam invenimur divinæ Sapientiæ censores, quasi defecerit in suis consiliis: ergo in iis ante omnia consulenda est auctoritas, per quam Dei consilia nobis innotescunt: atqui nihil extat in Scriptura aut in Traditione, unde fulciri possit illa opinio: Ergo. 3. Quia non modo huic opinioni non favet Patrum auctoritas,

rum, quin ei omnes una voce contradicunt. S. Irenæus lib. 5. *Plaga serpentis*, inquit, *omnes homines sunt vulnerati, sed per crucem Christi, qui solus sine peccato venit in similitudinem carnis peccati, &c.* S. Hilarius à S. Augustin. laudatus lib. 2. contra Julian. cap. 4. ait: *Omnis caro, excepta illa quæ sine peccato venit in similitudine carnis peccati, sub peccati origine, & sub peccati lege nata est.* S. Hieronymus Dialogo 2. contra Pelagian. *absque omni peccato esse*, inquit, *soli Christo competit, omnisque humana creatura peccato subjacet*, S. Ambrosius in Isaiam, *nemo sine peccato, nisi unus solus Deus. Servatum est igitur, ut ex viro & muliere, per illam corporum mixtionem nemo conceptus expers sit delicti; qui autem expers est delicti, expers est & ejusmodi conceptionis.* S. Augustinus in Psal. 34. sic de Christo scribit: *inde carnem assumpsit de massa ipsa, quæ mortem meruerat ex peccato. Etenim, ut celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum.* Et lib. 1. de peccat. mer. c. 24. *solus ergo illi etiam homo factus, manens Deus, peccatum nullum habuit unquam, nec sumpsit carnem peccati, quamvis de materna carne peccati.* Et lib. 5. de nupt. cap. 12. docet carnem omnem, *quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati.* S. Fulgentius lib. de Incarnatione & gratia c. 6. *Caro quippe Mariæ*, inquit, *quæ in iniquitatibus fuerit concepta, caro fuit utique peccati, quæ Filium Dei genuit in similitudinem carnis peccati.* Petrus Damiani Opusc. 6. cap. 19. sic habet. Ex ipsa carne Virginis, *quæ de peccato concepta est, caro (Christi) sine peccato prodiit.* Ergo ex constanti Patrum Traditione, Beata Virgo peccatum originale aliquo modo contraxit, si non actu, saltem debito. Quæstio jam superest, utrum actu non contraxerit. Cui ut fiat satis,

R. 5. Beata Virgo peccatum originale actu non contraxit.

Probatur 1. Ex Concilio Basileensi, quod sess. 36. de Conceptione B. Virginis sic statuit anno 1439. *Doctrinam illam disserentem gloriosam Virginem Dei genitri-*

tem Mariam præveniente & operante divini Numinis gratia singulari, nunquam actualiter subjacuisse originali peccato, sed immunem semper fuisse ab omni originali, & actuali culpa, sanctamque & immaculatam, tanquam piam, & consonam cultui Ecclesiastico, fidei Catholicæ, rectæ rationi, & sacræ Scripturæ ab omnibus Catholicis approbandam, tenendam & amplexandam definimus, & declaramus, nullique de cetero licitum esse in contrarium prædicare, & docere.

Tria autem advertes circa hoc Decretum. Primum, Concilium non definiit doctrinam illam esse de fide, sed fidei consonam, & piam. Secundum, hæc definitio non habet auctoritatem Concilii œcumenici; divisi enim erant tunc Episcopi, & magna eorum pars Florentiam convenerat ad Eugenium IV. Summum Pontificem, qui totis viribus Concilio Basileensi se opponebat, & aliud Florentiæ celebrabat, quod dicitur Florentinum Generale XVII. Tertium, definitio illa maximi est ponderis: tum quia in Basileensi Concilio aderant viri non pauci, eruditione conspicui: tum quia Academia Parisiensis statim amplexa est doctrinam ea definitione contentam, atque ad eam tenendam suos alumnos solemni juramento hactenus astrinxit: tum denique quia ejusmodi definitio nedum a Summis Pontificibus, & a subsequentibus Conciliis fuerit reprobata, quin solemniter confirmata. Unde

Probatur 2. Auctoritate Summorum Pontificum. Sixtus IV. Constitutionem emisit ann. 1483. in qua prohibet sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis hæreseos damnet asserentes Conceptionem Beatæ Virginis fuisse immaculatam. Pius V. Paulus V. Gregorius XV. in suis Bullis supra laudatis sententiæ oppositæ Patronis silentium imponunt, nostramque dumtaxat publice propugnari permittunt juxta Decretum Basileense. Alexander VI. approbavit, nemine reclamante, Ordinem institutum in honorem Immaculatæ Conceptionis B. Virginis. Sed quod gravius est, Concilium Tridentinum sess. 5. supra laudata sanxit observandas esse constitutiones Sixti IV. quas & innovat.

Nec dicas ascititiam esse ejusmodi declarationem; cum non habeatur in editionibus sex primarum sessionum excusis Lutetiæ ann. 1546. & 1551. Nam reperitur in editione, quæ Romæ facta est ann. 1564. statim post absolutum Concilium, & ita ubique terrarum promulgatum est Concilium, nullis reclamantibus, etiam ex iis, qui Concilio interfuerant: quin & Calvinus hanc eandem declarationem, ut genuinum Concilii fœtum impugnat in suo Antidoto circa annum 1547.

Confirmatur. Ecclesia celebrat sollemne Festum Conceptionis: Græca quidem ante mille annos, Latina vero ante quingentos. Quamvis enim dici possit Festum illud fuisse institutum in gratiarum actionem, quod Deus per hujus Virginis Conceptionem viam patet ad promissa complenda: quo sensu conceptio Beati Joannis Baptistæ olim fuit festiva; maxime cum Gregorius XV. in sua Constitutione caveat, ne in officio illius festi voci conceptionis quidquam addatur, quale posset esse nomen adjectivum, *immaculata*; negari tamen non potest, quin Festum illud maxime faveat sententiæ affirmanti. Quin S. Bernardus epist. 74. scribit, ejusmodi festivitatem esse professionem publicam, B. Virginem sine peccato fuisse conceptam, quod privilegium illi adjudicat; unde totis viribus insurgit in Canonicos Lugdunenses, qui contra antiquum morem Festum illum instituerant, *cum hæc*, inquit, *ita se habeant* (nempe solum conceptum Christi qui est de Spiritu Sancto esse sanctum) *quænam jam erit ratio festivæ Conceptionis? quo pacto, inquam, aut sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu Sancto non est, ne dicam, de peccato est; aut festus habebitur, qui minime sanctus est? libenter gloriosa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falsa videtur induci sanctitas.*

Mitto miracula, & revelationes, quæ circumferuntur in confirmationem immaculatæ Conceptionis; ad hæc enim respondet S. Bernardus laudata epist. *Ipse mihi facile persuadeo scriptis talibus non commoveri, quibus nec ratio suppeditari, nec certa invenitur favere auctoritas.*

Dices: Novitas doctrinæ est mater temeritatis, so-

ror superstitionis, filia levitatis, ex S. Bernardo ibidem; atqui sententia de immaculata Conceptione est nova in Ecclesia: Ergo.

Minor probatur testimonio S. Bernardi, qui in præfata epistola sic carpit Canonicos Lugdunenses, quod inducerent opinionem immaculatæ Conceptionis: *Numquid Patribus doctiores, aut devotiores sumus? periculose præsumimus quidquid ipsorum in talibus prudentia præterivit. Non ita præcipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum. Ante quidem apud aliquos errorem compereram; sed dissimulabam, parcens devotioni quæ de simplici corde, & amore Virginis veniebat. Verum apud sapientes, atque in famosa nobilique Ecclesia, & cujus specialiter filius sum, superstitione deprehensa, nescio an sine gravi offensa, etiam vestri omnium dissimulare potuerim.* Hactenus S. Bernardus de iis, qui ipsum præcesserant, & qui sua ætate florebant, ut Rupertus, S. Anselmus, qui cum S. Bernardo ejusdem fuerunt sententiæ, sicut qui eum subsecuti sunt Scholæ principes, Albertus Magnus, Alexander Alensis, S. Thomas, & S. Bonaventura.

R. 1. Sanctum Bernardum non impugnare nostram sententiam tanquam perniciosam, & periculosam in fide, sed sobrie, &, ut ita dicam, subdubitanter contra eam scribere: sic enim Epistolam suam concludit: *Quæ autem dixi, absque præjudicio sane dicta sint sanius sapientis. Romanæ præsertim Ecclesiæ auctoritati atque examini totum hoc, sicut, & cetera, quæ ejusmodi sunt, universa reservo; ipsius, si quid aliter sapiat, paratus judicio emendare*: ex quibus vides, & quid sentiret piissimus Pater, si viveret hoc tempore, quo Ecclesia Romana recipit doctrinam immaculatæ Conceptionis, & quo sensu novam dixerit, nimirum quia quæstio nondum ejus ætate enucleata fuerat. Unde

R. 2. Dist. maj. novitas doctrinæ est nota temeritatis & falsitatis: si doctrina, quoad materiam sit nova, & ab antiqua traditione prorsus aliena, Conc. si sit nova, quoad explicationem dumtaxat, Nego maj. alioquin omnes fere definitiones & explicationes

nes Ecclesiæ saperent novitatem ; multa enim successu temporis propter controversias identidem nascentes Ecclesia elucidat & definit credenda fide divina, quæ perspicua non erant in Traditione.

Dist. similiter min. Sententia affirmans immaculatam Conceptionem, est nova quoad explicationem; hoc est, clarius & expressius proposita, Conc. quoad materiam, Nego min. Itaque nostra sententia nititur Veterum traditione, nedum ab ea recedat ut simpliciter & absolute nova dicatur. Nam ex S. August. lib. de Nat. & Grat. c. 36. supra laudato Matri Dei plus gratiæ collatum fuit ad vincendum omni ex parte peccatum: ex S. Ambrosio in Psal. 118. integra fuit ab omni labe peccati: ex S. Hieronymo, seu quovis alio Auctore in Psal. 77. nunquam fuit in tenebris, sed semper in luce: ex S. Sophronio in Epist. ad Sergium, quæ lecta est in Concilio generali VI. ab omni contagione corporis & animæ liberata est. Quæ momenta licet intelligi possunt de peccato actuali, ex iis tamen eruitur immunitas a peccato originali, cum constet tum ex Scriptura, tum ex Patribus, neminem ex iis, qui concepti sunt in iniquitatibus, esse sine peccato actuali. Neque desunt ex Antiquis, qui B. Virginem expresse eximant a labe originali. Sedulius V. sæculo de ea cecinit lib. 3. Paschalis operis.

Et velut e spinis mollis rosa surgit acutis;
Nil, quod lædat, habens.

S. Joannes Damascenus in oratione 2. de Nativitate B. Mariæ Virginis sic loquitur; *Natura gratiam antevertere ausa non est, sed tantisper expectavit, dum gratia fructum suum produxisset .... beatos Joachimi lumbos, e quibus immaculatum semen effluxit! o præclaram Annæ vulvam, in qua tacitis incrementis formatus fuit sanctissimus fœtus! ... o sanctissima, quæ Principatus & potestates fefellisti, immaculata conservata in Dei sponsam*: Auctor cognomento Idiota; c. 2. in contemplatione Beatæ Mariæ scripsit initio octavi sæculi B. Virginem totam pulchram esse, non in parte, sed in toto, & maculam peccati in ea non extitisse, sive mortalis, sive venialis, sive originalis.

In libro de Operibus Cardinalibus inter opera S. Cypriani, Mater Dei dicitur a ceteris differre, *quia natura communicabat, non culpa*. Ad textus vero, inquibus antiqui Patres asserunt carnem Mariæ fuisse carnem peccati, solumque Christum non sustinuisse contagia humanæ originis, jam respondimus inde erui dumtaxat Beatam Virginem contraxisse debitum peccati originalis, & carnem ejus fuisse carnem peccati, quatenus nimirum non sine libidine formata est tanquam vas vitiatum, quod ejus animam infecisset, nisi Deus eam prævenisset in benedictionibus, infundens gratiam simul & sanctitatem cum anima rationali. Atque hoc sensu S. Bernardum scripsisse ad Canonicos Lugdunenses, contendunt nonnulli, ut Bellarminus lib. 4. de amissione gratiæ cap. 16. & Mabillonius in notis ad S. Bernardi epistolam nempe piissimum Patrem voluisse dumtaxat B. Virginis Conceptionem in suis primordiis, & ante infusionem animæ rationalis fuisse vitiatam; non vero in ipso termino, hoc est, in ipsa infusione animæ rationalis. Verum nec verba, nec scopus Epistolæ patiuntur benignam ejusmodi interpretationem. Non verba, ut legentibus satis patet: non etiam scopus. S. quippe Bernardus probare intendit contra Canonicos Lugdunenses Conceptionem Beatæ Virginis non esse veneratione aut ullo cultu dignam, ex eo quod non sit sancta; *quo pacto*, inquit, *sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu Sancto non est, ne dicam, de peccato est? aut festus habebitur, qui minime sanctus est?* atqui ejusmodi ratio nullius esset ponderis in hypothesi, quod anima non fuerit infusa sine gratia sanctificante; in promptu enim fuisset Canonicorum excusatio, se non celebrare immundam seminationem, in qua nondum erat B. Virgo, sed sanctificationem, a qua cœpit existere.

Nec mirum, quod S. Bernardus, alioquin in laude B. Mariæ Virginis profusus, hunc ei honorem non detulerit, sicut & plerique Scholæ Principes, qui eum proxime secuti sunt; traditio enim in hac parte adeo obscure fluit, ut ipse Gregorius XV. Philippo III. Regi Hispaniarum urgenti Ecclesiæ definitionem scripserit æternam sapien-

tiam

tiam nondum Ecclesiæ suæ tanti Mysterii penetralia patefecisse, & cuilibet liberum esse sentire sub religioso silentio quod verisimilius judicaret.

Nihilominus nostra sententia ita obtinuit a quadringentis annis, hoc est, ab ineunte decimo quarto sæculo, quo Scotus in tertium Sent. dist. 3. q. 1. eam probabilem asseruerit, ut an. 1385. Academia Parisiensis hance propositionem Joannis de Montesono Dominicani, *est expresse contra fidem, B. Virginem Mariam, & Dei Genitricem non contraxisse peccatum originale*, sua censura notaverit in hunc modum: *Hæc propositio revocanda est tanquam falsa, scandalosa, præsumptione asserta, & piarum aurium offensiva*. Cum autem anno sequenti Guillelmus Ebroicensis Episcopus, ex familia Dominicanorum propositionem Joannis de Montesono propugnare ausus fuisset, agente eadem Academia, compulsus est revocare quæ dixerat contra sacræ Facultatis censuram: quæ ulterius progressa anno 1497. statuit, neminem deinceps ad gradum Doctoralem promovendum, nisi prius Sacramento solemni ad tenendam hanc doctrinam se obstrinxisset. Idipsum postea præstiterunt Academiæ Coloniensis, & Moguntina in Germania, Salmaticensis, Toletana, Complutensis, & plures aliæ in Hispania. Quin & plures viri celebres ex familia Dominicanorum, ut Natalis Hervæus Magister Generalis decimo quarto sæculo, S. Vincentius Ferrerius serm. 1. de Nativitate, Dominicus Soto, Ambrosius Catharinus, & plures alii eandem sententiam amplexi sunt: sicque evasit communis.

Dices: mors est pœna peccati originalis, dicente Apostolo Rom. 5. *per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*: atqui B. Virgo mortem subiit: ergo Beata Virgo incurrit pœnam peccati: atqui omnis pœna necessario supponit peccatum: ergo Beata Virgo contraxit peccatum originale.

Distinguo majorem: mors est pœna peccati originalis, vel actu, vel quoad debitum contracti, Concedo: actu & de facto contracti, Nego majorem.

Porro Beata Virgo ex dictis contraxit debitum peccati originalis.

Instabis: sublata caussa tollitur effectus: atqui peccatum originale est caussa mortis: ergo sublato peccato originali tollitur moriendi necessitas, ut quæ sit peccati originalis effectus.

Distinguo minorem: caussa mortis est peccatum originale; vel in actu, vel in debito, Concedo: in actu, Nego minorem. Quanquam illud axioma non est universaliter verum; sicut enim effectus, qui cum non indigeant continuo caussæ influxu, permanent etiam sublata caussa, domus enim stat defuncto artifice; qui percussus & mutilatus est a latrone, ipso morte mulctato, manet mutilus. Unde absurdum non est, quod & parvulos deleto per Baptismum peccato originali, sit in naturalibus vulneratus, & B. Virgo licet in Conceptione immaculata, sit morti obnoxia propter debitum peccati, quod in Adamo contraxerat.

Nec est cur Catholicus hic timeat Hæreticorum dentem; cum Zuinglius lib. de Capt. & Calvinus in Antidoto Concilii Tridentini & lib. 4. Instit. cap. 16. 24. & 25. doceant filios fidelium esse Sanctos ante Baptismum, nec eis imputari peccatum originale: nam Beata Virgo orta est ex fidelibus & sanctissimis parentibus, ac proinde in Adversariorum principiis non contraxit in sua Conceptione labem peccati originalis. Verum quam falso nitantur principio, demonstramus Tractatu de Baptismo, ubi de ejus necessitate.

§. VII.

De pœnis peccati originalis.

Q. 1. QUænam *sunt pœnæ peccati originalis?*

R. Aliæ spectant corpus, aliæ animam, aliæ mortalem hanc vitam, aliæ futuram.

Q. 2. *Quæ sunt pœnæ corporis in hac vita?*

R. Mors & aliæ miseriæ, ut morbi, &c. Est de fide, sic enim definiit Concilium Tridentinum sess. 5. his verbis: *Si quis non confitetur primum hominem . . . incurrisse . . . . . . per offensam prævaricationis mortem . . . . quam antea illi comminatus fuerat*

Deus

Ipsius . . . anathema sit. Præiverat Concilium Arausicanum II. can. 2.

Probatur 1. ex Scriptura Sap. 2. *Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum; invidia autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum*. Rom. 5. *per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors*. De aliis mysteriis habetur Eccli. 40. *Jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ*. Per jugum autem intelliguntur omnes ærumnæ, ut morbi, aeris intemperies, sterilitas terræ, de quibus Gen. 3. *maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes . . . spinas & tribulos germinabit tibi*.

Probatur 2. S. Aug. lib. de peccat. merit. c. 2. *Si non peccasset Adam*, inquit, *non erat exspoliandus corpore, sed supervestiendus immortalitate & incorruptione*. Et lib. 4. contra Julianum c. ult. *Quid igitur restat, nisi ut caussa istorum malorum sit aut iniquitas, vel impotentia Dei, aut pœna primi veterisque peccati; sed quia nec injustus, nec impotens est Deus, restat quod non vis, sed cogeris confiteri, quod grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium non fuisset, nisi delicti originalis meritum præcessisset*.

Dices: habetur Gen. 2. Deum posuisse hominem in Paradiso, ut operaretur: ergo homo terram coluisset, etiamsi peccatum non præcessisset.

Distinguo consequens: Coluisset honesta animi voluptate, & in oblectationem, Concedo: coluisset cum labore, & ex necessitate vitæ sustentandæ, Nego consequentiam.

Q. 3. Quæ sunt animæ pœnæ in hac vita?

R. Cum Glossa, quæ Venerabili Bedæ tribuitur, homo spoliatus est gratuitis, & vulneratus in naturalibus, juxta parabolam, in qua Christus Luc. 10. exhibet hominem qui descendens a Jerusalem in Jericho incidit in latrones, qui spoliaverunt illum, & plagis impositis abierunt semivivo relicto.

Constat apud omnes Catholicos, sequiturque ex dictis, hominem per peccatum originale spoliatum fuisse

supernaturalibus & gratuitis donis, quæ complectabatur justitia originalis, scilicet gratia sanctificante, & omnibus virtutibus infusis, scientia, sapientia, fide, prudentia, caritate, quibus perficiebatur ejus intellectus & voluntas, obedientia partis inferioris ad superiorem, & membrorum corporis ad nutum voluntatis. Sed nonnulli negant contra communem Theologorum doctrinam, hominem fuisse vulneratum in naturalibus, contenduntque eum nasci in eo statu, in quo nasceretur, si conditus esset in puris naturalibus. Contra quos

Probatur nostræ responsionis secunda pars, 1. ex S. Aug. lib. de Nat. & Grat. 19. *Videte quæso*, inquit, *quommodo nesciens*, (Pelagius) *nitatur avertere medicinalium eloquiorum voces saluberrimas, ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi. Quid sanatur, si nihil est vulneratum, nihil sauciatum, nihil debilitatum, atque vitiatum?* Et lib. 22. de Civit. Dei c. 22. *omnium mortalium progeniem fuisse damnatam, hæc ipsa vita, si vita dicenda est, tot & tantis malis plena testatur. Quid enim aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ, ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit? Quid amor ipse tot rerum vanarum, atque noxiarum, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, mærores? Qui ignorat cum quanta ignorantia veritatis, quæ etiam infantibus manifesta est, & cum quanta abundantia vanæ cupiditatis, quæ incipit in pueris apparere, homo veniat in hanc vitam; ita ut si dimittatur vivere ut velit, & facere quidquid velit, in hæc facinora & flagitia, quæ commemoravi, vel cuncta, vel multa perveniat? Quid est, quod cum labore meminimus, sine labore obliviscimur? cum labore discimus, sine labore nescimus: cum labore strenui, sine labore inertes sumus? Nonne hinc apparet in quid velut pondere suo proclivis & prona sit vitiosa natura, & quanta ope, ut hinc liberetur, indigeat?*

Probatur 2. ex S. Thoma 1. 2. quæst. 85. art. 3. supra laudato, in quo probat quatuor vulnera per peccatum naturæ humanæ fuisse inflicta, nempe ignorantiam.

tiam in intellectu, malitiam in voluntate, infirmitatem in appetitu irascibili, & concupiscentiam in concupiscibili.

Dices; peccatum originale est privatio & defectus; atqui privatio non potest producere effectum positivum, quale est vulnus: Ergo.

Distinguo minorem: privatio non potest producere effectum positivum positive influendo, Concedo: negative, & quatenus est subtractio boni necessarii, quam sequitur naturæ corruptio, quemadmodum subtractio alimentorum solvit laudabilem habitudinem corporis, & inducit mortem, Nego minorem: ita S. Aug. lib. de Nat. & Grat. cap. 2. *Nec existimemus*, inquit, *peccato naturam humanam non posse vitiari, sed divinis credentes Scripturis, peccato eam esse vitiatam, quomodo fieri id potuerit, inquiramus. Quoniam peccatum jam didicimus non esse substantiam, nonne attenditur, ut alia omittam, etiam non manducare, non esse substantiam? a substantia quippe receditur, quoniam cibus substantia est. Sed abstinere a cibo non est substantia, & tamen substantia corporis, si omnino abstinetur a cibo, ita languescit, ita valetudinis inæqualitate corrumpitur... ut si aliquo modo perduret in vita, vix possit ad eum cibum revocari, unde abstinendo vitiata est. Sic non est substantia peccatum, sed substantia est Deus, summaque substantia, & solus verus rationalis creaturæ cibus; a quo per inobedientiam recedendo, & per infirmitatem non valendo capere, quo debuit & gaudere, audis quemadmodum dicam, percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum, quoniam oblitus sum comedere panem meum.*

Instabis: atqui illud vitium naturæ est ipsamet spoliatio justitiæ originalis, & donorum supernaturalium: Ergo nulla solutio.

Probatur antecedens, quia sicut tenebræ nihil aliud sunt, quam privatio lucis: ita nec ignorantia aut mentis cæcitas aliud concipitur, quam subtractio sapientiæ & intelligentiæ. 2. Quia fingi non potest animam rationalem vulnerari sive in sua substantia, sive in suis potentiis naturalibus, nisi quatenus intelligeretur deper-

dare aliquid pertinens ad suam integritatem, quemadmodum vulneratur tibia, si os frangatur: vel recipere qualitatem pravam positive eam ad malum inclinantem, qualis potest esse habitus erroris, & vitii, vel denique amittere aliquam perfectionem extrinsecus ei supperadditam: atqui anima rationalis 1. modo vulnerari nequit: substantia enim est spiritualis, simplex, nec composita ex patribus integrantibus, nec potentiæ ipsi congenitæ suscipiunt majus aut minus. Unde auctor de divinis nominibus c. 4. scribit naturalia in dæmonibus manere integra. Neque etiam 2. quis enim esset auctor illius qualitatis pravæ, nisi Deus, qui intentator malorum est? epist. Jacobi cap. 1. Restat ergo, ut dicamus animam vulneratam esse tertio modo, quatenus nudata est gratuitis donis.

Confirmatur. Homo sine peccato conditus in puris naturalibus, hoc ipso, quo careret omnibus donis gratuitis, pateretur tenebras ignorantiæ & inordinatos motus concupiscentiæ, gereretque corpus mortale, & doloribus obnoxium, nec propterea dicendus esset vulneratus in naturalibus donis, cum haberet quidquid pertinet ad naturæ humanæ constitutionem.

Nego subsumptum; & ad singula quæ proferuntur in ejus confirmationem, respondeo.

Ad primum, distinguo propositionem. Ignorantia & mentis cæcitas nihil aliud sunt quam substractio luminis, sapientiæ, & intelligentiæ, statui hominis consentaneæ, & necessariæ in ordinem ad ultimum finem, ad quem institutus est, Concedo: minime consentaneæ, nec pertinentis ad ejus statum, Nego propositionem. Non est enim ignorantia & cæcitas, sed mera nescientia, non agnoscere ea, quæ ad statum nostrum non pertinent. Porro homo sine peccato in puris naturalibus conditus, non haberet quidem notitiam rerum supernaturalium, ut qui ad ea non esset ordinatus; sed eam intelligentiam haberet, unde seipsum posset excolere, in virtute proficere, & ultimum finem adipisci; repugnat enim sapientiæ divinæ, negare creaturæ innocenti media, sine quibus finem, ad quem illam ordinavit, consequi non posset. Deus igitur sicut Angelos

instru-

instruxit speciebus, sine quibus nequidem objecta naturalia cognoscerent; ita provideret homini in statu naturæ puræ constituto, ne concupiscentia effrænis & impotens obnubilaret mentem, & sensum perverteret, ut contingit in statu naturæ corruptæ: *In quo quidam tantæ sunt fatuitatis*, inquit S. August. epist. 166. alias 28. *ut non multum a pecoribus differant*.

Ad secundum, resp. cum S. Thom. 1. 2. quæst. 85. art. 1. duplex esse bonum naturæ: primum, sunt principia naturalia, ex quibus natura ipsa constituitur; & proprietates a principiis fluentes, nempe naturales animæ potentiæ. Secundum, est inclinatio ad virtutem, quæ dici potest bonum naturæ rationalis, quia naturaliter inclinat natura humana ad vivendum secundum rationem, ac proinde secundum virtutem; agere enim ex ratione idem plane est ac agere ex virtute. Porro bonum prioris generis nec tollitur, nec minuitur per peccatum; unde & manet integrum in Dæmonibus. Bonum vero posterioris generis, nempe inclinatio naturalis ad virtutem, minuitur per peccatum, quatenus Deus in pœnam sinit caussas secundas sævire in filios iræ, solvere debitam irascibilis & concupiscibilis temperiem, ex quo contingit nonnullos nasci cum indole adeo prava, ut ad bonum vix flecti queant.

Q. 4. *Bonum naturæ potestne totaliter auferri per peccatum?*

R. Non potest, quia ex S. Thom. quæst. 85. art. 2. inclinatio ad virtutem convenit homini, quatenus est rationalis. Per peccatum autem non potest fieri quod non sit rationalis, alioquin non esset amplius homo, nec proinde capax peccati.

Q. 5. *Quænam est pœna peccati originalis in altera vita?*

R. De fide est parvulos sine Baptismo decedentes privari vita æterna, quæ consistit in intuitiva Dei visione; ita enim definiit Concilium Tridentinum sess. 5. Can. 4. his verbis: *Si quis parvulos .... dicit .... nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam ...... anathema sit*. Præiverat Concilium

lium Florentinum sess. ult. statuens, *illorum animas, qui cum actuali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.*

Prob. 1. ex Scriptura. Jo: 3. ait Christus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quod autem regnum Dei non sit quid distinctum a vita æterna, quemadmodum fingebant Pelagiani, patet ex contextu ejusdem capitis, ubi Christus vocat æternam vitam quod prius dixerat regnum Dei: *Ut omnis*, inquit, *qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Rom. 5. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem.* Quem locum expendens S. Augustinus lib. 2. de peccat. meritis cap. 16. sic scribit: *Potest recte dici parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros; multum autem fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo, judicium ex uno delicto in condemnationem.*

Prob. 2. ex variis Conciliis, puta Diospolitano, Carthaginensi, Milevitano, quorum meminit S. Augustinus lib. 2. de origine animæ cap. 12. *Novellos*, inquit, *hæreticos Pelagianos justissime Conciliorum Catholicorum, & Sedis Apostolicæ damnavit auctoritas, eo quod ausi fuerint non baptizatis parvulis dare quietis & salutis locum, etiam præter regnum cælorum.*

Q. 6. *Quid Pelagiani intelligebant per vitam æternam?*

R. 1. Pelagius mentem suam non explicuit, ex S. August. lib. de pecc. orig. cap. 21. ubi hæc Hæretici verba refert: *Sine Baptismo parvuli morientes, quo ineant scio, quo eant nescio*, id est interprete S. Doctore, *non ire in regnum cælorum, scio; quo vero eant, ideo se nescire dicebat aut dicit, quia dicere non audebat in mortem illos ire perpetuam.*

R. 2. Verisimilius est Pelagianos non intellexisse felicitatem supernaturalem (ut contendunt nonnulli) quæ consistit in clara Dei visione; sed quandam dum-
taxat

tatem naturalem. Prob. 1. quia Pelagiani agnoscebant parvulos non adoptari in filios Dei, nisi per Baptismum: ergo nec fruituros visione Dei intuitiva, quæ est paterna hæreditas, solis filiis promissa: *Illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in Dei filios non negatis, immo etiam prædicatis*, inquit S. August. lib. 1. contra duas Pelagianorum Epist. cap. 6. Deinde quia S. August. lib. de hæresibus hæresi 88. docet *Pelagianos parvulis non baptizatis promisisse vitam secundum quid æternam*: ergo non eis promittebant visionem Dei intuitivam, quæ vere & simpliciter est vita æterna: *Promittunt eis*, inquit, *extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam, & quandam beatam vitam suam*...

Q. 6. *Parvuli non baptizati fruunturne aliqua beatitudine naturali?*

Affirmarunt Catharinus & Pighius, quibus se adjunxit Cardinalis Sfondratus: contendentes illos parvulos post judicium generale habitaturos super faciem terræ, tanquam in Paradiso terrestri, plenos & sapientia & virtutibus moralibus, identidemque fruituros consortio Angelorum: sed communiter rejicitur hæc sententia, utpote quæ accedat ad hæresim Pelagianorum. Quare

R. Fictitia est beatitudo illa naturalis.

Prob. ex S. August. lib. 1. de origine animæ cap. 9. ubi sic habet. *Non baptizatis parvulis nemo promittat inter damnationem, regnumque cælorum quietis, vel felicitatis, cujuslibet, atque ubilibet medium locum, hoc enim est hæresis Pelagiana*. Deinde communis est sententia Catholicorum, quam exposuit Concilium Florentinum supra laudatum, parvulos, ante Baptismum decedentes, mox in infernum deduci. Addit S. August. ex constanti traditione Ecclesiæ lib. 6. contra Julian. cap. 8. eosdem manere sub potestate Diaboli: *Hoc ergo*, inquit, *generi humano inflictum vulnus a Diabolo, quidquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo*. Et lib. 3. de nupt. & concup. cap. 18. *Baptizandi parvuli non ob aliud exsufflantur, nisi ut ab eis princeps mundi mittatur foras, a quo necesse est*

est vasa iræ possideantur, cum in Adam nascuntur, si in Christo non renascuntur.

Nec dicant patroni oppositæ sententiæ, post universale judicium parvulos super terram transferendos, quasi de statu miseriæ, ad statum cujusdam felicitatis naturalis. Nam præterquam quod hæc doctrina nulla auctoritate fulcitur, pugnat contra communem Catholicorum sensum, nempe eandem fere sententiam in judicio universali, quæ præcesserit in exitu, seu in judicio particulari; *post diem judicii*, inquit S. Anselmus de Conceptu Virginali cap. 22. *Nullus erit Angelus, aut homo, nisi aut in regno Dei, aut in inferno.*

Adde quod post universale judicium omnia elementa suum situm naturalem repetitura sint, sicque aqua, quæ initio mundi terram ambiebat, revertetur ad pristinum locum, a quo recesserat, jubente Deo, ut terra esset commoda habitatio hominum & animalium.

Dices S. August. lib. 3. de lib. arbitr. cap. 23. sic scribit: *Quis novit, quid ipsis parvulis in secreto judiciorum suorum bonæ compensationis reservet Deus?* Ergo S. August. agnovit possibilem esse medium locum inter regnum cælorum & damnationem.

Dist. cons. In hypothesi Manichæorum, contra quos eo loci disputat, Conc, in hypothesi Catholicorum, Nego cons. Igitur Manichæi, ut jam monuimus, statuebant duo rerum principia, alterum bonum, alterum malum: ex pœnis autem, quas patiuntur parvuli, & ex præmatura eorum morte inferebant existentiam mali principii. S. vero August. hac ratione eorum argumentationem diluit nempe Deum optimum maximum propter ejusmodi pœnas temporales & transitorias remunerare posse parvulos in altera vita, ac proinde providentiam ejus in hac parte esse laudandam, nedum vituperandam. Sed nullatenus attingit quæstionem de peccato originali, quia nondum nata erat illa controversia. Ita seipsum explicat Epist. 166. olim 28. ad S. Hieronymum. *Nam & de baptismo parvulorum*, inquit, *in eodem libro non quidem sufficienter, sed quantum illi operir satis*

esse

esse videbatur, utcunque respondi .... non tamen de damnatione eorum parvulorum, qui sine illo (Baptismo) *ex hac vita migrant, tunc aliquid dicendum putavi; quia non quod nunc agitur, agebatur.* Cumque Semipelagiani eundem ipsum librum contra S. Augustinum postea urgerent, S. Doctor lib. de dono persev. cap. 12. sic respondet: „ Frustra itaque mihi de illius „ libri mei vetustate præscribitur ... si enim quan„ do libros de libero arbit. Laicus cœpi, Presbyter „ explicavi, adhuc de damnatione infantium non re„ nascentium liberatione dubitarem nemo (ut opi„ nor) esset tam injustus, atque invidus qui me „ proficere prohiberet, atque in hac dubitatione re„ manendum mihi esse judicaret. „

Q. 8. *Parvuli afficiunturne aliqua tristitia, & animi dolore ex privatione visionis beatificæ?*

S. Thom. in dist. 33. quæst. 2. art. 2. sic denegat beatitudine parvulis, qui sine Baptismo decesserunt, ut velit eos esse immunes ab omni tristitia. *Nihil omnino dolebunt*, inquit, *de carentia visionis beatificæ.* Sed plures ex ejus discipulis a Magistro suo in hac parte recedunt, utpote qui adhuc junior hæc scripserit, revocaturusque fuisset sententiam in Summa, sicut plures alias de facto revocavit, nisi præmatura mors eum prævenisset; adhærentque S. Augustino, cum quo

R. Parvuli tristantur ob amissam beatitudinem. Ita S. August. lib. 6. cont. Jul. cap. 4. ubi sic scribit: „ Si hoc eis (parvulis) non erit malum, non er„ go amabunt regnum Dei .... si autem amabunt, „ & tantum amabunt, quantum innocentes amare de„ bent, regnum ejus, a quo ad ejus imaginem crean„ tur, nihil ne mali de hac separatione patientur? „ *Et serm.* 294. *cap.* 6. Nam & qui exulant vi„ vunt: si sani sunt, in doloribus corporis non sunt, „ non torquentur, non carceris tenebris affliguntur, „ hæc illis sola pœna est, non esse in patria. Si „ amatur patria, magna pœna; Si autem non amatur „ patria, pejor est cordis pœna. Parvum malum est in „ hominis corde, qui societatem non quærit Sanctorum? „ qui

„ qui non desiderat regnum cælorum? si non desiderat, pœna est de perversitate: si autem desiderat, „ pœna est de fraudata caritate.

Absurdum vero est, quod nonnulli ex hujus sententiæ Patronis gratis docent, Deum denegare suum concursum, ne parvuli ex hac damnatione tristentur; si enim permittit parvulos ob solum peccatum originale cruciatus corporis in hac vita sustinere, a fortiori credendum est eos in altera vita dolere ob omissam beatitudinem.

Multo minus verisimile est parvulos sine Baptismo defunctos ignorare se propter peccatum excludi ab æterna felicitate; nam ratio naturalis dictat, eum qui punitur, conscium esse debere peccati, propter quod pœnam meretur, alioquin videretur ipsi injusta.

Hinc parvuli statim a morte subeunt Dei judicium, interim reservati ad universale in quo supremus Judex sententiam publice proferre in omnes peccatores, pusillos & magnos, quemadmodum docet S. Augustinus laudata epist. 166. cap. 8. serm. 294. alias 14. de verbis Apostoli.

Q. 1. *Quare privatio visionis Dei intuitivæ simpliciter vocatur a Theologis pœna damni?*

R. Quia est privatio summi boni; sicut enim Deus dicitur simpliciter ipsum bonum, non vero hoc, aut illud bonum, sed quidquid concipi potest nomine boni: sic privatio Dei non est quodam peculiare damnum, quemadmodum pœna sensus, sed est ipsum damnum, virtualiter complectens quidquid significatur nomine damni. Tale quippe est damnum cum proportione, quale est bonum, quo privamur. Majus est v. g. damnum, graviorque pœna privari oculis, quam digito, quia oculi sunt quid digito præstantius: atqui Deus est omne bonum, seu bonum ipsum: ergo privatio Dei est virtualiter omne malum, & damnum ipsum.

Q. 2. *Parvuli in altera vita afficiunturne pœna sensus?*

R. Duplex est Catholicorum sententia; altera affirmans, altera negans.

Af-

Affirmant 1. S. August. pluribus in locis: præsertim vero laudato serm. 294. cap. 3. & 4. ubi sic habet: *Nullus relictus est medius locus, ubi ponere queat infantes: alii erunt ad dexteram, alii ad sinistram, non novi aliud: ecce exposui tibi quid sit regnum, & quid sit ignis æternus, ut quando confiteris parvulum non futurum in regno, fatearis futurum in igne æterno.* 2. Episcopi in Sardinia relegati, eandem sententiam amplexi sunt, ut constat ex lib. de Incarnatione & gratia apud S. Fulgentium cap. 14. & 30. Quin & ipse S. Fulgentius illud ipsum proponit veluti fidei dogma lib. de fide ad Petrum cap. 27. *Firmissime tene*, inquit, *& nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, sive jam de matribus nati sine Sacramento S. Baptismatis.... de hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos.* 3. S. Greg. lib. 9. Moral. cap. 12. *perpetua*, inquit, *tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccaverunt.*

Sanctus tamen Augustinus lib. 5. contra Julianum cap. 11. lenit suam sententiam, faceturque se esse ancipitem circa pœnas ejusmodi parvulorum; sic enim scribit: „ Ego autem non dico parvulos sine Christi „ baptismate morientes, tanta pœna esse plectendos, „ ut eis non nasci potius expediret, cum hoc Domi„ nus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scele„ stissimis & impiissimis dixerit; si enim, quod de „ Sodomitis ait, & utique non de solis intelligi vo„ luit, alius alio tolerabilius in die judicii punietur; „ quis dubitaverit parvulos non baptizatos . . . . in „ damnatione omnium levissima futuros? quæ, qualis, „ & quanta erit, quamvis definire non possim, non „ tamen audeo dicere, quod eis ut nullibi essent quam „ ut ibi essent, potius expediret.« Atqui, inquam ego, id dicendum videretur, si ignis per totam æternitatem in eos sæviret, quemadmodum hic sævit in corpora eorum, qui flammis pereunt.

Negant vero parvulos non baptizatos igne torqueri, 1. S. Greg. Nazianzenus orat. 4. in S. Baptisma,

in qua sic loquitur. *Existimo futurum, ut . . . . nec cælesti gloria, nec suppliciis a justo Judice afficiantur, utpote qui licet Baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam passi potius fuerint, quam fecerint.* 2. Sanctus Gregorius Nyssenus orat. 1. de infantibus: *immatura mors infantium*, inquit, *neque in doloribus ac mæstitia esse eum, qui sic vivere desiit, intelligendum esse nobis suggerit*. 3. Sanctus Thomas q. 5. de malo art. 2. *in peccato originali*, inquit, *non est conversio* (ad creaturam) *sed sola aversio* (a Deo) *vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animæ a justitia originali; & ideo peccato originali non debetur pœna sensus, sed solum pœna damni, scilicet carentia visionis divinæ*. Eandem sententiam amplexi sunt S. Bonaventura, Scotus in 2. & in Scholis evasit valde communis.

Ceterum monendi sunt Clerici hic præsertim cavendum, ne Scholæ opiniones in Catechesibus proponant tanquam fidei dogmata: experientia quippe constat fideles ægre admodum audire parvulos sine Baptismo decedentes, mitti in ignem æternum cruciandos, & propter hujusmodi sermones scandala interdum oriri in Ecclesia.

Poterunt tamen, data occasione, prudenter uti priori opinione contra matres, quæ ex negligentia, vel alio quovis modo fœtus in utero suffocant aut præmature effundunt: posteriore vero, utpote benigniore lenient dolorem earum, quæ acerbius lugent filios suos sine gratia Christi decessisse.

CAPUT VIII.

De caussa efficiente Peccati.

Q. 1. QUænam est caussa efficiens peccati?

R. Proprie & directe sola voluntas est caussa efficiens peccati.

Probatur 1. ex Scriptura Matth. 15. & Marci 7. de cor-

corde enim exeunt malæ cogitationes . . . . furta , &c. Hæc sunt , quæ coinquinant hominem: ubi Christus asserit hominem non coinquinari, nisi actus exeat ex corde, hoc est, ex voluntate.

Probatur 2. ex S. Augustino lib. 2. de Civit. c. 6. ubi sic scribit: *Mala voluntas efficiens est operis mali: malæ autem voluntatis efficiens est nihil* . Et c. 7. *nemo quærat caussam malæ voluntatis; non enim est efficiens* (nempe voluntas mala) *sed deficiens , quia nec illa effectio est, sed defectio . Deficere namque ab eo , quod summe est, ad id quod minus est, hoc est habere voluntatem malam.*

Probatur 3. ratione. Illud solum potest esse caussa directa & efficiens peccati quod potest physice movere voluntatem ad peccatum: atqui nulla res potest physice & directe movere voluntatem ad peccatum. Vel enim voluntas moveretur a Deo, vel ab objecto, vel a judicio rationis, vel a Diabolo, vel ab hominibus, vel denique a concupiscentia, seu appetitu sensitivo: atqui a nullo ex his moveri sic potest voluntas: ergo.

Non a Deo: quia, ex dictis, ubi de reprobatione, Deus non potest esse auctor peccati.

Non ab objecto , nec a judicio rationis , 1. quia voluntas, ex dictis, est facultas libera, quæ positis omnibus ad agendum requisitis potest se determinare ad agendum, vel ad non agendum: atqui unum ex requisitis ad actum voluntatis , est objecti perceptio ; voluntas enim non potest ferri in incognitum ; ergo nec ratio proponens objectum, nec objectum propositum physice voluntatem determinant, quia 2. ex S. Thoma, illud est discrimen inter appetitum sensitivum ; & voluntatem rationalem, quod appetitus sensitivus, cum sola regatur imaginatione (quæ, utpote facultas corporea, bonum aut malum singulare dumtaxat apprehendit) necessario determinetur ab objecto sic proposito: ovis v. g. necessario fugit lupum, & appetit ramum viridem, quia nihil aliud videt timendum aut appetendum. At voluntas rationalis non fertur in objectum, nisi prælucente intellectu: intellectus autem, cum sit facultas spiritualis, cognoscit communem & universalem boni rationem,

obje-

objectumque voluntati repræsentat secundum diversas rationes bonitatis, v. g. vel ut honestum simul & arduum; ac minus utile ad rem familiarem, sive conservandam, sive augendam, vel ut turpe & simul delectabile, vel utile. Unde semper liberum est voluntati eligere quod sibi magis placuerit, juxta illud Eccli. 15. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui . . . ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.*

Non etiam a dæmone, nec ab hominibus voluntas physice moveri potest. Quia dæmon & homines voluntatem eatenus trahunt ad malum, quatenus suadendo illud proponunt; atqui ex mox dictis, voluntas hominis viatoris quocunque proposito bono, aut malo libera est, & sui determinativa: ergo nec a diabolo, nec ab homine physice movetur.

Advertes tamen efficacius dæmonem suadere malum, quam homines. Hi quippe, cum non agant directe, nisi in sensus exteriores, sæpe voluntatem movere nequeunt, appetitu sensitivo in aliud objectum propendente, & sensum interiorem præoccupante, quo fit, ut mens non attendat ad ea, quæ dicunt, vel faciunt, sive minuentur, sive blandiantur; dæmon vero sensus interiores, & appetitum sensitivum directe afficit, Deo ita permittente: phantasiæ species, quæ sunt cogitationum semina, commovet, sicque objecta velut præsentissima in imaginatione recurrunt, spiritus quoque animales, & alios humores exagitando appetitum sensitivum ad libidinem, iram, & alios inordinatos motus accendit. Sed voluntati necessitatem non infert: quia inordinati concupiscentiæ motus, ex mox dicendis; voluntatem physice non determinant. Unde S. Thomas in 2. dist. 21. q. 1. art. 2. ad 1. sic scribit: „ Quamvis potestas dæmonis sit simpliciter major, quam potestas hominis, tamen quantum ad aliquid non est major, scilicet quantum ad actus liberi arbitrii, qui cogi non possunt, quia horum actuum ipse homo dominus est, & non dæmon. Et ideo potest tentationi ejus resistere: « Et Sanctus

Augu-

Augustinus : sive quivis auctor hom. 12. inter 50. nunc vero serm. 253. in appendice : „ non Diabolus „ cogendo , *inquit*, sed suadendo nocet ; nec extor- „ quet a nobis consensum, sed petit. Si nos diabolum „ non adjuvemus, vincimus. Dat quidem ille consi- „ lium , sed Deo auxiliante, nostrum est eligere vel „ repudiare quod suggerit. "

Non denique a concupiscentia . Quamvis enim judicium rationis , & usum libertatis valde impediat , absolute tamen non tollit: quia concupiscentiæ nomine vel intelligitur ipse fomes peccati, seu inordinatio radicalis ex peccato originali, etiam in renatis permanens , quæ dicitur a S. Thoma lect. 2. in cap. 7. ad Rom. generale malum, communiter se habens ad omnia peccata , sive spiritualia , sive carnalia : vel pressius sumitur pro motibus inordinatis appetitus sensitivi , quo sensu vocatur ab eodem Angelico Doctore sensualitas: atqui concupiscentia neutro modo physice movet voluntatem. Non priori ; quia, ut sic , est veluti merus habitus sine actu & caussalitate , ut in parvulis & dormientibus. Non posteriori, & quatenus innatus ; vel enim motus ejus ita præveniunt rationem , ut voluntas illos præcavere non potuerit , & tunc non sunt peccata , nisi materialiter : vel subsequuntur rationis advertentiam & judicium , & tunc voluntas potest eis resistere, juxta illud Gen. 4. vers. 7. *Sub te erit appetitus ejus , & tu dominaberis illius*. Et Jac. 1. *unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus : deinde concupiscentia , cum conceperit, parit peccatum ; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem* . Quibus verbis Apostol. docet motus concupiscentiæ esse tentationis dumtaxat, donec ipsa conceperit; concipit autem accedente voluntatis consensu , ut interpretatur Sanctus Augustinus lib. 6. contra Julianum cap. 5. ubi sic habet: „ Profecto in his verbis partus a pariente discernitur . „ Parens enim est concupiscentia , partus peccatum . „ Sed concupiscentia non parit , nisi conceperit, nisi „ illexerit, hoc est ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum . Quod ergo adversus eam

„ di-

„ dimicatur, hoc agitur, ne concipiat pariatque pec„ catum. *Et lib.* 1. *de Civit. cap.* 25. Si illa, *in„ quit*, concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in „ membris moribundis habitat, præter nostræ volun„ tatis legem, quasi lege sua movetur, quanto ma„ gis absque culpa est in corpore non consentiente, „ si absque culpa est in corpore dormientis?„ Unde merito Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. anathemate percussit Lutheranos & Calvinistas asserentes concupiscentiam esse peccatum proprie dictum, inordinatosque illius motus, quamvis plene involuntarios, hominum constituere reum damnationis æternæ.

Ergo sola voluntas est subjectum peccati formaliter sumpti; namque peccatum, utpote actus vitalis, recipitur in ea facultate, a qua producitur; ideo enim actus vitales dicuntur immanentes, quia manent in potentia vitali, ut cognitio in intellectu, & volitio in voluntate: atqui ex dictis sola voluntas est caussa efficiens peccati: ergo sola voluntas est ejus objectum.

Dixi, *formaliter sumpti*, quia si peccatum materialiter sumatur, sedem habet in aliis potentiis, & maxime in intellectu, & appetitu sensitivo. Unde Theologi vulgo agnoscunt peccata in ratione & sensualitate.

Dices 1. Deus ut primus motor, concurrit ad omnes actiones, etiam malas: Ergo Deus est caussa peccati.

Dist. antec. concurrit ad omnes actiones malas materialiter sumptas, hoc est, quatenus sunt entia, Concedo: formaliter sumptas, & quatenus sunt quædam deordinationes, Nego antec. *Omnia facit Deus*, inquit S. Anselmus lib. de concord. gratiæ, & lib. arbit. cap. 1. *in bonis quidem facit quod sunt, & quod bona sunt; in malis vero facit quod sunt, sed non quod mala sunt.*

Instabis: sunt aliqui actus essentialiter mali, ut mendacium, odium Dei, blasfpemia &c. Ergo.

Distinguo anteo. sunt essetialiter mali, si moraliter spectentur, Concedo: si metaphorice, Nego antece-

cedens. Sunt enim entia quædam; omne autem ens est verum & bonum, ut docetur in metaphysicis. Porro Deus est caussa illorum actus, quatenus entia sunt, non quatenus difformes: nam ex S. Thoma quæst. 3. de malo, art. 2. ad 1. *difformitas consequitur ex hoc, quod liberum arbitrium recedit ab ordine voluntatis divinæ*. Et in 2. dist. 27. quæst. 2. art. 5. *Etsi*, inquit, *in aliquo effectu plura inseparabiliter conjuncta sint, non oportet ut quidquid est caussa ejus quantum ad unum, sit caussa ejus quantum ad alterum: sicut natura est caussa oculi, quantum ad substantiam ejus, & non quantum ad defectum cæcitatis, qui ex naturæ defectu incidit*.

Dices 2. actus a lege prohibitus est peccatum proprie dictum; quid est enim peccatum, nisi dictum vel factum, vel concupitum contra legem? atqui omnes concupiscentiæ motus prohibentur hac lege: *non concupisces*: ergo sunt peccata proprie dicta.

Minor probatur 1. ex Apostolo Rom. 7. *concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces*. Procul dubio autem sciebat Apostolus concupiscentiam voluntariam esse peccatum: Ergo in mente ejus lex prohibet concupiscentiam involuntariam. 2. 1. Joann. 2. concupiscentia non est a Deo: atqui omnia sunt a Deo præter peccatum: ergo revera concupiscentia est peccatum. 3. ex S. August. lib. de spir. & litt. cap. ult. pertinet ad præsentem hanc vitam illud præceptum Eccli. 18. *Post concupiscentias tuas non eas*: ad immortalitatem vero vitæ illud Deut. 5. & Rom. 7. *non concupisces*, quo excluduntur omnes motus concupiscentiæ etiam involuntarii.

Nego minor. non etiam dantur præcepta de iis, quæ non sunt in nostra potestate, quales sunt illi motus prorsus involuntarii, confirmaturque hæc responsio ex Bullis Pii V. & Gregorii XIII. in quibus damnata est hæc Baji propositio: *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, non concupisces*. Cum igitur Sanctus Augustinus peccatum definiit concupitum contra legem, intelligendus est de concupito voluntario, etiamsi

foras non erumpat, quod nec Apostolus, nec quivis alius agnosceret esse peccatum, nisi opponeretur legi dicenti, *non concupisces*. Et sic patet responsio ad primam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondeo distinguendo min. omnia sunt a Deo præter peccatum, vel præter id quod ad peccatum inclinat, Concedo: præter id quod est peccatum formaliter, Nego min. Nam habitus erroris & vitii non sunt a Deo, nisi materialiter, & ratione concursus generalis, quia cum Deus neminem tentet ad malum, non potest infundere habitum qui per se inclinet ad peccatum. Concupiscentia itaque materialiter sumpta est a Deo; inordinatio vero est ex peccato originali, sicut habitus vitii est ex præcedente peccato actuali.

Ad tertiam confirmationem respondeo in præcepto duo esse attendenda, scilicet finem & media. Finis autem proprie non præcipitur, sed intenditur; obligatio vero & vis præcepti cadunt in media. Imperator v. g. præcipit militibus, ut hostem debellent; pater filio, ut doctus fiat. Illi satisfaciunt præcepto, si legitime & strenue pugnent: iste si diligenter studeat; etiamsi nec illi victoriam, nec iste scientiam assequatur. Sic nobis viatoribus dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua*, &, *non concupisces*, quamvis hæc plene non sit implenda nisi in patria. Sed ista nobis proponuntur ut finis; præcipitur vero, ut ad illam perfectionem totis viribus enitamur, caveamusque ne ex quantulacunque negligentia cogitatio aliena, aut inordinati concupiscentiæ motus nostram attentionem detorqueant. Cum autem in hac parte nemo sat invigilet, & oscitante ratione multa huic præcepto, *non concupisces*, contraria subrepant, nobis quotidiana opus est pœnitentia.

Dices 3. S. Thomas hic art. 3. ad 3. respondet, motus sensualitatis rationem prævenientes esse peccata venialia: Ergo.

Dist. antec. Rationem prævenientes, id est, plenum & perfectum rationis judicium, Concedo: prævenientis omnem omnino rationis advertentiam, Nego

go antec. Ait enim ibidem motus illos non esse perfecte, sed imperfecte dumtaxat actus humanos: nullus autem est actus humanus etiam imperfectus sine aliqua rationis advertentia.

Instabis: Idem Angelicus Doctor 3. p. q. 41. art. 1. ad 3. sic scribit: „ Tentatio quæ est ab hoste, potest esse sine peccato, quia fit per solam suggestionem. Tentatio autem, quæ est a carne, non potest esse sine peccato, quia hujusmodi tentatio fit per delectationem & concupiscentiam; & sic Augustinus dicit, nonnullum peccatum est, quando caro concupiscit adversus spiritum. Et ideo Christus tentari voluit ab hoste, sed non a carne. „ Eadem docet S. Bonaventura in 2. dist. 21. Ergo.

Dist. antec. Non potest esse sine peccato, hoc est, sine aliqua inordinatione, & peccato materiali, Concedo: sine peccato formali, Subdist. Non potest esse sine peccato, generatim loquendo, quia moraliter impossibile est, ut ratio semper satis vigilet, Concedo: Non potest esse sine peccato formali, ubi ratio viriliter repugnat, Nego antec. S. itaque Thomas distinguit inter tentationes quæ sunt a mundo, & a dæmone, & eas, quæ suscitantur a carne, docetque priores nullam inordinationem in anima ponere, ac proinde Christum illas pati potuisse. Sed tentatio carnis est quædam rebellio partis inferioris contra superiorem, quod vitium in Christum cadere non poterat.

Quod autem non sit formaliter peccatum, ubi ratio repugnat, constans est doctrina S. Thomæ, ait enim 1. 2. q. 80. art. 3. ad 3. *Concupiscentia carnis contra spiritum, quando ratio ei actualiter resistit, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis.* Et 2. 2. quæst. 154. art. 5. *Primus motus sensualitatis non habet quod sit peccatum nisi in quantum judicio rationis reprimi potest.* Generatim tamen loquendo, motus illi inordinati non sunt sine aliquo peccato, quia moraliter impossibile est ut ratio vel satis invigilet, nec insurgat, vel totas vires suas exerat ad illos comprimendos. Et ita intelligendus est Sanctus Bonaventura.

CAPUT IX.

Satisfit nonnullis difficultatibus circa cogitationes morosas.

Q. 1. QUid est cogitatio morosa?

R. Sic describitur a S. Augustino lib. 12. de Trinit. cap. 12. *Cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis* (puta venereis , ultione inimici ,) *non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens quæ statim ut attigerunt animum , respui debuerunt* : Ergo in cogitatione morosa duo intelliguntur , nempe cognitio, & delectatio rei illicitæ.

Q. 2. *Unde cogitatio dicta est morosa?*

Respondet S. Thomas hic quæst. 74. art. 3. ad 3. sic dici a mora, non temporis, cum peccatum etiam mortale uno momento consummari possit , sed rationis quæ circa eam immoratur . Dicitur enim ratio in mora, quomodo debitor , qui non solvit debitum statim, cum potest & debet.

Q. 3. *Omnis cogitatio de re illicita estne culpabilis?*

R. Non est , nisi sit otiosa , aut ex curiositate procedat, quia cognitio pertinet ad perfectionem intellectus, *omnis scientia bona est* , inquit Aristoteles , lib. 1. de anima . Deus cognoscit omnia obscœna & turpissima absque præjudicio infinitæ suæ puritatis & sanctitatis. Et ratio est, quia ex dictis hoc est discrimen intellectum inter & voluntatem , quod intellectus assimilet sibi objecta , & eatenus expurgat , si immunda sint; voluntas vero eis assimiletur , & agglutinetur ; unde si objectum sit turpe , ipsam quoque fœdari necesse sit.

Q. 4. *Omnis delectatio cogitandi de re illicita estne mala & culpabilis?*

R. Distinguendum est : Si delectatio terminatur ad cognitionem , non ad rem ipsam , quomodo gaudet Discipulus aut Confessarius , qui ex lectione notitiam acquirit eorum, quæ sexto Decalogi præcepto prohibentur, licita est & honesta , nisi quis in his inutiliter ,

liter, & ex curiositate mentem occupet, vel sine necessitate exponat se periculo patiendi motus inordinatos. Item, si delectatio non sit de ipso opere malo, sed de modo subtili, quo v. g. furtum patratum est, non est peccatum mortale, sed ad summum est vana & inutilis, ac proinde nonnisi venialiter mala. Sed si delectatio ad rem ipsam cogitatione perceptam terminetur, peccatum mortale est in hypothesi, quod res illa sit lethaliter mala.

Probatur 1. Tum auctoritate Cleri Gallicani, qui anno 1700. doctrinam cujusdam recentioris nostræ responsioni contrariam, declaravit falsam, temerariam, scandalosam, & in praxi perniciosam, tum S. Augustini laudato c. 12. lib. 12. de Trinit. ubi sic scribit: *Totus homo damnabitur, nisi hæc, quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur*, tum ratione Sancti Thomæ 1. 2. quæst. 64. art. 8. quia nemo delectatur re illicita, nisi illam amet: atqui amare rem lethaliter malam, est peccatum lethale: ergo & ea libere delectari. Quomodo autem dignosci possit quando delectatio illa sit libera, exposuimus in praxi Sacramenti Pœnitentiæ gallice edita.

Q. 5. *Cogitatio morosa sortiturne diversam peccati speciem secundum objecti diversitatem?*

R. Negarunt nonnulli recentiores, sed sine fundamento. Ideo enim cogitatio illa est mala, quia est de objecto illicito, v. g. de fornicatione: Ergo si objectum sit pejus, puta adulterium, aut incestus, cogitatio quoque censenda est pejor, ac proinde in Sacramentali Confessione explicanda.

Dices: S. Thomas hic q. 74. art. 5. docet peccatum in sensualitate non posse esse mortale: Ergo.

Dist. antec. Non posse esse mortale sine sufficienti advertentia rationis, Conc. cum sufficienti advertentia rationis, Nego antec. Namque S. Doctor diserte probat art. 8. delectationem sensualitatis esse lethalem, quando pro objecto habet actum mortaliter malum. Vult itaque dumtaxat, art. 4. peccatum illud potius

esse tribuendum rationi, quam sensualitati, ut videre est in familiari exemplo populi tumultuantis præsente Magistratu. Si enim resistat Magistratus, sed non ea, qua par est fortitudine, seditio imputatur populo; sed si Magistratus eam approbet, suoque judicio & auctoritate confirmet, jam ipse censetur auctor seditionis. Sic in proposito casu aliquando rebellat appetitus, ratione negligenter resistente, & tunc motus ille inordinatus tribuitur appetitui sensitivo, qui cum sit politice tantum subditus, nonnunquam rebellat contra superiorem, proptereaque reus dicitur peccati, sed venialis dumtaxat, quia non subvertit ordinem ad ultimum finem, cum, ut supponimus, ratio superior motum illum inordinatum non approbet. Sed si accedat plenus rationis consensus; delectatio turpis, etiamsi sit ab appetitu sensitivo, est peccatum mortale, ita tamen, ut in mente S. Thomæ adscribenda sit rationi, quia ipsius est recte judicare de ultimo fine, quem turpiter censet in bono commutabili esse reponendum.

Q. 6. *Quid est ratio superior, quidve inferior?*

R. Ratio, licet sit una potentia, quæ alio nomine vocatur mens, seu intellectus, dividitur tamen in inferiorem, & superiorem, quemadmodum appetitus sensitivus in concupiscibilem, & irascibilem. Inferior autem ratio est illa, quæ considerat motiva humana, quæ inferiora sunt respectu divinorum, v. g. quando quis expendit in aliquo objecto utilitatem temporalem, aut incommoda, gloriam aut infamiam, delectationem aut molestiam, deliberatio illa pertinet ad rationem inferiorem. Si autem attendat quæ sunt superioris ordinis, puta, quod objectum sit conforme, vel contrarium legi divinæ, speculatio est rationis superioris; ratio enim superior dicitur quæ considerat motiva divina.

Q. 7. *Potestne esse peccatum mortale in ratione inferiori?*

R. 1. Constat rationem, sive superiorem, sive inferiorem, non esse capacem peccati independenter a voluntate, quia omne peccatum est voluntarium, prop-

pte-

pereaque diximus ignorantiam, aut errorem invincibilem excusare a peccato.

R. 2. Si nulla sit prorsus advertentia aut negligentia in ratione superiori, cum inferior expendit commoda temporalia quæ v. g. ex morte alterius obventura sunt, puta amplam hæreditatem, & immunitatem a quibusdam molestiis, unde appetitus sensitivus delectatur, nullum est peccatum. In hypothesi autem quod ratio superior in allato exemplo negligenter se gerat, & saltem imperfecte percipiat hujusmodi motiva temporalia, & delectationem inde consequentem repugnare legi æternæ, peccatum est veniale. Sed si ratio superior vel approbet judicium inferioris, vel sufficienter advertat, aut advertere possit esse contrarium caritati & legi divinæ; delectatio illa, cum capiatur ex re lethaliter mala, peccatum est lethale, ut patet ex dictis de cognitione morosa.

Dixi, *aut advertere possit*; neque enim necesse est, inquit S. Thomas, ut actu advertat & cogitet de lege æterna; alias qui peccant ex habitu, vel ex ignorantia vincibili, essent excusandi; habitus enim vitiosus in perditissimis hominibus, & ignorantia vincibilis sæpe tollunt attentionem ad legem divinam.

Ergo excusandi non sunt, qui in familiaribus colloquiis laudant vitæ superfluitates, ultionem de inimicis, & de iis cogitando animum oblectant, eo prætextu, quod a lege ista prohibente abstrahant, *Hæc*, inquiunt, *dicta sunt secundum hominem*. Immo contra naturam hominis est, ac proinde peccatum, amare quæ per se mala sunt.

Q. 8. *Peccatne, qui negative se habet ad inordinatos concupiscentiæ motus, hoc est, nec consentit, nec dissentit, quamvis illos advertat?*

R. 1. Est peccatum mortale, quando imminet probabile periculum consensus in delectationem rei moraliter malæ. Hoc uno ore fatentur omnes Theologi, inquit Azor. part. 1. lib. 4. cap. 6. q. 5. nisi enim quis tunc expresse resistat, consentire videtur.

R. Nullum est peccatum non amovere justam & æquam caussam, qualis esse potest auditio confessionum,

equitatio, ex qua delectatio venerea sequitur in appetitu sensitivo, modo absit periculum consensus; si enim adesset, ab iis omnino esset abstinendum.

Neque etiam peccaret, qui propter magnam in honesto opere animi contentionem & attentionem non resisteret, citra tamen periculum consensus: quia motus illi nec directe, nec indirecte sunt voluntarii, sed omnino præter voluntatem suo operi unice intentam.

Dixi, *caussam justam & æquam*. Peccatum enim saltem veniale, per curiosam lectionem, vel inutilem confabulationem, dare occasionem non necessariam hujusmodi motibus, quamvis voluntas positive resistat.

Quæstio autem esse potest, utrum peccatum illud sit mortale.

Negant Sylvius, Bonacina. & alii, dummodo non intendatur delectatio, sed ei repugnetur, nec subsit grave periculum consentiendi, quale est in aspectu objecti valde obscœni, quem Theologi communiter judicant esse mortale, etiamsi ex sola curiositate proficiscatur; quia hujusmodi aspectus sic provocat ad libidinem, & delectationem veneream, ut voluntatem in evidens consentiendi periculum conjiciat,

R. 3. Quando delectatio venerea, aut alia rei mortaliter malæ sufficienter advertitur, probabilius est esse peccatum mortale, ad eam se negative habere, etiam citra periculum consensus positivi. Ita sanctus Thomas his art. 7. ad secundum: *Ex hoc ipso*, inquit, *quod ratio superior non dirigit actus humanos secundum legem divinam, impediens actum peccati, dicitur ipsa consentire, sive cogitet de lege æterna, sive non. Cum enim cogitat de lege Dei actu, eam contemnit: cum vero non cogitat, eam negligit per modum cujusdam omissionis.* Et clarius artic. 6. *Deficit* (ratio) *in directione passionum inferiorum dupliciter. Uno modo quando imperat illicitas passiones; alio modo quando non reprimit illicitum passionis motum.* Ex quibus conficitur hoc argumentum. Tum peccatum est, & quidem grave, cum ratio voluntarie deficit in re gravi: atqui non reprimit delectationes venereas, quas sufficienter advertit esse contrarias legi divinæ, sed ad eas negative

se ha-

se habet, deficit in re gravi, deestque suo officio; officium enim est superioris coercere seditiosos subditorum motus, quando id præstare potest, censeturque iis consentire, si præmonitus dissimulet sine rationabili caussa, Ergo.

Q. 9. *Peccantne qui delectantur cogitatione actionis olim ipsis licitæ, nunc vero illicitæ: viduus, v. g. aut vidua delectabiliter cogitet de opere conjugali præterito; sponsa de eodem opere futuro?*

R. Viduus & sponsus peccant mortaliter, quando opus conjugale apprehendunt tanquam præsens, & ea cogitatione actuali oblectantur, quia delectatio illa est de objecto lethaliter malo: opus enim conjugii in eo statu, in quo sunt, ipsis prohibetur sub peccato mortali. Possent quidem excusari, saltem a peccato mortali, si absque sensualitatis motu apprehenderent actum conjugalem ut præteritum vel futurum, approbantes quod illum exercuerint, aut essent exercituri, quia non approbant illud opus, nisi quatenus fuit, vel erit ipsis licitum: sed cum ejusmodi mentis apprehensio vix possit esse sine delectatione venerea, nec est accersenda, nec sponte oblata retinenda, sed statim abjicienda.

Ex hac responsione colligitur quid sentiendum sit de eo, qui cuperet delectari re aliqua, nisi esset mala: si enim sic cogitando delectetur actu re mortaliter mala, reus est peccati mortalis; si vero non delectetur, immunis est a peccato saltem mortali, quia actu non vult delectari re illicita: cum autem vanæ sint & inutiles hujusmodi cogitationes, non sine peccato veniali admittuntur.

Quid si optaret ille rem non esse malam, puta fornicationem, aut occisionem inimici?

Distinguendum est. Vel enim res illa est ex se indifferens, ut esus carnium in Quadragesima, qui non est malus nisi propter legem prohibentem, vel est per se mala, ut fornicatio. Quæ sunt mala, quia prohibita, ex justa & rationabili caussa sine peccato experi possunt, v. g. esus carnium, sanitati necessarius; quia voluntas non fertur in objectum illicitum, & legem illud prohibentem reveretur, cum propter illam abstineat a

carnalibus alioquin sanitati necessariis. Sed mala posterioris generis non possunt desiderari, nisi ut mala; non enim mala sunt, quia prohibita, sed potius ideo prohibentur, quia mala sunt, & vitiosum est velle talia permitti. Peccant ergo mortaliter, qui vellent fornicationem, furtum, ultionem de inimicis non prohiberi.

Propter eandem rationem reus est peccati mortalis, qui sic effectus est, ut dicat, si non esset infernus, fornicarer; si militiæ non renuntiassem, aut ad statum Clericalem non transissem, te occiderem. Nam etiamsi non esset infernus, nec qui ista dicit, ordini Clericali esset adscriptus, nihilominus fornicatio, & injusta occasio essent lethaliter malæ, nec proinde sine gravi peccato expeti possent.

Q. 1. *Licetne delectari opere, quod cum ex se sit peccatum mortale, commissum est sine culpa propter ignorantiam invincibilem, amentiam, aut aliquid simile?*

R. 1. Delectari licet, quod illud opus fuerit sine culpa. Responsio est evidens, quia ejusmodi delectatio est de re bona.

R. 2. Licitum est etiam delectari effectu, qui feliciter inde secutus est, v. g. sospitæ sunt lites, & pax conciliata ex homicidio casuali.

R. 3. Delectari ipso actu v. g. homicidii inculpabilis est peccatum mortale. Probatur 1. ex censura Innocentii XI. qui hanc damnavit propositionem: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate patrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.* 2. Quia objectum hujus delectationis est lethaliter malum, etiamsi non imputetur ei, qui ignoravit. Ergo & ipsa delectatio. 3. Quia non licet desiderare opus per se malum, propter bonum finem: Ergo neque de eo gaudere propter finem similiter bonum.

TRA-

TRACTATUS DE REGULA MORUM.

Q. 1. *R*Equiriturne *aliqua regula ad mores recte informandos?*

R. Certum est requiri; quia facultas, quæ deficere potest, ut manus Pictoris respectu picturæ, indiget aliqua regula, v. g. arte pictoria, per quam certo & infallibiliter dirigatur in suis operationibus; atqui voluntas humana, ex qua procedunt mores humani, deflectere potest ad malum, sicut ad bonum: ergo si homo certa indiget regula, puta ante, ut sit bonus artifex, recteque perficiat opera, quæ temporalem duntaxat vitam spectant, a fortiori ut evadat vir bonus, actionesque suas certo dirigat ad ultimum finem, & æternam beatitudinem.

Q. 2. *Quænam est regula actuum humanorum?*

R. Duplex statuitur, interior scilicet & exterior, interior est conscientia, exterior vero lex.

Q. 3. *Quare conscientia non est unica actuum humanorum regula?*

R. Quia cum possit errare, & a vero deficere, lege debet dirigi.

Ergo temere agunt, qui ex proprio cerebro sibi & aliis conscientiam formant, ac sine legis notitia decernunt quid hic & nunc sit agendum.

Ergo actus humanus non est moraliter bonus, nisi regatur conscientia simul & lege; sed est simpliciter malus, si alterutrum desit, hoc est, si procedat vel contra conscientiam, licet conformiter ad legem, vel juxta dictamen conscientiæ, sed contra legis præscriptum. Ita S. Th. quodlib. 6. q. 6. art. 3. ubi sic habet: *Duobus modis aliquis ad peccatum obligatur:*

uno modo faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur: alio modo faciendo contra conscientiam, etsi non sit contra legem, ut si conscientia dictat alicui quod levare festucam de terra sit peccatum mortale. Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam. Et similiter quod est contra conscientiam, est malum, quamvis non sit contra legem.

Præiverat Sanctus Bernardus lib. de præcept. & disp. cap. 14. his verbis: *Ut interior oculus vere simplex sit, duo illi arbitror esse necessaria, caritatem in intentione, & in electione veritatem . . . sive itaque malum putes bonum, quod forte agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est.*

Q. 4. *Quare actus humanus legi conformis, sed conscientiæ repugnans, est malus?*

R. Quia hominis natura, utpote rationalis, exigit ut omnes ejus actiones rationabiliter fiant, hoc est ratione regantur, *rationabile obsequium vestrum*, inquit Apostolus, Rom. 12. alioquin magna foret inordinatio, si voluntas contra rationem insurgeret, & contempto ejus imperio, inferiores potentias applicaret ad opus. Cum autem ignorantia in omnibus hominibus sit pœna peccati, & ratio facile decipi possit passionibus, pravis aliorum exemplis, & dæmonum suggestionibus, ipsa indiget certa & infallibili regula, lege nimirum, quam consulere necesse est, priusquam ratio judicium de agibilibus ferat.

Nec dicas homines facile falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere posse; nam lex æterna, quæ fallere nequit, prohibet ne inferior de superiore male suspicetur, cum aperta ratio, vel indubitata auctoritas non demonstrat ipsum contra Deum præcipere. Ita Sanctus Bernardus citato loco: *Cum de Scripturis habeas*, inquit, *quia labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore ejus requirunt; quia Angelus Domini exercituum est: ipsum quem pro Deo habemus . . . . . . tanquam Deum in his quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus.*

Ex his

Ex his patet hunc tractatum in duas partes esse distribuendum. Prima pars erit de Conscientia. Secunda de Legibus.

PRIMA PARS.

De Conscientia.

CAPUT PRIMUM.

De definitione Conscientiæ.

Q. 1. QUid est Conscientia?

R. Est judicium actuale practicum dictans quid in particulari sit faciendum, aut omittendum.

Dicitur 1. *Judicium*, quo significatur conscientiam pertinere ad intellectum, cujus est judicare.

Dices: Conscientia, vel est bona, vel mala: bonum autem & malum pertinent ad voluntatem, sicut verum & falsum ad intellectum: ergo conscientia est actus voluntatis, ut præsefert ejus nomen; conscientia enim secundum vim nominis est cordis scientia.

Dist. ant. Conscientia est bona, vel mala directive, quia ipsius est dirigere actus humanos, Conc. Est bona, vel mala formaliter, & subjective, Nego antec.

Dicitur 2. *Actuale*, quia conscientia neque est potentia, neque habitus sicut prudentia, sed actus.

Dicitur 3. *Dictans*, quia conscientiæ est dirigere actus humanos.

Dicitur 4. *Quid in particulari sit faciendum, aut omittendum*, ut distinguatur, tum a synderesi, tum a prudentia universali: Synderesis enim est habitus intellectus nobis naturaliter inditus, qui versatur circa prima principia practica, v. gr. quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Prudentia vero universalis est

est habitus, sive acquisitus, sive infusus, qui ex primis principiis practicis deducit conclusiones universales, v. g. non debemus alteri facere, quod nobis fieri nollemus; atqui nollemus rem nostram subripi: ergo non debemus rem proximi subripere. Conscientia autem subsumit, atqui hæc pecunia usuraria est res aliena: ergo ab ea debeo manus meas continere.

Ergo conscientia est ultimus prudentiæ particularis actus, & veluti ejus conclusio: *Conscientia*, inquit S. Antoninus, *est concludens scientia*.

Ergo conscientia, ut sit recta, præsupponit præmissas veras & notas; namque vera & certa non potest esse conclusio, nisi eliciatur ex propositionibus veris & notis.

Dices, Rom. 14. Conscientia vocatur fides, *omne quod non est ex fide, peccatum est*. Unde vulgo dicimus aliquem bona vel mala fide agere, quando agit secundum, aut contra conscientiam: ergo conscientia non est ultimus actus prudentiæ particularis.

Dist. ant. Conscientia est fides præsuppositive, Conc. Formaliter, Nego ant. Conscientia itaque præsupponit multa, quæ pertinent ad fidem, sive divinam, sive humanam, puta Ecclesiæ traditionem & definitionem, judicium sapientum, testimonium hominis fide digni; ex quibus prudentia conficit hunc syllogismum practice & evidenter verum. Tutum est in praxi amplecti quod tradit Ecclesia, docent ejus Pastores, judicant licitum sapientiores, testantur homines fide digni, communiterque observant viri religiosiores. Hæc propositio est certa & evidens: atqui Ecclesia & ejus Pastores docent, v. gr. Contractum consignativum esse licitum: viri docti consentiunt Titium in hoc facto irregularitatem non contraxisse: duo testes affirmant hunc hominem reum esse homicidii voluntarii. Evidentia hujus propositionis ipsis sensibus percipitur. Unde conscientia evidenter concludit: ergo licitum est inire hunc contractum consignativum. Titius non tenetur se gerere tanquam irregularem. Judex hunc hominem secundum legem morte plectere debet. Porro hæ conclusiones non sunt fidei

actus,

actus, licet fidem aliquando divinam, aliquando humanam præsupponant.

CAPUT II.

De divisione Conscientiæ?

Q. 1. Quotuplex est *Conscientia?*

R. Generatim & adæquate dividitur in bonam & malam, nec ulla agnoscenda est indifferens; quia ex dictis conscientia est actus prudentiæ; atqui actiones indifferentes etiam in hypothesi quod dentur, non sunt objectum prudentiæ, quæ tota est in ordinandis actionibus ad ultimum finem, ad quem consequendum actio indifferens non potest esse medium.

Gravis autem hic nascitur difficultas, ac præ ceteris accuratius examinanda, scilicet, quæ conscientia dicenda sit bona; nusquam enim in moralibus periculosius erratur, quam in definienda bona conscientia, testante Clero Gallicano anno 1700. his gravissimis verbis: *Hoc initium malorum esse, atque omnium corruptelarum caput, & doctrinæ consecutio, & series temporum ostendit.* Atque ut in re tam lubrica secure procedamus, operæ pretium est referre sigillatim omnes conscientiæ divisiones, & varias ejus species; tumque licebit de unaquaque judicium ferre. Itaque

Conscientia specialius dividitur 1. in rectam seu veram, & falsam seu erroneam: & hæc vel invincibiliter est erronea, vel vincibiliter. 2. In certam, & incertam, seu in tutam, & minime tutam.

Incerta subdividitur in dubiam, perplexam, probabilem, & scrupulosam.

Q. 2. *Quid est Conscientia dubia?*

R. Est intellectus practici hæsitatio circa rem agibilem. Hæsitat autem intellectus, & in neutram partem contradictionis inclinatur, vel quia nulla occurrit assen-

assentiendi ratio, vel quia pro utraque parte adsunt rationes æqualis ponderis, quæ mentem suspensam, & quasi in æquilibrio contineant. Pater v. g. asserit filium complevisse vigesimum primum ætatis annum, ac proinde teneri lege jejunii; mater contra pernegat & ex hac contradictione exurgit dubia filii conscientia.

Q. 3. *Quotuplex est Conscientia dubia?*

R. Duplicem vulgo distinguunt Theologi, scil. dubiam speculative duntaxat, practice vero certam; & dubiam tum speculative, tum practice.

Conscientia est speculative dubia, quando dubium est de re objective spectata, ut si tonsor dubitet an liceat barbas radere diebus festivis. Practice autem est dubia, quando dubium cadit in ipsum exercitium actus, ut si idem tonsor dubitet num peccet barbas radendo diebus Dominicis. Porro nonnumquam contingit, inquiunt illi Theologi, eundem esse speculative dubium, & practice certum, ut videre est in allato exemplo tonsoris, qui dubitat, num opus ejus sit servile, & ab Ecclesia prohibitum festis diebus, & practice certus est se non peccare illud opus exercendo, quando nempe res ejus familiaris magnum detrimentum pateretur, si solus ex omnibus tonsoribus in reverentiam diei sacri ab illo opere abstineret.

Quamvis hæc conscientiæ dubiæ divisio aliquo sensu sit vera, simpliciter tamen & absolute falsa est, & in praxi periculosa: & nisi recte intelligatur, tendit ad subvertendam omnem moralem disciplinam. Quare rejicienda videtur.

Primo non est simpliciter & absolute vera; cum enim conscientia ex dictis sit practica conclusio, non potest esse certa, nisi deducatur ex præmissis certis: ex incerto quippe principio non potest certa sequi conclusio. Tonsor in allato exemplo, qui dubitat, an radere sit opus servile die festo prohibitum, non potest certo concludere sibi licere eodem die radere, nisi ipsi præsto sit hæc ratio speculative certa, quæ eum ad radendum determinet, nempe legem Ecclesiasticam non obligare cum magno familiæ dispendio. Itaque ut conscien-

tia ſit practice certa, ſtante aliquo dubio ſpeculativo, neceſſe eſt, ut concurrat certa aliqua ratio ex circumſtantiis deſumpta, ex qua eliciatur concluſio, ſeu conſcientia practice certa: patet tum ex allato tonſoris exemplo, tum ex duobus ſequentibus. Mulier, ex una parte ſpeculative eſt dubia de veritate matrimonii bona fide initi: ex alia vero parte certa eſt ſpeculative, neminem in dubio privandum eſſe jure ſuo, & ex illo principio certiſſimo practice judicat ſtante illo dubio reddendum eſſe debitum marito exigenti, nec de veritate matrimonii dubitanti. Item aliquis eſt ſpeculative dubius, an ſit detentor rei alienæ, & aliunde certus in tali dubio potiorem eſſe partem poſſidentis, nec ullum propter hujuſmodi dubium eſſe ſpoliandum re ſua: nixus autem hoc principio ſpeculative certo, format ſibi conſcientiam practice certam ſe non teneri ad reſtitutionem. Ergo conſcientia non poteſt eſſe practice certa, niſi cum dubio ſpeculativo adſit ratio etiam ſpeculative certa.

Secundo in praxi periculoſum eſt ſimpliciter & abſolute ſtatuere conſcientiam poſſe eſſe practice certam ſimul & ſpeculative dubiam, quia facile quis in quodlibet dubio ad nutum voluntatis conſcientiam ſibi formaret, omnes dubitandi rationes ablegaret, certumque ſe in operatione crederet eo ipſo quo vellet eſſe certus.

Q. 4. *Quid eſt conſcientia perplexa?*

R. Eſt intellectus practici judicium dictans ſubeſſe peccatum, quamcumque agens amplectatur partem, verbi gratia ſive mentiatur ad impediendum homicidium injuſtum, ſive non mentiatur in hypoteſi quod ex veritatis confeſſione injuſtum homicidium conſequatur.

Q. 5. *Poteſtne aliquis eſſe in vera peccandi neceſſitate?*

R. Minime, quia in iis anguſtiis, in quas nemo niſi ex errore delabitur, prudentia dictat minus malum eſſe eligendum, ac proinde in allata hypotheſi mendacium officioſum non foret peccatum, niſi materialiter.

Q. 6.

Q. 6. *Quid est conscientia, seu opinio probabilis?*

R. Est mentis assensus cum formidine oppositi: *Opinio*, inquit S. Bernardus lib. 5. de Consid. cap. 4. *certi nihil habens, verum per similia quaerit potius, quam apprehendit.*

Q. 7. *Quotuplex est conscientia, seu opinio probabilis?*

R. Duplex: Alia fulcitur ratione: alia auctoritate. Prior probabilitas dicitur intrinseca: posterior vero extrinseca.

Q. 8. *Quotuplici modo spectari potest opinio probabilis?*

R. Duplici, scilicet absolute, & sine respectu ad aliam oppositam, & comparate cum alia opposita. Aliquis v. g. probabiliter affirmat hoc poculum esse veneno infectum, hunc contractum esse usurarium; alter vero utrumque probabiliter negat: mens in ejusmodi opinionum contradictione illas prius inter se comparat, quam judicium ferat.

Q. 9. *Quid est observandum in concursu opinionum oppositarum?*

R. In primis observandum est utrum opinio opposita sit vel aeque probabilis, vel minus probabilis, vel probabilior; neque enim quisquam poculum hauriret, altero affirmante esse veneno infectum, altero negante, nisi prius expendisset uter ex illis verum diceret.

Q. 10. *Quid si opinio opposita sit aeque probabilis?*

R. Conscientia efficitur, aut saltem effici debet dubia: quia mens propter aequalia rationis, vel auctoritatis pondera non magis in unam inclinat partem, quam in aliam, Judex v. g. qui audito primo teste accusatum onerante probabiliter judicabat illum esse reum, in dubium venit, cum audit secundum testem priori contradicentem.

Q. 11. *Quid si opinio opposita sit minus probabilis?*

R. Conscientia in illo concursu non solum de ejus veritate erit dubia, sed si non impediatur parvo voluntatis affectu, pronunciabit probabilius esse falsam: id enim suadent graviora momenta, quibus opposita

pro-

probabilior nititur, ut videre est in his exemplis: si duo testes, quorum alter est fide dignior, testimonium contradictorium ferant, Judex eo ipso, quo unius testimonium judicat credibilius, necessario putat testimonium alterius verisimilius esse falsum. Item privatus, qui consuluit duos Theologos dissentientes circa æquitatem alicujus contractus, si unius consilium propter majorem Theologi peritiam probabilius videtur verum, alterius consilium consequenter probabilius existimat falsum.

Dixi: *Modo conscientia non impediatur pravo voluntatis affectu*; Quia hujusmodi affectus judicium præcipitat, nec sinit mentem attendere, nisi leviter, & superficie tenus ad ea, quæ dubium ingerere, & voluntatis impetum cohibere deberent; quod quam timendum sit, ubi agitur de formanda conscientia, docet Clerus Gallicanus sæpius citato loco: *Neque quisquam*, inquit, *in dubio salutis ad actum prosiliat, nisi ipso dubio non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex recta ratione deposito, dicente Scriptura, rationabile obsequium vestrum. Omnia probate, quod bonum est, tenete.*

Q. 12. *Conscientia quæ fulcitur opinione probabiliori, estne certa?*

R. Distinguendum est. Vel enim vis argumenti, quo nititur opposita opinio minus probabilis, stat cum probabiliore, vel prorsus exploditur. Si primum, conscientia non est certa; quia opposita opinio quamvis minus probabilis, verisimilitudine non caret, quæ prudenti injicere debet errandi formidinem. Judex, verbi gratia, non potest certo judicare testem fide digniorem vera dicere, quandiu alterum contradicentem non potest falsi arguere; nec consulens verum esse consilium doctoris, quod minus doctus impugnat momentis verisimilibus, minimeque contemnendis. Si secundum, hoc est, si opinio probabilior explodit momenta oppositæ minus probabilis, efficaciterque ostendit non esse verisimilia, efficit conscientiam certam saltem moraliter.

Q. 10. *Quotuplex est certitudo?*

R. Tri-

R. Triplex, scilicet, metaphysica, physica, & moralis.

Metaphysica habetur certitudo, quando res quæ concipitur, non potest aliter se habere, nequidem divinitus, ut mons sine valle, homo sine rationalitate, Deus sine bonitate; hæc enim sunt contradictoria.

Physica certitudo est, cum cognitio fertur in rem, quæ naturaliter & secundum ordinem a Deo præstitutum aliter esse nequit, quamvis supernaturaliter non sit impossibilis. Sic certi sumus stupam in ignem conjectam brevi consumendam, licet per miraculum conservari possit.

Moralis adest certitudo, quando spectatis circumstantiis ratio dictat non esse timendum, ne res aliter se habeat, quam menti objicitur, etsi naturaliter & absque miraculo possit se habere aliter: immo aliquando sic contigerit. Responsio patebit sequentibus exemplis: cum morali salutis certitudine quis ambulat per plateas tranquillo aere: cum fratre, quem benevolum expertus est, solus egreditur in campum; licet e tectis regulæ in caput ejus decidere naturaliter possint, aut frater in ipsum insurgere, quemadmodum Cain in Abelem. Nam imprudens & ridiculus videretur, si timor incurrendæ mortis in hujusmodi circumstantiis illum domi conclusum detineret. Cum eadem certitudine Judex credit duobus testibus consentientibus, plebs Parochi catechesibus, nec nisi imprudenter fidem denegarent, eo prætextu, quod duo testes & privatus Parochus fallere possint, nec desint exempla eorum, qui sic fuerunt decepti: hæc enim rariora & remotiora sunt, quam ut prudenter timenda sint. Sic vir probatæ castitatis & pietatis, anxius tamen num consenserit delectationi venereæ, aut vanis cogitationibus, quas inter orandum passus est, moraliter certus esse debet se non consensisse saltem eo consensu, qui ad peccatum mortale pertingat, hoc est, plene libero; quia moraliter fieri nequit, ut voluntas tam firma & tam constans in proposito vitandi omne peccatum præsertim lethale, mutetur, quin conscientia dilucide advertat. Secus judicandum de iis, quorum voluntas verti solet ad omnem tentatio-

nis

nis statum. Horum quippe anxietas & dubium fundamento non caret, & plerumque præsumitur illos consensisse, nisi contrarium probent.

His præmissis de conscientiæ divisione, & de variis ejus speciebus, superest, ut expendamus, quæ sit conscientia bona, quæve nos coram tribunali supremi Judicis defendere valeat.

CAPUT III.

De bona, malave Conscientia.

CUm ex dictis nullus conscientiæ suæ testimonio possit esse securus, nisi probaverit hanc suam conscientiam esse bonam, dicente Apostolo 1. Cor. 4. *Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum*, nobis accuratius investigandum incumbit, quæ tandem conscientia bona dicenda sit, an erronea, an dubia, an certa, aut probabilis. Quare

Q. 1. Conscientia erronea est-ne bona?

R. Minime, quia, ut ait Sanctus Bernardus supra laudatus, pag. 280. *Ut interior oculus vero simplex sit*, idest, ut conscientia sit sana & laudabilis, *duo illi arbitror esse necessaria, caritatem in intentionem, & in electione veritatem. Sive itaque malum putes bonum, quod forte agit, sive bonum malum, quod operaris, utrumque peccatum est.*

Q. 2. Conscientia erronea nunquamne excusat a peccato?

R. Excusat, si sit invincibiliter erronea, secus si vincibiliter. Ita Sanctus Thomas quodlib. 8. q. 6. art. 15. *Error conscientiæ*, inquit; *quandoque habet vim absolvendi, sive excusandi; quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur. Et in tali casu, quamvis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccaret venialiter. Quandoque vero error conscientiæ non habet vim absolvendi vel excusandi, quando sci-*

scilicet ipse error peccatum est, ut cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur & potest, sicut si crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale, & tunc quamvis crederet peccare venialiter, non tamen peccaret venialiter, sed mortaliter.

Ergo neque ex intentione laudabilis finis, neque ex erroneæ conscientiæ dictamine excusantur defectus eorum, qui officium, sive politicum, sive Ecclesiasticum suscipiunt, quamvis non quæsitum, si vires eorum superet, vel propter insufficientem scientiam, vel propter ingenii tenuitatem, vel propter meliorem indolem qualibet suggestione versatilem; quia illorum ignorantia & deceptio voluntaria est saltem in caussa, ac proinde vincibilis.

At, inquies, nullus nisi superbus crediderit se idoneum esse, qui aliis utiliter præesse valeat. Ergo omnes a regendis aliis abstinere debent, cum moraliter fieri nequeat, quin in regimine error aliquando subrepat, aut fallacia decipiat.

Nego consequentiam. Neque enim ista pensanda sunt ex proprio sensu, sed ex viri sapientis consilio, qui nos probe noverit, non ex fama tantum, aut veluti ex exteriori superficie, sed ex plena interioris hominis manifestatione. Nam ex Sancto Bernardo serm. 18. in Cantic. non minus cavendum est vocanti Deo resistere, quam honorem ab ipso non concessum, licet forte ab homine oblatum, assumere: *Rem profecto, inquit, proximi retines tibi, si plenus virtutibus cum sis, donis scientiæ, & eloquentia adornatus a metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate, verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo & damnabili ligas silentio, certe maledictus quod frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est spargis, & perdis, si prius quam infundaris tu totus, semiplenus, festines effundere . . . . . si institerint rogitantes aliqui ex his qui forte existimant ad me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, respondebitur eis; ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes & emite vobis.*

Q. 3. *Quid sentiendum de conscientia dubia?*

R. Ma-

R. Mala est, nec ea innitendum, sed suspendendus consensus, quandiu duraverit dubium.

Probatur 1. ex Scriptura, Eccli. 3. vers. 27. *Qui amat periculum, in illo peribit*, hoc est, qui se a peccandi periculo non removet, in illo peribit quamvis se securum putet.

Probatur 2. ex Traditione. S. Augustinus lib. 1. de Bapt. cap. 3. sic scribit: *Graviter peccares in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeres*. S. Bernardus serm. de voluntate nostra subjicienda divinæ, ait: *In his rebus, in quibus nihil certi sumus invenire, nihil certum voluntas nostra definiat, pendeat inter utrumque*. Innocentius III. lib. 5. de mysterio Missæ, cap. 24. *Ego*, inquit, *semper in dubiis, quod tutius est, judico præferendum*, & cap. *Juvenis*, de sponsalibus, *in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*. Generale Conc. Viennense cap. *Exivit*, de verb. signif. sic statuit, *in his quæ salutem animæ respiciunt ad vitandos graves remorsus conscientiæ, pars securior est tenenda*. Addit Clerus Gallican. ann. 1700. *neque id consilii, sed præcepti loco habeamus*. S. Thom. quodlib. 8. art. 13. eadem docet his verbis: *Quod si ille, qui plures possidet Prabendas, in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum & manente tali dubitatione, plures Præbendas habeat, periculo se committit, & sic procul dubio peccat*. Sanctus Antoninus etiam 3. part. tit. 3. cap. 10. §. 10. *Beatus Thomas & alii*, inquit, *dicunt quod ille, qui agit id, de quo est dubium, utrum sit mortale, vel non, peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortali. Cum ergo in aliqua materia morali sunt variæ & contrariæ opiniones, ille qui adhæret latiori viæ, videtur se exponere periculo mortis, quia est in dubio, cum possit illa opinio esse falsa, & contraria vera*.

Probatur 3. ratione, quia agere temere & contra prudentiæ regulas peccatum est: atqui agens in dubio, temere & contra prudentiæ regulas operatur: Ergo.

Minor probatur, Quia prudentia est virtus intellectus;

ctus; atqui ex S. Thoma 1. 2. q. 57. art. 2. ad 3. *illi soli habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, & nunquam falsum: opinio vero & suspicio possunt esse veri & falsi, & ideo non sunt intellectuales virtutes, ut dicitur in 6. Ethic.* Et art.4. *sic se habet prudentia ad actus humanos, sicut se habet ars ad exteriores factiones*: atqui ars certo & infallibiliter operationes artificiales dirigit: ergo & prudentia actiones morales.

Confirmatur ex communi omnium hominum sensu: ille in proximum peccat, qui sciens & volens exponit se periculo illum lædendi, aut damnum inferendi, quia hæc agendi ratio vertitur in ejus contemptum & contumeliam. Ergo a fortiori reus est apud Deum, qui libere ea facit, dubius an illi displiceant, necne.

Ergo conscientia bona non est, nec actus ex illa procedens laudabilis, nisi sit certa. Evidenter sequitur ex præcedenti responsione. Non enim datur medium inter incertum & certum: atqui conscientia incerta & dubia est mala: ergo bona necessario debet esse certa.

Dices 1. probabile est quid medium certum inter & certum. Ergo.

Nego ant. Oppositum constat ex dictis de conscientia & opinione probabili, pag. 286. & seqq. ampliusque patebit ex capite sequenti.

Dices 2. Pastor in dubio prudenter Sacramenta ministrat infirmo in extremis posito, & Medicus carens remedio certo in iisdem circumstantiis recte adhibet dubium: ergo prudentia non excludit dubium.

Nego conseq. Quia etsi Pastor & Medicus dubitent de effectu, ille Sacramenti, iste remedii, nihilominus certi sunt dubia media, ubi alia non suppetunt, tum esse adhibenda, cum iis neglectis salus desperata videatur, & iis adhibitis spes aliqua salutis affulgeat.

Dices 3. in moralibus impossibile est habere certitudinem, dicente Scriptura Sap. 9. *cogitationes . . . mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ*. Job ipse a Deo laudatus fatetur se dubitasse de omnibus operibus suis; *verebar*, inquit cap. 9. *omnia opera mea*, in quem locum sic Scribit Sanctus Gregorius,

rius, *bonarum mentium est agnoscere culpam, ubi culpa non est*: Ergo.

Dist. antec. Certitudinem metaphysicam aut physicam, Concedo: ac proinde scrupulosi frustra eam quærunt certitudinem moralem, qualem supra explicuimus pag. 260. Nego antec. Hac morali certitudine non caruit beatus Job, scivit quippe eleemosynam & alia pietatis opera esse objective bona. Sed verebatur, ne ea qua par est, intentione illa non perficeret. *Dicendum*, inquit S. Thomas supra q. 6. art. 4. *quod agnoscere culpam, ubi culpa non est, potest esse dupliciter. Uno modo ut intelligatur quantum ad substantiam actus, & sic non ad bonam mentem pertinet, sed ad errantem, ut se actum aliquem commisisse agnoscat, quem non commisit. Alio modo quantum ad conditionem actus, & sic verum est quod S. Gregorius dicit, quia justus in actu, qui de se bonus est, formidat ne aliquis defectus ex parte fuerit. Et ideo justus, qui est vere humilis, non reputat se deteriorem, quantum ad perpetrationem actus, qui sit pejor ex genere, sed quia timet, ne in iis, quæ bene agere videtur, per superbiam gravius delinquat.*

Quod adducitur ex sapiente, spectat dumtaxat consiliorum & actionum nostrarum successus, de quibus plerumque certi esse non possumus. Rex v. g. incertus est de victoria, licet bellum evidenter justum, & necessarium suscipiat; mercator timet, ne male succedat negotiatio, quam certo novit non esse iniquam. Unde concludit sapiens, mortales non propria providentia, sed divino auxilio niti debere.

Ergo ad bonam conscientiam non requiritur certitudo metaphysica aut physica, sed moralis sufficit. Hoc agnovit Aristoteles lib. 2. Metaphys. ubi sic habet: *Certitudinem metaphysicam non oportet in cunctis quærere, sed in his, quæ non habent materiam.* Et Sanctus Thomas 2. 2. q. 70. art. 2. *in actibus humanis*, inquit, *non potest haberi certitudo demonstrativa, eo quod sunt circa contingentia & variabilia. Et ideo sufficit probabilis certitudo, quæ ut in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus a veritate deficiat.* Et opusc. de falla-

fallaciis cap. 8. *probabilia dicuntur, quæ videntur omnibus, vel præcipuis, vel maxime notis.* Sanctus quoque Antoninus 2. part. tit. 3. cap. 10. §. 3. eadem mente sit scribit, *non consurgit moralis certitudo ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis & figuralibus, magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus.* Sed de conscientia probabili separatim dicendum propter speciales difficultates, quas invexit recentiorum doctrina, apud quos tanquam effatum obtinuit, qui probabiliter agit, tuto & prudenter agit.

CAPUT IV.

De Conscientia probabili.

Q. 1. *Conscientia quæ nititur opinione probabili, estne bona & tuta?*

Hic in memoriam revocanda quæ diximus pag. 261. & seq. nempe opinionem probabilem aliquando excludere erroris formidinem, aliquando vero eam admittere vel propter rationes oppositas, quas sufficienter non solvit, vel propter auctoritatem contradicentis minime contemnendam. Hæc patent exemplis pag. 257. allatis. Quibus præmissis facile solvitur proposita quæstio.

R. Itaque primo, conscientia, quæ fulcitur opinione priori modo probabili, bona est & tuta, quia conscientia moraliter certa ex dictis est bona & tuta: atqui conscientia, quæ fulcitur opinione hoc modo probabili, est moraliter certa: Ergo.

Confirmatur, tum ex Alexandro VIII. qui anno 1690. hanc damnavit propositionem, *non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam;* tum ex Clero Gallicano sic scribente anno 1700. *Absit vero ut probemus eorum errorem qui negant licere sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam: sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas a jure præscriptas agnoscimus. Primum ut in dubiis de salutis*

nego-

negotio, ubi aequalia utrinque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est eo in casu unice tutum; neque id consilii, sed praecepti loco habeamus, dicente Scriptura, qui amat periculum, in illo peribit.

R. Secundo, conscientia, quae nititur opinione posteriori modo probabili, nec est bona, nec tuta.

Probatur 1. Quia conscientia dubia est mala, ut praecedenti capite dictum est: atqui conscientia, quae nititur opinione hoc posteriori modo probabili, est dubia, immo tum verisimilius est falsa, cum momenta opinionis oppositae praeponderant: Ergo.

Probatur 2. quia nova doctrina in iis quae ad fidem & mores pertinent, rejicienda est ut spuria, & a moribus Christianis aliena: atqui doctrina, qua astruitur pro regula morum opinio hoc posteriori modo probabilis, est nova, & in Ecclesia ante elapsum saeculum inaudita.

Major probatur. Quia illud interest inter conclusiones Philosophicas & Theologicas, quod Philosophicae eruantur ex ipsis naturae visceribus, quae successu temporis novis effectibus & experimentis magis ac magis se se explicant, quo fit, ut juniores veteribus evadant doctiores. Contra vero cum conclusiones Theologicae deducantur ex iis, quae Christus per seipsum & per Apostolos Ecclesiae tradidit, recentiores Theologi omnem suam doctrinam a majoribus hauriant necesse est. *Ex ipso ordine*, inquit Tertullianus lib. de praescript. cap. 31. *manifestatur id esse dominicum & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum, quod posterius immissum*. Ergo novitas doctrinae in Theologia falsitatis notam prae se fert manifestam.

Minor probatur testimonio Cleri Gallicani his verbis expresso anno 1700. *Quod in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi, ut probabiliorem eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certis ac notis auctoribus postremo demum saeculo proditum.*

Sed frustra testibus egemus contra Adversarios, cum eorum habeamus confessionem, *tota Theologia mora-*

 lis

lis nova est, inquiunt illi, eoque feliciorem Ecclesiam jactitant, quod sua novitate viam, quam Christus arctam fecerat, laxiorem reddiderint, innumerosque Ecclesiæ filios ad cælestem patriam secure perducant, qui alioquin viæ asperitate deterriti ne pedem in ea figere ausi periissent. Unde audacter in hæc verba concludunt: *Doctrina morum magis a junioribus petenda est:* quam propositionem Academia Parisiensis ann. 1663. & Clerus Gallicanus ann. 1700. damnarunt ut falsam, scandalosam, Sanctis Patribus & antiquis Doctoribus contumeliosam, & in praxi perniciosam.

Enimvero hæc opinandi libido nihil intactum & integrum in lege etiam naturali reliquit, ut discurrenti per singula Decalogi præcepta patebit. Namque juxta probabilitatis leges homo in toto vitæ decursu non tenetur actum dilectionis Dei, & proximi elicere. Condonatio injuriarum non est præcepti, sed consilii, sicut virginitas. Licitum est aliquando mentiri, vel etiam pejerare: desiderare mortem patris ob temporale emolumentum: occidere aggressorem non solum in periculo vitæ, sed etiam honoris, & rei familiaris, etiam unius aurei: multa obscœna facere aut pati, quæ pudor exprimere vetat: furari in gravi necessitate: lucrum ex mutuo exigere, cum numerata pecunia pretiosior sit, quam numeranda. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi, nisi emendationis spes nulla appareat, nec est deneganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem. Quare merito Clerus Gallicanus in sua Epistola encyclica anno 1665. sic scribit. *Une profonde ignorance seroit beaucoup plus souhaitable, qu' une telle science, qui apprend à tenir toutes choses problematiquement, & à chercher des moyens, non pas pour exterminer les mauvaises habitudes des hommes, mais pour les justifier, & pour leur donner l' invention de les satisfaire en conscience: car au lieu que Jesus Christ nous donne ses preceptes, & nous laisse ses exemples, afin que ceux qui croyent en lui, lui obeissent, le dessein de ses auteurs paroit etre d' accommoder les preceptes*

ptes & les regles de Jesu Christ aux interests, aux plaisirs, & aux passions des hommes.

Ergo in omnibus actibus nostris hæc nobis præscripta sit regula, quam Clerus Gallicanus anno millesimo septingentesimo demonstrat tanquam solam, veram & tutam, *ut in rebus Theologicis ad fidei & morum dogmata spectantibus Theologos quidem etiam Modernos audiamus, si tamen consonas Sanctis Patribus tradant sententias. Deinde, ut si ab eis recedant, harum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas. Denique ut nemini liceat eligere eam santentiam, quam non veritati magis consentaneam duxerit.*

Dices 1. ex concessis, quivis cum morali certitudine fidem adhibet testimonio sui probati Pastoris, vel alterius viri probi; atqui plusquam viginti Theologi asserunt, tuto fidem adhiberi libro vel unius Doctoris moderni, dum non constat opinionem ejus rejectam esse a Sede Apostolica, immo ad ducentos numerantur Theologi, qui docent tutum esse in conscientia, qui agit ex opinione minus probabili: Ergo.

R. 1. Pastorem aut quemvis Theologum peccare, cum uti certum consulit, quod novit tanquam falsum a pluribus impugnari.

R. 2. nec subditum debere assentiri Parocho, nec pœnitentem Confessatio, ubi rescire possunt & debent se dubia audire. *In his quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri*, inquit Sanctus Thomas quodlib. 3. art. 10. & Sanctus Antoninus 1. p. tit. 20. *dubium probabile est, cum scilicet rationes sunt ad utramque partem quasi æquales; & peccatum grave est se exponere tali dubio, ubi est morale.* Unde in forma

Distinguo anteced. Quivis cum morali certitudine assentitur suo Pastori & Confessario, cum prudenter judicat illos vera dicere, nullo contradicente; Concedo: sic prudenter quis sumeret poculum, quod vir probus salutare assereret, quamvis revera esset lethiferum: Si noverit alios etiam fide dignos

contradicere, Nego anteced. Patetque allato poculi exemplo, a quo quilibet abstinebit, si audiat alium asserentem, quod sit veneno infectum.

Ad confirmationem respondeo, turbam patronorum opinionis probabilis non esse magni faciendum, tum quia alii alios instar ovium, sine judicio sequuntur, tum quia ex Navarro Enchir. c. 27. opinio communis non est numero opinantium æstimanda, sed pondere auctoritatis, quæ sane nulla est in iis qui aliter docent quam Ecclesiæ Pastores, a quibus populi legem requirere debent, dicente Domino, *qui vos audit, me audit*, Luc. 10. & iterum, *oves ... non noverunt vocem alienorum*. Joann. 10. Quis autem magis alienus, quam qui ab Apostolica Traditione recedit?

Instabis: atqui Ecclesiæ Pastores absolute non proscripserunt opinionem probabilem, sed eam dumtaxat, quam vel Ecclesia corrigit, vel quæ proximum exponit periculo damni sive spiritualis, sive temporalis, ut contingit in Sacramentis administrandis, & judiciis ferendis, in quibus nec Sacerdos, nec Judex sequi debent opinionem probabilem, relicta tutiore.

R. 1. Nec nos rejicimus omnem opinionem probabilem, quin probavimus quemlibet ex ea prudenter & tuto operari, si sit moraliter certa. 2. Piæ aures offenduntur, cum audiunt periculum legem Dei transgrediendi non esse timendum sequendo opinionem probabilem, si inde nullum proximo nocumentum sive spirituale sive temporale accidere possit, quasi vero minus cavenda sit Dei offensa, quam proximi. 3. Innocentius XI. & Clerus Gallicanus duas sequentes propositiones damnarunt. Prima sic jacet, *sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis*. Hanc doctrinam vocat Clerus Gallicanus pessimum probabilitatis fructum. Secunda his verbis concipitur: *generatim dum probabilitate quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*. Hic pro regula morum commendatur opinio vere, & juxta strictos probabilitatis apices probabilis; reprobatur tamen ab Innocentio XI. nti-

scan-

scandalosa & perniciosa; a Clero Gallicano insuper ut falsa, temeraria statuens novam morum regulam, novumque prudentiæ genus, sine ullo Scripturarum & Traditionis fundamento, denique cum magno animarum periculo. Ergo simpliciter & absolute falsum est bonam esse conscientiam, quæ nititur opinione vere probabili probabilitate sive intrinseca sive extrinseca, nisi opinio illa sit moraliter certa.

Falsum quoque est opinionem censendam probabilem, quandiu ab Ecclesia non corrigitur, aut non constat rejectam esse a Sede Apostolica, quemadmodum declararunt Alexander VII. Clerus Gallicanus, & Academia Parisiensis.

Urgebis: impossibilis est in praxi moralis illa certitudo: Theologi enim morales vix consentiunt, ubi expressam non habent Ecclesiæ definitionem, quæ sane in singulis actionibus haberi nequit propter novas, quæ quotidie occurrunt, circumstantias. Ergo in tanta opinionum varietate, hæc regula morum statuatur necesse est, nimirum, opinio probabilis est practice certa. Item, in problematicis licitum est eligere quamlibet opinionem, modo sit vere probabilis, nitaturque gravis Theologi auctoritate.

Probatur antecedens. Unde habeatur opinio moraliter certa, opposita debet apparere falsa, vel saltem minime probabilis, ut supra diximus; atqui in contrarietate opinionum, quæ in moralibus fere semper occurrit, nec veritas a falsitate, nec probabilitas ab improbabilitate ab ullo secernit potest. Non a mulierculis, & ab idiotis, qui consilio & auctoritate Doctorum dumtaxat nituntur. Quomodo enim ipsis pateret auctoritatem unius alteri esse præferendum? An quia ille doctior habetur? sed doctiores nonnunquam sententias laxiores & minus probabiles sequuntur.

Non ab eruditis, quippe qui id unum ex suo examine consequi possunt, nempe quamlibet ex oppositis opinionibus verisimilem videri habere suos patronos, nec certo apparere utra sit determinate vera aut falsa.

Ergo ubi non prælucet Ecclesiæ definitio, nulla potest esse certitudo in practicis; ac proinde quandiu

non constat opinionem ab Ecclesia esse rejectam, ut improbabilem, prudenter teneri potest.

Confirmatur ex communi hominum praxi. Qui diriguntur opinionibus minime certis, quales sunt istæ, licet tutoribus lucrum exigere ex mutuata pupillorum pecunia. Clerici licite possident plura Beneficia, quamvis unum ex illis sufficiat ad honestam eorum sustentationem. Istæ enim propositiones oppositis negantibus sunt proculdubio minus probabiles, & nihilominus absque conscientiæ scrupulo ab omnibus fere habentur pro tuta regula.

Nego anteced. Omnes enim sive eruditi, sive idiotæ, si pura mente & simplici corde verum practicum quærant, certo invenient: *Doctrina prudentium facilis*, nempe inventu, ait Sapiens Prov. 14. vers. 6. Eruditi quidem; quia etsi ex oppositis sententiis determinare non possint, quæ sit speculative vera: evidenter tamen concludent alteram esse in praxi certam & eligendam, ut videre est in hoc exemplo. Sit opinio probabiliter affirmans hunc contractum esse licitum, attritionem sine initio dilectionis in Sacramento sufficere: sit quoque opposita utrumque probabiliter negans. Quis non videat affirmantes illas opiniones, quantumcumque supponantur probabiles, esse in praxi periculosas, & ideo dimittendas; negantes vero in praxi certissimas ac tutissimas, ac proinde tenendas? hanc tutam regulam Clerus Gallicanus præscribit Confessariis in hæc verba: *Pœnitentes admonere non cessent, ut in pœnitendo inchoatæ saltem dilectionis Dei ineant viam, quæ sola secura sit, graviter peccaturi in hoc salutis discrimine; vel eo solo quod certis incerta præponant.*

Mulieres quoque, & omnes idiotæ, qui plerumque sola auctoritate ducuntur, erunt moraliter certi, si in opinionum varietate sapientum judicio adhæreant, quos sciunt sine personarum acceptione viam Domini docere.

Nec dicas hujusmodi Sapientes latere in tanta opinantium turba. Quomodo enim non detegerentur ab iis, qui vera sectantur, cum ipsi amatores sæculi il-

los

los vel eo solo palam demonstrent, quod tam sollicite illorum examen & judicium fugiant? Quod igitur mulieres & idiotæ fallaciis opinantium aliquando decipiuntur, tribuendum est pravis eorum affectionibus. *Juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas Prophetæ erit*, ait Dominus Ezech. 14. v. 10.

Respondeo ad exempla in confirmationem adducta. Ad primum. Nullatenus probabile est, sed prorsus falsum secundum legem tum divinam, tum Ecclesiasticam, tum civilem, licere tutoribus lucrum captare ex mutuata pupillorum pecunia, ut multis probamus Tract. de Justitia & Jure.

Ad secundum: latum est discrimen inter has propositiones, licitum est retinere plura Beneficia, vel ob Ecclesiæ utilitatem, vel ad honestam Beneficarii sustentationem. Licitum est plura Beneficia retinere, quamvis nec evidens Ecclesiæ utilitas, nec vera Beneficiarii necessitas id exigant; namque prior propositio vera est & certa, ex Concilio Lateranensi IV. cap. *Quia*, tit. de Præbendis & Dignitatibus, & ex Tridentino sess. 24. c. 17. de Reform. Posterior vero est absolute falsa, & prorsus improbabilis ex Concilio Tridentino cit. c. 17. ubi Patres sic loquuntur. *Cum Ecclesiasticus Ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat Clericorum, sancte sacris Canonibus cautum fuit neminem oportere in duabus Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improbæ cupiditatis affectu seipsos, non Deum, decipientes, ea quæ bene constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul Beneficia obtinere non erubescunt. Sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens ut in posterum unum tantum Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur*, &c.

Nec dicas, Concilium Tridentinum in iis, quæ pertinent ad disciplinam, non esse receptum in Galliis. Nam pluralitas illa, ex Concilio Tridentino, est merus abusus, & ab Ecclesia sæpe damnatus: ergo independenter a nova Concilii Trid. lege simpliciter est illicita & prohibita, quod ultro concedunt & docent iidem ipsi, qui plura Beneficia possident. Quod si ab iis quæras, qua ergo conscientia illa retineant? responde-

bunt illa sibi esse necessaria ad honestam status sustentationem, & Ecclesiæ cui præsunt, utilitatem. Ergo male obtruditur eorum exemplum in patrocinium opinionis minus probabilis. Negandum tamen non est nonnullos Clericos eo ignorantia, vel ex cæca cupiditate abuti hoc exemplo, sibique videri probabile saltem probabilitate extrinseca pluralitatem Beneficiorum, etiam sine justa caussa esse licitam. Sed iisdem Judicibus condemnantur, quorum auctoritate se tueri contendunt.

Dices 2. est regula juris, in dubiis melior est conditio possidentis, & benignior sententia est eligenda: Ex qua regula certo concludunt Theologi eum, qui adhibita omni diligentia, adhuc patitur dubium num retineat rem alienam, aut matrimonium, quod bona fide contraxit, sit legitimum, non teneri restituere, aut abstinere ab usu matrimonii: atqui privatus quisque est in possessione suæ libertatis: ergo quandiu certo elucidari non potest quis sit sensus legis, ut contingit in oppositione probabilium opinionum, nemo tenetur legem servare, sed liberum est cuique amplecti quam maluerit opinionem, peccabitque Confessarius, si pœnitentem absolvere nolit secundum faventissimam opinionem. Ita Probabilistæ.

Respondeo 1. distinguendo majorem, Est regula juris in iis, quæ spectant justitiam, contractus & judicia, Concedo; præsumi enim debet eum, qui bona fide possidet, & contractum iniit, justo titulo possidere, & secundum leges contraxisse; alioquin stare non posset humana societas ob innumera scandala, quæ orirentur, si propter nascentia dubia proximus esset spoliandus, aut puniendus, dissolvenda matrimonia, & alii contractus. Est regula juris universaliter servanda in qualibet materia, Nego majorem; obstant enim supra laudatæ regulæ, *in iis, quæ dubia sunt, quod certum existimamus, tenere debemus*, cap. *Juvenis*, *de sponsalibus*. *In iis, quæ animæ salutem respiciunt, pars securior est tenenda*, Clementina cap. *Exivit*, de verborum significatione.

Respondeo 2. negando min. Immo stat possessio primo.

mo pro lege naturali & divina: Deo quippe semper obligata fuit nostra libertas: juxta illud Regii Prophetæ Deum sic alloquentis Psal. 115. *O Domine, quia ego servus tuus . . . & filius ancillæ tuæ*, id est, vernaculus ex ancilla tua tibi natus. Ergo in dubio juris naturalis & divini, nefas est contra Deum litigare, & libertatem humana asserere. 2. Stat quoque possessio pro lege humana; nascimur enim cives, & subditi Reipublicæ. Solisque reclamantibus *Anabaptistis*, usum nostræ libertatis prævenit Ecclesiæ auctoritas, adversus quam securum non est se tueri novellis Probabilistarum opinionibus.

Fatendum tamen est in hypothesi, quod lex humana sit obscura, nec secundum communem Theologorum sententiam constet de mente Legislatoris, liberum & tutum esse in conscientia amplecti alterutram ex oppositis opinionem: quia per usum præscribitur contra legem humanam, præsumiturque Legislator silentio suo consentire in oppositas legis suæ interpretationes. Ecclesia v. g. ad jejunandum obligat omnes, qui sunt satis robustæ ætatis, & ad restituendum compellit singulos usurarii hæredes, sed non figit tempus, quo incipiat illa ætas satis robusta, nec explicat utrum singulis hæredes in solidum teneantur. Unde Theologi sic in oppositas abeunt sententias, ut nullam ex iis judicent falsam aut improbabilem, consentiantque in praxi quamlibet eligi posse, nimirum juvenes ante vigesimum primum ætatis annum non teneri lege jejunii, nec usurarii hæredes in solidum ad restitutionem teneri.

Ergo, inquies; immerito proscripta est supra allata propositio, *non sunt erroneæ opiniones, quas Ecclesia non corrigit*.

Nego conseq. Namque 1. in dubiis circa legem naturalem aut divinam semper certa incertis sunt præferenda; quia adversus illas non currit præscriptio. 2. novellæ opiniones, quæ pugnant vel contra legem humanam clare expressam, vel contra communem Theologorum sententiam, merito habentur scandalosæ & erroneæ, etiamsi Ecclesias eas nondum correxerit. Eccle-

sia quippe non solet colligere zizania, quæ inimicus homo identidem seminat in agro Domini, nisi cum prævalere incipiunt; periculumque est ne bonum semen suffocent. Hæ sequentes opiniones, & aliæ bene multæ a modernis evulgatæ contra communem Catholicorum sensum, *præceptum observandi festa & jejunia non obligat sub mortali. Satisfit præcepto audiendi Sacri per reverentiam exteriorem, animo licet voluntarie in aliena defixo. Omnes qui in Republica corporaliter laborant, excusantur ab obligatione jejunii.*

Hæ, inquam, propositiones erant scandalosæ & in praxi periculosæ ante censuras Sedis Apostolicæ, & Episcoporum.

CAPUT V.

De tuta & tutiore opinione.

Q. 1. **Q**Uid *est opinio tuta?*

R. Est opinio moraliter certa. Patet ex dictis.

Q. 2. *Estne obligatio eligendi opinionem tutiorem?*

R. Minime: quia secundum prudentiæ leges non est timendum aut fugiendum, quando nullum est periculum: atqui nullum periculum incurrit, qui sequitur opinionem tutam. Ergo.

Q. 3. *Estne consilium sequi opinionem tutiorem?*

R. Quando opinio tutior spectatis circumstantiis hominem magis expeditum reddit ad virtutem, salubre est consilium eam amplectendi. *Eligere viam tutiorem*, inquit S. Antoninus, *consilii est, non præcepti; alias oporteret multos ingredi religionem, in qua tutius vivitur, quam in hoc sæculo.* Sed si opinio tutior scrupulis faveat, majoribusque difficultatibus implicet, prorsus est dimittenda. Quare licet tutius videatur scrupuloso horas repetere, alterum Sacrum audire, prohibendus tamen est suis scrupulis indulgere; quia *timor sine sapientia Dei esse non debet*, ait S. Bernardus.

Dices: ex laudatis Canonibus, ſemitam tutiorem debemus eligere, pars ſecurior eſt tenenda: Ergo.

Diſt. ant. Eligenda eſt pars tutior & ſecurior; tutior, inquam, juxta communem loquendi morem, quo dicimus tutius, quod removet periculum, v. gr. tutius eſſe abſtinere a cibo, quem timemus ne ſit lethifer, tutius viam non ingredi, quæ dicitur a latronibus obſideri, ubi vox, *tutius*, ſumitur pro tuto, Conc. pars tutior ſecundum Grammaticæ leges, & prout comparativum opponitur poſitivo, hoc eſt, tutius tuto, Nego ant. Nam ex ipſa lectione laudatorum Canonum liquet tutius opponi dubio, & partem ſecuriorem parti, quæ graves ſtimulos conſcientiæ pareret.

SECUNDA PARS.

De Legibus.

CAPUT PRIMUM.

De Legis nomine, & varia ejus acceptione.

Q. 1. U*Nde lex ſic vocatur?*

R. Juxta S. Th. 1. 2. q. 90. art. 1. dicitur *a ligando*, quia proprius ejus effectus eſt ligare, ſeu obligare ſubditos. Secundum vero auctorem lib. q. novi Teſtamenti q. 15. dicitur ab eligendo. *Lex*, inquit, *a lectione, id eſt, electione dicta eſt, ut de multis quid eligas, ſcias.* In mente autem S. Iſidori lib. 2. etim. c. 10. Lex dicta eſt *a legendo*, quia lex debet eſſe ſcripta, & ideo legenda.

Q. 2. *Quare lex nonnunquam jus appellatur, v. gr. jus naturale, jus civile, &c.*

R. Quia eſt quædam juſſio actionum juſtarum; jus enim derivatur ſecundum quoſdam a verbo, *jubeo*, & ſecundum alios a nomine, *juſtitia*.

Q. 3. *Quotuplici modo lex accipitur?*

R. Duplici. 1. latissime & improprie. 2. stricte & proprie.

Q. 4. *Quid est lex improprie sumpta?*

R. Est regula & mensura, secundum quam res quælibet inducitur ad operandum, vel ab operando retrahitur. Ita fere S. Thom. cit. art. 1.

Secundum hanc legis acceptionem, omnia sive rationalia, sive irrationalia & inanimata; artes quoque etiam illicitæ suas habent leges, quibusdam enim regulis diriguntur. Hoc sensu dicuntur leges Grammaticæ, militiæ, mundi. Scriptum quoque legitur Prov. 8. *Legem ponebant aquis: ne transirent fines suos.* Et Rom. 7. Fomes peccati, & inordinatus appetitus vocantur lex peccati, lex membrorum. Quamquam S. Aug. lib. 1. ad Simplic. q. 1. & S. Th. 1. 2. q. 90. art. 1. velint illam inordinationem dici legem denominatione extrinseca & metaphorica, quomodo scriptura dicitur manus, quia est a manu: & sermo lingua, quia a lingua procedit. Sic fomes peccati, & concupiscentia vocantur lex, quia sunt effectus divinæ legis, secundum quam homo propter peccatum originale justissime privatur rectitudine, in qua conditus fuerat: *quam sarcinam*, inquit S. Aug. *prementem & urgentem ideo legem appellat: quia jure supplicii divino judicio attributa & imposita est.*

Q. 5. *Quid est lex stricte & proprie sumpta?*

R. Est regula morum, secundum quam aliquis inducitur ad bonum, & retrahitur a malo. Ergo lex proprie dicta non competit creaturis irrationabilibus & inanimatis, quia non sunt capaces obedientiæ: nec ad præceptum iniquum transferri potest, quia hujusmodi præceptum non est regula morum, sed deviatio a regula. Unde S. Aug. lib. 1. de lib. arb. cap. 5. sic habet: *Mihi lex esse non videtur, quæ justa non fuerit.*

CA-

CAPUT II.

De definitione Legis.

Q. 1. QUomodo *Lex definitur?*

R. Definitur, rationis ordinatio stabilis, ad bonum publicum, promulgata ab eo, qui curam habet communitatis cum intentione obligandi subditos.

Dicitur 1. *rationalis ordinatio*; quia lex est actus prudentiæ, quo Legislator membra Reipublicæ inter se componit, & aptis mediis dirigit ad suum ultimum finem. Lex, inquit Cicero lib. 2. de Legibus, *est recta ratio in jubendo & vetando*. Et 1. Ethic. cap. 9. dicitur *sermo ab aliqua prudentia & mente profectus*.

Ergo lex est actus intellectus, cum sit judicium practicum dictans subditis hæc esse vel facienda, vel fugienda.

Dices: lex est præceptum & jussio: atqui præceptum & jussio pertinent ad voluntatem: Ergo lex est actus voluntatis.

Dist. min. ad mentem S. Thom. cit. art. 1. ad 3. Præceptum & jussio pertinent ad voluntatem præsuppositive, Conc. formaliter, Nego min. Namque lex est actus prudentiæ, prudentia autem est virtus intellectus; necessario tamen præsupponit in voluntate intentionem finis; quia prudentiæ est ordinare media ad finem consequendum, v. gr. ad bonum commune procurandum, sed media non quæruntur, nisi finis, nempe bonum commune efficaciter intendatur, ac proinde intellectus a voluntate moveri debet ad ferendam legem; & ideo voluntas Principis dicitur a Jurisperitis habere legis vigorem. Porro ex duplici illo actu, scilicet intellectus & voluntatis, qui ad legem faciendam concurrit, lex in Scripturis vocatur lux, lucerna: Dei voluntas, Prov. 6. v. 23. *Lex, lux*, Ps. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Ps. 102. *Notas fecit vias suas Moysi, &* filiis.

filiis Israel voluntates suas, id est leges; 2. Mach. 1. *Det vobis cor omnibus, ut colatis eum & faciatis ejus voluntatem.*

Dicitur 2. *Stabilis & perpetua*, hoc est, non ad tempus, sed in perpetuum duratura, nisi abrogetur: per quod differt lex a mandato vel præcepto, quod non est ita firmnm & stabile; & ratio est, quia præceptum non solet dirigi, nisi ad privatas personas, aut familiam, quæ successu temporis extinguitur: lex vero imponitur toti communitati, quæ nunquam interit.

Ergo lex ligat non solum præsentes, sed & eorum successores, non vero præceptum, aut mandatum.

Ergo defuncto Episcopo, statuta ejus obligant, quamdiu non revocantur a successore. Secus sentiendum de ejus mandatis, quæ non sunt lata per modum legis aut statuti.

Dicitur 3. *ad bonum publicum*; quia potestas legislativa est a Deo, Rom. 13. v. 2. & Principibus sive Ecclesiasticis, sive Politicis concessa, non in eorum privatam utilitatem, sicut potestas dominativa domini in servum & rem domesticam: sed in totius Reipublicæ ædificationem, 2. Corinth. cap. 10. v. 8. turpe enim est totum ad partem referri, cum pars naturaliter ordinetur ad totum. Unde Aristoteles lib. 4. Ethic. cap. 1. scribit leges ad Rempublicam accommodandas, non Rempublicam ad leges. Additque lib. 8. cap. 10. in hoc differre tyrannum a Rege, quod ille propriam, hic communem utilitatem quærat.

Ergo vera lex non est, nec ligat subditos, quæ juri naturali sive divino contraria est.

Dices 1. cum Machiavello, & aliis pseudo-politicis: finis in practicis habet rationem principii, ad quod reduci debent omnes leges: atqui publica tranquillitas, & temporalis felicitas est finis regiminis politici: ergo ad eam reduci debent omnes leges civiles. Porro Religionis præcepta, & honestatis regulæ non modo ad pacem conciliandam, aut conservandam reduci non possunt, quin aliquando ei adversantur: ergo Princeps Politicus hujusmodi præceptis non astringitur.

Distinguo minorem: Temporalis felicitas est finis proximus Reipublicæ, Concedo: finis ultimus, Nego minorem. *Felices imperatores eos dicimus*, ait S. Aug. lib. 5. de Civ. Dei cap. 24. *si juste imperant* . . . . *si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum, majestatis ejus famulam faciunt*.

Ad subsumptum respondeo. Solus impius & atheus dixerit veræ Religionis præcepta, & honestatis regulas publicæ tranquillitati obesse; idem enim est ac si dicatur, non est Deus, qui curet res humanas: aut, Sapientiæ æternæ præferenda est sæculi prudentia, & vitium virtuti; quam impietatem exhorruerunt ipsi Gentiles, qui docent Legislatoris scopum esse facere bonos cives, 2. Ethic. capit. 1. & lib. 1. Digest. de Justitia & Jure, *Justitiam colimus, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu pœnarum, sed etiam exhortatione præmiorum efficere cupientes*.

Instabis: si potestas civilis habet cultum Dei, & beatitudinem æternam pro fine, non distinguetur a potestate Ecclesiastica: falsum consequens: Deus enim voluit utramque distingui: ergo & anteced.

Nego sequelam majoris. Quia utraque potestas diversis mediis ad unum & eundem finem tendit: civilis quippe Deo servit in administratione rerum terrenarum; Ecclesiastica vero in dispensatione rerum spiritualium, *arma militiæ nostræ*, inquit Apostolus. 2. Cor. 10. *non carnalia sunt, sed potentia Deo*.

Ergo materia Legum Canonicarum sunt res spirituales, Civilium vero res temporales, quemadmodum S. Athanasius monet Imperatorem Constantinum in sua Apologia, his verbis: *Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit; neque enim fas est in terris nos imperium tenere, neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes*.

Sæculi tamen Principes, ut Ecclesiæ defensores & protectores, curare possunt & debent ut Ecclesiasticæ leges observentur. Unde Leo Magnus ad Leonem Imperatorem sic scribit epist. 73. *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam*,

ut ausus

ut ausus nefarios comprimendo: & quæ bene sunt statuta defendas, & veram pacem; his quæ sunt turbata, restituas.

Dices 2. Si de essentia legis sit, ut feratur in bonum publicum, sequitur non esse obtemperandum legibus, quandiu de recta Legislatoris intentione non constiterit.

Nego sequelam: tum quia præsumi debet recta Legislatoris intentio, si opus ab eo præceptum sit justum, & Reipublicæ utile: tum quia rectitudo in mente Legislatoris non pertinet ad essentiam legis, sed sola bonitas operis injuncti; nam ex S. August. lib. 1. de libero arbit. cap. 5. *Si ille cum aliqua libidine hoc statuit, non ex eo fit, ut ei legi cum libidine obtemperare necesse sit, quia bona lex a non bono fieri potest.*

Instabis: atqui leges tributorum non sunt in bonum publicum, sed in privatum Principis commodum: ergo non sunt veræ leges.

Nego subsumptum; quia Princeps hic non spectatur ut privata persona, sed ut caput Reipublicæ, quam administrare non potest sine magnis expensis. Quare Reipublicæ interest, ut ærarium Principis sit locuples, quantum necesse est ad publica onera sustinenda.

Dices 3. hæc definitionis particula subditorum inobedientiam fovet, & ad seditionem inducit; familiare quippe est subditis conqueri se gravari legibus superfluis & iniquis: Ergo hæc particula ex definitione legis est delenda tanquam publicæ tranquillitatis perturbativa.

Nego antecedens: namque 1. non ex vulgi opinione, sed ex sapientum judicio æquitas legum pensanda est. 2. In dubio sit ne lex justa an injusta, utilis an superflua, præsumptio esset debet pro Legislatore; quia, ut jam dictum est, in dubiis melior est conditio possidentis: atqui superior est in possessione regendi subditos: ergo in hoc dubio non est ei deneganda obedientia. *Imperfecti cordis*, inquit Sanctus Bernardus lib. 1. de præcept. & disp. c. 10. *& infirmæ prorsus*

volun-

voluntatis indicium est male suspicari de omni Præcepto, cujus caussa latuerit: nec unquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod forte libuerit aut quod non aliter licere, sua expedire monstraverit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata satis, immo nimis molesta est hujusmodi obedientia. Et hæc responsio maxime locum habet in Politicis, ubi consilia & motiva, propter quæ leges feruntur, occulta esse debent, juxta illud Tob. 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* 3. quamvis leges nonnumquam habeant aliquid iniqui respectu unius aut alterius privati, justæ nihilominus censendæ sunt, cum toti communitati expediunt. Si enim Medicus laudatur, dum secundum suæ artis regulas membrum alioquin sanum cauterio inurit, ut totius corporis saluti consulat: quidni & Legislator qui lege sua nonnullos gravat ex necessitate procurandi boni publici? quamquam in hujusmodi circumstantiis sublevari soleant dispensationis beneficio, ut infra explicabitur.

Idem a fortiori dicendum, quando lex per se communitati necessaria, aut admodum utilis, quibusdam inutilis & superflua existit; pertinet enim ad bonum commune, ut pars toti se conformet.

Dices: cessante fine Legis, ipsa quoque lex cessare dicitur: ergo privatus non tenetur parere legi, quando est ipsi inutilis.

Distinguo anteced. Cessante universaliter, & respectu totius communitatis, Concedo: cessante dumtaxat respectu quorumdam, Nego antecedens. Responsio elucidatur sequentibus exemplis.

Apostoli Act. 15. præceperunt ut Gentiles recens ad fidem conversi, abstinerent a suffocato & sanguine, eo scilicet fine, ut Judæi, qui ab esu sanguinis prorsus abhorrebant, facilius cum Gentilibus in unum corpus coalescerent. Cum autem finis ille a pluribus sæculis evanuerit, lex quoque Apostolica desiit, utpote jam toti Ecclesiæ inutilis. Contra vero licet statutum, quo cavetur ne Clerici in tabernis comedant extra casum peregrinationis, idque ad evitanda gravia scandala, quæ inde oriri solent, non videatur ullius utilitatis respe-

respectu Clerici, qui a tabernario amico, forte etiam consanguineo, invitatus apud ipsum pranderet secluso scandalo, & servatis temperantiæ honestatisque legibus: respectu tamen illius vim legis habet, quia finis illius statuti in tota Diœcesi subsistit, rectusque ordo postulat, ut pars toti cohæreat, privatusque ille Clericus a communi disciplina non recedat.

Dicitur 4. *promulgata*, id est enunciata & intimata: regula enim morum innotescere debet, quod fit per promulgationem.

Utrum autem promulgatio sit de essentia legis, dissentiunt Theologi; alii affirmant; quia ex c. *In istis*, dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur*. Alii negant, contenduntque promulgationem esse conditionem, sine qua non; quia applicatio regulæ non constituit regulam, sed supponit constitutam; atqui per promulgationem lex tanquam regula applicatur, & intimatur subditis: ergo intimatio illa seu promulgatio non pertinet ad essentiam legis.

Verum etiamsi ante promulgationem innotescat subditis quid Princeps decreverit, illud tamen decretum non habet rationem legis & regulæ observandæ. Post promulgationem vero tale decretum vim habet obligandi subditos, etiam eos, ad quos ejus notitia nondum pervenit; nam ex cap. *Ad hæc*, de Prælatorum postulatione, necessarium non est promulgationem fieri singulis personis; ergo promulgatio legem perficit ac proinde est de ejus essentia.

Quomodo lex promulgata habet vim obligandi illos, qui eam ignorant?

R. Quatenus cogit subditos diligentiam adhibere ad illius notitiam assequendam, reosque constituit, qui illam transgrediuntur ex ignorantia vincibili; quod de lege nondum promulgata dici nequit.

Dicitur 5. *Ab eo, qui curam habet communitatis*: Quibus verbis duo designantur in Legislatore necessaria. Primum, ut sit superior; quia omnis lex est præceptum, quamvis non omne præceptum habeat rationem legis, ut jam observavimus: atqui solus superior præcipere potest: ergo. Secundum, ut jurisdictio-

nem

nem exteriorem habeat, hoc est, ut præsit communitati perfectæ, jusque habeat illam regendi.

Quid est communitas sive perfecta, sive imperfecta?

R. Perfecta est ea, quæ sibi sufficit ad assequendum finem, ad quem instituta est: imperfecta vero, quæ sibi non sufficit. Hinc regnum, & civitas sui juris, sunt communitas perfecta, quia sibi sufficiunt ad conciliandam & conservandam pacem, quæ est finis illarum; Magistratus constituunt, qui Cives in ordine contineant, inquietos coerceant, & pestiferos puniant. Ecclesia quoque, & Diœcesis sunt communitas perfecta; subditis enim suppeditant media ad beatitudinem supernaturalem, quæ est finis spiritalis ordinis; Ministros ordinant, idoneos Pastores præficiunt, controversias nascentes dirimunt, inobedientes & contumaces spiritali gladio rescindunt. Familiæ vero, Collegia, & Parochiæ sunt communitates imperfectæ, quia nec firma pace gaudere, nec saluti æternæ consulere valent, nisi aliunde adjuventur. Paterfamilias a molestis & importunis vicinis non liberabitur, nec in furem domesticum aut in filium degenerem animadvertet pro gravitate culpæ sine Magistratus politici auxilio. Parochus quoque non potest consecrare sibi Coadjutores aut successores; caret foro externo, in quo pestilentes comprimantur & puniantur; sed ad Episcopi auctoritatem & judicium recurrat, necesse est. Idem dicendum de Moderatorem Collegii. Ergo nec paterfamilias, nec Parochus, nec Collegii Superior leges condere possunt.

Dicitur 6. *cum intentione obligandi subditos*, ut distinguatur lex a consilio, quod dari potest æqualibus ac Superioribus, nec per se ullam inducit obligationem. Lex vero, cum præceptum contineat, non imponitur nisi inferioribus & subditis.

Q. 2. *Omnis lex obligatne in conscientia, & sub peccato?*

R. De lege naturali & divina positiva nullum potest esse dubium, ait enim Apostolus Rom. 2. Gentiles qui legem naturalem, & Judæos, qui scriptam transgrediun-

diuntur, perituros. Et ratio est, quia utriusque legis transgressio est vera Dei offensa, cum pugnet contra divinam ejus voluntatem; nam, ut argumentatur Tertullianus lib. 1. contra Marcionem c. 26. *Deus necessario offenditur facto, quod non vult fieri, cum offensa sit comes frustratæ voluntatis; si offenditur, debet irasci: si irascitur, debet ulcisci: nam & ultio fructus est iræ, & ira debitum offensæ, & offensa, ut dixi, comes frustratæ voluntatis.*

Controversia est dumtaxat Catholicos inter & Heterodoxos, num lex humana obliget in conscientia & sub peccato? Hi quippe absolute negant; illi vero affirmant, cum quibus sit nostra responsio.

R. Lex humana obligat in conscientia & sub peccato quandoque etiam mortali.

Probatur 1. ex Scriptura Matthæi 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Luc 10. *qui vos audit, me audit.* Rom. 13. *qui resistit potestati. Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram; sed etiam propter conscientiam.* 2. Petri 2. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum . . . quia sic est voluntas Dei.*

Probatur 2. ex censuris Summorum Pontificum Alexandri VII. Innocentii XI. & Cleri Gallicani, qui sequentes propositiones damnarunt. *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter: Populus non peccat, etiamsi absque ulla caussa non recipiat legem a Principe promulgatam. Subditi possunt justa tributa non solvere.*

Probatur 3. ratione duplici. Prima in communitatibus imperfectis, præceptum Superioris obligat sub peccato, Ephes. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino.* Et cap. 6. *Filii, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est. Servi obedite dominis carnalibus . . . sicut Christo, non ad oculum servientes . . . sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo . . . . . scientes quoniam unusquisque, quodcumque* se-

fuerit bonum, hoc recipiet a Domino. Ergo a fortiori in communitatibus perfectis (in quibus major est potestas) lex obligat sub peccato. Secunda, peccat qui transgreditur legem naturalem & divinam: atqui transgreditur legem naturalem & divinam, qui transgreditur humanam; ait enim Dominus, *qui vos audit, me audit.* Unde S. Bernardus lib. de præcep. & disp. c. 8. & 9. ait: *Discretio est in mandatis, consequenter & in culpis, ut majorum gravior, leviorque minorum censeatur transgressio mandatorum, sed mandantium non ita; sive enim Deus, sive homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo.*

Dices 1. Ex hac doctrina duo sequuntur absurda. Primum, inferiorem posse obligare in foro superioris; conscientia quippe est forum Dei proprium, utpote qui solus scrutetur renes & corda. Secundum, homines posse ligare ad pœnam, puta æternam, quam nec infligere nec solvere possunt, cum tamen ejusdem sit ligare & solvere.

Distinguo sequelam: inferiorem, ut superioris ministrum & auctoritate ejus munitum, Conc. Inferiorem independenter a voluntate & auctoritate Superioris, Nego sequel. Enimvero sicut in politicis Princeps vult eos morte plecti, qui in re gravi imperium ministri sui contempserunt, quamvis ipse minister tantam pœnam nec inferre, nec solvere possit: sic Deus æternæ damnationi obnoxios reddit, qui jussis vel parentum, vel Pastorum, vel Principum non obtemperant.

Ergo falsa est recentiorum quorundam doctrina, & a Clero Gallicano damnata anno 1700. legem humanam non præcipere actus interiores, v. g. attentionem in precibus, hac ratione ducti, quod potestas humana de internis judicare non possit; nam lege naturali & divina tenentur filii obedire parentibus, servi Dominis, plebs Pastori & Principi: atqui nulla est obedientia nisi sit voluntaria, ut docet S. Bernardus serm. 41. de diversis, ubi sic habet: *Quamlibet grave sit* (suam relinquere voluntatem) *non potest tamen primum* obe-

obedientiæ ascendere gradum, qui voluntatem præcipientis suam non fecerit. Unde voluntarie, inquit, sacrificabo tibi. Sola ergo voluntas est, quæ totius operis ornat effectum, sine qua etiam nec bene aliquid agitur etiamsi bonum esse videatur. Ex voluntate igitur suscipienda sunt imperia Prælatorum, & ipsum cor a suis voluntariis reflexionibus abducendum, donec propria voluntas mactata mandatum diligat imperantis.

Dices 2. Sequeretur omnia præcepta humana esse juris naturalis & divini. Falsum consequens, ergo & antecedens.

Distinguo majorem: Esse juris naturalis, & divini remote, Conc. Lex enim naturalis & divina dictant obediendum esse justis Superiorum mandatis: esse juris naturalis & divini proxime, Nego maj. Non enim est juris naturalis, aut divini, quod hæc mulier matrimonium contrahat cum tali viro, quod famulus locet operas suas huic diviti; quod privatus vendat agrum suum; quod Ecclesia venationem Clericis prohibeat: hæc omnia sunt juris mere humani. Sed præsuppositis hujusmodi contractibus, aut legibus, jus naturale & divinum cogit servare leges contractus, & præceptum Superioris adimplere.

Ergo inquies, vera erit Gersonis doctrina l. de vita spiritali lect. 4. nempe leges humanas non obligare in conscientia, nisi quatenus sunt determinationes juris naturalis & divini.

Distinguo sequel. Quatenus sunt determinationes, vel proprie, vel improprie: Concedo: Quatenus sunt determinationes proprie & stricte loquendo, Nego sequel.

Lex humana proprie est determinatio legis divinæ, quando lex divina præfixit aliquod opus in particulari, puta Sacramentalem Confessionem, Eucharistiæ perceptionem, ita tamen, ut Ecclesiæ determinandum relinquat modum & tempus, quibus illud opus perfici debeat, v. g. quoties, & quando Confessio Sacramentalis sit facienda, aut Eucharistia percipienda.

Tum vero lex humana improprie dicitur determinatio legis naturalis & divinæ, cum ea opera injungit, quæ

quæ lex naturalis aut divina non præscribit, qualia sunt jejunium quadragesimale, abstinentia a carnibus qualibet feria sexta, recitatio Horarum canonicarum, & alia hujusmodi, quæ accedente & mediante Legislatoris voluntate determinant naturale ac divinum illud præceptum, *obedite Præpositis vestris*, Hebr. 13.

Porro sententia Gersonii priori sensu intellecta, falsa est, & omnino rejicienda, ut patet tum ex laudatis Scripturæ Textibus, tum ex constanti Ecclesiæ Traditione, quæ multa sub gravibus pœnis sanxit, de quibus nullum extat divinum præceptum. Posteriori vero sensu verissima est, quia ad Superioris jussionem, si Deo contraria non sit, divinum præceptum semper accedit.

Q. 3. *Unde colligi potest legem sive divinam, sive humanam obligare sub mortali peccato.*

R. Ex materiæ gravitate. Namque vis & efficacia legis pendet ex voluntate Legislatoris, qui alia plus, alia minus expetit: atqui certum est quod voluntas recta, qualis agnoscitur in Deo, & supponitur in homine Legislatore, magis expetat servare ea, quæ sunt graviora, ac proinde magis offendi, & severius ulcisci, si ea negligi contingat, quia ex Tertulliano supra laudato offensa est comes frustratæ voluntatis. Ergo transgressio legis tum divinæ, tum humanæ in materia gravi est culpa lethalis; in materia vero levi venialis dumtaxat, modo tamen absit contemptus; nam ex S. Bernardo, lib. de præcep. & disp. cap. 8. *Ubique culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis.*

Dices 1. Si peccatum ex contemptu sit mortale & damnabile, sequitur nullum esse peccatum leve, quia omne peccatum procedit ex aliqua negligentia & incuria: atqui omnis negligentia est contemptus; si enim subditus veretur, ut par est, Superioris mandatum, prompte & alacriter obtemperaret: Ergo.

Nego sequelam: Cujus confirmationis dist. min. omnis negligentia est contemptus materialis & interpretativus, Conced. est contemptus formalis, Nego min. Differunt autem neglectus & contemptus, ex Sancto Bernardo cit. c. 8. *Quod neglectus languor inertiæ est, contemptus vero superbiæ tumor*: hoc est subdi-

tus nonnunquam negligit mandatum, vel quia leve est, vel si grave, quia difficilius, & repugnans naturæ corruptæ; ideoque in minimis non acquiescit, linguam v. g. solvit in vaniloquium aut mendacium officiosum: in gravioribus vero segnius se gerit; & in alterutro casu non commodam Superiori reverentiam exhibere videtur. Qui reverentiæ defectus dicitur contemptus materialis & interpretativus. Cum autem ex odio & displicentia personæ præcipientis non vult acquiescere, & elata mente contra ejus auctoritatem rebellat, tum est contemptus formalis, & semper damnabilis, ut diserte docet ibid. S. Bernardus his verbis: *Porro hujusmodi elatio in minimis mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis. Non est enim idipsum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippe interdum erroris est, nonnumquam & infirmitatis; illud vero aut odiosæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ;* quia scilicet illud posterius Legislatorem deprimit, & ejus auctoritatem minuit, quod gravissimum est, & damnabile.

Dices 2. Prævaricatio Adæ, sicut & Israelitæ ligna colligentis die Sabbati, Num. 15. fuit lethalis quamvis in re levissima. Ergo levitas materiæ in lege divina non excusat a mortali. Idem videre est in legibus humanis, nam Sacerdos, si ex proposito modicissimam aquam vino non admisceat, dum sacra peragit, reus fit peccati mortalis secundum communem sententiam; suspensionem quoque incurrit, si contra Dioeceseos statutum in taberna epuletur, etiam servatis temperantiæ & honestatis legibus. Denique Miles, qui inconsulto Præfecto e castris egreditur, eo ipso morte plectendus judicatur: Ergo ex levitate, aut gravitate materiæ non colligitur an peccatum sit mortale, aut veniale.

Dist. conseq. ex levitate materiæ secundum se spectatæ, Concedo: Ex levitate materiæ spectatæ per ordinem ad finem & circumstantias, Nego conseq. Itaque materia, in qua lex versatur, ponderanda est ex fine & circumstantiis, ex quibus sæpe evadit gra-

vissi-

vissima , ut patet in allatis exemplis . Lex quippe abstinendi a ligno scientiæ boni & mali , habuit pro fine testificationem humanæ subjectionis ad Deum ; & mixtio aquæ cum vino in sacris Mysteriis præcipitur ad significandam unionem Fidelium cum Christo , simulque denotandam integram Sacrificii hostiam ex capite & membris ; quæ duo sunt quid gravissimum . Prævaricatio quoque tum Israelitæ , tum Sacerdotis , tum Militis in propositis exemplis , magna post se traheret incommoda , & necessariam disciplinam subverteret , nisi severe corriperetur . Sed quia privati ista perpendere non valent , nec satis Legislatoris mentem assequuntur, Legislator pœnas decernit transgressoribus , quarum gravitas certo demonstrat materiæ & peccati gravitatem .

Quæ cum sint certa & indubitata , omnino cavenda est , quam non semel experti sumus in Parochis benemultis , & aliis Clericis , perniciosa securitas , qua sine Dei timore , sine gehennæ metu , promulgata Prælati mandata , & statuta nihili pendunt vel ad summum reputant veluti monita & consilia , quæ negligentibus obesse nequeunt , observantibus vero plerumque in opprobrium vertuntur , quasi sua sedula obedientia Prælati favorem fratrum suorum dispendio ambitiose quærant . Quo fit ut Prælati labores pro stabilienda , vel restituenda Diœceseos disciplina , prorsus fiant irriti , subordinatio a Christo instituta inter Prælatos majores & minores plane solvatur , & inobedientes quotidianis prævaricationibus contemptum addentes usque ad mortem miserabiliter pereant . Nempe , ut sæpius inculcat S. Bernardus laudato opere : *Toties Deo resistere convincuntur , quoties ejus , qui pro Deo ipsis præest , hominis mandatum prætergrediuntur , contestante Apostolo , qui hæc spernit , non hominem spernit , sed Deum* , 1. Thes. 4. & iterum , *qui potestati resistunt , ipsi sibi damnationem acquirunt* , Rom. 13.

Contra hanc fundatissimam doctrinam opponere solent aranearum telas , nempe statuta illa non fuisse ab omnibus acceptata , acceptionem vero secundum plures Theologos non minus pertinere ad rationem legis ,

quam promulgationem, quod nobis jam incumbit examinandum.

CAPUT III.

De Legis acceptatione.

Q. *Acceptatio legis estne necessaria, ut vim habeat obligandi?*

Primo, certum est legem naturalem non pendere ab acceptatione. Quia lex naturalis, ut infra dicetur, nec prohibet nisi ea quæ per se mala sunt, ut mendacium, nec jubet nisi necessaria, quæ sine peccato omitti nequeunt, ut amor & cultus Dei, pietas ergo parentes; ac proinde peccat quisquis legi naturali reluctatur.

Secundo, certum est legem divinam positivam vim habere independenter a populi consensu, quia nulla creatura jus habet contradicendi & resistendi Deo, qui habet imperium absolutum & illimitatum.

Tertio, certum est ad legem humanam satis esse, si acceptetur a primatibus, & saniori parte communitatis, nec requiri, ut a singulis recipiatur, alioquin nullæ essent leges humanæ, cum in communitate perfecta nunquam desint flagitiosi & contumaces, qui quantum in ipsis est, omnem disciplinam abjiciunt.

Quarto, denique certum est in regimine monarchico, quod habet admixtum Aristocraticum, ut in Imperio Romano, in quo Principes, quamvis Imperatori subordinati, proprio tamen nomine & jurisdictione ordinaria dominantur in sua ditione, leges juribus & moribus hujusmodi populorum contrarias non obligare nisi ab ipsis acceptentur; quia supremus Monarcha, nimirum Imperator non habet omnimodam auctoritatem, sed ad eos casus limitatam, in quibus agitur de totius Imperii unitate servanda, & pace vindicanda.

Controversia itaque solum esse potest, num ad legem humanam requiratur consensus sanioris partis com-

communitatis; vel immediatæ subditæ; ut Diœceseos Episcopo, vel sub regimine pure monarchico constitutæ?

R. Verior videtur eorum Theologorum sententia; qui asserunt legem humanam habere vim obligandi independenter ab acceptatione.

Probatur: Quia ex dictis lex est præceptum: atqui nisi lex obligaret subditos ad sui acceptationem, jam non esset præceptum, sed consilium: Ergo. Deinde si leges humanæ vim & efficaciam acciperent a subditorum consensu, potestas legislativa minus esset penes superiorem, quam penes subditos. Iste enim subministraret dumtaxat materiam legis eo fere modo, quo Consiliarii Regii suggerunt quæ expedire videntur ad regimen politicum; subditi vero sua approbatione votis superioris annuentes tribuerent vim & efficaciam obligandi, in qua consistit legis forma & essentia. Denique quia Alexander VII. & Clerus Gallicanus anno 1700. sequentem propositionem quorumdam Modernorum damnarunt uti scandalosam, seditiosam, & Apostolicæ doctrinæ contrariam, *populus non peccat, etiamsi absque ulla caussa non recipiat legem a Principe promulgatam*.

Dices 2. Cap. *In istis*, dist. 4. habetur, *leges instituuntur, cum promulgantur & firmantur, cum mores utentium approbantur*: Ergo ad legem requiritur consensus communitatis.

Distinguo antec. Firmantur, id est, firmiter permanent, nec abeunt in dessuetudinem, sicut contingit ubi subditi contradicunt, Concedo: Firmantur, idest, non habent vim obligandi, nisi recipiantur, Nego antec. Nam in prima canonis parte expresse dicitur leges promulgatione institui: lex autem non est instituta, nisi habeat vim obligandi, ut patet in ejus definitione.

Ergo peccant qui sine justa caussa legi promulgatæ primi contradicunt, resistunt enim potestati obedientiam exigenti.

Dixi, qui primi contradicunt. Primo, quia licet cum debita reverentia Principi exponere, si quæ præ-

videantur ex lege incommoda secutura, & interim executionem differre. Secundo, quia cum Superior legi a se latæ non insistit propter subditorum resistentiam, præsumitur acquiescere, ut effectu careat; cum enim lex feratur in bonum publicum, optimi Principis est obligationem relaxare, cum videt legem a se latam pacem turbare, & vertere in boni publici detrimentum.

Dices 2. Qui præest communitati, auctoritatem suam habet a populo: ergo non potest illum obligare, nisi consentiat.

Respondeo 1. negando absolute antecedens. Namque 1. Prælati Ecclesiæ a Deo sunt instituti, Ephes. 4. v. 11. *Ipse* (Christus) *dedit quosdam quidem Apostolos . . . alios autem Pastores & Doctores*, quibus dixit Matth. 18. vers. 18. *quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo*. Secundo Principibus quoque politicis dicitur, Sap. 6. vers. 4. *data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo*. Enimvero electio Principis politici est quædam determinatio juris naturalis, quia, ut advertit S. Thomas 1. part. quæst. 97. art. 4. *Homo naturaliter est animal sociabile; sociabilis autem vita multorum esse non posset nisi aliquis præsideret, qui ad bonum commune intenderet; multi enim per se intendunt ad multa, unus vero ad unum*. Ergo populi ex Dei ordinatione præficiunt sibi Principes & Duces, juxta illud Roman. 13. *non est . . . potestas nisi a Deo*. Sed transeat antecedens.

Respondeo 2. negando consequentiam, quia etsi quis ex libera electione addicat se famulatui alterius, ex illo tamen contractu tenetur præceptis ejus obtemperare: ergo & communitas, quæ elegit sibi Principem.

CAPUT IV.

De subjecto Legis.

Q. 1. QUinam *legibus astringuntur?*

R. Omnes & soli adulti, si subditi sint; astringuntur legibus quæ eos spectant. Quia illi legibus astringi possunt, qui præcepti, & obedientiæ sunt capaces: atqui omnes, & soli adulti sunt præcepti, & obedientiæ capaces: Ergo.

Dixi. 1. *Si subditi sint;* Quia ex definitione legis constat Superiorem non posse præcipere nisi subditis.

Dixi 2. *Quæ eos spectant;* Quia leges non semper diriguntur ad singula communitatis membra: aliæ enim spectant Clericos, aliæ Laicos, aliæ Nobiles, aliæ Milites, &c.

Dices: Parvuli tenentur lege Baptismi: ergo non soli adulti legibus astringuntur.

Distinguo anteced. Tenentur quatenus Baptismus spectatur ut medium, sine quo nec remissionem peccati originalis, nec beatitudinem consequi possunt, Concedo: Quatenus Baptismus est lege præceptus, Nego antecedens: Duplex itaque est Baptismi, sicut & ciborum corporalium necessitas, scilicet medii & præcepti. Necessitas medii æque ligat parvulos ac adultos; quia parvuli æque ac adulti nec vitam æternam sine Baptismo obtinere, nec vitam corporalem sine eiborum usu conservare possunt. Necessitas vero præcepti adultos duntaxat astringit, eosque solos constituit reos, si vel Baptismum negligant, vel omnem cibum respuant.

Ergo non peccant parentes, qui diebus jejunii carnes ministrant parvulis, qui nondum rationis sunt compotes.

Ergo omnes adulti etiam infideles non Baptizati, tenentur lege Baptismi, & aliis Evangelicis præceptis; quia subditi sunt Deo, qui omnibus divinam illam legem imposuit.

Ergo iidem infideles non ligantur Ecclesiæ legibus, quia Ecclesiæ non subjacent: *Quid enim mihi de iis,*

qui foris sunt, judicare? inquit Apostolus, 1. Cor. 5. vers. 12.

Ergo leges civiles obligant Clericos (salvo tamen illorum privilegio) quia subsunt Principi politico, ut partes communitatis, cui præest: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, Rom. 13. in quem locum Theodoretus sic scribit, *& Sacerdos, & Antistes, & monasticam vitam professus, iis debent parere, quibus demandati sunt principatus.*

Dices 1. Lex vetus, quamvis esset a Deo, Gentiles tamen non astringebat: ergo neque lex nova, seu Evangelica infideles non baptizatos.

Nego conseq. Quia lex vetus solis Judæis fuit imposita, Deut. 4. *Quæ est alia gens tam inclyta, quæ habeat cæremonias ac justa judicia?* At lex nova pro omnibus lata est; Ecclesiæ enim Christianæ dicitur, Is. 60. v. 12. *gens & regnum quod non servierit sibi, peribit.*

Dices 2. Omnes infideles, etiam non baptizati, tenentur Ecclesiæ Christianæ subjici, ut patet ex laudato mox Isaiæ textu: ergo æque peccant, sive legem divinam, sive Ecclesiasticam non observent.

Nego consequent. Quia lex divina ad omnes gentes dirigitur, Ecclesiastica vero ad solos Christianos: neque enim Ecclesia intendit obligare infideles non baptizatos, dum aliquam legem, v. gr. jejunii instituit.

Dices 3. Per Evangelium fideles, maxime justi solvuntur ab omni lege: *Nolite iterum jugo servitutis contineri; vos enim in libertatem vocati estis, fratres*, ait Apostolus, Galat. 5. ergo Christiani, præsertim justi, non astringuntur legibus. Ita Lutherus, qui ut refert Bellarminus, libro 4. de justificat. cap. 2. sic concionans exhortabatur auditores: *Caveamus a peccatis, sed multo magis a legibus & bonis operibus, & tantum attendamus ad Dei promissionem & fidem.*

Distinguo anteced. Solvuntur a lege veteri, a lege carnis peccati, Concedo: A lege naturali, divina, & humana, in quibus præcipiuntur opera justitiæ, Nego anteced. Ait enim Apostolus, Rom. 6. *Liberati a peccato servi facti estis justitiæ.*

Insta-

Instabis: 1. ad Tim. dicitur, *Lex justo non est posita*: ergo saltem justi non astringuntur legibus, utpote, qui ducantur spiritu, & ad illos pertineat, quod scribit Apostolus, Gal. 5. *quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*.

Distinguo anteced. Lex metu cogens & premens, Concedo: Lex quæ demonstrat honesta, ad ea amore dirigit, Nego anteced. Duo itaque in lege spectanda sunt. Primum est ordinatio rationis in bonum publicum. Secundum, est vis cogendi renitentes pœnarum metu. Primum sine altero non constituit legem, ut jam monuimus, sed merum consilium, quod justis sufficit; cum enim toto corde, quæ recta sunt, appetant, justitiamque esuriant ac sitiant, frustra Legislator minis eos urgeret, sine quibus tamen impii & scelerati ad obtemperandum non adigerentur; ac proinde merito dicitur legem adæquate sumptam solis impiis esse impositam; quemadmodum dicimus patibula & furcas non erigi pro mansuetis & pacificis civibus, sed pro homicidis & seditiosis. Sensus enim non est quod cives mansueti & pacifici non teneantur legibus, quæ prohibent homicidia & seditiones; nec pœnam mortis lege latam incurrant, si vim facientes ingenitæ suæ indoli sanguinem fundant innocentem, aut seditionem commoveant; sed hæc loquendi ratio innuit dumtaxat, cives sic affectos homicidia & seditiones fugere independenter a lege. Ita Sancti Patres & antiquiores Theologi explicuerunt laudatos Apostoli textus, ut S. Ambrosius l. 3. Offic. cap. 5. *Lex*, inquit, *non justo est posita, sed injusto, quia justus legem habet mentis suæ, æquitatis ac justitiæ suæ normam: ideoque non timore pœnæ revocatur a culpa, sed honestatis regula*. Et S. Anselmus in 1. ad Cor. sic scribit, *justo non est lex posita; id est, imposita, ut supra illum sit; in illa enim est potius, quam sub illa, quia non sua vitâ vivit, cui cercendo lex imponitur: injustus vero sub illa est, quia sua vita vivit, cui coercendæ lex imponitur*. Denique S. Thomas in eundem locum, *si omnes essent justi, nulla necessitas esset dandi leges, quia omnes essent sibi lex*.

Q. 2. *Peregrini tenentur-ne propriis suæ patriæ legibus?*

R. Non tenentur, nisi absint in fraudem, primo, si peregrini diversentur extra legislatori territorium, v. g. extra diœcesim: quia legislatoris jurisdictio extra proprium territorium non extenditur. Secundo, si leges sint mere locales; quale esse posset festum Patroni sub præcepto, & lex abstinendi a carnibus; quia intentio legislatoris limitata est ad illum locum. Unde Parochianus in alia Parochia ejusdem diœceseos bona fide existens, non tenetur observare festum & abstinentiam, si ibidem non sint in præcepto.

Ergo, inquies, Sacerdos, cui in sua diœcesi absolute & illimitate sub pœna suspensionis interdicitur sacri ordinis usus, in alia diœcesi sacerdotalia munia obire poterit. Item Parochus e diœcesi absens, & civis regno, non tenentur parere sive Episcopo, sive Regi eos revocantibus.

Nego sequelam; Quia in primo exemplo Sacerdos jam erat præcepto ligatus, antequam egrederetur. In secundo vero exemplo Parochus & civis residere tenentur, ille in Parochia sua, iste in regno, peccaruntque eo ipso, quo contra Superioris voluntatem recedere præsumpserunt; ideoque cogi possunt ad redeundum. Adde hujusmodi peccare, vel contra jus naturale & divinum, quo Pastores suo gregi invigilare tenentur, vel contra jus gentium, juxta quod singuli obedientiam & reverentiam ubique debent Principi, quem origine sortiti sunt. Porro jus naturale & jus gentium ubique obligant.

Dixi: *Nisi in fraudem absint*. Quia lex est generalis ubique recepta & obligans, *fraus nemini patrocinari debet*; alioquin ordo servari non posset, si cuique liceret fugere ad eludendas leges, quibus disciplina continetur. Ergo peccant qui eo fine alio transmigrant, ut servilibus operibus vacent, & carnibus vescantur ibidem licitis, sed in sua Parochia prohibitis.

Q. 3. *Advenæ subjiciunturne legibus territorii, per quod transeunt?*

R. Sub-

R. Subjiciuntur; Quia cum eximantur a patriis legibus, par est, ut ligentur legibus locorum, per quæ transeunt.

Confirmatur ex capite, *In illa*, distinct. 11. quod sumptum est ex Epistola 54. alias 111. Sancti Augustini, ubi sic scribit S. Doctor, *nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo viderit Ecclesiam, ad quamcumque forte devenerit.* Refertque hoc fuisse responsum a Sancto Ambrosio datum matri suæ, *ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus mortem serva, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quenquam tibi.* Et capite, *quæ contra* distinctione 8. quod excerptum est ex lib. 3. Confess. cap. 8. ejusdem Sancti Augustini, sic scribitur, *quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens.*

Dices: grave est, & nimis onerosum iter facientibus, si propter festum locale sistere debeant ad audiendam Missam: Ergo.

Nego antecedens, Nam duplex potest esse præceptum locale, aliud negativum, quo prohibentur aliqui actus, v. g. esus carnium, opus servile, quod præceptum in transitu & absque mora servari potest & debet: aliud positivum, quo præcipitur actus, puta auditio Missæ; & ad illud præceptum implendum non tenetur peregrinus cessare ab itinere, nec ad Ecclesiam currere, si in loco quiescat ad cibum sumendum duntaxat, vel ad dormiendum summo mane profecturus. Nostra itaque responsio intelligenda est de peregrino, qui per aliquod tempus v. g. matutinis horis moratur in oppido, in quo est dies festus; hic enim tenetur sacrum audire, etiamsi statim a prandio sit discessurus.

Q. 4. *Quid si incola propter urgentia negotia die festivo e Parochia summo mane discedit, Missam auditurus in itinere, ubi festum non est, satisfacitne præcepto?*

R. Dissentiunt Theologi. Alii negant, quia per

actum non præceptum, non satisfit præcepto: atqui auditio Missæ non est præcepta in loco ubi auditur: ergo. Alii contra probabilius affirmant: quia peregrinus ille revera ponit actum sibi imperatum; nec dici potest Legislatorem non minus loco quam diei præceptum affixisse; alioquin, sicut qui sacrum prætermisit die festo, audire non tenetur altero die feriali, ita, qui in propria Parochia die festo non potuit interesse Missæ sacrificio, liber esset ab audienda Missa, quæ in altera ejusdem oppidi Parocchia superest celebranda, quia festum ad illam oppidi partem non extenditur: quod videtur absurdum. Nec refert quod locus ille Legislatoris jurisdictione non subjacet; quia Parochianus ad illum accedit jam ligatus præcepto audiendæ Missæ.

Q. 5. *Legislator subjiciturne suis legibus?*

Certum est Legislatorem peccare etiam mortaliter, si in re gravi palam & publice legem suam transgrediatur, quia hujusmodi prævaricatio non est sine gravi communitatis offensione & scandalo, vergit in legis & boni publici contemptum, ordinem perturbat, & audaciores efficit subditos ad non parendum; exempla enim superioris plus movent, quam dicta.

Tota difficultas in eo versatur, an peccet legislator, qui legem a se latam privatim & sine scandalo transgreditur?

R. Communior est Theologorum sententia, illum peccare.

Probatur 1. auctoritate, Capite, *Justum* distinct. 9. dicitur, *Justum est, Principem legibus obtemperare suis; tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimat, quando & ipse illis reverentiam præbet*. Et Capite: *Cum omnes*, tit. de constit. sic respondet Innocentius III. Episcopo Trecensi, *tum igitur quod quisque juris in alterum statuit, ipse debeat uti eo, & sapientis* (Catonis) *dicat auctoritas: patere legem, quam tu tuleris, mandamus*, &c. Sanctus quoque Ambrosius, lib. 2. Epistolarum Epistola 13. sic alloquitur Valentinianum Imperatorem, *quodcumque præscripsisti aliis, præscripsisti etiam tibi, Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodias*.

Prob.

Prob. 3. Ratione duplici. Prima, quia ex S. Aug. supra laudato turpis est pars suo universo non congruens: secunda, quia lex fertur in bonum publicum; atqui Legislator non minus, immo multo magis quam subditi, bonum publicum curare tenetur: Ergo.

Dices 1. Legislator non habet in seipsum jurisdictionem, cum non sit seipso inferior: ergo non subjicitur suæ legi.

Dist. conf. Non subjicitur quoad vim coactivam, Conc. Unde non incurrit pœnas transgressoribus impositas, puta suspensionem, excommunicationem, &c. non subjicitur quoad vim directivam subdisting. non subjicitur directe, quasi sibi ipsi imperet, Conc. Præceptum enim est superioris ad inferiorem: non subjicitur indirecte, quatenus debet conformem se exhibere aliis communitatis partibus, & bonum publicum promovere, Nego conf. Hoc quippe æquitas & jus naturale exigunt.

Dices 2. Legislator quemlibet ex subditis a lege eximere potest: ergo & seipsum.

Resp. 1. Dist. ant. Eximere potest justa de caussa, & quatenus ad bonum publicum confert, Conc. Sine caussa, & contra bonum publicum, Nego ant. Porro in pravum exemplum verteretur, si superior non servaret, quod ab aliis servandum præcipit.

Resp. 2. Neg. conf. Quia subditus obligatur legi ex voluntate legislatoris; legislator vero ex æquitate naturali, quæ non subjacet ejus arbitrio.

C A P U T V.

De Legis observatione.

Q. 1. *Quotuplici modo lex observari potest?*

R. Duplici, scilicet, quoad substantiam, & quoad modum.

Lex servatur quoad substantiam, quando ponitur

opus a lege præscriptum, v. gr. quando auditur sacrum, Eucharistia in Paschate recipitur. Tum vero servatur quoad modum, cum perficitur opus eo modo, & cum iis, quæ decent, circumstantiis.

Tria autem a subdito expetenda videntur, ut legem debito modo observet. 1. Ut advertat ad legem, opereturque animo eam implendi. 2. Ut volens & minime invitus obtemperet. 3. Ut recta sit ejus intentio, & honestum finem sibi constituat. Porro circa substantiam operis, & ejus modum, nonnulla expendenda. Itaque

Q. 2. *Circa substantiam operis, utrum per unum & eundem actum pluribus præceptis satisfieri possit?*

R. Non potest, nisi aliunde colligatur superiorem contrarium intendere; quia superior videtur frustra imponere novam obligationem, si a subditis aliud non exigeret, quam quod jam debent vi præcedentis mandati.

Ergo, qui ex duplici justitiæ titulo, puta ex contractu mutui, & ex damno illato centum debet, creditori non facit satis, si centum duntaxat solvat; sed tenetur ducenta refundere, alioquin æqualitatem non reponeret.

Ergo Sacerdos, qui duo stipendia accepit, aut duas Capellanias possidet, quibus annexa est obligatio celebrandi, non satisfacit per unum sacrificium.

Ergo si Confessarius in satisfactionem jejunium imponat, pœnitens Confessarii præcepto non satisfaciet jejunio, quod vel ipse vovit, vel Ecclesia præcipit.

Dixi in responsione, *nisi aliunde colligatur superiorem contrarium intendere*. Namque Ecclesia concedit, ut Capellanus, qui pro unaquaque Capellania Horas Canonicas recitare tenetur, una recitatione satisfaciat.

Q. 3. *Unde colligitur superiorem concedere, ut duplici præcepto per unum & idem opus fiat satis?*

R. Colligitur vel ex ejus verbis expressis; aliquando enim Confessarius v. gr. pœnitenti declarat se in satisfactionem imponere jejunia quæ occurrunt ab Ecclesia præscripta, ea scil. mente, ut pœnitens sensum doloris ob peccata præterita conservet, & pro iis

Deo

Deo satisfacere curet: vel ex communi hominum usu & interpretatione, ut si Confessarius pœnitenti injungat audire sacrum singulis diebus per mensem, idem pœnitens non tenetur bis audire sacrum qualibet die Dominica occurrente: quia ex benigna interpretatione Confessarius præsumitur concedere, ut eodem actu duplici obligationi satisfaciat.

Q. 4. *Potestne quis eodem tempore satisfacere duplici præcepto per actus distinctos?*

R. Potest, si unus actus alterum non impediat. Hinc qui ex voto meditationi vacare tenetur, & votum & præceptum audiendi sacrum die festo simul implet; quia meditatio non impedit attentionem & devotionem, quæ debetur Missæ sacrificio.

Sed difficultas est, num recitatio Horarum Canonicarum, ad quam Beneficiarius tenetur, obsit attentioni ad Missæ sacrificium?

Graves Theologi, ut Sylvester, Angelus a Clavasio, & alii affirmant. Communior tamen sententia, quæ est Navarri, Soti, &c. quam plerique in praxi sequuntur, negat impedire, quia ad sacrificium Missæ, & ad recitationem horarum sufficit attentio generalis ad Deum, aliamque vix habere possunt idiotæ, qui nihilominus præcepto Ecclesiæ satisfaciunt, quamvis distincte non cognoscant, quæ sit ratio sacrificii, & qua mente celebrari debeat. Verum, etsi hujusmodi generalis attentio absolute sufficiat ad implendum utrumque præceptum, fatendum tamen est perfectiorem expetendam esse ab iis qui intersunt Missæ sacrificio, ad quod fideles conveniunt, ut passionem Christi recolant, & unam cum ipso sese Deo offerant perfectam hostiam.

Q. 5. *Circa modum implendi præcepti satisfacit nequi de præcepto non cogitat, facit tamen quod præscriptum est? Aliquis, v. gr. audit sacrum, nesciens, aut non advertens esse diem festum. Item Clericus ignorans, nec advertens quosdam fructus Beneficii sui non fecisse suos; ideoque teneri restituere pauperibus vel Ecclesiæ, largas interim facit eleemosynas.*

R. Vel opus est debitum ex justitia, vel non. Si non

non est debitum ex justitia, satisfacit, juxta communem Theologorum sententiam, nec in allato exemplo tenetur quis aliud sacrum audire, postquam resciverit esse diem festum, quia revera exercuit actum religionis, quem Ecclesia diebus festis imperat. Si autem opus sit ex justitia debitum, communis est Theologorum sententia non satisfacere; quia in rei veritate non restituit, sed liberaliter donat, nec potest donationem jam factam revocare, ut restitutionis locum suppleat. Crederem tamen Clericum, qui in exemplo adductus est, excipiendum esse, si pauperibus multa largitus est ea mente, quod Beneficiarii ex justitia teneantur dare superflua pauperibus; is enim vere restituit omne, quod debet in hypothesi, quod plus erogandum non esset ratione fructuum male perceptorum.

Q. 6. *Implet ne præceptum, qui illius implendi non habet voluntatem? Aliquis v. g. sacrum audit die festo, vel Eucharistiam recipit tempore Paschali, ut privatæ suæ devotioni indulgeat, proponens aliud audire sacrum, vel iterum ad sacram mensam accedere, ut Ecclesiæ præcepto satisfaciat; sed talia impedimenta superveniunt, propter quæ non impleret quod proposuerat, si jam præcepto fecisset satis?*

Resp. Theologorum major pars, præceptum in iis circumstantiis impleri propter rationem in priori præcedentis responsionis parte allatam. Sed illi longius progrediuntur, qui affirmant eum etiam præcepto satisfacere, qui voluntatem gerit absolute contrariam, positiveque statuit se nolle ex præcepto facere, quod exterius perficit, nam ex regula juris in 6. *Censetur agere contra legem, qui verba legis complexus contra voluntatem legis nititur.*

Dixi: *voluntatem absolute contrariam*: Qui enim involuntarius est secundum quid, & simpliciter voluntarius, ægre v. g. præcepto jejunii obtemperat, legi satisfacit, quamvis non sine aliquo defectu.

Q. 7. *Estne necessaria recta intentio ad legem humanam implendam; nam de naturali & divina nullum potest esse dubium?*

Negant multi ex modernis Theologis moralibus, apud

apud quos receptum est illud effatum, *modus praecepti non cadit sub praeceptum*. Ex quo concludunt satisfieri praecepto annuae Confessionis & Communionis per sacrilegam Confessionem & Communionem; quam doctrinam damnarunt Summi Pontifices Alexander VII. & Innocent. XI. Deinde Clerus Gallicanus anno 1700. cum quibus

R. Recta intentio tradit sub praeceptum humanum.

Prob. 1. ex Scriptura, Eph. 6. *Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes: sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus.*

Prob. 2. Ratione: quia vera lex non praecipit nisi actus bonos: atqui actus non potest esse bonus sine recta intentione: Ergo Minor est certa.

Maj. prob. ex S. Thom. quaest. 62. art. 1. Ubi expresse docet hunc esse proprium legis effectum, efficere homines bonos, juxta illud Philosophi, 1. Ethic. cap. 14. *Voluntas cujuslibet legislatoris haec est, ut faciat homines bonos.* Et hanc rationem affert Angelicus Doctor, quia omnis lex est ordinatio in bonum commune: *Impossibile autem est*, inquit, *quod bonum commune civitatis bene se habeat, nisi cives sint virtuosi, hoc est, bene subdantur ei, a quo gubernantur, sicut virtus irascibilis, & concupiscibilis in hoc consistit, quod sint bene obedientes rationi, & per hunc modum virtus cujuslibet subjecti est, ut bene subjiciatur principanti.*

Dices, ex S. Thoma quaest. 91. art. 4. *De his potest homo legem facere, de quibus potest judicare; atqui judicium hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent, sed solum de exterioribus actibus qui apparent.* Porro modus praecepti pertinet ad actus interiores: ergo modus praecepti non cadit sub praeceptum humanum.

Confirmatur ex jure tum civili, tum canonico: ex civili quidem: nam lege *cogitationis*, digest. de poenis, habetur, *cogitationis poenam nemo patitur*: ex

cano-

canonico vero cap. *Tua nos*, de simonia, *nobis datum est tantum de manifestis judicare*. Et cap. *Erubescant*: distinct. 32. *de manifestis loquimur; secretorum autem & cognitor Deus & judex est*.

Dist. maj. De his dumtaxat potest homo legem facere secundum vim omnem coactivam, de quibus potest judicare, Conc. secundum vim directivam & coactivam ex parte, Nego maj. Enimvero jure canonico, cap. *Si quis* 8. dist. 30. excommunicatur qui ex interna superstitione jejunium Ecclesiasticum non servaverit. Clement. 1. de statu Monach. Monachus Benedictinus sine licentia se conferens ad curiam animo accusandi Prælatum, excommunicationem incurrit. Et Clement. 2. §. *Verum* de Hæreticis eadem pœna feriuntur Inquisitores, qui ex odio, & ex intentione turpis lucri contra justitiam & conscientiam omittunt procedere. Denique in Concil. Constantiens. sess. 45. Martinus V. suspectos de hæresi jubet interrogari ab Inquisitoribus, an Jo: Hus, & Hieronymum a Praga reputaverint Sanctos, an credant quod ab Ecclesia sint injuste condemnati. Atqui in his exemplis lex humana directe cadit in modum operis; illum enim præcise prohibet, punitque excommunicationis censura, in quo elucet aliqua vis coactiva, sed imperfecta & insufficiens, quia cum prohibiti illi affectus in corde lateant, legislator nec juridice declarare potest, quis ex harum legum transgressoribus incurrerit excommunicationis pœnam, nec proinde a societate fidelium removere. Unde concludit Angelicus Doctor præter legem humanam divinam esse necessariam, cujus forum occulti peccatores declinare nequeunt.

Ex hac solutione facile explicantur leges in contrarium allatæ, nempe Ecclesia non judicat de internis per sententiam declaratoriam, & judicio plene coactivo. Addo nec in eos animadvertit, nisi conjuncti sint actibus externis.

Instabis: sola naturalis, & divina, quæ semper concurrit cum humana, modum operis præscribit: Ergo peccatum in modo operandi legem divinam dumtaxat impedit, non humanam.

Ne-

Nego anteced. Namque in laudatis Clementinis ipsa lex humana, non divina, modo operis excommunicatione ferit.

Confirmatur responsio: ideo lex humana non caderet in actus interiores, vel quia Deus hanc auctoritatem hominibus concedere non potest: vel quia, cum possit, concedere tamen noluit: Atqui neutrum dici potest. Non primum, ipsi enim Adversarii ultro fatentur Deum potuisse dare Ecclesiæ potestatem directam in actus internos. Non secundum; quia Christi verba, *quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata in cælis*, nullam exceptionem admittunt, nec licet Adversariis illa ad actus externos restringere contra communem Ecclesiæ sensum & usum, quæ hactenus imperavit actus internos, ut patet ex laudatis canonibus.

At, inquies, potestas Apostolis a Christo concessa limitatur ex fine regiminis Ecclesiastici: atqui finis ille est bonum commune & publicum, ad quod actus interiores nihil conferunt; modo enim singula Ecclesiæ membra bene se habent ad invicem, Ecclesia summa pace fruitur, ergo.

Concessa majore, Distinguo minorem: finis regiminis Ecclesiastici proximus est bonum commune publicum, Concedo; ultimus, nego minorem. Omne enim regimen sive Ecclesiasticum, sive politicum, sive œconomicum ordinatur ad Deum, qui omnia propter se operatus est, & infima per media, domesticos per patrem familias, fideles per Prælatum, cives per Principem, tanquam per suos ministros ad se adducit: actus autem a Legislatore imperati ad Deum non tendunt, nisi boni sint. Deinde tranquillitas publica stare nequit, nisi superior bene imperet, & subditi bene obtemperent, ut supra docebat Sanctus Thomas. Denique Religio, ex Sancto Augustino, tota est ad animam excolendam, communem ejus bonum est Dei cultus, quem si omnes pro virili exhibeant, exoptata pace & felicitate gaudent. Porro *spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare*, Joan. 4. Ergo ad regimen præsertim Ecclesiasticum maxime conferunt actus interni.

Q. 8.

Q. 8. Satisfacitne, qui sine recta intentione obtemperat, verbi gratia qui jejunat ex vana gloria, aut ex avaritia?

Resp. 1. Si præceptum sit negativum, hoc est. prohibens actum puta homicidium, usum ciborum diebus jejunii, certum est ei satisfacere, nec esse reum homicidii, aut violati jejunii Ecclesiastici, nisi forte ex affectu. Difficultas solum est de præceptis affirmativis, quæ imperant actum. Quare.

Resp. 2. Non satisfacit præcepto affirmativo, qui ponit opus sine ea animi rectitudine, quæ vel est essentialis actui externo, ut attentio orationi vocali, contritio saltem imperfecta Sacramento Pœnitentiæ, vel per legislatorem præscribitur, ut perceptio Eucharistiæ in Paschate; Ecclesia enim præcipit communionem moralem simul & spiritualem. Ergo qui sine pia attentione adfuit sacro, preces recitavit, vel sine sufficienti attritione confessus est, vel sacrilege Eucharistiam percepit, non satisfecit præcepto, quia non fecit quod revera præcipitur; non orat, non percipit Sacramentum Pœnitentiæ; nec spiritaliter Corpus Christi manducat. Idem dicendum videtur de eo, qui ex voto, vel ex Confessarii præcepto jejunat; neque enim satisfacit, qui ex præcedenti crapula per totam diem a cibis abstinet absque ullo pietatis sensu; quia vovens sibi, & Confessarius pœnitenti imponunt obligationem actus honesti.

Resp. 3. Quando honestas expresse non præcipitur, nec est conditio essentialis actui externo, sine ea adimpletur præceptum humanum. Filius verbi gratia honorat patrem, eique obtemperat, quamvis utrumque præstet ex vanitatis motivo, atque ideo peccet contra legem naturalem.

CA-

CAPUT VI.

De Legis divisione.

Q. 1. QUotuplex est Lex?

R. Generatim dividitur in æternam, naturalem, & positivam.

Q. 2. *Quid est Lex æterna?*

R. Est summa ratio, secundum quam Deus cuncta regit & gubernat, diciturque a S. Bernardo Lex Dei.

Q. 3. *Lex æterna estne quid idem cum ideis divinis, aut cum providentia?*

R. Realiter est quid idem: quia omnia in Deo unum sunt: sed virtualiter & secundum nostrum concipiendi modum est diversa; namque idea spectat rerum creationem, lex vero æternam earundem gubernationem, estque regula creaturarum dirigendarum, quam regulam sequitur providentia in actuali rerum gubernatione.

Explicatur responsio. Idea formaliter est exemplar, seu repræsentatio rei faciendæ in mente agentis dianoetici, ad cujus similitudinem conficit opus præconceptum. Architectus v. g. speciem domus, quam ædificare intendit, prius in mente sibi efformat. Diximus autem, ubi de Attributis; idea divinas esse ipsammet essentiam divinam prout imitabilem & participabilem. Lex vero æterna formaliter concipitur in Deo, ut actus intellectus & voluntatis, præscribens quibus mediis, quove ordine res creatæ ad suos fines dirigantur. Tum denique providentia regulam illam in tempore exequitur, & subministrat media per legem æternam præscripta, quibus unaquæque res congruenter ad finem suum perducatur; ac proinde ideæ divinæ, lex æterna, & providentia inter se virtualiter distinguuntur.

Ergo quamvis creaturæ in tempore gubernentur, ratio tamen illas gubernandi est æterna.

Ergo cum nemini liceat ignorare existentiam Dei & providentiam, notum quoque omnibus esse debet legem æternam existere: evidens quippe est Deum utpote sapientissimum & optimum, ea regere, quæ ipse con-

condidit. Nam, ut argumentatur S. Ambrosius lib. 1. de Offic. c. 13. *Quis operator negligat operis sui curam? quis.... destituat, quod ipse condendum putavit, cum aliquid non fecisse nulla injustitia sit, non curare quod fecerit, summa inclementia.*

Ergo omnes creaturæ subjacent legi æternæ, juxta illud Sap. 6. *magnum & pusillum ipse fecit, & ipsi cura est de omnibus.* Æterna tamen illa ratio in Deo non habet rationem legis proprie dictæ, nisi respectu creaturarum rationalium; quia irrationales capaces non sunt præcepti & obedientiæ, ut supra monuimus.

Dixi expresse, *omnes creaturæ subjacent legi æternæ*; quia nec natura, nec voluntas divina illi subjiciuntur, sed realiter sunt ipsa lex. Si enim justus, quamvis non sine lege, legi tamen non subjacet eo sensu, quo supra explicuimus, sed rectitudo voluntatis ejus ipsi lex est: quanto magis sentiendum est de Deo, cujus intellectus est ipsa veritas, & voluntas ipsa rectitudo? Deus itaque non est sine lege, & tamen nulli subjacet legi, sed ipse sibi lex est.

Ergo lex æterna una est, immutabilis, & indefectibilis, quia realiter est Deus ipse unus & immutabilis.

Ergo a lege æterna omnes leges derivantur; quia in regimine monarchico omnes Ministri ad mentem & voluntatem Principis attendere debent, a quibus si devient, iniqua illorum statuta censentur. Hinc Sanctus Augustinus lib. de vera Relig. cap. 32. sic scribit: *Conditor legum temporalium, si vir bonus est & sapiens, illam ipsam consulit æternam, de qua nulli animæ judicare tutum est, ut secundum ejus incommutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum, vitandumque discernat.* Et quæst. 57. in Exod. *Lex Dei*, inquit, *sempiterna est, quam consulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel vetent, secundum quod illa incommutabili veritate perceperint.*

Dices: contrariæ leges ab eodem fonte dimanare nequeunt: atqui plures e legibus humanis sibi sunt contrariæ; in quibusdam enim regionibus præcipiuntur,

tur, quæ in aliis prohibentur: ergo non omnes leges ab æterna derivantur.

Nego majorem, namque ex S. Augustino lib. de vera Relig. cap. 17. sicut ars medica nonnunquam præscribit varia & contraria remedia pro varietate & contrarietate morborum: ita lex æterna exigit, ut variæ & contrariæ leges condantur juxta diversas temporis circumstantias, & contrarios nationum mores. Verba S. Doctoris sunt: *Ut ars medicinæ, cum eadem maneat, neque ullo pacto ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis est nostra valetudo: ita divina Providentia, cum sit omnino immutabilis, mutabili tamen creaturæ varie subvenit, & pro diversitate morborum alia aliis jubet aut vetat, ut a vitio, unde mors incipit, & ab ipsa morte ad naturam suam & essentiam, ex qua deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.*

Q. 4. *Quid est lex naturalis.*

Est legis æternæ radius, creaturæ rationali a Deo impressus, dictans & præscribens quid agere aut fugere debeat.

Dicitur 1. *legis æternæ radius*, seu fulgor & irradiatio, quo significatur legem naturalem non distingui a lege æterna, nisi secundum modum habendi. In Deo quippe lex æterna, juxta S. Thomam q. 91. art. 2. est tanquam regulans & mensurans, in homine vero tanquam in regulato & mensurato; in Deo realiter est ipsamet natura divina, indefectibilis veritas & rectitudo: in homine vero distinguitur ab ejus natura defectibili, inestque per participationem.

Dicitur 2. *creaturæ rationali*; quia, ut advertit S. Thomas cit. art. etsi creaturæ irrationales participent aliqualiter legem æternam, quatenus ex ejus impressione inclinantur in proprios actus & fines; in iis tamen lex æterna non habet rationem legis, quia non participant illam intellectualiter & rationaliter.

Dicitur 3. *a Deo impressus*, quia ex S. Augustino lib. 14. de Trinitate c. 15. *in cor hominis non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur, sicut imago ex annulo in ceram transit, & annulum non re-*

lin-

linquit. His autem definitionis particulis duo declarantur. Primum, legem naturalem esse divinam, cum sit a Deo. Secundum differre a lege positiva, quæ mentibus nostris impressa non est, sed prorsus extrinseca, ut leges suscipiendi Baptismi, a carnibus abstinendi die Veneris, quarum nullum vestigium in natura humana reperitur.

Dicitur 4. *dictans & præscribens quid creatura rationalis agere, aut fugere debeat*. Quibus verbis duo denotantur, quæ ad rationem legis pertinent, nempe promulgatio, & vis obligandi; intimat enim hoc ipso quo dictat, & præscribendo obligat.

Q. 5. *Lex naturalis estne idem ac synderesis, aut conscientia?*

R. Minime; quia synderesis est habitus proprie dictus, quo intellectus dirigitur circa principia practica, quale est illud: bonum est prosequendum, & malum fugiendum: atqui habitus proprie dictus, non est lex, cum non sit præceptivus, sed est mera facilitas & inclinatio ad bene agendum, si bonus sit; & male agendum, si malus: atqui lex naturalis est præceptiva & obligans; ergo non est habitus proprie dictus. Non est etiam conscientia, quia conscientia potest esse erronea & mala, quod de lege naturali dici nequit.

Q. 6. *Quid igitur est præcise ille radius legis æternæ?*

Respondet S. Thomas cit. artic. 2. quæst. 91. esse ipsummet divinum lumen mentibus nostris impressum, juxta illud Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Quod Sanctus Doctor sic interpretatur: *quasi lumen rationis naturalis, quo discernimus quid sit bonum, & quid malum; quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit quam impressio divini luminis in nobis. Unde patet quod lex naturalis nihil aliud est, quam participatio legis æternæ in rationali creatura*, quemadmodum illuminatio oculorum est ipsamet lux Solis in oculos sese diffundens. Sed audiendus est Sanctus Augustinus in laudata Psalm. verba. *Hoc lumen*, inquit, *est totum hominis & verum bonum*.

num. Signatum autem dicit in nobis; tanquam denarius signatur Regis imagine: homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei. Et ad hoc credo pertinere illud, quod Dominus, viso Cæsaris nummo, ait, reddite Cæsaris, quod Cæsaris est, & Deo, quod Dei est. Tanquam si diceret: quemadmodum Cæsar a vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic & Deus. Ut quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima lumine vultus ejus illustrata, atque signata. Non ergo foris quærenda est lætitia, sed intus, ubi signatum est lumen vultus Dei. Sed homines temporalia sectantes, nihil aliud noverunt dicere, nisi: quis ostendit nobis bona? cum vera & certa bona intra semetipsos videre non possint. Et lib. 14. de Trinitate cap. 15. docet illud nomen esse ipsam veritatem mentes humanas desuper illuminantem: *Etiam impii*, inquit, *multa recte reprehendunt, recteque laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis judicant? nisi in quibus vident, quemadmodum quisque vivere debeat, etiamsi nec ipsi eodem modo vivant. Ubi eas vident? neque enim in sua natura, cum procul dubio mente ista videntur, eorumque mentes constet esse mutabiles, has vero regulas immutabiles videat quisquis in eis & hoc videre potuerit; nec in habitu suæ mentis, cum illæ regulæ sint justitiæ, mentes vero eorum constet esse injustas. Ubinam sunt istæ regulæ scriptæ.. nisi in libro lucis illius quæ veritas dicitur, unde omnis lex justa describitur?*

Q. 7. *Potestne deleri lex naturalis?*

Respondeo Obumbrari quidem potest in conclusionibus, præsertim remotioribus, ut dictum est ubi de ignorantia, Tractatu de Actibus humanis: deleri omnino non potest, alioquin homo desineret esse rationalis & imago Dei. Ita Tertullianus lib. de anima cap. 41. ubi sic scribit: *Potest obumbrari, quia non est Deus; extingui non potest quia a Deo est. Itaque sicut lumen aliquo obstaculo impeditum manet, sed non comparet, si tanta densitas obstaculi fuerit: ita & bonum in anima a malo oppressum pro qualitate ejus, aut in totum vacat occulta salute, aut qua datur, radiat, inventa libertate.*

Ergo cum natura rationalis una sit ubique & in omnibus, lex quoque naturalis, si secundum se spectetur, ubique & in omnibus est una, quamvis in applicatione propter varias circumstantias sit diversa, ut docet S. Thomas q. 94. art. 4. Lex enim naturalis, quæ docet depositum esse reddendum, prohibet tum reddi furioso arma deposita, cum inde prævidetur damnum illaturus proximo.

Q. 8. *Quid est lex positiva?*

R. Est ea quæ legi naturali superaddita est ex libera Legislatoris voluntate.

Q. 9. *Quomodo dividitur lex positiva?*

R. Dividitur in divinam, quæ habet Deum auctorem; & humanam, quæ ab homine sancita est.

Q. 10. *Quotuplex est lex divina?*

R. Duplex, nempe vetus seu scripta, quam vocamus vetus Testamentum; & nova, seu gratiæ, quæ dicitur novum Testamentum.

Q. 11. *Quotuplex est lex humana?*

R. Duplex, alia est communis omnibus fere nationibus, diciturque jus gentium; alia, in qua non omnes conveniunt, & hæc, si a potestate Ecclesiastica procedat, dicitur lex Canonica, seu Ecclesiastica, si a potestate politica, dicitur lex civilis.

Q. 12. *Quid est jus gentium?*

R. Definitur ab Imperatore Justiniano, quod usu exigente & humanis necessitatibus gentes humanæ sibi constituerunt. Constituerunt, ait, ut distinguatur jus gentium a jure naturali, quod hominibus innatum est, nec ab ipsis constitutum: Ad jus gentium pertinent dominiorum distinctiones, agrorum divisiones, pacifica Legatorum receptio, etiamsi ab hostibus mittantur.

Dices: S. Thomas q. 95. art. 4. docet ad jus gentium pertinere ea quæ derivantur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principiis: ergo jus gentium pertinet ad legem naturalem.

Dist. antec. Quæ derivantur secundum quid necessario, absolute vero libere, Conc. quæ derivantur absolute, & simpliciter necessario, Nego anter. Porro ut conclusio censeatur juris naturalis, debet necessa-

cessario elici ex principiis naturalibus, adeo ut peccet contra legem naturalem, qui in praxi conclusionem non sequitur. Sic filius protervus, & usurarius in legem naturalem peccant, quia quod honorandi sint parentes, quodque lucrum ex mutuo non sit captandum, sunt conclusiones necessario deductæ ex principiis legis naturalis, nec homines constituerunt sibi has leges, sed a Deo sibi inditas acceperunt.

At vero, quod dividendi sint agri, inducendæ servitutes, manumissiones, & alia hujusmodi, quæ ad jus gentium pertinent, quamvis omnibus videantur media longe commodiora ad societatem humanam conciliandam, non sunt tamen absolute necessaria: ac proinde eorum institutio ex arbitrio hominum pendet, & ad legem humanam revocanda est.

CAPUT VII.

De differentia Legis naturalis & positivæ.

Q. 1. *Quotuplex est discrimen inter legem naturalem & positivam, sive divinam, sive humanam?*

R. Triplex. 1. Lex naturalis simul cum natura indita est, nihilque præscribit, quod quisque in corde suo (si attendere velit) cernere non valeat, v. g. Deum colendum, parentes honorandos, nemini nocendum; lex vero positiva extrinsecus supervenit, & ordinat, quæ alioquin ratio naturalis non dictat observanda, v. g. Baptismum suscipiendum, abstinendum a carnibus sexta qualibet feria. 2. præcepta legis naturalis necessaria sunt, nec pendent a libera Dei, aut cujusvis Legislatoris voluntate: præcepta vero legis positivæ sunt mere arbitraria. Deus v. g. nec prohibere potest justitiam, religionem, pietatem erga parentes, nec imperare mendacium, fornicationem, odium proximi; hæc quippe repugnant tum infinitæ ejus bonitati & sapientiæ, tum naturæ rationali, quæ est ad ejus imaginem condita, sed

liberum illi fuit præcipere circumcisionem: esum Agni Paschalis, quæ sunt legis positivæ, & postea in lege nova prohibere. Hinc 3. quæ prohibentur lege naturali, sunt per se mala, & ideo prohibita, ut mendacium, injustitia: quæ vero vetantur lege positiva, per se sunt licita, plerumque etiam indifferentia, nec mala evadunt, nisi quia prohibita, ut apud Judæos esus carnis suillæ, & suffocatæ, & apud Christianos opera servilia, carnisque usus certis quibusdam diebus.

Ergo ex crassa ignorantia Clerici obmurmurarent contra Diœceseos sua statuta, quibus prohibentur venatio, ludus aleæ & chartarum, popinarum frequentatio, & alia similia, eo prætextu, quod hæc per se mala non sunt; nulli enim Clericorum ignorare licet allatum discrimen inter legem naturalem & positivam, Prælatisque a Deo concessam potestatem statuendi & sanciendi, quæ ad bonum publicum promovendum expedire judicaverint.

Ergo lex naturalis est immutabilis, nullam abrogationem, derogationem, dispensationem admittit, nec adversus illam usu contrario præscribi potest, quia nunquam licet facere quæ per se mala sunt, quæve repugnant naturæ seu divinæ, seu rationali. Lex vero positiva his modis mutari potest, quia præcepta ejus sunt arbitraria, pendentque a libera Legislatoris voluntate. Sed de mutatione legis positivæ postea.

Dices 1. Deus sæpius dispensavit in lege naturali; namque permisit 1. fratres in matrimonium ducere sorores in prima generis humani generatione. 2. Judæos auferre Ægyptiorum vasa, & usuras ab alienis accipere. 3. plures simul habere uxores, & matrimonia dissolvere dato libello repudii. 4. Abrahamum immolare filium suum. 5. Prophetam Oseam filios fornicationum suscipere ex meretrice. 6. Potestatem concessit Ecclesiæ dispensandi in votis & juramentis, quæ omnia sunt juris naturalis. Ergo lex naturalis Dei dispensatione mutari potest. Unde S. Bernardus lib. 1. de præcepto & dispensat. c. 3. sic scribit: *Quod inviolabile nominavi, illud intelligo, quod non ab homine*

mine traditum ; sed divinitus promulgatum , nisi a Deo, qui tradidit, mutari omnino non patitur, ut exempli caussa: Non occides , non mœchaberis , non furtum facies, & reliqua illius tabulæ legiscita : quæ etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt , nec quemquam hominum ex his aliquo modo solvere aut licuit, aut licebit: Dominus tamen horum, quod voluit, & quando voluit, solvit.

Distinguo anteced. Dispensavit dispensatione improprie dicta , Concedo : proprie dicta , Nego antecedens.

Dispensatio impropria est , quando mutatur objectum & materia legis per circumstantias concurrentes. Res patefiet duobus exemplis. Promissarius, cum sponsori remittit , & condonat rem promissam , impropiie dispensat a fide servanda , quod est juris naturalis , quia mutat objectum & materiam legis naturalis, quatenus per condonationem efficit , ut res promissa non sit amplius debita. Item, Pastor ex lege naturali tenetur proprio gregi invigilare; sed si urgens Ecclesiæ necessitas alio eum vocet , jam residentia desinit esse objectum & materia legis naturalis.

Dispensatio proprie dicta , est relaxatio obligationis per legem inductæ facta alicui ex caussa, quæ tamen sola non sufficeret obligationi tollendæ. Exemplum affero: Titius vult ex caussa nubere cum consanguinea: sed lex Ecclesiastica resistit, & stante illa caussa, incestuosas declarat Titii nuptias , nisi Summus Pontifex illum a vinculo legis absolveret . En vera & proprie dicta dispensatio , quam diximus legem naturalem nunquam admittere.

Porro Deus in exemplis allatis hoc posteriori modo non dispensavit, sed priori dumtaxat, quatenus nempe in circumstantiis notatis actus in objectione recensiti desierunt esse objectum & materia legis naturalis.

Enimvero, cum Deus sic instituerit genus humanum, ut non nisi carnali generatione propagaretur , ratio naturalis dictavit , nedum prohibuerit , ut fratres in prima generatione sororibus copularentur ; quamquam non desint Theologi, ut Cajetanus, qui absolute

negant matrimonium inter fratrem & sororem jure naturali esse prohibitum.

Deinde polygamia & matrimonii dissolutio per libellum repudii, vel fuerunt a Deo dumtaxat toleratæ, ut contendunt nonnulli Theologi, vel revera concessæ, quod de polygamia verisimilius est, cum plures viri Sancti, ut Abraham & David, in ea usque ad mortem permanserint. Si primum, corruit objectio. Si secundum, Deus, qui est naturæ auctor, & humanæ societatis supremus moderator, potuit quod non possunt homines, nempe justis de caussis uni & eidem viro tribuere jus in corpora plurium feminarum, & libello repudii revocare quod prius concesserat, nec in extraordinaria illa dispositione violavit jura societatis humanæ, quemadmodum cum operatur miracula, vim naturæ non infert, sed agit supra naturalem rerum ordinem, ut docent Theologi.

Denique Deus, cujus dominio subjacent omnium hominum fortunæ, corpora, & vita, dedit Abrahamo potestatem mactandi filii unigeniti; dedit Judæis bona Ægyptiorum, & aliarum gentium, a quibus usuras exigebant; nisi tamen hoc posterius potius toleraverit, quam concesserit: dedit & Osee dominium in corpus meretricis; ac etiam nunc ministerio Prælatorum condonat promissa, quibus Fideles per vota & juramenta sese illi obstrinxerunt. His autem Dei condonationibus præsuppositis, jure Abraham ad Dei præceptum accinxit se ad mactandum unigenitum; Judæi abstulerunt vasa Ægyptiorum & usuras ab alienigenis acceperunt: Prælati Ecclesiæ Fideles a votis & juramentis, si caussa subsit, absolvunt, & Osee Propheta cum meretrice conjunctus est. *Osee*, inquit S. Thomas q. 100. art. 8. *accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non est mœchatus, vel fornicatus, quia accessit ad eam, quæ sua erat secundum mandatum divinum, qui est auctor institutionis matrimonii.* Alio modo S. Augustinus lib. contra Secundianum cap. 21. factum Osee excusat, scribens Prophetam mulierem illam fornicariam in uxorem duxisse: *quid inimicum fidei Christianæ*, inquit, *si meretrix, relicta fornicatione, in*

ca-

castum conjugium commutetur? Hanc explicationem Theologi communiter amplectuntur. Nec refert quod filii ex illo connubio progeniti, vocentur filii fornicationis; sic enim appellantur, quia nati sunt ex matre, quæ prius fuerat fornicaria.

Dices 2. Præceptum observandi Sabbati ad legem naturalem pertinet, cum in prima Decalogi tabula tertium locum obtineat: atqui præceptum illud, adveniente lege Evangelica, mutatum est: ergo lex naturalis non est immutabilis.

Distinguo major. Ad legem naturalem pertinet sub aliquo respectu, Concedo: sub omni respectu, Nego maj. In præcepto itaque observandi Sabbati duo spectanda sunt, nempe res ipsa, quæ præcipitur, & tempus, quo executioni est demandanda. Præcipitur 1. ut homo aliquandiu vacet rebus divinis, & propriæ saluti prospiciat, deinde determinatur tempus, quo id præstare debeat, scilicet septima die cujusque hebdomadis. Primum est naturale: ratio quippe naturalis dictat propriæ saluti consulendum, & media necessaria ad illam assequendam eligenda. Media autem illa sunt meditatio rerum cælestium, & oratio quibus mens amore Dei & patriæ cælestis inardescit. Quod autem his spiritualibus exercitiis vacandum sit per diem integram, eamque septimam, & non per interpolatas hebdomadæ horas, præceptum est cærimoniale pertinens ad legem positivam. Porro præceptum observandi Sabbati, promulgata lege nova, quoad prius stat immobile, mutatumque est dumtaxat quoad illud posterius, & ut loquitur S. Thomas qu. 100. art. 3. ad 2. quantum ad taxationem temporis.

Ergo Pastores verbi ministerium nunquam prætermittere debent diebus Dominicis & festis, ut rudiores & idiotæ in ventre memoriæ, quemadmodum scribit S. Gregorius, reconditum habeant quod identidem ad considerationem suaviter revocent, alioqui vacuos traducturi sacros illos dies.

Ergo, qui in Republica terrenis occupationibus, hisce diebus toti detinentur, ut Coqui, Laniones, &c. si spiritale damnum, quod inde incurrunt, aliis heb-

domadæ diebus resarcire negligant, legem naturalem transgredientes, propriæ salutis periculum subeunt. Quia de re graviter eos monere debent Confessarii; opus enim salutis perficitur, non corporis, sed animi viribus, quæ sicut uberiori Dei cognitione atque amore excitantur, ita ejusdem oblivione sensim evanescunt.

Q. 2. *Omnia legis naturalis præcepta admittuntne indirectam & impropriam dispensationem mox explicatam?*

R. Minime, ut patet vel ex solo mendacio, quod nulla ratione potest fieri licitum.

Q. 3. *Quænam igitur præcepta legis naturalis omnem dispensationem respuunt, quæve impropriam admittunt?*

R. Respuunt, quæ versantur circa materiam ita intrinsece malam, ut ne divinitus quidem immutari possit, ut idololatria, falsæ Religionis professio, odium Dei, mendacium, blasphemia, perjurium. Contra vero admittuntur, quorum materia est sub dominio & dispositione sive Dei, sive hominis, & ideo mutari potest vel a Deo solo, vel etiam ab homine.

Ergo solus Deus indirecte dispensare potest circa homicidium, quia solus directum habet dominium in vitam innocentis.

Ergo Princeps improprie dispensat circa restituendi præceptum, quatenus per legem præscriptionis efficit, ut quod alienum est, fiat proprium ejus, qui bona fide & tempore competenti possedit, ut suo loco dicetur. Immo privatus sic dispensat, dum debitori aut promissori remittit debitum, aut fidem sibi datam. Ergo regula a S. Bernardo supra tradita, nempe Deum indirecte dispensare posse in præceptis secundæ tabulæ, non vero in præceptis primæ, aliquam patitur exceptionem; namque circa mendacium, quod pertinet ad secundam tabulam, Deus sic dispensare nequit: in voto autem & juramento promissorio, quæ sunt præcepta primæ tabulæ, hoc modo per præpositos Ecclesiæ dispensat.

Dices: Princeps ergo exigente bono publico, indirecte dispensare potest circa usuras, quia cum habeat

domi-

dominium altum in bona sub litorum, potest transferre in usurarium pecuniæ usurariæ dominium, quemadmodum per præscriptionem transfert dominium rei alienæ in possessorem bonæ fidei.

Nego sequelam; obstat enim lex divina, quam nulla potestas humana solvere potest: *mutuum date, nihil inde sperantes*, Luc. 6. quapropter Concilium Viennense excommunicatione ferit Principes, qui sua auctoritate fovent usuras.

CAPUT VIII.

De Interpretatione Legis.

Q. 1. QUotuplex est Legis interpretatio?

R. Duplex, alia minus propria, alia proprie dicta.

Minus propria, est applicatio legis, ubi sensus ejus manifestus non est vel propter verborum obscuritatem & ambiguitatem, vel propter circumstantias, quæ dubium generare possent, num ad illas lex extendatur, v. gr. an contractus sic initus sit injustus, an mendacium ad vitandam mortem necessarium, sit lege prohibitum.

Interpretatio proprie dicta, est legis correctio in his casibus, in quibus deficere judicatur. Et hæc interpretatio dicitur fieri per epichiam, seu æquitatem; sic v. g. lex, quæ prohibet ne Moniales extra septa Monasterii exeant, per epichiam corrigitur in hypothesi, quod Monasterii ædes incendio conflagrent.

Q. 2. *Lex admittitne interpretationem?*

R. 1. Omnis lex, sive naturalis, sive positiva, admittit interpretationem improprie dictam, quia sæpius explicatione indiget, ut constat tum ex Christi exemplo, qui Matth. 5. legem naturalem explicuit: tum ex constanti Ecclesiæ Traditione, quæ ex potestate sibi divinitus concessa, Matth. 18. *quæcumque solveritis super terram*, &c. hactenus controversias circa

sensum legis naturalis & positivæ natas diremit: v. gr. non liceret pejerare ad vitandam mortem, occidere ad conservandam famam, &c. tum ex judiciis forensibus, quibus leges civiles explicantur.

R. 2. Interpretatio proprie dicta, quæ fit per epichiam, non cadit in legem naturalem, quia interpretatio proprie dicta, est correctio legis: atqui lex naturalis, cum ex dictis sit ipsa veritas, ipsa recta ratio corrigi non potest; alioquin veritas posset esse falsitas, & recta ratio error, quod est contradictorium: Ergo.

R. 3. Lex positiva patitur interpretationem proprie dictam, quia lex, quæ ita universaliter fertur, ut si applicetur singularibus quibusdam casibus, noxia evadat, per epichiam exponi debet: atqui talis est lex positiva, ut patet ex sequentibus exemplis, lib. 1. Machab. c. 2. Mathathias, & alii Judæi improbarunt consilium fratrum suorum, qui religione ducti maluerunt interfici ab impugnantibus hostibus diebus Sabbatorum, quibus prohibentur opera servilia, quam loca, in quibus delitescebant, obturare, & armis repugnare. Christus quoque Luc. c. 14. epichia usus est contra Pharisæos, qui curare infirmos diebus Sabbatorum illicitum arbitrabantur. Denique Moniales in allata hypothesi conflagrationis interpretari debent humanum præceptum servandæ clausuræ deficere in illis circumstantiis.

Dices 1. contra secundam responsionis nostræ partem, Glossa in illud Eccli. 17. *addidit eis disciplinam & legem vitæ*, ait legem litteræ quantum ad correctionem legis naturalis scribi voluit.

Respondet S. Thomas q. 94. art. 5. ad primum, legem scriptam dici datam ad correctionem legis naturalis, *vel quia per legem scriptam suppletum est quod legis naturæ deerat; vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus, quantum ad aliqua, corrupta erat, & talis corruptio correctione indigebat.*

Instabis: non minus deficit lex naturalis in singularibus casibus, quam lex positiva: Ergo æque corrigi debet per epichiam.

Antecedens ostenditur exemplis. Lex naturalis redden-

di depositi, servandi secreti, & juramenti implendi; deficit in his circumstantiis; nempe si dominus ensem depositum repetat ad confligendum duello, vel occidendum innocentem: si fides secreti vergat in publicum damnum: si juramentum sit de re illicita.

Nego ant. Quia lex naturalis comprehendit omnes & singulas circumstantias, in quibus præcipit aut prohibet; est quippe recta ratio, quæ sane non jubet, quin potius prohibet reddi ensem in perniciem alterius, servari secretum in grave damnum tertii; & stare promisso injuste agendi, etiamsi juramento confirmatum sit. Contra vero lex positiva, sive divina, sive humana universaliter fertur, v. g. omnes Eucharistiam percipiant in Paschate, peccata sua integre confiteantur quolibet anno, Sacro intersint singulis diebus Festis, nec sigillatim explicare debet omnes circumstantias, in quibus Legislator obligare non intendit; sed explicandum relinquit rectæ rationi, & æquitati naturali.

Dices 2. nullus potest esse defectus in lege divina; Ergo lex divina corrigi nequit.

Distinguo anteced. Nullus potest esse defectus positivus, & quem Legislator vitare debeat, Concedo, nullus defectus negativus, quem Legislator permittere potest & debet. Nego anteced. Verum quidem est quod lex divina positiva careat illa perfectione, quæ competit legi naturali, ut se extendat ad omnes & singulas circumstantias, quæ occurrere possunt. Sed ex dictis illa perfectio non convenit legi positivæ; qualis enim esset lex his verbis concepta: Omnes peccata sua integre confiteantur, nisi ratio ipsis aliter suadeat.

Q. 3. *Cujus est interpretari legem?*

R. Vel evidens est legem non extendi ad has circumstantias, vel est dubium.

Si primum, cujusvis est legem interpretari ex S. Thomas q. 91. art. 1. quia cum manifesta sit Legislatoris intentio, frustra de ea inquireretur. Ratio autem evidenter demonstrat legem in iis casibus non esse servandam, in quibus vel est Reipublicæ noxia, vel pugnat cum lege superiori, ita ut sine peccato servari nequeat, ut ensem depositum reddere furioso, Sacrum

audire die sacro, cum caritas prohibet ne ægrotus derelinquatur. Utrum autem lex obliget cum gravi incommodo, expendemus capite sequenti.

Si secundum, nempe si dubium sit, num lex comprehendat has circumstantias, triplex potest esse interpretatio.

Alia dicitur usualis, quæ petitur ex communi usu: consuetudo enim est optima legum interpres, ut habetur in regulis juris, & cap. *Cum dilectus*, cit. de consuetudine.

Altera dicitur authentica, id est, cum auctoritate prolata; quia fit per ipsum Legislatorem vel ejus successorem, vel superiorem, vel denique per Ministros ab ipso constitutos; habetque vim legis. Sic Ecclesia auctoritate Dei legem Evangelicam interpretatur, & Principes politici legem civilem.

Tertia dicitur doctrinalis; quia habetur per Doctorum responsa, qui doctrinaliter definiunt quid sit juris in his aut illis circumstantiis. Quamvis autem hæc interpretatio non habet vim legis, temere tamen, & contra dictamen rationis rejiceretur, si Theologi & Jurisperiti in eam communiter consentiant. Quod si dissentiant, standum est his, quæ supra tradidimus de conscientia probabili.

Q. 4. *Quod observandum Confessariis, & Parochis, cum Fideles dubia proponunt, & legis interpretationem ab ipsis requirunt?*

R. 1. Ante omnia habeant præ oculis illud Eccli. 5. vers. 13. *Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato;* hoc est, noverint quid ferat jus, quidve probati Auctores sentiant circa materiam, de qua quæritur; alioquin ipsimet consilium quærant a sapientioribus, priusquam respondeant. Nimis quippe grave est, & prorsus intolerabile, quod plurimi Sacerdotes legum ignari, sola duce conscientia ad omnem quæstionem in quacunque materia, ex proprio cerebro intrepide respondeant, *non puto, ita sentio, sic mihi videtur.* Duces plane cæci, qui cum sequentibus se in foveam cadunt, Matth. 15. v. 14.

Enimv.

Enimvero constat ex dictis, conscientiam esse non solam morum regulam, eumque peccere, qui propria conscientia ductus, contra legem agit, aut consulit, quia conscientia ad omnem favoris humani, & timoris mundani flatum verti solet, nisi lege firmetur, & dirigatur.

Quanquam conscientia in iis, quæ sunt juris mere positivi, sine doctrina prorsus cæcutit. Parochus ergo, sive Confessarius nunquam respondeat juxta id quod sibi videtur, nisi sciat quid ferat jus, quidve periti sentiunt circa propositum dubium.

R. 2. Si non lateat quid statuerit lex, nodum difficultatis secundum regulas doctrinalis interpretationis caute dissolvant; respondeantque ad mentem Legislatoris; non ad suam. Hoc quippe interest authenticam inter & doctrinalem interpretationem, quod in illa Legislator aliquando legi suæ derogare possit, prout magis congruere videbitur: privatus vero Interpres voluntatem Legislatoris per omnia sequi teneatur, ut ducet S. August. lib. de vera Religione cap. 31. ubi sic scribit: *In temporalibus legibus quamvis homines judicent de his, cum eas instituunt, tamen quando sunt institutæ & firmatæ, non licebit de ipsis judicare, sed secundum ipsas.* De legibus autem judicant, qui præ Legislatore sapere præsumentes, agunt & consulunt, prout magis expedire ipsis videtur, spreta lege, & Legislatoris voluntate. Sed detur illis, quod utilius foret aliter statuere, alios ritus v. gr. in sacris Mysteriis peragendis præscribere, & alia ordinare, propter quæ, si in consilium Legislatoris vocati fuissent, forte non ita sanxissent: attamen lege jam lata & firmata, quamvis minus utiliter, ut ipsis videtur, non licet de ea judicare: alioquin lex ipsa, de qua injuste judicant, ipsos uti transgressores juste judicabit, damnabitque.

Addit S. Thom. q. 97. art. 2. nequidem licere Legislatori mutare legem a se latam, quoties aliquid melius occurrit. Et in responsione ad primum docet in hoc differre artem a lege, *quod ea quæ sunt artis, habent efficaciam ex sola ratione; & ideo, ubicumque*

me-

melioratio occurrit, est mutandum quod prius tenebatur; sed leges habent maximam virtutem ex consuetudine, ut Philosophus dicit in 2. polit. & ideo non sunt de facili mutandæ. Ergo in doctrinali interpretatione non proprio sensui, sed legi adhærere oportet.

R. 3. Noverint insuper, quod ad assequendam Legislatoris mentem non tam attendenda sit ejus ratio, quam verba; quia ubi de lege positiva agitur, ratio non est lex, nec legem facit, nisi ad eam accesserit Legislatoris voluntas, seu præceptum. Unde legis Interpres non argumentabitur ex paritate rationis, nisi forte in relativis; namque eadem ratio, qua v. gr. Parisiis pedissequi vetantur procedere ense accincti; militare videtur etiam contra Scholares, ad quos tamen lex non extenditur. Quid ita, cum videatur par ratio? quia legis verba eos non comprehendunt.

Dixi, *nisi in relativis*, quia lege finali cod. de indicta viduitate sic sancitur, *dispositum in uno correlativo, censetur esse dispositum in alio*, v. g. si ob sponsi absentiam sine licentia sponsæ dissolvuntur sponsalia, possunt & dissolvi ob absentiam sponsæ sine sponsi licentia.

Verba autem legis juxta eorum proprietatem accipienda sunt, nisi sic accepta vel sensum absurdum reddant, vel legem inutilem efficiant. Si sint æquivoca, ex antecedentibus & consequentibus spectanda est verbi significatio, legis intentio & ratio, & servanda regula 68. de regulis juris, *quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.*

Si secundum communem interpretum sententiam dubium sit, an verba legis humanæ hunc casum comprehendant, licet perinde agere, ac si casus ille lege non comprehenderetur; quia sicut in dubio num detineam rem alienam, non teneor me spoliare post adhibitam diligentiam, sic nec legi obedire, si revera dubium sit secundum legis Interpretes, num Legislator me obligare voluerit. Si verba legis sint universalia, non sunt limitanda, nisi pugnent contra aliam legem, aut aliter constet de mente Legislatoris, alias pateret

via

via innumeris interpretationibus, quæ legem enervarent, & fere inutilem redderent. Exemplum affero. Si lex municipalis irritas reddit quascunque donationes conjugum factas caussa mortis, non licet excipere casum, in quo uxor viro insignem exhibuisset operam.

Dixi. *Nisi verba universaliter sumpta pugnent contra aliam legem.* Quia Legislator non censetur alteri legi derogare voluisse, nisi expresserit. Hinc maritus in allato exemplo potest retinere quod sibi ab uxore donatum est caussa mortis; si illud ex justitia erat debitum. Similiter Episcopus, qui absque limitatione delegavit Sacerdotem ad excipiendas confessiones, non præsumitur derogasse vel legi, qua sibi reservat quosdam casus, vel Canoni: *Omnis utriusque sexus*, quem vult observari in sua Diœcesi, nisi utrumque in suo Mandato expresserit.

Juvant etiam ad legis interpretationem illa juris axiomata: *Consuetudo est legitima legis interpres. Beneficium Principis est interpretandum largissime .... odia restringi, favores convenit ampliari.* Verum scite iis uti oportet; Namque 1. consuetudo est sæpe verus abusus, & intra leges prævaricatio, ut dicetur infra. 2. Quod pugnat contra leges & bonum commune, etsi faveat votis & cupiditati alicujus privati, favor dicendus non est, sed odium. Unde nec dispensatio est amplianda (sed stricte explicanda; quia per eam plaga infertur legibus) nec privilegium, quando onerosum est communis. In jure itaque beneficium favor est, quod ita uni prodest, ut alteri non noceat: odium vero, si, dum unum levat, alios gravet.

R. 4. Non innitantur prudentiæ suæ, nec pares se esse præsumant solvendis omnibus dubiis, quæ in Parochia, & tribunali pœnitentiæ occurrere possunt, sed consilium Prælati, ubi necesse est, requirant juxta illud Eccl. 6. *In multitudine Presbyterorum sta, & sapientiæ illorum ex animo conjungere:* namque ex S. Thoma 2. 2. q. 49. art. 3. ad 3. *Nullus in his, quæ subsunt prudentiæ, sibi quantum ad omnia sufficit.* Atque inde probas docilitatem a Philosophis recte con-

ftitui partem prudentiæ. *Namque prudentia*, inquit; *consistit circa particularia operabilia, in quibus cum sint quasi infinitæ diversitates, non possunt ab uno homine sufficienter omnia considerari. Unde in his, quæ ad prudentiam pertinent, maxime indiget homo ab alio erudiri ... hoc autem pertinet ad docilitatem, ut aliquis sit bene disciplinæ susceptivus: & ideo convenienter docilitas ponitur pars prudentiæ ... dum scilicet homo sollicite, frequenter, & reverenter applicat animum suum documentis majorum, non negligens ea propter ignaviam, nec contemnens propter superbiam.*

Confirmatur exemplo celeberrimorum Doctorum, qui, licet in interpretandis legibus versatissimi, hærent nonnumquam in casibus difficilioribus, & ad libros consiliumve aliorum sapientum recurrere opus habent. Ipsemet S. Aug. præcipuum Ecclesiæ lumen, fatetur lib. 21. de Civ. cap. 27. se aliquando dijudicare non posse inter peccata, quæ pœnam æternam, & ea, quæ temporalem dumtaxat merentur, additque periculosissimum esse in his præcipitem ferre sententiam. Denique totum fere corpus Juris Canonici nihil est aliud, quam collectio responsionum ad consulta, quibus Episcopi, & alii viri insignes ex variis orbis partibus, Sedem Apostolicam pulsare consueverant.

Nec dicas in pagis & villulis non ita difficiles casus occurrere; namque quotidiana experientia constat ex iisdem locis quæstiones valde intricatas proponi. Nec mirum; quia ubi ignorantia amplius viget, ibi homines frequentius in erroris laqueos se conjiciunt, ex quibus facile non sit eos expedire.

CA-

CAPUT IX.

Utrum lex obliget cum gravi nocumento, atque etiam cum vitæ periculo?

HÆC quæstio ad legis interpretationem pertinet, estque solvenda ex præmissis principiis. Juxta quæ

R. 1. Præcepta Juris naturalis, quæ versantur circa materiam, quæ est vel intrinsece mala, ut prohibens mendacium, perjurium, blasphemiam, vel solius Dei dominio subjicitur, ut lex prohibens homicidium, polygamiam, obligant etiam cum vitæ periculo.

Prob. 1. Eccl. cap. 4. *Pro justitia agonizare usque ad mortem*. Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Jo: 12. *Qui amat animam suam, perdet eam*.

Probat. 2. Traditione. Namque Ecclesia hactenus damnavit tanquam graviores peccati reos qui tormentorum vi aut metu fidem abjurarunt. Clerus Gallicanus anno 1700. proscripsit doctrinam quorumdam Modernorum, qua docebant licitum esse ad vitandam mortem jurare absque intentione jurandi, aut cum amphibologia, & cum restrictione mentali; occidere pro defensione famæ, & bonorum fortunæ, Susannam in extremis angustiis constitutam potuisse pati libidinem infandorum Seniorum passive se habendo. Præiverant Innocentius XI. anno 1679. & Facultas Parisiensis anno 1665.

Prob. 3. ratione; Quia nisi præcepta illa obligarent cum vitæ periculo, sequeretur, vel quod intrinsece & essentialiter malum est, in extremis angustiis fieri bonum, aut saltem indifferens, vel honestum esse juxta legem æternam, & rectam rationem aliquando male agere; atqui utrumque est longe absurdissimum, & prorsus contradictorium: Ergo. Hinc non licet fœtum in utero materno præfocare, quamvis non possit aliter consuli saluti matris, quia occidere innocentem est res per se mala.

R. 2.

R. 2. Præcepta legis naturalis, quæ ex contractu & hominum dispositione exurgunt, non obligant cum mortis periculo, & ex eis aliqua nequidem cum gravi nocumento. Responsio exemplis patebit quoad utramque partem.

Quoad primam, 1. præsupposita rerum divisione exurgit naturale præceptum, *non furtum facies*: sed homines illam divisionem facere nequiverunt in naturæ præjudicium, pro cujus conservatione Deus terram dedit filiis hominum: ergo res in extrema necessitate redeunt ad suum pristinum statum, fiuntque communes; ac proinde non tenetur quis fame perire, cum in promptu adest panis alterius; nec ejus segetibus parcere, si aliter gladium persequentis se fugere non possit. 2. Ex emptione mancipii, & ex contractu matrimonii nascitur in mancipio naturalis obligatio obediendi domino, & in conjuge reddendi debitum conjugale; sed illa obligatio non extenditur ad eum casum, in quo ista præstari nequeunt sine vitæ discrimine, puta si dominus mancipium evidentis mortis periculo exponit, si alter conjugum sit lepra, & alio pestifero morbo infectus; si uxor Medicorum judicio in partu mortem non sit evasura, quia contractus humani fieri intelliguntur, salvis naturæ juribus.

Quoad secundam etiam partem, suadetur responsio exemplo voti & restitutionis. Votum quippe, v. g. jejunandi, Horas Canonicas recitandi, jure naturali est observandum, non obligat tamen cum sanitatis discrimine, quia ex dicendis ubi de voto, intentio voventis præsumitur exclusisse tantum incommodum; alioquin fuisset temeraria. Item, debitor in gravi necessitate constitutus, licite differt restitutionem, quia si creditor pari necessitate non laboret, ex caritate vel misericordia tenetur hanc dilationem concedere.

R. 3. Præcepta legis positivæ, sive divinæ, sive humanæ, ordinarie non obligant cum gravi nocumento.

Probatur 1. ex Scriptura. Christus Judicio suo comprobat, Matth. 12. vers. 4. quod David in necessitate gravi comederit Panes propositionis, quos secundum legem.

legem divinam edere non licebat, nisi solis Sacerdotibus; & Luc. 14. v. 5. quod Judæi Sabbato servilibus operibus vacarent ad extrahendum jumentum, si forte sacro ille die in puteum incidisset.

Probatur 2. ratione; Quia cum præcepta illa versentur circa materiam minime necessariam, & imposita sint in bonum publicum, interpretari licet eam esse Legislatoris mentem, ut non obligent cum gravi subditorum detrimento, tum maxime, cum bonum publicum id non postulat.

Dixi, *ordinarie*. Quia lex positiva sive divina, sive humana obligare potest cum mortis periculo.

1. Quando præceptum omitti non potest vel sine gravi aliorum scandalo, vel sine contemptu Religionis, ut si hæreticus in odium præcepti Ecclesiastici cogeret ad manducandas carnes die Veneris; in his enim casibus imitandum est exemplum Eleazari, & fratrum Machabæorum, qui elegerunt magis mori, quam manducare carnem suillam in veteri lege prohibitam, 2. Mach. 7.

2. Quando commune Reipublicæ bonum exigit v. g. ut Cives cum vitæ discrimine pugnent, ut miles ex ducis præcepto stationem non dimittat propter mortis periculum; rationi quippe consentaneum est, quod pars propter salutem totius periculo sese objiciat. Hinc laudabilis censetur lex Carthusianorum, juxta quam a carnibus abstinent, etiam cum Medici judicio necessariæ sunt ad sanitatem restaurandam; satius enim est unius privati vitam periclitari, quam januam in sancto illo Ordine aperire multis abusibus. Et ita sensisse fertur Patres Tridentinos, cum quæstio apud eosdem moveretur, num ille Carthusianorum rigor esset mitigandus.

Confirmatur. Si paterfamilias periculose decumbens, ne nimis familiam gravet, licite parcit magnis impensis ad comparandum pretiosissimum remedium, & morbo depellendo aptissimum; quidni & Carthusianus, ne solvatur Ordinis sui observantia, laudabiliter abstinebit a carnibus, alioqui saluti corporis necessariis? iis tamen uti deberet, si nullus alius cibus

præ-

præſto eſſet, modo tamen id fieret citrà aliorum ſcandalum.

Dices 1. contra primam reſponſionem; Seipſum occidere, eſt quid intrinſece malum; atqui ille ſeipſum occidit, qui medium rejicit, puta mendacium vel cibum, ſine quo vita conſervari non poteſt: ergo vel lex naturalis non obligat in extremis anguſtiis, vel ſi obligat juxta reſponſionem, homo in iis conſtitutus erit perplexus, peccabitque quocumque ſe verterit; ſi enim mentiatur, peccabit juxta reſponſionem: ſi a mendacio abſtineat, non minus erit ſui homicida, quam ſi omnem cibum reſpueret.

Conceſſa majore, diſtinguo minor. Si uſus medii ſit honeſtus & ad ultimum finem ordinari poſſit, ut uſus alimentorum, Concedo: Si ſit inhoneſtus & malus, Nego minor. Nam ex S. Thoma, quod ſine peccato fieri nequit, illud ſimpliciter impoſſibile eſt: quæ autem ſunt impoſſibilia, non cadunt ſub præceptum, ac proinde qui mortem ſine mendacio effugere nequit, non minus caret medio ad vitam conſervandam, quam cui nullum ſuppetit alimentum. Probroſum namque foret Chriſtianum id non ſentire, quod Poeta Juvenalis, licet Ethnicus, veriſſime cecinit:

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſſas.

Vivendi cauſſas vocat honeſtatem & virtutis opera; quia ſicut cauſſa excolendæ arboris ſunt fructus ex ea percipiendi, adeo ut omnium judicio ſuccidi debeat arbor, quæ nullos aut malos fructus producit: ſic cauſſa finalis vitæ humanæ, ſunt actus laudabiles, ac proinde nihil facienda eſt, quando honeſte & ſine peccato conſervari nequit; perabſurdum enim eſt fini præferre media, ſanitati remedia, & virtuti vitam temporalem. Hæc ſolo lumine naturali vidit homo ethnicus in nocte infidelitatis conſtitutus, ad quæ nonnulli Chriſtiani in meridiana Evangelii luce cæcutiunt.

Dices 2. Infans cenſetur pars matris, quamdiu in

ejus

ejus utero continetur: atqui licet amputate membrum, quando est toti corpori noxium: Ergo.

Distinguo majorem: est pars moraliter, & civiliter, Concedo: Physice, Nego major. Est enim persona realiter a matre distincta, in cujus vitam nec mater, nec Respublica habent dominium directum.

Instabis: Principes animadvertunt in eos, qui aliis sunt noxii; non enim sine caussa gladium portant, Rom. 13. Ergo, cum infans matrem in vitæ periculum conjiciat, licite interficitur.

Distinguo antecedens; qui aliis sunt noxii injuste, Concedo: Inculpate, quemadmodum infans, Nego anteced.

Urgebis: furibundi & rabie perciti licite suffocantur, quamvis sine sua culpa aliis noceant: Ergo.

R. 1. Negari potest anteced. Recludi quippe debent hujusmodi homines, non occidi. Sed quidquid sit de antecedente,

R. 2. Negando conseq. Disparitas est quod rabiosi, quamvis non sint formaliter injusti ob defectum libertatis, injusta tamen faciunt, & cum obvios quosque directe & sæve nimis aggrediuntur, vim vi licet repellere. At infans intra materna viscera nihil injustum contra eam molitur, nec mortis periculum, quod ipsa ejus occasione incurrit, ipsi imputari potest, etiam in hypothesi quod esset mentis compos. Unde nec mater, nec quivis alius plus juris habet illum occidendi, quam eques hostem insequentem fugiens proterendi obvios, qui præter intentionem sunt fugæ obstaculum.

CAPUT X.

De dispensatione in Lege positiva.

Q. 1. Quid est dispensatio?

R. Est relaxatio juris communis cum cognitione caussæ facta in quibusdam casibus ab eo, qui habet jurisdictionem.

Dici-

Dicitur 1. *Relaxatio juris communis*, ut distinguatur 1. ab interpretatione, quæ est mera legis explicatio, in qua superior simpliciter & juridice declarat legem ad casum sibi propositum non extendi, v. g. votum non obligare in iis circumstantiis. Vulgo tamen hæc interpretatio vocatur dispensatio, sed improprie. 2. A permissione, quæ legem non relaxat, sed conditionem apponit sub qua lex non obligat, ut prohibitionem ingrediendi Monasteria Monialium sine permissione Ordinarii. 3. A privilegio, quod plerumque non est contra, sed præter legem, ut privilegium Clericale.

Dicitur 2. *Cum cognitione caussæ*: Quia lex non est relaxanda, nisi adhibita diligenti consideratione, ut habetur capite, *necessaria*, caussa 1. quæst. 7.

Dicitur 4. *Facta in quibusdam casibus*, in quo iterum differt a Privilegio, quod conceditur in perpetuum, & per modum legis.

Dicitur 4. *Ab eo qui habet jurisdictionem*; Quia ex S. Thomas q. 97. art. 4. *Periculosum esset, ut hoc judicio cujuslibet committeretur, nisi forte propter evidens & subitum periculum; & ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ sua auctoritate nititur, ut scilicet in personis, vel in casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, ut præceptum legis non servetur.*

Q. 2. *Lex positiva admittitne dispensationem proprie dictam?*

R. Admittit, præsertim humana; quia ut ratiocinatur S. Thomas cit. q. 97. art. 4. leges latæ sunt, ut proficiant, non vero ut noceant: atqui aliquando contingit legem positivam, quæ lata est in bonum commune, noxium esse in quibusdam circumstantiis, quas legislator aut forte non prævidit; aut si præviderit, exprimere non debuit. Nam ex dictis hoc discrimen est inter legem naturalem & positivam, quod lex naturalis se extendat ad omnes & singulos casus, solaque explicatione, seu interpretatione indigeat: lex vero positiva spectet dumtaxat, quæ communiter fieri, aut vitari debent.

Ergo

Ergo fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, debet attendere, quod cuique utile sit, & severitatem legis relaxare, ubi aliquem e subditis nimis gravari contingerit; legi enim insistere, cum ejus observantia infert præjudicium, crudelitatem sapit, ex Symmacho Papa Epistola ad Avitum.

Ergo dispensatio non est mera gratia, quam superior pro libito concedere, vel denegare possit; sed est necessarium levamen, quod ex officio & ex justitia distributiva impendere tenetur iis qui indigent, ut colligitur ex laudato capite, *necessaria*, ubi summus Pontifex sic loquitur; *Necessaria rerum dispensatione constringimur, Apostolicæ Sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta liberare . . . . . . ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis, relaxanda deposcit, adhibita diligentia consideratione (quantum potest fieri) temperemus*. Sic Apostolus 2. Corinth. 2. partem impositæ satisfactionis incesto remisit, ne abundantiori absorberetur tristitia. Sic S. Cyprianus pœnitentiæ tempora restrinxit propter imminentem persecutionem: ratus eum non esse idoneum ad martyrium, quem accepta Eucharistia armaret ad prælium.

Dixi in responsione, *præsertim lex humana*; Non enim desunt Theologi, qui docent legem divinam non admittere dispensationem proprie dictam, sed interpretationem dumtaxat, hoc est, superiorem non solvere vinculum legis divinæ, sed juridice tantum declarare eam non extendi ad hunc aut illum casum. Verum S. Thomas cit. art. 4. agnoscit dispensationem in utramque legem cadere; sic enim habet in responsione ad tertium, *sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit; ita in præceptis juris divini, quæ sunt a Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter committeret*.

Q. 3. *Quis potest dispensare in lege positiva?*

R. 1. Certum est ipsummet Legislatorem posse dispensare in lege a se lata, cum ex dictis tota ex

ejus voluntate pendeat. Sed difficultas est utrum inferior possit dispensare in lege Superioris.

R. 2. Inferior non potest dispensare in lege Superioris, nisi id ipsi sit concessum vel jure, vel consuetudine, vel delegatione. Ita habetur Clementina, Capite, *Romani*, de elect. *lex Superioris per Inferiorem tolli non potest*. Et ratio est, quia Inferior ipse lege Superioris constringitur, eique parere debet sicut ceteri.

Dixi, *Nisi id sit ipsi concessum*, &c. Ex usu enim Episcopi dispensant in Canonibus & præceptis universalis Ecclesiæ, nisi dispensatio sit specialiter riservata summo Pontifici, quin & hæc ipsis committitur, quando non patet recursus ad Sedem Apostolicam.

Q. 4. *Dispensatio sine caussa estne licita?*

R. Minime, colligiturque ex allata definitione dispensationis, in qua dicitur debere fieri cum cognitione caussæ.

Probatur autem 1. Ex Concilii Tridentini sess. 25. cap. 18. de reform. ubi sic habetur: *Quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverint cum aliquibus dispensandum esse; id caussa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum, aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur*. Et sess. 24. cap. 5. de reform. *in contrahendis matrimoniis, vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex caussa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam caussam.*

Probatur 2. Ex Patribus. Sanctus Bernardus. lib. 3. de considerat. cap. 4. sic alloquitur Eugenium Summum Pontificem. *Quid ergo prohibeo dispensare? non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Denique quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas, dico, communis, non propria; nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.*

Et

Et ad confirmandam suam sententiam profert Sanctorum Patrum testimonia lib. de præcept. & dispens. c. 2. *Numquid autem dico, vel solus sentio, vel primus dico? Annon hoc ipsum & Papa Gelasius sentit? ait siquidem: ubi necessitas non est, inconvertibilia maneant Sanctorum Patrum Decreta. Leo quoque Papa, ubi, inquit, necessitas non est, nullo modo Sanctorum Patrum constituta violentur.* Et cap. 4. de statutis Monachorum, sic habet: *Neque enim Abbas supra regulam est; cui semel, & ipse spontanea se professione submisit, etsi (quod negandum non est) Dei regula caritas, regulæ S. Benedicti jure præponitur. Esto proinde ut interdum regulæ littera cedat pro tempore caritati, cum ratio necessitatis, vel caritatis exigerit: absit tamen ut hominis cujuspiam subdatur voluntati.* S. quoque Thomas, q. 197. art. 4. sic scribit: *Si autem absque hac ratione pro sola voluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens: infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune: imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret.*

Probatur 3. ratione triplici. Prima, quia Prælatus ex officio tenetur invigilare legum observationi, *defensores divinorum Canonum, & custodes sumus, non prævaricatores*, inquit Martinus I. epist. 5. Ergo infidelis est erga Ecclesiam, si leges ejus impune transgredi patiatur, magis si ipse sit transgressionis auctor. Secunda, quia ex dictis legislator peccat, si sine caussa non servet legem a se latam: ergo a fortiori, si eam concedat ab aliis negligi. Tertia tangitur a Patribus Tridentinis laudato cap. 18. sess. 25. his verbis: *Frequentius, legem observare, exemploque potius, quam certo personarum rerumque delectu, petentibus indulgere, nihil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire.* Enimvero subditi facile credunt idem sibi licere, quod aliis, tum maxime, cum nulla specialis caussa, aut ratio existit, cur lex ab uno potius quam ab alio servari debeat, sicque infidelis dispensatio in malum exemplum trahitur, & est plurium transgressionum occasio. Itaque non minus caute dispensandum est, quam membrum corporis incidendum. hoc

est, quatenus necessarium, & expedit saluti totius: Nam dispensatio ad mentem S. Augustini est quædam disciplinæ plaga, *Fit quidem*, inquit, *aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem severitatis*.

Q. 5. *Quale est peccatum dispensare sine caussa?*

R. Est ex natura sua mortale juxta communem Theologorum sententiam, quia hujusmodi dispensatio ex natura sua pugnat contra caritatem & bonum commune, multisque est peccandi occasio. Levitas tamen materiæ excusare potest a mortali, sicut in qualibet alia materia.

Q. 6. *Dispensatio sine caussa estne valida?*

R. 1. Si facta sit ab ipso Legislatore vel ab ejus successore, valida est, quamvis illicita, quia ex dictis lex positiva non habet vim obligandi, nisi ex voluntate legislatoris; atqui legislator non vult subditum obligari in eo casu, in quo cum illo dispensat: Ergo.

R. 2. Si dispensatio procedat ab inferiori, irrita est & prorsus nulla, quia inferior non potest dispensare in lege superioris. Nec refert quod inferior habeat a superiore dispensandi facultatem; namque superior non præsumitur id concessisse, quod sine peccato concedere non potest: atqui superior non minus peccaret, si inferiori demandaret dispensare absque caussa, quam si ipsemet sine ratione dispensaret: ergo recta ratio postulat, ut interpretemur ipsum concessisse inferiori facultatem dispensandi secundum regulas juris, & non alias, velleque legem suam ab omnibus observari, quantum fieri potest, absque eorum præjudicio, & boni communis dispendio.

Confirmatur. Prælatus inferior non potest absque caussa secum dispensare in lege superioris, Episcopus, v. g. in lege abstinendi a carnibus diebus Veneris, jejunandi per quadragesimam, recitandi horas canonicas, quia sunt præcepta universalis Ecclesiæ, quibus parere tenetur: ergo nec cum subditis in hujusmodi præceptis valide dispensare potest, si desit dispensandi caussa.

Ergo

Ergo nulla est dispensatio sine caussa a Summo Pontifice obtenta in voto, & juramento, quia lex voti & juramenti est juris divini, cui subest Summus Pontifex.

Ergo sine caussa valide non dispensaret Episcopus in impedimentis matrimonii, quia hujusmodi impedimenta sunt leges universalis Ecclesiæ, quæ est supra Episcopum.

Q. 7. *Licetne petere dispensationem sine caussa?*

R. Minime: Quia per hujusmodi supplicationem legislator inducitur ad peccandum: ergo si talis dispensatio sit grave peccatum in superiore, juxta præcedentem responsionem, erit & in supplice, nisi excuset ignorantia & bona fides, quæ rem totam committit judicio superioris.

Viderint ergo Parochi, qua conscientia, nedum Parochianos avertant ab hujusmodi illicitis supplicationibus, sicut tenentur ex officio, quin potius illas suadent, & pro iis intercedunt apud superiorem.

Q. 8. *Subditus potestne uti dispensatione, quam sine caussa obtinuit.*

R. 1. Si dispensatio est valida, valide ea utitur, quia per dispensationem illam solutus est a lege quoad hunc effectum. Usus tamen iile est illicitus, quia quamvis ablatum sit humanæ legis vinculum, superest tamen obligatio legis naturalis, juxta quam pars non debet absque caussa discrepare a suo toto, nec aliis præbere scandalum, sive malum exemplum.

R. 2. Si dispensatio est irrita & prorsus nulla, nullum parit effectum, & irritum est, quod inde consequitur; puta matrimonium.

Dices: In curia Romana plures dispensationes obtinentur sine caussa: atqui hujusmodi dispensationes effectum sortiuntur, matrimonia, v. g. valide contrahuntur: Ergo.

Dist. maj. Obtinentur obreptitie, aut subreptitiæ, Concedo: Obtinentur absque ulla apparente caussa, Nego maj. Namque Summus Pontifex in suis Bullis, sive Rescriptis testatur se motum fuisse ex rationalibus caussis ad concedendam gratiam, remittitque

ad examen Ordinarii, num preces veritate nitantur. Si quæ sit ergo hic culpa, potius tribuenda est mandatario, quam mandanti.

Instabis: Expeditionarii, seu Bancarii distinguunt inter dispensationes in Curia Romana obtentas: alias vocant dispensationes cum caussa, alias sine caussa: ergo revera Summus Pontifex aliquando sine caussa dispensat.

Nego conseq. Illæ enim dicuntur sine caussa, pro quibus obtinendis solvitur Cameræ Apostolicæ notabilis pecuniæ summa, quæ, cum inserviat ad sustinenda gravia Summi Pontificis onera Reipublicæ Christianæ necessaria, censetur in eadem Curia rationabilis caussa, ex qua dispensatur cum iis qui aliam dispensandi caussam exponunt.

Q. 9. *Quid est obreptio, & subreptio?*

R. Obrepere dicitur, qui in sua supplicatione narrat falsa: subrepere vero, qui tacet, quæ exponi debent juxta legem, Cancellariæ regulas & stylum.

Q. 10. *Estne irrita dispensatio, quoties in narratione fuit obreptio, vel subreptio?*

R. 1. Generatim. Rem dilucide explicat Innocentius III. Cap. *Super litteris*, de Rescriptis, ubi decernit num, qui mala fide falsum narrat, aut certum reticet, carere debeat impetratis. Si autem bona fide, & sine ipsiusmet impetrantis culpa obreptio vel subreptio contigerit, observandum docet, num summus Pontifex, cognita caussa gratiam fuisset concessurus, aut negaturus? Si primum, valet dispensatio; si secundum, caret effectu: in dubio, ad delegati examen & judicium remittit. Quia celebre est illud Capitulum, & ad enodandas plures difficultates pernecessarium, non abs re erit illud majori ex parte exscribere. *Nos igitur inter eos qui per fraudem vel malitiam, & illos qui per simplicitatem vel ignorantiam, litteras a nobis impetrant, hujusmodi credimus discretionem adhibendam, ut hi, qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ perversitatis pœnam, nullum ex illis litteris commodum consequantur . . . inter alios autem, qui posteriori modo litteras impetrant, duximus distin-*

distinguendum, quæ falsitas suggesta fuerit, vel quæ veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quæ quamvis fuisset tacita, vel expressa; nos nihilominus (saltem in forma communi) litteras dedissemus: Delegatus non sequens formam in litteris ipsis appositam, secundum ordinem juris in caussa procedat. Si vero per hujusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis litteræ fuerint impetratæ, qua tacita vel expressa, nos nulla prorsus litteras dedissemus, a Delegato non est aliquatenus procedendum, nisi forsitan eatenus, ut partibus ad suam præsentiam convocatis, de precum qualitate cognoscat, ut sic in utroque casu eadem ratio, quæ delegantem moveret, moveat etiam Delegatum.

Ergo in hypothesi quod in libello supplici ad obtinendam dispensationem in aliquo consanguinitatis gradu, ab Expeditionario inter graves dispensandi caussas falso expositum sit Oratore ignorante, intercessisse copulam inter partes, vel contra suppressum præcessisse incestam copulam, quæ revera præcessit, sed Orator ignorabat crimen illud esse exprimendum; nec obreptitia, nec subreptitia est illa dispensatio, poteſtque a Judice, ad quem dirigitur Rescriptum Apostolicum, executioni demandari, quia in narratione nulla mala fides ex parte supplicis, & gratia nihilominus fuisset concessa, etiamsi falsum non esset expressum, nec verum suppressum.

Ergo obreptitia & irrita est dispensatio in forma pauperum obtenta a divite, quia falsitas est cum mala fide conjuncta. Quis autem censendus sit dives aut pauper, non una est omnium sententia. Is nobis videtur pauper, qui sine gravi rei familiaris incommodo expensas facere nequit, sive sit nobilis, sive ignobilis.

R. 2. Speciatim. Subreptio, qua tacetur quod exprimendum est juxta consuetudinem Curiæ Romanæ, sed libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contrariam, dispensationem in Gallia non reddit irritam. Dispensatio, v. g. obtenta suppresso propinquiori consanguinitatis gradu, apud nos subreptitia non habetur; licet Pius V. Constitutione sua sanxerit, inæqualitatem graduum con-

sanguinitatis & affinitatis in supplicatione ad effectum matrimonii, esse exponendam, quia hæc Constitutio pugnat contra veterem Ecclesiæ Gallicanæ usum, & contra cap. *Vir qui a stipite*, cui eadem Ecclesia adhæret, ut constat ex Senatusconsulto anni 1672.

CAPUT XI.

Expenduntur reliquæ difficultates circa dispensationes, & alias gratias.

Cum in praxi difficultates, & quidem graves circa dispensationes, indulta & alias gratias frequenter recurrant; præcipuas duximus expendendas sequentibus quæstionibus. Itaque,

Q. 1. *Utrum dispensatio super uno impedimento suppresso altero, sit subreptitia: v. g. impetrans erat affinitate & consanguinitate conjunctus cum ea, quam ducere optabat, & mentionem fecit solius consanguinitatis?*

R. Non una est Theologorum sententia. Navarrus & alii negant esse subreptitiam, contenduntque valere quantum ad unius impedimenti solutionem, sed communior sententia, cui subscribendum est, distinguit inter impedimenta. Alia sunt prorsus disparata, ut duæ irregularitates, altera ex defectu natalium, altera ex bigamia. Alia sunt impedimenta sic inter se conjuncta per ordinem ad effectum dispensationis, ut nisi singula tollerentur, dispensatio redderetur omnino inutilis, v. g. frustra dispensaretur in tertio gradu consanguinitatis, vel in votum castitatis ad effectum matrimonii, si impetrans esset aliunde in quarto gradu consanguinitatis; vel præter votum castitatis emisisset votum ingrediendæ Religionis. Impedimenta prioris generis non debent necessario exponi ad effectum dispensationis, quia nullum jus id præscribit, nullave suadet ratio; dispensatio enim super irregularitate orta ex defectu natalium, suppressa bigamia, vel super voto religionis, nulla mentione facta alterius voti casti-

tatis,

tatis, potest esse utilis impetranti; ergo honeste & rationabiliter concedi.

Singula vero posterioris generis impedimenta exponi debent, quia alioquin inutilis ac proinde inhonesta esset dispensatio; nec præsumi debet Summum Pontificem sine ratione dispensare, ut revera sine ratione dispensaret, vel in voto castitatis, remanente voto Religionis, vel in impedimento tertii gradus consanguinitatis, adhuc stante impedimento quarti gradus. Quare merito in Curia Romana hujusmodi dispensatio censetur subreptitia & nulla.

Q. 2. *Sed quid si impetrans quartum gradum consanguinitatis reticuit bona fide, & ex mera ignorantia, estne recurrendum ad summum Pontificem?*

R. Ex cap. *Super litteris.* supra laudato & explicato, pag. 375. dispensatio non est subreptitia; cum verisimile sit Summum Pontificem etiam concessurum fuisse gratiam cognita veritate. Sed impetrans alia dispensatione indiget, quam Episcopus concedere potest, si juxta Ecclesiæ suæ usum in quinto gradu dispensare soleat.

Q. 3. *Utrum ad obtinendum dispensationem in Curia Romana circa impedimentum matrimonii impetrans exprimere debeat se rem turpem habuisse cum consanguinea, quam vult habere uxorem?*

R. Si incestus præivit, ut facilior esset dispensatio, utpote petita ob gravem caussam, exprimenda sunt & crimen, & intentio, ex qua patratum est; quia impia illa intentio incestos gratia efficit prorsus indignos, ex Trident. sess. 25. cap. 5. de ref. matr. Sed seclusa ejusmodi intentione, negat Pontius incestum exprimendum, quin hæc expressio prodesset potius, quam obesset gratiæ obtinendæ.

Verum ex praxi Curiæ & declaratione Cardinalium, subreptitia foret dispensatio; Quia cap. *Si quis*, & cap. *Transmissæ*, tit. *de eo qui cognovit*, &c. incesti matrimonium contrahere non debent.

Q. 4. *Quid si impetrantes post dispensationem in idem crimen relabuntur?*

R. Novum non incurrunt impedimentum, propter

quod ad Sedem Apostolicum recurrere necesse sit. Nam relapsus contingit, vel post, vel ante latam Ordinarii sententiam: atqui in neutro casu parit impedimentum: non in priori, quia in omnium sententia impetrantes virtute dispensationis non sunt conjuncti in gradu prohibito, nec proinde per relapsum fiunt incesti. Non in posteriori, quia vel ipse Summus Pontifex actu & de facto dispensat, committitque duntaxat Ordinario examen, num preces veritate nitantur; ut nonnulli contendunt: vel mandat *Ordinario*, ut ipse dispenset, cognita veritate, quemadmodum Galli communiter sentiunt: atqui in neutra sententia relapsus parit impedimentum, propter quod impetrantes indigeant nova Summi Pontificis dispensatione. Non in priori, quia, ut jam diximus, impetrantes post obtentam dispensationem non sunt conjuncti in gradu prohibito. Non in posteriori, tum quia in narratione apud Sedem Apostolicam necesse non est ut crimen exponatur quod numerum, sed sufficit quod exprimatur incestus species, quam supponimus impetrantes exposuisse: tum quia nullum jus, nullave ratio exigit, ut in Curia Episcopali, ubi concedenda est gratia, exponatur occultum crimen: Quod si opponas laudatum cap. *Si quis*, respondebitur ipsi derogatum contraria consuetudine: nam incestus hodie non computatur inter impedimenta matrimonii.

Ex hac responsione patet quid sit sentiendum in casu quod impetrans, post mandatum de dispensando super affinitate orta ex copula illicita cum consanguinea ejus, quam vult uxorem ducere, relapsus sit. Si enim relapsus contingit post judicium Mandatarii, novum proculdubio incurrit impedimentum. Idem dicendum in sententia eorum, qui volunt Mandatarium non esse judicem, sed executorem gratiæ a Summo Pontifice concessæ, *qualis* vulgo præsumitur prudens Confessarius. Sed si Mandatarius agat judicem ordinarium, ut creditur in Gallia, dispensat etiam super affinitate orta ante suam sententiam.

Q. 5. *Estne necesse, ut pro obtinenda nova gratia, fiat mentio prioris, vel concessæ, vel denegatæ?*

R. 1.

R. 1. Gratia jam concessa exprimi debet, quoties potest esse caussa & ratio denegandi novam. Responsionis ratio patebit exemplis. Clericus obtinuit Beneficium, & postulat secundum; a sex mensibus non residet in Beneficio, & petit, ut sibi adhuc liceat abesse per alios sex menses: nisi faciat mentionem praecedentium gratiarum, subreptitie novam quaerit, utpote quae non debeat concedi, nisi gravior supervenerit caussa; caussa enim conferendi Beneficium alicui, non sufficit ut eidem duo conferantur: nec ratio non residendi per sex menses, valet ad non residendum per annum integrum. De Beneficiis expresse habetur cap. *Ad aures*, &c. *Ad audientiam*, de Rescriptis, ubi vult Summus Pontifex fieri mentionem etiam pensionis Clericalis. Et C. *Si proponente*, de Rescriptis in 6. habens Beneficium exiguum, quod supprimit, subreptitie obtinet Rescriptum ad secundum.

R. 2. Si prior gratia sit omnino disparata, nec sit caussa denegandae posterioris, ut si quis olim a vinculo irregularitatis absolutus postulet Beneficium, necesse non est ut exprimatur, quia nulla lex nullave ratio boni communis id exigit.

R. 3. Absolute valet gratia, quamvis impetrans tacuerit eam sibi olim denegatam, sive ab ipsomet concedente, sive ab ejus Superiore, v. g. supplex repulsam passus est ab Episcopo, accedit forte (improbandus tamen) ad ejus Vicarium Generalem: qui annuit ejus postulatis, licet ita affectus ut non recederet a sententia Episcopi, si esset illi nota; quia potestas Vicarii non est revocata, nec restricta per denegationem Episcopi: habitualis autem ejus intentio non reddit actum invalidum; alias improbatio ad excipiendas Confessiones, nulla censeri debet ex eo quod non fuisset concessa, si noti fuissent nonnulli impetrantis defectus.

Q. 6. *Utrum cessante dispensationis caussa cesset & ipsa dispensatio?*

R. Effatum est apud Canonistas, cessante caussa totali, cessat effectus, nempe dispensatio. Dicitur, *caussa totali*, quia si supersit caussa partialis, propter

quam nihilominus Summus Pontifex gratiam concessisset, rata est dispensatio ex cap. laudato, *Super litteris*.

7. *Quid si caussa adfuit, dum litteræ in Curia expediebantur, & desiit priusquam ab Ordinario, vel a Confessario executioni mandarentur?*

R. Extinguitur gratia, nec debet dispensatio executioni mandari; quia Litteræ Pontificiæ sub hac conditione ad Mandatarium diriguntur, nempe si preces veritate nitantur. Ergo si post expeditionem lis, propter quam dispensatio super gradu consanguinitatis concessa est, ante judicium Ordinarii extinguatur; vel dos competens obveniat puellæ ex hæreditaria successione, Mandatarius non potest exequi Mandatum Apostolicum.

Q. 8. *Quid si post judicium Mandatarii caussa dispensationis desinit?*

R. Oppositæ sunt Theologorum sententiæ, quæ nobis videntur sic conciliandæ; nempe si dispensatio sit in lege humana, permanet firma, nisi ex communi omnium sensu intelligatur alia mens Superioris: si in lege divina, dispensatio evadit nulla, nisi impetrantes bona fide amplexi sint statum, puta matrimonium, a quo recedere non liceat sine scandalo, aut graviori incommodo. Et ratio est, quod Summus Pontifex vera existente dispensandi caussa, vinculum legis humanæ in perpetuum tollere possit, præsumaturque ita voluisse, ne impetrantes continuis conscientiæ scrupulis, & animi anxietatibus exponantur, num scilicet dispensationis caussa perseveret: legem vero naturalem non solvit, sed interpretatur dumtaxat illam non obligare in quibusdam circumstantiis, quibus sublatis interpretatio locum non habet. Ergo facultas transeundi ad strictiorem rejici debet ab Ordinario, tanquam obreptitia, quando impetrans elegit benevolum receptorem, in cujus Monasterio nulla est disciplinæ regularis observantia, nullus paupertatis & obedientiæ actus. Quod & confessarii advertunt, quando hujusmodi fraudulenti ad eos accedunt peccata deposituri.

Dixi: *Nisi ex communi omnium sensu intelligatur fuisse alia mens superioris*. Quis enim non intelligat in

dispen-

dispensatione ad usum carnium per Quadragesimam, tacitam esse conditionem, si impetrantis infirmitas per totum illum tempus duraverit?

Dices ex nostra responsione sequi absurda. 1. Eum, cum quo dispensatum fuit super irregularitate ad suscipiendos Ordines, manere irregulares, si Ordines non suscipiat. 2. Voto castitatis iterum astringi, qui caussa matrimonii dispensationem in voto obtinuit, si hoc matrimonium inire noluit.

Nego sequel. Namque actuali susceptio Ordinum, vel matrimonii celebratio ordinarie non sunt dispensationis caussæ, nisi remotæ. Unde Mandatarius non tenetur inquirere an impetrans de facto Ordines suscepturus sit, aut matrimonium contracturus; sed satis est si ipsi appareat, quod aliæ dispensationis caussæ veritate nitantur; propter quas ponatur in statu, in quo possit vel Ordines suscipere, vel matimonium contrahere, si ipsi expediat.

Dixi, *ordinarie*: Nam extraordinarie matrimonium potest esse caussa proxima & necessaria dispensationis circa Votum castitatis, ut si concessa esset cupienti ducere puellam, quæ licet jam provectæ ætatis, hactenus nubere non potuit propter dotis defectum. In quo casu nulla esset dispensatio, si impetrans mutato consilio nollet eam ducere.

Q. 9. *Utrum liceat uti gratia, antequam litteris sit exarata?*

R. Licet, modo constet esse concessam: tum quia scriptura requiritur dumtaxat in testimonium gratiæ concessæ; tum quia nulla lex universaliter irritat gratias, quæ scripturis non fuerint traditæ.

Dixi: *Universaliter*; Nam Extravag. cap. *Injunctæ*, titul. de Electionibus, & Julii II. & Bulla, *Romani*, censetur intrusus, qui Beneficii a Sede Apostolica collati iniit possessionem ante litterarum expeditionem. Concilium quidem Tridentinum præcipit facultatem tum ingrediendi septa monialium, sess. 25. cap. 5. tum non residendi sess. 23. cap. 1. de Reform. scriptis esse tradendam, sed non declarat alias fore irritam. Unde excommunicationem citat. cap. 1. latam

non incurreret, qui cum consensu, sed sine litteris Episcopi, aut Superioris eadem septa ingrederetur. Sic multi Episcopi Statutis suis cavent ne approbatio ad excipiendas Confessiones detur sine scripto, sed eam sic datam non irritant.

Dices: ex regula 25. Cancellariæ, gratia censetur informis ad litterarum expeditionem.

R. 1. Regulam illam spectare dumtaxat gratias a Summo Pontifice concessas, nec extendendam ad alias. 2. Valere tantum pro foro externo.

Q. 10. *An gratia expiret morte concedentis.*

R. 1. Certum est quod si res non sit integra, hoc est, si Mandatarius ante mortem mandantis mandatum exequi cœperit, v. g. citaverit vel vocaverit partes ad veritatem cognoscendam, Confessarius pœnitentis confessionem exceperit ex parte, gratia non extinguitur. Ita Urbanus III. Cap. *Gratum*, de officio & potestate Judicis delegati, ubi sic habet: *Respondemus quod, cum in casu priori, citatione facta, negotium sit quasi captum, maxime si delegatus non sit certus de morte delegantis, potest ac debet in causa procedi.*

R. 2. In materia Justitiæ, & ad litem terminandam, gratia, sive facta sit, sive facienda, definit morte concedentis, re adhuc integra ex cap. *Licet*, de officio delegati: quia mandatum re integra, *morte mandatoris expiravit*, ut ibi dicitur.

R. 3. In alia materia, quam justitiæ gratia jam facta, non expirat morte concedentis, etiamsi res sit adhuc integra, ex cap. *Si cui nulla*, de Præbendis in 6. & cap. *Si super gratiam*, de officio delegati in 6. Et ratio est, quia donatio non extinguitur morte donantis: atqui gratia jam facta est quædam donatio: ergo privilegium alicui concessum eligendi Confessarium, non perit morte concedentis, quamvis nondum electus sit Confessarius; quia gratia est jam facta. Propter eandem rationem mortuo Episcopo, valent litteræ dimissoriæ, quas ante mortem concesserat ad Ordines suscipiendos.

R. 4. Gratia facienda extinguitur morte concedentis, i.

tis; si res sit adhuc integra. Ita expresse habetur cit. cap. *Si cui nulla*.

Q. 1. *Quomodo dijudicari potest, an gratia sit facta, vel facienda, maxime cum nondum sortita est suum effectum?*

R. Hæc a Theologis communiter statuitur regula. Si gratia sit in favorem ejus ad quem dirigitur, quamvis ulterius cedat in aliorum commodum, ut facultas excipiendi Confessiones indefinite, est gratia facta, quia in hac concessione Superior vult favere accipienti. Ergo Confessarius, cui Episcopus dederat facultatem absolvendi a casibus sibi reservatis, non hunc aut illum determinante, sed quoslibet e subditis, valide & licite utitur ea facultate post mortem Episcopi, quia est gratia jam facta. Contra vero si Superior spectet duntaxat commodum alicujus tertii, mandetque prudenti Confessario, ut a casibus reservatis, censuris & irregularitatibus absolvat determinatam personam, est gratia facienda illi personæ, ac proinde desinit morte concedentis.

Colligitur autem hæc regula ex laudato cap. *Si cui nulla*, ubi sic loquitur Summus Pontifex: *Si cui nulla personarum facta expressione, sit gratiose concessa facultas, ut auctoritate Apostolica possit aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia providere, vel Beneficia conferre ... hujusmodi concessa, (quam, cum specialem gratiam continet, decet esse mensuram) non expirat, etiam re integra, per obitum concedentis. Secus si super provisione certæ personæ facienda, sit data potestas eidem non ob suam, sed ejus, cui provideri mandatur, gratiam vel favorem, illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur.*

Sed contra hanc regulam objicitur 1. praxis contraria; namque in Gallia mortuo Summo Pontifice, executioni demandantur Rescripta, quæ vivens concesserat, quamvis contineant gratiam faciendam, Ordinarii Beneficium conferunt impetranti, dispensant super gradu consanguinitatis, & affinitatis, irrita declarant Religionis vota gravi metu emissa, Confessarius absolvit impetrantem a censuris & irregularitatibus. 2. hu-

jusmodi Rescripta non expirarent cum Summo Pontifice sine magno boni publici præjudicio, & evidenti animarum periculo.

Omissis variis rationibus, quas Theologi excogitarunt ad conciliandam praxim cum allata regula,

R. Duplicis generis esse Rescripta, alia emanant a Dataria, alia a Pœnitentiaria, & hæc valent duntaxat pro foro interno, unde prudenti Confessario committi solent, ut dictum est cap. præc. Illud autem est discrimen inter officium Pœnitentiariæ & Datariæ, quod prius sit perpetuum; posterius vero exspiret cum Summo Pontifice. Ex quo sequitur Rescripta Pœnitentiariæ, etsi contineant gratiam faciendam, non extingui morte Pontificis; quia vivit & perseverat Officium, ex quo emanant.

Difficultas ergo solum superest circa Rescripta Datariæ, cujus officium extinguitur morte Pontificis.

R. Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 20. num. 42. eam solvit, & quidem ad mentem Ecclesiæ Gallicanæ, contendens hujusmodi Rescripta Ordinario demandata, non esse attributiva, sed excitativa tantum, hoc est, non tribuere potestatem Ordinario; sed excitare solum ordinariam ejus potestatem ad conferendam gratiam. Porro regula laudata non cadit in Rescripta excitativa, sed in attributiva duntaxat; quia per Rescripta excitativa, nova potestas non datur Ordinario: sed excitatur ea, quæ ipsi competit, & ex qua confert gratiam.

Rebuffus de mandatis Apost. in concord. Sanbovius Tom. 2. cas. 113. & alii benemulti censent gratiam ipso Rescripto esse factam; quia impetrans acquirit jus ut Rescriptum executioni demandetur, si preces veritate nitantur: nec Officialis sine injustitia ministerium suum illi denegaret: ac proinde post obtentum Rescriptum res non est integra, *cum quæsitum sit jus ad rem*, inquit Rebuffus, *vel saltem jus impetrandi officium Judicis, vel executoris, tunc non exspirat morte concedentis.*

CAPUT XII.

De Consuetudine.

Q. 1. *Consuetudo, estne morum regula?*

R. Negari non potest, quin aliqua consuetudo sit morum regula; namque ex lege tum civili 57. Digest. de legibus; tum Ecclesiastica, c. *Cum dilectus*, tit. de Consuetudine, consuetudo est optima Legum interpres. Et cap. finali eodem titulo dicitur quod longævæ consuetudinis non sit civilis auctoritas, & quod juri positivo deroget, si sit rationabilis & legitime præscripta. S. quoque Augustinus epist. 36. alias 86. de consuetudine sic scribit: *Mos populi Dei, & instituta Majorum pro lege sunt tenenda; & sicut prævaricatores legum divinarum, ita & contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt.*

Ergo aliqua consuetudo agnoscenda est morum regula. Ut autem definiatur quæ tandem sit illa consuetudo, prius exponendæ sunt præcipuæ consuetudinum species. Itaque

Q. 2. *Quomodo dividitur consuetudo?*

R. Generatim dividitur in eam, quæ est facti, & eam, quæ est juris.

Prior dici potest consuetudo popularis: posterior vero legalis.

Q. 3. *Quid est consuetudo facti?*

R. Est usus & frequentia actuum externorum exercitorum a majori, sed non a saniori parte communitatis perfectæ.

Dicitur 2. *Usus & frequentia*; qua unus actus bis aut ter repetitus non efficit consuetudinem.

Dicitur 1. *Actuum externorum*; quia ex actibus internis sæpius repetitis exurgit quidam habitus, qui nonnunquam dicitur consuetudo bone vel male agendi, de qua hic non est sermo. Agimus enim de consuetudine communitatis, quæ non exurgit nisi ex actibus externis.

Dicitur 3. *Exercitorum a majori parte*: frequenter enim

enim paucorum actus dici nequeunt consuetudo communitatis.

Dicitur 4. *Non a saniori parte*; ut distinguatur consuetudo facti a consuetudine juris, quæ debet esse a saniori parte communitatis.

Dicitur 5. *Communitatis perfectæ*, ut excludatur consuetudo privatæ familiæ, sive sodalitii, quæ si pugnet contra jus commune, secluso speciali privilegio, est mera corruptela.

Q. 4. *Quid est consuetudo juris, seu legalis?*

R. Definitur a S. Isidoro, & refertur dist. 1. cap. *Consuetudo*, jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex.

Dicitur 1. *Jus*, quia si legitimæ conditiones adsint, vim legis habet. Per hanc autem vocem consuetudo convenit cum lege scripta; utraque enim est jus, differtque a consuetudine facti, quæ jus non constituit.

Dicitur 2. *Moribus institutum*, ut distinguatur a lege scripta; hæc enim a Legislatore petitur; illa vero ab usu, quem populus invexit.

Dicitur 3. *Ubi lex ipsa deficit*: quia cum lex positiva nec se extendat ad omnes & singulos actus, nec semper sat clare loquatur, consuetudo utpote ejus supplementum ordinat quæ lex positiva non attingit & explicat quæ dubia relinquit. His præmissis.

Q. 5. *Utrum consuetudo facti supra descripta, sit regula morum?*

R. Minime, sed plerumque est morum corruptela.

Prob. 1. ex Scriptura. Christus Matth. 7. v. 13. asserit eum recta tendere ad perditionem qui multitudinem secutus, viam latam & spatiosam ingreditur. Unde S. Aug. lib. 1. Confess. cap. 16. consuetudinem illam vocat flumen tartareum, in quo navigantes rapido cursu ad tartara devolvuntur, & Cardinalis Bellarminus epist. ad nepotem recens Episcopum monet actum de ejus salute, si se aliorum moribus conformet contra Apostoli præceptum, Rom. 12. *Nolite conformari huic sæculo*.

Prob. 2. ex Sanctis Patribus relatis dist. 8. cit. cap. *Si solus*, ex S. Cypriano: *Neque hominis consuetudi-*

tudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Cap. *Frustra*, ex Sancto Augustino, *Frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis objiciunt: quasi consuetudo major sit veritate;* Et cap. *Qui contempta*, eodem *in Evangelio Dominus ait: Ego sum veritas; non dixit; Ego sum consuetudo. Itaque cedat consuetudo veritati.*

Probatur 3. ratione. Cum actuum humanorum bonitas consistat in conformitate ad rectam rationem; necesse est ut eorum regula sit recta quædam ordinatio rationis in bonum: atqui consuetudo facti plerumque non est rationis, sed ignorantiæ & cupiditatis ordinatio; virtus enim sapientiæ & prudentiæ, cujus est ordinare, non est quærenda apud promiscuum vulgus, nec in multitudine; quia existit in paucis. Hoc advertit Tertullianus scribens contra consuetudinem cap. 1. de velandis virginibus, ubi sic habet: *Ostendatur hoc exigere veritatem, cui nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non privilegia nationum. Ex his enim ferre consuetudo initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita in usum per successionem corroboratur, & ita adversus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit.* Enimvero venit ipse veritas contra consuetudinem pugnaturus, & etiamnunc contra eam pugnat in fortissimis suis membris. *Nihil* quippe *inimicius veritati*, ait S. August. lib. 5. musicæ, nihil ad decipiendum potentius, nihil ad corrumpendos mores efficacius, ut habetur cap. *Mala consuetudo*: cit. dist. 8. *Mala consuetudo; nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur, & incipiunt prævaricationes, & variæ præsumptiones celerrime non compressæ pro legibus venerari, & privilegiorum more perpetuo celebrari.*

Ergo sola consuetudo juris est morum regula utpote quæ sola habeat testimonium a lege, & sapientibus.

Q. 6. *Quotuplex est consuetudo juris.*

R. Triplex; alia dicitur præter legem; quia nec lege

lege præscribitur, nec legi adversatur, ut consuetudo jejunandi in pervigilio Pentecostes, quæ in quibusdam locis viget: aliæ quæ est contra legem (scilicet humanam) ut consuetudo vescendi carnibus in quibusdam Diœcesibus singulis Sabbatis, a festo Nativitatis Domini, usque ad festum Purificationis inclusive: alia secundum legem; quia est legi conformis; ut consuetudo satisfaciendi præcepto Confessionis annuæ in festo Paschatis.

Harum consuetudinum prima novam legem constituit. Secunda veterem legem abrogat. Tertia legem authentice interpretatur; quælibet autem habet vim obligandi, modo concurrant conditiones requisitæ.

Q. 7. *Quot conditiones requiruntur, ut consuetudo habeat vim legis, & obliget in conscientia?*

R. Quinque.

Prima, debet consuetudo esse rationabilis, & utilis bono publico; omnis enim lex essentialiter est ordinatio ad bonum publicum. Ergo consuetudo prorsus inutilis, & ad bonum publicum nihil conferens, non habet rationem legis; potest tamen abrogare legem veterem, si aliæ conditiones adsint. Et in eo casu dicenda est potius derogatio vel abrogatio legis veteris, quam lex. Usus v. g. comedendi carnis diebus Sabbati post Nativitatem Domini, non est lex obligans, sed quædam juris communis derogatio.

Secunda, est tempus sufficiens ad inducendam consuetudinem. Sed quæritur quale debeat esse illud tempus?

R. 1. Si consensus Legislatoris accedat, eo ipso consuetudo vim legis obtinet, & legem contrariam abrogat. Responsio per se patet.

R. 2. Si Legislator consuetudini nec consentit, nec contradicit, quia forte illam ignorat, vel ad illam non attendit; consuetudo nec rationem legis sortitur, nec antecedentem legem abrogat, nisi sit cum præscriptione longi temporis, ex jure, tum civili, codice, *quæ sit longa consuetudo, lege secunda*; tum Ecclesiastica, *cap. finali de consuetudine*. Præscriptio autem longi temporis est ad minimum decem annorum, ut diximus ubi de præscriptione tract. de Justitia & Jure.

Porro

Porro sicut litis contestatio impedit præscriptionem dominiorum: ita Legislatoris, vel Ministrorum ejus contradictio interrumpit præscriptionem consuetudinis, reosque constituit, qui consuetudine nondum præscripta contra legem operantur; ita ut in eos cadat Vincentii Lirinienfis sententia *condemnantur magistri, absolvuntur discipuli*; hoc est peccarunt priores, qui contradicente Legislatore, vel nondum elapso tempore ad præscriptionem requisito, legem non observarunt; & non peccant posteriores, qui consuetudine legitime præscripta, legem contrariam non custodiunt, quia lex per præscriptionem evasit irrita.

Dixi, *ad minimum*; nam ex dictis ubi de præscriptione, non præscribitur contra Ecclesiam, nec proinde contra ejus leges, nisi spatio 40. annorum.

Dices 1. Communitas, quæ non est sui juris, sed sub Principe constituta, non habet potestatem legislativam, ergo consuetudo ejus nunquam vim legis obtinebit sine consensu Principis.

Nego consequentiam. Nam ex dictis jus tum civile, tum Ecclesiasticum definiit consuetudinem legitime præscriptam esse observandam, inobedientesqne puniendos, tanquam legum divinarum prævaricatores; ac proinde communitas, quamvis non sit sui juris, habet a jure communi, ut consuetudines ejus præscriptæ habeantur pro lege.

Ergo sicut peregrini tenentur observare leges locorum, ad quæ demigrant; ita & consuetudines ibidem legitime præscriptas.

Dices 2. nullus præscribit cum mala fide: atqui consuetudo contra legem, est cum mala fide; incipit enim ab inobedientia contra Superiorem, quæ sane peccatum est: ergo consuetudo contra legem nunquam præscribere potest.

Distinguo maj. Nullus præscribit cum mala fide ad acquirendum dominium rei alienæ, Concedo: ad abrogandam legem humanam, cujus observationem Legislator a longo tempore non curat, Nego maj. Ratio autem disparitatis est: quod jus commune semper resistat possessori malæ fidei, definiatque eum rem alienam nun-

nunquam facere suam, si possessio ejus cum mala fide cœperit: faveat vero consuetudini, cui Legislator longo tempore non contradixit.

Tertia conditio necessaria ut consuetudo lex evadat, sunt actus externi, voluntarii & liberi. Quare si per vim & errorem inducatur populus ad agendum, consuetudo non habet vim legis; quia vera consuetudo essentialiter pendet a consensu populi, tanquam a caussa; sicut lex scripta a voluntate superioris.

Quarta. Actus, ex quibus oritur consuetudo, debent exerceri cum animo inducendæ obligationis; quia sicut lex nulla est sine intentione obligandi, ita consuetudo vim legis non sortitur, si desit in populo, a cujus voluntate pendet, intentio se obligandi. Hinc licet Fideles consuetudine immemoriali cineres die prima Quadragesimæ accipiant, nulla tamen lege ad eos accipiendos astringuntur, quia sine animo se obligandi illam cæremoniam observant.

Colligitur autem inductam esse consuetudinem cum animo se obligandi, si viri timorati male sentiant de iis, qui illam non servant, si populus inde scandalizetur, si transgressores puniantur. In dubio num consuetudo cœperit cum animo se obligandi, judicandum est non cœpisse.

Quinta. Oportet consuetudo sit majoris & sanioris partis communitatis, quia mos unius aut alterius privati non facit nisi consuetudinem privatam: agitur autem hic de consuetudine communitatis perfectæ, quæ vim legis habere possit. Non est tamen necesse ut in consuetudinem consentiant singula communitatis membra; quia sicut lex dicitur a communitate acceptata, quando major & sanior pars illam acceptavit: ita consuetudo censetur universalis, si a majori & saniori parte inducatur; quamvis nonnulli resistant.

Dixi, *a saniori parte*; si enim a sapientibus & viris timoratis rejiciatur, non est nisi consuetudo facti inter regulas morum minime numeranda, licet pars numerosior ei adhæreat.

Q. 8. *Consuetudo potestne præscribere contra quamlibet legem?*

R. Non

R. Non potest nisi contra legem humanam, quia nulla alia lex pendet a voluntate hominum, ut pro eorum nutu, & contrariis moribus mutari possit. Non lex naturalis, quia est ipsamet veritas & recta ratio, contra quam agere est per se malum. Non lex Evangelica, quæ ex Dei institutione illibata permanebit usque ad consummationem sæculi, juxta illud Apostoli Gal. 1. *Licet nos aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis; anathema sit.*

Ergo consuetudo, quæ in aliquibus Provinciis obtinuit, lucrum percipiendi ex mutuata pecunia etiam pupillorum, mera corruptela est, quia adversatur legi naturali & divinæ, contra quam non præscribitur, c. *Cum tanto*, de consuetudine: *nemo sanæ mentis* (inquit Summus Pontifex) *intelligit naturali juri, cujus transgressio periculum salutis inducit, quacunque consuetudine, quæ dicenda est verius in hac parte corruptela, possit aliquatenus derogari.*

Ergo posteriora Ecclesiæ sæcula non præscripserunt contra priora nisi in iis, quæ sunt meræ disciplinæ, ut Canones Pœnitentiales, ritus absolvendi ante vel post peractam pœnitentiam, & aliæ ejusmodi leges Ecclesiasticæ. Nam præcepta Evangelica, v. g. de contemptu voluptatum, & rerum temporalium, de carnis mortificatione, & de pœnitentiæ fructibus, qui respondeant gravitati & multitudini peccatorum, nulla consuetudine quantumvis longæva & universali abrogantur; quia Deus ea in æternum mandavit, & in novissimo die ex iisdem judicabuntur homines, quia ut scribit Apostolus 2. Tim. 3. tunc communiter *erunt seipsos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes speciem pietatis,* (nempe ex quadam observatione exterioris cultus) *virtutem autem ejus abnegantes*, id est, rem ipsam & naturam pietatis.

Q. 9. *Utrum consuetudo legitime præscripta, abrogari possit contraria lege.*

R. Vel consuetudo, quamvis non sit rei per se malæ, nec Evangelio prohibitæ, noxia tamen evadit, & viam aperit pluribus corruptelis; vel est admodum

uti-

utilis, & idonea ad promovendum bonum publicum: vel est superflua aut minus utilis.

Si primum, consuetudo lege contraria abrogari potest & debet, sed circumspectione, & accurata consideratione opus est, ne Superior, dum colligit zizania, eradicet & triticum, mutationeque consuetudinis pacem perturbet.

Si secundum, lex consuetudinis admodum utilis abrogatoria non esset vera lex, utpote bono publico contraria; ac proinde non ferri, nec acceptari debet.

Si tertium, tolerandam esse consuetudinem, scribit Sanctus Augustinus epist. 54. alias 118. quia *ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.* Propterea ibidem censet quasdam cæremonias Religioni Christianæ minus consentaneas ferendas potius quam cum populorum offensione tollendas; Medicus enim dici non debet, sed homicida; qui lethale vulnus infligit, ut leve corporis vitium amputet. Talem merito dixeris Parochum, qui dominandi studio potius, quam boni publici zelo receptos Parochiæ usus subvertit majoris boni prætextu; quid enim Parochianorum odia inde in ipsum concepta, oblocutiones, detractiones, & alia scandala, nisi exitialis parochiæ morbus? Ergo si nequidem lex mutari debet quoties aliquid melius occurrit, ut supra docebat Sanctus Thomas, multo minus consuetudo, quæ noxia non est, cum lege sit firmior, longeque difficilius evellatur.

CAPUT XIII.

De Lege humana.

JAm diximus quid & quotuplex sit lex humana; quam obligationem inducat; quæ sit ejus caussa efficiens: ad quos actus & ad quas personas se extendat; quam interpretationem, & dispensationem admittat. Supersunt dumtaxat nonnulla dubia sequentibus quæstionibus solvenda. Itaque

Q. I.

Q. 1. *Utrum præter legem naturalem & divinam; necessaria sit humana?*

R. Est necessaria; quia si societas humana indiget artibus, ut provideantur corporis necessaria, puta victus, vestitus, habitatio; a fortiori indiget disciplina legum ad excolendam animam, quia judicium rationis in iis, quæ spectant mores, multo magis impeditur cupiditatibus & delectationibus, quam in iis, qnæ pertinent ad artefacta. Unde 1. polit. c. 2. dicitur: *sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimum animalium; sic si sit separatus a lege & justitia, est pessimum omnium.*

Dices 1. Lex Evangelica sufficit ad regendos hominum mores: ergo temere lex humana superadditur.

Nego anteced. Tum quia in societate humana inveniuntur protervi, & ad vitia proclives, qui ut scribit Sanctus Thomas quæst. 96. art. 1. *verbis de facili moveri non possunt*, (nempe ad legem divinam & naturalem observandam.) *Necessarium ergo fuit, quod per vim & metum cohiberentur a malo .... ut aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntarie facerent, quæ pænæ metu implebant, & sic fierent virtuosi.* Tum quia in humana societate plura ordinanda occurrunt, puta circa cultum divinum, & contractus, quæ lex divina prætermisit, nec ex lege naturali necessario deducuntur.

Dices 2. in dubiis homines confugiunt ad sapientem, sicut ad justitiam animatam, ut dicitur 5. Ethic. cap. 4. ergo lex humana necessaria non est.

Nego consequentiam. Namque, ut observat S. Th. qu. 95. art. 1. ad 2. justitia animata præterquamquod invenitur in paucis, passionibus facile flectitur, ac perinde necesse fuit legibus determinare quid faciendum, quidve fugiendum, & paucissima hominum arbitrio committere, ut singularia, quæ lege comprehendi nequeunt. Unde melius est omnia ordinari lege, quam dimitti Judicum arbitrio, ut habetur 1. Rethoric. cap. 1.

Q. 2. *Utrum lex humana prohibere debeat omnia vitia?*

R. Ne-

R. Negat S. Thomas q. 96. art. 2. & ratio est, quia quælibet lex essentialiter est ordinatio ad bonum commune: atqui lex humana omnia vitia prohibens est bono communi noxia. Ergo.

Minor probatur. Lex observatu difficilior, & moraliter impossibilis est bono communi noxia: posita enim hac lege multiplicantur transgressiones, & ita Cives evadunt pejores, cum tamen legis officium sit efficere bonos: atqui lex humana omnia vitia cohibens est difficilior, & observatu moraliter impossibilis: nam ut ratiocinatur Sanctus Thomas, in communitate plures reperiuntur infirmi, quam sani: hoc est, plures ad vitia proclives, quam ad virtutem propensi: quæ autem possibilia sunt sanis, infirmis sunt impossibilia. Porro lex humana spectat majorem partem; imponitur enim communitati, ac proinde nonnisi graviora prohibere debet, *a quibus*, inquit Angelicus Doctor, *possibile est majorem partem multitudinis abstinere, & præcipue quæ sunt in nocumentum aliorum, sine quorum prohibitione societas humana conservari non posset. Alioquin imperfecti in deteriora prorumperent, sicut dicitur Prov. 3. qui nimis emungit, elicit sanguinem: & Matth. 9. Quod si vinum novum* (*id est, præcepta perfectæ vitæ*) *mittatur in utres veteres*, (*id est, in homines imperfectos*) *utres rumpuntur, & vinum effunditur*, *id est*, *præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu ad pejora prorumpunt*. Nempe ex consuetudine transgrediendi difficiliora præcepta, etiam ad faciliora, quamvis graviora, prosiliunt.

Tanta incommoda follicite præcavent Religiosorum Ordinum Fundatores, qui licet non colligant nisi anhelantes ad perfectionem, nihilominus paucis præceptis regulam suam concludunt, ne legum multitudo laqueus fit pedibus alumnorum: reliqua vero ad perfectionem Monasticam pertinentia per modum directionis exequuntur, expresseque declarant se non obligare quenquam sub peccato etiam veniali, sed dumtaxat sub pœna regulari & œconomica. Si autem hæc cautio adhibenda est in Monasteriis, quanto magis in Politicis?

Q. 3.

Q. 3. *Utrum dentur leges mere pœnales, quæ subditos ad pœnam obligent, & nullatenus ad peccatum?*

R. 1. Possunt dari, quia ex dictis lex vim habes ex voluntate Legislatoris: ergo si Legislator nolit obligare subditos nisi ad pœnam, subditi inobedientes non incurrerent nisi reatum pœnæ.

Dices 1. ex S. Augustino lib. 1. Retract. cap. 9. omnis pœna, si justa est, peccati pœna est & supplicium nominatur: ergo lex non potest obligare ad pœnam, quin antecedenter obliget ad culpam.

Dist. ant. Omnis pœna proprie dicta, Concedo: improprie dicta, Nego antec. Satis enim est ad pœnam justam, quod sine caussa non infligatur, juxta juris regulam 23. in 6. quæ sic habet: *sine culpa, nisi subsit caussa, non est aliquis puniendus*; caussa autem est puniendi subditum quod non abstinuerit ab actu prohibito, vel non præstiterit actum præceptum. Responsio elucidatur exemplo voti, quod dicitur a S. Thoma lex privata, quia privatus eam sibi imponit. Si enim quis voverit dare nummum pauperibus, si unquam luserit, contra votum non peccabit ludendo, modo nummum in eleemosynam eroget.

Dices 2. Lex illa pure pœnalis, non est lex proprie dicta: Ergo.

Nego conseq. Satis enim est ad nostrum institutum, quod Superior possit obligare ad pœnam, & nullatenus ad culpam, sive lex ejus sit proprie, aut improprie dicta.

Potest etiam negari antec. Nam ad rationem legis sufficit quod habet vim obligandi in conscientia: atqui lex pure pœnalis obligat in conscientia ad pœnam; qui enim hujusmodi legem transgressus fuerit, tenetur in conscientia pœnam subire; & ita lex pœnalis remote saltem obligat ad culpam.

R. 2. Omnis lex pœnalis prius intelligitur obligare ad culpam, quam ad pœnam, nisi quibusdam signis constet aliam esse Legislatoris mentem.

De lege quæ imponit pœnam spiritalem, puta suspensionem, excommunicationem, nulla est difficultas; cum spiritales illæ pœnæ culpam necessario supponant.

Probatur de lege obligante ad pœnam temporalem; quia cum ipsum opus lege præceptum aut prohibitum magis conferat ad donum publicum, quam ipsa pœna inobedientibus imposita, Legislator censetur illud magis intendere, ac proinde subditi, qui vel ab opere prohibito non abstinent, vel opus præceptum non exequuntur, magis lædunt ejus voluntatem, quam si pœnam transgressoribus impositam non exolverent. Ergo peccati reos se constituunt; quid enim est peccatum, nisi dictum, vel factum contra Legem?

Dixi, *nisi quibusdam signis constet aliam esse Legislatoris mentem*, quia obligatio legis oritur ex intentione & voluntate Legislatoris.

Constare autem potest intentionem Legislatoris non esse obligaro ad culpam, 1. ex ipsa legis forma, nempe si disjunctive feratur, v. g. nullus frumentum efferat, vel solvat centum libellas; lege enim sic concepta, optio subditis datur aut frumentum non efferendi, vel centum libellas solvendi, si magis placuerit frumentum efferre. 2. ex communi sapientum interpretatione. 3. ex verbis Legislatoris, quibus declarat se nolle obligare ad culpam; quod satis communiter observant in suis constitutionibus Superiores Regulares.

Omittendum tamen non est quod tradit S. Thomas 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. nempe subditos Regulares in his posse venialiter, vel etiam mortaliter peccare *ex negligentia vel libidine seu contemptu*, non quidem vi hujusmodi constitutionum, quæ ut supponitur, ad culpam non obligant, sed vi legis naturalis, contra quam graviter peccaret, qui ex Constitutionum neglectu seu contemptu valde turbaret ordinem Monasterii. Enimvero si persona extranea omnium judicio graviter peccaret, quæ suis consiliis & inordinata agendi ratione regularem Monasterii disciplinam everteret, quanto magis ipsa Monialis?

In dubio autem num lex sit pure pœnalis, quidam Theologi censent habendam pro mere pœnali, nisi pertineat ad bonos mores, & ad prohibenda vitia, quia, inquiunt, odia sunt restringenda. Verum quod

lex

lex aliqua non obliget ad culpam, est quædam exceptio a generali regula, juxta quam omne factum vel dictum contra legem, est peccatum: exceptio autem non est amplianda, sed restringenda; adeo ut nisi de mente Legislatoris aliter constet, judicandum sit in favorem legis, nempe quod sub peccato obliget.

Dices: Leges tributorum ex natura sua sunt mere pœnales, tum quia non spectant bonos mores, tum quia tributa sunt onera, & veluti mulctæ pecuniariæ, quas Princeps directe & primario intendit: Ergo.

Nego antec. Pertinet enim ad bonos mores, & ad bonum publicum, ut jus suum cuique reddatur; atqui tributa sunt justa stipendia Principi pro Republica laboranti debita, juxta illud Rom. 13. *ideo enim & tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.*

Ergo tributa non sunt mere pœnæ, sed debita ex justitia solvenda, etiamsi non petantur, nisi consuetudo præscripta Principis mentem aliter interpretetur: Ergo qui defraudat vectigalia & gabellas, tenentur ad restitutionem, quia contra justitiam peccant, ut innuunt hæc Apostoli verba, Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributum tributum, cui vectigal, vectigal.*

Dixi, *nisi consuetudo præscripta Principis mentem aliter interpretetur.* Nam apud nos fert usus, ut tributa tum solvantur, cum petuntur: nec ullus in lege peccare se credit, si tallias v. g. non deferat ad exactores. Unde colligere licet tributorum leges a subditis dumtaxat exigere, ut non resistant, nec fraudibus, minis, & aliis malis artibus solutionem eludant, sed bona fide parati sint petentibus satisfacere. Ita Sylvius in 1. 2. q. 484. ubi sic habet: *probabiliter opinio fert illa vectigalia, quæ ad portas civitatis solvi debent juxta quorumdam locorum consuetudinem, non necessario solvenda, si non petantur, modo nihil fraude agatur, abscondendo merces, divertendo a viis publicis.*

Instabis: restitutio vel fieret Principi, vel exactoribus: atqui non est facienda Principi; namque certo

pretio vendidit exactoribus quidquid in hac parte juris habeat; non etiam exactoribus, qui propter fraudes subditorum, nulla sollicitudine vitandas, viliori pretio jus Principis emerunt: ergo.

Nego min. Cum enim objectio supponat Principem pati injuriam ab illis defraudatoribus, & propter eorum fraudes viliori pretio vendere, Principi restituere tenentur.

Q. 4. *Utrum pœna lege præscripta, sit exolvenda statim post transgressionem?*

R. Si pœna statuatur ferenda, transgressor non tenetur eam exolvere, donec Judex condemnaverit eum ad pœnam subeundam, quia lex de facto pœnam non imponit, sed imponendam minatur. Contra vero, si pœna sit lege lata, transgressor eam quandoque statim incurrit, quandoque vero non nisi post sententiam declaratoriam.

Q. 5. *Unde dignoscitur, an pœna sit ferenda, aut lata?*

R. Pœna est ferenda, quando lex concipitur his & similibus verbis, *sub pœna excommunicationis, privationis Beneficii. Excommunicabitur, excommunicatur. Non gaudet Beneficio, &c.* Pœna autem censetur lata, quando Legislator his utitur formulis, *ipso facto, ipso jure. Ex tunc, Illico, Excommunicamus. Excommunicatus est.*

Q. 6. *Quandonam pœna ipso jure lata subeunda est ante sententiam judicis, quando vero non nisi post sententiam?*

R. Huic quæstioni admodum intricatæ, & in Scholis multum agitatæ satisfieri non potest, nisi distinguendo variarum pœnarum genera, & expendendo verba legis.

Primo itaque sunt pœnæ passivæ, quæ nullam transgressoris actionem postulant, ut censuræ Ecclesiasticæ, irregularitas, privatio vocis tum passivæ, tum activæ. Constat autem ex communi Ecclesiæ usu hujusmodi pœnas latæ sententiæ incurri absque sententia declaratoria; cum plerumque sint occultæ, & Judicis examen effugiant, certumque sit apud omnes oc-

occultos illos prævaricatores debere abstinere ab actibus per censuras lege latas prohibitis. Excipienda tamen est irregularitas, quæ oritur ex infamia: nullus enim censetur jure infamis, nisi post sententiam criminis declaratoriam.

Secundo, pœnæ, quæ executioni mandari non possunt sine transgressoris actione, triplicis sunt generis.

Nonnullæ irritant actum prohibitum, puta matrimonium clandestinum, & reum inhabilem reddunt, puta Simoniacum ad Beneficium acquirendum, Beneficiarium ad fructus suos faciendos, si Horas Canonicas non persolvat, &c. Hæ autem pœnæ effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam. Conjuncti clandestine debent statim separari, quia non sunt conjuges. Simoniacus quoque illico tenetur dimittere Beneficium simoniace acquisitum, & fructus inde perceptos restituere. Sic & Beneficiarius, qui Horas Canonicas non recitavit, quia jure naturali non licet rem alienam retinere: atqui in allatis exemplis & Simoniacus & Beneficiarius retinent rem alienam, cum lex justa inhabiles eos reddat ad acquirendum.

Hinc merito hæc propositio damnata est ab Alexandro VII. & a Clero Gallicano: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.*

Aliæ sunt pœnæ legibus latæ, tanquam conditiones necessariæ ad acquirendum. Nec istæ requirunt declarationem, quia conditione non impleta, gratia non est facta, juxta illud vulgare effatum, *conditio suspendit consensum*. Hinc qui sua culpa, & sine rationabili caussa ad Sacerdotium intra annum non promovetur, Beneficio Parochiali ipso facto privatus, nulla præmissa monitione, ex cap. *Licet*, titul. de elect. in 6.

Denique sunt pœnæ latæ sententiæ, quæ privant jure jam acquisito, puta Beneficio legitime possesso; sed executioni mandari non possunt sine prævaricatoris

actione. Actio autem illa vel est facilis, ut pœnitentiæ, quas præscribunt Constitutiones Monasteriorum; vel sunt admodum difficiles, ut exilium, confiscatio omnium bonorum, privatio Beneficii, &c. Priores nullam Superioris declarationem requirunt: posteriores vero reus in conscientia subire non tenetur ante sententiam Judicis, tum quia lex alioquin esset in detrimentum boni publici: pauci enim hujusmodi pœnas exequerentur, adeoque lex esset multitudini in scandalum: tum quia communis usus leges hujusmodi pœnales sic interpretatur.

Ergo Pastor ipso jure privatus Beneficio, ante sententiam Judicis munia Pastoralia valide exercet, & fructus Beneficii juste percipit, quia habet titulum saltem coloratum.

Tertio, quando lex pœnam ipso facto decernit, nulla monitione, aut declaratione præmissa, pœna statim subeunda est, nec expectanda Judicis sententia, quia Legislator id potest quod Judex: ergo si reus pœnam subire tenetur post declarationem Judicis, quidni & post Legislatoris declarationem?

Nec dicas cum nonnullis hæc verba, *nulla declaratione præmissa*, addi a Legislatore majoris explicationis gratia, ut subditi plenius intelligant pœnam esse latæ sententiæ; nam ex jure satis clare elicitur verba illa habere sensum a nobis intentum; & plane diversum a sensu verborum quæ in lege præcedunt.

Non negarim tamen, quod aliquando expertus sum, Judicem, qui minus vim illorum verborum percipit, ita pronunciare majoris claritatis caussa, nec aliud intendere per hæc verba, *absque declaratione*, quam per ista, *ipso facto*. Sed factum unius aut alterius non debet trahi in exemplum, nec recedendum a communi regula, nisi aliter constet de mente Superioris.

Quarto, reus post sententiam Judicis nec tenetur, nec licite potest exequi pœnam mutilationis aut mortis, v. g. venenum haurire, præcipitem se dare, suspendio se præfocare, quia hæc crudelitatem sapiunt, & repugnant legi naturali; sed satis est quod executori non resistat. Immo Suarez lib. 5. cap. 10. num.

num. 10. probabiliorem existimat sententiam Covarruviæ, & aliorum asserentium eum, cujus omnia bona fisco addicta sunt, non teneri exequi sententiam difficilem, sed facere satis, si patiatur bona sua a Ministro auferri, ne ea subtrahat; nec occultet.

Q. 7. *Utrum ignorantia pœnæ reum a pœna excuset?*

R. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ non excusat per se a pœna, quæ non sit censura.

Probatur: quia illud est discrimen inter culpam & pœnam, quod culpa necessario sit voluntaria, ac proinde cum aliqua cognitione & advertentia: pœna vero veniat ab extrinseco, & contra voluntatem pugnet. Ergo qui invincibiliter ignorat legem, non peccat, si eam non observet, quia ejus omissio non est voluntaria, nec pœnam meretur, cum pœna culpam præsupponat. Contra vero qui legem novit, eamque transgreditur, nesciens tamen pœnam in transgressores latam, pœnam meretur, & si sit lege lata, illam de facto incurrit.

Dixi 1. ignorantiam per se non excusare a pœna; quia per accidens excusare posset, saltem in foro conscientiæ, nimirum si ex eo quod ignoraret pœnam, bona fide crederet legem non obligare sub mortali: nam ex gravitate pœnæ colligitur legem obligare sub gravi peccato.

Dixi 2. *nisi pœna sit censura;* quia censura communiter non incurritur, nisi præcesserit aliqua monitio vel ab homine, vel a jure, seu lege comminante, aut etiam decernente, v. g. Excommunicationem: atqui non est monitus, qui nullatenus cognovit illam pœnam fuisse lege latam: ergo illam non incurrit saltem in foro conscientiæ; nam in foro exteriori non audiretur qui diceret se ignorasse hujusmodi pœnam in lege contineri.

Q. 8. *Lex pœnalis obligatne Superiorem ad pœnam imponendam?*

Huc revocanda sunt, quæ supra diximus de dispensatione; nam dispensatio pœnæ per legem latæ, est quædam legis dispensatio: Ergo sicut inferior non potest dispensare in lege Superioris, nisi necessitas, aut epichia

id postulent; ita nec relaxare pœnam a Superiore imposita. Ergo sicut Legislator peccat sine caussa dispensans, sic & pœnam relaxans.

Ad relaxandum autem pœnam, plures honestæ caussæ movere possunt, supremum Principem, quæ in inferiori Judice locum non habent, puta benignitatis, & liberalitatis ostensio, primus in urbem ingressus, prolis nativitas, gratificatio obsequiorum delinquentis, vel ejus consanguineorum, &c.

Observandum tamen est in hujusmodi gratiis concedendis, quod ex S. Ambrosio refertur cap. *Denique*, 14. q. 5. ubi sic habetur: *Si non potest subveniri alteri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum juvari, quam gravari alterum. Ideoque in caussis pecuniariis intervenire non est Sacerdotis, in quibus non potest fieri, quin frequenter lædatur alter, qui vincitur, quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus; posse autem, solius Dei est.*

CAPUT XIV.

De Lege divina veteri.

Q. 1. *QUotuplici modo lex vetus accipitur?*

R. Duplici. 1. pressius pro lege, quam ipse Moyses promulgavit, ut Luc. 24. v. 44. ubi Christus legem distinguit a libris Prophetarum, & a Psalmis; sic enim Apostolos alloquitur: *necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*: ubi lex concluditur quinque libris a Moyse scriptis, qui Pentateuchus solent appellari. 2. Lex latius sumitur pro tota Scriptura veteris Testamenti. Et hoc posteriori modo legem veterem hic accipimus.

Q. 2. *Quotuplici nomine vocatur lex vetus?*

R. Quadruplici. Dicitur 1. simpliciter & absolute

lex, ut in Epistola ad Romanos passim & capite 10. Joan. *Lex Moysen data est; gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* 2. Lex Mosaica; quia per Moysen fuit promulgata. 3. Lex vetus, ut distinguatur a nova, seu Evangelica. 4. Vetus Testamentum, seu pactum & fœdus, quia per eam Deus cum Judæis pepigit ipsos fore sibi peculiarem populum, & terram promissam in hæreditatem possessuros, si legem observarent.

Q. 3. *Lex vetus fuitne bona & divina?*

Utrumque negarunt Marcionitæ; deinde Manichæi & Priscillianistæ, docentes duo esse prima rerum principia, alterum malum, quod fuit auctor legis veteris, & ideo malæ; alterum bonum, a quo lex Evangelica prodiit. Contra priores in primis scripsit Tertullianus, & contra posteriores S. Augustinus, cum quibus

R. De fide est legem veterem fuisse bonam, & a Deo conditam.

Prima pars responsionis probatur 1. ex Scriptura Roman. 7. vers. 12. *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Et 1. Timoth. 1. vers. 8. *Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur.* Luc. 2. Christus legem circumcisionis, & Beata Virgo legem purificationis servarunt. Matth. 26. Christus cœnam legalem instituit pridie quam pateretur. Probatur 2. ratione; quia illa lex est bona, quæ non præcipit nisi bonum, nec prohibet nisi malum; idque in honestum & debitum finem: atqui lex vetus nonnisi bonum præcipit, ut patet vel ex illo præcepto, Deuteron. 6. in quo cetera continentur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* & omne malum prohibet, dum ait, *non concupisces*, idque in honestum & debitum finem: remotum quidem vitam æternam; proximum vero Christum, juxta illud Roman. 10. *Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti*, Galat. 3. *lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo*, 2. Cor. 10.

omnia in figura contingebant illis. Unde non mirum si Ecclesia Christiana in suis Conventibus miracula & historias veteris Testamenti grata memoria quam sæpissime recolat; hæc enim omnia ad stabiliendam Religionem Christianam conferebant, & in gratiam corporis mystici, cujus Christus caput est, Deus operabatur. Ubi bella legit Judæus, mysteria intelligit Christianus.

Unde S. Augustinus lib. 6. contra Faustum, cap. 2. sic scribit: *Cum dicit* (Apostolus) *scripta sunt propter nos, procul dubio demonstrat quanta nobis cura legenda & intelligenda, & in quanta auctoritate habenda sint, quia propter nos ubique scripta sunt*.

Secunda pars, nempe quod lex vetus fuerit a Deo probatur: tum ex Scriptura Luc. 1. *Sicut locutus est* (Deus Israel) *per os Sanctorum, qui a sæculo sunt Prophetarum ejus*. Hebr. 1. *multifariam, multisque modis olim Deus loquens in Prophetis*: tum ex Traditione, nam in Symbolo Constantinopolitano de Spiritu Sancto habetur, *qui locutus est per Prophetas*. Et in Concilio Toletano 1. contra Priscillianistas, *si quis dixerit esse alterum auctorem priscæ legis, alterum Evangeliorum, anathema sit*.

Dices contra primam nostræ responsionis partem: Deus Ezech. 20. de lege veteri sic loquitur: *dedi eis præcepta non bona* & Hebr. 8. ait Apostolus vetus Testamentum culpa non vacasse. Ergo.

Distinguo antecedens. Non bona, id est, imperfecta, Concedo: mala, Nego ant. Nam in eodem loco habetur, *dedi eis præcepta mea . . . . quæ faciens homo vivet in eis*. Et ita hunc locum interpretatur S. Gregorius lib. 28. Moral. cap. 7. ubi sic scribit: *hos pannos infantiæ, quos inchoantibus dedit, ipse per Prophetam Dominus reprehendit, dicens: Ego dedi eis præcepta non bona; mala enim quasi mala esse desinunt comparatione pejorum, & bona, quasi bona non sunt comparatione meliorum, melioribus novi Testamenti præceptis subsequentibus, præcepta bona, quæ rudibus data sunt, non bona esse memorantur*. Et hanc imperfectionem Apostolus loco laudato vocat culpam,

pam, scilicet improprie dictam, ut patet ex ejus contextu.

Instabis 1. Dei perfecta sunt opera, Deut. 32. atqui ex concessis lex vetus est imperfecta, nec culpa seu defectu vacavit: ergo non est a Deo.

Distinguo major. Dei perfecta sunt opera, quoad modum operandi, hoc est, summa sapientia diriguntur ad finem, quem sibi Deus præstituit, Concedo, perfecta ex objecto circa quod versatur, Nego majorem. Deus enim non semper facit optima; alioquin mundum perfectiorem creare debuerat. Porro lex vetus, quamvis non fuerit perfecta ex objecto, nec Judæos ad illam sublimiorem vitam perducere potuerit, ad quam lex Evangelica Christianos evehit; perfecta tamen fuit, quatenus congruebat populo rudiori: quemadmodum Pædagogus, qui rudibus & quodammodo infantilibus præceptis puerum imbuit, sapienter illum erudit, quia tradit ea, quæ congruunt illi ætati, & disponunt ad majora percipienda, quando adoleverit.

Instabis 2. 1. Cor. 3. lex dicitur ministratio mortis.

Distinguo, occasionaliter & per accidens, Concedo: per se, Nego. Hanc solutionem ipsemet Apostolus nobis suggerit Rom. 7. ubi sic scribit, *occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*: ardentius enim ea appetimus, quæ nobis prohibentur: juxta illud Poetæ, *nitimur in vetitum*.

Urgebis; atqui lex vetus per se fovebat cupiditatem, cum ejus promissa essent temporalia: ergo.

Nego subsumptum; cujus confirmationem distinguo: temporalia promittebat tamquam media apta ad pueros & carnales adducendos ad præceptorum observationem, Concedo: tanquam præmia & ultimum finem, Nego. Nam Psalmo 143. improbantur qui beatum dicunt populum, cui hæc sunt, & beatus dicitur populus, cujus Dominus Deus ejus. *Non itaque*, inquit Sanctus Augustinus libro quarto contra Faustum, *spes nostra in temporalium rerum promissione de-*

fixa est, quandoquidem nec ipsos illius temporis sanctos & spirituales viros, Patriarchas & Prophetas, his terrenis rebus fuisse deditos credimus.

Instabis 3. Illa lex non est bona, quæ salvare nequit, & est moraliter impossibilis: atqui lex vetus salvare non poterat, taleque jugum erat, *quod neque Patres nostri*, inquit Apostolorum Princeps, *neque nos portare potuimus*. Act. 15. Ergo.

R. 1. Retorquendo argumentum. Ipsa lex naturalis homines per se salvare nequit, & est jugum quod nullus sine gratia portare possit: ergo lex naturalis non est bona, quo nihil est absurdius.

R. Itaque 2. in forma, lex vetus salvare nequit, & est jugum intolerabile sine gratia, Concedo: Cum gratia, Nego minor. Nam plures in veteri lege salvati sunt, & justi ante Deum extiterunt, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini, ut de Zacharia & Elisabeth dicitur Luc. 1. iisque mandata Dei non exstitere gravia, sed dulciora super mel & favum, ut de seipso testatur regius Psaltes Psal. 17. Sed ista ascribenda erant fidei in Christum venturum; & gratiæ novi Testamenti, quæ ex S. Augustino in veteri Testamento occultabatur, sicut frumentum in palea. Unde lib. 3. ad Bonifacium cap. 5. scribit justos, qui sub veteri lege vixerunt, licet non nomine, revera tamen fuisse Christianos, *Veteris quidem Testamenti*, inquit, *dispensatores & gestatores, sed novi demonstrantur hæredes. Nondum nomine, sed reipsa fuerunt Christiani.*

Porro S. Petrus loquitur de lege veteri secundum se spectata, quæ, ut sic innumera præceptorum multitudine obruebat, eos præsertim, qui promulgato jam Evangelio, legem necessariam esse contendebant; nam ex Apostolo Galat. 5. a gratia Christi exciderant: *Evacuati estis a Christo*, inquit, *qui in lege justificati a gratia excidistis.*

Dices contra secundam responsionis partem: lex vetus, Galat. 3. est ordinata per Angelos in manu mediatoris, idest Moysis, qui de seipso sic ait, Deut. 5. *Ego sequester & medius fui inter Dominum, & vos.*

Hebr.

Hebr. 2. de lege sic loquitur Apostolus, *qui per Angelos dictus est sermo:* Jo: 1. *Lex per Moysen data est*. Et Jo: 7. *Nonne Moyses dedit vobis legem?* Ergo lex vetus non est a Deo.

Dist. ant. Per Angelos tanquam Dei ministros, & ejus nomine agentes & loquentes: per Moysen vero tanquam legis promulgatorem, Conc. Per Angelos & Moysen tanquam legis Auctores, Nego ant. Quin nonnulli e veteribus credidere ipsummet Verbum divinum in corpore ad tempus assumpto Moysi apparuisse in Monte Sina, & cum eo fuisse locutum. Sed constat legem ministerio Angelorum fuisse ordinatam, tum ex laudatis in objectione textibus, tum ex cap. 7. Actuum v. 30. 31. 32. & 38. ubi S. Stephanus sic loquitur: *Apparuit illi* (Moysi) *in deserto monte Sina Angelus in igne flammæ rubi .... facta est ad eum vox Domini dicens ... Ego sum Deus patrum tuorum. Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo qui loquebatur ei in monte Sina*. Quod autem Moyses legis promulgatorem ubique egerit, patet, ex 24. cap. Exodi, ubi sic habetur: *Moyses ... narravit plebi omnia verba Domini atque judicia: responditque populus una voce: omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus*. Adde quod ipsemet Moyses semper præmittat, *hæc dicit Dominus*, *Locutusque est Dominus ad Moysem*.

Q. *Quotuplicis generis præcepta numerantur in veteri lege?*

R. Triplicis, nempe Moralia, cæremonialia, & judicialia; sic enim loquitur Moyses Deuter. cap. 6. v. 1. *Hæc sunt præcepta, cæremonia, & judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester*.

Præcepta moralia quæ pertinent ad morum disciplinam, digito Dei descripta sunt in duabus tabulis, Exodi 20. solentque dici Decalogus, eo quod sint numero decem. In prima tabula scripta erant præcepta, quæ Deum respiciunt: & in secunda quæ proximum. Cæremonialia cultum Dei spectant, ut sacrificiorum & purificationum leges. Judicialia sunt leges, ci-

viles & politicæ, juxta quas Judæorum societas regebatur.

Ergo, inquies, in veteri lege nulla erant præcepta fidei, spei, caritatis, & pœnitentiæ, nullave consilia.

Nego conf. Tum quia hæc & alia legis naturalis præcepta implicite continentur in Decalogo. In primo quidem præcepto, fides, spes, caritas, & pœnitentia, cum sine iis Deus veraciter coli non possit. Tum quia harum virtutum actus passim in lege præcipiuntur. Unde S. August. lib. de grat. & lib. arbit. cap. 18. sic scribit: *Hæc omnia præcepta dilectionis, idest, caritatis, per legem dantur & veterem & novam. Lex autem sine gratia est littera occidens, in gratia vero Spiritus vivificans.* Quod autem in lege veteri aliena fuerint consilia, patet ex variis sacrificiis & votis, quæ in lege non præcipiebantur, ut advertit S. Chrysostomus in illud Ps. 118. *Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine.*

Q. 5. *Quare Deus legem naturalem in tabulis scribi voluit, cum ex dictis in cordibus hominum ita sit indita, ut omnino deleri non possit?*

Respondet S. Aug. in enarrat. in Ps. 57. *Scriptum est in tabulis, quod in corde non legebant; non enim scriptum non habebant; sed legere nolebant: oppositum est oculis eorum quod in conscientia legere cogerentur, & quasi forinsecus admota voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est.* Adde quod concupiscentia, passiones inordinatæ, & habitus vitiosi, etsi legem naturalem omnino delere non possint, illam valde obscurant, rationemque ita perturbant, ut facile homo malum tanquam bonum apprehendat. Unde Apostolus Rom. 7. ait: *Peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces.*

Q. 6. *Lex vetus obligatne omnes homines?*

R. Solus Judæos obligabat quoad præcepta cæremonialia & judicialia; quia iis solis data fuit Deuter. 4. *Quæ est alia gens tam inclyta, quæ habeat cæremonias & justa judicia?* Rom. 3. *Quid ergo amplius Ju-*

dæo

dico est? multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei; Gentilibus tamen licebit amplecti legem, quamvis sine ea absolute potuissent salvari. *Si quis peregrinorum* ; ait Deus Exodi 12.) *in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terræ.*

Dixi: *Quoad præcepta cæremonialia & judicialia*; Nam Gentiles præcepta moralia quæ pertinent ad legem naturalem, servare tenebantur, non tamen vi legis scriptæ: nec proinde subjiciebantur pœnis temporalibus lege latis contra prævaricatores, puta idololatras, blasphemos, adulteros.

Q. 7. *Lex vetus fuitne mutabilis?*

R. 1. Mutari potuit a Deo quoad præcepta cæremonialia, & judicialia; quia erat lex positiva, & minime necessaria, quemadmodum lex naturalis; sed prorsus dependens a libera Dei voluntate: ergo sicut Deus potuit eam ferre, potuit quoque eam revocare.

R. 2. Actu & de facto mutata est, & abrogata in adventu Christi. Est de fide contra Ebionem, Corinthum, & Nazaræos, ex S. Epiphanio hæresi 28.

Prob. Tum quia lex data est ad tempus, *& donec veniret semen, cui promiserat*, ait Apostolus Gal. 3. v. 19. Tum quia finis legis est Christus, Rom. 10. v. 4. Atqui obtento fine cessat usus mediorum, quæ sunt ad finem: tum quia lex erat umbra futurorum, Hebr. 10. v. 4. figurabat Christum venturum *omnia in figura contingebant illis.* 1. Cor. 10. v. 11. Atqui fulgente luce, evanescit umbra, & præsente veritate, figura illam figuram prænuntians, evadit falsa: Ergo.

Dices: Habetur Baruch. 4. *Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum*: Ergo.

Nego cons. Nam in Scripturis illud solet dici æternum, quod longissimo tempore durat, ut patet tum ex cap. 17. Gen. v. 8. ubi Abrahæ promittitur Chanaam in possessionem sempiternam, hoc est, quamdiu durabit Judæorum Respublica; tum ex cap. Deut. 15. v. 17. ubi dicitur de servo, qui maluit servire, quam

ma-

manumitti septimo anno, sic statuitur: *Serviet illi in æternum*, idest, toto vitæ suæ tempore.

Instabis: Christus Matth. 5. testatur se non venisse legem solvere, sed adimplere: Ergo.

Dist. ant. Non solvere quoad præcepta moralia quæ sunt legis naturalis & necessaria, Conc. Quoad cæremonialia, & judicialia, Subdist. Venit adimplere, quatenus gratiam, quam significabant, exhibuit, Conc. Quatenus eorum vim obligandi confirmavit, Nego ant. Hoc enim sensu illa abrogavit.

Q. 8. *Lex estne mutata & abrogata statim ab adventu Domini, aut ab ejus Baptismo.*

R. Non fuit mutata, nisi in Christi morte; quia Christus verbo & exemplo docuit legem esse servandam: verbo quidem, Matthæi 23. vers. 2. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite*: exemplo quoque; quia ipse legem servavit, circumcisus est, oblatus est in templo, Pascha comedit, & omnia Judæorum Festa celebravit.

Dices: Luc. 16. v. 16. sic legitur: *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*: Ergo.

Dist. ant. Lex & Prophetæ, quatenus prænuntiabant Christum venturum, Conc. Quatenus alia facienda, alia vitanda præcipiebant: Nego ant. Itaque voces illæ Prophetarum, *veniens veniet, qui avertat iniquitatem a Jacob*, cessarunt prædicante Joanne: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*.

Instabis: Atqui prædicante Joanne, legis præcepta non obligarunt; nam ex dictis, præcepta veteris legis ad Christum ducebant tanquam media ad finem, erantque figuræ futuri ejus adventus: ergo statim atque Christus se præsentem exhibuit, præcepta veteris legis evaserunt inutilia, immo & signa falsa ac superstitiosa.

Nego subsumptum, & ejus confirmationis antecedens dist. legis præcepta ad Christum deducebant, tanquam ad finem, ipsumque futurum prænuntiabant, tan-

tanquam redemptorem Jacob: novi fœderis, & legis gratiæ auctorem, Conc. Deducebant ad Christum, ipsumque futurum prænuntiabant præcise & simpliciter, Nego antec. Porro Christus ante mortem nec redimit Jacob, nec novum Testamentum condidit, nec novam gratiæ legem sanxit, ac proinde lex toto illo tempore, quod Christi mortem præcessit, futura vere prænuntiabat.

Instabis iterum: Baptismus ante mortem Christi fuit institutus: ergo circumcisio exinde evasit inutilis & consequenter lex ipsa; cum legitime observari non posset, nisi a circumcisis. Ita fere Scotus.

Distinguo anteced. Baptismus fuit institutus, & non præceptus, Concedo: Fuit præceptus, Nego anteced. Unde neganda est consequentia, nam quamvis circumcisio non esset tunc necessaria ad delendum peccatum originale (si tamen illud unquam deleverit, quod suo loco examinabitur) non fuit propterea inutilis, cum proprius ejus effectus esset consignare populum Dei, & idoneum illum reddere ad cæremonialia legis præcepta observanda.

Q. 9. *Quando itaque lex fuit abrogata?*

Priusquam huic quæstioni fiat satis, quatuor circunstantiæ temporis diligenter sunt distinguendæ. Prima, in qua lex nova fuit constituta, & vetus abrogata. Secunda, cum hujusmodi mutatio fuit promulgata. Tertia, quando lex vetus evasit prorsus inutilis & obligare desit; ita tamen, ut ejus observatio non fuerit per se illicita & noxia. Quarta, cum lex evasit mortifera, & usus ejus omnino illicitus ac superstitiosus. His prænotatis,

R. 1. Lex abrogata est in morte Christi.

2. Mutatio ejus promulgata est die Pentecostes, & exinde obligare desiit, utpote jam inutilis. 3. Observatio legis aliquandiu post Pentecosten fuit per se licita. 4. Evasit tandem mortifera & superstitiosa, quando Templum fuit destructum sub Vespasiano & Tito, quadraginta annis post mortem Christi.

Prima pars responsionis, nempe quod lex vetus in morte Christi abrogata fuerit & mortua, probatur:

quia

quia quidquid in lege fuerat prtmissum & præfiguratum, & in morte Christi completum est. Hinc Christus Spiritum mox emissurus ait Jo: 19. *Consummatum est*. Ex quibus verbis sic concludit S. Th. quæst. 103. art. 3. ad 2. *Et ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi jam veritate eorum consummata*. Atque in hujusce rei signum velum Templi scissum esse communiter docent SS. Patres, ut S. Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. 23. ubi sic habet; *Velum scinditur, quo mysteriorum Synagogæ profanatio declaretur*. S. Augustinus, vel quivis Auctor serm. 114. de tempore, nunc in Appendice 143., Velum templi scinditur, „ quia Synagoga honore nudatur: observatio antiqua „ dissolvitur, Ecclesiæ unitas præmonstratur. *S. Leo* „ *serm. 17. de Passione*: Adeo tunc a lege ad Evan- „ gelium, a Synagoga ad Ecclesiam, a multis sacri- „ ficiis ad unam hostiam, quæ Deus est, evidens est „ facta translatio, ut emittente Domino spiritum, „ velum vi subita scinderetur.

Enimvero tum vetus Testamentum est revocatum, cum novum conditum est; tum lex antiqua abrogata, cum Sacerdotium Aaronicum fuit translatum; nam ex Apostolo Hebr. 7. v. 12. *Translato Sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat*. Atqui in morte Christi novum Testamentum conditum esse probat Apostolus Hebr. 9. v. 16. & 17. his verbis: „ Ubi testamen- „ tum est, mors necesse est intercedat testatoris; te- „ stamentum enim in mortuis confirmatum est, & „ *cap.* 10. *v.* 9. aufert primum, ut sequens statuat. „ Sacerdotium etiam Aaronicum sublatum est, cum Christus novus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech seipsum in Cruce obtulit, tamquam victimam æterno Patri, suaque oblatione, *consummavit in æternum sanctificatos*; ut loquitur Apostolus Hebr. 10. v. 14. Ergo lex vetus in morte Christi abrogata est.

Dices: Lex, quæ adhuc obligat, abrogata non est: atqui lex vetus post Passionem Christi obligavit Judæus, donec Evangelium promulgaretur; alioquin Judæi sine lege remansissent, defuissetque parvulis remedium contra peccatum originale. Unde S. Bernardus epist.

epist. 77. seu tractat. ad Hugonem, sic scribit: *Sancito quippe novi mysterii decreto, sed adhuc secreto, quisnam, quæso, morientibus interim ad regnum patet accessus, dum & vetus jam defecit, quoniam a novo excluditur; & novum tamen non subvenit, quoniam dum nescitur, non percipitur? O infelicissima illa tempora, quæ sola a sæculis omni penitus salutis remedio vacua transierunt!* Ergo.

Nego major. Nam in civilibus lex antiqua, licet sit abrogata in consilio Principis, vim tamen habet obligandi, eosdemque parit effectus, donec abrogatio fuerit promulgata, ac proinde viguit remedium contra peccatum originale, quandiu novum Testamentum promulgatum non est.

Secunda pars, scilicet, quod in Pentecoste lex Evangelica promulgata sit, & exinde lex Mosaica obligare desierit, & inutilis evaserit, probatur, quia eo ipso die, quo Judæi recolebant gratam memoriam olim traditæ legis in monte Sina inter tonitrua & fulgura; ut figuræ veritas responderet, Spiritus Sanctus cum ingenti sonitu, & in flamma ignis descendit in monte Sion, novam legem proprio digito scripsit, non in tabulis lapideis sicut prius, sed in cordibus Fidelium: Apostoli Evangelii præcones designati, qui a passione Christi hactenus latuerant, & ejus jussu siluerant, jam Spiritu sancto repleti loquuntur variis linguis, Deo sermonem eorum confirmante stupendis signis: efficaciam simul & necessitatem Baptismi prædicant: *Pœnitentiam agite*, inquit Apostolorum Princeps Actuum 2. 2. 38. *& baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipientis donum Spiritus Sancti.* Porro eo ipso, quo aperitur posterius Testamentum, præcedens, & leges in eo contentæ revocari censentur.

Dices 1. Fides in Christum est novi Testamenti præceptum: atqui Fides ante Pentecosten obligavit; Judæi quippe Christi sermonibus credere tenebantur: ergo lex nova ante Passionem obligavit.

Distinguo major. Fides est novi Testamenti, & veteris simul præceptum, Concedo: Est novi Testamenti

præ-

præceptum proprium; Nego majorem: Nam Patriarchæ & Prophetæ credebant ea omnia futura, quæ Christiani credunt impleta: mutata sunt tempora, non ipsa fides; quæ eadem semper fuit.

Instabis 2. præceptum Baptismi fuit promulgatum Joann. 3. his verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*; & exinde Apostoli Baptismum publice administrarunt; atqui Baptismo initiati, omnibus legis Evangelicæ præceptis astringuntur: ergo lex evangelica ante Passionem Christi obligavit, & circumcisione, seu quodvis remedium prius contra peccatum orignale institutum evacuavit.

Nego majorem. Nam, ut ait Sanctus Bernardus laudata epistola, Christus in privato & familiari colloquio Nicodemum docuit, non quod tunc exigeret; sed quod suo tempore prædicandum erat super tecta, Sic præceptum illud: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Joann. 9. Non præsens tempus, sed futurum denotabat; cum Christus nondum carnem suam in Sacramento exhiberet, sed tantum promitteret. Baptismus quidem ab initio prædicationis Christi fuit institutus, illumque Apostoli contulerunt tanquam remedium efficax, sed nondum necessarium ad eluendum peccatum orignale; quia aliud remedium tunc temporis suppetebat, nimirum circumcisio, vel professio fidei in Christum.

Dices 2. Si statim post Pentecosten inutile fuit vetus remedium contra peccatum originale, Evangelium pluribus parvulis nocuit: quam prodesse poterit: quot enim parvuli toto orbe terrarum non baptizati, mortui sunt antequam prædicatio Apostolorum ad eorum parentes pervenire potuerit? *Ita ne ergo*, inquit Sanctus Bernardus in opere jam laudato, *verbum salutis, præceptum vitæ non prius vitam restituere valuit, quam mortem infixerit?*

R. 1. Duo certa sunt. Primum, promulgata lege irritante, statim irritos reddi actus, quos prohibet, nisi expresse terminum præfigat ad hunc effectum,

quemadmodum Decretum Tridentini irritans matrimonia clandestina, concedit triginta dies numerandos a prima die publicationis, priusquam ejusmodi matrimonia censeantur irrita, sess. 24. cap. 1. de Reform.

Secundum, ad debitam legis promulgationem satis esse, quod fiat communitati, nec requiri, ut ejus notitia ad singulos perveniat; alioquin semper esset dubitandi locus, num lex fuerit sufficienter promulgata, cum vix fieri possit, quin aliquis eam ignoret. Unde qui ex ignorantia Decreti Concilii Tridentini hodie matrimonium contraheret sine præsentia Parochi, nihilominus irritum foret ejus matrimonium. Porro lex Evangelica die Pentecostes sollemniter fuit promulgata Synagogæ; hæc enim promulgatio publice & cum sonitu facta est in primaria Judæorum civitate, quæ erat Sedes Principum Synagogæ, & in qua convenerant populi ex omni natione, quæ sub cælo est, Act. 2. Ergo inutile reddidit remedium contra peccatum originale prius institutum.

Superest tamen gravis difficultas, ŭtrum remedium illud ex illa die irritum fuerit, tum apud Judæos per orbem dispersos, ad quos Evangelii promulgatio statim pervenire non potuit; tum apud Gentiles, ad quos sollemnis illa promulgatio pertinere non videbatur, cum Discipuli communiter ausi non fuerint ipsis Evangelium prædicare, donec eorum vocatio revelata est Sancto Petro, Actuum 11. & 12. Quare.

R. 2. Sanctus Bernardus laudato opere c. 2. contendit remedium contra peccatum originale in iis circumstantiis per aliquod tempus efficax fuisse: *Sane*, inquit, *parvulis, & nedum ratione utentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio, tandiu credendum est antiqua valuisse Sacramenta, quandiu palam interdicta fuisse non constiterit. An vero ultra, penes Deum est, non meum definire.*

Hugo Victorinus sancti Doctoris sententiam amplexus est lib. 2. de Sacramentis, nec desunt Theologi, qui illam quoad priorem partem etiam nunc docent. Et ratio eorum est, quia in propositis circumstantiis notitia legis Evangelicæ ubique haberi non

po-

potuit, saltem humano modo; ac proinde Deus saluti illorum parvulorum sufficienter providisse non videretur.

Dixi *quoad priorem partem*; Nam quoad posteriorem, ubi Sanctus Bernardus dubitat num circumcisio, aut fidei professio etiam nunc valeat parvulis, quorum parentes nihil audierunt de Evangelio, nullum potest esse dubium, quin sit prorsus inutilis, quia remote saltem prædicatio Evangelii ad omnes orbis partes pervenire potuit: quod autem actu & de facto non pervenerit, per accidens est, & ex defectu caussarum secundarum.

Dices 3. Lex illa inutilis censeri non debet, quam Apostoli observarunt, quamque observandam præceperunt, saltem in quibusdam capitibus; nefas enim est credere tam sanctos viros quidquam frustra & inutiliter egisse, ac præcepisse: atqui Apostoli post promulgatum Evangelium, legem observarunt ex concessis; & observandam præceperunt, ex cap. 15. Act. *Abstineatis vos*, inquiunt, vers. 29. *ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione*; Ergo.

Distinguo major. Inutilis censeri non debet ex opere operantis, Conc. Ex opere operato, Nego majorem. Deinde concessa minore, distinguo similiter consequens: Lex non fuit inutilis ex opere operantis; hoc est, Apostoli non inutiliter observarunt, & a fidelibus observandam præceperunt, Concedo: Id enim præstiterunt propter honestum finem, & rationes supra allatas; ex opere operato, quasi lex per se vim haberet producendæ alicujus sanctitatis saltem legalis, Nego conseq.

Ergo inquies, post promulgatum Evangelium lex obligavit.

Distinguo: lex Apostolica, seu Ecclesiastica, Concedo: Mosaica, Nego. Igitur non Moyses, sed Apostoli jusserunt novos Christianos abstinere. 1. Ab idolothytis, hoc est, a cibis, qui Idolis immolati sunt, & quidem ad vitandum Judæorum scandalum, quibus talis esus idololatria videbatur. 2. A sanguine, sive li-

liquido ac potabili, sive in carne suffocata a contento, ut Judæi (qui ab hujusmodi esu utpote a tempore diluvii prohibito, maxime abhorrebant) facilius ad Gentilium conversationem, & familiarem usum pellicerentur. 3. A fornicatione, quam Gentiles crimen non opinabantur, quamvis jure naturali sit prohibita. Quod autem hæc Apostolica constitutio quoad duo priora capita, sit lata duntaxat ad vitandum Judæorum scandalum, patet tum ex cap. 14. ad Rom. tum ex cap. 10. 1. ad Corinth. Ubi Apostolus hujusmodi cibis uti permittit, quando id fieri potest sine aliorum scandalo. Constat tamen ex Conciliis Gangrensi, Aurelianensi, & Wormatiensi, legem suffocatorum diu post Apostolos viguisse quibusdam in locis, qui etiamnunc apud Græcos observatur.

Tertia responsionis pars, nempe observationem legis veteris aliquandiu post Pentecostem fuisse per se licitam, probatur ex praxi Apostolorum, qui data occasione legalia observarunt, Act. 10. v. 14. cum audisset S. Petrus vocem de cælo dicentem sibi: *Occide, & manduca*, scilicet, quæ secundum legem erant immunda, respondit, *absit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune, & immundum:* Ergo hactenus abstinuerat a cibis per legem prohibitis: Actuum 16. Sanctus Paulus circumcidit Timotheum, Actuum 18. vers. 18. observat cæremonias Nazaræorum ex voto: ergo non ex simulatione. Et cap. 21. vers. 23. suadente sancto Jacobo & Senioribus, purificat se cum aliis quatuor, juxta legis præscriptum: Ergo observatio veteris legis, quandiu vixerunt Apostoli, fuit per se licita.

Dices 1. S. Hieronymus epistola, quæ est 55. inter epistolas Sancti Augustini, multis probat, legem veterum statim post promulgatum Evangelium fuisse mortiferam, Petrum & alios Apostolos ea usos simulatorie, hoc est, non in honorem ejusdem legis, nec ad Dei cultum, quemadmodum si quis nunc a suffocato abstineret, non religionis, sed solius sanitatis caussa, idque colligit ex cap. 2. vers. 13. Epistolæ ad Galat. ubi sic legitur, *& simulationi ejus* (Petri)

con-

consenserunt ceteri Judæi ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Additque Sanctus Doctor hujusmodi simulationem non fuisse vere reprehensibilem, reprehensam tamen a Paulo Gal. 2. sed in speciem, & ex composito, ut per eam Judæi legalibus nimis addicti, intelligerent ea non amplius esse servanda. Ergo lex vetus tempore Apostolorum revera fuit mortifera.

Nego consequ. Fateor quidem S. Hieronymum prius fuisse in illa sententia; sed S. Augustinus ep. 82. alias 19. ineluctabilibus argumentis illum refellit. 1. quia nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem: atqui illa dissimulatio fuisset verum mendacium, & mera deceptio. 2. Quia assumere signum falsæ Religionis, v. g. coram idolo thus incendere etiam sine animo colendi idolum, est grave crimen contra Religionem: atqui in hypothesi S. Hieronymi, quod lex fuisset superstitiosa & mortifera. Apostoli legalia cum Judæis observantes, tanti criminis reos se constituissent: Ergo. 3. Quia per se malum est aliis præbere scandalum, & suo exemplo illos inducere ad peccandum: atqui si Apostoli animo simulatorio legalia, alioquin in se mortifera, servassent, alios suo exemplo ad peccandum induxissent, quod nefas est de tantis viris dicere aut credere, qui in gratia erant confirmati. Simulatio ergo Petri non fuit formalis, sed materialis duntaxat, hoc est, Petrus non observavit legalia animo simulandi; quamvis ejus agendi ratio minus cauta & prudens Gentilibus suspicionem injiceret legalia esse ad salutem necessaria; & ideo vere fuit reprehensibilis, ac seria fuit Pauli reprehensio: quod tandem Sanctus Hieronymus agnoscens, in sententiam sancti Augustini, quæ est communis Catholicorum, descendit, ut patet ex c. 8. lib. 1. quem scripsit contra Pelagianos, ubi probat exemplo Sancti Petri, Sanctos in hac vita non esse a peccatis venialibus immunes. *Paulus*, inquit, *dicat de Petro, quod non recto pede incesserit in Evangelii veritate; & in tantum reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus fuerit in eandem simulationem. Quis indignabitur id sibi denegari,*

quod

quod Princeps Apostolorum non habuit? Hanc S. Doctoris mutationem laudat S. August. Epist. 130. alias 260.

Instabis pro sententia S. Hieronymi. Lex post promulgatum Evangelium non minus fuit mortifera tempore Apostolorum, quam nostro: atqui negari non potest quin hodie sit mortifera: Ergo.

Major probatur, quia alia non potest afferri ratio, cur observatio legis nunc sit mortifera, etiam in hypothesi quod non credatur ad salutem necessaria, quam quod tota sit ad præfiguranda futura. Unde qui illam nunc observaret, videretur sperare cum Judæis Christum venturum, & ea impleturum, quæ in lege promissa sunt, sicque falsum & superstitiosum cultum exhiberet: atqui hæc omnia contra observationem legis militant, etiam respectu Apostolorum, qui cernebant impleta quæcunque lex prænuntiabat futura; ergo lex non minus erat mortifera tempore Apostolorum, quam nostro.

Nego majorem utriusque argumenti. Namque legalia dupliciter assumi possunt. 1. Ad spem erigendam quod Deus aliquando impleturus sit, quod in lege futurum præfiguravit. Et hic legalium usus a promulgato Evangelio, est plane Judaicus, superstitiosus & prorsus alienus ab Apostolorum mente. 2. Ad Christianorum consolationem, & gratulationem, quod cernant consummata, quæ antiquis figuris & prophetiis fuerant prænunciata. Et hac mente Apostoli legalia cum Evangelio conjunxere: Ecclesia quoque etiam nunc in publicis conventibus scripta Prophetarum legit, Psalmos decantat, ubi Christus prædicitur venturus, ut appareant consonantia legis veteris cum nova, intelligantque Christiani hanc in illa contineri sicut veritatem in figura.

Cur ergo non licet nunc Ecclesiæ quod licuit Apostolis, circumcisionem addere Baptismo, & Sacrificia Aaronica Missæ Sacrificio? ratio repetenda est ex voluntate Dei, qui usum illum nascente Ecclesia concessit ad tempus, & jam firmata ac roborata prohibuit, saltem in iis, quæ in lege erant graviora, qualia sunt Sacrificia, circumcisio & alia Sacramenta.

Hæc autem Dei dispositio & ordinatio certo colligitur ex Ecclesiæ Traditione; constans enim est SS. Patrum doctrina nefas esse legalia cum Evangelio miscere: *Si quis*, inquit S. Ignatius epist. ad Philip. *cum Judæis celebrat Pascha, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus*. Similia habet S. Hieronym. epist. 7. & S. August. epist. 82. alias 19.

Dixi: *Saltem in iis, quæ in lege erant graviora*: Nam Ecclesia leviora quædam admittere posset, ut abstinentiam a sanguine & suffocato, quam diximus diu post Apostolos fuisse observatam pluribus in locis.

Dices 1. ait Apostolus Gal. 5. vers. 2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*. Vers. 4. *Evacuati estis a Christo, quod in lege justificamini, a gratia excidisti*. Vers. 9. *modicum fermentum tota massa corrumpit*; hoc est, minima legis observatio Evangelium Christi pervertit. Vers. 11. testatur se multas sustinuisse persecutiones, ex eo quod strenue se opponeret ejusmodi illicitæ mixtioni legis cum Evangelio: *Si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior?* Et cap. 2. ejusdem epist. vers. 3. & 5. restitit subdolis fratribus, qui Titum circumcidere volebant: *Sed neque*, inquit, *Titus qui mecum erat ... compulsus est circumcidi ... neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos*. Ergo observatio legis tempore Apostolorum vere fuit illicita & mortifera.

R. 1. Apostolus secum conciliari debet; quis enim credat eum propterea evacuatum esse a Christo, & ab ejus gratia excidisse quod non semel, sed sæpissime legalia observaverit?

S. Hieronymus, cum ferveret controversia inter ipsum & S. Augustinum, sic Apostolum conciliandum arbitrabatur; nempe, inquiebat ille, Apostolus legalia simulatorie ac in speciem observavit, serio vero rejicit ac reprobavit. Sed S. Augustinus laudata ep. 82. illum refellit argumento ad hominem: *Decepit ergo Timotheum*, inquit, *& fecit nihil ei prodesse Christum? an quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit?*

R. 2.

R. 2. Cum eodem S. Augustino circumcisio & alia legalia erant licita, *non ex necessitate salutis, sed ex consuetudine sollemnitatis*, ideft, fas non erat legalia usurpare, vel tanquam necessaria ad salutem, veluti signa Christi venturi & expectandi, sed licite & gravibus ex caussis Apostoli usurparunt legalia, tanquam ceremonias præcise a Deo institutas ad suum cultum. 1. Ut Judæos suis ritibus valde addictos facilius adducerent ad Evangelium. 2. Ut amputarent occasionem Hæreticis docendi legem veterem malam fuisse. 3. Ut honorifice sepeliretur Synagoga, nec videretur tanquam cadaver hominis damnati & inglorii projicienda. Porro Apostolus locis in objectione citatis, insurgit adversus æmulos, qui plures seducebant, docentes neminem sine circumcisione, & aliis legis cæremoniis per Christum salvari posse, quod est falsissimum, & hæreticum.

Quarta pars responsionis, nimirum legem evasisse mortiferam a destructione Templi Jerosolymitani, probatur: tum quia Synagoga fuit tunc temporis sepulta, & omnino extincta; ex tunc enim cessarunt sacrificia Aaronica, & alia Judæorum sollemnia: tum quia Evangelium jam erat prædicatum in universa creatura, quæ sub cælo est, quemadmodum loquitur Apostolus in epist. ad Coloss. c. 1. v. 23.

Q. 10 *Peccavitne S. Petrus per illam simulationem, quam reprehendit S. Paulus?* Gal. 2.

R. Certum est eum lethaliter non peccasse; erat enim confirmatus in gratia, sicut ceteri Apostoli, post descensum Spiritus Sancti. Peccatum ergo, si quod in illo fuit, veniale dumtaxat extitit, scilicet ex inadvertentia.

Dixi, *si quod in illo fuit:* Nam Baronius, & alii nonnulli opinantur S. Petrum nequidem venialiter peccasse, nisi materialiter, quia inadvertentia fuit in illo invincibilis, & nullatenus voluntaria. Sed sancti Hieronymus & Augustinus locis supra citatis illum non excusant a peccato veniali. Quidquid sit, & justa fuit S. Paulo reprehendendi caussa, ut jam ostendimus, & eximium in S. Petro humilitatis exemplum, ut qui

passus sit publice in se corrigi, quod minus rectum videbatur: *Rarius*, inquit S. August. laudata Epist. 82. *& sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur a posterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda veritate, salva caritate, resistere.*

Q. 11. *Licebatne æque Gentilibus ad fidem conversis, ac Judæis usurpare legalia?*

R. Absolute licebat. Ita S. Augustinus expositione in Epist. ad Gal. *Quamvis*, inquit, *Titus Græcus esset, & nulla eum consuetudo, aut cognatio parentum circumcidi cogeret, sicut Timotheum; facile tamen & istum circumcidi permisisset Apostolus; non enim tali circumcisione dicebat salutem auferri. Sed si in ea constitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat: poterat ergo, ut superfluam æquo animo tolerare. Propter subintroductos autem falsos fratres* (qui circumcisionem necessariam ad salutem prædicabant) *non est compulsus Titus circumcidi, idest, non ei potuit extorqueri, ut circumcideretur; quia illi vehementer observabant, & cupiebant circumcidi Titum, ut jam circumcisionem, & ipsius Pauli attestatione & consensione tanquam saluti necessaria prædicarent.*

Responsionis autem ratio est, quia ante promulgatum Evangelium, Gentilibus licuit amplecti legem veterem: ergo & post promulgatum id eis licitum fuit, donec evaderet mortifera; nulla enim extat prohibitio ipsis specialiter facta; immo Apostoli Act. 15. eo ipso, quo ex legalibus nonnulla, tanquam necessaria Gentilibus imponunt, videntur ei liberum relinquere cetera vel observare, vel prætermittere.

Dixi, *absolute licebat:* Quia per accidens minus licebat Gentilibus, quam Judæis legalia assumere; Judæi quippe facile præsumebantur ea frequentare ex consuetudine, non vero ex necessitate: sed non videbatur, cur Gentiles onus tam grave subire vellent, nisi illud ad salutem necessarium existimassent; ac proinde per accidens & ratione scandali, circumcisio, & aliæ legis cæremoniæ minus in Gentilibus, quam in Judæis erant tolerandæ.

CA-

CAPUT XV.

De Lege Evangelica.

COnſtat ex dictis capite præcedenti, 1. Legem Evangelicam eſſe divinam, haberetque Chriſtum auctorem; nullatenus vero Joannem Baptiſtam, ut qui nullam legem tulerit, quæ Chriſtianos obliget: Baptiſmus enim, quem inſtituit, non erat Sacramentum, ſed diſpoſitio ad Baptiſmum Chriſti, ubi dicitur, ubi de Baptiſmo. 2. Legem Evangelicam die Pentecoſtes fuiſſe promulgatam, ſaltem Judæis, conditam vero non uno & eodem tempore, ſed ſucceſſive; nam Baptiſmus inſtitutus eſt initio prædicationis Chriſti, Euchariſtia pridie quam pateretur, & plura alia, ut Sacramentum Pœnitentiæ, poſt Reſurrectionem; adeout lex Evangelica non fuerit integre condita, niſi circa Chriſti Aſcenſionem. 3. Legem Evangelicam non obligaſſe ante diem Pentecoſtes, cum prius non fuerit promulgata; potuit tamen eſſe utilis, nam Baptiſmus & Euchariſtia habuerunt vim ſanctificandi ſtatim atque inſtituta ſunt.

Judæi quidem tenebantur credere Chriſto prædicanti, & per varia ſigna conteſtanti ſe a Patre miſſum, neminem ſalvatum iri, niſi renaſceretur ex aqua & Spiritu Sancto, vitamque æternam habiturum, niſi manducaret carnem Filii hominis, & biberet ejus ſanguinem, &c. quia ratio naturalis dictat credendum vera dicenti & probanti, nec ad id requiritur promulgatio, quemadmodum requiritur, ut præcepta poſitiva mores & cæremonias ſpectantia vim habeant obligandi. Unde Judæi ante paſſionem debuerunt credere neceſſitatem præcipiendi aliquando Baptiſmum & Euchariſtiam; ſed nulla neceſſitas, nullave obligatio fuit eis impoſita, niſi poſt Pentecoſten, ſuſcipiendi illa Sacramenta. Sic abſoluto Concilio Tridentino, ſed nondum promulgato, qui noverat illud fuiſſe œcumenicum, tenebatur credere, quæ in eo tanquam de fide erant definita, non vero ſervare, quæ circa mores noverat ſancita.

His facilioribus jam elucidatis & stabilitis, alia graviora occurrunt expendenda, ac 1. quidem quid sit proprie lex Evangelica & in quo præcipue consistat? 2. Utrum sit præceptiva? 3. Utrum sit aliá a lege veteri? 4. An sit durior ac severior? 5. An sit aliquando mutanda?

§. I.

Quid sit lex Evangelica, & in quo consistat?

ADvertes 1. legem Evangelicam ex S. Thoma hic quæst. 106. art. 1. dupliciter spectari posse, scilicet, vel in se præcise, vel in signo. Quemadmodum enim testamentum sumitur, vel pro ipsa dispositione & donatione Testatoris, vel pro scriptura, qua testator utitur tanquam signo & instrumento, ut notum faciat hanc ultimam fuisse suæ voluntatis dispositionem; ita lex Evangelica, quæ dicitur novum Dei Testamentum, dupliciter accipi potest. 1. Pro ipsamet Christi dispositione & ordinatione. 2. Pro doctrina, qua nobis explicuit divitias suæ donationis.

Advertes 2. ex eodem S. Doctore loco citato, legem Evangelicam præcipue consistere in ipsa Christi dispositione, & charismatum largitione; doctrinam vero esse quid secundarium. Et, ut loquitur S. Doctor, quoddam dispositivum: verba illius sunt, *quod est potissimum in lege novi Testamenti, & in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti... habet tamen lex nova quædam sicut dispositiva ad gratiam Spiritus Sancti & ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege nova, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis scriptis, tam circa credenda quam circa agenda*. Ex quibus concludit Angelicus Doctor, legem Evangelicam dicendam inditam, non vero traditam; atque in eo distingui a veteri, quod ista simpliciter dicatur scripta, illa vero indita. Enimvero res qualibet denominanda est ab eo, quod in illa excellit:

homo

homo v. gr. simpliciter dicitur rationalis, nec sine aliqua contumelia vocaretur absolute animal, quia ratio illum supra omnia sensitiva extollit: ergo cum gratia sit quid præcipuum in lege Evangelica, nec per litteram seu scripturam tradatur, sed per Spiritum sanctum infundatur, absolute dicendum est legem Evangelicam esse inditam.

Nec refert, quod lex Evangelica magna ex parte sit scriptis exarata; namque lex naturalis, quam constat naturæ rationali esse inditam, fuit postmodum scripta in tabulis lapideis: ut carnales, circa exteriora effusi, extrinsecus saltem audirent, quod intus in corde insculptum legere negligebant; ita consentaneum fuit, ut lex Evangelica, quæ cum non sit innata sicut naturalis, sed naturæ rationali superaddita, per peccatum deleri potest, & excidere, non solum ex hominum cordibus, sed etiam ex eorum memoria, scripto traderetur. Ergo cum illa Scriptura sit quid secundarium in lege Evangelica, illa lex æque dici debet indita, ac lex naturalis, maxime cum sine scriptis fuerit condita, promulgata, & fere ubique recepta. His prænotatis, ad propositam quæstionem

R. Lex Evangelica, describi potest, gratia per Spiritum sanctum cordibus indita, quæ creduntur & amantur quæ Christus verbo tradidit.

Dicitur 1. *gratia*; de ea enim sic cecinit Zacharias cap. 12. v. 10. *effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem Spiritum gratiæ & precum*; quod impletum esse die Pentecostes, quo promulgata est lex Evangelica, docent S. Hieronymus, Theodoretus, & alii. Sic etiam Sanctus Joannes legem Evangelicam indigitavit c. 1. v. 17. *Lex per Moysem data est: gratia & veritas per Jesum Christum facta est*: hoc est, Moyses per legem præcepta dedit; Christus per Evangelium obedientiam contulit: Moyses cupiditatem prohibuit, quæ ipsa prohibitionis occasione amplius exarsit; Christus per Evangelium infundendo caritatem expulit cupiditatem. *Lex ergo Dei*, inquit Sanctus Augustinus lib. de spiritu & litera cap. 17. *est caritas.... cum in tabulis scribuntur opera caritatis*:

consenserunt ceteri Judæi ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Additque Sanctus Doctor hujusmodi simulationem non fuisse vere reprehensibilem, reprehensam tamen a Paulo Gal. 2. sed in speciem, & ex composito, ut per eam Judæi legalibus nimis addicti, intelligerent ea non amplius esse servanda. Ergo lex vetus tempore Apostolorum revera fuit mortifera.

Nego consequ. Fateor quidem S. Hieronymum prius fuisse in illa sententia; sed S. Augustinus ep. 82. alias 19. ineluctabilibus argumentis illum refellit. 1. quia nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem: atqui illa dissimulatio fuisset verum mendacium, & mera deceptio. 2. Quia assumere signum falsæ Religionis, v. g. coram idolo thus incendere etiam sine animo colendi idolum, est grave crimen contra Religionem: atqui in hypothesi S. Hieronymi, quod lex fuisset superstitiosa & mortifera. Apostoli legalia cum Judæis observantes, tanti criminis reos se constituissent: Ergo. 3. Quia per se malum est aliis præbere scandalum, & suo exemplo illos inducere ad peccandum: atqui si Apostoli animo simulatorio legalia, alioquin in se mortifera, servassent, alios suo exemplo ad peccandum induxissent, quod nefas est de tantis viris dicere aut credere, qui in gratia erant confirmati. Simulatio ergo Petri non fuit formalis, sed materialis duntaxat, hoc est, Petrus non observavit legalia animo simulandi; quamvis ejus agendi ratio minus cauta & prudens Gentilibus suspicionem injiceret legalia esse ad salutem necessaria; & ideo vere fuit reprehensibilis, ac seria fuit Pauli reprehensio: quod tandem Sanctus Hieronymus agnoscens, in sententiam sancti Augustini, quæ est communis Catholicorum, descendit, ut patet ex c. 8. lib. 1. quem scripsit contra Pelagianos, ubi probat exemplo Sancti Petri, Sanctos in hac vita non esse a peccatis venialibus immunes. *Paulus*, inquit, *dicat de Petro, quod non recto pede incesserit in Evangelii veritate; & in tantum reprehensibilis fuerit: ut & Barnabas adductus fuerit in eandem simulationem. Quis indignabitur id sibi denegari,* quod

quod Princeps Apostolorum non habuit? Hanc S. Doctoris mutationem laudat S. August. Epist. 130. alias 260.

Instabis pro sententia S. Hieronymi. Lex post promulgatum Evangelium non minus fuit mortifera tempore Apostolorum, quam nostro: atqui negari non potest quin hodie sit mortifera: Ergo.

Major probatur, quia alia non potest afferri ratio, cur observatio legis nunc sit mortifera, etiam in hypothesi quod non credatur ad salutem necessaria, quam quod tota sit ad præfiguranda futura. Unde qui illam nunc observaret, videretur sperare cum Judæis Christum venturum, & ea impleturum, quæ in lege promissa sunt, sicque falsum & superstitiosum cultum exhiberet: atqui hæc omnia contra observationem legis militant, etiam respectu Apostolorum, qui cernebant impleta quæcunque lex prænuntiabat futura; ergo lex non minus erat mortifera tempore Apostolorum, quam nostro.

Nego majorem utriusque argumenti. Namque legalia dupliciter assumi possunt. 1. Ad spem erigendam quod Deus aliquando impleturus sit, quod in lege futurum præfiguravit. Et hic legalium usus a promulgato Evangelio, est plane Judaicus, superstitiosus & prorsus alienus ab Apostolorum mente. 2. Ad Christianorum consolationem, & gratulationem, quod cernant consummata, quæ antiquis figuris & prophetiis fuerant prænunciata. Et hac mente Apostoli legalia cum Evangelio conjunxere: Ecclesia quoque etiam nunc in publicis conventibus scripta Prophetarum legit, Psalmos decantat, ubi Christus prædicitur venturus, ut appareant consonantia legis veteris cum nova, intelligantque Christiani hanc in illa contineri sicut veritatem in figura.

Cur ergo non licet nunc Ecclesiæ quod licuit Apostolis, circumcisionem addere Baptismo, & Sacrificia Aaronica Missæ Sacrificio? ratio repetenda est ex voluntate Dei, qui usum illum nascente Ecclesia concessit ad tempus, & jam firmata ac roborata prohibuit, saltem in iis, quæ in lege erant graviora, qualia sunt Sacrificia, circumcisio & alia Sacramenta.

Hæc autem Dei dispositio & ordinatio certo colligitur ex Ecclesiæ Traditione; constans enim est SS. Patrum doctrina nefas esse legalia cum Evangelio miscere: *Si quis*, inquit S. Ignatius epist. ad Philip. *cum Judæis celebrat Pascha, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus*. Similia habet S. Hieronym. epist. 7. & S. August. epist. 82. alias 19.

Dixi: *Saltem in iis, quæ in lege erant graviora*: Nam Ecclesia leviora quædam admittere posset, ut abstinentiam a sanguine & suffocato, quam diximus diu post Apostolos fuisse observatam pluribus in locis.

Dices 1. ait Apostolus Gal. 5. vers. 2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*. Vers. 4. *Evacuati estis a Christo, quod in lege justificamini, a gratia excidisti*. Vers. 9. *modicum fermentum tota massa corrumpit*; hoc est, minima legis observatio Evangelium Christi pervertit. Vers. 11. testatur se multas sustinuisse persecutiones, ex eo quod strenue se opponeret ejusmodi illicitæ mixtioni legis cum Evangelio: *Si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior?* Et cap. 2. ejusdem epist. vers. 3. & 5. restitit subdolis fratribus, qui Titum circumcidere volebant: *Sed neque*, inquit, *Titus qui mecum erat ... compulsus est circumcidi ... neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos*. Ergo observatio legis tempore Apostolorum vere fuit illicita & mortifera.

R. 1. Apostolus secum conciliari debet; quis enim credat eum propterea evacuatum esse a Christo, & ab ejus gratia excidisse quod non semel, sed sæpissime legalia observaverit?

S. Hieronymus, cum ferveret controversia inter ipsum & S. Augustinum, sic Apostolum conciliandum arbitrabatur; nempe, inquiebat ille, Apostolus legalia simulatorie ac in speciem observavit, serio vero rejicit ac reprobavit. Sed S. Augustinus laudata ep. 82. illum refellit argumento ad hominem: *Decepit ergo Timotheum, inquit, & fecit nihil ei prodesse Christum? an quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit?*

R. 2. Cum eodem S. Augustino circumcisio & alia legalia erant licita, *non ex necessitate salutis, sed ex consuetudine sollemnitatis*, idest, fas non erat legalia usurpare, vel tanquam necessaria ad salutem, veluti signa Christi venturi & expectandi, sed licite & gravibus ex caussis Apostoli usurparunt legalia, tanquam cæremonias præcise a Deo institutas ad suum cultum. 1. Ut Judæos suis ritibus valde addictos facilius adducerent ad Evangelium. 2. Ut amputarent occasionem Hæreticis docendi legem veterem malam fuisse. 3. Ut honorifice sepeliretur Synagoga, nec videretur tanquam cadaver hominis damnati & inglorii projicienda. Porro Apostolus locis in objectione citatis, insurgit adversus æmulos, qui plures seducebant, docentes neminem sine circumcisione, & aliis legis cæremoniis per Christum salvari posse, quod est falsissimum, & hæreticum.

Quarta pars responsionis, nimirum legem evasisse mortiferam a destructione Templi Jerosolymitani, probatur: tum quia Synagoga fuit tunc temporis sepulta, & omnino extincta; ex tunc enim cessarunt sacrificia Aaronica, & alia Judæorum sollemnia: tum quia Evangelium jam erat prædicatum in universa creatura, quæ sub cælo est, quemadmodum loquitur Apostolus in epist. ad Coloss. c. 1. v. 23.

Q. 10 *Peccavitne S. Petrus per illam simulationem, quam reprehendit S. Paulus?* Gal. 2.

R. Certum est eum lethaliter non peccasse; erat enim confirmatus in gratia, sicut ceteri Apostoli, post descensum Spiritus Sancti. Peccatum ergo, si quod in illo fuit, veniale dumtaxat extitit, scilicet ex inadvertentia.

Dixi, *si quod in illo fuit:* Nam Baronius, & alii nonnulli opinantur S. Petrum nequidem venialiter peccasse, nisi materialiter, quia inadvertentia fuit in illo invincibilis, & nullatenus voluntaria. Sed sancti Hieronymus & Augustinus locis supra citatis illum non excusant a peccato veniali. Quidquid sit, & justa fuit S. Paulo reprehendendi caussa, ut jam ostendimus, & eximium in S. Petro humilitatis exemplum, ut qui

passus sit publice in se corrigi, quod minus rectum videbatur: *Rarius*, inquit S. August. laudata Epist. 82. *& sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur a posterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda veritate, salva caritate, resistere.*

Q. 11. *Licebatne æque Gentilibus ad fidem conversis, ac Judæis usurpare legalia?*

R. Absolute licebat. Ita S. Augustinus expositione in Epist. ad Gal. *Quamvis*, inquit, *Titus Græcus esset, & nulla eum consuetudo, aut cognatio parentum circumcidi cogeret, sicut Timotheum; facile tamen & istum circumcidi permisisset Apostolus; non enim tali circumcisione dicebat salutem auferri. Sed si in ea constitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat: poterat ergo, ut superfluam æquo animo tolerare. Propter subintroductos autem falsos fratres* (qui circumcisionem necessariam ad salutem prædicabant) *non est compulsus Titus circumcidi, idest, non ei potuit extorqueri, ut circumcideretur; quia illi vehementer observabant, & cupiebant circumcidi Titum, ut jam circumcisionem, & ipsius Pauli attestatione & consensione tanquam saluti necessaria prædicarent.*

Responsionis autem ratio est, quia ante promulgatum Evangelium, Gentilibus licuit amplecti legem veterem: ergo & post promulgatum id eis licitum fuit, donec evaderet mortifera; nulla enim extat prohibitio ipsis specialiter facta; immo Apostoli Act. 15. eo ipso, quo ex legalibus nonnulla, tanquam necessaria Gentilibus imponunt, videntur ei liberum relinquere cetera vel observare, vel prætermittere.

Dixi, *absolute licebat:* Quia per accidens minus licebat Gentilibus, quam Judæis legalia assumere; Judæi quippe facile præsumebantur ea frequentare ex consuetudine, non vero ex necessitate: sed non videbatur, cur Gentiles onus tam grave subire vellent, nisi illud ad salutem necessarium existimassent; ac proinde per accidens & ratione scandali, circumcisio, & aliæ legis cæremoniæ minus in Gentilibus, quam in Judæis erant tolerandæ.

CAPUT XV.

De Lege Evangelica.

Constat ex dictis capite præcedenti, 1. Legem Evangelicam esse divinam, haberetque Christum auctorem; nullatenus vero Joannem Baptistam, ut qui nullam legem tulerit, quæ Christianos obliget: Baptismus enim, quem instituit, non erat Sacramentum, sed dispositio ad Baptismum Christi, ubi dicitur, ubi de Baptismo. 2. Legem Evangelicam die Pentecostes fuisse promulgatam, saltem Judæis, conditam vero non uno & eodem tempore, sed successive; nam Baptismus institutus est initio prædicationis Christi, Eucharistia pridie quam pateretur, & plura alia, ut Sacramentum Pœnitentiæ, post Resurrectionem; adeout lex Evangelica non fuerit integre condita, nisi circa Christi Ascensionem. 3. Legem Evangelicam non obligasse ante diem Pentecostes, cum prius non fuerit promulgata; potuit tamen esse utilis, nam Baptismus & Eucharistia habuerunt vim sanctificandi statim atque instituta sunt.

Judæi quidem tenebantur credere Christo prædicanti, & per varia signa contestanti se a Patre missum, neminem salvatum iri, nisi renasceretur ex aqua & Spiritu Sancto, vitamque æternam habiturum, nisi manducaret carnem Filii hominis, & biberet ejus sanguinem, &c. quia ratio naturalis dictat credendum vera dicenti & probanti, nec ad id requiritur promulgatio, quemadmodum requiritur, ut præcepta positiva mores & cæremonias spectantia vim habeant obligandi. Unde Judæi ante passionem debuerunt credere necessitatem præcipiendi aliquando Baptismum & Eucharistiam; sed nulla necessitas, nullave obligatio fuit eis imposita, nisi post Pentecosten, suscipiendi illa Sacramenta. Sic absoluto Concilio Tridentino, sed nondum promulgato, qui noverat illud fuisse œcumenicum, tenebatur credere, quæ in eo tanquam de fide erant definita, non vero servare, quæ circa mores noverat sancita.

 His

His facilioribus jam elucidatis & stabilitis, alia graviora occurrunt expendenda, ac 1. quidem quid sit proprie lex Evangelica & in quo præcipue consistat? 2. Utrum sit præceptiva? 3. Utrum sit alia a lege veteri? 4. An sit durior ac severior? 5. An sit aliquando mutanda?

§. I.

Quid sit lex Evangelica, & in quo consistat?

ADvertes 1. legem Evangelicam ex S. Thoma hic quæst. 106. art. 1. dupliciter spectari posse, scilicet, vel in se præcise, vel in signo. Quemadmodum enim testamentum sumitur, vel pro ipsa dispositione & donatione Testatoris, vel pro scriptura, qua testator utitur tanquam signo & instrumento, ut notum faciat hanc ultimam fuisse suæ voluntatis dispositionem; ita lex Evangelica, quæ dicitur novum Dei Testamentum, dupliciter accipi potest. 1. Pro ipsamet Christi dispositione & ordinatione. 2. Pro doctrina, qua nobis explicuit divitias suæ donationis.

Advertes 2. ex eodem S. Doctore loco citato, legem Evangelicam præcipue consistere in ipsa Christi dispositione, & charismatum largitione; doctrinam vero esse quid secundarium. Et, ut loquitur S. Doctor, quoddam dispositivum: verba illius sunt, *quod est potissimum in lege novi Testamenti, & in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti . . . habet tamen lex nova quædam sicut dispositiva ad gratiam Spiritus Sancti & ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege nova, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis scriptis, tam circa credenda quam circa agenda*. Ex quibus concludit Angelicus Doctor, legem Evangelicam dicendam inditam, non vero traditam; atque in eo distingui a veteri, quod ista simpliciter dicatur scripta, illa vero indita. Enimvero res quælibet denominanda est ab eo, quod in illa excellit:

homo

homo v. gr. ſimpliciter dicitur rationalis, nec ſine aliqua contumelia vocaretur abſolute animal, quia ratio illum ſupra omnia ſenſitiva extollit: ergo cum gratia ſit quid præcipuum in lege Evangelica, nec per litteram ſeu ſcripturam tradatur, ſed per Spiritum ſanctum infundatur, abſolute dicendum eſt legem Evangelicam eſſe inditam.

Nec refert, quod lex Evangelica magna ex parte ſit ſcriptis exarata; namque lex naturalis, quam conſtat naturæ rationali eſſe inditam, fuit poſtmodum ſcripta in tabulis lapideis: ut carnales, circa exteriora effuſi, extrinſecus ſaltem audirent, quod intus in corde inſculptum legere negligebant; ita conſentaneum fuit, ut lex Evangelica, quæ cum non ſit innata ſicut naturalis, ſed naturæ rationali ſuperaddita, per peccatum deleri poteſt, & excidere, non ſolum ex hominum cordibus, ſed etiam ex eorum memoria, ſcripto traderetur. Ergo cum illa Scriptura ſit quid ſecundarium in lege Evangelica, illa lex æque dici debet indita, ac lex naturalis, maxime cum ſine ſcriptis fuerit condita, promulgata, & fere ubique recepta. His prænotatis, ad propoſitam quæſtionem

R. Lex Evangelica, deſcribi poteſt, gratia per Spiritum ſanctum cordibus indita, quæ creduntur & amantur quæ Chriſtus verbo tradidit.

Dicitur 1. *gratia*; de ea enim ſic cecinit Zacharias cap. 12. v. 10. *effundam ſuper domum David, & ſuper habitatores Jeruſalem Spiritum gratiæ & precum*; quod impletum eſſe die Pentecoſtes, quo promulgata eſt lex Evangelica, docent S. Hieronymus, Theodoretus, & alii. Sic etiam Sanctus Joannes legem Evangelicam indigitavit c. 1. v. 17. *Lex per Moyſem data eſt: gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*: hoc eſt, Moyſes per legem præcepta dedit; Chriſtus per Evangelium obedientiam contulit: Moyſes cupiditatem prohibuit, quæ ipſa prohibitionis occaſione amplius exarſit; Chriſtus per Evangelium infundendo caritatem expulit cupiditatem. *Lex ergo Dei*, inquit Sanctus Auguſtinus lib. de ſpiritu & litera cap. 17. *eſt caritas.... cum in tabulis ſcribuntur opera caritatis*:

potuit, saltem humano modo; ac proinde Deus saluti illorum parvulorum sufficienter providisse non videretur.

Dixi *quoad priorem partem*; Nam quoad posteriorem, ubi Sanctus Bernardus dubitat num circumcisio, aut fidei professio etiam nunc valeat parvulis, quorum parentes nihil audierunt de Evangelio, nullum potest esse dubium, quin sit prorsus inutilis, quia remote saltem prædicatio Evangelii ad omnes orbis partes pervenire potuit: quod autem actu & de facto non pervenerit, per accidens est, & ex defectu caussarum secundarum.

Dices 3. Lex illa inutilis censeri non debet, quam Apostoli observarunt, quamque observandam præceperunt, saltem in quibusdam capitibus; nefas enim est credere tam sanctos viros quidquam frustra & inutiliter egisse, ac præcepisse: atqui Apostoli post promulgatum Evangelium, legem observarunt ex concessis; & observandam præceperunt, ex cap. 15. Act. *Abstineatis vos*, inquiunt, vers. 29. *ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato, & fornicatione*; Ergo.

Distinguo major. Inutilis censeri non debet ex opere operantis, Conc. Ex opere operato, Nego majorem. Deinde concessa minore, distinguo similiter consequens: Lex non fuit inutilis ex opere operantis; hoc est, Apostoli non inutiliter observarunt, & a fidelibus observandam præceperunt, Concedo: Id enim præstiterunt propter honestum finem, & rationes supra allatas; ex opere operato, quasi lex per se vim haberet producendæ alicujus sanctitatis saltem legalis, Nego conseq.

Ergo inquies, post promulgatum Evangelium lex obligavit.

Distinguo: lex Apostolica, seu Ecclesiastica, Concedo: Mosaica, Nego. Igitur non Moyses, sed Apostoli jusserunt novos Christianos abstinere. 1. Ab idolothytis, hoc est, a cibis, qui Idolis immolati sunt, & quidem ad vitandum Judæorum scandalum, quibus talis esus idololatria videbatur. 2. A sanguine, sive li-

liquido ac potabili, sive in carne suffocata a contento, ut Judæi (qui ab hujusmodi esu utpote a tempore diluvii prohibito, maxime abhorrebant) facilius ad Gentilium conversationem, & familiarem usum pellicerentur. 3. A fornicatione, quam Gentiles crimen non opinabantur, quamvis jure naturali sit prohibita. Quod autem hæc Apostolica constitutio quoad duo priora capita, sit lata duntaxat ad vitandum Judæorum scandalum, patet tum ex cap. 14. ad Rom. tum ex cap. 10. 1. ad Corinth. Ubi Apostolus hujusmodi cibis uti permittit, quando id fieri potest sine aliorum scandalo. Constat tamen ex Conciliis Gangrensi, Aurelianensi, & Wormatiensi, legem suffocatorum diu post Apostolos viguisse quibusdam in locis, qui etiamnunc apud Græcos observatur.

Tertia responsionis pars, nempe observationem legis veteris aliquandiu post Pentecostem fuisse per se licitam, probatur ex praxi Apostolorum, qui data occasione legalia observarunt, Act. 10. v. 14. cum audisset S. Petrus vocem de cælo dicentem sibi: *Occide, & manduca*, scilicet, quæ secundum legem erant immunda, respondit, *absit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune, & immundum*: Ergo hactenus abstinuerat a cibis per legem prohibitis: Actuum 16. Sanctus Paulus circumcidit Timotheum, Actuum 18. vers. 18. observat cæremonias Nazaræorum ex voto: ergo non ex simulatione. Et cap. 21. vers. 23. suadente sancto Jacobo & Senioribus, purificat se cum aliis quatuor, juxta legis præscriptum: Ergo observatio veteris legis, quandiu vixerunt Apostoli, fuit per se licita.

Dices 1. S. Hieronymus epistola, quæ est 55. inter epistolas Sancti Augustini, multis probat, legem veterum statim post promulgatum Evangelium fuisse mortiferam, Petrum & alios Apostolos ea usos simulatorie, hoc est, non in honorem ejusdem legis, nec ad Dei cultum, quemadmodum si quis nunc a suffocato abstineret, non religionis, sed solius sanitatis caussa, idque colligit ex cap. 2. vers. 13. Epistolæ ad Galat. ubi sic legitur, *& simulationi ejus* (Petri) con-

consenserunt ceteri Judæi ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Additque Sanctus Doctor hujusmodi simulationem non fuisse vere reprehensibilem, reprehensam tamen a Paulo Gal. 2. sed in speciem, & ex composito, ut per eam Judæi legalibus nimis addicti, intelligerent ea non amplius esse servanda. Ergo lex vetus tempore Apostolorum revera fuit mortifera.

Nego consequ. Fateor quidem S. Hieronymum prius fuisse in illa sententia; sed S. Augustinus ep. 82. alias 19. ineluctabilibus argumentis illum refellit. 1. quia nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem: atqui illa dissimulatio fuisset verum mendacium, & mera deceptio. 2. Quia assumere signum falsæ Religionis, v. g. coram idolo thus incendere etiam sine animo colendi idolum, est grave crimen contra Religionem: atqui in hypothesi S. Hieronymi, quod lex fuisset superstitiosa & mortifera, Apostoli legalia cum Judæis observantes, tanti criminis reos se constituissent: Ergo. 3. Quia per se malum est aliis præbere scandalum, & suo exemplo illos inducere ad peccandum: atqui si Apostoli animo simulatorio legalia, alioquin in se mortifera, servassent, alios suo exemplo ad peccandum induxissent, quod nefas est de tantis viris dicere aut credere, qui in gratia erant confirmati. Simulatio ergo Petri non fuit formalis, sed materialis duntaxat, hoc est, Petrus non observavit legalia animo simulandi; quamvis ejus agendi ratio minus cauta & prudens Gentilibus suspicionem injiceret legalia esse ad salutem necessaria; & ideo vere fuit reprehensibilis, ac seria fuit Pauli reprehensio: quod tandem Sanctus Hieronymus agnoscens, in sententiam sancti Augustini, quæ est communis Catholicorum, descendit, ut patet ex c. 8. lib. 1. quem scripsit contra Pelagianos, ubi probat exemplo Sancti Petri, Sanctos in hac vita non esse a peccatis venialibus immunes. *Paulus*, inquit, *dicat de Petro, quod non recto pede incesserit in Evangelii veritate; & in tantum reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus fuerit in eandem simulationem. Quis indignabitur id sibi denegari,*

quod

quod Princeps Apostolorum non habuit? Hanc S. Doctoris mutationem laudat S. August. Epist. 130. alias 260.

Instabis pro sententia S. Hieronymi. Lex post promulgatum Evangelium non minus fuit mortifera tempore Apostolorum, quam nostro: atqui negari non potest quin hodie sit mortifera: Ergo.

Major probatur, quia alia non potest afferri ratio, cur observatio legis nunc sit mortifera, etiam in hypothesi quod non credatur ad salutem necessaria, quam quod tota sit ad præfiguranda futura. Unde qui illam nunc observaret, videretur sperare cum Judæis Christum venturum, & ea impleturum, quæ in lege promissa sunt, sicque falsum & superstitiosum cultum exhiberet: atqui hæc omnia contra observationem legis militant, etiam respectu Apostolorum, qui cernebant impleta quæcunque lex prænuntiabat futura; ergo lex non minus erat mortifera tempore Apostolorum, quam nostro.

Nego majorem utriusque argumenti. Namque legalia dupliciter assumi possunt. 1. Ad spem erigendam quod Deus aliquando impleturus sit, quod in lege futurum præfiguravit. Et hic legalium usus à promulgato Evangelio, est plane Judaicus, superstitiosus & prorsus alienus ab Apostolorum mente. 2. Ad Christianorum consolationem, & gratulationem, quod cernant consummata, quæ antiquis figuris & prophetiis fuerant prænunciata. Et hac mente Apostoli legalia cum Evangelio conjunxere: Ecclesia quoque etiam nunc in publicis conventibus scripta Prophetarum legit, Psalmos decantat, ubi Christus prædicitur venturus, ut appareant consonantia legis veteris cum nova, intelligantque Christiaui hanc in illa contineri sicut veritatem in figura.

Cur ergo non licet nunc Ecclesiæ quod licuit Apostolis, circumcisionem addere Baptismo, & Sacrificia Aaronica Missæ Sacrificio? ratio repetenda est ex voluntate Dei, qui usum illum nascente Ecclesia concessit ad tempus, & jam firmata ac roborata prohibuit, saltem in iis, quæ in lege erant graviora, qualia sunt Sacrificia, circumcisio & alia Sacramenta.

Hæc autem Dei dispositio & ordinatio certo colligitur ex Ecclesiæ Traditione; constans enim est SS. Patrum doctrina nefas esse legalia cum Evangelio miscere: *Si quis*, inquit S. Ignatius epist. ad Philip. *cum Judæis celebrat Pascha, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus*. Similia habet S. Hieronym. epist. 7. & S. August. epist. 82. alias 19.

Dixi: *Saltem in iis, quæ in lege erant graviora*: Nam Ecclesia leviora quædam admittere posset, ut abstinentiam a sanguine & suffocato, quam diximus diu post Apostolos fuisse observatam pluribus in locis.

Dices 2. ait Apostolus Gal. 5. vers. 2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*. Vers. 4. *Evacuati estis a Christo, quod in lege justificamini, a gratia excidisti*. Vers. 9. *modicum fermentum tota massa corrumpit*; hoc est, minima legis observatio Evangelium Christi pervertit. Vers. 11. testatur se multas sustinuisse persecutiones, ex eo quod strenue se opponeret ejusmodi illicitæ mixtioni legis cum Evangelio: *Si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior?* Et cap. 2. ejusdem epist. vers. 3. & 5. restitit subdolis fratribus, qui Titum circumcidere volebant: *Sed neque*, inquit, *Titus qui mecum erat ... compulsus est circumcidi ... neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos*. Ergo observatio legis tempore Apostolorum vere fuit illicita & mortifera.

R. 1. Apostolus secum conciliari debet; quis enim credat eum propterea evacuatum esse a Christo, & ab ejus gratia excidisse quod non semel, sed sæpissime legalia observaverit?

S. Hieronymus, cum ferveret controversia inter ipsum & S. Augustinum, sic Apostolum conciliandum arbitrabatur; nempe, inquiebat ille, Apostolus legalia simulatorie ac in speciem observavit, serio vero rejicit ac reprobavit. Sed S. Augustinus laudata ep. 82. illum refellit argumento ad hominem: *Decepit ergo Timotheum*, inquit, *& fecit nihil ei prodesse Christum? an quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit?*

R. 2.

R. 2. Cum eodem S. Augustino circumcisio & alia legalia erant licita, *non ex necessitate salutis, sed ex consuetudine sollemnitatis*, idest, fas non erat legalia usurpare, vel tanquam necessaria ad salutem, veluti signa Christi venturi & expectandi, sed licite & gravibus ex caussis Apostoli usurparunt legalia, tanquam cæremonias præcise a Deo institutas ad suum cultum. 1. Ut Judæos suis ritibus valde addictos facilius adducerent ad Evangelium. 2. Ut amputarent occasionem Hæreticis docendi legem veterem malam fuisse. 3. Ut honorifice sepeliretur Synagoga, nec videretur tanquam cadaver hominis damnati & inglorii projicienda. Porro Apostolus locis in objectione citatis, insurgit adversus æmulos, qui plures seducebant, docentes neminem sine circumcisione, & aliis legis cæremoniis per Christum salvari posse, quod est falsissimum, & hæreticum.

Quarta pars responsionis, nimirum legem evasisse mortiferam a destructione Templi Jerosolymitani, probatur: tum quia Synagoga fuit tunc temporis sepulta, & omnino extincta; ex tunc enim cessarunt sacrificia Aaronica, & alia Judæorum sollemnia: tum quia Evangelium jam erat prædicatum in universa creatura, quæ sub cælo est, quemadmodum loquitur Apostolus in epist. ad Coloss. c. 1. v. 23.

Q. 10 *Peccavitne S. Petrus per illam simulationem, quam reprehendit S. Paulus?* Gal. 2.

R. Certum est eum lethaliter non peccasse; erat enim confirmatus in gratia, sicut ceteri Apostoli, post descensum Spiritus Sancti. Peccatum ergo, si quod in illo fuit, veniale dumtaxat extitit, scilicet ex inadvertentia.

Dixi, *si quod in illo fuit:* Nam Baronius, & alii nonnulli opinantur S. Petrum nequidem venialiter peccasse, nisi materialiter, quia inadvertentia fuit in illo invincibilis, & nullatenus voluntaria. Sed sancti Hieronymus & Augustinus locis supra citatis illum non excusant a peccato veniali. Quidquid sit, & justa fuit S. Paulo reprehendendi caussa, ut jam ostendimus, & eximium in S. Petro humilitatis exemplum, ut qui

passus sit publice in se corrigi, quod minus rectum videbatur: *Rarius*, inquit S. August. laudata Epist. 82. *& sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur a posterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda veritate, salva caritate, resistere.*

Q. 11. *Licebatne æque Gentilibus ad fidem conversis, ac Judæis usurpare legalia?*

R. Absolute licebat. Ita S. Augustinus expositione in Epist. ad Gal. *Quamvis*, inquit, *Titus Græcus esset, & nulla eum consuetudo, aut cognatio parentum circumcidi cogeret, sicut Timotheum; facile tamen & istum circumcidi permisisset Apostolus; non enim tali circumcisione dicebat salutem auferri. Sed si in ea constitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat: poterat ergo, ut superfluam æquo animo tolerare. Propter subintroductos autem falsos fratres* (qui circumcisionem necessariam ad salutem prædicabant) *non est compulsus Titus circumcidi, idest, non ei potuit extorqueri, ut circumcideretur; quia illi vehementer observabant, & cupiebant circumcidi Titum, ut jam circumcisionem, & ipsius Pauli attestatione & consensione tanquam saluti necessaria prædicarent.*

Responsionis autem ratio est, quia ante promulgatum Evangelium, Gentilibus licuit amplecti legem veterem: ergo & post promulgatum id eis licitum fuit, donec evaderet mortifera; nulla enim extat prohibitio ipsis specialiter facta; immo Apostoli Act. 15. eo ipso, quo ex legalibus nonnulla, tanquam necessaria Gentilibus imponunt, videntur ei liberum relinquere cetera vel observare, vel prætermittere.

Dixi, *absolute licebat:* Quia per accidens minus licebat Gentilibus, quam Judæis legalia assumere; Judæi quippe facile præsumebantur ea frequentare ex consuetudine, non vero ex necessitate: sed non videbatur, cur Gentiles onus tam grave subire vellent, nisi illud ad salutem necessarium existimassent; ac proinde per accidens & ratione scandali, circumcisio, & aliæ legis cæremoniæ minus in Gentilibus, quam in Judæis erant tolerandæ.

CA-

CAPUT XV.

De Lege Evangelica.

Constat ex dictis capite præcedenti, 1. Legem Evangelicam esse divinam, haberetque Christum auctorem; nullatenus vero Joannem Baptistam, ut qui nullam legem tulerit, quæ Christianos obliget: Baptismus enim, quem instituit, non erat Sacramentum, sed dispositio ad Baptismum Christi, ubi dicitur, ubi de Baptismo. 2. Legem Evangelicam die Pentecostes fuisse promulgatam, saltem Judæis, conditam vero non uno & eodem tempore, sed successive; nam Baptismus institutus est initio prædicationis Christi, Eucharistia pridie quam pateretur, & plura alia, ut Sacramentum Pœnitentiæ, post Resurrectionem; adeout lex Evangelica non fuerit integre condita, nisi circa Christi Ascensionem. 3. Legem Evangelicam non obligasse ante diem Pentecostes, cum prius non fuerit promulgata; potuit tamen esse utilis, nam Baptismus & Eucharistia habuerunt vim sanctificandi statim atque instituta sunt.

Judæi quidem tenebantur credere Christo prædicanti, & per varia signa contestanti se a Patre missum, neminem salvatum iri, nisi renasceretur ex aqua & Spiritu Sancto, vitamque æternam habiturum, nisi manducaret carnem Filii hominis, & biberet ejus sanguinem, &c. quia ratio naturalis dictat credendum vera dicenti & probanti, nec ad id requiritur promulgatio, quemadmodum requiritur, ut præcepta positiva mores & cæremonias spectantia vim habeant obligandi. Unde Judæi ante passionem debuerunt credere necessitatem præcipiendi aliquando Baptismum & Eucharistiam; sed nulla necessitas, nullave obligatio fuit eis imposita, nisi post Pentecosten, suscipiendi illa Sacramenta. Sic absoluto Concilio Tridentino, sed nondum promulgato, qui noverat illud fuisse œcumenicum, tenebatur credere, quæ in eo tanquam de fide erant definita, non vero servare, quæ circa mores noverat sancita.

His facilioribus jam elucidatis & stabilitis, alia graviora occurrunt expendenda, ac 1. quidem quid sit proprie lex Evangelica & in quo præcipue consistat? 2. Utrum sit præceptiva? 3. Utrum sit aliá a lege veteri? 4. An sit durior ac severior? 5. An sit aliquando mutanda?

§. I.

Quid sit lex Evangelica, & in quo consistat?

ADvertes 1. legem Evangelicam ex S. Thoma hic quæst. 106. art. 1. dupliciter spectari posse, scilicet, vel in se præcise, vel in signo. Quemadmodum enim testamentum sumitur, vel pro ipsa dispositione & donatione Testatoris, vel pro scriptura, qua testator utitur tanquam signo & instrumento, ut notum faciat hanc ultimam fuisse suæ voluntatis dispositionem; ita lex Evangelica, quæ dicitur novum Dei Testamentum, dupliciter accipi potest. 1. Pro ipsamet Christi dispositione & ordinatione. 2. Pro doctrina, qua nobis explicuit divitias suæ donationis.

Advertes 2. ex eodem S. Doctore loco citato, legem Evangelicam præcipue consistere in ipsa Christi dispositione, & charismatum largitione; doctrinam vero esse quid secundarium. Et, ut loquitur S. Doctor, quoddam dispositivum: verba illius sunt, *quod est potissimum in lege novi Testamenti, & in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti... habet tamen lex nova quædam sicut dispositiva ad gratiam Spiritus Sancti & ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege nova, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis scriptis, tam circa credenda quam circa agenda*. Ex quibus concludit Angelicus Doctor, legem Evangelicam dicendam inditam, non vero traditam; atque in eo distingui a veteri, quod ista simpliciter dicatur scripta, illa vero indita. Enimvero res quælibet denominanda est ab eo, quod in illa excellit;

homo v. gr. simpliciter dicitur rationalis, nec sine aliqua contumelia vocaretur absolute animal, quia ratio illum supra omnia sensitiva extollit: ergo cum gratia sit quid præcipuum in lege Evangelica, nec per litteram seu scripturam tradatur, sed per Spiritum sanctum infundatur, absolute dicendum est legem Evangelicam esse inditam.

Nec refert, quod lex Evangelica magna ex parte sit scriptis exarata; namque lex naturalis, quam constat naturæ rationali esse inditam, fuit postmodum scripta in tabulis lapideis: ut carnales, circa exteriora effusi, extrinsecus saltem audirent, quod intus in corde insculptum legere negligebant; ita consentaneum fuit, ut lex Evangelica, quæ cum non sit innata sicut naturalis, sed naturæ rationali superaddita, per peccatum deleri potest, & excidere, non solum ex hominum cordibus, sed etiam ex eorum memoria, scripto traderetur. Ergo cum illa Scriptura sit quid secundarium in lege Evangelica, illa lex æque dici debet indita, ac lex naturalis, maxime cum sine scriptis fuerit condita, promulgata, & fere ubique recepta. His prænotatis, ad propositam quæstionem

R. Lex Evangelica, describi potest, gratia per Spiritum sanctum cordibus indita, quæ creduntur & amantur quæ Christus verbo tradidit.

Dicitur 1. *gratia*; de ea enim sic cecinit Zacharias cap. 12. v. 10. *effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem Spiritum gratiæ & precum*; quod impletum esse die Pentecostes, quo promulgata est lex Evangelica, docent S. Hieronymus, Theodoretus, & alii. Sic etiam Sanctus Joannes legem Evangelicam indigitavit c. 1. v. 17. *Lex per Moysem data est: gratia & veritas per Jesum Christum facta est*: hoc est, Moyses per legem præcepta dedit; Christus per Evangelium obedientiam contulit: Moyses cupiditatem prohibuit, quæ ipsa prohibitionis occasione amplius exarsit; Christus per Evangelium infundendo caritatem expulit cupiditatem. *Lex ergo Dei*, inquit Sanctus Augustinus lib. de spiritu & litera cap. 17. *est caritas.... cum in tabulis scribuntur opera caritatis*:

lex est operum, & litera occidens prævaricatorem: cum autem ipsa caritas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus vivificans dilectorem.

Dicitur 2. *cordibus indita*; sic enim de ea habetur cap. 31. v. 31. & 33. Jeremiæ quem Apostolus cap. 8. ad Hebræos laudat in confirmationem nostræ definitionis: *Ecce*, inquit, *dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum.... dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.*

Unde Apostoli hujusce legis novæ præcones non descenderunt de monte Sion, in quo illam acceperunt, sicut Moyses de monte Sion, in quo Deus veterem legem sanxerat; iste enim descendit ferens legem veterem in manibus, & in tabulis descriptam: illi vero sine scriptura descendunt legem Evangelicam in cordibus insculptam deferentes, & ex abundantia cordis linguis igneis loquentes magnalia Dei, sicut scriptum est, Act. 2. *repleti sunt omnes Spiritu Sancto & cœperunt loqui.*

Dicitur 3. *per Spiritum Sanctum*, ut lex Evangelica distinguatur etiam a lege naturali, quæ ita est indita, ut sit innata, fluensque instar cujusdam radii a principiis naturæ rationalis; quæ cum sit per peccatum originale vitiata & debilitata, lex ab ipsa emanans infirma quoque sit necessum est. At lex Evangelica 1. est naturæ rationali superaddita, & cordibus inscripta per Spiritum sanctum, ut habetur 2. Cor. 3. v. 3. *Epistola est Christi ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* 2. obscuratam legem naturalem illustrat, & debilitatas naturæ vires reparat, auget, ac perficit, juxta illud Rom. 1. v. 16. *Non erubesco Evangelium; virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Et 2. Tim. 1. vers. 7. *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & dilectionis, & sobrietatis.*

Dicitur 4. *qua creduntur & amantur*; quibus vocibus significatur legem novam non solum ostendere quæ sint credenda, amanda, & fugienda; sed etiam

dare

dare ut illa credantur, amentur, & fugiantur. Hinc dicitur lex amoris, lex fidei quæ per dilectionem operatur, quia mentem sanctis cogitationibus illustrat, & voluntatem pie movet & accendit, proptereaque dicitur ab Apostolo, Rom. 8. v. 2. *Lex, Spiritus vitæ in Christo Jesu*; lex vero scripta, *ministratio mortis literis desormata in lapidibus*. 2. Cor. 3. v 7.

Dicitur 5. *quæ Christus verbo tradidit*, ut ostendatur, materiam, circa quam versatur lex Evangelica, esse ea omnia, quæ Christus verbo docuit, & Apostoli postmodum magna ex parte scripto tradiderunt.

Ergo lex nova vere justificat, namque gratia, ex dictis Tractatu de gratia, est forma justificans, & formaliter expellens peccatum, quemadmodum lux tenebras, & calor frigus: atqui lex Evangelica est ipsamet gratia & caritas diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: ergo lex Evangelica vere justificat.

Dices 1. Illud proprie non est lex, cui non convenit definitio legis: atqui gratiæ non convenit definitio legis; non enim est ordinatio rationis ad bonum commune, facta a superiore, habens vim obligandi; ergo gratia proprie non est lex, sed metaphorice duntaxat, quemadmodum dicitur lex carnis, lex peccati.

Nego minorem. Gratia quippe est ordinatio vel efficax, vel sufficiens, facta a Deo summa ratione ad finem ultimum supernaturalem, quo nihil est melius, & quisquis ab illo ordine deficit, prævaricationis reum se constituit. Ergo gratia proprie dicitur ab Apostolo lex Spiritus, concupiscentia vero metaphorice lex carnis, & peccati, quia ille carnis & peccati impulsus est contra rationem, & ad malum tendit, ad quod nemo obligari potest.

Dices 2. vera lex, cum sit ad bonum commune, debet esse una: atqui gratia non est una: *divisiones gratiarum sunt*, inquit Apostolus 1. Cor. 11. & S. August. serm. 26. alias 21. de verbis Apostoli, *natura communis est, non gratia*.

Nego min. Nam ex Apostolo Ephes. 4. una fides,

unus spiritus, qui licet non æqualiter singulis communicetur, tamen *quantum est de se*, inquit S. Thomas quæst. 106. art. 2. ad secundum; *sufficiens auxilium dat ad non peccandum*. Sicut ergo lex naturalis una est in omnibus hominibus, quamvis in quibusdam amplius vigeat: ita & lex gratiæ & spiritus in omnibus Christianis, si obicem non ponant. Locus autem adductus ex epistola ad Corinthios, intelligendus est de gratiis gratis datis, quæ non erant omnibus communes, nec rationem legis habere poterant. Quo vero sensu dictum sit, *natura communis est, non gratia*, exposuimus Tractatu de Gratia pag. 583. 1. edit.

Dixi, *nisi ponant obicem*, nam Christus loquens de Spiritu sancto Joann. 14. ait mundum non posse eum accipere: mundum autem dixit, interprete Sancto Augustino, dilectores mundi, qui secundum eundem Doctorem, non re sed nomine duntaxat sunt Christiani; scriptum est enim Rom. cap. 8. *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*.

Dices 3. illud non est differentia essentialiter legis Evangelicæ, quod est ipsi commune cum lege naturæ, & cum lege scripta, atqui gratia est communis legi naturæ, scriptæ, & Evangelicæ: sancti enim Patriarchæ, ut Noe, Abraham, Isaac, & Jacob, in lege naturæ; & Prophetæ, ut Moyses, & Samuel, David, & alii in lege scripta fuerunt sub gratia: ergo.

Distinguo min. cum Sancto Augustino lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. fuerunt sub gratia, quæ pertinebat ad legem Evangelicam, cum non fuerit ipsis collata, nisi per merita Christi & fidem in ipsum venturum, Concedo: quæ erat propria legis naturæ aut scriptæ, Nego minorem. *Eadem igitur fides est*, inquit Sanctus Augustinus, *& in illis, qui nondum nomine, sed reipsa fuerunt antea Christiani, & in istis, qui non solum sunt, verum etiam vocantur, & in utriusque eadem gratia per Spiritum Sanctum*,

§. II.

§. II.

Utrum Lex Evangelica sit præceptiva?

NEgant Pseudo-Reformati, contenduntque legem Evangelicam, utpote legem libertatis, aliud non continere præceptum, quam fidem, seu certam fiduciam in divinis promissis, adeo ut stante ejusmodi fiducia nullum peccatum quantumcumque grave imputetur, tumque solummodo Christiani lethaliter peccent, cum a certa illa fiducia excidunt. Ita Lutherus in cap. 2. epist. ad Galatas, in quo sic habet: *cetera omnia liberrima, neque præcepta amplius, atque prohibita. Si conscientia dictat, peccasti; responde, peccavi. Ergo Deus puniet, & damnabit? non. At lex hoc dicit: sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.* Luthero concordat Calvinus lib. 3. Institut. cap. 19. Quam impietatem Concilium Tridentinum anathemate percussit sess. 6. can. 16. his verbis: *Si quis dixerit nihil præceptum esse in Evangelio; præter fidem cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.* Similia habet can. 20. Et can. 21. *Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legislatorem, cui obediant, anathema sit.* Quare ad propositam quæstionem.

R. De fide est legem Evangelicam alia præcipere; quam fidem.

Probatur 1. ex Scriptura, Matth. 5. *non veni legem solvere, sed adimplere.* Nec dicant Adversarii, hæc intelligenda duntaxat de promissionibus in lege factis, quas Christus adimplevit; subdit enim: *Quis ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum... dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quid vero addendum justitiæ Pharisæorum exponit toto capite & duobus sequentibus: *audistis,*

inquit, *quia dictum est antiquis, non occides . . . ego autem dico vobis quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi serva mandata . . . non homicidium facies, non adulterabis*, &c. Et cap. 25. boni & mali judicantur ex operibus: *tunc dicit Rex his, qui a dextris ejus erunt; venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*, non quia credidistis, sed quia, *esurivi . . . & didistis mihi manducare . . . . Et his, qui a sinistris erunt; discedite a me maledicti in ignem æternum . . . esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*. Luc. 6. v. 46. *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Joann. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate*. Et c. 15. *Hoc est præceptum meum: ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. 1. Joann. 3. *qui non diligit, manet in morte*. Denique Sanctus Jacobus in sua epist. ex professo confutat eos, qui docebant solam fidem sufficere.

Probatur 2. ex Traditione. Sanctus Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum c. 4. num. 10. sic scribit. „ Quis dicat non debere observare Christianos, ut uni Deo Religionis obsequio serviatur, „ ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne „ adulteria, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne „ uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena? „ Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis „ non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, „ nec sub lege, sed sub gratia constitutus? „

Dices 1. Apostolus Rom. 3. v. 27. in eo opponit legem veterem legi Evangelicæ, quod illa sit lex factorum, ista vero lex fidei, *ubi est ergo*, inquit, *gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum, non, sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus*. Ergo lex Evangelica non præcipit opera. Hinc dicitur Evangelium, hoc est, bonus nuntius, seu lex fausta annuntians. Quænam autem sint illa, exponit Christus Matth. 11. v. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis* (scilicet jugo legis) *& ego reficiam vos*.

Dist.

Dist. ant. lex fidei & gratiæ, quia dat fidem & gratiam, quibus implentur præcepta, Conc. fides enim Christianorum est fides, quæ per caritatem operatur, ut dicitur Gal. 5. lex fidei inertis, qua otiosi confidamus, & quiescamus in promissis divinis, Nego ant. Lex itaque vetus dicitur lex factorum, quia gratiam non conferebat: sed extrinsecus duntaxat opera præcipiebat: lex vero Evangelica vocatur lex fidei, quia hominem propriæ infirmitatis admonens, per fidem addicit Christo, a quo accipit gratiam implendi, quæ jubentur per legem. Ita S. Aug. lib. de spir. & litt. cap. 13. in quo sic scribit. „ Quid igitur interest ? „ scilicet legem inter & Evangelium breviter dicam. „ Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex „ credendo impetrat. Illa dicit, non concupisces, „ ista dicit, cum scirem quia nemo potest esse conti„ nens, nisi Deus det ... adii Dominum, & depre„ catus sum .... ideo enim jubet lex, ut admoneat „ quid faciat fides, id est, ut cui jubetur, si non„ dum potest, sciat quid petat; si autem continuo „ potest, & obedienter facit, debet etiam scire, quo „ donante possit „. Et c. 10. probat Decalogum æque pertinere ad Christianos, ac ad Judæos; sed eos, qui etiam nunc propriis viribus illum servare præsumunt, servire sub lege premente, & sub littera, quæ occidit: „ Quid horum, quisquam dixerit Christianum non „ debere servare? an forte non istam legem, quæ in „ illis duabus tabulis scripta est, litteram occiden„ tem appellat Apostolus, sed illam circumcisionis, alio„ rumque veterum, jamque abolitorum Sacramentorum? „ sed quomodo putabimus, cum in ea sit, non concupi„ sces, per quod mandatum, quamvis sanctum & justum, „ & bonum, fefellit me, inquit, peccatum, & per il„ lud occidit? Quid enim aliud est, littera occidit, spiri„ tus autem vivificat; quamvis evidentius eo ipso loco „ ad Corinthios ... non aliam velit intelligi litteram, „ quam ipsum Decalogum in illis duabus tabulis scriptum? Christus ergo bonum nobis attulit nuntium, quatenus annuntiavit, se præbere fidem & gratiam, qua credantur & amentur quæ lex vetus in Decalogo præcipie-

cipiebat; ubi enim amor, labor non eft, fed fapor & refectio, inquit Sanctus Bernardus.

Confirmatur, & explicatur refponfio familiari exemplo. Cogitemus quempiam laborantem morbo, qui hactenus omnem Medicorum artem & induftriam fefellit, proptereaque de falute omnino defperantem. Interim familiares ipfi renuntiant quendam Medicum defperatos quofque fanitati reftituere. Credit æger: ad Medicum confugit: paret ejus præceptis, & convalefcit. Annon vere dixerit ille fe fanatum per fidem in Medicum? Per quam autem fidem? an per fidem inertem & otiofam? Immo fi Medici præcepta contempfiffet, vifus effet non habuiffe in eum fidem. Ergo fides obtemperans & operans, illum a morbo liberavit.

Similiter humanum genus peccato primi parentis vulneratum, nec Moyfes per multiplicia legis præcepta, nec ceteri Dei Prophetæ curare potuerunt. Prædicatus eft Salvator mundi, & quotquot in illum credidere, per fidem falvi facti funt: per fidem, inquam, quæ per caritatem operatur. Quo autem fenfu dicatur homo juftificari fine operibus legis, vide in Tractatu de Gratia pag. 400. & feq.

Dices 2. Gal. 4. v. 4. *Mifit Deus Filium fuum ... ut eos qui fub lege erant, redimeret.* Et c. 5. v. 18. *Non eftis fub lege.* Rom. 6. 14. *Non enim eftis fub lege, fed fub gratia.* 1. Tim. 1. v. 9. *lex jufto non eft pofita, fed injuftis & non fubditis.* Ergo Chriftiani non tenentur legibus.

Nego confequentiam; nam ex Sancto Auguftino Tractatu tertio in Joannem; ille duntaxat eft fub lege, cujus in malum propenfi duritia retunditur lege minitante, quæ tanquam grave pondus cervicibus illius imponitur. Qui autem amore ducitur, & juftitiam diligit, is in lege, non fub lege Domini eft, juxta illud Pfalm. 1. *in lege Domini voluntas ejus.* Verba funt S. Doctoris, *qui legem implet, non eft fub lege, fed cum lege; qui autem fub lege, eft non fublevatur, fed premitur lege. Omnes itaque homines fub lege conftitutos reos facit lex & ad hoc illis fuper caput eft, ut oftendat peccata, non tollat.*

Enim

Enimvero in lege duo sunt spectanda. Primum, est ordinatio in bonum. Secundum, vis obligandi sub peccato & pœnam. Primum repugnat voluntati malæ, contemnereturque, nisi secundum occurreret veluti quidam obex, qui malum opus coercet. *Sed*, inquit S. Aug. libro de spiritu & litera c. 4. *ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est caritatem infundens in cordibus nostris, profecto illa lex, quamvis bona, auget desiderium malum. sicut aquæ impetus vehementior sit obice opposito, cujus molem cum vicerit, majore cumulo præcipitatus violentius per prona provolvitur: nescio quo enim modo hoc ipsum, quod concupiscitur, fit jucundius, dum vetatur*. At justus, cujus voluntas est in lege Domini, hoc est, per gratiam in bonum ordinata, etiamsi lex vim habeat illum obligandi, non attendit tamen ad illam obligationem, nec discernit an bonum a Spiritu Sancto inspiratum, sit ex præcepto, vel ex consilio amplectendum, sicut nec esuriens, an cibus sit ex præcepto sumendus. Quid enim concupiscit justus, nisi justitiam? *Utinam*, inquit, *dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas*. . . . . *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore*. Psal. 118. in eo quod dicit se concupiscere, confitetur se infirmum, quemadmodum pullus, qui volare appetit necdum potest. Quis autem dixerit naturam ei addere pondus, dum plumas tribuit? Revera plumæ in se spectatæ pondus sunt (plus enim ponderat avis mortua cum plumis, quam sine plumis) sed vivam leviorem faciunt, ac sublevant. Ita carnales, utpote peccatis mortui, lege Christi premuntur, justi vero levantur. Unde Sanctus Augustinus in Psal. 59. ait: *illa sarcina peccati pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & avi, si pennas detrahas, quasi onus tollis, & quo magis onus abluisti, eo magis in terra remanebit, quam exonerare voluisti, jacet, non volat, quia tulisti onus; redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina, portent illam homines, non sint pigri, non attendantur illi, qui eam ferre nolunt, ferant illam qui volunt, & inve-*

niunt

nient quam sit levis, quam suavis, quam jucunda; quam rapiens in cælum, & a terra eripiens.

Dices 3. scriptum est 2. Cor. 3. *ubi Spiritus Domini, ibi libertas*. Ergo.

Dist. antec. Libertas a timore servili, & a jure veteris legis, Concedo: ab omni præcepto, Nego antec. Apostolus enim Gal. 5. graviter monet, ne libertatem, quam habemus in Christo, demus in occasionem carnis. Et Rom. 6. *Sicut*, inquit, *exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem*.

Q. *Quotuplicis generis sunt præcepta legis Evangelicæ?*

R. Triplicis, alia sunt fidei, ut præceptum credendi mysterium Trinitatis, Incarnationis, &c. alia moralia, ut ea, quæ continentur in Decalogo, quæque Christus sua auctoritate confirmavit, & explicuit Matth. 5. alia cæremonialia, quæ spectant usum Sacrificii & Sacramentorum.

Dices: fuerunt præcepta judicialia in veteri lege, quibus politice administrabatur Judæorum societas: ergo similiter in lege Evangelica ejusmodi præcepta institui debuerunt.

Nego conseq. 1. quia cum Deus Judæorum Rempublicam prius ista instituisset, ut non haberent alium præter se Regem, ut constat ex libro 1. Regum cap. 8. v. 7. Moysi sigillatim præscripsit quidquid pertineret ad regimen civile & politicum. At Christus sibi temporale regnum non assumpsit, ait enim Joann. 10. *regnum meum non est de hoc mundo*. Quamobrem Principibus temporalibus liberum reliquit statuere ea, quæ viderentur aptiora ad publicam tranquillitatem, quæ est finis temporalis eorum regiminis, modo tamen ea non pugnaret contra leges fidei & morum, quas ipse sanxit. 2. quia lex vetus imposita est soli familiæ Jacob, quæ, ut unius moris erat, & sat angustis terminis conclusa, eadem spiritali disciplina facile contineri potuit. Contra vero lex Evangelica sese extendit ad omnes nationes, quarum consuetudines, mores & ingenia plane sunt diversa, unde

de eas quoque diversis institutionibus regi oportuit. Quare Christus pro sua infinita sapientia, non unum Pastorem, sed plures, sub uno tamen supremo, scilicet Romano Pontifice, ut unitas servaretur, fidelibus Christianis præfecit, quorum singuli Provinciam sive Diœcesim sibi commissam spiritaliter administrarent, ordinarentque ad vitam æternam, prout moribus & ingenio indigenarum congruere videretur.

§. III.

Utrum lex Evangelica sit aliena a veteri?

R. NON est alia secundum substantiam; sed differt in accidentalibus, tanquam perfectum ab imperfecto, puer v. gr. a viro.

Ita S. Thomas quæst. 7. art. 1. & seq.

Prima pars probatur 1. ex Scriptura, Matth. 5. *Non veni legem solvere, sed adimplere.*

Prob. 2. ex Traditione. Eusebius lib. 1. Demonstrationis Evangelicæ cap. 5. „ Ne Testamentum novum aliud esse putemus, quam antiquissimam illam „ Mosaicorum temporum religione conjunctam vilem „ rationem, ut & vetus pariter, & idem novum possimus dicere. *S. Aug. ep.* 187. *alias* 57. *c.* 11. *n.* 34. „ Sacramentum porro regenerationis nostræ, *inquit*, „ manifestum esse voluit manifestatus Mediator. Erat „ autem antiquis justis aliquod occultum, cum tamen „ & illi eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda; non enim audemus fideles temporis „ nostri præferre amicis Dei, per quos nobis ista prophetata sunt .... „ Habentes autem, *inquit Apostolus*, eundem spiritum fidei, propter quod scriptum est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur. „ Non diceret, *eundem*, nisi & illorum idem ipse esset spiritus fidei. „ Sicut autem illi, quando idem Sacramentum occultum erat, credebant Christi Incarnationem futuram, „ sic & nos credimus factam. Et a nobis autem, & ab „ illis futurus expectatur ad judicium ejus adventus.

S. Leo serm. 4. in Nativ. Dom. sic etiam loquitur:

Gra-

His facilioribus jam elucidatis & stabilitis, alia graviora occurrunt expendenda, ac 1. quidem quid sit proprie lex Evangelica & in quo præcipue consistat? 2. Utrum sit præceptiva? 3. Utrum sit aliá a lege veteri? 4. An sit durior ac severior? 5. An sit aliquando mutanda?

§. I.

Quid sit lex Evangelica, & in quo consistat?

ADvertes 1. legem Evangelicam ex S. Thoma hic quæst. 106. art. 1. dupliciter spectari posse, scilicet, vel in se præcise, vel in signo. Quemadmodum enim testamentum sumitur, vel pro ipsa dispositione & donatione Testatoris, vel pro scriptura, qua testator utitur tanquam signo & instrumento, ut notum faciat hanc ultimam fuisse suæ voluntatis dispositionem; ita lex Evangelica, quæ dicitur novum Dei Testamentum, dupliciter accipi potest. 1. Pro ipsamet Christi dispositione & ordinatione. 2. Pro doctrina, qua nobis explicuit divitias suæ donationis.

Advertes 2. ex eodem S. Doctore loco citato, legem Evangelicam præcipue consistere in ipsa Christi dispositione, & charismatum largitione; doctrinam vero esse quid secundarium. Et, ut loquitur S. Doctor, quoddam dispositivum: verba illius sunt, *quod est potissimum in lege novi Testamenti, & in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti ... habet tamen lex nova quædam sicut dispositiva ad gratiam Spiritus Sancti & ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege nova, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis scriptis, tam circa credenda quam circa agenda*. Ex quibus concludit Angelicus Doctor, legem Evangelicam dicendam inditam, non vero traditam; atque in eo distingui a veteri, quod ista simpliciter dicatur scripta, illa vero indita. Enimvero res quælibet denominanda est ab eo, quod in illa excellit:

homo

homo v. gr. simpliciter dicitur rationalis, nec sine aliqua contumelia vocaretur absolute animal, quia ratio illum supra omnia sensitiva extollit: ergo cum gratia sit quid præcipuum in lege Evangelica, nec per litteram seu scripturam tradatur, sed per Spiritum sanctum infundatur, absolute dicendum est legem Evangelicam esse inditam.

Nec refert, quod lex Evangelica magna ex parte sit scriptis exarata; namque lex naturalis, quam constat naturæ rationali esse inditam, fuit postmodum scripta in tabulis lapideis: ut carnales, circa exteriora effusi, extrinsecus saltem audirent, quod intus in corde insculptum legere negligebant; ita consentaneum fuit, ut lex Evangelica, quæ cum non sit innata sicut naturalis, sed naturæ rationali superaddita, per peccatum deleri potest, & excidere, non solum ex hominum cordibus, sed etiam ex eorum memoria, scripto traderetur. Ergo cum illa Scriptura sit quid secundarium in lege Evangelica, illa lex æque dici debet indita, ac lex naturalis, maxime cum sine scriptis fuerit condita, promulgata, & fere ubique recepta. His prænotatis, ad propositam quæstionem

R. Lex Evangelica, describi potest, gratia per Spiritum sanctum cordibus indita, quæ creduntur & amantur quæ Christus verbo tradidit.

Dicitur 1. *gratia*; de ea enim sic cecinit Zacharias cap. 12. v. 10. *effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem Spiritum gratiæ & precum*; quod impletum esse die Pentecostes, quo promulgata est lex Evangelica, docent S. Hieronymus, Theodoretus, & alii. Sic etiam Sanctus Joannes legem Evangelicam indigitavit c. 1. v. 17. *Lex per Moysem data est: gratia & veritas per Jesum Christum facta est*: hoc est, Moyses per legem præcepta dedit; Christus per Evangelium obedientiam contulit: Moyses cupiditatem prohibuit, quæ ipsa prohibitionis occasione amplius exarsit; Christus per Evangelium infundendo caritatem expulit cupiditatem. *Lex ergo Dei*, inquit Sanctus Augustinus lib. de spiritu & litera cap. 17. *est caritas.... cum in tabulis scribuntur opera caritatis*:

lex est operum, & litera occidens prævaricatorem: cum autem ipsa caritas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus vivificans dilectorem.

Dicitur 2. *cordibus indita*; sic enim de ea habetur cap. 31. v. 31. & 33. Jeremiæ quem Apostolus cap. 8. ad Hebræos laudat in confirmationem nostræ definitionis: *Ecce*, inquit, *dies venient*, *dicit Dominus*, *& feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum.... dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.*

Unde Apostoli hujusce legis novæ præcones non descenderunt de monte Sion, in quo illam acceperunt, sicut Moyses de monte Sion, in quo Deus veterem legem sanxerat; iste enim descendit ferens legem veterem in manibus, & in tabulis descriptam: illi vero sine scriptura descendunt legem Evangelicam in cordibus insculptam deferentes, & ex abundantia cordis linguis igneis loquentes magnalia Dei, sicut scriptum est, Act. 2. *repleti sunt omnes Spiritu Sancto & cœperunt loqui.*

Dicitur 3. *per Spiritum Sanctum*, ut lex Evangelica distinguatur etiam a lege naturali, quæ ita est indita, ut sit innata, fluensque instar cujusdam radii a principiis naturæ rationalis; quæ cum sit per peccatum originale vitiata & debilitata, lex ab ipsa emanans infirma quoque sit necessum est. At lex Evangelica 1. est naturæ rationali superaddita, & cordibus inscripta per Spiritum sanctum, ut habetur 2. Cor. 3. v. 3. *Epistola est Christi ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* 2. obscuratam legem naturalem illustrat, & debilitatas naturæ vires reparat, auget, ac perficit, juxta illud Rom. 1. v. 16. *Non erubesco Evangelium; virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Et 2. Tim. 1. vers. 7. *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & dilectionis, & sobrietatis.*

Dicitur 4. *qua creduntur & amantur*; quibus vocibus significatur legem novam non solum ostendere quæ sint credenda, amanda, & fugienda; sed etiam

dare

dare ut illa credantur, amentur, & fugiantur. Hinc dicitur lex amoris, lex fidei quæ per dilectionem operatur, quia mentem sanctis cogitationibus illustrat, & voluntatem pie movet & accendit, propterea que dicitur ab Apostolo, Rom. 8. v. 2. *Lex, Spiritus vitæ in Christo Jesu*; lex vero scripta, *ministratio mortis literis deformata in lapidibus*. 2. Cor. 3. v 7.

Dicitur 5. *quæ Christus verbo tradidit*, ut ostendatur, materiam, circa quam versatur lex Evangelica, esse ea omnia, quæ Christus verbo docuit, & Apostoli postmodum magna ex parte scripto tradiderunt.

Ergo lex nova vere justificat, namque gratia, ex dictis Tractatu de gratia, est forma justificans, & formaliter expellens peccatum, quemadmodum lux tenebras, & calor frigus: atqui lex Evangelica est ipsamet gratia & caritas diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: ergo lex Evangelica vere justificat.

Dices 1. Illud proprie non est lex, cui non convenit definitio legis: atqui gratiæ non convenit definitio legis; non enim est ordinatio rationis ad bonum commune, facta a superiore, habens vim obligandi; ergo gratia proprie non est lex, sed metaphorice duntaxat, quemadmodum dicitur lex carnis, lex peccati.

Nego minorem. Gratia quippe est ordinatio vel efficax, vel sufficiens, facta a Deo summa ratione ad finem ultimum supernaturalem, quo nihil est melius, & quisquis ab illo ordine deficit, prævaricationis reum se constituit. Ergo gratia proprie dicitur ab Apostolo lex Spiritus, concupiscentia vero metaphorice lex carnis, & peccati, quia ille carnis & peccati impulsus est contra rationem, & ad malum tendit, ad quod nemo obligari potest.

Dices 2. vera lex, cum sit ad bonum commune, debet esse una: atqui gratia non est una: *divisiones gratiarum sunt*, inquit Apostolus 1. Cor. 11. & S. August. serm. 26. alias 21. de verbis Apostoli, *natura communis est, non gratia*.

Nego min. Nam ex Apostolo Ephes. 4. una fides,

unus spiritus, qui licet non æqualiter singulis communicetur, tamen *quantum est de se*, inquit S. Thomas quæst. 106. art. 2. ad secundum; *sufficiens auxilium dat ad non peccandum*. Sicut ergo lex naturalis una est in omnibus hominibus, quamvis in quibusdam amplius vigeat: ita & lex gratiæ & spiritus in omnibus Christianis, si obicem non ponant. Locus autem adductus ex epistola ad Corinthios, intelligendus est de gratiis gratis datis, quæ non erant omnibus communes, nec rationem legis habere poterant. Quo vero sensu dictum sit, *natura communis est*, *non gratia*, exposuimus Tractatu de Gratia pag. 583. 1. edit.

Dixi, *nisi ponant obicem*, nam Christus loquens de Spiritu sancto Joann. 14. ait mundum non posse eum accipere: mundum autem dixit, interprete Sancto Augustino, dilectores mundi, qui secundum eundem Doctorem, non re sed nomine duntaxat sunt Christiani; scriptum est enim Rom. cap. 8. *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*.

Dices 3. illud non est differentia essentialiter legis Evangelicæ, quod est ipsi commune cum lege naturæ, & cum lege scripta, atqui gratia est communis legi naturæ, scriptæ, & Evangelicæ: sancti enim Patriarchæ, ut Noe, Abraham, Isaac, & Jacob, in lege naturæ; & Prophetæ, ut Moyses, & Samuel, David, & alii in lege scripta fuerunt sub gratia: ergo.

Distinguo min. cum Sancto Augustino lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. fuerunt sub gratia, quæ pertinebat ad legem Evangelicam, cum non fuerit ipsis collata, nisi per merita Christi & fidem in ipsum venturum, Concedo: quæ erat propria legis naturæ aut scriptæ, Nego minorem. *Eadem igitur fides est*, inquit Sanctus Augustinus, *& in illis, qui nondum nomine, sed reipsa fuerunt antea Christiani, & in istis, qui non solum sunt, verum etiam vocantur, & in utriusque eadem gratia per Spiritum Sanctum*,

§. II.

§. II.

Utrum Lex Evangelica sit præceptiva?

NEgant Pseudo-Reformati, contenduntque legem Evangelicam, utpote legem libertatis, aliud non continere præceptum, quam fidem, seu certam fiduciam in divinis promissis, adeo ut stante ejusmodi fiducia nullum peccatum quantumcumque grave imputetur, tumque solummodo Christiani lethaliter peccent, cum a certa illa fiducia excidunt. Ita Lutherus in cap. 2. epist. ad Galatas, in quo sic habet: *cetera omnia liberrima, neque præcepta amplius, atque prohibita. Si conscientia dictat, peccasti; responde, peccavi. Ergo Deus puniet, & damnabit? non. At lex hoc dicit: sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.* Luthero concordat Calvinus lib. 3. Institut. cap. 19. Quam impietatem Concilium Tridentinum anathemate percussit sess. 6. can. 16. his verbis: *Si quis dixerit nihil præceptum esse in Evangelio; præter fidem cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque probibita, sed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.* Similia habet can. 20. Et can. 21. *Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legislatorem, cui obediant, anathema sit.* Quare ad propositam quæstionem.

R. De fide est legem Evangelicam alia præcipere, quam fidem.

Probatur 1. ex Scriptura, Matth. 5. *non veni legem solvere, sed adimplere.* Nec dicant Adversarii, hæc intelligenda duntaxat de promissionibus in lege factis, quas Christus adimplevit; subdit enim: *Quis ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum... dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quid vero addendum justitiæ Pharisæorum exponit toto capite & duobus sequentibus: *audistis,*

inquit, *quia dictum est antiquis, non occides . . . ego autem dico vobis quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi serva mandata . . . non homicidium facies, non adulterabis*, &c. Et cap. 25. boni & mali judicantur ex operibus: *tunc dicit Rex his, qui a dextris ejus erunt; venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*, non quia credidistis, sed quia, *esurivi . . . & didistis mihi manducare . . . . Et his, qui a sinistris erunt; discedite a me maledicti in ignem æternum . . . esurivi enim, & non dedistis mihi manducare*. Luc. 6. v. 46. *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Joann. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate*. Et c. 15. *Hoc est præceptum meum: ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. 1. Joann. 3. *qui non diligit, manet in morte*. Denique Sanctus Jacobus in sua epist. ex professo confutat eos, qui docebant solam fidem sufficere.

Probatur 2. ex Traditione. Sanctus Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum c. 4. num. 10. sic scribit. „ Quis dicat non debere observare Christianos, ut uni Deo Religionis obsequio serviatur, „ ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne „ adulteria, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne „ uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena? „ Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis „ non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, „ nec sub lege, sed sub gratia constitutus? „

Dices 1. Apostolus Rom. 3. v. 27. in eo opponit legem veterem legi Evangelicæ, quod illa sit lex factorum, ista vero lex fidei, *ubi est ergo*, inquit, *gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum, non, sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus*. Ergo lex Evangelica non præcipit opera. Hinc dicitur Evangelium, hoc est, bonus nuntius, seu lex fausta annuntians. Quænam autem sint illa, exponit Christus Matth. 11. v. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis* (scilicet jugo legis) *& ego reficiam vos*.

Dist.

Dist. ant. lex fidei & gratiæ, quia dat fidem & gratiam, quibus implentur præcepta, Conc. fides enim Christianorum est fides, quæ per caritatem operatur, ut dicitur Gal. 5. lex fidei inertis, qua otiosi confidamus, & quiescamus in promissis divinis, Nego ant. Lex itaque vetus dicitur lex factorum, quia gratiam non conferebat: sed extrinsecus duntaxat opera præcipiebat: lex vero Evangelica vocatur lex fidei, quia hominem propriæ infirmitatis admonens, per fidem addicit Christo, a quo accipit gratiam implendi, quæ jubentur per legem. Ita S. Aug. lib. de spir. & litt. cap. 13. in quo sic scribit. „ Quid igitur interest? „ scilicet legem inter & Evangelium breviter dicam. „ Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex „ credendo impetrat. Illa dicit, non concupisces, „ ista dicit; cum scirem quia nemo potest esse conti- „ nens, nisi Deus det ... adii Dominum, & depre- „ catus sum .... ideo enim jubet lex, ut admoneat „ quid faciat fides, id est, ut cui jubetur, si non- „ dum potest, sciat quid petat; si autem continuo „ potest, & obedienter facit, debet etiam scire, quo „ donante possit „. Et c. 10. probat Decalogum æque pertinere ad Christianos, ac ad Judæos; sed eos, qui etiam nunc propriis viribus illum servare præsumunt, servire sub lege premente, & sub littera, quæ occidit: „ Quid horum, quisquam dixerit Christianum non „ debere servare? an forte non istam legem, quæ in „ illis duabus tabulis scripta est, litteram occiden- „ tem appellat Apostolus, sed illam circumcisionis, alio- „ rumque veterum, jamque abolitorum Sacramentorum? „ sed quomodo putabimus, cum in ea sit, non concupi- „ sces, per quod mandatum, quamvis sanctum & justum, „ & bonum, fefellit me, inquit, peccatum, & per il- „ lud occidit? Quid enim aliud est, littera occidit, spiri- „ tus autem vivificat; quamvis evidentius eo ipso loco „ ad Corinthios ... non aliam velit intelligi litteram, „ quam ipsum Decalogum in illis duabus tabulis scriptum? Christus ergo bonum nobis attulit nuntium, quatenus annuntiavit, se præbere fidem & gratiam, qua credantur & amentur quæ lex vetus in Decalogo præ-

cipie-

cipiebat; ubi enim amor, labor non est, sed sapor & refectio, inquit Sanctus Bernardus.

Confirmatur, & explicatur responsio familiari exemplo. Cogitemus quempiam laborantem morbo, qui hactenus omnem Medicorum artem & industriam fefellit, propptereaque de salute omnino desperantem. Interim familiares ipsi renuntiant quendam Medicum desperatos quosque sanitati restituere. Credit æger: ad Medicum confugit: paret ejus præceptis, & convalescit. Annon vere dixerit ille se sanatum per fidem in Medicum? Per quam autem fidem? an per fidem inertem & otiosam? Immo si Medici præcepta contempsisset, visus esset non habuisse in eum fidem. Ergo fides obtemperans & operans, illum a morbo liberavit.

Similiter humanum genus peccato primi parentis vulneratum, nec Moyses per multiplicia legis præcepta, nec ceteri Dei Prophetæ curare potuerunt. Prædicatus est Salvator mundi, & quotquot in illum credidere, per fidem salvi facti sunt: per fidem, inquam, quæ per caritatem operatur. Quo autem sensu dicatur homo justificari sine operibus legis, vide in Tractatu de Gratia pag. 400. & seq.

Dices 2. Gal. 4. v. 4. *Misit Deus Filium suum ... ut eos qui sub lege erant, redimeret.* Et c. 5. v. 18. *Non estis sub lege.* Rom. 6. 14. *Non enim estis sub lege, sed sub gratia.* 1. Tim. 1. v. 9. *lex justo non est posita, sed injustis & non subditis.* Ergo Christiani non tenentur legibus.

Nego consequentiam; nam ex Sancto Augustino Tractatu tertio in Joannem; ille duntaxat est sub lege, cujus in malum propensi duritia retunditur lege minitante, quæ tanquam grave pondus cervicibus illius imponitur. Qui autem amore ducitur, & justitiam diligit, is in lege, non sub lege Domini est, juxta illud Psalm. 1. *in lege Domini voluntas ejus.* Verba sunt S. Doctoris, *qui legem implet, non est sub lege, sed cum lege; qui autem sub lege, est non sublevatur, sed premitur lege. Omnes itaque homines sub lege constitutos reos facit lex & ad hoc illis super caput est, ut ostendat peccata, non tollat.*

Enim

Enimvero in lege duo sunt spectanda. Primum, est ordinatio in bonum. Secundum, vis obligandi sub peccato & pœnam. Primum repugnat voluntati malæ, contemnereturque, nisi secundum occurreret veluti quidam obex, qui malum opus coercet. *Sed*, inquit S. Aug. libro de spiritu & litera c. 4. *ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est caritatem infundens in cordibus nostris, profecto illa lex, quamvis bona, auget desiderium malum. sicut aquæ impetus vehementior fit obice opposito, cujus molem cum evicerit, majore cumulo præcipitatus violentius per prona provolvitur: nescio quo enim modo hoc ipsum, quod concupiscitur, fit jucundius, dum vetatur.* At justus, cujus voluntas est in lege Domini, hoc est, per gratiam in bonum ordinata, etiamsi lex vim habeat illum obligandi, non attendit tamen ad illam obligationem, nec discernit an bonum a Spiritu Sancto inspiratum, sit ex præcepto, vel ex consilio amplectendum, sicut nec esuriens, an cibus sit ex præcepto sumendus. Quid enim concupiscit justus, nisi justitiam? *Utinam*, inquit, *dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. . . . . Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.* Psal. 118. in eo quod dicit se concupiscere, confitetur se infirmum, quemadmodum pullus, qui volare appetit necdum potest. Quis autem dixerit naturam ei addere pondus, dum plumas tribuit? Revera plumæ in se spectatæ pondus sunt (plus enim ponderat avis mortua cum plumis, quam sine plumis) sed vivam leviorem faciunt, ac sublevant. Ita carnales, utpote peccatis mortui, lege Christi premuntur, justi vero levantur. Unde Sanctus Augustinus in Psal. 59. ait: *illa sarcina peccati pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & avi, si pennas detrahas, quasi onus tollis, & quo magis onus abluisti, eo magis in terra remanebit, quam exonerare voluisti, jacet, non volat, quia tulisti onus; redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina, portent illam homines, non sint pigri, non attendantur illi, qui eam ferre nolunt, ferant illam qui volunt, & inve-*

niunt

nient quam sit levis , quam suavis , quam jucunda ; quam rapiens in cælum , & a terra eripiens.

Dices 3. scriptum est 2. Cor. 3. *ubi Spiritus Domini, ibi libertas.* Ergo.

Dist. antec. Libertas a timore servili , & a jure veteris legis , Concedo : ab omni præcepto , Nego antec. Apostolus enim Gal. 5. graviter monet , ne libertatem , quam habemus in Christo , demus in occasionem carnis. Et Rom. 6. *Sicut* , inquit , *exhibuistis membra vestra servire immunditiæ , & iniquitati ad iniquitatem ; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.*

Q. *Quotuplicis generis sunt præcepta legis Evangelicæ?*

R. Triplicis , alia sunt fidei , ut præceptum credendi mysterium Trinitatis , Incarnationis , &c. alia moralia, ut ea, quæ continentur in Decalogo , quæque Christus sua auctoritate confirmavit , & explicuit Matth. 5. alia cæremonialia , quæ spectant usum Sacrificii & Sacramentorum.

Dices : fuerunt præcepta judicialia in veteri lege , quibus politice administrabatur Judæorum societas : ergo similiter in lege Evangelica ejusmodi præcepta institui debuerunt.

Nego conseq. 1. quia cum Deus Judæorum Rempublicam prius ista instituisset , ut non haberent alium præter se Regem , ut constat ex libro 1. Regum cap. 8. v. 7. Moysi sigillatim præscripsit quidquid pertineret ad regimen civile & politicum. At Christus sibi temporale regnum non assumpsit , ait enim Joann. 10. *regnum meum non est de hoc mundo.* Quamobrem Principibus temporalibus liberum reliquit statuere ea, quæ viderentur aptiora ad publicam tranquillitatem, quæ est finis temporalis eorum regiminis, modo tamen ea non pugnaret contra leges fidei & morum , quas ipse sanxit. 2. quia lex vetus imposita est soli familiæ Jacob , quæ ut unius moris erat , & sat angustis terminis conclusa , eadem spiritali disciplina facile contineri potuit. Contra vero lex Evangelica sese extendit ad omnes nationes , quarum consuetudines , mores & ingenia plane sunt diversa , unde

de eas quoque diversis institutionibus regi oportuit. Quare Christus pro sua infinita sapientia, non unum Pastorem, sed plures, sub uno tamen supremo, scilicet Romano Pontifice, ut unitas servaretur, fidelibus Christianis præfecit, quorum singuli Provinciam sive Diœcesim sibi commissam spiritaliter administrarent, ordinarentque ad vitam æternam, prout moribus & ingenio indigenarum congruere videretur.

§. III.

Utrum lex Evangelica sit aliena a veteri?

R. NON est alia secundum substantiam; sed differt in accidentalibus, tanquam perfectum ab imperfecto, puer v. gr. a viro.

Ita S. Thomas quæst. 7. art. 1. & seq.

Prima pars probatur 1. ex Scriptura, Matth. 5. *Non veni legem solvere, sed adimplere*.

Prob. 2. ex Traditione. Eusebius lib. 1. Demonstrationis Evangelicæ cap. 5. „ Ne Testamentum novum aliud esse putemus, quam antiquissimam illam „ Mosaicorum temporum religione conjunctam vilem „ rationem, ut & vetus pariter, & idem novum possimus dicere. *S. Aug. ep. 187. alias 57. c. 11. n. 34.* „ Sacramentum porro regenerationis nostræ, *inquit*, „ manifestum esse voluit manifestatus Mediator. Erat „ autem antiquis justis aliquod occultum, cum tamen „ & illi eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda; non enim audemus fideles temporis „ nostri præferre amicis Dei, per quos nobis ista prophetata sunt ... „ Habentes autem, *inquit Apostolus*, eundem spiritum fidei, propter quod scriptum est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur. „ Non diceret, *eundem*, nisi & illorum idem ipse esset spiritus fidei. „ Sicut autem illi, quando idem Sacramentum occultum erat, credebant Christi Incarnationem futuram, „ sic & nos credimus factam. Et a nobis autem, & ab „ illis futurus expectatur ad judicium ejus adventus.

S. Leo serm. 4. in Nativ. Dom. sic etiam loquitur:

Gratia Dei, qua semper est universitas Sanctorum justificata, aucta est Christo nascente, non capta, & hoc magnum pietatis Sacramentum tam potius etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint, qui in illud credidere promissum, quam qui suscepere donatum.

Prob. 3. ratione; quia illæ leges non sunt diversæ quantum ad essentiam & substantiam, quæ habent eundem Legislatorem, eundem finem, & eadem præcepta: atqui lex nova & vetus habent 1. eundem Legislatorem, Hebr. 1. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio.* 2. eundem finem; tum proximum, nempe verum Dei cultum, mentis integritatem, & cordis puritatem: tum remotum, scilicet vitam æternam. 3. eadem præcepta, scilicet fidei & caritatis: namque Matth. 22. v. 4. *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ.*

Secunda pars probatur ex Scriptura, Gal. 3. *Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo.* Et cap. 4. *Cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.* Sensus est interprete S. Th. q. 107. art. 1. & aliis, lex vetus erat veluti rudior disciplina, puerorum imbecillitati accommodata, qui cum non alliciantur virtutis honestate, neque intelligant nobiles fructus, qui ex illa percipiuntur, urgendi sunt pœnarum timore, & infantilibus quibusdam promissis; lex quippe eadem mysteria, quæ nunc explicite credimus, obscure & sub figurarum velamine commendabat, & carnales Judæos tum pœnarum temporalium metu, tum terrenæ felicitatis pollicitatione impellebat ad ea, quæ virtutis sunt: At ubi venit plenitudo temporis, & splendidior effulsit lux Evangelicæ prædicationis, *jam non sumus sub pædagogo*, ait Apostolus Gal. 3. dispelluntur veteres umbræ, spernuntur mundi terricula & promissa, unus animorum ardor, rapere regnum cælorum: unus timor, a tanta spe excidere.

Dices: illæ leges sunt plane diversæ, quæ se invicem excludunt: atqui ita se habent lex vetus, & lex

Evan-

Evangelica, *evacuati estis a Christo, qui in legi justificamini*, inquit Apostolus Gal. 5. *translato enim Sacerdotio necesse est, ut & legis translatio fiat*, Heb. 7. Ergo lex vetus, & lex Evangelica sunt plane diversæ.

Distinguo majorem. Si se excludant quoad substantialia, Concedo: quoad accidentalia, Nego majorem.

Distinguo similiter min. Lex Evangelica excludit veterem quoad cæremonias, & observantias legales, Concedo: quoad præcepta fidei & morum, Nego min. Enimvero legalia illa præfigurabant, & promittebant quæ implenda erant in Christo: ergo debuerunt desinere eo ipso, quo promissum fuit adimpletum, quemadmodum, inquit S. Thomas q. 107. art. 2. ad 1. soluta pecunia deletur chirographum promissorium: sed sicut donum virtute continetur in promisso & arbor in semine; ita ex eodem Angelico Doctore ib. art. 2. lex Evang. continetur in veteri.

Instabis: atqui lex Evangelica excludit veterem ; quoad essentialia: Ergo nulla solutio.

Probatur subsumptum. Essentiale est lege veteri præfigurare & promittere Christum, ac Religionis Christianæ mysteria: atqui lex Evangelica excludit illas figuras & promissiones Ergo.

Nego subsumptum, & ejus confirmationis distinguo maj. Est essentiale legi veteri præfigurare, & promittere Christum, si lex spectetur ut vetus & præcedens adventum Christi, Concedo: si spectetur secundum se præcise, Nego majorem; quemadmodum enim duo in homine spectari possunt: prima, quod homo sit, secundum, quod sit puer aut adultus: primum ad ejus essentiam pertinet, secundum ad circunstantias temporis, quæ se invicem excludunt; ætas quippe adulta excludit ætatem puerilem, sed in utraque manet idem homo secundum essentiam & substantiam; similiter sunt duæ legis ætates, alia præcedit adventum Christi, alia subsequitur: in priori lex per legalia præfigurat, & promittit Christum futurum: in posteriori vero prædicat Christum venisse. Porro ejusmodi circumstantiæ temporis futuri & præteriti sese ex-

expellunt, falsumque nunc esset annuntiare Christum venturum, ac proinde illicitum usurpare cæremonias legis veteris, quæ sunt promissiones rei futuræ; sed ipsa lex secundum substantiam spectata manet eadem; fides in Christum est eadem; idem Deus colitur eadem fide, eadem spe, eadem caritate, iisdem virtutibus, eadem præceptorum moralium observatione.

Urgebis: atqui lex Evangelica sustulit, vel correxit moralia legis veteris præcepta, utpote vero Dei cultui contraria: Ergo.

Probatur antec. Christus 1. sustulit polygamiam, repudium uxoris, juramentum, usura, legem tallionis, quæ permittebat appetitum vindictæ: 2. correxit quod dictum fuerat antiquis, non occides, non mœchaberis, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum, docuitque omnem hominem etiam infensissimum esse proximum nostrum, inordinatos iræ, concupiscentiæ, & odii motus esse coercendos, uti legitimo Dei cultui contrarios; Ergo.

Nego subsumptum, & ad ejus confirmationem

R. 1. Christus non ipsam legem, sed falsas Scribarum & Pharisæorum interpretationes ac traditiones circa juramentum & dilectionem proximi sustulit. Illi interprerabantur tradebantque 1. tum solum assumi nomen Dei in vanum, cum pejeratur: Christus contra docet omnes juramentum esse vanum, nisi fuerit necessarium, quemadmodum probamus tractatu de Religione, ubi de Juramento. 2. inimicum non esse pro proximo habendum; ac proinde a benevolentia nostra excludendum, quod est contra expressum legis decretum, Lev. 19. v. 18. *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Et Exodi 23. v. 4. *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum.* Quid vero de usuris lex statuerit, expendimus Tractatu de Justitia & Jure, ubi de usura.

R. 2. Quid sentiendum sit de Polygamia & repudio uxoris, quæ apud Judæos erant in usu, an scilicet Deus ea toleraverit dumtaxat, an revera permiserit, supra solvimus ubi de dispensatione. Sed sive toleraverit, sive ex utili dispensatione indulserit, satis

est

est ad præsentem difficultatem, si dicatur nonnulla tolerari in pueris, aut etiam permitti, quæ majoribus prohibentur; ex quo sequitur legem Evangelicam differre accidentaliter a veteri, sicut perfectum ab imperfecto: Judæis v. g. tanquam pueris præscripta est lex tallionis, *oculum pro oculo*, *dentem pro dente*, quæ est primus justitiæ gradus, & pacis inchoatio, scilicet ut injuriam acceptam vindicta non transeat; vix enim invenitur, qui ira turbatus ob acceptum pugnum, vel auditum verbum convicii, plures pugnos, aut graviora convincia rependere non appetat: immoderatum autem illum animi impetum lex ita refrænat, ut quod superest inordinatum in appetitu vindictæ, non approbet, sed illud Christo, ad quem deducit, eradicandum dimittat. Quare

R. Christus nulla legis veteris præcepta moralia abrogavit; quin illa auctoritate sua confirmavit, sed sustulit dumtaxat quæ lex illa vel tolerabat, vel ex prudenti dispensatione indulgebat; ut polygamiam, repudium. Responsio patet ex dictis.

Q. *Utrum Christus veteri legi nova præcepta addiderit?*

R. 1. Loco Legalium, quæ abrogavit tanquam umbras futurorum, instituit nova præcepta cæremonialia: præcepit enim novum offerri Sacrificium, & alia celebrari Sacramenta.

R. 2. Addidit nova fidei præcepta; namque explicita fides mysterii Trinitatis, quæ est in præcepto apud Christianos, Judæis præcepta non fuit: cum illud mysterium in lege veteri non fuerit nisi implicite revelatum.

R. 3. Christus nulla præcepta moralia addidit, sed ea accuratius, quam Moyses explicuit confirmavitque. Ita S. Thomas q. 108. art. 2. ad 1. in quo sic habet. *Ea, quæ sunt fidei, sunt supra rationem humanam: unde in ea non possumus pervenire nisi per gratiam, & ideo, abundantiori gratia superveniente, oportuit credenda explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ est regula quædam operationis humanæ: & ideo in his non oportuit ali-*

aliqua præcepta dari ultra moralia legis præcepta, quæ sunt de dictamine rationis.

Dixi 1. Christum accuratius, quam Moysen, explicuisse moralia præcepta. Cum enim Judæi veluti pueri spiritualia non caperent, nec cordis intentiones discutere & explorare valerent, legem naturalem ipsis exposuit præsertim in ordine ad actus exteriores, ut qui sensibus percipiantur. At Christus, sicut per gratiam suam lumen naturale sordibus peccati obscuratum pristino splendori restituit; ita per cælestem suam doctrinam plene ac dilucide explanavit quidquid recta ratio præscripta, non solum circa opera exteriora, sed etiam circa cogitationes mentis, & affectiones cordis.

Dixi 2. Christum præcepta moralia sua auctoritate confirmasse; egit enim Doctorem simul & Legislatorem, ut supra diximus, & patet ex sermone quem habuit in monte, in quo sic loquitur: *qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Unde post absolutum sermonem cap. 7. subdit Evang. *erat docens eos, sicut potestatem habens.*

Ergo lex naturalis per Christum explicata & confirmata, vere divina & Evangelica. Hinc 1. Joan. 2. v. 7. & 8. dicitur mandatum vetus simul & novum, *non mandatum novum scribo vobis,* inquit, *sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio . . . . . Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso & in vobis; quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet.*

Ergo qui post promulgatum Evangelium in legem naturalem peccat, is non solvit tantum jura naturæ, sed etiam Christi & gratiæ ejus, ac proinde majora meretur supplicia, juxta illud Apostoli Hebr. 10. *irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit . . . & Spiritui gratiæ contumeliam fecerit?*

Ergo Ecclesia non minus est judex controversiarum, quæ

quæ spectant jus naturale, quam earum; quæ ad fidem pertinent, ipsiusque est definire quid fidei & legi naturali repugnet, aut consentaneum sit: quia utrumque nititur verbo Dei: atqui ad Ecclesiam pertinet explicare verbum Dei, statuere quis sit verus illius sensus, ut fuse demonstravimus in Prolegomenis.

Confirmatur ex Traditione & constanti Ecclesiæ praxi; hactenus enim controversia circa legem naturalem, puta, an simplex fornicatio sit contra jus naturale, aut positivum duntaxat, an usura sit licita, an matrimonium dissolvatur per adulterium, an secundæ & tertiæ nuptiæ sint prohibitæ, suo judicio terminavit.

Dixi, *quæ spectant jus naturale*, quæ enim sunt juris positivi civilis, cum verbo Dei non nitantur, sed sola voluntate Principis politici, ad eum, vel ad ejus Ministros recurrendum est, quando in ejusmodi oritur difficultas & controversia, ac eorum judicio prorsus standum.

Ergo hallucinantur nonnulli Moderni, qui solam rationem statuunt judicem controversiarum, an hæc aut illa verba Christi præceptum vel consilium duntaxat contineant, adeo ut in eorum sententia illud solum in Scripturis habeat vim præcepti, quod mens humana judicat repugnare naturæ rationali, si vel fiat, ut mendacium; vel omittatur, ut eleemosyna in gravi necessitate proximi; cetera vero etsi perfectiora, habenda sint, ut mera consilia. Sed non advertunt illi, quod omnes experiuntur, inordinatos concupiscentiæ motus objecta exhibere aliter quam sunt, timorem displicendi, aut studium placendi, ita pervertere judicium, ut quæ gravissima sunt in lege naturali & Evangelica, v. g. fugere concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ, quibus Fideles constituuntur inimici Dei, Jac. 4. videantur mera consilia. Quamobrem in iis, sicut in ceteris, consulenda est Ecclesiæ traditio & interpretanda Scriptura secundum Sanctorum Patrum sensum, an scilicet præcipiat vel consulat, alioquin Evangelium Dei facile evaderet Evangelium hominum, ut loquitur Sanctus Hieronymus alibi laudatus.

His

His ita explicatis, supereſt ut ſolvamus quæ opponuntur contra tertiam noſtram reſponſionem, ex qua præcedentes concluſiones elicuimus. Itaque

Dices 1. Chriſtus ea dedit mandata, quæ ſi ſervaverimus, diligemur a Patre, & certo conſequemur vitam æternam: atqui per ſolam obſervationem legis naturalis non meremur diligi a Patre, nec conſequimur vitam æternam. Ergo Chriſtus addidit legi naturali nova præcepta moralia.

Minor probatur. Naturalia ſunt ſingula præcepta legis naturalis: atqui per præcepta naturalia non poſſumus aſſequi finem ſupernaturalem, nempe vitam æternam, quæ nobis promittitur; nulla enim habens cum illa proportionem. Ergo.

Diſtinguo min. Per ſolam obſervationem legis naturalis, quæ ſit ſine fide & gratia, Concedo; quæ ſit ex fide & ex gratia. Nego minorem.

Diſtinguo ſimiliter confirmationis minorem, per præcepta naturalia non poſſumus aſſequi finem ſupernaturalem, ſi ad ea moveamur lumine & motivo naturali, Concedo: ſi ad ea movemur lumine fidei & inſtinctu Spiritus Sancti, Nego minorem: namque Beati in cælo fruuntur Deo per amorem, qui pertinet ad legem naturalem.

Dices 2. Chriſtum in lege Evangelica plura præcepta moralia ſanxit, quæ non pertinent ad legem naturalem: ergo præcepta moralia revera addidit legi naturali.

Antecedens probatur nonnullis exemplis, 1. lex naturalis non prohibet omnem iram: dicitur enim Pſal. 4. *iraſcimini & nolite peccare*. Neque omnem litem; alioquin Judices in Republica non deberent conſtitui: neque curam & ſolicitudinem rei familiaris: neque judicium ferre de iis, qui male agunt: neque laudem intendere, quæ debetur virtuti: neque ſontes punire. Sed Chriſtus illa omnia prohibet, ait enim Matth. 5. v. 22. *qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio* v. 40. *& ei qui vult tecum judicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*. Matth. 6. v. 30. *nolite ergo ſoliciti eſſe dicentes, quid manducabimus?*

Mat-

Matth. 7. v. 1. *nolite judicare, ut non judicemini*: Matth. 6. v. 1. *attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cælis est*. Luc. 7. v. 37. *nolite condemnare, & non condemnabimini*. 2. lex naturalis non præcipit mutuo dare: benedicere maledicentibus nobis: præbere maxillam alteram percutientibus dexteram: omnes nobis præferre & novissimum locum eligere: seipsum & parentes odiisse. Christus vero ista omnia præcipit, vultque ut plura faciamus, quam Ethnici & Publicani, qui tamen omnibus legis naturæ præceptis obligantur: Ergo lex Evangelica plura præcepta moralia præscribit, quam lex naturalis.

Nego antec. & confirmationis ejus consequentiam, & dico Christum in allatis exemplis nihil de novo præscribere, sed accuratius dumtaxat exponere legem naturalem, quam Pharisæi suis traditionibus, Ethnici & Publicani pravis institutionibus & consuetudinibus corrumpebant, eamque restituere pristinæ suæ integritati, ut expendenti allatos textus patebit.

Ac 1. quidem irasci in fratrem repugnat legi naturali: ira enim est appetitus vindictæ, seu voluntas lædendi eum, qui prior læsit, eique reddendi malum pro malo; male autem velle & male facere lex naturalis ex æquo prohibet, *læsi vicem referre prohibemur*, inquit Tertullianus Apol. 7. *ne de facto pares simus*. Deinde quilibet sive fidelis, sive infidelis, lege naturali tenetur diligere proximum sicut seipsum: atqui nemo, ut multum sui amans, sibipsi irascitur; furentis enim est ac rabidi, velle discerpere, & dilaniare proprium membrum, si quando molestum sit, & dolorem inurat, quia sensatus tenerius illud diligit, impensius fovet, iram vero totam & odium in ægritudinem convertit, ut illam expellat, dolorem extinguat, & membrum sanum expeditumque possideat.

Similiter recta ratio, secundum S. Thomam, in inimico etiam infensissimo duo distinguit, scilicet naturam & malitiam: per naturam homo est & proximus noster, membrum nostræ societatis, & quod majus

est, membrum corporis Christi, in quo omnes unum sumus: per malitiam inimicus est molestus, ac noxius. Vide nunc quid lex naturalis præscribat. Annon ut irascamur malitiæ, hominis vero tanto morbo laborantis misereamur, juxta illud, *irascimini, & nolite peccare;* hoc est, malitiam compescite monitis, exhortationibus, & si necesse est, persequimini, & perimite mordacibus remediis: hominem vero diligite sicut vosmetipsos, tamquam membrum ejusdem vobiscum corporis, salutaria adhibete remedia, quibus a lethali morbo, quo laborat, liberum reddidisse vobis gratulemini.

Atque ex hac explicatione facile intelligitur ad legem naturalem pertinere Evangelicum illud præceptum, *si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram:* ordo enim caritatis postulat, ut salutem temporalem posthabeamus æternæ proximi saluti, si in extremo damnationis periculo versetur, & jam percussi a phrenetico, præbeamus nos ad plura perpetienda, si necesse sit, ne det se præcipitem.

Dico, *si necesse sit:* quia, ut notat S. August. lib. 1. de serm. Dom. in monte c. 36. præceptum illud, & alia similia magis ad præparationem cordis, quam ad ostensionem operis accipienda sunt, ita ut semper parati simus & dexteram præbere, & pallium dimittere, ubi necessitas caritatis exegerit; nam *ipse Dominus*, inquit S. Doctor, *qui utique præcepta quæ docuit, primus implevit; percutienti se in maxillam ministro Sacerdoti non præbuit alteram ... non tamen ideo paratus corde non fuit, non solum in alteram maxillam cædi pro salute hominum, sed etiam toto corpore crucifigi*. Hanc animi præparationem erga proximum expressius commendat Joann. 15. *Hoc est præceptum meum*, inquit, *ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Non ait, sicut Scribæ & Pharisæi hactenus interpretati sunt, nec sicut homines carnales se diligunt, quia male se diligunt a summo bono aversi, sed, *sicut dilexi vos*, non tam novi mandati formam præscribens, quam vetus a natura inditum, & inordinatis affectibus obscuratum restituens.

2. Mat-

2. Matth. 7. non omnis cura rei familiaris damnatus, sed anxia & superflua solicitudo, præsertim ea, quæ ex cupiditate & ex fiducia in propriis viribus procedit, cum solus Deus det incrementum, 1. Cor. 3. & nisi ædificaverit domum, in vanum laborent qui ædificant eam. Psal. 126. Sed Christus non vult nos omnem curam ita in Deum projicere, ut desides & otiosi remaneamus, ait enim Apostolus 2. Thessal. 3. *Si quis non vult operari, nec manducet*.

3. Christus laudato cap. 7. Matth. non aliud præscribit, quam lex naturalis, scilicet neminem temere, & ex incerta vulgi fama esse judicandum aut condemnandum, nam verbis immediate sequentibus, ait, *nolite dare sanctum canibus*; hoc est, nolite res sacras impuris & manifeste flagitiosis hominibus communicare; quin illis irrumpentibus strenue ac fortiter obsistite, judicantes eos gratia indignos.

4. Matth. 5. lex Evangelica non absolute vetat provocare Judicem, sed in iis dumtaxat casibus, in quibus lex naturalis idipsum prohibet. 1. quando nulla est provocandi necessitas, scilicet cum rejecta amica compositione, impotenti motu iræ & desiderio vexandi proximum, ad Judicem provocatur veluti ad min'strum & instrumentum suæ iniquitatis. Lites enim non sunt per se repetendæ, nec juramentum, sed adhibendæ ut remedium aliquando necessarium contra injustitiam debitoris, aut iniqui aggressoris, quemadmodum Apostolus provocavis coactus ad tribunal Cæsaris, quamvis Ethnici, Act. 25. 2. Cum proximus est in ea necessitate constitutus, in qua vel gratis vel mutuo dare deberet, jure quippe naturali tenemur subsidia necessaria conferre proximo indigenti, etiamsi inimicus sit, & dictis, vel factis nos læserit. Quare contra legem naturalem & Evangelicam peccant, qui, cum possent, nedum fratri indigenti commodent quin commodatum prius. ob simultatem dein exortam, violenter repetunt, proptereaque audire merentur illud Matth. 18. *Serve nequam* ... *nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui?* 3. Iis per accidens iis est illicita, quibus existit occasio proxima scandali & ruinæ spiritualis, ut acci-

dit plerisque, qui ex impotentia & animi imbecillitate litigare nequeunt absque caritatis dispendio, adeo ut litigare sit illis idem ac inimicitias gerere, necesseque sit illos a Sacramentis removere, donec non solum controversia fuerit finita; sed maxime donec prævaleat caritas supra cupiditatem, qua hactenus commoda temporalia Deo prætulerunt, ad quod non satis attendunt animarum Medici. Quid enim prodest homini quod reconcilietur proximo, si corde permaneat aversus a Deo? Tamdiu autem aversus est a Deo, quamdiu in rebus creatis finem ultimum ponit. Porro in iis ultimum finem ponit, qui paratus est easdem inimicitias repetere, si ipsum similiter vexari contingeret.

Cum ergo lege naturali teneamur Deum super omnia diligere, & rebus omnibus, etiam vita privari, potius quam ab ipso per peccatum separari, Christus in hoc præcepto, *qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium*, & his similibus; *quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui non odit patrem suum, & matrem, & uxorem .... adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*. Luc. 14. non aliud quam recta ratio a nobis exigit, nempe ut parati simus tum omnia dimittere, cum ea sine peccato servare non possumus.

Nec indignari debent parentes, quod filii eos odisse jubentur, cum filii simili odio in seipsos flagrare debeant, *qui non odit patrem suum, & matrem*, inquit, *adhuc autem & animam suam*; est enim perversus amor, quem lex Evangelica corrigit, & rectum odium, quod ipsa commendat. Oderis sive in te, sive in parentibus concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, & rectum erit odium tuum, quia te & parentes in vitam æternam diliges. Cum autem diligis iniquitatem sive in te, sive in parentibus, & sæcularibus desideriis obsecundas, tum perversus & noxius est ille amor, quia avertit a Deo, & sic diligentes in æternum perdet.

5. Honestum quidem est operari quæ sunt laude digna,

gna, ut opera virtutis; sed in operibus virtutis intendere hominum gloriam & laudes, turpe esse docent non solum Theologi, ut Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 132. sed etiam Philosophi Gentiles: *Magnanimo*, inquit Aristoteles, 4. Ethic. cap. 3. *cura non est, ut laudetur, magis curat veritatem, quam opinionem*. Quin ipse Tullius, quamvis inanis gloriæ vitio laborasse videatur, sic tamen scribit lib. 1. de Offic. *Cavenda est gloriæ cupiditas*. Denique inanis gloria quodam naturali veluti instinctu est omnibus exosa.

6. Peccat in legem naturalem, qui proximum qua in re opus ei fuerit, non adjuvat, cum possit, sive manum & operam præbendo, sive commodando, & mutuam pecuniam credendo, sive benigne erogando, si ille non habeat unde reddat; hæc est enim lex, quam nemo ignorare sinitur, *quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis*.

7. Benedicere, aut maledicere maledicentibus nobis; idem est ex S. Thoma in cap. 5. Matth. ac bona, vel mala optare: atqui lex naturalis primum jubet, alterum vetat, quia ex dictis debemus esse benevoli erga omnes. Multa quidem reperiuntur in veteri & novo Testamento, quæ videntur contraria huic præcepto, ut Psal. 68. *Fiat mensa eorum in laqueum*. Et Luc. 10. *Væ tibi Capharnaum*. *Sed hæc facile solvuntur*, inquit S. Augustinus, lib. 1. de serm. Dom. in monte cap. 42. *quia, & Propheta per imprecationem quod esset futurum, cecinit, non optantis voto, sed spiritu prævidentis; ita & Dominus, ita & Apostolus*.

8. Ex communi hominum sensu & lege naturaliter indita Christus dixit Luc. 14. *Recumbe in novissimo loco*, Et Apostolus Philip. 2. *in humilitate superiores invicem arbitrantes*. Quotquot enim calent civilem hominum agendi rationem, quam modeste de se loquuntur, verbis & factis testantur se alios sibi anteponere, iisque honoris caussa primum locum deferunt, alioquin inurbani, agrestes & ridiculi haberentur. Quin ipsimet subditi vitio vertunt quod domini plus de se quam de aliis existiment. Verum quam exterius præseferunt modestiam amatores mundi, eam viri probi intus in

corde gerunt, caeterosque (servata dignitate & gradu honoris, quem in Republica obtinent) sibi sincere anteponunt; quia ut ex professo docet S. Thomas 2. 2. quaest. 161. art. 3. recta ratio postulat, ut imaginem Dei in quolibet homine, etiam subdito & inimico, revereamur. Haec autem reverentia, seu observantia, non est sine aliqua animi inclinatione ac demissione.

Dixi, *servata dignitate & gradu*: Cavendum quippe est Praeposito, ut monet S. Augustinus in regula num. 16. *Ne apud eos, quos oportet esse subjectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas*. Quare num. 11. subdit idem S. Doctor, *honore coram vobis praelatus sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris*.

Ergo Christus nihil circa mores ordinavit, quod non praescribat ratio, quam si infideles ipsi consulere velint, praevia omni opinione seposita, mirabuntur quantum luminis Evangelium attulerit ad perfectam legis naturalis intelligentiam, cogenturque fateri eum, qui vitam suam ad normam legis Evangelicae exegerit, virum fore sapientissimum, & cumulate perfectum.

§. IV.

Utrum lex Evangelica sit veteri gravior?

PRiusquam huic quaestioni fiat satis,

Nota 1. legem Evangelicam ex dictis dupliciter esse spectandam. 1. Secundum quod in ea praecipuum est, scilicet, secundum gratiam & spiritum quem confert, & a quo dicitur Rom. 8. *lex spiritus vitae*. 2. Juxta quod in ea est secundarium, nempe doctrinam & litteram.

Nota 2. in doctrina & littera praecipi, vel prohiberi non solum actus exteriores, puta eleemosynam, debiti solutionem, homicidium, &c. sed praecipue actus interiores, v. g. dilectionem proximi etiam inimici; irae, & cujuslibet inordinati affectus compressionem. His praenotatis, ad quaestionem

R. 1.

R. 1. Si ratio præcise habeatur actuum exteriorum, certum est legem veterem longe esse graviorem lege Evangelica; de ea quippe sic loquitur Princeps Apostolorum Act. 15. v. 10. *Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Et ratio est *quia*, inquit S. Th. qu. 170. art. 4. *ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cæremoniis, quam lex nova, quæ præter præcepta legis naturæ paucissima superaddidit, . . . licet aliqua sint postmodum superaddita ex institutione sanctorum Patrum, in quibus etiam Augustinus dicit* (nempe epist. 55. alias 119. cap. 18.) *esse moderationem attendendam . . . . . dicit enim de quibusdam, quod ipsam religionem nostram, quam in manifestissimis, & paucissimis celebrationum Sacramentis Dei voluit misericordia esse liberam, servilibus premunt oneribus, adeo ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui legalibus Sacramentis, non humanis præsumptionibus subjiciuntur.*

Dices: Præceptum Confessionis Sacramentalis, & prohibitio polygamiæ, ac libelli repudii in lege Evangelica sunt onera adeo gravia, ut propterea multi infideles a nostra religione deterreantur, quin & Apostoli perculsi arctissimo matrimonii vinculo per Christum invecto, dixerint, *si ita est caussa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Ergo lex Evangelica respectu exteriorum operum est gravior veteri.

Distinguo consequens, Est gravior secundum quid, Transeat: est absolute & simpliciter gravior, Nego consequens; Pondus enim legis non expenditur ex uno aut altero præcepto, sed ex tota præceptorum collectione. Porro sicut ingens palearum acervus plus habet ponderis, quam parum ferri, licet ferrum ex natura sua sit palea gravius; ita lex vetus ob sexcenta fere præcepta, quæ in ea numerantur, simpliciter est gravior lege Evangelica, quæ paucissima continet præcepta, etsi unum aut alterum ex iis forte sit ponderosius. Deinde Confessio Sacramentalis pœnitentibus magnæ levationis est, nedum oneris, cum ex ea solatium, consilium, & remedium capiant, nec sensus

pudoris, qui eam comitatur, comparandus est dolori quem inurebat circumcisio. Polygamia vero & libellus repudii erat indulgentia ad tempus infirmis concessa, ut supra diximus.

R. 2. Doctrina & littera legis Evangelicæ, quatenus se extendit ad actus interiores & exteriores, longe est gravior lege veteri. Ita S. Th. art. 4. mox laudato: *Alia autem*, inquit, *difficultas est circa opera virtutum in interioribus actibus . . . & quantum ad hoc præcepta novæ legis sunt graviora præceptis veteris legis; quia in lege nova prohibentur interiores motus animi, qui expresse in veteri lege non prohibebantur in omnibus, etsi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur. Hoc autem est difficillimum non habenti virtutem.* Enimvero abnegare seipsum, Deum diligere usque ad contemptum sui, uti hoc mundo tanquam non utamur, motus iræ, superbiæ, voluptatis nos continuo lacessentes compescere, quemadmodum littera docet, non solum difficile est sine Spiritu vivificante, sed etiam impossibile. Unde Apostolus, 2. Cor. 3. scribere non dubitavit, *littera occidit*; quia multitudine præceptorum existit carnalibus occasio peccati, & mortis æternæ.

R. 3. Lex Evangelica si spectetur, ut spectari debet, secundum quod in ea est præcipuum & essentiale, hoc est, quatenus est lex spiritus & gratiæ, non est onus premens portantem se, quemadmodum lex vetus; sed levans, reficiens ac delectans.

Probatur 1. ex Scriptura, Matth. 11. *Jugum meum suave est, & onus meum leve*, 1. Joan. 5. *mandata ejus gravia non sunt.*

Probatur 2. ex Patribus. Sanctus Augustinus serm. 64. alias 22. de verbis Apostoli. *Hæc sarcina*, inquit, *non est pondus onerati, sed alæ voluntatis; habent enim & aves pennarum suarum sarcinas, portant illas in terra, portantur ab illis in cœlo.* Et Sanctus Bernardus epist. 341. sic scribit: *Leve Salvatoris onus, quo crescit amplius, eo portabilius est. Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum numerositas ipsa. Tolle eas, & reliquum corpus fertur ad ima.* Sic dis-

sis

sciplina Christi, sic suave jugum, sic onus leve, quod quo magis deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potius, quam portatur.

Probatur 3. ratione; Quia lex Evangelica est ipsa bona voluntas, & justitiæ dilectio: atqui suave est & perjucundum iis incumbere, in quæ propendet animus; pœna vero inde avocari renitente voluntate: *Nullo modo onerosi sunt labores amantium*, inquit S. Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 21. *sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, negotiantium, ludo aliquo sese oblectantium; nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut si laboretur, labor amatur*. Et capite 69. lib. de natura & gratia expendens illud Joannis: *mandata ejus gravia non sunt*, ait, *quomodo enim est grave, cum sit mandatum dilectionis? aut enim quisquis non diligit, & ideo grave est: aut diligit, & grave esse non potest*.

Dixi; Mens illa est admodum paucorum, lex autem Evangelica data est omnibus, saltem fidelibus: Ergo lex Evangelica non est reponenda in justitiæ dilectione.

Distinguo maj. Est paucorum comparate ad carnales, qui sunt in majori numero, Conc. Est paucorum, si absolute spectentur, Nego maj. Sic dicimur pauca esse grana cum palea in area permixta, quæ tamen multa sunt in horreo collecta; ut advertit Sanctus Augustinus.

Distinguo etiam minor. Lex Evangelica data est omnibus, idest lata pro omnibus, & promulgata singulis fidelibus; Conc. Recepta est ab omnibus, Nego min Scriptum quippe est de Spiritu sancto, per quem caritas diffunditur in cordibus nostris, *quem mundus non potest accipere*, Jo. 14. Nomine autem *mundi*, significat mundi dilectores, concupiscentiis carnis & oculorum servientes, ut docet S. Augustinus, tract. 74. in Joann. Porro: *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*. Rom. 8. Ergo sicut erant in lege veteri qui pertinerent ad Evangelium, ut sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui Deo serviebant in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ: ita in

 lege

lege Evangelica, plures non re, sed nomine duntaxat Christiani, ut supra dicebat S. Augustinus, pertinent ad legem veterem, utpote qui non receperint nisi litteram legis Evangelicæ, quæ est ipsis gravissimum jugum.

Instabis, atqui plures ex iis, qui justitiam diligunt, graves patiuntur difficultates contra legis Evangelicæ præcepta: ergo sub nullo respectu lex Evangelica dici potest jugum suave & leve.

Distinguo anteced. Qui justitiam diligunt, sed nondum plene & perfecte, patiuntur graves difficultates ex infirmitate carnis, quemadmodum palato male affecto cibus delicatior fit pœna, Concedo: Qui justitiam plene diligunt, patiuntur graves difficultates, quæ oriuntur ex ipsa divina lege, quæ est verus animæ cibus & refectio, Nego anteced. Nam ex Sancto Bernardo mox laudato, quo amplius crescit jugum Christi, eo portabilius est. Et sanctus Augustinus Deum alloquens, lib. 10. Confess. cap. 28. ait: *Cum inhæsero tibi ex omni me, nusquam erit mihi dolor & labor .... nunc autem, quoniam quem tu imples, sublevas eum, quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum.*

Itaque lex Evangelica est quidem verissima justitiæ dilectio, lex vitæ, vivificans & spiritum conferens; sed non in una & eadem semper mensura recipitur. Aliis tribuit ut bonum prompte & delectabiliter operentur: aliis ut, ubi difficultatem sentiunt, fidelissimis & perseverantissimis precibus, ut loquitur S. August. facilitatem a Domino impetrent, juxta illud Zach. 12. *Effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem Spiritum gratiæ & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt.* Spiritum precum in lege Evangelica futurum prædicit, ut si desit illa gratiæ copiæ, quæ primis Ecclesiæ sæculis abundabat, & etiam nunc in quibusdam exuberat, saltem præsto sit orationi Spiritus, qui adjuvet infirmitatem nostram, ut impleamus, quod jubetur.

Porro, qui ab infirmitate liberari postulat, ut quod jubetur, impleat, proculdubio præcepta legis amat; nisi enim multum amaret, gratiam pro iis implendis

tam

tam perseveranter non peteret, ut videre est in carnalibus, qui aliud a Deo non petunt, quam ut eos incolumes in hac vita conservet, & inita consilia ex sententia succedant, quia hoc unum desiderant. Jam vero quis non intelligat, eum, qui exauditus optatis potitur, quippe contra carnis & mundi illicebras fortiter pugnat, etsi ejusmodi tentationes non amet, delectari tamen quod ab iis vinci non possit?

§. V.

Utrum in Lege Evangelica dentur consilia?

R. DAntur, ut patet ex variis Scripturæ locis, Isaiæ 9. Christus prædicitur futurus Consiliarius, Matth. 19. 21. *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.* Unde Christus necessitatem præcepti non imponit, sed liberæ electioni permittit quod perfectius est, 1. Cor. 7. *De virginibus . . . . præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis;* hoc est, ut pro munere Apostoli, quod misericorditer consecutus sum, fideliter exponam mentem Dei, & saluti omnium optime consulam.

Q. 2. *In quo differt consilium a præcepto?*

Respondet S. Thomas qu. 108. art. 4. illud esse discriminis inter præceptum & consilium, quod præceptum necessitatem imponat, consilium vero det optionem; *Oportet igitur*, inquit, *quod præcepta novæ legis intelligantur esse data de his, quæ sunt necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex nova immediate introducit. Consilia vero oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum;* Consilium quippe est de meliori bono.

Q. 2. *Consilia congruuntne potius legi Evangelicæ, quam veteri?*

Affirmat sanctus Thomas laudato mox articulo, quia lex Evangelica est lex libertatis, vetus vero lex servitutis; nam ex Philosopho, quam laudat q. 108.

art. 1. ad 2. liber est, qui sui caussa est, idest, qui ex se ipso agit, nec urgetur ab extrinseco: servus vero, qui minis & metu pœnarum ad agendum impellitur: atqui homo in lege Evangelica amoris pondere, & interiori instinctu gratiæ, ut loquitur sanctus Doctor, fertur ad ea, quæ honesta sunt: in lege autem veteri agebatur timore pœne extrinsecus immisso: ergo lex Evangelica est lex perfectæ libertatis, ut dicitur Jac. 1. vers. 25. vetus vero servitutis, *& in servitutem generans*, Galat. 4. vers. 24.

Ut autem perspicuum fiat consilium congruere liberis & amicis, præceptum vero servis, duo in præcepto sunt distinguenda. Primum est ordinatio rationis ad bonum. Secundum est vis obligandi sub pœna. In primo conveniunt præceptum & consilium; Consiliarius enim æque ac præcipiens ad bonum movere intendit, nonnumquam tamen cum aliquo discrimine; dominus quippe in suum potius quam in servorum commodum præcepta dare solet; consiliarius vero, nisi velit decipere, unice consulit utilitati alterius.

Sed quoad secundum, nempe vim obligandi sub pœna, præceptum & consilium discrepant; namque consiliarius per consilium suum necessitatem non imponit: sed ita proponit quod utilius & magis expedit, ut optionem permittat, atque in eo se benevolum & amicum exhibet. At dominus ulterius progreditur, potestate sua utitur in subditos rerum utilium fastidiosos, iisque servire per minas eos compellit.

Ex hac explicatione tria manifeste sequuntur.

Primum, consilia non esse onera amanti, sed auxilia opportuna, quibus saluti suæ securius consulat, & mandata facilius expeditiusque impleat; *Præceptum in subditos fertur*, inquit S. Ambrosius lib. de viduis, *consilium amicis datur. Ubi præceptum est, ibi lex est: ubi consilium, ibi gratia.* Dominus cum auctoritate servis imperat: pater filiis benevole consulit: ait Dominus, sic volo, sic jubeo; amicus vero, tibi idem consilium do, quod mihimetipsi. Amplectamur ergo Dei consilia non solum, ut genuinos æternæ sapientiæ fœtus, sed maxime ut divinæ illius erga nos

bene-

benevolentiæ signa; qui enim illa spernit, a Deo dissentit, & adversus ejus beneficia ingratum se demonstrat.

Secundum, consilia apprime convenire statui legis Evangelicæ, minas vero imperfectioni legis veteris; cum illa spiritum dilectionis infundat, & filios in bono sapientes pariat; ista vero servos erga virtutem male affectos, timore contineat. Nam de sapiente scriptum est, Prov. 9. v. 9. *Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia; doce justum, & festinabit accipere.* Quasi quis diceret, da potum sitienti, & sumet cum aviditate; quid enim justus æque sitit ac justitiam ad quam divina consilia viam sternunt? Contra vero de servo legitur. Prov. 26. v. 19. *Servus verbis non potest erudiri; quia quod dicis, intelligit & respondere contemnit*: hoc est, frustra documenta & consilia dantur animo servili, ut qui agnitæ veritati, quam fastidit, non acquiescat; sed urgendus est auctoritate.

Tertium, inordinato affectu eum teneri, qui se intra præcepti terminos ita concludit, ut non curet an deceat, an expediat, modo per legem sibi licere audiat; is enim voluntatis inclinatione in bonum non propendet, sed ad illud timore pœnæ cogitur: atqui illud animi fastidium nascitur ex terrenorum cupiditate, sicut stomachi nausea ex noxiorum humorum redundantia; *præoccupatum nempe sæcularibus desideriis animum delectatio sancta declinat*, inquit S. Bernardus lib. 5. de Ascensione.

Q. 4. *Peccatne, qui divinis consiliis non acquiescit?*

R. In eo præcise non peccat; Quia ex Apostolo Rom. 4. v. 15. *Ubi non est lex, nec prævaricatio*: atqui consilium non est lex, nec agendi necessitatem imponit, sed optionem permittit: Ergo.

Dixi, *Præcise*; Quia qui consilium prætermittit, ut cupiditatibus suis indulgeat, carnis desideriis serviat, proculdubio peccat; transgreditur enim legem, quæ dicit Exodi 20. v. 17. *Non concupisces*: & Eccli. 18. v. 30. *post concupiscentias tuas non eas*, quod singuli, maxime vero qui in monasteriis sanctiorem vitam professi sunt, observare debent; quamvis enim eorum

statuta, nequidem sub peccato veniali per se obligent; peccant tamen contra legem naturalem & divinam, aliquando etiam cum discrimine salutis æternæ, cum ea contemnunt, aut negligunt, ut inordinatis animi affectibus serviant. Adde quod vix ista contingant sine aliorum offensione, & disciplinæ regularis imminutione.

Dices: Ergo peccat quisquis consilia legis Evangelicæ non sequitur; cum sine aliquo inordinato affectu prætermitti nequeant.

Nego sequelam, & ejus confirmationem, quem enim Christus non admisit, ut sequeretur se, Marci 5. v. 19. is absque peccato ad suos reddit annunciaturus quanta Deus ipse fecisset: contra vero excusandus non videtur, qui Christo vocanti non respondit, divitiarum amore præpeditus, Matth. 19. Unde S. Th. q. 108. art. 4. distinguit inter consilia legis Evangelicæ: alia quippe sunt generalia, & simpliciter dicta: *Quæ, quantum est de se, sunt omnibus expedientia*, sed non singulis: alia specialia & secundum quid, quæ omnibus & singulis conveniunt. Generalia vocat professionem perfectæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, quibus amputatur, quantum fieri potest, omnis mundi concupiscentia, scil. divitiarum, & carnis, ac superbia vitæ, ut animus omni cura solutus, libere Deo vacet. Sed ista consilia ita dantur toti corpori Ecclesiæ, ut ad singula ejus membra non dirigantur; nam, ut ait Apostol. si totum corpus oculus, ubi auditus? hoc est, si omnes homines monasticam vitam profiteantur, quomodo stabit humana societas?

Vera quidem Ecclesia præ Hæreticorum sectis, in hac parte enitet, cum in ejus corpore nunquam defuerint, sicut apud Pseudo Reformatos, qui perfectionem illam Evangelicam fuerint amplexi: *Sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic*, inquit Apostolus, 1. Cor. 7. Hoc unumquisque caveat solum, ne gratiæ Dei desit; permagni quippe interest Deum interius vocantem audire: quia non sine salutis periculo viam quis ingrederetur, in qua Deus se ducem non præberet. Sed pri-

præter ejusmodi consilia universim proposita, alia quæ vocantur a S. Th. consilia secundum quid, singulis speciatim dantur in lege Evangelica, nimirum abstinere nonnunquam a licitis, & ultra præceptum, v. g. misericordiæ, patientiæ, temperantiæ, progredi, quando expedit: vel ad vincendas tentationes, v. g. iræ, vindictæ, libidinis: vel ad liberius vacandum orationi: vel ad exulceratum animum proximi demulcendum, & ad spargendum bonum Christi odorem. Porro qui spernit ejusmodi consilia: ut cupiditati & inordinato affectui indulgeat, proculdubio peccat, non præcise propter consilium prætermissum, quod, ut jam diximus, per se non obligat; sed propter transgressionem legis dicentis, *non concupisces*.

Q. 5. *In quo consistit vitæ Christianæ perfectio, an in observatione consiliorum Evangelicorum potius quam mandatorum?*

R. Consistit in observatione mandatorum. Probatur ex Scriptura, Matth. 6. vers. ultimo, Christus perfectionem ponit in præcepto dilectionis proximi: *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est*. In dilectione autem proximi includitur dilectio Dei, utpote quæ sit ratio illius & motivum.

Probatur 2. Ex S. Augustino, libro de natura & gratia, cap. 70. in quo sic habet: *Charitas ergo inchoata, inchoata justitia est; caritas provecta, provecta justitia est; caritas magna, magna justitia est; caritas perfecta, perfecta justitia est . . . . quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita.* Unde concludit sanctus Doctor, virginem non debere se extollere supra conjugatam; quia licet virginitas sit donum excellentius castitate conjugali; mulier tamen nupta potest esse paratior quam virgo ad fundendum sanguinem pro Christo, & ita esse perfectior in statu conjugii minus perfecto.

Probatur 3. ratione duplici. Prima, ultimus finis est ultima cujusque rei perfectio, atqui caritas est finis legis, teste Apostolo, 1. Timoth. 1. Ergo in caritate reponenda est legis perfectio, ac proinde hominis;

nis; scopus enim legis est perficere subditos. Altera ratio; quia ut habetur in collationibus Patrum, consilia perfectæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ spectari debent veluti instrumenta, quibus perficitur caritas: „ Jejunia, inquit Abbas Moyses coll. 1. c. 7. „ vigilias, labores, corporis nuditatem, lectionem, „ ceterasque virtutes debere nos suscipere noverimus, „ ut scilicet per illas ab universis passionibus noxiis „ illæsum parare cor nostrum, & conservare possimus, „ & ad perfectionem caritatis istis gradibus innitendo „ conscendere ... Ob hoc enim quis ferramenta cu- „ juslibet artis instituere sibimet, ac præparare festi- „ nat, non ut ea possideat otiosa, nec ut emolumen- „ ti illius fructum, qui speratur ex ipsis, in nuda „ instrumentorum possessione constituat; sed ut eorum „ ministerio peritiam finemque illius disciplinæ, cujus „ hæc adjumenta sunt, efficaciter apprehendat. " In eadem sententia S. Paulinus vir Consularis, & ex opulentissimo pauperrimus propter Christum factus, cum inde celebris ubique haberetur, sic scribit epistola secunda ad Sulpitium Severum: „ Quæ nobis gratia, si „ in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de propriis „ serviamus, idest, de libero voluntatis arbitrio, ex „ toto corde nostro diligentes Deum. Quamobrem „ temporalium bonorum relictio sive distractio, non „ decursus stadii, sed ingressus, nec ut meta, sed ut „ janua est. Non enim tum vincit, cum exuitur A- „ thleta, qui ideo nudatur, ut incipiat dimicare ... „ Et natator amnem interpositum superaturus exui- „ tur; nec tamen transnatabit, nisi totius corporis „ nisu torrentis impetum scindat, & laborem natatio- „ nis exhauriat. " Igitur qui in monasterio paupertatis, & castitatis scopum, scilicet, amorem Dei non contendit, continuo exhauriens sentinam amoris proprii, ex quo crescunt elatio, ira, rixæ, suspiciones malæ, & alii caritati contrarii affectus, eum similem dixeris artifici, qui exquisitissima quæque artis suæ instrumenta comparat, eaque nitida, polita, & recte ordinata in officina diligenter servat, ita tamen ut nullum inde opus conficiat.

§. VI.

§. VI.

Utrum Lex Evangelica sit aliquando mutanda?

CErtum est præcepta moralia nunquam esse mutanda, cum pertineant ad legem naturalem, quæ ex dictis est immutabilis. Quæstio itaque esse potest duntaxat de aliis præceptis.

R. Lex Evangelica mutanda non est, nisi in fine sæculi.

Prob. 1. Ex Scriptura, Matth. 24. *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* De præceptis fidei & spei speciatim habetur, 1. Cor. 13. v. 10. & 11. quod evacuabuntur, cum venerit quod perfectum est, scil. visio intuitiva; interim vero manent fides, spes, & caritas. De præceptis etiam cæremonialibus idipsum constat ex cap. 7. ad Hebr. ubi Christus dicitur habere sempiternum Sacerdotium; atqui tandiu duratura sunt præcepta cæremonialia legis Evangelicæ, quandiu duraturum est ejus Sacerdotium, quod essentialiter ordinatur ad Sacrificium offerendum, & Sacramenta conficienda: Ergo.

Prob. 2. ratione, quam urget S. Th. q. 106. art. 4. Quia sicut lex vetus se habuit ad legem Evangelicam, ita se habet lex Evangelica ad beatitudinem, & visionem Dei intuitivam: atqui lex Evangelica proxime & immediate debuit succedere legi veteri, tanquam ejus complementum & perfectio: ergo legi Evangelicæ immediate succedet beatitudo, & visio Dei intuitiva, ac proinde durabit usque ad consummationem sæculi. Minor est evidens.

Major probatur; Finis legis erat Christus, quem venturum prædicebat, cujus passionem figurabat in Sacrificiis, cujus immensa dona & beneficia adumbrabat in Sacramentis & ceteris legalibus cæremoniis: Ergo jam præsente Christo, hoc est, veritate, & collatis donis, necesse fuit, ut umbræ, figuræ, & promissa evanescerent. Atqui similiter lex Evangelica prædicit,

ac promittit Christum rursus venturum cum gloria ; & legis suæ cultores secum assumpturum : hac fide, hac spe nos interius per gratiam, exterius per doctrinam, nutrit ac roborat ; atque ad tantam felicitatem promerendam & capiendam idoneos reddit, adeout, inquit S. Thomas, nihil possit esse in statu vitæ perfectius, nec ultimo fini propinquius, quam lex Evangelica, ac proinde immediate illi succedet visio beatifica.

TRACTATUS
DE FIDE, SPE, ET CARITATE.

Tres illæ virtutes vocantur Theologicæ ; quia virtus Theologica dicitur ea, quæ Deum habet pro objecto materiali, saltem primario, & divinam ejus perfectionem pro formali : atqui sic se habent tres illæ virtutes ; nam Fides respicit Deum ut primam veritatem ; Spes ut nostram beatitudinem ; Caritas ut summam bonitatem : Ergo vide quæ de virtutibus Theologicis in genere, & de earum differentia a moralibus dicta sunt, Tract. de Gratia pag. 258. & seq. in subdicta 1. editione.

Dixi, *saltem primario* ; Quia præter Deum alia secundario per fidem credimus, ut immortalitatem animæ rationalis, Sacramenta ; per spem speramus gratiæ auxilia : per caritatem diligimus proximum.

Juxta morem in Scholis receptum, distribuimus hunc Tractatum in tres partes, in quarum prima agemus de fide ; in secunda de spe ; in tertia de caritate.

PRI-

PRIMA PARS.

De Fide.

GRaviora fidem spectantia jam expendimus tum in Prolegomenis, tum Tract. de Gratia, ubi de Justificatione. Quamobrem hic nonnulla dumtaxat veluti spicas post messes derelictas legemus, ac primo quidem accuratius investigabimus naturam & definitionem fidei. Deinde quæremus qui sint illius actus, & quæ eorum necessitas. Tertio dicemus de peccatis fidei oppositis.

CAPUT PRIMUM.

De definitione Fidei.

DUplex in Scholis profertur fidei definitio. Alia petitur ex Apostolo Hebr. 11. quæ, cum sit a Spiritu sancto inspirata ac dictata, diligentius a nobis est exponenda. Sed quia constat terminis, metaphoricis & obscurioribus, Theologi aliam confecerunt juxta Dialecticorum regulas.

§. I.

Exponitur definitio fidei ab Apostolo tradita.

Q. 1. QUomodo fides ab Apostolo definitur;

R. Definitur Hebr. 11. vers. 1. *Sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.*

Q. 2. *Quid hic* substantia *significat?*

R. Tria. 1. Significat inchoationem, quo sensu principia dicuntur scientiæ substantia; quia virtute continent omnes conclusiones, & ab incipit omnis disci-

disciplinæ profectus: atqui similiter, inquit S. Thomas, quæst. 4. art. 1. *Prima inchoatio rerum sperandarum in nobis est per assensum fidei, quæ virtute continet omnes res sperandas;* eo enim ipso, quo firmiter credimus vera, & per Christum acquisitu possibilia, quæ dicuntur de felicitate æterna, disponimur ad illa speranda. 2. Nomine substantiæ intelligi potest fundamentum; quia sicut substantia sustentat accidentia; ita fides sustentat spem nostram: *Domus Dei*, inquit S. Augustin. lib. 2. de Trinit. cap. 7. *credendo fundatur, sperando erigitur, amando perficitur.* 3. substantia hic Græce dicitur hypostasis, idest, subsistentia; quia fides tanta certitudine bona speranda nobis repræsentat ac si jam subsisterent. Hoc sensu Apostolus, Hebr. 11. vers. 27. laudans fidem Moysis, ait, *invisibilem tanquam videns sustinuit.*

Q. 3. *Cur fides ab Apostolo vocatur argumentum; cum ipsa non sit discursiva?* Fides, *inquit S. Joannes Damascenus lib.* 4. *cap.* 12. non est inquisitivus assensus.

Respondet S. Thomas laudato art. 4. metaphoricam esse hujusmodi locutionem, in qua sumitur causa pro effectu; nempe argumentatio, quæ quærit veritatem, ac tandem parit certitudinem, efficitque ut intellectus firmiter adhæreat conclusioni demonstratæ: *Unde*, inquit S. Doctor, *ipsa firma adhæsio intellectus ad veritatem fidei non apparentem, vocatur hic argumentum. Unde alia littera* (quam sequitur S. Augustinus, lib. 13. de Trin. cap. 1.) *habet convictio; quia scilicet, per auctoritatem divinam intellectus credentis convincitur ad assentiendum iis quæ non videt;* quasi evidentissima argumentatione, & veluti digito demonstrarentur. Hine S. Chrysostomus in hunc locum sic exclamat: *Papæ, quale illud est, quod talem facit evidentiam* (nimirum credibilitatis) *qualis est, dum res ipsæ palam proponuntur?*

Q. 4. *Estne apta & conveniens ejusmodi definitio?*

R. Est aptissima & convenientissima, quia virtus recte definitur per ordinem ad suum actum; Caritas;

v. g. dicitur virtus inclinans ad diligendum Deum super omnia, & proximum sicut seipsum: temperantia quoque definitur virtus refrænans concupiscentias, & modum imponens delectationibus corporis: atqui in laudata definitione fides describitur per ordinem ad suum actum proprium, quo scilic. inchoatur vita æterna in nobis & firmiter assentimur rebus sperandis non apparentibus.

Q. 5. *Cur Apostolus fidem describit per ordinem ad res sperandas, cum pertineant ad voluntatem, fides autem sit virtus intellectus?*

R. Quia Apostolus describit fidem Christianam: atqui fides Christiana proprie & stricte sumpta, non est firmus assensus quibuslibet rebus a Deo revelatis; v. g. quod canis secutus sit Tobiam peregrinantem, & domum reversus blandimento suæ caudæ lætitiam præsetulerit. Tob. 11. quamvis enim illud & similia fide divina credi debeant, utpote quæ sint a Deo revelata; fides tamen illa proprie & stricte loquendo non est Christiana, quia res sic creditæ nec sunt sperandæ, nec diligendæ. Cur autem Apostolus res sperandas potius expresserit quam res diligendas, hanc rationem affert Angelicus Doctor, quod amor æque sit præsentium & visorum, ac futurorum & non apparentium. Beati v. g. Deum visum & præsentem diligunt, sperare vero non possunt: ac proinde fides cum sit non apparentium, debuit explicari per res sperandas, quæ nec præsentes, nec visæ esse possunt; nam ex eodem Apostolo, Rom. 8. v. 24. *Spes quæ videtur, non est spes, nam quod videt quis, quid sperat?*

Quamvis autem fides subjective sit in intellectu, describi debuit per ordinem ad actus voluntatis, ad quam sperare pertinet, quia eorum est directrix: quemadmodum enim prudentia, licet spem habeat in intellectu, definitur tamen per ordinem ad actiones voluntatis: nempe habitus recta cum ratione activus, hoc est, directivus actionum voluntatis juxta rectam rationem, adeo ut nulla sit actio bona & honesta, nisi prudenter fiat. Similiter fides Christiana residet quidem in intellectu, cum pro objecto habeat veritatem a Deo reve-

revelatam; sed tota est practica non secus ac prudentia. Unde ab Apostolo fides Christiana describitur, Gal. 5. *Fides quæ per caritatem operatur*; ita ut illius officium sit dirigere actiones voluntatis ad vitam æternam, non quidem secundum dictamen rectæ rationis; illud enim ad prudentiam pertinet; sed juxta verbum Dei, & regulas ab ipso revelatas. Quare fides idem præstat Christianis ad patriam cælestem pergentibus, quod columna nubis Judæis ad terram promissam tendentibus: sicut enim columna per diem erat nubes protegens, per noctem vero ignis lucens, & in utraque specie viam demonstrabat in horrenda solitudine, quam pes hominis non calcaverat: sicque ubi illa stetisset, Judæi castra metabantur; statim autem ut eam recedere advertèrent, castra movebant; *Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur; erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi*, Num. 9. Ita veri Christiani per fidem ambulant, quæ pro ipsis nubes est respectu eorum quæ videntur, ne in iis mentis oculos defigant, & demonstratio est rerum sperandarum non apparentium, ut ad illas nitantur, juxta illud Apostoli. 2. Corinth. 4. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt*. Ergo, qui aliter res intuetur, quam ad lumen fidei, illas in fallaci lumine intuetur, & falso de iis judicat.

Hinc Guillelmus Parisiensis in encomio fidei Tract. de moribus cap. 1. fidem sic inducit laudes suas prosequentem: *Ego sum prima vita mentis humanæ, dicente Habacuc*: Justus ex fide vivit: *Ego sum prima virtus quæ mentem humanam mortifico, & Deo subjicio: Ergo sum columna lucis, ex Ægypto erroris eruens intellectum, & protegens contra tela Hæreticorum & Philosophorum*. Adde, & contra fallacias sensuum. Porro ex his patet quam convenienter, & quam divine fidem definierit Apostolus.

§. II.

§. II.

Quomodo fides definiri possit juxta Dialecticorum Leges.

R. DEfinitur, virtus Theologica divinitus infusa, qua firmiter assentimur propter divinam veritatem, omnibus quæ Deus revelavit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit.

Priores illæ definitionis voces, *virtus Theologica divinitus infusa*, exprimunt genus proximum, in quo fides convenit cum spe & caritate; quælibet enim est virtus Theologica divinitus infusa. Adduntur vero reliquæ voces tanquam differentia, qua fides essentialiter differt a quacunque alia virtute etiam Theologica.

Cum autem per hanc definitionem satisfieri possit variis quæstionibus, quas Theologi prolixe agitant circa naturam & proprietates fidei, operæ pretium est singulas definitionis particulas diligentius expendere. Itaque

Dicitur 1. *Virtus*; quia virtus est habitus, qui facit bonum habentem se, & opus ejus bonum: atqui ejusmodi est fides; bonum enim est ac honestum credere Deo dicenti, utpote qui sit summa veritas, & laudabilis est, qui fidem illi præbet.

Dices 1. veræ virtutes sunt inter se connexæ: atqui fides manet in peccatoribus sine aliis virtutibus, ut constat ex dictis ubi de justificatione: ergo fides non est vera virtus.

Dist. maj. Sunt connexæ in perfecto gradu, Conc. In gradu imperfecto, Nego maj. Nam potest quis servare justitiam erga proximum, & nihilominus esse intemperans. Quare ex hoc argumento evincitur duntaxat peccatores non habere fidem in gradu perfecto, quod ultro concedimus.

Dices 2. Philosophi solum agnoscunt quinque virtutes intellectus, scilicet, intelligentiam, sapientiam, scientiam, prudentiam, & artem: ergo fides non est virtus intellectus.

Distin-

Distinguo conseq. Fides humana & naturalis, Concedo: Fides divina & supernaturalis, Nego conseq. Itaque fides humana non numeratur inter virtutes intellectuales, quia nititur motivo fallibili, scilicet, auctoritate hominis, qui cum sit mendax, falli & fallere potest, ac proinde fides, quæ ipsi habetur, non est certa, sed ad summum probabilis. Cum autem Philosophi non tractent de virtutibus supernaturalibus, sed de naturalibus duntaxat; mirum non est, quod non meminerint fidei Theologicæ, nec locum dederint fidei humanæ, & naturali inter mentis virtutes.

Instabis, atqui fidei divinæ potest subesse falsum: Ergo.

Probatur subsumptum. 1. Judæi, qui nihil audierant de Christo nato in urbe Bethleem, credebant fide divina illum esse nasciturum, quod tamen erat falsum. 2. Divina fide credimus consecratam esse hostiam, quam Sacerdos elevat: atqui hostia illa potest non esse consecrata. 3. Tenetur rusticus credere suo Pastori, licet aliquando contingat illum proponere falsa. 4. Deus prædixit in Scripturis quæ non evenerunt, ut subversionem Ninives, Jonæ 3. quin Job 12. dicitur immutare cor Principum, ut decipiat eos: Ergo fidei potest subesse falsum.

Nego conseq. Et ad singula subsumpti momenta respondeo.

Ad primum S. Thomas q. 1. art. 3. ad 3. respondet ante prædicationem Evangelii duo distinguenda in Judæo: alterum est fides divinis oraculis de messia venturo, & huic fidei non poterat subesse falsum. Alterum sunt conjecturæ humanæ, ex quibus falso colligebat divina oracula non cadere in Christum Dominum, aliumque expectandum, brevi tamen venturum, cum cerneret instare tempus a Prophetis præfixum; sed error ille non ex fide divina, sed ex humana conjectura nascebatur, *hoc ad fidem credentis pertinebat, post nativitatem Christi*, inquit Angelicus Doctor, *quod crederet eum quandoque nasci; sed illa determinatio temporis, in qua decipiebatur, non erat ex fide, sed ex conjectura humana.*

Ad

Ad secundum similiter respondendum, quod fide divina teneamur credere hostiam consecratam realiter continere Christum, ideoque esse adorandam; non vero quod hæc hostia, quæ elevatur a Sacerdote, sit consecrata, quia Deus id non revelavit. Unde semper adoratur sub aliqua conditione saltem tacita, ac proinde nulla in credente & adorante falsitas.

Ad tertium: tenetur quidem rusticus credere Pastori, quem putat vera enuntiare, cum tamen illud falsum sit; alias nimia inveheretur perturbatio, si cuique liceret dissentire, eo prætextu, quod Pastor fallere possit, sicut enim prudentia exigit, ut credamus eum esse revera pauperem, qui signa paupertatis præsefert, eique opem feramus, si facultas adsit, quamvis forte se pauperem mentiatur: similiter postulat, ut rustici assentiantur Pastori, quem norunt cum aliis communione esse conjunctum. Sed in hypothesi quod alicubi falsum doceat, fides illorum in hac parte non erit divina, sed humana dumtaxat, quia non nitetur veracitate divina.

Nec dicas verum esse actum misericordiæ in eo, qui eleemosynam confert ficto pauperi: ergo & in nostra hypothesi verum actum fidei divinæ; disparitas enim est inter virtutes morales & intellectuales, quod illæ conformitatem postulent dumtaxat cum recta ratione, istæ vero cum objecto. Unde etiamsi falsum sit hunc mendicum inopia laborare, ut præ se fert, recta ratio dictat ut eum pro facultate juvemus, & opus misericordiæ exercebimus practice verum, quia erit rectæ rationi consentaneum; speculative vero falsum, quia erit objecto dissentaneum. At virtus intellectualis ita essentialiter consistit in conformitate cum objecto, ut jam sit error & vitium, si objectio sit difformis; conclusio v. g. quæ elicitur ex præmissis falsis, scientia non est, quantumcunque illæ præmissæ videantur certæ & indubitatæ.

Ad quartum; multa Deus prædicit futura, sed sub conditione, v. g. si Ninivitæ non resipuerint: conditione autem non posita, effectus non sequitur; quia prædictus aut promissus non est, nisi sub illa condi-

tione. Quis enim falsitatis aut infidelitatis arguet Patremfamilias, qui mercenariis promisit denarium diurnum, si laboraverint in sua vinea, quem tamen sero denegat iis, qui per totam diem otio torpuere? quod autem non decipiat, nisi permissive & occasionaliter evincimus, contra Pseudo-Reformatos, Tractat. de Attributis, ubi de reprobatione positiva.

Dices 3. Fides ex S. Thoma q. 4. art. 5. non est vera virtus: Ergo.

Dist. antec. Fides caritate formata, non est virtus; Nego antec. Contrarium enim luculenter probat Angelicus Doctor laudato art. fides informis, & caritate destituta, ut in peccatoribus, subdistinguo: non est virtus perfecta & simpliciter dicta, Concedo: non est virtus secundum quid, hoc est, non est virtus intellectus, Nego antec. Namque ex dictis inclinat semper ad verum. Unde si scientia & ars sunt virtutes intellectuales, a fortiori fides divina, quæ supernaturalis est, quæque disponit ad justificationem, & impetrat ulteriores gratias.

Instabis: atqui fides non potest esse sine caritate; nam ex S. Thoma citata quæst. art. 3. caritas est forma fidei; atqui res esse nequit sine sua forma, sine anima rationali v. g. non existit homo: Ergo nec sine caritate existit fides, juxta illud Jacobi 2. *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.*

Nego subsumptum, cujus confirmationis distinguo maj. Caritas est forma fidei extrinseca, & accidentalis, Concedo: intrinseca & essentialis, Nego maj. Namque fides informis & formata est unus & idem habitus, qui si sit in persona caritate & gratia sanctificante instructa, dicitur fides formata: si vero in peccatore caritate spoliato, dicitur fides informis. Unde patet quod esse informe nihil sit aliud hic, quam denominatio petita a privatione caritatis; esse vero formatum, denominatio petita a caritate inexistente, quæ ideo dicitur forma a vita omnium virtutum, quia ordinat earum actus ad ultimum finem, illosque reddit meritorios vitæ æternæ; vivens enim dicitur, qui

qui seipsum movet, & principium internum illius motus, vita. Cum ergo homo per caritatem seipsum moveat in ultimum finem, merito justus dicitur vivere, & caritas, qua ornatur, vita ipsius; peccatorem vero dicimus mortuum, & fidem ejus mortuam, sicut cetera ejus bona opera, quia nec seipsum movet in Deum, a quo aversus est, nec ad eum ita tendunt actus fidei informis, & alia bona opera, ut illum promereantur. Atque hoc sensu metaphorico aquæ quiescentes dicuntur mortuæ, fluentes vero vivæ.

Dist. similiter min. res esse nequit sine sua forma essentiali, ut homo sine anima rationali, Concedo: sine forma extrinseca & accidentali, Nego min. Porro S. Jacobus non comparat fidem sine operibus cum homine sine spiritu, adeo ut quemadmodum homo mortuus & sine spiritu, non est homo; ita nec fides mortua & sine bonis operibus, sit vera fides: sed comparat eam cum corpore, quod sine spiritu adhuc existit, quamvis mortuum, quia spiritus non est quid corpori intrinsecum, sicut homini.

Dicitur 2. *Theologica*, quia illa virtus est Theologica, quæ habet Deum pro objecto materiali saltem primario, & aliquod ejus attributum pro objecto formali & motivo; atqui fides habet Deum pro objecto materiali saltem primario: Pater enim, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt res sperandæ tanquam nostra beatitudo: & divinam veritatem pro objecto formali & motivo; ideo quippe credimus Deo dicenti, quia est verax, & ipsamet veritas: Ergo.

Dices 1. Fides ex Apostolo est non apparentium; atqui lumine naturali apparet Deum existere, *invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*, Rom. 1. Ergo fides non habet Deum pro objecto materiali, ac proinde non est virtus Theologica.

R. 1. Saltem lumine naturali non apparet Deum esse trinum in personis, secundam personam esse Filium a Patre genitum, & Spiritum Sanctum ab utroque procedere: Ergo ex hac parte saltem fides est virtus Theologica. Sed omissis variis Philosophorum opinionibus

circa quæstionem, quæ in eorum Scholis agitatur, utrum scientia, fides & opinio possit simul consistere.

R. 2. Res non apparentes in mente Apostoli, esse res intuitive non visas, etiamsi abstractive cognoscantur. Ille enim ipse, qui dicit Rom. 1. divinitatem, & ejus attributa per ea quæ facta sunt, intellecta conspici, ea nihilominus invisibilia vocat. Et Heb. 11. v. 27. scribit Moysen, qui proculdubio Deum ex creaturis abstractive noverat, illum invisibilem sustinuisse tanquam visibilem, nempe per fidem: definitque universaliter v. 6. *Credere .... oportet accedentem ad Deum, quia est*, sive qui accedit, sit idiota, sive sit Theologus. Et ratio est, quia demonstratio existentiæ Dei ex creaturis non semper habetur ad manum, ad eam opus est conatu animi, industria & labore; difficultatibus identidem obnubilatur, propter quas ad fidem recurrere necesse est. Unde S. Thomas q. 2. art. 4. sic docet: „ Necessarium est homini accipere „ per modum fidei, non solum ea quæ sunt supra „ rationem, sed etiam ea, quæ per rationem cogno- „ sci possint. Et hoc propter tria. 1. quidem ut ci- „ tius homo ad veritatis divinæ cognitionem perve- „ niat ... 2. ut cognitio Dei sit communior ... pro- „ pter certitudinem. Ratio enim humana in rebus „ divinis est multum deficiens. „ Quare in forma.

Dist. antec. Fides est non apparentium, id est, eorum, quæ intuitive non videntur, Concedo: non apparentium per rationis discursum, subdistinguo: ut plurimum, Concedo: dicitur enim Eccli. 3. *plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi*: semper, Nego antec. quia credere oportet Deum existere, quod naturale lumen non fugit.

Itaque illud est discriminis inter rem præsentem intuitive visam, & rem absentem abstractive cognitam, quod res præsens intuitive visa, certius & perfectius cognosci non possit, nec proinde credi. Annon rideret amicus, quem præsentem video, loquentem audio, & cum quo confabulor, si diceret, ut crederem sibi affirmanti se esse præsentem. Visio enim intuitiva excludit omnem fidem, & obscuritatem. S. quidem Tho-

mas

mas Christum præsentem credidit, Joann. 20. sed aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, non credidit; non vidit Deum, sed credidit. At rei absentis abstractiva cognitio præterquamquod difficilius habetur, non est æque certa & constans ac lumen fidei, ejus evidentia difficultatibus obscurari potest, nec eas cito vincit, quemadmodum fides. Esto, actus scientiæ per suam evidentiam excludat actum fidei, quod S. Thomas videtur asserere q. 1. art. 5. & q. 2. art. 4. ad 2. tamen habitus scientiæ & fidei possunt in eodem subjecto simul consistere & actus proprios secundum varias subjecti circumstantias & affectiones elicere.

Dices 2. fides præter Deum, plura habet objecta; fide enim credimus Angelos, animam rationalem, septem Sacramenta & cetera gratiæ mysteria; ergo fides non est virtus Theologica.

Dist. antec. Credimus tanquam objecta secundaria, propter divinam revelationem, Concedo: tanquam objecta primaria, & independenter a divina revelatione, Nego antec. & conseq. Namque ad rationem virtutis Theologicæ, satis est quod objectum ejus primarium sit Deus, ad quem cetera referuntur; sic caritas est virtus Theologica, licet pro objecto habeat Deum & proximum; Deum quidem tanquam primarium objectum; proximum vero tanquam secundarium objectum, sed propter divinam bonitatem diligendum.

Dicitur 3. *divinitus infusa*, fides enim est donum Dei. Probaturque 1. ex Apostolo Philip. 1. vers. 29. *Vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini*. 2. Ex Traditione, quam asserit S. Augustinus contra errorem Semipelagianorum, qui docebant initium fidei esse a nobis. Consule in eam rem Tractatum de gratia pag. 387. & 388. 3. ratione Theologica; fides non est sine cogitatione; atqui ex Apostolo 2. Cor. 3. vers. 5. non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis: Ergo nec credere.

Dices: Illa virtus non est supernaturalis, quæ nititur motivo naturali: atqui fides nititur motivo naturali. Ergo non est supernaturalis.

Minor probatur. Ideo absque erroris formidine assentimur Deo dicenti, quia verax est: atqui lumine naturali novimus Deum esse veracem, omnipotentem, & perfectum in omni genere perfectionis: Ergo.

Nego min. Ad cujus confirmationem nonnulli respondent, nobis non esse evidens Deum aliquid dixisse aut revelasse, ac proinde opus esse lumine supernaturali, ut credatur.

Sed hæc responsio non satisfacit; namque primus Seraphinorum adhuc viator, cum non posset illuminari, nisi a Deo, evidenter cognovit sibi a Deo revelata mysteria, quæ credere tenebatur: nec dubitandum est quin divina revelatio aliquando clare innotuerit sanctis Patriarchis, ut Adamo, Abramo, quibusdam Prophetis, ac præsertim Apostolis. Quare rejecta illa responsione,

R. Quamvis nobis evidens sit Deum esse veracem; ea tamen quæ dixit, non sunt evidentia; unde etiamsi intellectus ex evidenti revelatione necessario judicet credibilia esse quæ dicuntur, non tamen determinatur ad actu credendum, nisi ex imperio voluntatis, *intrare quis in Ecclesiam potest nolens*, inquit S. Augustinus Tract. 36. in Joann. *sed credere non potest nisi volens*. Et S. Bernardus lib. 5. de consid. cap. 6. *Fides est voluntaria animæ quædam, & certa prælibatio nondum manifestatæ veritatis*. Itaque evidens revelatio spectari debet quemadmodum motiva credibilitatis, quæ diximus in Prolegomenis, & in Tractatu de Incarnat. esse evidenter credibilia, & efficere res fidei evidenter credibiles: atqui resurrectio Lazari v. g. & illuminatio cæci nati licet evidenter probent Christum esse Filium Dei ab eo missum, quia sunt indubitati effectus omnipotentiæ, quos Deus utpote summa veritas & bonitas adhibere non potest ad confirmandum mendacium; divinam tamen Christi personam & missionem non exhibent evidentem, sicut principium illud, *totum est majus sua parte*, evidenter demonstrat corpus esse majus brachio. Et ratio est, quia miracula, & alia Dei testimonia sunt quid mere extrinsecum rei credendæ, puta divinæ Christi personæ, nullumque

quæ ordinem ad illam habent, nisi ex Dei voluntate; contra vero laudatum principium virtualiter continet conclusionem, quæ ex eo deducitur. Porro divina revelatio quantumcunque clara & evidens, æque est extrinseca rebus revelatis, ac motiva credibilitatis. Ergo nullam eis tribuit evidentiam, nec proinde movet ad assensum.

Instabis: tam naturale est credere Deo evidenter loquenti, quam homini, quem novimus esse veracem. Ergo.

Q. 1. Argumentum illud nimis probat; æque enim concluderetur amorem Dei, & ceteros actus virtutum moralium esse naturales; quia tam naturale est colere & amare Deum, quam colere & amare parentes, & viros sapientes; & ita vincerent Pelagiani & alii gratiæ Christi hostes.

R. Itaque 2. Distinguo ant. Tam naturale est credere Deo evidenter loquenti, persuasione humana & motivo naturali, Concedo: persuasione divinà, & motivo supernaturali, Nego antec. Sic naturale est matri amare filium motivo naturali, nequaquam autem motivo supernaturali.

Dicitur 5. *qua firmiter assentimur propter divinam veritatem*. Quibus vocibus notatur objectum formale fidei; illud enim est objectum formale virtutis, quod est motivum & ratio, sub qua virtus versatur circa suum objectum materiale; objectum formale Ethicæ v. g. est dirigibilitas actionum humanorum ad honestatem, quia Ethica versatur circa actiones humanas, quatenus dirigibiles ad honestatem: atqui fides versatur circa suum objectum materiale, Deum nempe, & ea omnia, quæ nobis revelavit, quatenus sunt ab ipso revelata, eaque credit propter summam ejus veritatem: Ergo.

Hic in Schola movetur quæstio magis subtilis quam utilis, utrum ipsa revelatio ingrediatur rationem objecti formalis, & cum divina veritate moveat ad assensum; an vero sit duntaxat conditio, sine qua veritas divina non moveret, quemadmodum applicatio ignis ad lignum non est caussa inflammationis, sed conditio, sine qua ignis non combureret lignum. Alii primum af-

firmant; quia verbum Dei est motivum, & ratio, propter quam credimus, quærenti enim cur credamus mysterium Trinitatis, una est responsio, quia Deus dixit: atqui in hac responsione includitur verbum Dei, seu revelatio simul cum veritate divina: Ergo.

Alii contra contendunt, & ut videtur probabilius, revelationem esse conditionem duntaxat, sine qua non crederemus, sic enim Christo docenti credimus, quomodo discipuli Magistro: atqui verba Magistri non sunt caussa assentiendi conclusioni propositæ & explicatæ, sed solæ præmissæ, ex quibus conclusio eruitur: ergo. Sed ista sunt levioris momenti, ut diutius eis immoremur, satisque nobis est nosse quod apud omnes constet, aliud non esse formale fidei objectum, quam primam veritatem nobis revelatam.

Dicitur 5. *omnibus quæ Deus revelavit*; quibus vocibus denotatur adæquatum fidei materiale objectum; illud quippe est objectum adæquatum virtutis, circa quod virtus ita versatur, ut ad aliud se non extendat: atqui fides ita versatur circa res omnes a Deo revelatas, ut se non extendat ad alia, quantumcunque vera: Ergo objectum materiale fidei totale & adæquatum, quod communitatis vocant, sunt res omnes a Deo revelatæ: formale vero summa Dei veritas *revelans*.

Est autem aliquis ordo inter res revelatas, ut docet S. Thomas quæst. 1. artic. 1. quæ enim speranda sunt, nempe Deus & ejus possessio, primario spectantur a fide, ceteræ vero secundario & quatenus ordinantur ad beatitudinem, quam speramus, ut *Incarnatio*, septem Sacramenta, &c. Ergo Deus est primarium & attributionis fidei objectum, ceteræ vero res revelatæ secundarium: *nihil cadit sub fide*, inquit Angelicus Doctor, *nisi in ordine ad Deum; sicut etiam objectum medicinæ est sanitas, quia nihil medicina considerat, nisi in ordine ad sanitatem*.

Dicitur 6. *& nobis per Ecclesiam credenda proposuit*; quæ voces amplam præbent differendi materiam.

Ac primo quidem iis innuitur ad fidem non semper requiri, ut Deus per se cuilibet immediate revelet, quemadmodum contendunt Pseudo-Reformati, quo-

quorum errorem longe absurdissimum (docentium neminem teneri credere voci Pastoris, nisi Spiritus Sanctus ipsi intus revelet vera esse quæ audit) fuse confutavimus in Prolegomenis pag. 94. & sequentibus.

Dixi, *ad finem non semper requiri*, &c. ut innuerem immediatam revelationem aliquando esse necessariam; ut in primo Angelo, a quo inferiores credenda didicerunt, in Moyse, qui legem Israelitas docuit, & in Apostolis, per quos Evangelium in universo orbe disseminatum est.

Cum igitur Religione jam stabilita, Deus per se ipsum credenda singulis immediate non revelet, sequitur nos ad finem concipiendam aliquo medio debere certiores fieri rem fuisse a Deo revelatam, ac proinde in hoc statu præter revelationem requiri fidei propositionem.

Est autem duplex fidei propositio, alia privata, quæ solet fieri a parentibus in familia, a ludimagistro in Schola, a Parocho in Parochia, ab Episcopo in Diœcesi; alia publica, quæ fit a communi fidei Magistro, & supremo controversiarum Judice.

Ambæ illæ propositiones in quibusdam conveniunt, & in aliis discrepant. In eo conveniunt, quod utraque debeat ita auditoribus apparere credibilis, ut judicent oppositum esse incredibile & falsum: puta contrariam Pseudo-Reformatorum doctrinam. Alioquin si existimarent se habere fundamentum dubitandi, non possent firmum dare assensum: vel si doctrina Calvinistarum credibilis videretur, liceret ipsis elicere actum fidei contrarium, quod repugnat. Et hæc dicta sint propter nonnullos, qui Ecclesiæ Romanæ ita adhærent, quia in ea potest haberi salus etiam securius, ut doctrinam Pseudo Reformatorum nolint condemnare. Hæc autem condemnatio debet esse explicita in iis, qui ab hæresi redeunt; in fidelibus vero sufficit implicita.

Discrepant autem duæ illæ propositiones, 1. privata propositio quantumcumque videatur credibilis, absolute tamen potest esse falsa, cum fiat a privata persona, quæ falli potest & fallere; publica vero propositio est infallibilis auctoritatis. 2. Illa non

habet, saltem universaliter, vim cogendi contumaces, sicut ista.

Hinc nascitur gravis controversia, ad quem pertineat publica propositio. Pseudo-Reformati docent pertinere ad Scripturam sacram, in qua, inquiunt, clare continentur quæcumque Deus revelavit: Magister enim per scripta, quæ dictat discipulis, proponit quidquid vult, ut ab ipso discant: atqui unus est Magister noster Christus: ergo Christus per Scripturam sacram, quæ est verbum ipsius, nobis proponit quidquid vult credi a nobis.

Contra 1. Deus plura revelavit a nobis credenda, quæ non sunt scripta; ut docuimus in Prolegomenis, ubi de Traditione. 2. Scriptura ex magna sui parte obscura est, & explicatione indiget: ubi autem clara fuit, falsis Hereticorum interpretationibus detorquetur. Quare sicut in politicis opus est Judice, qui genuinum legis sensum contra protervos vindicet, ita & in Religione Christiana necesse est, ut quis cum auctoritate Scripturam sacram certo interpretetur, asseratque contra Hæreticos & peccatores & verbum Dei adulterantes, & errori suo ac cupiditati accommodantes; *neque enim natæ sunt hæreses*, inquit S. August. tract. 10. in Joannem, *nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temere & audacter asseritur*. 3. Nobis non constat Scripturam esse verbum Dei, nisi aliqua infallibilis auctoritas ipsi testimonium reddat: quot enim libros sacros Hæretici expunxerunt e Canone, & alios spurios obtruderunt? Annon Manichæi integrum vetus Testamentum, & plures partes novi Testamenti rejecere? Quid Lutherani & Calvinistæ etiamnunc inter se dissentiunt circa Epistolam S. Jacobi? Lutherus vimineam illam vocat, Calvinus vero illam veneratur uti verbum Dei. Denique qua via Christiani Ethnici, qui fabulas suas, & Mahumetani, qui Alcoranum anteponunt Libris sacris, suadebunt illos Libros esse vere divinos, nisi ex Testimonio indubitatæ auctoritatis? ubi autem illa auctoritas, nisi in Ecclesia?

2. Itaque in definitione fidei ultimo adduntur hæ voces,

voces, quæ Deus nobis per Ecclesiam credenda proposuit ut significetur revelationem divinam nobis non innotescere nisi per propositionem Ecclesiæ, juxta tritum illud Sancti Augustini effatum lib. contra Epistolam Fundamenti c. 4. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret auctoritas.*

Sed merito quæritur, quibus signis evidens fiat sive infidelibus, sive fidelibus tam insigne donum collatum esse Ecclesiæ, ut nec falli, nec fallere possit, auctoritatemque habeat compellendi contumaces ad parendum suis definitionibus? quod enim Catholici docent de Ecclesia, idipsum dicere potest quivis infidelis de sua secta. Mahumetanus v. g. dicet se ideo credere Alcorano, quia societas, in qua natus est, librum illum uti sacrum & divinum proponit. Unde plurimi refert, ut Christianus certis & indubitatis argumentis demonstret Ecclesiæ Christianæ eas dotes competere, quas nulla alia secta probabiliter sibi tribuere possit.

R. Vera Christi Ecclesia per motiva, quæ credibilitatis vocant, puta per prophetias & miracula, evidenter demonstrat se esse a Deo institutam ac plane divinam, proindeque veracem, & infallibilis auctoritatis. Illa enim societas nonnisi vera docet, cujus doctrinæ Deus evidens testimonium perhibet: atqui Deus per motiva credibilitatis evidens testimonium perhibet Ecclesiæ: Ergo. Consule quæ in hanc rem late prosecuti sumus Tract. de Incarn. a pag. 48. ad 66.

Nec dicas, motiva illa militare potius pro Scripturis sacris quam pro Ecclesia; namque Ecclesia coruscabat miraculis, & doctrina ejus credebatur in mundo, priusquam scripsissent Apostoli. Quin S. Irenæus testatur sua ætate, nempe tertio ineunte sæculo, quasdam nationes ad illud usque tempus fidem servasse sine Scripturis: ac proinde miracula, & alia credibilitatis motiva litteris Apostolorum non favent, nisi mediante Ecclesia, hoc est, quatenus Ecclesia jam in culmine auctoritatis posita, ut loquitur S. Augustinus, proponit libros sacros uti continentes eam ipsam doctrinam, quam ubique sparserat, priusquam adornarentur a

Dixi, *litteris Apostolorum*; certum est enim oracula Prophetarum evincere libros illorum esse divinos.

Ergo Ecclesia sine scripto docebat, & credebatur propter motiva credibilitatis, se esse columnam & firmamentum veritatis, se accepisse claves regni cælorum, ut quæcunque solveret, aut ligaret super terram, rata haberentur in cælis; qui illam audiret, Christum audire, & qui sperneret, Christum quoque spernere, atque adeo habendum ut Ethnicum & Publicanum.

Ergo Ecclesia testimonium antecedenter non accipit a Scripturis, sed consequenter duntaxat & ex hypothesi, quod admittantur ab iis, quos docet, respectu quorum utitur argumento ad hominem, ut vocant, nempe ex concessis Scriptura sacra est verbum Dei; atqui scriptura sacra tribuit Ecclesiæ infallibilem auctoritatem, visibiles notas præbet, quibus certo secernitur vera Christi Ecclesia a sectis Hæreticorum & Schismaticorum, quæ se falso Christianas vocant. Sed si quis fidem denegaverit Scripturis sacris, nihilominus Ecclesia auctoritatem suam, & cetera insignia tuebitur ex motivis credibilitatis; & ex constanti Traditione demonstrabit nihil quidquam nunc se docere, quod non docuerint, & miraculis confirmaverint Apostoli, & primi ejus Pastores: ac proinde non est vitiosus circulus, quo Scriptura probatur per Ecclesiam, & Ecclesia per Scripturam, ut demonstravimus in Prolegomenis pag. 159. Porro quæ hic summatim colligimus, pluribus capitibus, sed distinctis Paragraphis probata sunt in iisdem Prolegomenis, ad quæ Lectorem remittimus.

Dices: mens necessario assentitur propositioni evidenter veræ, atqui plures Judæi, ac Gentiles non assentiebantur signis & virtutibus, quæ per Apostolos & eorum successores videbant fieri; ergo signa illa non erant evidenter vera, nec sufficienter reddebant credibilia, quæ docebantur.

Distinguo majorem: Mens necessario assentitur propositioni evidenter veræ, si attendat, ut par est & eam percipiat, Concedo: si negligat, & ex pravo voluntatis affectu alio avocetur, Nego majorem: qui

enim

enim præmissas demonstrationis non perpendit, nec ponderat, facile negat consequentiam, quæ ex iis evidenter elicitur. Porro Judæi & Gentiles increduli, illi nimis addicti legalibus, istis suis superstitionibus, satis non attendebant ad ea, quæ fiebant & dicebantur ab Apostolis.

Instabis: atqui Scribæ & Pontifices Judæorum prævio diligenti examine comprobarunt cæcum a nativitate, fuisse a Christo illuminatum, Jo: 9. adeo persuasi fuerunt veram fuisse Lazari resurrectionem, & minime fictitiam, ut cogitaverint ipsum interficere, Jo: 12. & de claudo, quem sanaverat S. Petrus Act. 4. sic pronuntiarunt: *Notum signum factum est per eos ... manifestum est, & non possumus negare*, neque propterea crediderunt. Ergo.

Dist. ant. Non crediderunt, & in eo peccarunt contra prudentiam & rectam rationem, Conc. non crediderunt defectu motivi sufficienter demonstrantis doctrinam Christi esse omnino credibilem. Nego ant. Ex hoc enim argumento solum concludi potest, satis non esse ad credendum, quod objectum evidenter credibile proponatur; sed insuper requiri, ut voluntas pie afficiatur ad credibilia, determinetque intellectum ad assensum; nam ex dictis, nemo credit nisi volens, actus fidei est liber, & minime necessarius: Atqui sola gratia voluntatem disponit, frangit ejus duritiem, & aperit corda audientium, ut intendant iis, quæ extrinsecus proponuntur juxta illud Act. 16. vers. 14. cujus (Lydiæ) *Dominus aperuit cor intendere iis, quæ dicebantur a Paulo*. Et cap. 13. vers. 18. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam*.

Q. 2. *Estne necesse fieri Ecclesiæ novam revelationem, ut dogmata fidei definiat, infallibiliterque proponat uti veritates a Deo revelatas?*

R. Minime; quia Christus omnia, quæ ad Religionem Christianam pertinent, Apostolis immediate revelavit, Jo: 15. v. 15. *Omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis*. Cap. 16. v. 13. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veri-*

veritatem. Et cap. 14. v. 26. *Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* Act. 15. Apostoli congregati ad finiendam controversiam circa legalia natam, non novam revelationem a Deo expectant, sed ex Scriptura, & ex iis quæ contigerant, ex quo Evangelium fuerat promulgatum, judicium ferunt, *conveneruntque Apostoli & Seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit, &c.* Quibus notatur studium & diligentia Apostolorum ad explicandum quod jam revelatum fuerat: & hunc morem hactenus Ecclesia observavit in Conciliis Generalibus, in quibus Patres Scripturam & Traditionem consulunt, priusquam aliquid statuant circa motas controversias.

Q. 3. *Quomodo ergo Ecclesia infallibiliter proponit, cum nova ei non fiat revelatio?*

R. Auxilio Spiritus sancti, quem Christus promisit nunquam ei defuturum, Matth. 28. v. ult. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Quæ verba non solum Apostolos, sed & eorum successores evidenter spectant; cum Apostoli non essent victuri usque ad consummationem sæculi, nisi in suis successoribus. Plura vide in Prolegomenis cap. 9. §. 1. de infallibilitate Ecclesiæ.

§. III.

Consectaria quædam colliguntur ex definitione Fidei.

Ex definitione fidei superioribus Paragraphis elucidata, plura veluti necessariæ conclusiones deducuntur.

1. Quod fides sit una specie, juxta illud Eph. 2. *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.* Quia omnis habitus vel actus speciem desumit ab objecto formali, adeo ut si unicum habeat objectum formale, sit unus specie habitus vel actus; caritas v. g. sive tendat in Deum, sive in proximum, una est specie virtus, quia unicum ejus objectum formale est bonitas divina: atqui fides unicum habet objectum formale:

sci-

ſcilicet primam veritatem: Ergo fides ſive ſit informis, ſive formata, viva, aut mortua, implicita, aut explicita, ſpecie & eſſentialiter una eſt, aliquando quidem imperfecta, aliquando vero perfecta, quemadmodum homo idem eſt eſſentialiter; ſive ſit puer, ſive adoleſcens, ſive juvenis.

2. Fides Theologica non reperitur in Hæreticis, neque in Beatis, neque in damnatis.

Non in Hereticis, quamvis plura myſteria credere videantur, quia carent motivo formali fidei, quod eſt prima veritas per Eccleſiam credenda proponens. Unde ſicut cognitio eclypſis Lunæ non eſt ſcientia in ruſtico, quia ignorat cauſſam hujuſce effectus: ita fides, qua Hæreticus credit v. g. myſteria Trinitatis & Incarnationis, non eſt fides Theologica & ſupernaturalis; quia ad credenda illa myſteria non movetur veritate divina, ſed perſuaſione humana: Sic qui vel unum hominem non diligit, neque Deum, neque alios homines caritate diligit, ſed dilectione mere humana, juxta illud 1. Jo: 4. v. 20. *Si quis dixerit quoniam diligit Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt.*

Non in Beatis: tum quia viſio Dei intuitiva omnem excludit obſcuritatem: tum quia fides eſt rerum ſperandarum; atqui Beatis nulla eſt res ſperanda, cum poſſideant quod in via ſperaverant. Et hæc ratio efficaciter concludit pro damnatis, etiam iis, qui fidem ad extremum vitæ ſervarunt, quia in illis omnibus nulla ſupereſt ſpes, ſed mera deſperatio.

In animabus vero, quæ in Purgatorio detinentur, fides agnoſcenda eſt, utpote quæ adhuc beatitudinem ſperent, & eam obſcure cognoſcant.

Dices 1. Idem judicium ferri debet de Hæreticis, qui unum aut alterum dumtaxat fidei articulum non credunt, ac de Theologo, qui cum in aliqua parte erret, in ceteris tamen recte ſentit; & de quolibet fideli, qui ſemel aut bis peccavit contra aliquam virtutem, puta ſobrietatem: atqui nec Theologus, nec fidelis amittunt habitum, quo inſtructi erant, ille Theologiæ, iſte ſobrietatis: Ergo nec Hæreticus habitum fidei Theologicæ reſpectu eorum, quibus aſſentitur.

Ne-

Nego maj. Disparitas est: 1. quoad Theologiam; quia in Theologia diversa sunt media, quibus applicantur propositiones fidei singulis ejus conclusionibus: sæpius autem contingit tyronem Theologum defectu medii, non videre connexionem quarundam conclusionum cum principiis fidei; & ideo eas negare, cum tamen aliis firmiter adhæreat, quia suppetunt ei rationes, per quas certo eas deducit ex propositionibus revelatis. At in materia fidei auctoritas Ecclesiæ est unicum medium, quo nobis constare possit aliquid esse a Deo revelatum, ac proinde Hæreticus, qui existimat Ecclesiam falli circa fidei articulum, quem non vult credere, nullum habet medium infallibile ad assentiendum aliis articulis, & ita eos credit ex proprio judicio & naturali persuasione, nullatenus vero ex fide Theologica.

Quoad vero morales virtutes, vel sunt infusæ & supernaturales: vel sunt acquisitæ & naturales. Si primum, pereunt per quemlibet actum lethaliter malum: quia actus ille, utpote actualis aversio a Deo, destruit unionem cum Deo, scilicet gratiam sanctificantem, seu caritatem, in qua omnes virtutes morales infusæ radicantur. Si secundum, distinguendum est cum S. Th. q. 5. art. 3. ad tertium, duplex motivum in virtutibus moralibus acquisitis: aliud est generale, & omnibus virtutibus commune, nempe obedire Deo præcipienti, a qua generali obedientia qui per contemptum recedit, omnem veram virtutem amittit, quia virtus nec esse, nec concipi potest sine communi & transcendentali illa obedientia: aliud vero est motivum proximum, cuilibet virtuti acquisitæ proprium, scilicet specialis honestas, quæ in quolibet actu virtutis refulget: ejusmodi autem honestas, cum sit intrinseca actui, tam multiplex est, quam ipse actus, ac proinde fieri potest, ut quis hanc sobrietatis honestatem non intendat, absque eo quod censeatur abjicere omnem sobrietatem, quemadmodum si quis oderit vel unum hominem, caritatem prorsus amittit, quia recedit a bonitate divina quæ est unicum caritatis motivum extrinsecum singulis caritatis actibus, nec pro-

proinde in illis dividitur, ſicut honeſtas moralis in actibus virtutum moralium.

Dices 2. Beati credunt futuram corporum reſurrectionem, & nonnulla identidem Deus ipſis revelat; ergo in Beatis eſt fides Theologica.

Nego conſequentiam; Quia ſublato primario objecto virtutis, tollitur ipſa virtus: atqui res ſperandæ ſunt primarium objectum fidei Theologicæ. Ergo. Beati itaque, cum intuitive videant primam veritatem, neceſſario & abſque ſpeciali virtute aſſentiuntur iis, quæ ipſis evidenter revelat.

3. Fides a tempore Apoſtolorum non crevit quoad ſubſtantiam, quia fides non poteſt creſcere quoad ſubſtantiam, niſi fiat Eccleſiæ nova revelatio, cum motivum fidei ſit divina revelatio: atqui ex dictis §. præcedenti, a tempore Apoſtolorum non fit Eccleſiæ nova revelatio: Ergo.

Dixi 1. *a tempore Apoſtolorum;* namque certum eſt ad Adamo uſque ad Chriſti tempus, quod dicitur Gal. 4. plenitudo temporis, quia fidei myſteria tum plenius fuerunt revelata; Deum plura revelaſſe, novos identidem exaratos fuiſſe libros, quos fide divina credimus eſſe ſacros. Cum autem Apoſtoli poſt aſcenſionem Chriſti plura ſcripſerint afflatu Spiritus ſancti, vel hoc uno argumento adducimur ad credendum ipſos revelationem accepiſſe, non ſolum ex ore Chriſti Domini, ſed etiam interiori inſpiratione Spiritus ſancti, juxta illud Joann. 16. v. 23. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

Quin S. Thomas q. 1. art. 7. vult aliquo ſenſu dici poſſe articulos fidei a tempore Adami non creviſſe quoad ſubſtantiam, quatenus nempe omnia, quæ ſucceſſu temporis revelata ſunt, implicite continebantur in iis, quæ credidit Adamus, quemadmodum omnes concluſiones continentur in primis principiis.

Ad prima autem fidei principia pertinet quod credatur, Deum exiſtere, & providere hominum ſaluti, ut habetur Hebr. 11. *Credere .... oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Quem textum expendens Angelicus Doctor, ſic ſcribit:

bit: *In esse divino includuntur omnia, quae credimus in Deo aeternaliter existere, in quibus nostra beatitudo consistit. In fide autem providentiae includuntur omnia, quae temporaliter a Deo dispensantur ad hominum salutem, quae sunt via in beatitudinem.*

Dixi 2. *Quoad substantiam*; certum enim est Ecclesiam, ea quae ab Apostolis fuerunt obscurius tradita, in dies magis explicare & contra nascentes haereses clarius proponere; sic definiit ratum esse Baptismum ab Haereticis collatum, cum S. Cyprianus, & plures alii de eo ambigerent. Sic in variis Conciliis accuratius & distinctius exposuit quae revelata sunt, atque adeo credenda circa mysteria Trinitatis, Incarnationis & Gratiae: Ad quae respiciens Vincentius Lirinensis commonitorio 1. cap. 27. scribit, „ quod est, „ *depositum custodi*, 1. *Tim.* 6. id est, quod tibi cre„ ditum est, non quod a te inventum: quod accepi„ sti, non quod excogitasti: rem non ingenii sed do„ ctrinae: non usurpationis privatae, sed publicae Tra„ ditionis, rem ad te perductam, non a te prolatam: „ in qua non auctor debes esse, sed custos; non insti„ tutor, sed sectator, non ducens, sed sequens. *De„ positum*, inquit, *custodi*, Catholicae fidei talentum „ inviolatum, illibatum conserva. Quod tibi creditum „ est, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Au„ rum accepisti, aurum redde: nolo mihi pro aliis „ alia subjicias, nolo pro auro impudenter plumbum, „ aut fraudulenter aeramenta supponas; nolo auri spe„ ciem, sed naturam plane ... doctrina esto spirita„ lis tabernaculi Beseleel, pretiosa divini dogmatis „ gemmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, „ adjice splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur „ te exponente, illustrius, quod antea obscurius cre„ debatur. Per te posteritas intellectum gratuletur, „ quod ante vetustas non intellectum venerabatur, ea„ dem tamen quae didicisti, doce, ut cum dicas no„ ve, non dicas nova „: Cap. 3. in exemplum semen adducit, quod idem manens germinat, crescit, folia explicat, tandemque in messem maturescit: unde sic concludit: „ quodcunque igitur in hac Eccle-

„ fiæ Dei agricoltura fide patrum factum est, hoc
„ idem filiorum industria doceat, excolatur & observe-
„ tur, hoc idem floreat & maturescat, hoc idem pro-
„ ficiat & perficiatur. Fas est enim ut prisca illa cæ-
„ lestis Philosophiæ dogmata processu temporis limen-
„ tur, poliantur; sed nefas est ut amittantur, nefas
„ ut detruncentur, ut mutilentur. Accipiant licet evi-
„ dentiam, lucem, distinctionem; sed retineant neces-
„ se est plenitudinem, integritatem, proprietatem.
„ *Et c.* 32. Christi vero Ecclesia sedula & cauta de-
„ positorum apud se dogmatum custos, nihil in his
„ unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, non
„ amputat necessaria, non apponit superflua, non
„ amittit sua, non usurpat aliena; sed omni industria
„ hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque re-
„ tractando, si qua illa sunt antiquitus informata &
„ inchoata, acuat & poliat: si qua jam expressa &
„ enucleata, consolidet, firmet: si qua jam confirma-
„ ta & definita, custodiat. «

Dices: ex S. Gregorio hom. 16. in Ezech. quanto mundus ad extremum ducitur, tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur: ergo doctrina Religionis Christianæ aliunde est petenda, quam a veteribus.

Distinguo ant. Quanto mundus ad extremum ducitur, hoc est, ad extremam ætatem, quæ cœpit in Christo, juxta illud Apostoli 1. Corinth. 10. *in quos fines sæculorum devenerunt*, Concedo: quanto ad extremum, scilicet ultimæ ætatis mundi, quam immediate sequetur omnium resurrectio, & judicium universale, subdistinguo: aditus scientiæ largius aperitur respectu multitudinis, quia plura in dies ab Ecclesia definiuntur, & explicite credenda proponuntur, Concedo: respectu omnium Pastorum, & maxime Apostolorum, quasi non cognoverint explicite quidquid in Scripturis & Traditione continetur, Nego ant. Itaque distinguendum est inter capita seu duces multitudinis, & ipsam multitudinem. Generatim loquendo; Principes & optimates in quolibet statu naturæ corruptæ quo fuerunt Christo propinquiores, eo plura cognoverunt, & explicite crediderunt, ut Apostoli in nova

lege, Joannes Baptista limes veteris legis; & veluti lucifer Solem justitiæ immediate præcedens, plusquam Propheta fuit, Matth. cap. 11. David Spiritu sancto afflatus scribit Psalm. 118. supra senes & omnes docentes se intellexisse; Abraham anterioribus Patriarchis plenius percepit mysteria fidei. Ita S. Thomas q. 1. art. 7. ad quartum. *Ultima consummatio gratiæ*, inquit, *facta est per Christum, unde & tempus ejus dicitur tempus plenitudinis*, Gal. 4. *& ideo illi*, *qui fuerunt propinquiores Christo*, *vel ante*, *sicut Joannes Baptista*, *vel post*, *sicut Apostoli*, *plenius mysteria fidei cognoverunt*. Et in argumento *sed contra*, confirmat suam sententiam auctoritate S. Gregorii citata homil. 16. in Ezech. cujus hæc verba refert: *secundum incrementa temporum crevit scientia sanctorum Patrum; & quanto viciniores adventui Salvatoris fuerunt, tanto sacramenta salutis plenius perceperunt*.

Quod vero spectat multitudinem, quæ communiter scientiam salutis non accipit, nisi sollicitudine & industria Pastorum, dubium non est quin plura discat, quo remotior est a Christo, cum successu temporis magis ac magis elucidentur, quæ obscurius revelata sunt in Scripturis & Traditione: & sicut novæ in dies oriuntur difficultates & controversiæ, ita multiplicentur Ecclesiæ definitiones.

Dixi, *generatim loquendo*; extraordinarie enim fieri potest, ut nonnulli remotiores plura cognoverint: tum ex speciali Dei privilegio, quod præsumere licet fuisse concessum Moysi & Isaiæ: tum ex aliorum incuria ac negligentia, qui veluti in meridiana luce oculos claudunt, & obdormiunt.

Ergo merito proscripta est ab Academia Parisiensi anno 1665. & postmodum a Clero Gallicano an. 1700. sequens quorundam Modernorum propositio: *Puto omnia esse hodie melius examinata; hanc ob rem in omni materia, & præcipue in morali libentius juniores, quam antiquiores lego, & sequor . . . . doctrina fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus petenda*. Contra quam propositionem sic insurgunt sacri Antistites. *Hæc propositio est temeraria*, *scandalosa*, *perniciosa*,

ciosa, erronea, Sanctis Patribus, & antiquis Doctoribus contumeliosa; spreta in moribus Christianorum componendis, necessaria Scripturarum ac Traditionum auctoritate & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones & doctrinas, Christo prohibente, stabiliendas.

Ergo novitas doctrinæ in iis, quæ spectant fidem & mores, præsefert speciem falsitatis; & ideo vitanda juxta illud mandatum Apostoli 1. Tim. 6. v. 20. *Timotheo, depositum custodi, devita profanas vocum novitates.* Ex quibus verbis sic infert Vincentius Lirinensis 1. commonitorii c. 26. *si profana est novitas, sacrata est vetustas.* Et cap. 9. *id enim est proprium Christianæ modestiæ & gravitatis, non sua posteris tradere, sed a majoribus accepta servare.*

CAPUT II.

De interno actu Fidei.

Circa internum fidei actum, duo a nobis sunt expendenda. Primum, quæ sit ejus natura & proprietates. Alterum, quæ & quanta ejus necessitas.

§. I.

De definitione, & proprietatibus interni actus Fidei.

Q. 1. Quid *est internus Fidei actus?*

R. Est firmus mentis assensus rei revelatæ ab Ecclesia propositæ, propter primam veritatem Responsio constat ex dictis, §. 2 de definitione fidei

Q. 2. *Quot requiruntur ad illum assensum?*

R. Quinque vulgo numerantur actus necessario prærequisiti, ut mens firmum præbeat assensum rei revelatæ. Primus est perceptio eorum, quæ prædicantur: nam ex Apostolo, Rom. 10. vers. 17. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Secundo est,

men-

mentis inquisitio & examen, utrum qui verba facit; fidem mereatur? nam *Qui credit cito, levis corde est*. Eccli. 19. vers. 4. assensus fidei, utpote actus virtutis, debet esse prudens. Tertius est judicium, quo mens, ponderatis motivis credibilitatis, v. g. prophetiis, miraculis, certo judicat omnino credibilia esse, quæ dicuntur. Quartus est alterum judicium, quæ mens non solum judicat rem esse credibilem, sed decernit hic & nunc esse credendam, quemadmodum ad eliciendos actus aliarum virtutum, puta misericordiæ, satis non est quod mens judicet laudabile esse opem ferre proximo indigenti; sed insuper requiritur ut decernat hic & nunc ei opitulandum. Quintus est actus voluntatis, qui dicitur pia affectio & credulitatis affectus, quo voluntas imperat intellectui, ut firmum veritati revelatæ & sufficienter propositæ assensum præbeat, nam ex sancto Augustino, lib. de prædestinat. Sanctor. cap. 5. *Credere, vel non credere est in arbitrio voluntatis humanæ*. Et ratio est, quam capite præcedenti §. 2. attulimus, scilicet, quod veritas proposita, quantumcunque credibilis appareat, maneat semper obscura & inevidens, nec proinde necessario mentem determinet ad credendum, quemadmodum conclusio, quæ evidenter deducitur ex principio per se noto, per sui evidentiam intellectum cogit ad assensum.

Q. 3. *Estne necesse ad eliciendum actum fidei, ut præcedat judicium certum de credibilitate rei credendæ?*

R. Constans est Catholicorum doctrina agnoscendum esse ejusmodi judicium tanquam necessarium: tum quia ex Apostolo, Hebr. 11. fides est argumentum, seu convictio rerum sperandarum; tum quia assensus fidei debet esse prudens: ad prudentiam autem requiritur certitudo saltem moralis, alias non esset virtus mentis, sed opinio dumtaxat. Unde merito Innocentius XI. anno 1679. damnavit hanc propositionem: *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabili revelationis, immo cum formidine, qua quis formidet ne non sit locutus Deus*. Definitioni Summi Pontificis subscripsit Clerus Gallicanus anno 1700. his verbis: *Hæc propositio scandalosa est*,

per-

perniciosa, & Apostolicam fidei definitionem evertit. Sed de evidentia motivorum credibilitatis ex professo egimus, Tract. de Incarn. pag. 47. & seq.

Q. 4. *Omnes illi actus ad assensum fidei prærequisiti, suntne supernaturales?*

R. 1. Tres primi actus possunt naturaliter elici; cum objecta eorum sint naturalis ordinis, & solo lumine naturali percipi possint; quivis infidelis, v. g. naturaliter audit & percipit, quæ ab Evangelii præcone dicuntur; utrum autem hæc ita se habeant, naturaliter potest perpendere miracula ac prophetias, quæ in confirmationem proferuntur, & ex iis judicare quod Evangelium sit credibile; hæc enim duo lumine naturali nota sunt, scil. vera miracula, verasque prophetias esse a Deo, & Deum optimum maximum iis mendacium confirmare non posse. Non est tamen negandum quin Deus gratia sua aliquando inclinet corda hominum ad audiendum Concionatores, & ad perpendenda quæ in doctrinæ confirmationem proferuntur, ut Act. 16. v. 14. habetur de Lydia: *Cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo.*

R. 2. Quartus actus, quo mens judicat hic & nunc esse credendum, censeri debet supernaturalis, cum inde exurgat pia voluntatis motio, & credulitatis affectus, qui ex mox dicendis est supernaturalis, favetque Conc. Arausic. II. can. 7. in quo sic habet: *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem vitæ æternæ pertinet, cogitare ut expedit, vel eligere posse confirmat absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, hæretico fallitur spiritu.*

Confirmatur responsio ex constanti Theologorum doctrina, qua docent virtutibus moralibus infusis respondere in intellectu prudentiam infusam, qua dirigantur in suis actibus supernaturalibus, ad quos non pertingit prudentia naturalis & acquisita.

R. 3. Pia voluntatis affectio, seu credulitatis affectus, est supernaturale Dei donum. Responsio est de fide. Probaturque 1. ex Scriptura Joan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater ... traxerit eum*, Rom. 9. *Non volentis, neque currentis, sed est miserentis est Dei;*

2. Ex

2. Ex can. 7. mox laudato Concilii Arausicani II. quo damnantur Semipelagiani, asserentes initium fidei esse a nobis, quatenus voluntas nostra debet esse parata ad assentiendum divinæ revelationi. 3. Ex sanctis Patribus: *Credere*, inquit sanctus Augustinus, lib. de prædest. Sanctorum cap. 5. *vel non credere est in arbitrio voluntatis humanæ, sed præparatur voluntas a Domino*. Et enchiridion, cap. 1. expendens verba Apostoli, *non volentis ... est*, sic scribit; *restat ut propterea dictum intelligatur*, non est volentis, &c. *ut totum Deo detur, qui hominibus voluntatem præparat adjuvando, & adjuvat præparatam*. Et S. Fulgentius, lib. de Incarnat. & Gratia cap. 18. *ut velimus credere*, inquit, *misericordiæ prævenientis illuminamur dono*.

Q. 5. *Firmus ille fidei assensus estne simplex, seu complexa mentis operatio, an judicium, an discursus?*

R. 1. Non est mera apprehensio; quia apprehensio sive simplex, sive complexa, est prima mentis operatio, neque affirmans, neque negans, ut si quis apprehendat illos terminos, *Deus justus*, *Deus injustus*, nihil affirmando aut negando: atqui per assensum fidei affirmamus quid sit Dei proprium v. g. quod sit justus & negamus quid sit ab eo alienum, puta quod sit injustus: ergo assensus fidei non est mera apprehensio: Difficultas solum est, utrum sit discursivus, pertineatque ad tertiam mentis operationem.

R. 2. Assensus fidei non est discursivus, nisi virtualiter.

Probatur; Assensus discursivus elicitur ex alio præcedenti assensu dato præmissis, v. g. ex præmissa fidei propositione, Christus est homo, cui assentior utpote quæ sit expresse revelata, elicio contra Apollinarem hunc assensum, ergo Filius Dei assumpsit animam rationalem; quia homo essentialiter est animal rationale; prior assensus est judicium, & posterior est discursus Theologicus: atqui assensus fidei non elicitur ex alio præcedenti assensu dato præmissis; sed mens apprehensis hisce terminis: *Deus in dicendo vera dixit*, statim absque illatione & discursu assentitur propo-

posi-

positioni a Deo revelatæ: Ergo assensus fidei non est discursus, sed judicium.

Confirmatur. Deus cum homini loquitur, non rationes, sed instar Judicum solam opponit auctoritatem, cui mens humana omne debet obsequium: *Nec dicebat aliter*, inquit Lactantius, lib. 3. Instit. cap. 12. *ut cum Deus ad hominem loqueretur, argumentis assereret suas voces, tanquam ei fides non haberetur; sed ut oportuit, est locutus quasi rerum omnium maximus Judex, cujus non est argumentari, sed pronuntiare verum.*

Dices: Sicut mens non assentiretur huic propositioni, Christus est risivus, nisi prius cognosceret Christum esse hominem; ita nec judicaret Christum esse hominem, nisi perspicuum ipsi esset, Deum illud dixisse, & in dictis esse veracem: atqui prior assensus est illativus, ac discursivus: ergo & posterior.

Nego maj. & paritatem: Nam motivum proximum & immediatum hujus assensus: ergo Christus est risivus, non est divina revelatio, sed connexio hujusce propositionis cum alia immediate revelata, nempe Christus est homo; ac proinde prius cognoscatur & credatur necesse est Christum esse hominem, quam ex ea eliciatur Christum esse risivum. Contra vero motivum proximum & immediatum assensus fidei, est prima veritas, seu revelatio, per quam immediate res proposita est credibilis & actu creditur; & sicut facultas visiva uno actu fertur in colores & lucem, per quam sunt visibiles; ita mens unico assensu adhæret huic propositioni revelatæ, Deus est prima veritas, quæ proculdubio non elicitur ex nulla præmissa prius cognita.

Instabis: Atqui ex ista propositione eliciuntur ceteri assensus fidei, quemadmodum prima principia in scientia cognoscuntur absque discursu, sed ex iis eliciuntur omnes conclusiones; ideo enim fide divina creduntur quæ Deus dixit, quia Deus est prima veritas, & in dicendo infallibilis auctoritatis.

Nego subsumptum. Non enim credimus Deo dicenti, Christus est Deus, quia Deus dixit se esse pri-

mam veritatem, ita ut prior propositio non sit credibilis, nisi propter connexionem, quam habet cum posteriore; sed immediate eam credimus propter primam veritatem in illa relucentem; sicut facultas visiva per unam & eandem visionem percipit colores & lucem, per quam colores sunt visibiles.

Dixi: *Assensum fidei non est discursivum nisi virtualiter:* Quia sicut scientia Angelorum, licet non sit formaliter discursiva, cum uno & eodem actu percipiat conclusiones in principiis, & principia in conclusionibus: æquivalet tamen discursui, & absque imperfectione se extendit ad ea omnia, quæ mente non possumus assequi, nisi successive procedendo a noto ad ignotum. Similiter assensus fidei, quamvis simul terminetur ad rem revelatam, tanquam ad objectum materiale, & ad primam veritatem revelantem, tanquam ad objectum formale; virtualiter tamen continet hunc discursum: illud est vero & omnino credendum, quod est a prima veritate revelatum: atqui prima veritas revelavit Christum esse Deum: Ergo.

Q. 6. *Assensus fidei estne certior scientia, & qualibet alia virtute intellectuali?*

Nota triplicem esse certitudinem, scilicet objectivam, formalem, & subjectivam. Certitudo objectiva, est firma & constans veritas objecti, quod cognoscitur. Formalis est firma veritas medii seu rationis, per quam objectum cognoscitur, sicut existentia creaturarum est certum medium & firma ratio, per quam cognoscimus Deum existere. Certitudo subjectiva est firma mentis adhæsio objecto suo.

Certum est assensum fidei non esse certitudine objectiva certiorem scientia, v. g. Theologica, metaphysica, aliisque virtutibus intellectualibus; quia Deus æque est primarium objectum Theologiæ & metaphysicæ, ac fidei: atqui Deo nulla esse potest veritas firmior ac constantior: Ergo difficultas solum superesse potest de certitudine formali, seu medii & & subjecti.

R. 1. Assensus fidei est certior certitudine formali, seu medii assensu cujuslibet scientiæ, quia nititur medio,

dio, seu motivo certiore, & magis infallibili, nempe prima veritate.

Dices 1. Lumen naturale quo nituntur omnes scientiæ, est æque certum ac lumen fidei, cum utrumque sit a Deo: Ergo.

Nego antec. Quia sicut principia, ex quibus eliciuntur conclusiones, sunt certiora ipsis conclusionibus; ita prima veritas, cujus lumen rationis est impressio quædam & participatio, infinite certior est lumine rationis. Adde nonnulla quandoque rationi apparere certa & evidentia, quæ tamen vera non sunt. Unde S. Thomas q. 4. art. 8. ad secundum scribit, quod etsi visio ceteris paribus sit certior auditu, nihilominus, *Si ille*, inquit, *a quo auditur, multum excedit visum videntis, sic certior est auditus, quam visus. Sicut aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quam de eo, quod sibi secundum suam rationem videtur. Et multo magis homo certior est de eo, quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo, quod videt propria ratione, quæ falli potest.*

Dices 3. Illa cognitio est certior, quæ dubitationem non admittit: atqui scientia non admittit dubitationem, assensus vero fidei admittit saltem involuntariam: Ergo scientia est fides certior.

Dist. min. assensus fidei dubitationem admittit ex parte subjecti propter rei revelatæ inevidentiam, Conc. ex parte motivi, Nego min. Unde

R. 2. Assensus fidei secundum quid est minus certus ex parte subjecti assensu dato conclusioni demonstrativæ: absolute tamen & simpliciter est certior quolibet alio assensu. Ita S. Thomas cit. art. 8.

Prima pars probatur, quia ex mox concessis assensus fidei admittit dubitationem saltem involuntariam in credente, quam evidentia scientiæ absolute excludit. Ideo autem fidelis nonnunquam pulsatur timore, ne fallat eum fides sua, vel quia non semper advertit, ut par est, ad motivum, quo innititur fides Christiana, quemadmodum rusticus nunc assensum negat conclusioni, quem prius dederat, cum urgeretur eviden-

tibus rationibus, quæ jam ex ejus mente exciderunt; vel quia mysteria nostram naturam superant, nec ea mens humana per se ipsam attingit, nisi fallaci lumine. Unde sicut sensuum fallaciis obsistat necesse est, cum versatur circa spiritualia naturalis ordinis; sic secum eam pugnare oportet, cum ad supernaturalia assurgit verbo Dei innixa.

Secunda pars probatur: Quia illud absolute & simpliciter certius est certitudine subjecti, cui subjectum ita adhæret, ut paratum sit renuntiare cuilibet evidentiæ, quæ videri posset opposita assensui jam dato; atqui fidelis ita firmiter adhæret rebus revelatis propter primam veritatem infinite credibilem, ut paratus sit renuntiare cuilibet in contrarium rationis judicio, quia in ipsis terminis repugnat primam veritatem esse falsitatem. Unde S. Augustinus lib. 7. Confess. cap. 10. *Facilius*, inquit, *dubitarem vivere me, quam non esse veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicitur*.

Ergo fides omnino perit in eo, qui cum advertentia contumaciter dubitat vel de una propositione, quam Ecclesia definiit esse a Deo revelatam, probaturque iisdem argumentis, quibus supra negavimus ullam remanere fidem Christianam in Hæreticis.

Q. 7. *Assensus fidei estne ita bonus, ut fieri non possit malus ex prava intentione, puta inanis gloriæ?*

R. Affirmative: Quia assensus fidei non potest esse nisi a gratia & ex impulsu Spiritus Sancti; fides enim donum Dei est, Ephes. 2. atqui repugnat Spiritum Sanctum impellere ad malum culpæ: ergo qui ex inani gloria, aut quolibet alio pravo motivo vellet credere, non eliceret nisi actum fidei humanæ, ut supra diximus de fide Hæreticorum.

Q. 9. *Assensus fidei estne meritorius?*

R. Si assensus sit fidei vivæ, quæ per caritatem operatur, est meritorius de condigno: si vero sit fidei mortuæ & informis, est meritorius dumtaxat de congruo.

Prima pars probatur ex Scriptura, Hebr. 11. *Sancti*

per

per fidem vicerunt regna , operati sunt justitiam , adepti sunt repromissiones, Gal. 5. v. 6. *in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet , neque præputium, sed fides, quæ per caritatem operatur*. 2. Timoth. 4. v. 7. & 8. *fidem servavi , in reliquo reposita est mihi corona justitiæ*. 2. Ratione, quia omnes conditiones ad meritum de condigno requisitæ , quas supra numeravimus , pag. 121. conveniunt assensus fidei vivæ ; est enim actus bonus , supernaturalis , ab homine justo viatore , libere elicitus , adjunctam habens Dei promissionem , *qui ... credit in me, non morietur in æternum* , Joann. 12. v. 26.

Secunda pars probatur 1. ex Scripturis , Rom. 3. v. 28. *Arbitramur enim justificari hominem per fidem*. Et cap. 5. v. 1. *Justificati ergo ex fide*. 2. Ex Concilio Tridentino sess. 6. c. 6. ubi statuit fidem primo loco disponere ad justificationem. 3. Ex S. Augustino, qui epistola 186. alias 106. ad Paulinum sic habet : *Si quis dixerit quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus , immo vero gravissime confitemur*. Et ante eum scripserat S. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 8. *Fides impetrat veniam tanquam ex singrapha*. Cum autem fides mortua , & informis sit sine gratia justificante & caritate, meritum ejus non est de condigno , sed de congruo tantum , quia ut diximus cit. loco de merito , status gratiæ sanctificantis requiritur ad meritum de condigno , juxta illud 1. Cor. 13. *Si ... caritatem autem non habuero , nihil sum ... nihil mihi prodest*.

Q. 9. *Rationes quæ movent ad credendum minuunt, ne fidei meritum?*

R. 1. Si movent , ut prudenter credatur , quemadmodum motiva credibilitatis , nullatenus minuunt fidei meritum, quia quod efficit, ut assensus fidei sit prudens, proculdubio non minuit ejus meritum: atqui ita se habent motiva credibilitatis : Ergo.

R. 2. Si rationes illæ sunt caussa assensus, adeo ut sine iis voluntas non esset parata ad imperandum assensum, meritum minuunt, juxta vulgatum illud S. Gregorii effatum , homil. 28. in Evangel. *Fides non ha-*

bet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Quia, ut ratiocinatur S. Thomas q. 2. art. 10. *Sicut homo actus virtutum moralium debet exercere propter judicium rationis, non propter passionem: ita credere debet homo ea, quæ sunt fidei, non propter rationem humanam, sed propter auctoritatem divinam:* Ergo quemadmodum non exercet actum virtutis moralis, qui facit ea, quæ virtutis sunt, sed ex passione, v. g. delinquentem corripit ex præcipiti iræ impetu, opem fert indigenti ex inanis gloriæ appetitu: similiter actum fidei non elicit, nec proinde meretur, qui ad assentiendum non inducitur auctoritate divina, sed evidenti ratiocinio.

R. 3. Rationes, quæ se habent consequenter ad assensum fidei, ut si quis firmus in fide, & ex desiderio illius fovendæ tum in se, tum in aliis, excogitet rationes, quibus res sperandæ amplius credibiles appareant, sitque paratus ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in ipso est, fide, & spe, ut optat S. Petrus 1. epist. cap. 3. nedum minuunt fidei meritum, quin illud augent: denotant enim propensiorem voluntatem in ea, quæ sunt fidei. Sed si in fide hæsitans quærit rationes, quibus in ea firmetur, amittit meritum fidei, quia ex Tertullian. lib. de præscript. cap. 11. *Nemo quærit, nisi aut qui non habuit, aut perdidit*, nempe fidem.

R. 4. Rationes, quæ rem revelatam demonstrant, v. g. Dei existentiam, non minuunt meritum, si idem in voluntate maneat credulitatis affectus: *Quia*, inquit S. Thomas cit. art. 10. ad 2. *non diminuunt rationem caritatis, per quam voluntas est prompta ad ea credendum, etiamsi non apparerent*, alioquin Theologia esset saluti exitiosa. Sic virtutis opus, etsi privato amori arrideat, utpote honorificum & quæstuosum, non erit propterea minus laudabile & præmio dignum, si voluntas, spretis ejusmodi illecebris, recta ad Deum tendat.

Q. 10 *Credere Deo, credere Deum, & credere in Deum, suntne actus essentialiter diversi?*

R. Minime, quia habent idem motivum, seu objectum

ctum formale, scilicet, primam veritatem; quin & idem objectum materiale primarium, nempe Deum, ad quem omnia credenda referuntur: *Per illa tria*, inquit S. Thomas q. 2. art. 2. ad 1. *designatur unus & idem actus habens diversam rationem ad fidei objectum.* Responsio patebit ex ipsa terminorum expositione. Itaque

Credere Deo, est credere vera esse quæ Deus dixit propter infinitam ejus in dicendo veracitatem. Credere Deum, est credere Deum esse, ex eodem motivo divinæ in dicendo veracitatis. Credere in Deum, est credere Deum, non simpliciter, sed ex affectu caritatis tendentis in Deum, tanquam in ultimum finem. Credere primo & secundo modo, est commune omnibus fidelibus justis & peccatoribus: credere autem tertio modo, est proprium justorum. Credere primo & secundo modo duntaxat, est actus fidei informis, imperfectæ & mortuæ: credere tertio modo, est actus fidei formatæ, perfectæ & vivæ, de qua Apostolus, Hebr. 10. v. 22. *Accedamus cum vero corde; in plenitudine fidei;* fides enim plena ex mente & corde, ex cognitione & amore simul proficiscitur. Hanc fidem Scripturæ exigunt, Joann. 6. *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Non ait, ut credatis ei, vel eum, sed in eum quem ille misit. Cap. 11. *Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet*, cap. 14. *creditis in Deum, & in me credite.* Hanc fidem profitemur in utroque Symbolo, Apostolorum nempe & Constantinopolitano: *Credo in Deum Patrem omnipotentem.... & in Jesum Christum Filium ejus unicum.... & in Spiritum sanctum.* Justorum est illa professio, non peccatorum, utpote, qui in Deum non tendant, tanquam in suum ultimum finem; cum solus Deus sit finis noster ultimus & beatitudo, in illum solum credere licet. Credimus homini probo, & hominem probum. Credimus Ecclesiæ & Ecclesiam, sed neque in hominem probum, neque in Ecclesiam, neque in illam creaturam credere fas est; quia nulla creatura potest esse finis noster ultimus. Ita fere S. Augustinus Tract. 29. in Joann. ubi expendens illa Christi verba, *hoc est opus*

Dei, ut credatis in eum, quem misit ille, sic scribit, *ut credatis in eum, non, ut credatis ei. Sed si creditis ei: non autem continuo, qui credit ei, credit in eum. Nam & dæmones credebant ei, & non credebant in eum. Rursus etiam de Apostolis ipsis possumus dicere: Credimus Paulo, sed non credimus in Paulum: credimus Petro, sed non credimus in Petrum*: Credenti enim in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam: *Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire & ejus membris incorporari. Ipsa est ergo fides, quam de nobis exigit Deus, & non invenit quod exigat, nisi donaverit quod inveniat*. Similia habet Sanctus Doctor serm. 144. alias 61. de verbis Domini.

Q. 11. *Estne proprium fidei purificare corda hominum?*

R. Affirmat S. Petrus, Act. 15. *Fide*, inquit, *purificans corda eorum*. Et ratio est, quia res tum dicitur pura, cum non est permixta alteri, utique viliori, nam si melior admisceatur, purior evadit: argentum, v. g. sine admixtione stamni, aut alicujus vilioris metalli purum est, purius autem cum auro mixtum: atqui fides corda hominum separat a rebus infimis, & transfert ad ea quæ sunt meliora & speranda: informis quidem imperfecte, formata vero perfecte: Ergo.

Minor ostenditur. Ac 1. quidem fides mentem ab errore expurgat, hinc vanas ac fallaces mundi inanitates detegit, horrendaque supplicia impœnitentibus ineluctabilia revelat: inde tanquam præsentem exhibet veram felicitatem virtutis cultoribus præparatam. 2. Si sit adhuc informis, corda, quæ in ipsius lumine se criminum conscia deprehendunt, timore pœnæ concutit, ac veluti ferramento Medici, ut loquitur sanctus Augustinus, Tract. 9. in primam Joann. utiliter vulnerat ad pœnitentiam, qua tollitur putredo, & introducitur caritas, vera cordis munditia.

§. II.

§. II.

De necessitate interioris actus Fidei.

DE parvulis nulla potest esse quæstio, cum nullius actus sint capaces, & certum sit eos salvari, si percepto Baptismo, e vita excedant. Agitur hic de solis adultis.

Monuimus vero, Tract. de Incarn. pag. 32. 33. duplicem distingui necessitatem, alteram medii, alteram præcepti, & utriusque differentiam ibidem exposuimus. Quibus præsuppositis,

Q. 1. *Estne aliqua necessitas, & quæ, eliciendi interiores actus fidei?*

R. Necesse est necessitate tum medii, tum præcepti elicere interiores actus fidei.

Probatur 1. ex Scriptura, Rom. 10. *corde ... creditur ad justitiam*, scil. accipiendam, Hebr. 11. *sine fide ... impossibile est placere Deo: credere enim oportet accidentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se, remunerator sit.* 2. Ex Conc. Trid. sess. 6. c. 8. *Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis; sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire.* 3. Ex S. Aug. serm. 27. alias 20. de Verbis Apostoli, *domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.* Et lib. de prædestinatione Sanctorum, cap. 7. *Ipsa* (fides) *prima datur, ex qua impetrentur cetera.* Denique opera supernaturaliter bona sunt adultis necessaria necessitate medii & præcepti ad remissionem peccatorum obtinendam, & gloriam consequendam: atqui fides est principium, & necessaria radix omnium bonorum operum supernaturalium, *nihil sine ea sanctum, nihil vivum*, inquit sanctus Leo, serm. 4. de Nativit. Ergo.

Confirmatur ex censura Alexandri VII. & Cleri Gallicani anno 1700. qui hance propositionem proscripserunt: *homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Momenta, quæ nostræ responsioni opponuntur ex Rom. c. 2. & Act. 10. solvimus, Tract. de Gratia, cap. 5. §. 1.

Q. 2. *Quoties tenetur adultus elicere actus fidei?*

Fuit quorundam Modernorum hæc propositio, sed damnata a Summo Pontifice Innocentio XI. anno 1679. & a Clero Gallicano anno 1700. *Satis est actum fidei semel in vita elicere*. Quare rejecta illa sententia.

R. 1. Quærere quoties Christianus teneatur ex fide agere, idem fere videtur, ac si interrogares, quoties Philosophus prudenter operari debeat; quemadmodum enim Philosophus in omnibus rectam rationem tenetur consulere, & ad prudentiæ leges cunctos actus suos componere, ita Christianus studeat, necesse est omnes gressus suos ad lumen fidei dirigere; *Nam justus ex fide vivit*, ait Apostolus, Galat. 3. & Hebr. 10. ipsa est lucerna lucens, cui attendendum est in caliginoso sæculi loco, in quo degimus: ipsa est columna lucis, viam rationi ignotam ostendens, qua ad terram promissam tendere nos oporteat.

R. 2. Est peculiaris obligatio eliciendi actus fidei. 1. In articulo mortis, ut constat ex praxi Ecclesiæ, juxta quam Pastores tum maxime solent exigere actus fidei, spei, & caritatis. 2. Initio usus rationis; quia non habemus accessum ad Deum, nisi per fidem: atqui non sine gravi Dei contemptu, quis sufficienter monitus diutius moraretur sese ad Deum convertere: Ergo. Sed in eo magis peccant parentes & Pastores, qui liberis ac subditis hæc necessaria salutis monita dare negligunt. 3. Cum pulsat gravis contra fidem tentatio; contraria enim contrariis repelluntur, odium per dilectionem, motus libidinis & impudicitiæ per actus caritatis; 4. Quando urget præceptum, quod impleri non potest sine actibus fidei, verbi gratia, cum sumenda est Eucharistia, audiendum Sacrum, preces fundendæ: tunc enim per accidens obligat præceptum fidei.

Quæstio 3. *Qualis debet esse ille actus fidei, an explicitus, an implicitus, quo quis crederet quæcumque docet*

docet Ecclesia, cum interim prorsus nesciat quænam illa sint?

R. Quædam explicite credi necesse est: tum quia Apostolus citato cap. 11. ad Hebr. docet accedentem ad Deum debere explicite credere quia est, & inquirentibus se remunerator est: tum quia fides implicita est involuta tenebris ignorantiæ, & veluti lumen absconditum sub modio, quod mentem collustrare nequit, nec proinde dirigere mores.

Q. 4. *Quænam credenda sunt explicite?*

R. Alia sunt explicite credenda necessitate medii, alia necessitate præcepti.

Quæst. 5. *Quid necessitate medii credendum est explicite?*

R. 1. In omni statu etiam naturæ necessarium est necessitate medii explicite credere Deum esse, remunerare servientes sibi, & animam esse immortalem: est communis Theologorum sententia. Immò contraria opinio damnata est ab Innoc. XI. tanquam scandalosa, & a Clero Gallicano, tanquam hæretica, ut retulimus Tract. de Incarn. pag. 34. Idipsum enim Apostolus expresse docet laudato sæpius cap. 11. ad Hebr. *Sine fide*, inquit, *impossibile est placere Deo*; quæ verba necessitatem medii perspicue denotant. Quæ autem sit illa fides, explicat his sequentibus verbis: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.*

Porro loquitur 1. de fide Patriarcharum, qui sanctitate floruerunt in lege tum naturæ, ut Abel, Noe, Abraham: tum scripta, ut Moyses, Samuel, David. 2. De remuneratione speranda, non in hac vita, sed in futura: quod necessario supponit animam non interire cum corpore.

R. 2. In lege Evangelica necesse est præterea explicite credere mysteria Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis. Responsio quoad utramque partem fuse probata est. Prima, Tract. de Trinitate, Tom. 1. p. 546. Secunda, Tract. de Incarnatione, pag. 32. & sequentibus. Ubi plura diximus notatu digna & scitu necessaria, præsertim Pastoribus.

Q. 6. *Quaenam sunt explicite credenda necessitate praecepti in lege nova?*

R. 1. Non eadem notitia ab omnibus exigitur, sed alii plura aliis scire debent, unusquisque pro ratione sui officii & conditionis. Nam Clerici, qui rudiores docere tenentur, satis non est nosse utcumque Religionis mysteria, media ad salutem necessaria, puta Sacramenta, & praecepta moralia, quibus Christiani mores informantur, sed insuper requiritur, ut ea omnia noverint explanare, difficultates solvere, & in captivitatem redigere omnem intellectum adversus scientiam Dei sese extollentem, in obsequium Christi, ut loquitur Apostolus, 2. Cor. cap. 10. v. 5. Similiter Patres Familias (quos S. August. ideo vocat familiae suae Episcopos, quia domesticos praeceptis fidei & morum imbuere debent), magis explicite credere convenit.

R. 2. Una est Theologorum sententia, omnes & singulos scire teneri articulos Symboli Apostolorum; probaturque ex praxi universalis Ecclesiae, quae a primis saeculis hancce salutis scientiam hactenus a fidelibus exegit, ut patet tum ex cap. *Baptizandos*, de consecratione distint. 4. ubi habetur; *baptizandos oportet fidei Symbolum discere*: tum ex Rituali Parochorum, ex cujus praescripto monendi sunt patrini sui officii esse, ut curent infantes, quos de sacro fonte levant, discere Symbolum, cum adoleverint: tum ex Cathechismo Romano, qui sic habet; *Quae primum homines tenere debent, illa sunt, quae S. Apostoli divino Spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt.*

Sed duplici modo Symbolum sciri potest: 1. Memoriter: 2. Quoad substantiam duntaxat, scil. cum quis, etsi Symbolum ex ordine recitare non valeat, interroganti tamen respondere potest ad singulos articulos. Quaeritur autem an posterior ille modus sufficiat?

R. 3. Omnes adulti Symbolum Apostolorum memoriter tenere debent.

Probatur, 1. Ex Canonibus Ecclesiae, cap. *Vos*, §. *Ante omnia*, de consecratione dist. 4. habetur ex S.

Au-

Augustino, *ante omnia Symbolum & Orationem Dominicam, & vos ipsi tenete, & illis, quos suscepistis de sacro fonte, ostendite*, Cap. 7. Synodi Quinisextæ, *nisi qui has duas sententias*, (scilicet Symbolum & Orationem Dominicam,) *& memoriter tenuerit, & ex toto corde crediderit, & in oratione frequentissime frequentaverit, Catholicus esse non poterit*. Ex S. August. lib. 8. Confess. cap. 2. & ex aliis constat Catechumenos, priusquam sacrum fontem ingrederentur, ex lege Ecclesiastica distincte & publice recitare illam fidei formulam, quin etiam nunc patrini jubentur illam cum Oratione Dominica, pronuntiare pro parvulis, quos ad Baptisma offerunt. Merito autem Ecclesia orationem, quam docuit Magister noster, Symbolo adjungi voluit; quia fides, sicut nonnisi ipso donante, accipitur, ita nec conservatur, nec fructificat, nisi per ejus auxilium, quod assiduis orationibus implorare necesse est.

Prob. 2. ratione. Fides ex Apostolo, Eph. 6. v. 13. & 16. nobis data est veluti spiritualis armatura, quam nobis non licet unquam deponere, cum adversum nos continuo instet bellum: *Propterea*, inquit, *induite armaturam Dei . . . in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere*: Atqui fidem ad manum non habebimus nisi probe & memoriter Symbolum teneamus: Ergo.

Confirm. ex S. Aug. serm. 58. alias homil. 42. de Symbolo cap. 11. ubi sic habet: *Quotidie dicite quando surgitis, quando vos ad somnum collocatis. Ne dicatis, dixi heri, dixi hodie . . . . commemora fidem tuam, inspice te. Sit tanquam speculum tibi Symbolum tuum, ibi te vide. . & gaude quotidie in fide tua. Sint divitiæ tuæ, sint quotidiana ista quodammodo indumenta mentis tuæ. Numquid non quando surgis, vestis te? sic & commemorando Symbolum tuum vesti animam tuam, ne forte eam nudet oblivio, & remaneas nudus, & fiat quod ait Apostolus, quod absit a nobis*: Si tamen vestiti non nudi inveniamus. 2. Cor. 5. v. 3. *Vestiti enim erimus fide nostra. Ipsa fides*

& tua

& tunica est & lorica; tunica contra confusionem: lorica contra adversitatem.

Enimvero quivis experiri potest quod alii non pauci experti sunt, nempe nihil esse efficacius ad excutiendam somnolentiam in operibus, & tepescentem intentionem erigendam, quam si ex affectu identidem pronuntietur: *Credo in Jesum Christum Dominum nostrum, qui venturus est judicare vivos, & mortuos*, nihil promptius ad repellendas mundi & carnis illecebras, quam si opponatur hæc fidei professio: *Credo carnis resurrectionem, vitam æternam*, & sicut in Symbolo Constantinopolitano canitur: *Expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi*. Unde S. August. Tract. 46. in Jo: expendens illud Apostoli, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, ait: *Fides tua de Christo, Christus est in corde tuo. Hinc est illud, quod dormiebat in navi, & cum periclitarentur discipuli, excitaverunt eum ... & facta est tranquillitas magna ... sic & tu. Intrant venti cor tuum* (scilicet tentationes) *audisti convicium, irasceris: convicium ventus est, iracundia fluctus est, periclitaris, disponis respondere, disponis maledictum pro maledicto reddere, jam navis propinquat naufragio. Excita Christum dormientem; ideo enim fluctuat, & mala pro malis reddere præparat, quia Christus dormit in navi; in corde enim tuo somnus Christi, oblivio fidei. Nam si excites Christum, idest, si recolas fidem ... quasi imperatur ventis, & fluctibus, & fit tranquillitas magna.*

Satis ergo non videbitur Confessario, quod pœnitens sciat Symbolum quoad substantiam, nisi & memoriter teneat, præsertim lingua vernacula, si Latinam non calleat. Et quamvis negligentia in eo non censeatur peccatum lethale, juxta Navarr. cap. 11. Manuel. num. 22. & alios benemultos; est tamen ratio sufficiens differendi absolutionem, quando pœnitens jam monitus discere neglexit, nec aliter a somnolentia excitari potest. Vix ingenii tarditas eum excusabit, cum stupidissimi quique facile cantilenas ediscant.

Sin-

Singulis quoque necessaria est notitia, 1. ex S. Th. q. 2. art. 7. Mysteriorum, quæ sollemniter celebrantur, cum sine ea non posset recoli grata memoria, propter quam ab Ecclesia proponuntur. 2. Sacramentorum suscipiendorum, ac præsertim Eucharistiæ, & Sacrificii Missæ, cui ex præcepto diebus festivis interesse debent, alioquin ea sancte, ut par est, tractare non possent. Præceptorum Decalogi & Ecclesiæ, in quibus continentur quæ facere & quæ vitare tenentur.

§. III.

Satis fit nonnullis difficultatibus circa Symbolum Apostolorum.

Q. 1. QUid est Symbolum?

R. Secundum vim nominis Græci, est collectio seu collatio mistorum ad aliquod opus, quo sensu, Prov. 23. v. 21. qui partes suas ad convivium afferunt, dicuntur dare symbola. Sumitur etiam nomen illud pro signo vel tessera militari, qua veri milites ab aliis discernuntur.

Apud Scriptores Ecclesiasticos Symbolum in utraque significatione accipitur, nempe pro ordinata collectione articulorum fidei; & signo, quo fideles tanquam veri milites Christi exterius se produnt, & ab aliis distinguuntur.

Q. 2. *Propositio fidei estne idem quod articulus fidei?*

R. Minime, licet enim articulus fidei sit propositio fidei; non omnis tamen propositio est articulus.

Q. 3. *In quo ergo differunt articulus, & propositio?*

R. In eo potissimum quod propositio sit cujuslibet rei immediate a Deo revelatæ; articulus vero sit præcipuarum rerum ad æternam salutem pertinentium. Hinc quod Saul fuerit primus Rex Israel, & quod Jesse genuerit Davidem, sunt propositiones fidei, utpote quæ fuerint immediate a Deo revelatæ; sed non sunt

arti-

articuli fidei, ficut ista: Jesus Christus est unicus Dei Filius Patri consubstantialis; quia illæ non sunt rerum sperandarum, quemadmodum ista.

Q. 4. *Unde primariæ illæ propositiones dicuntur fidei articuli?*

R. Ita dicuntur per analogiam ad membra corporis humani, quæ suis articulis constant; est enim articulus quoddam diminutivum artus, quasi particula membri, & quasi junctura, qua artus seu membra coaptantur & copulantur; sed vulgo articulus sumitur pro ipso membro. Est autem membrum pars corporis insignior, constans ex partibus minoribus, & habens specialem usum & functionem, ut brachium compositum ex ossibus, nervis, musculis, &c. quæ membra dici nequeunt, cum singulis non competat specialis & distincta functio.

Articulis igitur fidei sunt veluti membra, in quæ dividitur fides tanquam corpus integrum. Unde definiri potest articulus fidei:

Primaria fidei propositio omnibus ab initio ad credendum explicite proposita & peculiarem difficultatem continens.

Dicitur 1. *Primaria*; idest, rerum sperandarum, quæ ad vitam æternam pertinent, vel tanquam ejus objectum, ut Deus unus in tribus Personis subsistens, vel tanquam medium necessarium, ut Verbi divini incarnatio, Christi passio, resurrectio, &c.

Dicitur 2. *Omnibus ab initio ad credendum explicite proposita*, ut distinguatur ab eis propositionibus, quæ successu temporis ab Ecclesia fuerunt definitæ, v. g. quod liceat pingere imagines, quod duo libri Machabæorum sint canonici, &c.

Dicitur 3. *Peculiarem difficultatem continens*; Quia sicut membrum corporis ex multis partibus minoribus constat, quæ separatim non habent specialem functionem, ut mox diximus; ita articulus fidei aliquando ex pluribus propositionibus exurgit, quæ singulæ non habent peculiarem difficultatem, v. gr. tertius Symboli articulus, *qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine*, tres fidei propositiones includit: primam,

mam, quod Christus sit conceptus de Spiritu Sancto; secundam quod natus sit ex Maria; tertiam, quod Maria sit Virgo, quarum propositionum prima peculiarem difficultatem sola continet; posito enim quod Christus conceptus sit de Spiritu sancto, posteriores propositiones necessario sequuntur; nempe quod natus sit, & quod Maria sit Virgo. Quod autem Christus passus sit, alia occurrit difficultas a præcedente distincta. Unde his verbis, *passus sub Pontio Pilato mortuus & sepultus*, novus constituitur articulus, constans ex tribus propositionibus ita coaptatis, ut si assensus primæ præbeatur, nimirum quod Christus sit passus, facile credetur mortuus & sepultus.

Q. 4. *Quot sunt Symbola?*

R. Quatuor, tertium tamen cum secundo vulgo confunditur ex eo quod illud integre contineat cum nova aliqua additione; unde tria duntaxat Symbola nonnunquam numerantur.

Primum est Apostolorum, qui ad instructionem fidelium collegerunt brevem summam fidei capitum, ad quæ cetera facile reduci possunt, ut sicut omnium credentium est cor unum, esset quoque os unum, & una confessio, ex S. Irenæo, lib. 2. contra hæreses, cap. 3.

Secundum, Nicænum dicitur, quia editum est in Concilio Nicæno ad convellendam Arii Presbyteri Alexandrini impietatem, qua negabat Filium Patri consubstantialem.

Tertium est Constantinopolitanum, in quo propter Macedonium Constantinopolitanum Episcopum, abjudicantem Spiritui sancto divinitatem, & Manichæos asserentes Deum non esse conditorem rerum corporearum, nonnulla addita sunt a Patribus Symbolo Nic.

Quartum est S. Athanasii, non quod S. Athanasius sit illius auctor; non enim prodiit nisi post ejus mortem; sed quod contineat doctrinam, quam S. Doctor mira eruditione, & pluribus laboribus & periculis asseruit adversus Arianos. Unde Symbolum illud non est aliud quam major explicatio Symboli Nicæni & Constantinopolitani.

Q. 5. *Unde opus illud, quod circumfertur sub nomine S. Athanasii habet auctoritatem Symboli?*

R. Ab Ecclesia; cum enim Symbolum sit regula fidei omnibus fidelibus proposita, non est cujusvis Pastoris eam constituere. Porro Symbolum S. Athanasii nuncupatum, erat in auctoritate septimo sæculo; illius quippe meminit Concilium Augustodunense anno 670.

Q. 6. *Apostoli suntne revera auctores Symboli, quod eorum nomine insignitur?*

Visum est Moderno cuidam eatenus duntaxat illud Symbolum dici Apostolorum, quatenus eorum doctrinam continet, quemadmodum circumferuntur Canones, qui dicuntur Apostolorum, quos constat ab Apostolis non fuisse conditos. Sed hæc opinio adversatur Ecclesiæ traditioni. Quare

R. Apostoli revera sunt Auctores Symboli eorum nomine nuncupati.

Probatur ex constanti Ecclesiæ traditione.

Tertullianus lib. de præscript. cap. 37. *Superest igitur*, inquit, *ut demonstremus an hæc nostra doctrina, cujus regulam supra edidimus, de Apostolorum traditione censeatur.*

S. Ambrosius epist. ad Syricium Summum Pontificem, sic scribit: *Credatur Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Rom. semper intemeratum custodit & servat.* Et serm. ultimo de jejunio Eliæ: ait: *duodecim enim Apostolorum Symbolo fides sancta concepta est, qui veluti periti artifices in unum convenientes clavim suo Symbolo conflaverunt. Clavim enim quandam ipsum Symbolum dixerim, per quam referantur tenebræ, & lux Christi advenit.*

Rufinus quarto sæculo illud Symbolum, tanquam opus Apostolorum, usque ad suam ætatem creditum exposuit: idipsum libro uno præstitit S. Augustinus quinto sæculo.

Cassianus lib. 6. de Incarn. cap. 3. *collata*, inquit, *ab Apostolis Domini totius Catholicæ legis fide, quidquid per diversum divinorum voluminum corpus immensa funditur copia, totum in Symboli colligitur bre-*

brevitate perfecta. Mitto alios, ut S. Hieronymum, Leonem, &c.

Cum autem illud Symbolum duobus modis edi potuerit: 1. ut unus Apostolus integrum opus confecerit, & ceteri illud approbaverint: 2. ut omnes in unum convenerint, & singuli manum operi adhibuerint: posterior hic modus communiter admittitur; *ipsa Catholici Symboli brevis & perfecta confessio*, inquit S. Leo epist. 13. ad Pulcheriam, *duodecim Apostolorum est insignita sententiis*. Quin auctor serm. 115. inter sermones Sancti Augustini de tempore, assignat singulis Apostolis suum articulum. S. Petro primum, & sic deinceps. Sed id dicitur gratis & sine fundamento.

Q. 7. *Symbolum Apostolorum estne inter Scripturas sacras numerandum.*

R. Minime; quia Apostoli non illud condiderunt; tanquam Dei amanuenses & ejus nomine, sed tanquam Ecclesiæ Pastores, eo modo quo eorum successores in Conciliis œcumenicis Canones exararunt, qui licet contineant verbum Dei, conflati tamen non sunt dictante Spiritu sancto, sed assistente dumtaxat.

Probatur responsio 1. quia Ecclesia, quæ identidem texuit catalogum Librorum sacrorum, ut in Concilio Laodicæno cap. 60. Carthaginensi III. cap. 43. Tridentino, sessione 4. Symbolum Apostolorum non recensuit. 2. quia mutationes aliquando factæ sunt in Symbolo Apostolorum; nam Rufinus testatur hanc sententiam, *descendit ad inferos*, omissam fuisse in Ecclesia Romana. Sanctus etiam Augustinus eam omittit lib. 1. de Symbolo cap. 3. sicut & particulam, *Catholicam*, cap. 6. ejusdem Libri: atqui non liceat quidquam mutare circa textum Scripturæ sacræ: Ergo Symbolum Apostolorum non est Scriptura Sacra.

CA-

CAPUT III.

De externo actu Fidei.

Q. I. EXtatne *præceptum exterius profitendi fidem?* R. Extat Rom. 10. v. 9. & 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris . . . salvus eris; corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem.* Quibus verbis Apostolus docet actum internum fidei sufficere ad remissionem peccatorum, & justificationem impetrandam, *corde enim creditur ad justitiam;* ad salutem vero æternam consequendam insuper requiri externam fidei professionem, *ore autem confessio fit ad salutem.*

Unde S. Augustinus lib. de fide & Symbolo cap. 1. *fides*, inquit, *a nobis duplex officium exigit, cordis & linguæ.* Et ratio est, quia nulla est vera virtus, quæ per actus internos non tendat ad actus exteriores, ut religio ad cultum exteriorem Deo exhibendum, misericordia ad sublevandum pauperem, cujus interius miseretur, fortitudo ad subeunda mortis pericula, ubi recta ratio illud exigit, nec crederetur religiosus, misericors, fortis, qui nollet data occasione, exterius Deum colere, misero opem ferre, mortis periculum subire. Ergo a pari, qui habet in corde effectum credulitatis, non quiescit in assensu interno rebus revelatis; sed prorumpit in actus exteriores, qui respondeant interno illi affectui: *Credidi*, inquit regius Psaltes Psal. 115. *propter quod locutus sum.* Similiter Apostolus 2. Cor. 4. *habentes autem eumdem Spiritum fidei . . . & nos credimus, propter quod & loquimur.* Et Glossa in illud 2. Thessal. 1. *impleat .... opus fidei in virtute, ut clarificetur nomen Domini*, dicit opus fidei esse confessionem. Denique Sanctus Augustinus vult fidem ita appellari, quia per eam fit quod dicitur, *quis est*, inquit serm. 148. alias hom. 17. *qui non credit quod Jesus sit Christus? qui non sic vivit, quomodo præcepit Christus. Multi enim dicunt; Credo. Sed fides sine operibus non salvat. Opus autem fidei ipsa dilectio est*, dicen-

dicente Paulo Apostolo, & fides quæ per dilectionem operatur . . . *Cum dilectione fides Christiani: sine dilectione fides dæmonis*. Non itaque sola oris confessio, sed quæcumque alia exterior actio relata ad finem fidei, est opus fidei, non quidem elicitum, sed imperatum.

Q. 2. *Confessio fidei estne ad salutem necessaria necessitate medii, sicut interior mentis assensus?*

R. Per se non est necessaria, nisi necessitate præcepti; quia infidelis justificatus per actum perfectæ contritionis, hoc est, per fidem, quæ per caritatem operatur, salvari poterit, si decedat priusquam occasio profitendi fidei sese obtulerit: Ergo confessio fidei necessaria non est necessitate medii; sed præcepti tantum.

Dixi, *per se*; nam per accidens potest esse necessaria necessitate medii, puta ratione Baptismi, in quo fit *professio fidei*.

Q. 3. *Quotuplex est præceptum confessionis fidei?*

R. Duplex, affirmativum nempe, quo fide confessio imperatur, & negativum, quo prohibetur fidei negatio, sive verbis, sive factis; habitus enim est contrariorum, inquiunt Philosophi, hoc est, eadem virtus, quæ inclinat ad actum honestum, avertit ab actu contrarie opposito: eodem præcepto, quo jubemur proximum diligere, parentes colere; prohibemur proximum odisse, & parentes contumelia afficere: Ergo eodem fidei præcepto tenemur, & fidem non negare, & fidem aliquando profiteri.

Q. 4. *Quandonam obligat præceptum affirmativum profitendi fidem?*

R. Cum S. Thoma q. 3. art. 2. duobus in casibus obligare, nimirum cum per omissionem confessionis *subtraheretur honor debitus Deo, aut etiam utilitas proximis impendenda, puta, si aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide. In hujusmodi enim casibus confessio fidei est de necessitate salutis.*

Confirmatur auctoritate Innocentii XI. qui ann. 1679.

hanc

hanc propositionem quorundam Modernorum proscripsit; *si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo: tacere ut peccaminosum per se, non damno.*

Duo sibi objicit Angelicus Doctor. Primum pro. prius finis fidei est conjungere mentem humanam veritati divinæ: atqui id fieri potest absque exteriori confessione: ergo. Secundum, tradere aliis doctrinam fidei, non est cujuslibet fidelis: atqui exterior fidei confessio est quædam fidei doctrina: ergo non exigitur a quolibet fideli.

Respondet ad primum, finem fidei, sicut & aliarum virtutum debere referri ad finem caritatis. *Et ideo quando honor Dei, vel utilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, ut per fidem suam ipsi veritati divinæ conjungatur, sed debet fidem exterius confiteri.* Ad secundum autem, *in casu*, inquit, *necessitatis, ubi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium, sive confirmationem, vel ad reprimendum infidelium insultationem.* Multo magis sapientum mundi, *a quibus puritatis virtus*, ut loquitur Sanctus Gregorius lib. 10. Moral. cap. 1. *fatuitas creditur, & quod in opere fidei veritas approbat, illud vituperant; & in derisum vertunt*, quæ quidem derisio, ex Sancto Thoma 2. 2. quæst. 75. art. 2. *valde nociva est, quia per hoc homines a bene agendo impediuntur, secundum illud Gregorii, qui in aliorum actibus exoriri bona respiciunt, mox ea manu pestiferæ exprobrationis evellunt.* Quare qui tacet, aut dissimulat in ejusmodi circumstantiis, fidem videtur deserere, nec illud Christi Luc. 9. vers. 26. effugiet, *qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.*

Quod spectat negativum fidei præceptum, certum est illud obligare semper & pro semper, quia nunquam licet male agere: atqui fidem negare sive ex animo, sive ex simulatione tantum est actio per se mala: ergo.

Dices 1. Jehu lib. 4. Regum cap. 10. simulavit se

se velle sacrificare idolo Baal, ac propterea laudatur vers. 30. ergo licet aliquando simulare falsam religionem.

Nego consequens; laudatur quidem Jehu, quod cultum Baal destruxerit; sed simulatio ejus vocatur a Sancto Augustino lib. de mendacio cap. 2. impium mendacium.

Dices 2. Elisæus 4. Regum 5. v. 19. permisit Naaman Syro adorare in templo Remmon: ergo.

Distinguo antecedens, Permisit adorare, id est, incurvare se, dum Rex, qui solebat illi inniti, ad adorandum procumberet, concedo: permisit adorare idolum sive ex animo, sive per simulationem, Nego antecedens.

Q. 5. *Peccaretne contra præceptum negativum fidei, qui negaret se Sacerdotem, aut Missæ Sacrificio interfuisse?*

R. Minime, quia mendacium illud est non fidei negatio, sed conditionis aut actionis cujusdam, sine qua potest quis esse Christianus & Catholicus.

Q. 6. *Licetne Christiano ad declinandam persecutionem gestare vestes infidelium?*

R. Non licet, si vestes illæ sint signa determinata falsæ religionis; secus si distinguant dumtaxat nationem a natione, Turcam v. g. ab Hispano.

Ex quo sequitur eum peccare contra fidem.

1. Qui cœnam manducaret cum Hæreticis, ne v. g. offensam patris incurreret, & ab ipso forte exhæredaretur; quia actio illa est signum falsæ religionis.

2. Qui tempore persecutionis libellum acciperet ab infideli Magistratu sibi familiari, quo significaretur, quamvis falso, ipsum satisfecisse impio edicto, quia simularet falsam religionem. Hinc graves expostulationes S. Cypriani serm. de lapsis, & Cleri Romani epistola, quæ est 31. inter Epistolas S. Cypriani, adversus Libellaticos, quos in numero Apostatarum a fide reponunt, eo quod ejusmodi libellis pretio comparatis, viderentur sacrificasse idolis.

3. Qui manducaret carnes præcepto Ecclesiastico certis diebus, puta Quadragesimæ vetitas, in hypothesi quod Princeps hæreticus, in odium Religionis Catho-

licæ

licæ, omnibus subditis præcepisset ejusmodi carnibus vesci; in hac quippe hypothesi esus ille esset signum falsæ religionis; & ideo Eleazarus maluit mori, quam carnes suillas legi veteri prohibitas comedere, 2. Machab. 6. Extra vero hunc casum, liceret ad vitandam persecutionem, manducare carnes lege Ecclesiastica prohibitas, quia lex humana non obligat cum tam gravi detrimento, ut diximus Tract. de Legibus.

4. Contra fidem peccaret, qui interesset conventibus & concionibus Hæreticorum, si extaret edictum obligans ad ejusmodi conventus & conciones in signum falsæ religionis. Secus si nullum tale esset edictum, nec periculum propriæ salutis, nec scandalum. Sed de iis plura ubi de scandalo.

Q. 8. *Qui simulate thus coram idolo incenderet animum ad Christum dirigens, amitteretne fidem?*

R. Graviter quidem peccaret contra negativum fidei præceptum, sed fidem non amitteret utpote qui mente firmiter adhæret revelationi divinæ per Ecclesiam propositæ.

Q. 8. *Qui fugit tempore persecutionis, peccatne contra præceptum positivum confitendæ fidei?*

R. Non peccat, si ex ejus fuga nullum oriatur fidei scandalum, juxta ea, quæ diximus ad quartum quæsitum. Probatur autem responsio, 1. ex Scriptura Matth. 10. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*. 2. exemplo Apostolorum, S. Athanasii, & aliorum SS. qui fugerunt. 3. judicio Ecclesiæ, quæ Tertullianum nimiæ severitatis & erroris arguit, quod quemlibet fugientem damnaret. 4. quia qui fugit, fidem profitetur, nedum neget; non enim fugeret, si fidem abjurare vellet. 5. quia qui maneret absque necessitate aut utilitate, culpandus esset; quia ex S. Th. 2. 2. q. 124. art. 1. ad 3. *Non debet homo occasionem dare alteri injuste agendi.*

Dices: Christus Jo. 10. reprehendit mercenarium, qui videt lupum venientem, & fugit: Ergo fugere est contra confessionem fidei.

Nego consequens; Si ut jam diximus, fuga illa non conjiciat proximum in periculum amittendæ fidei, alio-

alioquin Pastor fugiens tempore persecutionis, non magis contra fidem peccaret, quam si fugeret tempore pestis. Ad summum deesset pastorali officio, *bonus enim Pastor dat animam suam pro ovibus suis*. Joann. 10. scilicet cum id necessitas aut evidens utilitas postulat; nam in quibusdam circumstantiis prudentia exigit, ut vitam pro grege & communi Ecclesiæ utilitate conservet. Consule in hanc rem egregiam S. Augustini epistolam 228. alias 180.

CAPUT IV.

De peccatis fidei oppositis.

Q. 1. Quot sunt peccata fidei opposita?

R. Tria vulgo numerantur, scilicet infidelitas, hæresis, & apostasia. Qui enim non assentitur rebus a Deo revelatis, vel fidem seu Baptismum nunquam suscepit, ut Pagani, qui colunt idola, Mahumetani & Judæi, privatio sive carentia fidei in eo dicitur infidelitas, quæ dividitur in Paganismum, Mahumetismum, & Judaismum: vel ex parte recedit a fide, quam amplexus fuerat in catechumenato, aut in Baptismo, & privatio fidei in illo dicitur hæresis a verbo Græco αἱρέω quod significat, *eligo*, quia Hæreticus non omnibus, quæ docet Ecclesia, mentem suam subjicit; sed ex illis eligit, quæ videntur verosimiliora: contra illud Tertulliani lib. de præscript. c. 6. *nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit*; vel denique catechumenus, aut baptizatus totaliter fidem & auctorem ejus Christum abjicit, transitque sive ad Paganismum, aut Mahumetismum, sive Judaismum, & illa fidei abdicatio dicitur apostasia. Addi posset quarta peccati species contra fidem, nempe atheismus, quo quis nullum agnoscit Deum, nequidem falsum, quemadmodum Paganus.

Q. 2. *Illa peccatorum divisio sitne per differentias essentiales, quæ constituant diversas physice peccati species?*

R. Minime, quia omnia illa peccata pugnant contra unam specie virtutem fidei, & contra unicum ejus objectum formale, nimirum revelationem divinam ab Ecclesia propositam.

Differunt ergo solum accidentaliter, quatenus unum, v. g. apostasia ad plura se extendit, quam hæresis, & reperitur in alio subjecto, quam infidelitas. Baptizatus tamen teneretur exprimere in Confessione Sacramentali, an a fide recessisset per apostasiam, vel per atheismum, vel per hæresim duntaxat, quia duo priora peccata longe sunt graviora. Adde quod apostasia vulgo sit transitus ad professionem falsæ Religionis, puta ad Paganismum, Judaismum, vel Mahumetismum. Porro superstitiosi illi cultus sunt peccata specie distincta.

Q. 3. *Quotuplex est infidelitas?*

R. Duplex, nempe negativa, & positiva. Negativa est defectus, seu, ut ajunt, carentia fidei in eo, qui nihil unquam audivit, nec audire potuit de Evangelio. Positiva est privatio fidei in eo, qui Evangelium audivit, & ei contradicit, vel saltem credere contemnit.

Q. 4. *Infidelitas estne peccatum?*

R. Negativa peccatum non est, sed pœna peccati: positiva vero est peccatum formaliter, utpote quæ sit voluntaria. Ita S. Thomas quæst. 10. art. 1. *Infidelitas*, inquit, *dupliciter accipi potest, uno modo secundum puram negationem: ut dicatur infidelis ex hoc solo quod non habet fidem. Alio modo potest intelligi secundum contrarietatem ad fidem: qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam. Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis, & secundum infidelitatem est peccatum. Si autem accipiatur secundum negationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pœnæ; quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis consecuta est. Qui autem sic sunt infideles, damnantur*

r quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti n possunt; non autem damnantur propter infidelitatis ccatum. Unde Dominus dicit Joann. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non iberent. Sed de eis plura Tract. de Gratia passim, Tract. de Actibus humanis, ubi de ignorantia.

Q. 5. *Debentne tolerari infidelium ritus?*

R. Vel infideles sunt politice subditi: vel non sunt ubditi. Si primum, possunt impediri eorum ritus, quia Princeps jus habet impediendi in suo regno ea, quæ pugnant sive adversus legem naturæ, ut idololatria, sive adversus veram Religionem, ut hæresis: sermo enim infidelium ut cancer serpit, & facile pacem Reipublicæ perturbat. Hinc Leges tum Constantini de claudendis Paganorum templis, & sacrificiis abolendis: tum aliorum Imperatorum de Hæreticis puniendis. Si secundum, tolerari debent, nec licet eis bellum inferre præcise ob injuriam illatam Deo per idololatriam, incestus, adulteria, &c. quia ad horum vindictam sumendam requiritur jurisdictio, qua carent Principes Christiani in non subditos.

Dixi, *præcise*: nam si illa Dei injuria in subditos Regis redundaret, v. g. contumeliis fidem illorum proscinderent, filias aut uxores eorum pollicerent, bona invaderent, Principes Christiani illos licite ac juste punirent.

Q. 6. *Princeps Christiani potestne tolerare ritus infidelium subditorum?*

Respondet S. Thomas q. 10. art. 11. posse justa de caussa, quia *humanum regimen*, inquit, *derivatur a divino regimine, & ipsum debet imitari. Deus autem, quamvis sit omnipotens & summe bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in universo, quæ prohibere posset, ne eis sublatis, majora bona tollerentur, vel etiam pejora mala sequerentur. Si ergo in regimine humano, illi qui præsunt, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur; sicut Augustinus dicit in libro de Ordine, aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.*

Q. 7. *Licetne communicare cum infidelibus?*

R. Licet in civilibus , modo absit scandalum vel periculum subversionis ; id enim permittit Apostolus 1. Cor. 10. v. 27. *Si quis vocat vos infidelium , & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate*. Et Tertullianus lib. de Idololatria cap. 14. *Licet*, inquit, *convivamus cum Ethnicis ; commori non licet : convivamus cum omnibus , collætemur ex communione naturæ , non superstitionis : pares anima sumus, non disciplina, compossessores mundi , non erroris*.

Cum autem Judæi præ ceteris infidelibus infesti sint Religioni Christianæ , & soliti eam blasphemiis proscindere , jure canonico , Cap. *Omnes*, cap. *Nullus* , 28. q. 1. & cap. *Judæus* , extra , tit. de Judæis , prohibentur Christiani cum eis habitare , comedere , in balneo lavari , ab eis medicinam accipere , & in ipsorum servitio commorari .

R. 2. Nefas est directe & proxime communicare cum infidelibus in eorum superstitiosis ritibus , puta Sacrificiis , lustrationibus , festis, &c. quia illa sunt per se mala , & ab Apostolo expresse prohibita , 2. Cor. 6. *Nolite ducere jugum cum infidelibus .... quæ autem conventio Christi cum Belial , aut quæ pars fideli cum infideli?*

R. 3. Licet indirecte & remote communicare cum infidelibus in iis quæ cum per se sint indifferentia , æque in bonum usum ac in superstitiosum converti possunt, v. g. vendere agnos, boves, pannos, flores, &c. quibus forte infidelis emptor uteretur ad Sacrificia & cultum idolorum, quia cum abusus ille sequatur per accidens respectu vendentis, non potest illi imputari .

Dixi, *remote* ; graviter enim peccaret, qui proxime cooperaretur sacrilegiis infidelium, v. g. qui vestes conficeret in ornatum idoli , agnum venderet Judæo, sciens non enim , nisi ad immolandum , statuam Apollinis exsculperet in idolum erigendam, quia etsi res illæ per se indifferentes sint , in iis tamen circumstantiis determinatæ sunt tanquam media ad finem per se malum.

Confirmatur, quamvis venenum & arma per se vendere

dere licitum sit, quia Reipublicæ æque utilia ac noxia esse possunt; in omnium tamen sententia reus est homicidii, qui vendit vel toxicum noto venefico, vel enses mox duello conflicturis: Ergo a pari particeps est idololatriæ, qui effingit statuam in idolum convertendam. *Tu colis*, inquit Tertullianus lib. de idol. c. 6. *qui facis ut coli possint. Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio, nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis.* Et cap. 8. dicit eandem esse rationem templi, aræ, ædiculæ, & domus in honorem idolorum. Cap. autem 4. & 5. ostendit quam merito sua ætate disciplina Ecclesiæ non reciperet picturæ & sculpturæ artes, utpote quæ (idololatria tum ubique diffusa) magis ad cultum idolorum, quam ad alios licitos usus deservire viderentur, tandemque excusationes ejusmodi artificum refellit, *jam*, inquit, *illa objici solita vox: non habeo aliud quo vivam, districtius repercuti potest, vivere ergo habes? Quid tibi cum Deo est, si tuis legibus? ... Pateat ergo Ecclesia omnibus* (etiam falsariis, furibus) *qui manibus & suo opere tolerantur, si nulla est exceptio artium, quas Dei disciplina non recipit.*

Dices: in casu necessitatis licet petere juramentum ab Ethnico, quamvis per falsos Deos prævideatur juraturus, Sacramenta a peccatore, & mutuam pecuniam ab usurario: Ergo licitum est communicare indirecte etiam proxime peccato alterius.

R. 1. Si exemplis agatur, quæ in moralibus sæpius fallunt, oppono censuram, qua Innocentius XI. & Clerus Gallicanus hanc propositionem perstrinxerunt. *Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties ei subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.*

Censura autem Cleri Gallicani sic se habet. *Hæc*

propositio scandalosa est, perniciosa, verbis Dominicis, & Apostolicis aperte contraria, & haeretica: quam *enim* dabit homo commutationem pro anima sua? Matth. 16. v. 26. Rom. 1. vers. 32. Et digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Ex quo exemplo concluderet aliquis contra argumentum, quod nobis objicitur: Ergo nunquam licet indirecte communicare peccatis alienis. Quare ad elucidandam utcunque rem in moralibus & praxi omnium difficillimam.

R. 2. neg. conseq. Neque enim invocatio falsi numinis in juramento, neque sacrilegium in administratione Sacramenti, neque usura in mutuo, proxime sequuntur ex actione seu postulatione alterius, utpote qui non petat ab Ethnico, a Sacerdote impio, & ab usurario nisi opus honestum, quod honeste & pie praestare possent ac debent: abusus autem juramenti, Sacramenti, & mutui, per accidens est respectu petentis, ac proinde non est ipsi tribuendus, cum ad illum non tendat ejus Petitio, sed malae voluntati dumtaxat Ethnici, Sacerdotis, & usurarii adscribendus. Sic caupo apponit vinum hospitibus, famulus domino suo, quo contingit eos inebriari, sed praeter intentionem ministrantium ministerium quippe eorum non erat actio determinate tendens ad ebrietatem, sed ad honestam corporis refectionem. At famulari Ethnico ad idolum effingendum, adultero ad adulterium, furi ad furtum, homicidae ad homicidium, ebrioso ad ebrietatem, nempe fundendo vinum, dum pene temulentus est, sunt actiones per se malae, cum determinate tendant ad opus per se illicitum, nec proinde faciendae ullo timore poenae etiam gravissimae.

Confirmatur. Magistratus capite damnat & quidem juste eum, qui metu gravioris poenae cooperatus est hero ad furandum, vel ad interficiendum adversarium, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile praestando. Quid ita, nisi quia est caussa voluntaria damni proximi allati? Ergo qui sciens & volens cooperatur ad idololatriam fabricando idolum, ad stuprum aperiendo januam, deferendo litteras amatorias,

ad

ad ebrietatem infundendo pocula vino jam semigravi, est caussa moralis ejusmodi criminum. Sed de his iterum, ubi agemus de scandalo.

Aliæ moventur quæstiones circa infidelitatem, 1. an infideles sint capaces dominii. 2. an licite possint cogi ad finem. 3. an, ipsis invitis, liceat baptizare eorum infantes. Sed ista alibi expendimus. Primum quidem, Tract. de Justitia & Jure cap. 16. Secundum & tertium, Tract. de Baptismo cap. 8.

Q. 8. *Quid est hæresis.*

R. Est hominis Christianismum profitentis error pertinax contra veritatem immediate a Deo revelatum, & ab Ecclesia propositam.

Dicitur 1. *hominis Christianismum profitentis*; quia ex dictis, hæresis est fidei jam susceptæ ejuratio.

Dicitur 2. *error pertinax*, namque ex Sancto Augustino epist. 43. alias 162. relata cap. *Dixit Dominus* 24. quæst. 3. *qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt... corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter Hæreticos deputandi*.

Ergo qui ex ignorantia etiam crassa aut affectata contrarium aliquid fidei credit, quamvis ob negligentiam culpandus sit, hæreticus tamen non est; quia error illius est sine pertinacia, *errare potero*, inquit S. Augustinus, *sed hæreticus non ero*; nimirum quia se sentiebat paratum deferre judicio Ecclesiæ.

Dicitur 3. *contra veritatem immediate revelatam*, quia si quis affirmet aut negat contra conclusionem Theologicam, quæ mediate tantum revelata est, propositio ejus dicitur erronea, non vero hæretica: si contra communem Theologorum sententiam, propositio est temeraria: si verba tendat ad solvendam Ecclesiæ unitatem, turbasque excitandas, propositio est schismatica: si in peccatum inducant, & ab officiis pietatis avertant, propositio est scandalosa.

Q. 9. *Licetne legere libros Hæreticorum?*

R. 1. Jure naturali iis interdicitur librorum Hæreticorum lectio, quibus est occasio peccati & ruinæ. Responsio per se patet. Sed difficultas est, utrum ali-

aliqua lege positiva omnibus prohibeatur ejusmodi lectio ?

R. 2. Nulla est lex positiva in Galliis recepta, quæ absolute & generaliter prohibeat lectionem quorumlibet librorum Hæreticorum, sive jam editi, sive in posterum edendi fuerint; sed satis fuit Ecclesiæ Pastoribus, & Christianis Principibus interdicere eorum Hæreticorum libros, quorum errores compescere ac extinguere studuerant. Sic Leo X. & Paulus III. Lutheranorum libros prohibuerunt, Concilium Constantiense Wiclefi Nicænus II. Iconoclastarum, Chalcedonense Eutychetis, Ephesinum Nestorii. Nicænum I. Arii, ut refert Nicephorus lib. 8. dist. cap. 18. Imperatores quoque suam auctoritatem interposuere, ut ejusmodi ex hominum memoria prorsus delerentur.

Constantius apud Socratem lib. 1. dist. c. 6. Arii scripta cremari jussit; vetuitque sub pœna capitis ne retinerentur, aut legerentur. Idipsum præstitere Theodosius & Valentinianus lege 3. de sancta Trinitate.

Ex his intelliges, quam periculosa, quamque noxia semper visa fuerit Patribus lectio librorum Hæreticorum, præsertim indoctis & semidoctis hominibus, sive Laicis, sive Clericis. Enim vero si quis litigans per scriptum, in quo momenta suæ caussæ exponit, & argumenta partis adversæ explodere nititur, lectorem in suam sententiam facile trahit, aut saltem inclinat; qui non commovebitur semidoctus ex captiosis & fallacibus argumentis vafrorum Hæreticorum? namque ex Apostolo 2. Tim. 2. 17. *sermo eorum ut cancer serpit*. Hinc pastoralis sollicitudo hactenus cavit, ne ejusmodi libri manibus tenerentur, nisi eorum, quorum officium est sanam Doctrinam tueri, & contradicentes refellere. Et hæc de libris Hæreticorum.

Sed non minus, immo multo magis periculosa sunt scripta fucatis quibusdam luminibus respersa pseudopoliticorum, & impiorum hominum, quos Libertinos vocant, ut qui fidem sibi facere præsumant, & ab Ecclesia accipere dedignentur, homines mente corrupti, modicæ, & ut verius dicatur, nullius Religionis, Religio quippe ita vocatur, quia mentes auctoritati divinæ

sub-

subjicit, & ligat Ecclesiæ, per quam divina oracula nobis panduntur. Illi autem, spretis credibilitatis motivis, quibus tanquam validissimis vinculis æterna sapientia prudentes quosque doctrinæ Catholicæ astrictos tenet, saniora, ut illis videntur, quam scripserint Apostoli, meditantur, alteram Religionem, eamque præstantiorem excogitare ac delineare non verentur, & fallaci ingenii acumine, ac fucata scribendi facundia ita legentium oculos perstringunt, ut difficile reperiatur, qui ex eorum consuetudine, vel ex frequenti scriptorum lectione non fluctuet circa fidem, qui jam judicata non retractet, atque ex proprio sensu temere definiat. Quamobrem nihil in Religione, ac moribus magis pestiferum infestumque, quam ejusmodi libri. Sub gravibus quidem pœnis prohibentur, sicut & omnium hæreticorum libri in Bulla, quæ dicitur *in Cæna Domini*; & in indice; sed ejusmodi leges non vigent in Gallia, ut jam monuimus.

Q. 10. *Cur Pius IV. in indice ipsius auctoritate edito, prohibet Bibliorum sacrorum in vulgarem linguam conversorum lectionem?*

R. Rationem affert ibidem hisce verbis: *Cum experimento manifestum sit; si sacra Biblia passim sine discrimine permittantur, plus ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri, hac in parte judicio Episcopi aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi vel Confessarii a Catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex ejusmodi lectione non damnum, sed fidei ac pietatis augmentum capere posse*. Circa quam regulam nonnulla notanda sunt.

Primo: lectio sacræ Scripturæ hac sanctione ne ipsis quidem mulierculis ac rudioribus absolute interdicitur: sed iis duntaxat, qui ex ea plus detrimenti, quam utilitatis acciperent, ut legenti perspicuum fiet.

Secundo, constat experientia lectionem sacræ Scripturæ quibusdam esse noxiam, ac primo quidem Hæreticis, & aliis nimium de se præsumentibus: nam ex Sancto Augustino Tract. 10. in Joann. *neque nata sunt hæreses, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene, & quod*

licæ, omnibus subditis præcepisset ejusmodi carnibus vesci; in hac quippe hypothesi esus ille esset signum falsæ religionis; & ideo Eleazarus maluit mori, quam carnes suillas legi veteri prohibitas comedere, 2. Machab. 6. Extra vero hunc casum, liceret ad vitandam persecutionem, manducare carnes lege Ecclesiastica prohibitas, quia lex humana non obligat cum tam gravi detrimento, ut diximus Tract. de Legibus.

4. Contra fidem peccaret, qui interesset conventibus & concionibus Hæreticorum, si extaret edictum obligans ad ejusmodi conventus & conciones in signum falsæ religionis. Secus si nullum tale esset edictum, nec periculum propriæ salutis, nec scandalum. Sed de iis plura ubi de scandalo.

Q. 8. *Qui simulate thus coram idolo incenderet animum ad Christum dirigens, amitteretne fidem?*

R. Graviter quidem peccaret contra negativum fidei præceptum, sed fidem non amitteret utpote qui mente firmiter adhæret revelationi divinæ per Ecclesiam propositæ.

Q. 8. *Qui fugit tempore persecutionis, peccatne contra præceptum positivum confitendæ fidei?*

R. Non peccat, si ex ejus fuga nullum oriatur fidei scandalum, juxta ea, quæ diximus ad quartum quæsitum. Probatur autem responsio, 1. ex Scriptura Matth. 10. *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* 2. exemplo Apostolorum, S. Athanasii, & aliorum SS. qui fugerunt. 3. judicio Ecclesiæ, quæ Tertullianum nimiæ severitatis & erroris arguit, quod quemlibet fugientem damnaret. 4. quia qui fugit, fidem profitetur, nedum neget; non enim fugeret, si fidem abjurare vellet. 5. quia qui maneret absque necessitate aut utilitate, culpandus esset; quia ex S. Th. 2. 2. q. 124. art. 1. ad 3. *Non debet homo occasionem dare alteri injuste agendi.*

Dices: Christus Jo: 10. reprehendit mercenarium, qui videt lupum venientem, & fugit: Ergo fugere est contra confessionem fidei.

Nego consequens; Si ut jam diximus, fuga illa non conjiciat proximum in periculum amittendæ fidei, alio-

alioquin Pastor fugiens tempore persecutionis, non magis contra fidem peccaret, quam si fugeret tempore pestis. Ad summum deesset pastorali officio, *bonus enim Pastor dat animam suam pro ovibus suis.* Joann. 10. scilicet cum id necessitas aut evidens utilitas postulat; nam in quibusdam circumstantiis prudentia exigit, ut vitam pro grege & communi Ecclesiæ utilitate conservet. Consule in hanc rem egregiam S. Augustini epistolam 228. alias 180.

CAPUT IV.

De peccatis fidei oppositis.

Q. 1. QUot *sunt peccata fidei opposita?*

R. Tria vulgo numerantur, scilicet infidelitas, hæresis, & apostasia. Qui enim non assentitur rebus a Deo revelatis, vel fidem seu Baptismum nunquam suscepit, ut Pagani, qui colunt idola, Mahumetani & Judæi, privatio sive carentia fidei in eo dicitur infidelitas, quæ dividitur in Paganismum, Mahumetismum, & Judaismum: vel ex parte recedit a fide, quam amplexus fuerat in catechumenato, aut in Baptismo, & privatio fidei in illo dicitur hæresis a verbo Græco αἱρέω quod significat, *eligo*, quia Hæreticus non omnibus, quæ docet Ecclesia, mentem suam subjicit; sed ex illis eligit, quæ videntur verosimiliora: contra illud Tertulliani lib. de præscript. c. 6. *nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit*; vel denique catechumenus, aut baptizatus totaliter fidem & auctorem ejus Christum abjicit, transitque sive ad Paganismum, aut Mahumetismum, sive Judaismum, & illa fidei abdicatio dicitur apostasia. Addi posset quarta peccati species contra fidem, nempe atheismus, quo quis nullum agnoscit Deum, nequidem falsum, quemadmodum Paganus.

Q. 2. *Illa peccatorum divisio fitne per differentias essentiales, quæ constituunt diversas physice peccati species?*

R. Minime, quia omnia illa peccata pugnant contra unam specie virtutem fidei, & contra unicum ejus objectum formale, nimirum revelationem divinam ab Ecclesia propositam.

Differunt ergo solum accidentaliter, quatenus unum, v. g. apostasia ad plura se extendit, quam hæresis, & reperitur in alio subjecto, quam infidelitas. Baptizatus tamen teneretur exprimere in Confessione Sacramentali, an a fide recessisset per apostasiam, vel per atheismum, vel per hæresim duntaxat, quia duo priora peccata longe sunt graviora. Adde quod apostasia vulgo sit transitus ad professionem falsæ Religionis, puta ad Paganismum, Judaismum, vel Mahumetismum. Porro superstitiosi illi cultus sunt peccata specie distincta.

Q. 3. *Quotuplex est infidelitas?*

R. Duplex, nempe negativa, & positiva. Negativa est defectus, seu, ut ajunt, carentia fidei in eo, qui nihil unquam audivit, nec audire potuit de Evangelio. Positiva est privatio fidei in eo, qui Evangelium audivit, & ei contradicit, vel saltem credere contemnit.

Q. 4. *Infidelitas estne peccatum?*

R. Negativa peccatum non est, sed pœna peccati; positiva vero est peccatum formaliter, utpote quæ sit voluntaria. Ita S. Thomas quæst. 10. art. 1. *Infidelitas*, inquit, *dupliciter accipi potest, uno modo secundum puram negationem: ut dicatur infidelis ex hoc solo quod non habet fidem. Alio modo potest intelligi secundum contrarietatem ad fidem: qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam. Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis, & secundum infidelitatem est peccatum. Si autem accipiatur secundum negationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pœnæ; quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis consecuta est. Qui autem sic sunt infideles, damnantur*

tur quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt; non autem damnantur propter infidelitatis peccatum. *Unde Dominus dicit Joann.* 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Sed de eis plura Tract. de Gratia passim, & Tract. de Actibus humanis, ubi de ignorantia.

Q. 5. *Debentne tolerari infidelium ritus?*

R. Vel infideles sunt politice subditi: vel non sunt subditi. Si primum, possunt impediri eorum ritus, quia Princeps jus habet impediendi in suo regno ea, quæ pugnant, sive adversus legem naturæ, ut idololatria, sive adversus veram Religionem, ut hæresis: sermo enim infidelium ut cancer serpit, & facile pacem Reipublicæ perturbat. Hinc Leges tum Constantini de claudendis Paganorum templis, & sacrificiis abolendis: tum aliorum Imperatorum de Hæreticis puniendis. Si secundum, tolerari debent, nec licet eis bellum inferre præcise ob injuriam illatam Deo per idololatriam, incestus, adulteria, &c. quia ad horum vindictam sumendam requiritur jurisdictio, qua carent Principes Christiani in non subditos.

Dixi, *præcise*: nam si illa Dei injuria in subditos Regis redundaret, v. g. contumeliis fidem illorum proscinderent, filias aut uxores eorum pollicerent, bona invaderent, Principes Christiani illos licite ac juste punirent.

Q. 6. *Princeps Christiani potestne tolerare ritus infidelium subditorum?*

Respondet S. Thomas q. 10. art. 11. posse justa de caussa, quia *humanum regimen*, inquit, *derivatur a divino regimine, & ipsum debet imitari. Deus autem, quamvis sit omnipotens & summe bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in universo, quæ prohibere posset, ne eis sublatis, majora bona tollerentur, vel etiam pejora mala sequerentur. Si ergo in regimine humano, illi qui præsunt, recte aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur; sicut Augustinus dicit in libro de Ordine, aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.*

Q. 7. *Licetne communicare cum infidelibus?*

R. Licet in civilibus, modo absit scandalum vel periculum subversionis; id enim permittit Apostolus 1. Cor. 10. v. 27. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate.* Et Tertullianus lib. de Idololatria cap. 14. *Licet*, inquit, *convivamus cum Ethnicis, commori non licet: convivamus cum omnibus, collætemur ex communione naturæ, non superstitionis: pares anima sumus, non disciplina, compossessores mundi, non erroris.*

Cum autem Judæi præ ceteris infidelibus infesti sint Religioni Christianæ, & soliti eam blasphemiis proscindere, jure canonico, Cap. *Omnes*, cap. *Nullus*, 28. q. 1. & cap. *Judæus*, extra, tit. de Judæis, prohibentur Christiani cum eis habitare, comedere, in balneo lavari, ab eis medicinam accipere, & in ipsorum servitio commorari.

R. 2. Nefas est directe & proxime communicare cum infidelibus in eorum superstitiosis ritibus, puta Sacrificiis, lustrationibus, festis, &c. quia illa sunt per se mala, & ab Apostolo expresse prohibita, 2. Cor. 6. *Nolite ducere jugum cum infidelibus .... quæ autem conventio Christi cum Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?*

R. 3. Licet indirecte & remote communicare cum infidelibus in iis quæ cum per se sint indifferentia, æque in bonum usum ac in superstitiosum converti possunt, v. g. vendere agnos, boves, pannos, flores, &c. quibus forte infidelis emptor uteretur ad Sacrificia & cultum idolorum, quia cum abusus ille sequatur per accidens respectu vendentis, non potest illi imputari.

Dixi, *remote*; graviter enim peccaret, qui proxime cooperaretur sacrilegiis infidelium, v. g. qui vestes conficeret in ornatum idoli, agnum venderet Judæo, sciens non enim, nisi ad immolandum, statuam Apollinis exsculperet in idolum erigendam, quia etsi res illæ per se indifferentes sint, in iis tamen circumstantiis determinatæ sunt tanquam media ad finem per se malum.

Confirmatur, quamvis venenum & arma per se vendere

dere licitum sit, quia Reipublicæ æque utilia ac noxia esse possunt; in omnium tamen sententia reus est homicidii, qui vendit vel toxicum noto venefico, vel enses mox duello conflicturis: Ergo a pari particeps est idololatriæ, qui effingit statuam in idolum convertendam. *Tu colis*, inquit Tertullianus lib. de idol. c. 6. *qui facis ut coli possint. Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio, nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis.* Et cap. 8. dicit eandem esse rationem templi, aræ, ædiculæ, & domus in honorem idolorum. Cap. autem 4. & 5. ostendit quam merito sua ætate disciplina Ecclesiæ non reciperet picturæ & sculpturæ artes, utpote quæ (idololatria tum ubique diffusa) magis ad cultum idolorum, quam ad alios licitos usus deservire viderentur, tandemque excusationes ejusmodi artificum refellit, *jam*, inquit, *illa objici solita vox: non habeo aliud quo vivam, districtius repercuti potest, vivere ergo habes? Quid tibi cum Deo est, si tuis legibus? ... Pateat ergo Ecclesia omnibus* (etiam falsariis, furibus) *qui manibus & suo opere tolerantur, si nulla est exceptio artium, quas Dei disciplina non recipit.*

Dices: in casu necessitatis licet petere juramentum ab Ethnico, quamvis per falsos Deos prævideatur juraturus, Sacramenta a peccatore, & mutuam pecuniam ab usurario: Ergo licitum est communicare indirecte etiam proxime peccato alterius.

R. 1. Si exemplis agatur, quæ in moralibus sæpius fallunt, oppono censuram, qua Innocentius XI. & Clerus Gallicanus hanc propositionem perstrinxerunt. *Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties ei subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.*

Censura autem Cleri Gallicani sic se habet. *Hæc*

propositio scandalosa est, perniciosa, verbis Dominicis, & Apostolicis aperte contraria, & haeretica: quam *enim* dabit homo commutationem pro anima sua? Matth. 16. v. 26. Rom. 1. vers. 32. Et digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Ex quo exemplo concluderet aliquis contra argumentum, quod nobis objicitur: Ergo nunquam licet indirecte communicare peccatis alienis. Quare ad elucidandam utcunque rem in moralibus & praxi omnium difficillimam.

R. 2. neg. conseq. Neque enim invocatio *falsi* numinis in juramento, neque *sacrilegium* in administratione Sacramenti, neque usura in mutuo, proxime sequuntur ex actione seu postulatione alterius, utpote qui non petat ab Ethnico, a Sacerdote impio, & ab usurario nisi opus honestum, quod honeste & pie praestare possent ac debent: abusus autem juramenti, Sacramenti, & mutui, per accidens est respectu petentis, ac proinde non est ipsi tribuendus, cum ad illum non tendat ejus Petitio, sed malae voluntati dumtaxat Ethnici, Sacerdotis, & usurarii adscribendus. Sic caupo apponit vinum hospitibus, famulus domino suo, quo contingit eos inebriari, sed praeter intentionem ministrantium ministerium quippe eorum non erat actio determinate tendens ad ebrietatem, sed ad honestam corporis refectionem. At famulari Ethnico ad idolum effingendum, adultero ad adulterium, furi ad furtum, homicidae ad homicidium, ebrioso ad ebrietatem, nempe fundendo vinum, dum pene temulentus est, sunt actiones per se malae, cum determinate tendant ad opus per se illicitum, nec proinde faciendae ullo timore poenae etiam gravissimae.

Confirmatur. Magistratus capite damnat & quidem juste eum, qui metu gravioris poenae cooperatus est hero ad furandum, vel ad interficiendum adversarium, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile praestando. Quid ita, nisi quia est caussa voluntaria damni proximi allati? Ergo qui sciens & volens cooperatur ad idololatriam fabricando idolum, ad stuprum aperiendo januam, deferendo litteras amatorias, ad

ad ebrietatem infundendo pocula vino jam semigravi; est caussa moralis ejusmodi criminum. Sed de his iterum, ubi agemus de scandalo.

Aliæ moventur quæstiones circa infidelitatem, 1. an infideles sint capaces dominii. 2. an licite possint cogi ad finem. 3. an, ipsis invitis, liceat baptizare eorum infantes. Sed ista alibi expendimus. Primum quidem, Tract. de Justitia & Jure cap. 16. Secundum & tertium, Tract. de Baptismo cap. 8.

Q. 8. *Quid est hæresis.*

R. Est hominis Christianismum profitentis error pertinax contra veritatem immediate a Deo revelatum, & ab Ecclesia propositam.

Dicitur 1. *hominis Christianismum profitentis*; quia ex dictis, hæresis est fidei jam susceptæ ejuratio.

Dicitur 2. *error pertinax*, namque ex Sancto Augustino epist. 43. alias 162. relata cap. *Dixit Dominus* 24. quæst. 3. *qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt.... corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter Hæreticos deputandi.*

Ergo qui ex ignorantia etiam crassa aut affectata contrarium aliquid fidei credit, quamvis ob negligentiam culpandus sit, hæreticus tamen non est; quia error illius est sine pertinacia, *errare potero*, inquit S. Augustinus, *sed hæreticus non ero*; nimirum quia se sentiebat paratum deferre judicio Ecclesiæ.

Dicitur 3. *contra veritatem immediate revelatam*, quia si quis affirmet aut negat contra conclusionem Theologicam, quæ mediate tantum revelata est, propositio ejus dicitur erronea, non vero hæretica: si contra communem Theologorum sententiam, propositio est temeraria: si verba tendat ad solvendam Ecclesiæ unitatem, turbasque excitandas, propositio est schismatica: si in peccatum inducant, & ab officiis pietatis avertant, propositio est scandalosa.

Q. 9. *Licetne legere libros Hæreticorum?*

R. 1. Jure naturali iis interdicitur librorum Hæreticorum lectio, quibus est occasio peccati & ruinæ. Responsio per se patet. Sed difficultas est, utrum

aliqua lege positiva omnibus prohibeatur ejusmodi lectio?

R. 2. Nulla est lex positiva in Galliis recepta, quæ absolute & generaliter prohibeat lectionem quorumlibet librorum Hæreticorum, sive jam editi, sive in posterum edendi fuerint; sed satis fuit Ecclesiæ Pastoribus, & Christianis Principibus interdicere eorum Hæreticorum libros, quorum errores compescere ac extinguere studuerant. Sic Leo X. & Paulus III. Lutheranorum libros prohibuerunt, Concilium Constantiense Wiclefi Nicænus II. Iconoclastarum, Chalcedonense Eutychetis, Ephesinum Nestorii. Nicænum I. Arii, ut refert Nicephorus lib. 8. dist. cap. 18. Imperatores quoque suam auctoritatem interposuere, ut ejusmodi ex hominum memoria prorsus delerentur.

Constantius apud Socratem lib. 1. dist. c. 6. Arii scripta cremari jussit; vetuitque sub pœna capitis ne retinerentur, aut legerentur. Idipsum præstitere Theodosius & Valentinianus lege 3. de sancta Trinitate.

Ex his intelliges, quam periculosa, quamque noxia semper visa fuerit Patribus lectio librorum Hæreticorum, præsertim indoctis & semidoctis hominibus, sive Laicis, sive Clericis. Enim vero si quis litigans per scriptum, in quo momenta suæ caussæ exponit, & argumenta partis adversæ explodere nititur, lectorem in suam sententiam facile trahit, aut saltem inclinat; qui non commovebitur semidoctus ex captiosis & fallacibus argumentis vafrorum Hæreticorum? namque ex Apostolo 2. Tim. 2. 17. *sermo eorum ut cancer serpit*. Hinc pastoralis sollicitudo hactenus cavit, ne ejusmodi libri manibus tenerentur, nisi eorum, quorum officium est sanam Doctrinam tueri, & contradicentes refellere. Et hæc de libris Hæreticorum.

Sed non minus, immo multo magis periculosa sunt scripta fucatis quibusdam luminibus respersa pseudopoliticorum, & impiorum hominum, quos Libertinos vocant, ut qui fidem sibi facere præsumant, & ab Ecclesia accipere dedignentur, homines mente corrupti, modicæ, & ut verius dicatur, nullius Religionis, Religio quippe ita vocatur, quia mentes auctoritati divinæ sub-

subjicit, & ligat Ecclesiæ, per quam divina oracula nobis panduntur. Illi autem, spretis credibilitatis motivis, quibus tanquam validissimis vinculis æterna sapientia prudentes quosque doctrinæ Catholicæ astrictos tenet, saniora, ut illis videntur, quam scripserint Apostoli, meditantur, alteram Religionem, eamque præstantiorem excogitare ac delineare non verentur, & fallaci ingenii acumine, ac fucata scribendi facundia ita legentium oculos perstringunt, ut difficile reperiatur, qui ex eorum consuetudine, vel ex frequenti scriptorum lectione non fluctuet circa fidem, qui jam judicata non retractet, atque ex proprio sensu temere definiat. Quamobrem nihil in Religione, ac moribus magis pestiferum infestumque, quam ejusmodi libri. Sub gravibus quidem pœnis prohibentur, sicut & omnium hæreticorum libri in Bulla, quæ dicitur *in Cœna Domini*; & in indice; sed ejusmodi leges non vigent in Gallia, ut jam monuimus.

Q. 10. *Cur Pius IV. in indice ipsius auctoritate edito, prohibet Bibliorum sacrorum in vulgarem linguam conversorum lectionem?*

R. Rationem affert ibidem hisce verbis: *Cum experimento manifestum sit; si sacra Biblia passim sine discrimine permittantur, plus ob hominum temeritatem detrimenti, quam utilitatis oriri, hac in parte judicio Episcopi aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi vel Confessarii a Catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex ejusmodi lectione non damnum, sed fidei ac pietatis augmentum capere posse.* Circa quam regulam nonnulla notanda sunt.

Primo: lectio sacræ Scripturæ hac sanctione ne ipsis quidem mulierculis ac rudioribus absolute interdicitur: sed iis duntaxat, qui ex ea plus detrimenti, quam utilitatis acciperent, ut legenti perspicuum fiet.

Secundo, constat experientia lectionem sacræ Scripturæ quibusdam esse noxiam, ac primo quidem Hæreticis, & aliis nimium de se præsumentibus: nam ex Sancto Augustino Tract. 10. in Joann. *neque nata sunt hæreses, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene,*

& quod in eis non bene intelligitur, etiam temere & audacter asseritur. 2. Nonnullis etiam Catholicis, quos comperimus vel lapsos, vel gravibus tentationibus agitatos ex lectione quorundam capitum Geneseos & Ezechielis, quæ apud Judæos juventibus non licebat legere, sicut nec Canticum Canticorum. Denique, annon cum evidenti salutis periculo, legerent epistolam ad Romanos, qui jam præcipites ruunt in desperationem, quique vix divelli queunt a præconcepta opinione, quod conditi sint ad pœnas æternas, nec sit eis liberum declinare a malo, & facere bonum?

Tertio detrimenta illa spiritualia non nascuntur ex sacris Scripturis, quemadmodum ex Hæreticorum, & aliorum impiorum hominum libris; sed ex temeritate, & male affecti voluntate legentium; nam ex Apostolo 2. Tim. 3. v. 16. & 17. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Absit ut credetur verba a Spiritu Sancto dictata posse ad aliud incitare, quam ad amorem Dei, & fugam peccati. Sed quemadmodum Sacramenta per se efficacia ad sanctificandos fideles obsunt tamen male dispositis: ita & lectio sacrarum Litterarum. Quæ autem animi præparatio sit ad eas afferenda, late exposuimus in Proleg. pag. 39. & sequentibus.

Quarto, spectandum est, qua occasione fuerit præscripta ejusmodi regula, nempe cum Novatores palam & ubique deblaterarent quemlibet privatum, præsertim si firmiter credat, se prædestinatum, interius edoceri a Spiritu sancto quis sit Scripturæ sensus, adeo ut Cerdones & Sartores eam non lectitarent modo, sed etiam enucleare, & ex ea disputare præsumerent, non sine magna Ecclesiæ perturbatione, & evidenti infirmorum periculo. Quid vero in ejusmodi angustiis consultius facere poterit vigilantia pastoralis, quam confirmare primum Canones, quibus prohibetur Laicis sub pœna excommunicationis ferendæ disputare de rebus fidei, ut Cap. *Quicunque §. inhibemus*? tit. de Hæreticis in 6. deinde e manibus indoctorum auferre sacra Biblia

vulgari

vulgari lingua edita? Sed absurdissimo errore cum suis auctoribus nunc anathemate perculso, & procul ejecto, amotum est periculum, quod Ecclesiæ filiis imminebat, Pastoresque liberius repetunt pristinum morem, quo subditos urgebant, maxime eos, qui sæcularibus negotiis distendebantur, ut sacras Literas frequentius legerent, meditarenturque: *tuum est magis, qui negotiis vacas*, inquit S. Chrysostomus hom. 3. de Lazaro, *perpetuo stas in acie, frequentes accipis plagas. Non potest fieri, non potest, inquam, ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spiritali*. Tum prævertens excusationem eorum, qui paupertatem caussari solent, quominus emanat sacros libros: sic pergit: „ Sunt instrumenta nostræ artis, „ quibus animam nostram fabricamus. Nunquam ar- „ tifex in quacunque necessitate fuerit, vendet instru- „ menta suæ artis. Hoc instrumento vas ligneum po- „ teris reddere aureum in honorem sanctificatum. „ Quemadmodum arma regalia reposita iis qui habi- „ tant, magnam præbent custodiam ... sic ubicunque „ fuerint libri spirituales, illinc expellitur omnis vis „ diabolica, multaque inhabitantibus accedit consola- „ tio, quandoquidem ipse etiam librorum aspectus po- „ test reddere segniores ad peccatum. „ Sed plura de fructibus, qui ex lectione Scripturæ sacræ percipi possunt, & de animi præparatione ad eam afferenda diximus Prolegomenis toto capite tertio jam citato, & consulendo.

5. Cum laudata Regula ad consilium Confessarii referat, qui ex lectione sacrorum Librorum non damnum, sed fidei ac pietatis augmentum capere possint, satis intelligitur ipsius officii esse, ut exploret, num pœnitentes sacræ Scripturæ vacent, vel non. Si lectitent, inquirent, quo fine, an gloriæ & honorum cupiditate aut curiositate, ut plerumque accidit Scholaribus, qui Libros sacros evolvunt ea fere mente, qua Philosophi Scholæ suæ Principes consulunt, nempe ut literam duntaxat, quæ occidit, assequantur, nullatenus solliciti promereri Spiritum, qui solus vivificat. Si negligunt: sicut ad frequentem Sacramentorum usum,

sic ad sacram lectionem hortabitur, maxime Clericos; ideo quippe Scriptura sancta dicitur a Patribus Liber Sacerdotalis, seu Manuale, quia nunquam excidere debet ex eorum manibus; quin ejus lectionem, si necesse sit, imponet veluti in pensum quotidianum, indoctisque indicabit quas Bibliorum partes majori cum fructu legere debeant. Sed quia Sancta sancte tractanda sunt: in primis suas curas conferet, ut singuli ea, qua par est, reverentia, pietate ac studio sacræ illi lectioni incumbant.

Q. 11. *Quænam sunt hæreticorum pœnæ?*

R. In Jure Canonico plures numerantur extra tit. de Hæreticis, & in 6. eodem titulo, ut excommunicatio, irregularitas, tum eorum, qui hæresim professi sunt, tum filiorum. Sed in Gallia nec filii nec patres ad Ecclesiam reversi censentur irregulares.

Q. 12. *Quotuplex est apostasia?*

R. Quadruplex vulgo recensetur, nempe apostasia a fide, ab obedientia, a Religione, & ab Ordine. Sed prima dumtaxat pertinet ad materiam, quam hic tractamus.

Apostasia a fide est infidelitas, qua Christus & fides Christiana jam suscepta penitus deseritur. Supra autem diximus, apostasiam a fide non differre ab hæresi, nisi accidentaliter secundum magis & minus; apostasia quippe est totalis desertio fidei & auctoris ejus; hæresis vero est desertio duntaxat quorundam dogmatum. Unde Calvinistæ non sunt Apostatæ, si stricte loquamur, sed Hæretici; utpote qui Christo adhæreant, & plura fidei dogmata retineant.

Apostasia ab obedientia est ea, qua quis præcepta Prælati non solum negligit, quod est inobedientia, sed insuper iis formaliter se opponit, eaque contumax abjicit.

Apostasia a Religione, est criminosa recessio a quolibet Ordinis Religiosi instituto, cum proposito non revertendi, sive retineatur habitus, sive abjiciatur.

Dicitur 1. *criminosa recessio*: quia qui licite recedit, ut electus ad dignitatem Episcopalem, non est apostata.

Dicitur 2. *a quolibet Ordinis Religiosi instituto*; si quis enim sine dispensatione recedit ad laxiorem, quam

quamvis graviter peccet, immo excommunicationem incurrat, si sit ex Ordine Mendicantium, ex extrav. 1. de Regularibus, non est tamen Apostata.

Dicitur 3. *Cum proposito non revertendi*: qui enim habet animum redeundi aut permanendi in statu Religioso, vagus est, non apostata, etiamsi habitum dimiserit ad tempus. Sed Religiosus professus habitum temere dimittens, incurrit excommunicationem, cap. *Ut periculosa*, tit. *Ne Clerici, vel Monachi, in 6.* Censetur autem habitum dimittere, qui omnino abscondit, ita ut nullum signum præseferat, quo Religiosus deprehendi possit.

Apostasia ab Ordine est ea, qua quis a sacris Ordinibus dimisso habitu, transit ad statum laicæ conversationis, puta conjugii.

SECUNDA PARS.

De Spe.

SPEI nomen aliquando usurpatur metaphorice, 1. pro ipsa re speranda, ut Tit. 2. *Expetamus beatam spem.* 2. pro caussa efficiente, sive principe, sive instrumentali spei nostræ; quo sensu dicitur amico præpotenti, quod sit unica spes nostra, hoc est, quod per ipsum solum speremus consequi finem optatum. Sic compellamus Deum Ps. 90. *Tu es, Domine, spes mea*, id est, tua gratia tuoque auxilio nititur spes mea, & Beatam Virginem tanquam caussam instrumentalem spei nostræ, *vita dulcedo; & spes nostra, salve.* Sed proprie sumitur pro sperandi vel actu, vel habitu, ut 1. Cor. 13. Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, & caritas. Hic agitur de spe posteriori modo sumpta, circa quam quæremus 1. quid sit. 2. quodnam ejus objectum. 3. utrum & quomodo differat a fide & caritate. 4. quæ ejus necessitas. 5. quæ cer-

certitudo. 6. quæ peccata ipsi opposita. 7. quæ ejus caussæ. 8. qui effectus.

CAPUT PRIMUM.

De Spei definitione, objecto, & divisione.

Spes proprie dicta spectari potest generice & specifice; alia enim est appetitus sensitivi, quæ dicitur passio, quamque S. Th. 1. 2. quæst. 40. art. 3. agnoscit in belluis: alia est appetitus rationalis seu voluntatis, & hæc totuplex est, quotuplex est bonum, quod speratur. Unde alia est spes militum, qui sibi proponunt victoriam: alia mercatorum, qui lucrum appetunt: alia Christianorum, qui ad beatitudinem cælestem anhelant; & spes ista est vere Theologica, utpote quæ versetur circa Deum, qui solus est beatitudo nostra.

Quamvis nostra disputatio sit duntaxat de spe Theologica, operæ tamen pretium est accuratius exponere genericam spei definitionem, circa quam omnes conveniunt tum Philosophi, tum Theologi, ut ex ea colligamus, quæ debeat esse spei Theologicæ definitio, circa quam dissentiunt Theologi; effatum enim est in Scholis receptum, scilicet ea quæ conveniunt generi, necessario convenire & speciei, v. gr. quod est essentiale animali & virtuti, generice spectatis, illud quoque essentiale est cuilibet speciei animalis, & virtutis. Quamobrem,

Q. 1. *Quid est spes generice spectata?*

R. Definitur communi Philosophorum & Theologorum suffragio, motus appetitus efficaciter tendentis in bonum absens, arduum, apprehensum ut possibile.

Dicitur 1. *Motus appetitus*, sive sensitivi, si spes sit passio & actus necessarius; sive rationalis, si sit actus liber tendens in bonum mente apprehensum His autem vocibus significatur spem non pertinere ad intel-

intellectum; sed ad appetitum seu voluntatem; quia spes fertur in bonum, quod non est objectum intellectus, sed appetitus.

Dicitur 2. *Efficaciter tendentis in bonum*, ut distinguatur a simplici complacentia & volitione inefficaci, quale potest esse desiderium inefficax victoriæ in imbelli; spes enim est desiderium efficax obtinendi bonum concupitum.

Dicitur 3. *In bonum absens*, quo spes differt, tum ab amore, qui æque est boni præsentis ac absentis: amamus enim bonum sive sit præsens, sive sit absens: tum a gaudio, quod est fruitio boni præsentis & possessi. Spes autem, licet ex amore procedat, non potest esse, nisi boni futuri & absentis: ex Apostolo enim Rom. 8. v. 24. *Spes quæ videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?*

Dicitur 4. *Arduum*, hoc est, obtentu difficile, ut distinguatur spes a desiderio, quod est etiam boni absentis, sed apprehensi ut obtentu facilis: dives esuriens v. gr. non sperat, sed desiderat alimenta: pauper vero desiderat simul & sperat: ille quia alimenta ipsi apponentur statim ut jusserit: iste, quia ipsi comparanda sunt vel labore & industria, vel multis precibus idoneis ad flectendam divitum misericordiam. Hinc Philosophi desiderium reponunt in appetitu concupiscibili, qui, nullo obsistente, fertur in bonum, & aversatur malum: spem vero in irascibili, quem ita appellant; quia quodammodo irritatus difficultatibus, quibus septum proponitur bonum, stimulatur & accenditur ad illas superandas.

Dicitur 5. *Apprehensum ut possibile*, quia ex S. Th. 1. 2. quæst. 40. art. 1. ad tertium: *Nullus movetur ad id, quod æstimat impossibile adipisci*; canis, inquit, non insequitur leporem, quem nimis remotum conspicit, quia ejusmodi prædam apprehendit ut impossibilem.

Ergo objectum spei generice spectatæ, materiale quidem est res bona; formale vero ejus bonitas absens, ardua, & possibilis; illud enim est objectum materiale actus aut habitus, circa quod actus vel habitus versatur;

satur; formale vero, quod est est ratio, sed qua actus vel habitus versatur circa objectum materiale: atqui spes versatur circa rem bonam, quatenus bona est; absens, ardua, & possibilis: Ergo.

His præmissis de spe in genere.

Q. 2. *Quid est spes Theologica?*

R. Est virtus supernaturalis Theologica, per quam certa cum fiducia futuram beatitudinem, & media illius assequendæ expectamus per Dei auxilium.

Dicitur 1. *Virtus*; Quia virtus facit bonum habentem se, opus ejus bonum, atqui spes Theologica facit bonum habentem se, juxta illud Ps. 33. *Beatus vir, qui sperat in eo*, & opus ejus bonum; quia, ut argumentatur S. Th. quæst. 17. art. 1. opus bonum dicitur quod propriam regulam attingit; *sicut*, inquit, *dicimus vestem esse bonam, quæ nec excedit, nec deficit a debita mensura*: humanorum autem actuum duplex est regula, altera proxima, scil. ratio; altera remota & suprema, nempe Deus: atqui actus spei utramque regulam attingit, 1. rationem, quæ dictat tendendum in ultimum nostrum finem, & beatitudinem, 2. Deum, cujus auxilio innititur.

Dicitur: Spes est in peccatoribus: ergo non facit bonum habentem se.

R. 1. Argumentum illud nimis probat: inde enim concluderetur præter caritatem, quæ sola excludit peccatum, nullam esse virtutem.

R. 2. Distinguendo consequens, Spes non satis bonum simpliciter & absolute: Conc. Quia a sperante non excludit omne peccatum lethale: non facit bonum secundum quid. Nego conseq. Peccator enim quatenus sperans in Deo, ut decet, bonus est & laudabilis, licet aliunde sit vituperandus. Quemadmodum igitur quodlibet sidus aerem collustrat, sed modo dispari, quia non eadem uniuscujusque claritas; sol omnino fugat tenebras. Luna & Stellæ ex parte duntaxat magis aut minus pro cujusque claritate; sic cogitat animam illustrari virtutibus, caritas ad instar Solis suo præcellenti fulgore omni peccati, saltem lethalis, tenebras expellit, ceteræ tanquam

luminaria minora eas duntaxat, quæ propius & immediatius ipsis opponuntur; ut religio impietatem, fortitudo ignaviam, fides infidelitatem, spes desperationem & præsumptionem, sicut enim stella a stella differt in claritate, ita virtus a virtute in perfectione, nulla in suo genere imperfecta, nisi comparate ad aliam perfectiorem.

Dicitur 2. *Supernaturalis*; ac proinde a Deo infusa, juxta illud Rom. 15. *Deus ... spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis in spe, & virtute Spiritus sancti*. Et ratio est, quia spes tendit in Deum supernaturaliter possidendum.

Dicitur 3. *Theologica*; quia habet Deum pro objecto primario.

Dicitur 4. *Per quam certa cum fiducia futuram beatitudinem expectamus*; quia spes veluti anchora, animam tentationibus & procellis hujus vitæ agitatam, firmat in promissis Dei, juxta illud Apostoli, Heb. 6. v. 19. 20. *Confugimus ad tenendam propositam spem; quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam*. Sed de certitudine spei postea.

Dicitur 5. *Et media illius assequenda*, quibus denotatur secundarium spei objectum, nempe gratia & bona opera, sine quibus vana esset spes nostra, & mera præsumptio, quæ est peccatum spei Theologicæ oppositum, ut infra dicetur.

Dicitur 6. *Expectamus per Dei auxilium*; quia beatitudo naturæ viribus non est possibilis: *infinitæ virtutis est*, inquit S. Thomas quæst. 17. art. 2. *ad infinitum bonum perducere*; ideoque magis proprie vitam æternam expectare dicimur, quam sperare; nam ex eodem Angelico Doctore, 1. 2. quæst. 40. art. 2. ad primum: *Quod aliquis sperat per propriam virtutem adipisci, non dicitur expectare, sed sperare tantum: sed proprie dicitur expectare quid sperat ex auxilio virtutis alienæ*.

Ergo primarium spei objectum materiale est Deus possidendus: *Non enim minus aliquid ab eo sperandum est, quam sit ipse*, ait S. Thomas cit. quæst. 17. art. 2. secundarium vero sunt ea etiam temporalia, per

quæ

quæ Deus decrevit nos ad seipsum adducere. Consequentia sequitur ex allata definitione: objectum enim materiale cujuslibet virtutis est res, circa quam adæquate versatur: atqui spes adæquate versatur primario circa futuram beatitudinem, quæ non est aliud, quam Deus possidendus; secundario vero circa media, quibus obtineri potest: *Sicut & fides*, inquit S. Thomas q. 17. art. 2. ad secundum, *principaliter quidem respicit Deum & secundario respicit ea, quæ ad Deum ordinantur*, nec quidquam aliud attendit, namque *homini qui anhelat ad aliquid magnum*, ait idem S. Doctor eodem articulo ad tertium, *parvum videtur omne aliud, quod est eo minus*.

Dixi: *Per quæ Deus decrevit*, &c. Temporalia enim secundum se spectata, æque possunt esse impedimenta salutis ac adjumenta, nec illius consequendæ evadunt media, nisi ad eam fuerint ordinata & quidem a Deo; nam sine ejus monitione a nobis ordinari nequeunt; ac proinde non ex affectu ad illa, sed ex affectu ad vitam æternam illa quærere, & petere debemus; alioquin illa non ex gratia & virtute, sed ex cupiditate expeteremus. Sed de iis plura ubi de Oratione, Tom. 4. Tractatu de Religione, cap. 4. §. 4.

Q. 3. *Quod est objectum formale spei?*

R. Hic in varias sententias abeunt Theologi. Alii statuunt omnipotentiam divinam & misericordiam, seu Deum, ut omnipotentem & misericordem, nituntur que auctoritate S. Thomæ, qui qu. 28. art. 4. ad secundum, ex eo distinguit spem ab aliis virtutibus, quod *addat ex parte objecti quandam specialem rationem, scilicet arduum & possibile adipisci*. Et qu. 17. art. 5. in corpore: *Spes*, inquit, *facit Deo adhærere, prout est in nobis principium perfectæ bonitatis, in quantum scilicet per spem divino auxilio innititur ad beatitudinem obtinendam*. Atqui quod est ratio tendendi in objectum materiale, & distinguendi virtutem ab aliis, proculdubio est formale virtutis objectum; justitia v. g. & liberalitas, licet versentur circa idem objectum materiale, nimirum circa pecuniam numerandam, sunt tamen duæ virtutes distinctæ; quia sub di-

diversa ratione pecuniam respiciunt, justitia quidem ut debitam, liberalitas vero ut gratuitam largitionem: Ergo.

Alii contra asserunt bonitatem divinam relative ad nos, seu Deum ut nobis bonum esse objectum formale spei; quia, inquiunt, sicut desiderium nascitur ex amore, nemo quippe id desiderat, circa quod indifferens est; ita spes nascitur ex amore concupiscentiæ; atqui idem est objectum formale amoris & desiderii; scilicet, bonitas objecti diversimode apprehensa in amore simpliciter & absque circumstantia præsentis, aut absentis; in desiderio determinate ut absens & futura: Ergo a pari idem est objectum formale spei Theologicæ, & amoris concupiscentiæ, quo expectamus possidere Deum, ut summum bonum nostrum.

Sed utraque scientia facile conciliari posse videtur: & si supersit difficultas, erit pure metaphysica, a Philosophis potius quam a Theologis excutienda.

Atque ut mentem aperiam, præmittendum est, quod apud omnes constat, nimirum voluntatem non ferri in objectum nisi sub ratione boni, aut mali, boni quidem prosequendi, mali vero fugiendi; ac proinde sicut verum saltem apparens est objectum formale mentis assensus: ita bonum est necessario objectum formale conatus voluntatis in rem amatam, nihil intelligibile, nisi sub ratione veri: nihil appetibile, nisi sub ratione boni. Atqui nec possibilitas, nec omnipotentia, ex qua possibilitas repetitur, alliciunt voluntatem ratione sui præcise, sed ratione bonitatis, cum qua apprehenduntur conjunctæ; namque omnipotentia, qua pœnam æternam concipimus possibilem, spem non injicit, sed timorem propter malum pœnæ, quam peccantibus inferre concipitur. Ergo sicut malum pœnæ per omnipotentiam possibile & impendens est objectum formale, seu motivum timoris; ita Deus ut nobis bonus & possidendus per omnipotentiam divinam & misericordiam, est formale spei objectum, ac proinde objectum formale spei non est simplex, sed complexum ex bonitate divina relative ad nos, & ex omnipotentia & misericordia, quibus possessio Dei fit possibilis.

Ergo

Ergo beatitudinis possibilitas per omnipotentiam & misericordiam divinam minus est formale objectum spei, quam circumstantia, conditio, & modificatio ejus objecti formalis, nempe beatitudinis per auxilium Dei consequendæ. Nec aliud vult S. Thomas locis laudatis, ut colligitur ex q. 17. art. 2. in quo ex professo probat beatitudinem æternam esse proprium spei objectum. Et art. 4. sic habet: *Spes duo respicit, scil. bonum, quod obtinere intendit, & auxilium, per quod illud bonum obtinetur. Bonum autem, quod aliquis sperat obtinendum, habet rationem caussæ finalis: auxilium autem, per quod aliquis sperat obtinere illud bonum, habet rationem caussæ efficientis.* Ex quibus verbis sic argumentari licet, caussa finalis est primum movens ad opus: atqui ex S. Thoma, bonum, quod spes obtinere intendit, nempe beatitudo æterna, habet rationem caussæ finalis; Ergo beatitudo æterna est spei objectum motivum, seu formale.

Dices 1. In eo qui sperat Deum ut suam beatitudinem, duo sunt distinguendi actus, alter desiderii, quo tantum bonum absens & futurum desiderat, & hic actus pertinet ad caritatem, cujus objectum est bonitas divina: alter spei, quo conatur ad illud bonum, nixus omnipotentia & misericordia divina, quas respicit tanquam proprium objectum formale; inde enim movetur ad conandum: Ergo.

R. 1. Utrum in eo, qui sperat, concurrant duo actus distincti, alter desiderii, alter spei, quæstio est plane Philosophica: nobis satis est, quod sperans feratur in Deum ut suum bonum, arduum quidem, sed obtentu possibile per divinum auxilium. Videtur tamen unicum elicere actum, qui virtualiter duplex est. Quemadmodum enim qui desiderat bonum absens, non elicit duos actus, alterum amoris, alterum desiderii; sed unico actu, nempe desiderii, fertur in suum objectum; quid est enim desiderium, nisi amor boni absentis? Similiter qui sperat, unico actu movetur efficaciter in bonum suum absens, arduum, & possibile, ita ut ratio absentis, ardui, & possibilis sit circumstantia, conditio & modificatio unius & ejusdem objecti-

jecti, nimirum beatitudinis objectivæ, quæ est caussa finalis & motiva unius realiter actus; scil. spei, virtualiter autem duplicis: in spe enim intelligitur amor & desiderium; nisi enim quis amaret & desideraret bonum, non niteretur illud assequi. Sed utut sit,

R. 2. Negando desiderium illud semper esse actum caritatis; peccator enim desiderat, ac sperat veniam & vitam æternam, non per caritatem, qua caret, sed per spem Theologicam.

Dixi desiderium vitæ æternæ non semper esse actum caritatis, ut innuerem illud aliquando a caritate, aliquando vero a virtute spei proficisci. In quo autem differant duo illa desideria, dicetur capite proxime sequenti.

Dices 2. Appetere Deum ut bonum nostrum, est referre Deum ad nos tanquam ad finem, & amare illum amore concupiscentiæ; atqui inordinatus est ille amor; rectus enim ordo postulat, ut omnia ad Deum tamquam ad ultimum finem referantur: Ergo.

Distinguo major. Est referre Deum ad nos tanquam ad finem, cui optamus tantum bonum; Conc. Tanquam ad finem, cujus gratia cetera assumuntur tanquam media, Nego major.

Distinguo similiter minorem, inordinatus est amor, quo Deum ad nos referimus tanquam ad finem, cujus gratia, Conc. Tanquam ad finem cui, Nego minor.

Finis *cui*, est persona, cui optamus bonum, quod aliquando tanti æstimamus, ut ipsum sit nobis quoque finis, cujus gratia multa facimus; sic sapientia v. g. quatenus propter illam acquirendam oramus, vigilamus, laboramus, est finis cujus gratia: quatenus autem illam nobis optamus, sumus ejus finis cui. Contra vero sumus finis cujus gratia pecuniæ, alimentorum & necessariæ supellectilis, quæ nobis comparamus; quia non spectantur illa tanquam bona propter se expetibilia, quemadmodum sapientia, sed propter nos dumtaxat tanquam media necessaria, & ad usus nostros accommodata.

Porro turpe est & flagitiosum, Deum ad se referre tanquam ad finem cujus gratia, hoc enim est Deum

mi-

minoris facere quam nos ipsos, & perverso ordine uti ultimo fine veluti medio: *Omnis humana perversio est*, inquit Sanctus Augustinus lib. 83. quæst. 30. (*quod etiam vitium vocatur*) *fruendis uti velle, atque utendis frui. Et rursus omnis ordinatio* (*quæ virtus etiam nominatur*) *fruendis frui, & utendis uti. Fruendum est autem honestis, & utendum utilibus.* Et lib. 15. de Civ. Dei cap. 7. *boni utuntur mundo, ut fruantur Deo: mali autem e contra ut fruantur mundo, uti volunt Deo.*

Sed honeste & pie Deum ad nos referimus tanquam ad finem *cui*; in eo quippe testamur summam ejus boninatem & omnimodam perfectionem; sic refertur caussa ad effectum, fons ad rivulum, plenitudo ad vacuum, misericordia ad miserum, perfectivum ad perfectibile. Sic subditus Principem suum honorat, dum benevolentiam ejus sibi conciliare satagit, & gratiam seu favorem ejus amicitiæ cujuslibet aulici præponit.

Instabis 1. Atqui per amorem spei, qui est amor concupiscentiæ, Deum non appetimus propter se, sed propter nos dumtaxat: ergo inordinatus est ille amor.

R. 1. Argumentum illud nimis probare, cum ex eo æque concludi possit nullam agnoscendam esse virtutem præter caritatem, quæ solum Deum propter se diligit: immo nos inordinate a Deo auxilium petere in adversis; ejusmodi enim preces sunt finis *cui*, cum tamen ipse testetur Ps. 49. se eas ducere honori & gloriæ: *Invoca me*, inquit, *in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me*: est enim solemnis confessio omnipotentis bonitatis divinæ. Inde ergo sequitur dumtaxat amorem spei non esse æque perfectum ac amorem caritatis, quod ultro fatemur, nam ex S. Th. q. 17. art. 8. *Perfectus amor est, quo aliquis secundum se amatur, utpote cui aliquis vult bonum, sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est, quo quis amat aliquid non secundum ipsum, sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat, sicut homo amat rem, quam concupiscit. Primus autem amor pertinet ad caritatem quæ inhæret Deo secundum seipsum. Sed spes pertinet ad secundum amorem, quia ille qui sperat, aliquid sibi obtinere intendit.*

R. 2.

R. 2. Distinguo subsumptum; Atqui per amorem spei Deum non appetimus propter se, sed propter nos, ita ut apprehendamus illum ut summum bonum appetibile propter se, nec per imperfectum spei amorem excludamus perfectiorem motum caritatis, Concedo: Non appetimus propter se, sed propter nos, ita ut Deus nobis videatur ut medium nobis utiles & necessarium, nec aliter amabile, quam in ordine ad nos, Nego subsumptum; Amor enim spei sub illo respectu esset inordinatus & turpis, excluderetque caritatem, quemadmodum cupiditas prædominans. Sed absit a spe Theologica tanta perversitas, quin ipsa disponit ad amandum Deum propter se: *Spes*, inquit S. Th. cit. art. 8. *introducit ad caritatem, in quantum aliquis sperans remunerari a Deo, accenditur ad amandum Deum, & servandum præcepta ejus.* Et S. Bernardus Tract. de diligendo Deo cap. 9. *Si frequens ingruerit tribulatio, ob quam & frequens ad Deum conversio fiat, & a Deo frequens liberatio consequatur, nonne etsi fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum toties liberati, emolliri necesse est ad gratiam liberantis, quatenus Deum homo diligat non propter se tantum, sed & propter ipsum?*

Instabis 2. Amor mercenarius est vituperandus, atqui amor spei est mercenarius, ex sancto Bernardo cit. Tract. de diligendo Deo c. 12. *Est qui confitetur Domino, quoniam potens est; & est qui confitetur, quoniam sibi bonus est, & item, qui confitetur, quoniam simpliciter bonus est. Primus servus est, & timet sibi. Secundus mercenarius, & cupit sibi. Tertius filius, & defert patri. Itaque & qui timet, & qui cupit, utrique pro se agunt*: Ergo.

Distinguo major. Amor mercenarius stricte sumptus, qui pro mercede temporalia expectat, quo sensu Joann. 10. reprobatur Pastor mercenarius, Conc. Mercenarius in lata significatione, qui aliam mercedem præter Deum non intendit, Nego majorem: Nam Christus, Matth. 5. v. 12. spe hujusce mercedis nos nutrit & roborat: *Gaudete*, inquit, *& exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et Hebr. 11. v. 26. laudatur Moyses, quod aspexerit in hujusmodi remunerationem.

Tor-

Porro S. Bernardus loquitur de eo, qui facit opus Dei intuitu honorum temporalium: *facit & mercenarius*, inquit, cit. cap. 12. *sed quia non gratis, propria trahi cupiditate convincitur*.

Q. 4. *Potestne quis sperare alteri beatitudinem æternam?*

Respondet S. Thomas q. 17. art. 3. cum hac distinctione: vel proximus spectatur ut alter a nobis, vel ut unitus, ac veluti unum quid nobiscum per amorem, consanguinitatem, & alium simile vinculum: Si primo modo spectetur, non possumus illi sperare beatitudinem spe Theologica, juxta illud S. Augustini, Enchir. c. 8. *Fides & suarum rerum est & alienarum.... spes autem nonnisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem agere perhibetur*. Et ratio est, quia spei Theologicæ objectum formale & motivum, est bonum divinum; motivum autem desiderii, quo optamus alteri beatitudinem, si amore non sit nobis unitus, non potest esse nisi bonitas, quæ in ipso est, ac proinde desiderium illud non erit actus spei Theologicæ.

Sed si proximus secundo modo spectetur, scilicet ut aliquo vinculo nobis unitus, illi tamquam nobis ipsis beatitudinem speramus spe Theologica; quia motivum hujusce desiderii non est aliud, quam bonitas divina possidenda, nec incitamur ad ejus possessionem appetendam ex aliqua bonitate, quæ sit in nobis, cum naturalis impetus nos impellat in nostri amorem & prosecutionem nostri boni, etiamsi nullam in nobis apprehendamus perfectionem.

Q. 5. Quotuplex est Spes Theologica?

R. Una est specie, quia unicum est ejus objectum formale & motivum; accidentario tamen, & ex quibusdam adjunctis dividitur sicut fides, in spem informem, & spem formatam.

Spes informis est spes sine caritate, ut in peccatoribus; spes formata est spes conjuncta cum caritate, ut in justis. Spes informis dicitur mortua; quia separata a caritate, vel est sine motu & actu sicut corpus ab anima separatum, vel si operetur, opera ejus; etsi

etsi supernaturaliter bona, disponantque ad justificationem; viva tamen non sunt, nec meritoria vitæ æternæ, ut diximus ubi de conditionibus necessariis ad meritum de condigno. Plerumque autem spes informis otiosa est, 1. Propter malam conscientiam: *Ille sperat*, inquit S. August. in Psalm. 31. *qui bonam conscientiam gerit; quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe*, nimirum timor, qui ex mala conscientia nascitur, diffidentiam injicit. 2. Propter frigus cupiditatis, qua peccatoris animus astringitur, & quodammodo agglutinatur rebus terrenis & cælestium obliviscitur: nullus autem sperat bona spiritualia, nisi ea vehementer desideret; quomodo vero desideraverit, qui non amat? Spes ergo jacet in corde frigido peccatoris velut radix sterilis, & si quando sperare videtur, plerumque vana confidentia est & præsumptio, ut infra dicetur.

Spes vero formata dicitur viva, quia caritas est veluti spiritus vitalis vivificans, & ponens in actu virtutes, quas informat. 1. Quia tribuit bonam voluntatem, inspirat desiderium cælestium bonorum, ex quo facile sequitur conatus ad superanda ardua quæque. 2. Quia operit multitudinem peccatorum, & conscientiam mundat: atqui mens bene conscia fiduciam, hoc est, firmam spem sumit, ut habetur 1. Joann. 3. v. 21. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. 3. Quia constituit nos Dei amicos: vera autem amicitia excludit omnem diffidentiam. Unde S. Ambrosius laudatus a S. Thoma quæst. 17. art. 8. scribit in Lucæ c. 17. *ex fide est caritas, ex caritate spes*, non quidem informis; hæc quippe caritatem præcedit, sed formata & perfectior, ut interpretatur Angelicus Doctor, his verbis: *Secundum ordinem perfectionis caritas prior est naturaliter. Et ideo adveniente caritate, spes perfectior redditur, quia de amicis maxime speratur*. Porro spes viva, sicut & fides viva, est propria Christianorum, juxta illud primæ Petri cap. 1. v. 3. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam*.

Q. 6. *Licetne sperare in homine?*

R. Licet tanquam in caussa instrumentali, quando Deus ea utitur ad nostram salutem: non licet autem sperare in homine tanquam in caussa principali; scriptum est enim Jerem. 17. *Maledictus homo, qui confidit in homine*, probatque Sanctus Thomas quæst. 17. art. 7. hac ratione: „ Sicut, *inquit*, non licet sperare aliquod bonum præter beatitudinem sicut ultimum bonum, sed solum sicut id, quod est ad finem beatitudinis ordinatum: ita non licet sperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura, sicut de prima caussa movente in beatitudinem. Licet autem sperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura, sicut de agente secundario & instrumentali, per quod aliquis adjuvatur, ad quæcumque bona consequenda in beatitudinem ordinata. “

Dices: Spes utpote Theologica, non nititur, nisi omnipotentia & misericordia divina: Ergo nullatenus ponenda est in homine, etiam ut caussa instrumentali, sed solum in auxilio divino; alias niteretur potestate creata, & sub illo respectu non esset Theologica.

Nego conseq. Quia instrumentum non agit, nisi virtute caussæ principis. Unde sicut qui tegitur gladio custodientis se, non confidit proprie in gladio, sed in persona gladio instructa; similiter qui, ut securius saluti suæ consulat, ad sapientem confugit, & consiliis ejus se regendum præbet, ea mente & persuasione, quod Deus eo tanquam ministro utatur, non in alio, quam in Deo spem suam collocat; secus si præcipue ob naturales ejus dotes, & naturali quadam animi propensione se illi adjungeret; tunc enim spem suam poneret in homine, & non in Deo, quod maxime cavendum.

CAPUT II.

De differentia spei a fide & caritate.

Q. 1. S*Pes estne virtus a fide distincta?*
Negant Pseudo-Reformati, contenduntque veram fidem nihil aliud esse, quam certam fiduciam in promissis Dei, quam hæresim confutavimus, Tract. de Gratia, ubi de justificatione c. 4. & §. 8. Quare cum omnibus Catholicis.

R. Spes est virtus a fide distincta, probaturque 1. ex Scriptura, 1. Corinth. 13. vers. 13. *Nunc autem manent fides, spes, & caritas: tria hæc*; ubi Apostolus manifeste spem a fide distinguit: 2. ratione, quia illæ virtutes essentialiter distinguuntur, quæ habent diversum non solum subjectum, sed etiam objectum formale; omnis quippe habitus & actus suam essentiam desumit ab objecto formali: atqui sic se habent fides & spes; fides est virtus intellectualis intellectum informans; spes vero residet in voluntate, tanquam in proprio subjecto: fides tendit in objectum quatenus verum, in Deum nempe, ut est prima veritas; spes autem respicit Deum, ut est summum bonum, & supernaturalis nostra beatitudo objectiva: Ergo fides & spes sunt duæ virtutes essentialiter distinctæ.

Q. 2. *Spes distinguiturne a caritate?*

R. Apostolus citato loco non solum eam distinguit, sed insuper opponit tanquam relatum correlato; postquam enim dixit, *nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc*; subdit statim, *major autem horum est caritas*. Porro nihil est majus respectu sui ipsius, sed respectu alterius correlativi: Ergo.

Dices: Illæ virtutes non distinguuntur, quæ habent idem objectum formale: atqui spes & caritas idem habent objectum formale: Ergo.

Minor probatur. Objectum spei ex dictis capite præcedenti, est supernaturalis beatitudo objectiva,

seu Deus possidendus, ut summum nostrum bonum: atqui idem est caritatis objectum; nam caritatis consummatæ in Beatis est frui Deo, gaudere de Deo præsente, & in illo quiescere tanquam in summo bono: caritatis vero proficientis in viatoribus, est desiderare ejus conspectum & possessionem, ægreque ferre ejus absentiam: ergo idem est utriusque virtutis objectum formale, ac proinde spes & caritas sunt una & eadem virtus.

R. 1. Negari non posse, quin caritas in viatoribus tendat in Deum, tanquam in ultimum nostrum finem, desideriumque fruendi tanto bono, sit proprius illius actus, quemadmodum Eminentissimus Cardinalis *De Noailles* efficaciter & multa cum eruditione demonstrat in sua Institutione Pastorali, adversus spurios Mysticos. Enim vero nihil amanti optatius, quam frui amati præsentia; nihil molestius, quam ab illo divelli, aut separari. Annon sponsa, per quam exprimitur juxta SS. Patres quilibet justus in amore Dei perfectus, ex purissimo caritatis affectu per vicos & plateas quærebat dilectum? Cant. 3. Annon Apostolus ex ardentissimo Christi amore dicebat Philipp. 1. *Coarctor ... e duobus, desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos*. Sed hæc responsio nedum solvat difficultatem, illam potius auget, nec parum torquet Theologos, ubi statuendum est discrimen spem inter & caritatem.

Alii ita admittunt Deum ut beatitudinem nostram objectivam, esse objectivum formale caritatis, ut definiant, objectum spei esse præcise omnipotentiam & misericordiam divinam, quibus objectum caritatis possibile redditur, ut quemadmodum in politicis virtus fortitudinis inservit justitiæ legali ad tuendum ordinem, & conservandam pacem, quibus consistit regni felicitas; ita spes caritati inserviat ad superandum arduum, quod in ejus objecto apprehenditur.

Refelluntur 1. Ex dictis capite præcedenti. 2. Ex Patribus, qui asserunt possessionem Dei ut ultimum nostrum finem per spem & caritatem expeti; sed ratio-

ne

ne plane diversa, ideoque duas illas virtutes esse omnino distinctas; nam virtutes & ceteri habitus magis distinguuntur ex objecto formali, quam ex objecto materiali, ut sæpe diximus. S. Gregorius Nyssenus hom. 1. in Cantica, spem a caritate in eo distinguit, quod illa mercedem, ista solam operis honestatem respiciat: *Nonnulli*, inquit, *fit etiam salus per timorem, quando int uentes ad minas suppliciis gehennæ separantur a malo: sunt etiam aliqui, qui propter spem mercedis repositam iis, qui pie vixerint, se recte & ex virtute gerunt, non caritate bonum possidentes ... sed qui animo currit ad perfectionem, expellit quidem timorem: est enim ejusmodi servilis affectio ... despicit ipsas quoque mercedes, ne videatur mercedis pluris facere, quam eum qui donat lucernam.* Ubi S. Doctor tres gradus distinguit in accensu ad Deum. In primo eos collocat, qui timore impelluntur. In secundo, qui alliciuntur spe mercedis, quæ non potest esse nisi Deus, alioquin aberrarent. In tertio, qui solo caritatis amore ducuntur. S. Basilius in proœmio regularum fusius disputatarum, & S. Gregorius Nazianz. Orat. 40. eandem distinctionem secuti, primos vocant servos, secundos mercenarios, tertios filios. Ergo in mente illorum Patrum, spes in eo distinguitur a caritate, quod spectet, non quidem omnipotentiam & misericordiam, sed mercedem, quam per divina illa attributa obtinere nititur: merces autem illa non potest esse aliud, quam Deus ipse, quatenus est summum nostrum bonum. S. Chrysostomus pluribus in locis, ut hom. 17. in epist. ad Hebræos, docet servanda esse præcepta non solum spe mercedis, sed etiam amore illius qui legem tulit: *Etiamsi*, inquit, *merces non esset proposita, oporteret esse bonum, sed tamen cum mercede simus boni.* Et hom. 5. in epist. ad Rom. *Nec propter minas supplicii, nec propter promissionem regni, sed propter eum, qui legem tulit.* Similia habet S. August. lib. 21. de Civ. Dei cap. 15. *Sed si (quod absit) illius tanti boni spes nulla esset, malle debuimus in hujus conflictationis molestia remanere, quam vitiis in nos dominationem non eis resistendo permittere.* Cassianus collatione 11. cap. 6. hæc verba refert Abba-

tis Cheremonis: *Tria sunt, quæ faciunt homines a vitiis temperare, idest, aut metus gehennæ... aut spes & desiderium regni cælorum, aut affectus boni ipsius, amorque virtutum*. Et cap. 8. sic concludit: *Quamobrem nobis studendum est de hoc timore ad spem, & de spe ad caritatem Dei, vel ipsarum virtutum amorem perfecto mentis conscendamus amore*. De triplici etiam gradu nempe servorum, mercenariorum, & filiorum simili modo loquuntur S. Climacus gradu primo, & Venerabilis Beda in cap. 15. Lucæ: *Fides est*, inquit, *quæ futuri judicii ac suppliciorum metu vitiorum facit contagia declinare: spes, quæ mentem nostram de præsentibus avocans, universas corporis voluptates cælestium præmiorum expectatione contemnit: caritas, quæ nos ad amorem Christi, & spiritualium virtutum fructum mentis ardore succendens, quidquid illis contrarium toto facit odio detestari*. S. Bernardum, & S. Thomam in eandem rem laudavimus cap. præced. Ergo constat ex communi SS. Patrum doctrina. 1. Spem a caritate distingui. 2. Utramque virtutem tendere ad Deum possidendum, sed sub diversa ratione formali: spem quidem ut mercedem & bonum nobis, caritatem vero sine intuitu mercedis, sed sublimiori motivo, sequenti responsione elucidando. Itaque

R. 2. Negando minorem, & argumenti in ejus confirmatione adducti, Distinguo minor. Idem est objectum spei & caritatis materiale, Concedo: Idem est objectum formale, Nego minorem: Spes enim, ut sæpius diximus, fertur in Deum, ut bonum sibi; *Et qui timet*, inquit S. Bernardus cit. cap. 12. lib. de diligendo Deo, *& qui cupit, utrique pro se agunt*. Caritas vero tendit ad Deum ut bonum in se, refertque ad eum & ipsum amantem, & ejus beatitudinem & cetera omnia, quæ per spem concupiscuntur: *caritatem voco*, inquit S. August. lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 10. *motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum*. Et lib. 10. Conf. cap. 22. *ipsa est*, Deum alloquitur, *beata vita gaudere ad te, de te, ipsa est, & non est altera*. S. quoque Bernardus cit. c. 12. post laudata

ver-

verba, „ & qui timet, & qui cupit, utrique pro se „ agunt, *subdit*, sola, quæ in filio est, caritas non „ quærit quæ sua sunt. *Et cap.* 14. Denique, *inquit*, „ cupiditas tunc recte a superveniente caritate ordina„ tur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis „ vero meliora præferuntur, nec bona nisi propter „ meliora appetuntur. Quod cum plene per Dei gra„ tiam assecutum fuerit, diligetur corpus propter ani„ mam: anima propter Deum; Deus autem propter „ seipsum. „ Sed ponderanda imprimis quæ scribit c. 15. ubi de eo, qui spe impellitur, sic scribit. „Di„ ligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter „ se, non propter ipsum. At vero cum ipsum cœpe„ rit occasione propriæ necessitatis colere & frequenta„ re cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam „ hujuscemodi familiaritate paullatim sensimque Deus „ innotescit, consequenter & dulcescit, & sic gustato „ quam suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, „ ut diligat Deum, non jam propter se, sed propter „ ipsum. Sane in hoc gradu diu statur: & nescio si „ a quoquam hominum quartus in hac vita perfecte ap„ prehenditur, ut se scilicet diligat homo tantum pro„ pter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt: mihi „ fateor, impossibile videtur. Erit autem proculdubio „ cum introductus fuerit servus bonus & fidelis in gau„ dium Domini sui, & inebriatus ab ubertate domus „ Dei. Quasi enim miro quodam modo oblitus sui, & „ a se penitus velut deficiens totus pergit in Deum, & „ deinceps adhærens ei, unus cum eo spiritus erit. „ Quibus verbis S. Doctor, 1. Perstringit errorem sua ætate nondum natum, & nostra damnatum in novis Mysticis, qui præsumunt suos discipulos perducere via breviori ad eum statum perfectionis, in quo anima sui oblita tam perfecte Deo adhæret propter ipsum solum, ut nec pulsetur beatitudinis desiderio, nec afficiatur proficiendi studio; nec sit illi curæ comprimere inordinatos concupiscentiæ motus. 2. Ita distinguit spem inter & caritatem, ut nihilominus utrique virtuti assignet idem objectum materiale, nempe Deum possidendum. 3. Differentiam essentialem utriusque virtu-

tis repetit (& quidem juxta antiquiores Patres, quorum verba laudavimus) ex earum objecto formali, seu ex diversa ratione & motivo, quo spes & caritas tendunt in Deum possidendum; spes quippe tendit in Deum, ut bonum nobis; caritas vero, ut bonum simpliciter & absolute, ad quod & beatitudinem nostram & nos ipsos & cetera refert.

Ergo in mente sancti Bernardi & aliorum Patrum in prima nostra responsione laudatorum divina misericordia & omnipotentia statuj nequeunt pro formali spei objecto. Latum est autem discrimen spem inter & fortitudinem, quæ in exemplum allata est; namque fortitudinis officium & actus est amovere malum, moderari timorem, qui illud refugit, & regere impetum audaciæ in illud insurgentis. At spes, sive spectetur, ut virtus, sive ut passio, fertur in bonum, tamquam in proprium objectum, illudque prosequitur, quamvis arduum, innixa sive propriis viribus, si sit passio, sive alienis, puta omnipotentia & misericordia divina, si sit virtus Theologica. Bonum autem, quod est objectum spei in peccatore ad justificationem per gratiam sese disponente, non sunt bona temporalia, cum eorum cupiditatem conetur abjicere: non est etiam Deus ut in se bonus, cum illum caritate nondum diligat, & per spem disponatur ad purissimo illo modo diligendum ut supra dicebat Sanctus Bernardus: restat ergo ut dicamus bonum, quod spes Theologica prosequitur, esse Deum, ut nobis bonum.

Instabis 1. Amor concupiscentiæ non est actus virtutis, sed vitii: atqui actus, quo quis sibi bonum concupiscit, est concupiscentiæ. Sic enim S. Bernardus cit. c. 12. scribit: „ Facit & mercenarius (*opus Dei*) „ sed quia non gratis, propria trahi cupiditate convincitur. Porro ubi proprietas, ibi singularitas. Ubi „ autem singularitas, ibi angulus. Ubi vero angulus, „ ibi sine dubio sordes, seu rubigo: „ Ergo.

Distinguo maj. Amor concupiscentiæ rerum temporalium, qui ex S. August. proprie dicitur cupiditas, est actus vitii, Conc. Amor concupiscentiæ beatitudinis, sapientiæ, & aliorum bonorum spiritualium est actus

vitii,

vitii; Nego major. Quin laudatur & commendatur in Scripturis, *Cogitatum habet in præceptis Altissimi..... & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi*, Eccli. 6. v. 37. *concupiscite ergo sermones meos, diligite illos*, Sap. 6. verf. 12. & infra v. 14. *præoccupat* (sapientia) *qui se concupiscunt, ut illis prior se ostendat*. Et v. 21. *concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum perpetuum*. Itaque sunt obscœnæ concupiscentiæ, sunt & sanctæ concupiscentiæ, ex Origene hom. 7. in Levit. secundum versionem Rufini. Unde S. Thomas 2. 2. quæst. 26. art. 3. ad tertium, non dubitat spem vocare amorem concupiscentiæ, *quod aliquis*, inquit, *velit frui Deo, pertinet ad amorem, quo Deus amatur amore concupiscentiæ*. Usus tamen obtinuit, ex S. Augustino, lib. 14. de Civit. Dei cap. 7. *Ut si cupiditas, vel concupiscentia dicatur, nec addatur cujus vel sit, nonnisi in malo possit intelligi*.

Instabis 2. Atqui nihil possumus amare, nisi illud sit nobis bonum; Ergo fictitius est ille amor caritatis, a spuriis Mysticis excogitatus, quo Deus dicitur amari, ut est bonus in se, & sine relatione ad nos.

Antecedens probatur; Quia ut aliquid actu ametur aut appetatur, satis non est quod sit simpliciter & absolute bonum; sed insuper requiritur ut amanti sit bonum vel utile, vel jucundum, vel honestum & conveniens; alioquin, cum omne ens secundum se spectatum, sit simpliciter bonum, esset etiam cuilibet amabile & appetibile, quod longe absurdissimum est; quam multa enim in se bona valde, sunt aliis noxia, & ideo fugienda? aqua v. g. expellit calorem, quamvis in se bonum, utpote ipsi infestum; optimas carnes bos fastidit, quas leo concupiscit. Quis hominum nesciat Deum esse summe bonum? Illud tamen peccator non amat; quia illum non apprehendit ut sibi bonum, nec unquam amare poterit, nisi voluntas ejus misericorditer præparetur, experiaturque per gratiam, quam suavis sit Dominus, & quam bonum sit ipsi diligere suum Creatorem. Hinc vulgare apud Philosophos effatum, *amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se ipsum*, Ethic. 9. Ergo amor

nostri est veluti prima radix, ex qua oriuntur & crescunt ceteri amores; ac proinde una est ratio amandi Deum, scilicet, bonitas ejus relative ad nos spectata, fictitiumque ac prorsus impossibile amare Deum, quatenus præcise bonus est in se.

Distinguo anteced. Non possumus amare supernaturaliter, Nego: Naturaliter subdistinguo, in statu naturæ corruptæ, Conc. In statu naturæ integræ, Nego antec. & conseq. „ Primum dilige Deum, inquit S. „ August. serm. 368. alias 37. lib. 50. hom. deinde „ teipsum: post hæc dilige proximum sicut teipsum. „ Prius tamen disce amare teipsum: sic dilige proximum sicut teipsum; Nam si teipsum non nosti „ amare, quomodo proximum poteris in veritate diligere? ... „ qui diligit iniquitatem, odit animam suam: „ Si ergo amando iniquitatem, teipsum non „ solum non diligis, sed etiam odio habes, quomodo aut Deum, aut proximum diligere poteris? „.

Enimvero amor sui, qui supponitur præcedere tanquam radix amoris Dei, & cujuslibet creaturæ, vel est inordinatus & malus, vel ordinatus & bonus: atqui neutrum dici potest. Non primum, alias natura humana, utpote necessaria radix fructus mali, esset substantia mala, & a malo principio; bona quippe arbor non potest malos fructus facere, Matth. 7. Non secundum, 1. quia is amor non est ordinatus & bonus, qui caret suo debito fine; atqui ejusmodi esset proprius ille amor, utpote qui terminaretur ad ipsum amantem, ut supponitur, nec tenderet ad Deum, qui est ultimus rerum omnium finis. 2. Quia Deus non solum est rerum omnium finis, sed etiam principium: atqui evidens esset inordinatio in operibus Dei, si (quod absit) voluntates humanas formaret, inclinaretque ad aliud, quam ad se ipsum, & independenter a libera earum electione ante omnia converteret ad privatum bonum. Ergo prima Dei impressio & motio in natura creata adhuc integra, est ad illum propter se amandum super omnia.

Confirmatur: Omnis pars primario tendit in bonum totius; illudque naturaliter præfert propriæ saluti,

ma-

manus v. g. absque mora & cunctatione imminenti periculo se exponit ad tuendum caput, ex quo pendet salus totius corporis: atqui Deus habet rationem totius respectu cujuslibet creaturæ: ergo naturale est homini in statu naturæ integræ plus diligere Deum, quam seipsum. Ita S. Thomas 1. part. q. 60. art. 5. „ Videmus *inquit*, quo naturaliter pars se exponit „ ad conservationem totius corporis: sicut manus ex- „ ponitur ictui absque deliberatione ad conservatio- „ nem totius corporis. Et quia ratio imitatur natu- „ ram, hujusmodi imitationem invenimus in virtu- „ tibus politicis; est enim virtuosi civis, ut se ex- „ ponat mortis periculo pro totius Reipublicæ con- „ servatione; & si homo esset naturalis pars hujus „ civitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia „ igitur bonum universale est ipse Deus, & sub hoc „ bono continetur etiam Angelus & homo, & omnis „ creatura, quia omnis creatura naturaliter secundum „ id quod est, Dei est, sequitur quod naturali di- „ lectione etiam Angelus & homo plus & principa- „ lius diligat Deum, quam se ipsum; alioquin si „ naturaliter plus seipsum diligeret, quam Deum, „ sequeretur, quod naturalis dilectio esset perversa, „ & quod non perficeretur per caritatem, sed de- „ strueretur.

Ad confirmationem respondeo: ambigue opponi, ut res ametur, satis non esse quod sit bona in se, sed insuper requiri, ut sit amanti conveniens; si enim per hanc vocem, *conveniens*, intelligatur quod amans debeat esse ordinatus ad illam rem, vera est propositio; convenit enim unicuique servare debitum ordinem: si vero sensus sit rem illam, ut ametur, semper debere referri ad ipsum amantem tanquam ad finem, falsitas propositionis perspicua est vel solo membrorum exemplo: unicuique enim convenit, ut sese periculo objiciat pro salute totius corporis; minime vero ut commune bonum corporis ad propriam incolumitatem referat.

Urgebis: Sequeretur caritatem præcedere omnes virtutes, & motus spei in peccatore esse inordina-

tum, utpote qui sit amor sui: absurdum consequens: ergo & antecedens.

Distinguo sequelam majoris ut supra; Caritatem præcedere omnes virtutes in statu naturæ integræ, Conc. In statu naturæ corruptæ, in quo gratia naturam paullatim sanat, & liberat a servitute cupiditatis, Nego sequelam. Nam ex Patribus supra laudatis, maxime ex S. Bernardo, peccator, cujus voluntatem gratiæ prævenit, a timore incipit, tum in spem erigitur, ac tandem „ transit ad tertium gradum, ut diligat Deum „ non jam propter se, sed propter ipsum. Sane in hoc „ gradu diu statur; & nescio si a quoquam hominum „ quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se „ scil. diligat homo tantum propter Deum. Asserant „ hoc, si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile „ videtur. „ Absit autem ut inordinatus dicatur spei motus, quod introducitur caritas, cum ille motus sit a Spiritu sancto, disponatque ad diligendum Deum super omnia: *Quod enim Dei est, immundum esse non potest*, inquit Sanctus Bernardus cit. cap. 12.

Porro recentiores Mystici, quos Quietistas vocant, damnati sunt, quod non solum cum S. Bernardo & omnibus Catholicis assererent hominem in hac vita diu stare posse in eo gradu, in quo diligat Deum non jam propter se, sed propter ipsum; sed ulterius progressi hanc propositionem evulgarent, quæ est prima ex viginti tribus, quas Innocentius XII. confixit ann. 1699. *Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura, & sine ulla admixtione motivi proprii interesse . . . . Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.* Ut autem intelligatur quam merito damnata sit ejusmodi propositio, expendendum est ex professo quæ sit spei necessitas, quandiu hanc vitam mortalem vivimus. Sit itaque

§. III.

§. III.

De Spei necessitate.

Q. 1. Actus spei suntne adultis necessarii ad salutem?

R. Sunt necessarii tum necessitate medii, tum necessitate præcepti naturalis & divini.

Prima pars, quæ est de necessitate medii, probatur 1. iisdem momentis, quibus supra demonstravimus fidei necessitatem: *Nempe*, ait S. Bernardus serm. 10. in Ps. 9. „ Germana fidei speique cognatio est, ut „ quod illa futurum credit, hæc sibi incipiat sperare „ futurum ... Dicit fides, parata sunt magna & in„ excogitabilia bona a Deo fidelibus suis: Dicit spes, „ illa mihi servantur. „ Hinc est quod in Scripturis fides & spes soleant simul conjungi, quasi essent una & eadem virtus, cum tamen sint essentialiter distinctæ, Rom. 4. v. 3. de fide dicitur: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam*: de spe vero v. 18. *Qui in spem contra spem credidit*. Et v. 20. *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentiam*. Hebr. 11. v. 9. *Fide demoratus est* (Abraham) *in terra repromissionis tanquam in aliena*. Hæc quoad fidem: quoad spem autem v. 10. *Expectabat enim fundamenta habentem civitatem*. Quin spes Hebr. 11. indirecte ponitur in definitione fidei, *est autem fides*, inquit Apostolus: *Sperandarum substantia rerum*, & increduli vocantur fibi diffidentiæ, Eph. cap. 2. v. 2. & cap. 5. v. 6. Infirmus enim frustra credit se posse sanari a Medico, nisi & speret se sanandum, immo ejus diffidentia signum foret ipsum non credere. Sicut ergo accedentem ad Deum credere oportet quia est; quia pœnitentibus peccata dimittit, deprecantes exaudit, inquirentibus se remunerator est, similiter eadem speres necesse est, alioquin fides ejus inanis foret; spes enim est dispositio necessaria tum ad veniam peccatorum obtinendam, ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 6. juxta illud Prov. 28. c. 25. *Qui sperat in Domino* sa-

sanabitur, & Matth. 9. *Confide, fili, dimittuntur tibi peccata tua*: tum ad ceteras gratias impetrandas, Jac. 1. v. 7. *Non ergo æstimet homo ille* (qui hæsitat diffidentia) *quod accipiat aliquid a Domino*.

Prob. 2. Ex SS. PP. S. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, sic scribit: *Fides est ad salutem inclinatio, post quam timor, spes, & pœnitentia*. S. Ambr. lib. 1. de pœnitentia cap. 1. *Nemo*, inquit, *potest bene agere pœnitentiam, nisi speraverit indulgentiam*. S. Aug. serm. 352. alias 27. inter 50. homil. cap. 3. docet spem non minus esse necessariam ad conservandam vitam spiritalem, quam respirationem ad vitam animalem. „ Judam traditorem, *inquit*, non tam scelus, quod commisit, quam indulgentiæ desperatio fecit penitus interire .... quod fecit in corpore suo, hoc factum est in anima ipsius ..... Quomodo ergo qui sibi collum ligant, inde se occidunt, quia non ad eos intrat spiritus aeris hujus: sic illi qui desperant de indulgentia Dei, ipsa desperatione intus se suffocant, ut eos Spiritus sanctus visitare non possit.

Ex his autem sic conficitur argumentum: illud est necessarium necessitate medii, sine quo nec remissio peccatorum, nec æterna salus obtineri possunt; atqui ex dictis sine spe adulti nec remissionem peccatorum, nec salutem æternam obtinere possunt: Ergo spes necessaria est necessitate medii.

Secunda pars, quæ est de necessitate præcepti tam naturalis, quam divini, probatur 1. quoad præceptum naturale; quia recta ratio exigit, ut media ad salutem necessaria assumamus: atqui spes ex dictis est medium necessarium ad salutem æternam: Ergo.

Prob. 2. Quoad præceptum divinum, Ps. 65. *Sperate in eo omnis congregatio populi*. Eccli. 11. *Dirige viam tuam, & spera in illum*, Osee 12. *Spera in Deo tuo semper*. 2. Petr. cap. 1. *Sperate in eam, quæ vobis offertur gratiam*.

Confirm. auctoritate Alexandri VII. & Cleri Gallicani, qui proscripserunt hanc propositionem: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei*,

fidei, & *Caritatis*, *ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*. Quam propositionem Clerus Gallicanus anno 1700. declarat scandalosam, in praxi perniciosam, erroneam, inducentem fidei & Evangelii oblivionem.

Q. 2. *Quandonam tenemur elicere actus spei?*

R. 1. Generatim quoties tenemur operari propter vitam æternam; non enim ad eam nitimur propriis viribus, sed omnipotentis Dei auxilio, quod misericorditer promisit sperantibus in se. Vide ergo an sit aliquod tempus, quo non teneamur tendere ad vitam æternam, quæ est ultimus noster finis, & intelliges utrum spes in nobis aliquando debeat manere otiosa. Enimvero sicut spes victoriæ conficit exercitum, spes lucri in unum corpus eligit mercatores; ita spes adipiscendæ vitæ æternæ congregavit Ecclesiam. Quid enim pollicitus est imperator noster, cum primos Evangelii sui præcones misit ad conscribendos militiæ suæ milites, & conducendos qui ejus nomine negotiarentur donec veniat? *Euntes*, inquit, Matth. 10. *prædicate dicentes, quia appropinquavit regnum cælorum*. His promissis illecti innumeri nomen suum dederunt militiæ Christianæ, & collecta est Ecclesia. Exinde regnum cælorum vim patitur, unus veri Christiani ardor illud rapere, unum studium augere lucra Domini sui; *qui enim de futuro sæculo non cogitat*, inquit S. Aug. serm. 9. alias 96. de tempore, *nec propterea Christianus est, ut id quod Deus in fine promittit, accipiat, nondum Christianus est*, aut saltem abortivus censendus; quotquot enim sumus Christiani, in Christo renascimur in spem vivam, juxta illud 1. Petri cap. 1. v. 3. *Regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cælis*. Qua autem virtute & industria arduum illud opus aggredimur? an propria? *Sed maledictus qui confidit in homine*. Jer. 17. Ergo & in seipso, quia & ipse homo est.

Restat igitur, ut quemadmodum monet Apostolus

1. Thessal. 5. semper simus induti loricam fidei & caritatis, & galeam spei salutis; hoc est, nihil præsumamus de nobis, sed sicut nobis est continua pugna, ita continuo spem nostram in Dei misericordia & omnipotentia figamus.

R. 2. Communis est Catholicorum sententia, præceptum spei præsertim obligare in hisce casibus, 1. initio usus rationis; sicut enim tunc tenetur homo ad Deum se convertere per fidem, ut supra diximus; ita & per spem & caritatem. 2. in articulo mortis, & ita fert disciplina & praxis Ecclesiæ, juxta quam Pastores in ejusmodi circumstantiis exigunt a quolibet fideli, ut non solum credat, sed etiam speret carnis resurrectionem & vitam æternam, ad quam jamjam migraturus est. 3. quando graves tentationes contra spem ingruunt, & animus concutitur motibus desperationis, quia sicut infidelitati opponenda est fides, odio dilectio, superbiæ humilitas; ita spes disperationi. Nec audiendi sunt pseudo-Mystici, dum dicunt Fideles caritate perfectos gratum Deo sacrificium oblaturos, si, ubi æterna salus ipsis desperata apparet, omnes ejus spem abjiciant ex motivo purissimi amoris: proscripta quippe est illa doctrina ab Innocentio XII. cujus Constitutionem unanimi consensu amplexi sunt Antistites Gallicani, & promulgarunt unusquisque in sua Diœcesi anno 1699. 4. Cum urget pœnitentiæ præceptum; nam ex S. Ambrosio supra laudato, *nemo potest bene agere pœnitentiam nisi speraverit indulgentiam*. 5. Denique quando instat orationis necessitas, postulandum quippe est in fide & cum fiducia, ut late prosequimus Tract. de Religione, ubi de conditionibus Orationis. Cum autem oratio debeat esse continua, saltem moraliter, ut ibidem demonstramus; vel inde colligitur quam frequentes & continui actus spei esse debeant.

Q. 2. *Existitne in hac vita is perfectionis status, in quo nec timor pœnarum, nec desiderium remunerationis æternæ ullam partem habeant?*

Affirmarunt novi Mystici, ut patet ex eorum propositione

positione allata ad calcem præcedentis capitis, sed cum fuerit a Sede Apostolica rejecta & damnata, ac deinceps ab universo Clero Gallicano,

R. Non existit.

Probatur 1. ex Scriptura Rom. 8. v. 23. & seq. *Nos ipsi primitias Spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. ... Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.* Hæc dicuntur de perfectissimis Christianis, etiam de ipso Apostolo, qui raptus est usque ad tertium cælum, cuique nemo se adæquare præsumet, nedum anteponere. Et Philip. 3. v. 12. & seq. *non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim ... fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem; quæ quidem retro sunt, obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor ... quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.*

Probatur 2. ex Sanctis Patribus. S. August. In Psal. 122. initio sic scribit: „ Non præter spem esse debemus, immo cum magna fiducia præsumere, quia „ si per caritatem ipse nobiscum in terra est, per „ eandem caritatem & nos cum eo in cælo sumus... „ Ille deorsum est compassione caritatis, nos sursum „ sumus spe caritatis; „ spe enim salvi facti sumus, Rom. 8. S. Bernardus supra laudato capite 15. de diligendo Deo: „ Nescio, *inquit*, si a quoquam hominum quartus (*gradus*) in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet diligat homo tantum propter Deum. Afferant hoc, si qui experti sunt: „ mihi, fateor, impossibile videtur. Erit autem proculdubio, cum introductus fuerit servus bonus & „ fidelis in gaudium Domini sui. „ Ubi S. Doctor non negat dari aliquos actus in hac vita, quibus homo diligat Deum non propter se, sed propter ipsum; id enim agnovit in iis, qui tertium gradum attigerunt. Sed contendit nullum esse statum vitæ hujus, in quo amor sui partem non habeat, nec ulla spe mercedis æternæ moveatur.

Probatur 3. ratione, quia quandiu hic degimus, nun-

nunquam desunt tentationes, corpus quod corrumpitur, aggravat animam identidem erigendam oratione, quæ sola Dei misericordia & omnipotentia nititur: caro concupiscit adversus spiritum, adversarius noster diabolus semper circuit quærens quem devoret: Ergo ex Apostoli præcepto, Eph. 6. in omnibus assumendum est scutum fidei, & galea spei salutis, hoc est, fiducia in Deum, *in quo sunt vires nostræ, ex adjutorio enim ejus vincimus, non ex præsumptione nostra.* S. August. conc. 2. in Psal. 90.

CAPUT IV.

De Spei certitudine.

Q. 1. *Spes Theologica estne certa?*

R. Certa est ratione sui: incerta respectu nostri: simpliciter tamen & absolute certa dici debet. Tres sunt responsionis partes.

Prima pars, quæ est de certitudine spei ratione sui, probatur 1. ex Scriptura, Psal. 23. *qui sustinent te, non confundentur.* Eccli. 2. v. 11. *Respicite, filii, nationes hominum, & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est.* Rom. 8. *spes non confundit.* 2. Tim. 1. *scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare.*

Probatur 2. ratione. Illa virtus est certa ratione sui, quæ nititur medio certo & infallibili: scientia v. g. est cognitio certa quia habetur per medium certum & necessarium: contra vero opinio non est certa; quia medium ejus est incertum: atqui spes Theologica nititur medio certo & infallibili, nempe omnipotentia & misericordia divina, adde & veracitate, seu fidelitate in promissis, ait enim Psal. 36. *adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos a peccatoribus, & salvabit eos, quia speraverunt in eo.* Quæ postrema verba expendens S. Bern. 9. in Psal. 9. sic habet. „ dulcis caussa: attamen efficax, attamen

„ irre-

„ irrefragabilis. Si hæc sapimus, ut quid cunctamur ... „ huic uni tam solidæ, tam perfectæ, tam beatæ „ spei, tota devotione animi, toto fervore spiritus inhærere? Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quære aliud in quo speres, sed verbo omnia potest, quid facilius dictu? ... an vero de facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta „ voluntas? plane & voluntatis testimonia credibilia „ facta sunt nimis .... Denique quando in se speranti desit illa majestas quæ tam studiose monet in „ se sperari? „ De quacunque tribulatione, *inquit*, clamaverint ad me, exaudiam eos. „ Ecce numera „ tribulationes .... dummodo ad alium non convertaris, dummodo clames ad eum, dummodo speres in eum, nec humile aliquid vel terrenum, sed „ altissimum ponas refugium tuum. Quis speravit in „ eo, & confusus est? facilius est cælum & terram „ transire, quam verbum ejus evacuari. „

Secunda pars, quæ est de incertitudine spei respectu nostri, est contra Pseudo-reformatos, qui definiunt fidem esse certam fiduciam, qua quisque firmiter credat se esse prædestinatum, & sibi indubitanter applicet promissiones generatim factas. Probatur autem Catholica responsio ex Scriptura, Eccli. 9. *nescit homo, utrum amore, an odio, dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.* 1. Cor. 10. v. 12. *qui se existimat stare, videat ne cadat.* Philip. 2. v. 2. *cum metu & tremore vestram salutem operamini*. Vide quæ in hanc rem diximus Tract. de Grat. c. 4. §. 8.

Tertia pars, nempe quod spes simpliciter & absolute certa dici debeat, probatur; quia res quælibet æstimari & denominari debet ex iis, quæ ipsi per se accidens adveniunt; ars. v. g. & prudentia sunt virtutes certæ & infallibiles, licet dubium esse possit, an aliquis ad illarum virtutum regulas opus suum exegeris: atqui spes Theologica ex dictis prima nostra responsione, est certa ratione sui, utpote quæ nitatur promissis Dei, veracis & omnipotentis, de quibus nefas est dubitare & diffidere: quidquid sperans patitur incerti & fluctationis, nascitur ex defectu liberi arbi-

trii, & gravitate cordis humani, cujus consilia & intentiones penetrari nequeunt. Ita S. Thomas q. 18. art. 4. ad 3. „ Quod aliqui, inquit, habentes spem „ deficiant a consecutione beatitudinis, contingit ex „ defectu liberi arbitrii ponentis obstaculum peccati, „ non autem ex defectu divinæ potentiæ vel miseri- „ cordiæ, cui spes innititur. Unde hoc non præjudi- „ cat certitudini spei. „ Et in responsione ad 2. „ spes non innititur principaliter gratiæ jam habitæ, „ sed divinæ omnipotentiæ & misericordiæ; per quam „ etiam qui gratiam non habet, eam consequi potest, „ ut sic ad vitam æternam perveniat; de omnipoten- „ tia autem Dei & misericordia ejus certus est, qui- „ cunque fidem habet. „

Dices: illa virtus non est certa ratione sui, quæ est caussa timoris: atqui spes Theologica est caussa timoris; efficax enim desiderium possidendi bonum absens & arduum, naturaliter producit timorem illius amittendi, & quidem eo majorem, quo bonum illud pluris æstimamus, & obtentu difficilius apparet: ergo spes Theologica non est certa ratione sui.

Confirmatur. Ideo opinio non est cognitio certa, quia conjuncta est cum erroris periculo, & injicit timorem falsi: ergo nec spes Theologica, utpote quæ timore amittendæ beatitudinis, & excidendi a gratia sperantes percellat; qui enim tantum malum non metuit, aut ab omni spe dejectus est, aut certe nimium de se præsumit & in spem Theologicam peccat, ut dicetur infra.

Distinguo maj. Si per se & ratione sui timorem injiciat, quemadmodum opinor, Concedo: si per accidens & rationem alterius, nempe subjecti, quod deficere potest, Nego maj. Nempe prudentia & ars sunt cognitiones certæ, quia nituntur regulis infallibilibus; quanta tamen anxietas in artifice, præsertim cum tractat materiam pretiosam, quantus timor in viro prudente, cum de re magni momenti consulitur? uterque tamen certas habet regulas suæ disciplinæ; sed metuit ne ab iis recedat, deficiatque.

Distinguo similiter min. Spes Theologica est caussa timo-

timoris per accidens & ratione subjecti, nempe sperantis, qui deficere potest; hoc est, minus quam par sit adhærere Dei promissis, & confortari in potentia virtutis ejus, ut loquitur Apostolus, Concedo: est caussa timoris per se & ratione sui, Nego min. de infinita enim Dei misericordia & omnipotentia nullus dubitaverit, nisi infidelis & insipiens.

Ex timore igitur id unum colligere licet: nempe spem non esse certam respectu nostri, quia periculum est ne quis desit gratiæ Dei propter pravitatem cordis sui, & innatam voluntatis levitatem ac inconstantiam. Sed timor ille nedum remittat spem nostram, quasi sit incerta, quin illam acuit, & ad Deum confugere vehementius impellit, juxta illud Psalm. 13. *qui timent Dominum, speraverunt in Domino*. Paradoxum & contra communem hominum sensum prima fronte videtur, quod timor sit caussa sperandi: timor quippe perspicit malum imminens, & vitatu difficile: spes vero bonum absens & arduum. Sed distinguendum inter timorem hominis, & timorem Dei: hominem tum timemus, cum nobis male vult, & ideo manus ejus fugimus, certi quod non parceret, si in ejus potestatem nos venire contingeret. Deum vero timemus ne deserat, ne propter peccata a se projiciat; atque ejusmodi timore impellimur confugere ad illum, cujus natura est bonitas omnipotens, & opus misericordia, *qui timent Dominum, speraverunt in Domino*: Nec frustra; subditur enim *adjutor eorum, & protector eorum est*. Adjutor, inquit S. Bernardus, ut liberentur a malis: protector, ne jam liberati iterum labantur. Quare? Quibus meritis? quia speraverunt in eo, *quoniam in me speravit*, inquit, *liberabo eum*, Psal. 90. *hoc enim totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit*; spes nostra seu desiderium est veluti hydria in mente S. Augustini, pro cujus amplitudine haurimus ex fonte divinæ bonitatis. Et S. Bernardus ad sensum tropologicum pro more transferens quod legitur Deuter. 11. *omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit.... nullus stabit contra vos*, sic scribit: *pes vester utique*

spes

Spes vestra est. Et quantumcumque illa processerit, obtinebit, si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit, & non titubet.

Spem certam ac firmam exigit S. Doctor, utpote quæ debeatur omnipotentiæ & misericordiæ divinæ, quibus nostra beatitudo sit acquisitu possibilis; sicut enim Deus meretur in dictis infinitam fidem, quia est prima & infinita veritas: ita & in promissis infinitam spem, quia est infinita & omnipotens bonitas. Cum autem operari sequatur esse, ac proinde creatura finita non possit nisi finito modo agere, restat ut contendamus semper crescere in fide, spe, & caritate orantes cum Ecclesia, *da nobis, Domine, fidei, spei, & caritatis augmentum*.

Ergo per excessum non peccatur contra spem; neque contra duas alias virtutes Theologicas, fidem scilicet & caritatem, sed per defectum dumtaxat, si ratio habeatur earum objecti; in eoque differunt a virtutibus moralibus. Adversus istas quippe æque peccatur per excessum, (sola justitia excepta) ac per defectum; quia objecto earum, utpote bono creato & finito, voluntas adhærere potest plusquam oporteat & deceat; bona enim creata sunt moderate amanda, & propter majora dimittenda. Sed bonum in quod tendunt fides, spes, caritas, est increatum & infinitum, ac proinde in illud voluntas magis ac magis sese extendere debet. Porro qui ita sunt affecti, recte dicuntur ex toto corde credere, sperare, ac diligere.

Dixi, *si ratio habeatur* earum *objecti*, quia ratione subjecti potest quis excedere circa virtutes Theologicas; nimia quippe & imprudens contentio circa hujusmodi virtutes, quæ noceret sanctitati, improbanda esset tanquam excessus, quemadmodum inordinatus zelus, nimia sui fiducia, &c. Sed qui censetur excessus per ordinem ad subjectum, defectus est per ordinem ad objectum, quod meretur infinite credi, concupisci, & diligi.

Ergo qui sperat in Domino, quomodo præscribit fides Catholica, & nos jam exposuimus, vere exuit infirmitatem humanam, & induit fortitudinem Dei, ut di-

dicat cum Apostolo, *cum infirmor, tunc potens sum &* *omnia possum in eo, qui me confortat*: quid enim non possit, qui innititur omnipotentia & misericordia divinæ, quam fides docet non defuturam, modo ipse non desit? Hinc S. Bern. confidenter scribit serm. 9. in Psalm. 90. „ Quidquid agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid optandum, tu es, Domine, spes mea . . . . sperent in aliis alii, forte hic in scientia literarum; hic in astutia sæculi: ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat, propter te omnia detrimentum feci, & ut stercora arbitror, quoniam tu es, Domine, spes mea: Speret qui vult in incerto divitiarum: ego vero ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero . . . . Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant adversum me prælia, si sæviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo. Fratres, hoc sperare, ex fide vivere est, nec alius ex sententia dicere potest: „ quoniam tu es, Domine, spes mea.

Ergo præcipua cura sit Confessariis & Pastoribus, ut eos, quorum saluti deserviunt, bona spe in Deum compleant, meticulosos confirment. Doceantque timorem, quem Ecclesia donum Dei agnoscit nedum animum dejicere, & a Deo repellere, quin ad ipsum impellet quasi ventum secundum flantem a tergo, ut relinquentes pristinam agendi consuetudinem, velocius ad æternæ salutis portum feramur; contra vero timorem, quem peccatores sibi fingunt tanquam murum oppositum, quo ipsis ad Deum intercluditur accessus, injici a spiritu maligno, ut spem adimat, aut saltem minuat, quo nihil perniciosius; *qui enim hæsitat*, inquit S. Jac. cap. 1. *similis est fluctui maris, qui a vento movetur & circumfertur; non ergo æstimet homo ille, quod aliquid accipiat a Domino*; nec justificabitur peccator, nisi timor Dei illum in spem erigat; nec justus in virtute proficiet, nec perseverabit, nisi ita de se diffidat, ut firmam spem in Deo ponat. *Vir duplex animo*, addit autem Apostolus citato loco, *inconstans est in omnibus viis*

suis,

ſuis, hoc eſt vir, cujus animus veluti in duos diſſectus, ſpe ſcilicet & metu, fiducia & diffidentia, audacia & deſperatione, multa in ſua anxietate tentat ac movet, ſed nihil promovet; ſi ex una parte exurgit, ex altera miſere cadit. Quare Confeſſarius oleum operamque perdet, niſi pœnitentem eo adduxerit, ut de ſe prorſus diffidat, & certam ſpem in Deo collocet, quod magis perſpicuum fiet ex dicendis capite ſequenti.

CAPUT V.

De peccatis oppoſitis Spei Theologicæ.

Q. 1. *Quotuplex peccatum eſt ſpei oppoſitum?*

R. Duplex, ſcilicet deſperatio & præſumptio.

Q. 2. *Quid eſt deſperatio?*

R. Eſt diffidentia aſſequendi beatitudinem, & obtinendi media ad illam neceſſaria. Itaque ſicut ſpei Theologicæ duplex eſt objectum obtentu poſſibile, primarium, nempe beatitudo, ſeu poſſeſſio Dei; & ſecundarium, ſcilicet auxilia gratiæ, & bona opera, quibus tanquam mediis ad beatitudinem pervenitur; ita deſperationis duplex aſſignatur objectum obtentu impoſſibile ſive abſolute, ſive moraliter, hoc eſt, nimis difficile; nimirum beatitudo & media ad illam neceſſaria, puta pœnitentia, & alia bona opera. Porro bonum apprehenſum ut poſſibile proponitur voluntati deſperanti, ut incommodum diſconveniens, & malum quoddam abjiciendum, ſeu fugiendum: apprehenſum vero ut poſſibile, ſperanti exhibetur, ut conveniens & appetibile: & ideo deſperatio eſt quidam voluntatis receſſus a beatitudine, & mediis ad illam ordinatis: ſpes contra ſe habet ut acceſſus & conatus ad beatitudinem, & ad media, ſcilicet bona opera, quibus obtineri poteſt beatitudo.

Q. 3. *Quid eſt præſumptio?*

R. Eſt

R. Est temeraria expectatio beatitudinis, & mediorum illius assequendæ.

Dicitur temeraria, id est, vana, futilis, & carens omni fundamento. Ejusmodi autem expectatio potest esse dupliciter temeraria, 1. quidem, quia non innititur divinæ misericordiæ, & omnipotentiæ, sed viribus humanis sive propriis, sive alienis. 2. quia inordinate confidit in divina misericordia & omnipotentia, expectando scilicet quæ Deus nedum promiserit, immo se negaturum minatus est. Vana illa expectatione deluduntur, qui sibi meritum per bona opera in Deo facta comparare negligunt, & pœnitentiam ad mortem differunt, interim cupiditatibus suis laxantes habenas, quia ita audiunt quod scriptum est Ezech. 33. v. 12. *impietas non nocebit ei* (impio) *in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*, ut aures suas obturent ad ea, quæ alibi dicuntur: *Dies Domini sicut fur in nocte*, 1. Thess. 5. v. 2. *Qua hora non putatis, Filius hominis veniet*, Luc. 12. v. 39. *Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, subito enim veniet ira illius*. Eccli. 5. v. 8. *Iniqui regnum Dei non possidebunt: nolite errare*. 1. Cor. 6. v. 9. Unde S. August. serm. 21. novæ editionis scribit: „ Si mihi legis de Libro sancto, sicut indulgentiam tibi promissam esse converso, sic tibi promissum crastinum diem, differ ad crastinum. Prorsus quando te converteris, dabit: sed ipsum quando, quando est? „ Nusquam promittitur, ac proinde vana est illius expectatio.

Ergo desperatio contra spem pugnat per defectum: præsumptio vero per excessum, scilicet ex parte subjecti sperantis quod Deus non promisit: nam ex parte objecti excessus esse nequit, sed solummodo defectus, ut capite præcedenti probavimus.

Q. 4. *Desperatio & præsumptio suntne cum infidelitate conjuncta?*

R. 1. Sunt aliquando, cum scilicet oriuntur ex judicio speculative falso, ut si quis desperaret se veniam consecuturum, aut pœnam æternam evasurum, credens cum Novatianis Ecclesiæ non esse concessam potestatem

remittendi graviora peccata post Baptismum commissa, vel cum Pseudo-Reformatis: Deum aliquos antecedenter prædestinasse ad malum culpæ, & ad supplicia æterna; ejus desperatio conjuncta esset cum hæresi. Cum autem illa circumstantia addat desperationi novam peccati speciem, in Confessione Sacramentali est explicanda; ideoque inquirendum a pœnitentibus, quam ob caussam desperaverint. Idem dicendum est de præsumptione: potest enim oriri ex falsa & hæretica opinione vel Pelagianorum, quod solis liberi arbitrii viribus vitam æternam promereri possimus, vel Novatorum, quod fide sola sine nostris operibus justificemur & salvemur.

R. 2. Desperatio & præsumptio plerumque in Catholicis sunt sine infidelitate: attamen semper denotant fidem modicam & imperfectam.

Prima pars probatur, quia desperatio & præsumptio sunt defectus voluntatis, non adhærentis iis, quæ intellectus lumine fidei illustratus judicat esse absolute & universaliter vera; atqui necesse non est ad peccatum, ut peccans apprehendat generalem fidei regulam morum ut falsam, judicetque legem prohibentem, aut præcipientem esse iniquam; sed satis est quod ad eam non attendat, & voluntas ejus alio inclinet; *sicut ille qui fornicatur*, inquit S. Thomas q. 20. art. 29. *eligendo fornicationem ut bonum sibi ut nunc habet corruptam æstimationem in particulari, cum tamen retineat universalem æstimationem veram secundum fidem, scilicet quod fornicatio sit mortale peccatum;* judicium enim practice falsum circa objectum singulare potest consistere cum judicio, speculative vero circa idem objectum; Christianus fornicator v. g. speculative judicat fornicationem in genere esse quid malum & illicitum, alioquin esset hæreticus; & simul practice judicat sibi bonum esse fornicari in his singularibus circumstantiis. Similiter qui spem salutis abjicit, ita generatim credit Deum velle omnes homines salvos fieri, impossibilia non præcipere, dedisse Ecclesiæ potestatem quælibet peccata dimittendi, ut spectata gravitate peccatorum, & continua tentationum molestia spe decidat minus ex incredulitate quam ex ignavia. Idem dicen-

cendum de eo ; qui contra spem peccat præsumptione; cernere enim est illum contra laxiores opiniones acriter propugnare necessitatem pœnitentiæ, & aliorum bonorum operum; contra Semipelagianos constanter asserere non in nobis gloriandum, sed in Deo solo, a quo est omne posse, velle, & operari; cum interim soli industriæ & labori innitatur, pensum orationis perfunctorie solvat, ipsique in litteris occupato hora precandi intempestive adveniat: quibus perspicuum fit Christianum posse speculative dogmata fidei credere, & simul practice pelagianice vivere, confiteri se nosse Deum, factis autem negare, ut loquitur Apostolus, Tit. 1. v 16.

Secunda pars nempe desperationem & præsumptionem denotare fidem modicam & imperfectam, probatur, quia fides viva fugat mentis tenebras, quas obducit dæmon; ne & desperans perpendat Dei caritatem, qua sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, Joann. 3. & præsumens non advertat propriam infirmitatem, bonorumque temporalium vanitatem. Cum autem illa eadem sit perspecta ei, qui ex fide vivit, & veluti in clara luce; nunc contra desperationem se firmat hisce verbis Apostoli Rom. 8. *qui etiam proprio Filio non pepercit ... quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? ... Quis ergo nos separabit a caritate Christi? ... Certus sum enim quia neque mors, neque vita .... neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu.* Nunc contra præsumptionem, propriæ infirmitatis, & rerum temporalium vanitatis bene conscius opponit, *sufficientia nostra ex Deo est*, 2. Cor. 3. *Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei ... & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*. Philipp. 3.

Q. 5. *Desperatio & præsumptio suntne peccata lethalia?*

R. Sunt ex genere suo lethalia, si adfuerit sufficiens consensus.

Probatur, quia peccata virtutibus Theologicis opposita sunt ex suo genere aliis graviora. *Cum enim*,

 in-

inquit S. Thomas q. 20. art. 3. „ virtutes Theolo-
„ gicæ habent Deum pro objecto, peccata eis oppo-
„ sita important directe & principaliter aversionem a
„ Deo: In quolibet autem peccato mortali, principa-
„ lis ratio mali & gravitas est ex hoc quod avertit a
„ Deo. Si enim posset esse conversio ad bonum com-
„ mutabile sine aversione a Deo, quamvis esset inor-
„ dinata, non esset peccatum mortale. Et in eo illud
„ quod primo & per se habet aversionem a Deo, est
„ gravissimum inter peccata mortalia. „ Atqui des-
peratio & præsumptio, utpote peccata spei Theolo-
gicæ opposita, directe avertunt a Deo: Ergo ex suo
genere sunt peccata mortalia, eaque gravissima.

Minor probatur, simulque elucidatur in hunc mo-
dum. Fides docet, & ratio naturalis demonstrat Deum
esse ultimum finem, ad quem tendere oportet, & pri-
mum rerum principium, a quo omnia bona expectan-
da sunt. Illinc voluntas spe erigitur; Deum concu-
piscit, & nihil præterea, nisi propter ipsum: hinc
bona expectat non ab ulla creatura, sed a Deo solo,
cujus omnipotenti misericordia & bonitate innititur.
Hic est supremus cultus, quem Deus primo loco a
creatura rationali exigit, *invoca me in die tribulatio-
nis*, inquit Psalm. 49. *eruam te & honorificabis me*.
Divinum illum honorem Deo denegare, summa inju-
ria est: ad creaturam transferre, species est idolola-
triæ. Nihilominus tantæ impietatis reos se quodam-
modo constituunt, & qui desperat, & qui præsumit:
ille quidem, quia ut patet, directe, & ut loquitur
S. Thom. principaliter avertit se a Deo ultimo om-
nium fine. Sed quo perrecturos? Audi Apostolum de
ejusmodi perditis, Ephes. 4. *Qui desperantes semetipsos
tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ om-
nis*. Præsumens quoque, utpote qui pelagianice glo-
rietur sive in se, sive in eo, in quo confidit, &
cujus se creaturam quandoque nuncupare non pudet,
ut significet se illi devinctum tanquam auctori bono-
rum suorum, honorem ad creaturam inique transfe-
rens, quem Deus, (a quo bona cuncta fluunt sive
immediate, sive ministerio hominis, quem implet

veluti

veluti carnalem) sibi reservat, & ut debitum exigit in omnibus fere Scripturæ paginis: *gloriam meam alteri non dabo*, inquit Is. 42. & Jer. 17. *maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor ejus ... non videbit cum venerit bonum, sed habitabit in siccitate*. Ex gravitate autem pœnæ colligitur culpæ atrocitas.

Nec minus Deo exosa est altera præsumptionis species, qua quis, ut supra dicebamus, pœnitentiam differt spe misericordiæ consequendæ. Illud quippe nequidem ab iniquissimo Principe expectaretur, ut flagitiosum civem securum faceret veniæ obtinendæ, postquam cædibus & rapinis civitatem repleverit: ejusmodi gratia nec petitur, ne speratur etiam ab indulgentissimo, nisi pro delictis præteritis, nec conceditur nisi pollicenti vitæ emendationem: alioquin spem veniæ injicere pro flagitiis in futurum committendis, quid aliud est quam furentem armare in suos concives? Illud tamen ipsum præsumens sperat a Deo optimo maximo, quod a nequissimo Judice expectare non auderet: sperat in morte veniam peccatorum; cur Deo figit illum terminum? Quia in omni genere libidinum vitam terere proposuit, & juxta Lutheranorum impietatem, (quam tamen speculative detestatur utpote Catholicus) confidit se sine bonis operibus, & mandatorum observatione vitam æternam consecuturum. Absit a Christiano ut tam indigna de Deo sentiat. Scriptura reclamante, & contra execrandam hujusmodi præsumptionem fulminante, *nemini dedit spatium peccandi*, Eccli. 15. v. 21. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizat tibi iram* (non misericordiam) *in die iræ, & revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus*, Rom. 2.

Dixi in responsione 1. *si adfuerit sufficiens consensus*; quia in turbulentissimis desperationis tentationibus plerumque nullus aut saltem imperfectus adest consensus, tametsi pœnitentes conscientiæ nimium timidæ hujusce criminis se insimulent. Sed Confessarius verita-

tem explorabit si inquiras, num ex illo affectu consueta pietatis opera intermiserint: si enim pro more in iis perseveraverint, colliget eos non consensisse, nisi imperfecte: secus, si neglexerint, praesertim cum urgeret praeceptum.

Dices 2. desperationem & praesumptionem esse peccata ex genere suo mortalia, ut innuerem posse aliquando esse venialia propter levitatem materiae.

Dices: quilibet dissensus propositioni revelatae etiam in materia levi, destruit fidem, & est peccatum mortale: Ergo.

Nego conseq. & paritatem. Disparitas est quod dissensus ille semper sit conjunctus cum contumacia, & cum contemptu divinae auctoritatis revelantis, & Ecclesiae proponentis, alias non esset infidelitas, sed error dumtaxat, ut supra diximus, contumacia autem & contemptus semper est damnabilis. At levis praesumptio vel diffidentia circa aliquod medium ad salutem omnino necessarium, potest esse sine contemptu, sed ex mera infirmitate, ac proinde non perimet habitum spei, sicut nec levis offensa contra caritatem proximo debitam destruit habitum caritatis.

Q. 6. *Quare desperatio & praesumptio dicuntur peccata in Spiritum Sanctum?*

R. Quia ex dictis pag. 159. peccata in Spiritum Sanctum sunt ea, quae specialiter pugnant contra Dei bonitatem & ejus dona, quibus declinamus a malo: atqui sic se habent desperatio & praesumptio. Desperatio quidem, utpote quae sit contemptus bonitatis, qua Deus seipsum offert in praemium & beatitudinem nostram. Praesumptio etiam, idque dupliciter, 1. quatenus est vana expectatio beatitudinis sine poenitentia & bonis operibus, in qua expectatione necessario intelligitur contemptus donorum, quibus incitamur ad bene operandum. 2. quatenus est fiducia in viribus humanis, neglecto Dei adjutorio, sine quo nec peccatum vitari, nec salus obtineri potest. Quomodo autem peccata in Spiritum Sanctum, ac proinde desperatio & praesumptio dicantur irremissibilia, exposuimus pag. 159. & 160.

Q. 7. *Desperatio & praesumptio suntne peccata omnium gravissima?*

R. Sunt quidem omnium perniciosissima; non tamen gravissima. Ita S. Thomas q. 24. art. 3.

Prima pars probatur; quia qui nec timore coercetur, nec spe incitatur, tanquam effrænis omni intemperantiæ se ipsum addicit, non eum movet virtutis honestas, non frangit legum auctoritas: nam ex S. Thoma q. 22. art. 1. *lex sine fide, & spe locum habere non potest*. Unde S. August. serm. 87. illa duo, inquit, *occidunt animas, aut desperatio, aut perversa spes*, id est præsumptio. Et serm. 20. *Si desperes, peris: si speres, peris. Ubi tibi tutus locus erit, ut ab utraque fovea te eripias? male desperabas, audisti, in* quacunque die conversus fuerit iniquus, omnes iniquitates ejus obliviscar. *Male sperare cœperas, audisti*, ne tardes converti ad Dominum; neque differas de die in diem. *Undique te circumdedit Providentia Dei misericorditer*. Et serm. 352. *ne desperando augeamus peccata, propositus est pænitentiæ portus; rursus ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus*.

Secunda pars probatur: quia peccatum eo gravius est, quo pugnat contra præstantiorem virtutem, quemadmodum in Physicis mors censetur majus malum quam cæcitas, quia destruit majus bonum, scilicet vitam: atqui odium Dei directe pugnat tontra præstantiorem virtutem, nempe caritatem: ergo odium Dei est gravius peccatum, quam desperatio & præsumptio, quæ inferiori virtuti, nimirum spei, formaliter opponuntur.

Ergo desperatio & præsumptio sunt ex suo genere peccata graviora peccatis, quæ pugnant contra virtutes morales, ut avaritia, injustitia; quia destruunt majus bonum, scilicet spem Theologicam, quæ præstat virtutibus moralibus.

Utrum autem sint infidelitate graviora, ambigitur. Negat S. Thom. cit. art. 3. Nonnulli distinguunt. Si desperatio immediate oriatur ex fastidio summi boni, quasi displiceat Dei possessio, est infidelitate pejor; majorem enim præsefert Dei contemptum. Si autem

nascatur ex quodam tædio & ignavia, secundum quam beatitudo judicatur acquisitu difficilior, infidelitas gravius est peccatum, quia directe pugnat contra Dei veritatem, dilperatio vero sic spectata indirecte solum contra Dei misericordiam & omnipotentiam. Atque hoc sensu Doctorem Angelicum intelligendum censent illi Theologi.

Ceterum, parum est malum desperationis & præsumptionis detexisse, nisi sit & illius curandi studium, quod efficax non fuerit, si ignoretur ejus caussa. Quamobrem

8. *Quænam sunt caussæ desperationis & præsumptionis?*

Respondet S. Thomas acediam, hoc est, fastidium boni spiritualis, præsertim divini esse caussam desperationis: superbiam vero & inanem gloriam præsumptionis.

Ad curandum ergo desperationis morbum expellenda est illa animi tristitia, quam S. Thomas post S. Gregorium vocat acediam: hoc est, fastidium bonorum spiritualium. Qui vero? Nempe sicut satietas nauseam parit, nec fastidiens stomachus levatur nisi malorum humorum egestu; ita fastidium rerum cælestium ingerunt terrenæ cupiditates & mala conscientia, ut Deus palato animæ sapere non possit, nec proinde concupisci, nisi detractis pravis affectibus; timida quippe est nequitia, & *semper . . . . . præsumit sæva, perturbata conscientia*, Sapientiæ 17. Unde S. August. conc. 2. in Psalm. 31. vult spem & bonam conscientiam esse nomina synonima etiam in mente Apostoli, *pro spe*, inquit, *bonam conscientiam posuit* (Apostolus;) *ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quam vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam.*

Sed plurimis refert exponere, quid nomine malæ conscientiæ intelligendum sit, ne S. Doctor peccatoribus spem salutis adimere, eosque in desperationem adducere videatur.

Mala igitur conscientia ex dictis est judicium erroneum

atum lumini fidei & rationis practice repugnans, & connotans malam voluntatem, a qua imperatur. Unde vulgo mala conscientia accipitur pro mala voluntate, quamvis sit practicum mentis judicium, rectæ rationi oppositum; quia mala voluntas mentem impellit, cogitque ad erroneum ejusmodi judicium ferendum. Quamobrem qui male affectus est, non immerito dicitur homo malæ fidei, & malæ conscientiæ, nec sperare sibi potest nisi damnationem: Sed si impius præveniente Deo & adjuvante, mutet affectum & consilium, ac de præteritis erubescat, doleatque, incipit gerere bonam conscientiam: judicium quippe ejus est practice rectum, jam cum lege divina concordat, laudat & amplectitur quod illa præcipit, damnat & rejicit quod illa prohibet. Speret ergo in eum, qui justificat impium, non propter præcedentia merita, cum nulla sint, nisi mala; sed per fidem non quam fingunt hæretici, sed quam exponit Apostolus, quæ per dilectionem operatur: *spem enim*, inquit S. August. ibid. *gerit bona conscientia: quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona tota in spe*. Spei conatum non remoretur diffidentia, quam importune ingerit memoria præteritorum criminum, non concidat propter conscientiæ morsus ob male ante actam vitam; ejusmodi enim vermibus paullatim consumitur peccatorum putredo, qua consumpta & ipsi morientur, tuncque paratum & confirmatum erit cor ejus sperare in Domino sine ea difficultate, quam initio expertus est.

Quod autem superbia sit caussa præsumptionis probatur. Duplex enim est præsumptio: altera, qua quis viribus humanis expectat salutem & ea quæ ad illam conducunt, & is manifeste sibi & proprio labore tribuit, quod a solo Deo per continuas orationes expectandum est. Altera, qua ex Dei misericordia quis sperat se consecuturum salutem sine bonis operibus, & veniam sine pœnitentia: *& talis præsumptio*, inquit S. Thomas quæst. 21. art. 4. *videtur oriri directe ex superbia, ac si ipse tanti se existimet, quod etiam eum peccantem Deus non puniat, vel a gloria excludat*. Enim vero intoleranda est superbia, quod filius iræ,

filius gehennæ nedum coram Deo se dejiciat, illumque precibus & aliis bonis operibus propitium sibi reddere curet, quin de illius misericordia disponere præsumat, tanquam dominus, qui famulo diceret, *Recede, nunc tua opera uti non mibi vacat, venies cum te vocavero*, qui enim recte vivendi horam prorogat, & oblatam gratiam ad morbum servandam definit, nonne legem Deo imponit, præscribitque tempus, quo opitulari debeat, adeo ut jam non sit miserentis Dei, quemadmodum loquitur Apostolus, sed volentis hominis? Deus quippe nunc vocando vult misereri, sed non fit, quia non vult peccator; malitia enim & duritia voluntatis in caussa est, cur non fiat. Sed ait præsumens; tum voluntas mihi erit, cum mortis imminebit periculum. Ergo innititur baculo arundineo, nempe voluntati infirmæ & inconstanti, quam impræsentiarum sentit in malo ita obduratam, ut gratiæ quæ ipsi offertur, non obtemperet, damnabiliter quidem, quia cum possit, libere non vult, sed nec ea voluntate in posterum volet, nisi Deus dederit plenam, expeditam, & efficacem voluntatem: nam ex Apostolo Philip. 2. *Deus est qui operatur & velle & perficere pro bona voluntate*. Ex quibus pespicuum est cujuslibet præsumptionis caussam esse superbiam, qua quis se pluris existimat, quam debeat.

Ergo præsumptio humilitate expugnanda est; ac proinde qui vult confidere in Domino, se & cetera pro nihilo putet, dicatque cum regio Propheta Ps. 118. *Defecit in salutare tuum anima mea*. Bonus defectus, inquit S. Aug. quia ubi deficit humanum, totum est divinum, tum præsertim Apostolus potentem se credidit, cum maxime se sensit infirmum, 2. Cor. 12. v. 10. quia Deus non derelinquit, qui de ipso præsumunt; præsumentes vero de se, & de virtute sua gloriantes humiliat, ut dicitur Judith 6. v. 15. *Beatus*, igitur, *cujus nomen Domini spes ejus*; sed quis ille? *qui non respexit in vanitates & insanias falsas*. Psal. 39. sed deficit in salutare Dei. Omnes quidem illud concupiscunt: quam vero pauci a seipsis & ceteris rebus deficiant, ut sola omnipotentis Dei bonitate, & miseri-

cordia

cordia nitantur, probat adversitas, quæ plerosque ita dejicit, ut eo se miseros inclinare solent, quod nulla eis spes superfit, nisi in Domino; hoc est, spes otiosa, quæ eos sustentare nequeat. In rebus ergo prosperis stabant solis suffulti præsidiis humanis, veluti ædes ruinosæ tignis & arrectariis & aliis ejusmodi adminiculis innixæ, quæ si subduxerit, statim corruunt, utpote quæ iis, non parietibus inclinatis, niterentur. Qui autem spe Theologica confidit in Domino, sicut mons Sion non commovebitur, etiamsi cetera desint, quin gloriatur in tribulationibus: *Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*, inquit Apostol. Rom. 5. *non solum autem, sed gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit.*

Ex his colliges, quam continua nobis debeat esse pugna contra præsumptionem & superbiam, utpote vitia spei Theologicæ maxime noxia: quamvis enim habitum ejus non semper destruant, actum tamen ejus impediunt, efficiuntque ut nostra agendi ratio, & tota vitæ series viribus humanis, non Dei auxilio innitatur.

CAPUT VI.

De caussis spei Theologicæ.

Q. 1. *QUæ sunt caussæ spei Theologicæ.*

R. Ex quatuor caussis, quæ vulgo recensentur, scilic. finalis, efficiens, formalis, & materialis, nulla potest esse quæstio, nisi circa materialem. Certum quippe est Deum esse caussam finalem & efficientem spei Theologicæ; finalem quidem, quatenus est nobis bonus; efficientem vero, quatenus eam infundit in cordibus nostris: spes enim Theologica est virtus supernaturalis, quæ non potest haberi, nisi per infusionem a Deo. Caussa autem formalis spei nulla est, utpote quæ ipsa sit forma informans animam, vel

vel per modum habitus, si spectetur ut habitualis; quemadmodum in infantibus & dormientibus: vel per modum actus, si sermo sit de spe actuali.

Cum autem duplex sit caussa materialis: alia ex qua totum componitur, ut homo ex corpore: alia, in qua forma accidentalis, ut habitus & actus, residet tanquam in subjecto: certum est spei nullam esse caussam materialem ex qua: cum enim spes sit forma spiritualis, non componitur ex materia, quemadmodum substantiæ corporeæ completæ. Tota igitur difficultas est circa caussam materialem in qua, seu subjectum spei Theologicæ. Itaque

Q. 2. *Quodnam est subjectum spei Theologicæ.*

R. Nulla est spes Theologica, nisi in habentibus fidem; quia fides ex Apostolo est substantia, seu fundamentum rerum sperandarum: *Domus Dei*, inquiebat supra S. Augustinus, *credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur*: atqui sublato fundamento, quod superstruitur, corruat necesse est: ergo sublata fide, pereunt spes & caritas. Sed sicut paries potest esse sine tecto, & fundamentum sine parietibus; ita spes sine caritate, ut in peccatoribus, & fides sine spe, in iis qui desperant.

Ergo spes Theologicæ non est in damnatis, Hæreticis & Beatis, cum nulla in iis sit fides.

Confirmatur speciatim de damnatis contra Origenem & alios, quos Misericordes vocant, quia ex quodam commiserationis affectu docebant pœnas damnatorum aliquando finiendas, & ita spem eis superasse contra expressissima Scripturæ verba, Prov. 17. *mortuo homine impio, nulla erit ultra spes*, Matth. 25. v. 40. *ibunt hi in supplicium æternum*: Quibus verbis percluditur evasio Misericordium, qui ita concedebant ignem Inferni fore æternum, ut negarent pœnas reproborum similiter æternas. Unde merito S. Augustinus lib. 21. de Civ. Dei cap. 27. scribit Ecclesiam ferre nequivisse ejusmodi hominum disputationem. Et cap. 15. eos tanto errasse deformius, & contra recta Dei verba perversius, quanto sibi videbantur sentire clementius.

Ergo spes remanet in animabus detentis in Purgatorio;

torio: tum quia fides in eis remanet, ut supra diximus: tum quia possessio Dei, quam diximus primarium spei objectum, est ipsis bonum absens & arduum, cum illud non sint consecuturæ nisi per acerbos cruciatus.

CAPUT VII.

De effectibus Spei Theologicæ.

Q. 1. QUi sunt spei Theologicæ effectus?

R. Spes Theologica, nisi sit mortua, hæc quatuor potissimum præstat. 1. Sperantem reddit bonis operibus intentum & solertem. 2. Firmat in adversis. 3. Fugat timorem mundanum. 4. Injicit timorem Dei.

Ac primo quidem generatim spes etiam spectata ut passio, animos accendit, sperantem attentum reddit ad opus, solertiam acuit, qua obstacula vel superet, vel declinet, & ea quæ videretur superflua, in proprios usus convertat: *Gemma gratissima*, inquit Sapiens, Prov. 17. *Expectatio præstolantis, quocunque pergit, prudenter intelligit*: hoc est, qui rem gratissimam exoptat, ac consequi desiderat, in omnibus pruden er se gerit, caute & circumspecte agit, ne quid utilium ad finem præconceptum excidat. Illud cernere est etiam in belluis: canis v. gr. quandiu non odoratur feram, vagatur huc illucque lente discurrens. At ubi odorem prædæ perceperit, spemque illius consequendæ conceperit, statim incitatur, & rapido cursu ad eam recte tendit per tribulos ac spinarum aculeos, non deflectens neque a dextris, neque a sinistris, donec vel consecutus sit, vel spem consequendi amiserit. Sic spes lucri mercatores & artifices agit, inde nascitur improbus eorum labor, & singularis illa sagacitas, qua cuncta in res suas vertunt, iisque tum maxime prospiciunt, cum alienis consulere videntur.

Porro si spei generatim spectatæ ea sit vis & actio, quid

quid non efficiet spes viva Christianorum, in qua regenerati sunt? nam ex S. Aug. in Ps. 103. conc. 4. sub finem: *Vita nostra modo spes est, vita nostra postea æternitas erit; vita vitæ mortalis, spes est vitæ immortalis*. Ad hanc felicitatem fertur omnis Christianorum cogitatio, dicente Apostolo Phil. 3. *Nostra conversatio in cælis est*, Et 2. Cor. 4. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur*: Propter illam assequendam vigilat eorum sollicitudo, prudentia & circumspectio, ne quid utilium ad tantum bonum promerendum illos effugiat. Quid vero ad illud conducere non possit, cum ex Apostolo 2. ad Cor. cap. 6. spes Theologica æque per adversa ac per prospera, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam illuc perducat?

Secundo, spes Theologica firmat in adversis, juxta illud Apostoli Hebr. 6. v. 18. 19. *Confugimus* (in adversis) *ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam*. Hæc scribit Apostolus similitudine ducta a nautis, qui ingruente tempestate, ne navis per abrupta feratur ad anchoras confugiunt, & ubi eas in terra defixerint, frustra minatur tempestas, navis est in tuto, fluctuat quidem, agitatur maris fluctibus; sed non abducitur. Sic Christianus persecutionum procellis impetitus, & tentationum ventis vexatus, ad spem confugiat, ac in Deo eam defigat, & adversariorum minas ridebit securus: „ Quemadmodum ergo, inquit S. Aug. in Ps. 64. de „ navi, quæ in anchoris est, recte dicitur quod jam „ in terra sit; adhuc tamen fluctuat, sed in terra „ quodammodo educta est contra ventos & tempesta„ tes; sic contra tentationes hujus peregrinationis „ nostræ spes nostra fundata in illa civitate Jerusa„ lem facit nos non abripi in saxa.

Tertio, spes Theologica, si sit viva, fugat timorem mundanum, utpote ipsi oppositum; timor quippe mundanus is dicitur, quo quis bonis temporalibus nimis addictus, ea amittere ita timet, ut pro eorum conservatione legem eludere falsis interpretationibus, vel etiam aperte transgredi paratus sit: atqui ejusmo-

est timor manifeste pugnat contra spem Theologicam: Ergo.

Min. prob. In spe Theologica tria intelliguntur: 1. Desiderium beatitudinis & conatus ad illam. 2. Timor illius amittendæ, qui dicitur timor Dei: tum quia est donum Dei: tum quia est timor illius offensæ, per quam solam potest amitti beatitudo. 3. Fiducia in Dei bonitate & omnipotentia: atqui timor mundanus tria illa impugnat: qui enim ejusmodi timore percellitur. 1. Inordinate concupiscit bona temporalia, ad ea per cupiditatem convertitur, & conatur; sicque ex hoc capite pugnat contra spem, quam diximus esse conatum ad cælestia. 2. Ex ejusmodi cupiditate, tanquam ex mala radice nascitur timor temporalia amittendi, quod aliquando fieri nequit sine peccato, puta perjurio, injustitia, simonia, &c. & ita timor mundanus expellit timorem Dei, quemadmodum dicitur Eccli. 23. v. 27. *Expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor*, estque lethalis ex suo genere, cum avertat a Deo, impellatque ad gravissima quæque peccata. Hinc frequentes in Scripturis commonitiones, ut caveamus a timore mundano tanquam ab efficaciori Satanæ dolo, qui, aucupis instar, quos illecebris allicere non potuit, hos vanis terroribus in laqueos propellit: *Timorem eorum ne timueritis*, 1. Petr. 3. *Quis tu, ut timeres ab homine mortali, & a filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet?* Isaiæ 51. v. 12. *Nolite timere opprobrium hominum*. Ibid. v. 7. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus*. Matthæi 10. Christianus ergo homini minanti respondeat, unus est mihi metus, scilicet ne te timeam, & ad Deum deprecatio mea, ut spernam minas tuas, juxta præceptum ejus. 3. Timor mundanus sola nititur prudentia carnis, & sapientia sæculi, ac proinde adversatur fiduciæ, qua spes Theologica Christianos defixos & firmos tenet in omnipotentia Dei & misericordia, juxta illud Ps. 26. *Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?* In quem locum sic scribit S. Augustinus: „ protegitur Impera„ tor scutatis, & non timet: protegitur a mortalibus

„ mor-

„ mortalis, & securus est; protegitur mortalis ab „ immortali, & timebit, & trepidabit? ... quid mihi facit bellum? potest mihi auferre spem meam? „ potest mihi auferre quod dat Omnipotens? sicut non „ vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat; si auferri potest datum, vincitur dator ... Ergo quia „ nemo nobis potest auferre quod Deus dat, non timeamus nisi Deum. *Et in Ps.* 32. *conc.* 2. Fera sævit, Deum time; serpens insidiatur, Deum time; „ homo te odit, Deum time; Diabolus te impugnat, „ Deum time. Tota enim creatura sub illo est, „ quem juberis timere“. Porro quod doctrina hic auribus extrinsecus intonat, illud ipsum spes Theologica, si viva sit, interius operatur. Dico, *si viva sit*: uti debet esse spes Christianorum, ut qui sint regenerati in spem vivam, nam si sit mortua & informis, ut in carnalibus, superbis, ac de se præsumentibus, manet iners & sine fructu.

Dices: Rom. 13. Commendatur timor humanus, sive mundanus: *Si malum feceris, time* (Principem) *non enim sine caussa gladium portat*: Et Luc. 18. vituperatur Judex, qui nec Deum timebat, nec hominem reverebatur: Ergo timor mundanus non est malus.

Nego ant. Quia ex S. Th. q. 19. art. 3. timor quo timetur Princeps vel Judex, quatenus in eo relucet aliquid divinum, *scil.* potestas ipsi a Deo concessa, qua utitur tanquam Dei minister ad impediendum, vel puniendum malum, proprie est timor Dei, non hominis. Solus igitur timor, quo quis inducitur ad peccandum, dicendus est humanus, vel mundanus.

Instabis; Quod nobis inest a natura, non est malum, cum illud sit a Deo: atqui inest nobis a natura timere mortem, & alia vitæ incommoda: Ergo.

Dist. min. Cum S. Th. cit. art. ad 3. timere secundum rectam rationem, Conc. Timere contra rationem, Nego min. *Quod autem homo*, inquit S. Doctor: *Propter ista recedat a justitia, est contra rationem naturalem. Unde Philosophus dicit in* 3. *Ethic. quod quædam sunt, scil. peccatorum opera ad quæ nul-*

nullo timore aliquis debet cogi, quia pejus est hujusmodi peccata committere, quam pœnas quascumque pati.

Quarto spes Theologica injicit timorem Dei, quia ex S. Th. q. 19. art. 3. *Timor ex amore nascitur; illud enim timet homo amittere quod amat*: Atqui spes Theologica est amor & desiderium possidendi Deum: ergo ex illa nascitur timor tanti boni amittendi, qui, ut diximus, proprie est timor Dei.

Q. 2. *Quotuplex est timor Dei?*

R. Triplex, nempe servilis, quo timet quis puniri a Deo: filialis, quo timetur offensa Dei: & initialis quo timetur simul pœna & culpa.

Timor servilis ita vocatur, quia servi vulgo non continentur in officio, nisi metu pœnarum. Ideo autem servi urgendi sunt minis, quia ut plurimum student propriis commodis, nec ad eos, utpote mercenarios, pertinet res domestica.

Hinc timor Dei in peccatoribus dicitur servilis, serviunt enim suis cupiditatibus, & mala sua voluntate aversi sunt a Deo, nec curant ejus honorem & gloriam, unde pœnarum metu a malo deterreantur, necesse est.

Ergo in timore servili duo sunt distinguenda. Alterum quod est ipsi intrinsecum & essentiale, nempe fuga pœnæ. Alterum quod est ipsi extrinsecum & accidentale, nimirum ipsa servilitas, seu repugnantia, cum qua peccator gehennæ metu abstinet ab iis, quæ male concupiscit. Primum est a Deo: secundum a cupiditate & mala voluntate. Et sicut fides informis, vel spes informis eadem manens potest fieri formata; quia, ut diximus, esse informe est quid accidentarium fidei & spei; similiter timor servilis potest esse sine servilitate, & evadere filialis vel initialis, hoc est, conjungi cum bona voluntate & caritate.

Timor itaque filialis sic nuncupatur, quia est proprius filiorum, qui animo volenti & liberis affectibus jussa parentum implent, nec aliud timent, quam ipsis displicere. Hic timor dicitur etiam castus, quia casta conjux non minis agitur sicut adultera, sed amore dun-

ta-

taxat, ex quo id unum timet, scil. ne sponso vel minimam afferat molestiam. Ergo timor ille non ex spe, sed ex caritate oritur, quia peccatum spectat ut malum amici, spes vero ut malum sperantis, quatenus nempe est impedimentum beatitudinis.

Timor initialis ita dicitur, quia est initium & inchoatio timoris filialis, nec differt ab eo, nisi ut perfectum ab imperfecto, sicut puer a viro, calor remissus a calori intensiori; qui enim agit ex timore initiali, declinat a peccato partim ex amore justitiæ, quatenus peccatum est offensa Dei: partim ex timore pœnæ æternæ, quia cum amor sit in eo admodum remissus, indiget timore servili, quo veluti calcaribus incitetur. Unde juxta S. Augustinum ubi minor est caritas, major est pœnæ timor, & ubi caritas major, ibi minor est timor: perfecta autem & consummata caritas ut in Beatis omnem pœnæ timorem expellit, quemadmodum summus calor, qualis est in igne, nihil frigoris secum admittit, calor vero remissus plus minus frigoris patitur in eodem subjecto, prout magis vel minus remissus.

Q. 3. *Triplex ille Dei timor estne bonus.*

R 1. Certum est timorem filialem & castum esse optimum, cum sit effectus caritatis: *Timor filialis*, inquit S. Thomas, q. 19. art. 10. *necesse est quod crescat, crescente caritate, sicut effectus crescit crescente caussa; quando enim aliquis magis diligit aliquem, tanto magis timet eum offendere, & ab eo separari.*

Ergo timor filialis remanet in patria, juxta illud Psalm. 18. *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi*: quia ibi perfecta est caritas.

Ergo timor summus filialis fuit in Christo Domino, teste Propheta Isaia, cap. 11. ubi sic habet: *Replebit eum Spiritus timoris Domini*; quia sicut Deum summe diligebat, ita summe reverebatur.

Advertit tamen sanctus Thomas cit. q. 19. art. 11. timorem filialem non esse in Beatis, nec proinde in Christo Domino, tamquam fugam mali possibilis, sed per modum aversionis ac detestationis, scilicet peccati, & perfectæ reverentiæ erga Deum, ex qua tremunt Potesta-

testates; quia non apprehendunt peccatum ut malum possibile, quod fugere debeant, cum revera sit ipsis impossibile.

Ergo timor initialis quatenus oritur ex nascente caritate & amore justitiæ, bonus est, ut patet ex mox dictis. Difficultas est dumtaxat circa timorem servilem, quem adjunctum habet timor initialis.

R. 2. Extra controversiam quoque est servilitatem ipsam, quam diximus, esse extraneam & accidentalem timori pœnæ esse malam, tum quia oritur ex mala voluntate: tum quia est formale odium justitiæ, & legis eam præcipientis; De ejusmodi servilitate intelligendus est S. Augustinus epist. 145. alias 144. ad Anastasium, in qua sic scribit: *Inaniter putat victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens invenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse justitiam, quis dubitaverit quod si posset, auferret? ac per hoc quomodo justus est justitiæ talis inimicus?* Et in Ps. 32. conc. 1. *qui timendo non facit male, male faceret, si liceret: itaque etsi facultas non datur, rea voluntas tenetur.* Eadem repetit in Psalm. 118. serm. 25.

Tota igitur controversia est circa timorem servilem, quatenus præcise est fuga pœnæ, utrum scilicet bonus sit, an malus.

Pseudo-Reformati non distinguentes inter servilitatem timori adjunctam, & ipsum gehennæ timorem essentialiter spectatum absolute definierunt gehennæ metum esse peccatum, contra quam impietatem extat can. 8. sess. 6. Conc. Tridentini. *Si quis dixerit*, inquiunt Patres, *gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, vel peccatores pejores facere; anathema sit.* Quare

R. 3. De fide est timorem servilem secundum essentiam spectatum, esse bonum; patet ex canone mox laudato.

Probatur 1. ex Scriptura, Luc. 12. vers. 5. *Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.* Innumera proferri possunt testimonia ex lege, Psalmis, & Prophetis, quibus Deus peccatores ad meliorem frugem se recipere compellit: atqui perabsurdum est; quin & blasphemum, asserere Deum uti malis artibus propter bonum finem.

Probatur 2. ex Patribus. Sanctus Augustinus in Ps. 127. de timore servili, sic habet: „ Bonus est & il„ le timor utilis est: sed nondum est ille castus per„ manens in sæculum sæculi. „ Et ser. 157. alias 13. de verbis Apostoli c. 13. „ Qui, *inquit*, adhuc be„ ne agit, quia pœnam timet, Deum non amat, „ nondum est inter filios: utinam tamen vel pœnam „ timeat. Timor servus est, caritas libera est, & „ ut sic dicamus, timor est servus caritatis. Ne pos„ sideat diabolus cor tuum, procedat servus in corde „ tuo, & servet dominæ venturæ locum. Fac, fac, „ vel timore pœnæ, si nondum potes amore justi„ tiæ. Veniet domina, & servus abscedet „ S. Thoma illud ipsum ex professo docet q. 19. art. 4. „ Si „ servilitas, *inquit*, esset de ratione timoris servilis, „ oporteret quod timor servilis simpliciter esset ma„ lus. Sicut adulterium simpliciter est malum, quia „ id, ex quo contrariatur caritati, pertinet ad adul„ terii speciem. Sed prædicta servilitas non pertinet „ ad speciem timoris servilis, sicut nec informitas „ ad speciem fidei informis . . . Et ideo timor ser„ vilis secundum suam substantiam bonus est: sed ser„ vilitas ejus est mala.

Superfluum est appellare alios Patres, qui vel testantur se timore judiciorum Dei percelli, ut S. Ephrem, S. Bernardus, vel in sermonibus ad populum inde corda auditorum concutere nituntur.

Probatur 3. ratione; Quia bonus est ille timor, quo constringitur mala voluntas, ne in exteriora peccata pro-

prorumpat; continentur homines sub disciplina, peccatores disponuntur ad justitiam, justi incitantur ad perseverantiam: atqui hujusmodi est timor servilis; sine eo quasi aggere rupto vitia Rempublicam invaderent, leges proculcarentur, jaceret Superiorum auctoritas, pueri voluntati suæ dimissi evaderent præcipites, ut dicitur Eccli. 30. Juvenes vix ad virtutem possent institui, nulla esset ratio coercendi protervos, nullus ordo, nulla pax & tranquillitas in societate humana. Primo itaque loco continendi sunt homines metu pœnarum: *Cum enim per timorem continent se a peccato*, inquit S. Augustinus in Ps. 127. *fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus, & jam incipit homo propterea juste vivere, non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem*. Quin jam justificatus adhuc indiget isto timore; nam ex eodem sancto Augustino lib. Annotationum in Job cap. 40. *Nisi gaudium spei nostræ cum timore damnationis esset, in nobis negligens esset ipsa securitas & superba præsumptio: neque in Psalmo nobis diceretur*; Exultate ei cum tremore.

Apage ergo spurios Misticos, qui docent in statu perfectionis nullum timoris gehennæ sensum admittendum, & ejus aculeos, quantum fieri potest, evellendos, contra expressum Domini præceptum ipsis Apostolis quantumcumque perfectis impositum citat. c. 12. Luc. *Timete eum, qui . . . . . habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete*. Enimvero quamdiu in terris agimus, caro concupiscit adversus spiritum, corpus quod corrumpitur, aggravat animam, facileque torporem inducit, nisi metus judiciorum Dei identidem somnolentiam pungendo excitet. Porro quis malum dixerit timorem tam utilem, tamque necessarium?

Dices: Bonus dici nequit ille timor, qui peccata multiplicat, & hominem pejorem reddit: atqui ejusmodi est timor pœnæ; mala quippe voluntas, quæ nullo terrente, instar canis dormientis sopita quiescebat, præceptorum minis lacessita exardescit in omne genus pravi affectus, iræ, odii, illiciti de-

siderii, quæ eo magis exuberant, quo peccator arctius timore constringitur; adeo ut peccatum, quod prius erat mortuum, per timorem fiat supra modum peccans, ut loquitur Apostolus, Rom. 7. Ergo timor pœnæ revera malus est.

Distinguo maj. Qui peccata multiplicat per se; Conc. Per accidens, Nego maj. namque sicut ex Apostolo, Rom. 7. Lex per se sancta est, & mandatum sanctum, justum & bonum, licet peccatum per mandatum operatum sit omnem concupiscentiam; ita metus gehennæ per se sanctus est, justus & bonus, quamvis illius occasione mala voluntas, quasi per antiperistasim amplius inflammetur grasseturque, quia inordinati illi motus oriuntur ex mala voluntate, nullatenus vero ex lege, vel ex timore servili, qui per se ligat manum, tollitque saltem opus malum, si non possit cohibere ejus affectum.

Instabis 1. Imprudentis est Medici adhibere remedium ita efficax ad curandum leviorem morbum, ut alium graviorem & periculosiorem concilier: atqui ex concessis sic se habet timor pœnæ: Ergo.

R. 1. Si valet illud argumentum, vincerent Manichæi, asserentes legem veterem fuisse malam & a malo principio, quia ejus occasione peccatum, quod erat mortuum, revixit & operatum est omnem concupiscentiam, ut dicitur, Rom. 7.

R. 2. Negando minor. Quia juxta sanctum Augustinum, qui habet quod male concupiscit, infelicior est quam si non haberet; malo quippe usu roborantur habitus vitiosi, ac tandem naturæ vim obtinent. Quare ut homo nequam ad meliorem frugem reducatur, ante omnia libidinum materia ipsi etiam invito subtrahenda est, excandescat licet aut tumultuetur, nam desuetudine cupiditates restringuntur, & per timorem pœnæ bonum operanti justitia tandem dulcescit; quemadmodum docet sanctus Augustinus, Tract. 9. in 1. Joann. „ Si propter „ pœna, *inquit*, Deum times, non amas: non bo- „ na desideras, sed mala caves; sed ex eo quod ma- „ la caves, corrigis te, & incipis bona desidera- „ re,

„ re, & cum cupis bona desideras, est in te timor „ castus, ne amittas ipsa bona.

Instabis 2. Ille timor est per se malus, qui adversatur caritati: atqui timor servilis adversatur caritati; nam timor non est in caritate, sed *perfecta caritas foras mittit timorem*, inquit S. Jo: 1. epist. cap. 4. & S. Augustinus supra laudatus, *veniet domina*, inquit, *& servus abscedet*: timor quippe caritatem introducit, juxta sanctum Doctorem, sicut acus filum, quod pannum non ingreditur, nisi acus prius exierit: Ergo.

Distinguo minor. Adversatur ratione servilitatis, quæ ipsi accidentaliter adjuncta est, Concedo: Namque servilitas est odium justitiæ & mala voluntas; caritas vero est ipsa justitiæ dilectio & bona voluntas, quæ duo inter se pugnant, ut patet: adversatur ratione sui, & quatenus præcise est timor pœnæ, Nego minorem. Et quidem ad mentem sancti Evangelistæ, ait enim, *timor pœnam habet*: atqui timor non potest esse pœna, nisi sit voluntati contrarius; quod enim est secundum voluntatem, placet, nec pœna esse potest.

Porro timor pœnæ non est contrarius nisi malæ voluntati, quæ cum feratur in malum; ipsi obsistit timor pœnæ, tanquam agger oppositus, & ita displicet, & est voluntati quoddam pœnale malum. Sed tantum abest, ut diligenti justitiam timor pœnæ sese opponat, quin illi favet non secus ac naviganti ventus secundus, quemadmodum enim ventus flans a tergo navem impellit ad portum; quem navigans quantocius appellere desiderat, adeo ut remigio opus non sit, nisi admodum levi, cum contra magno remigum conatu opus sit, quando navis agitatur vento a fronte flante, qui ideo dicitur adversus, quia repugnat nautæ voluntati. Similiter timor gehennæ quantum adversatur & pœnalis est voluntati in malum propensæ, tantum juvat voluntatem ad Deum anhelantem tamquam ventus secundus, & eo auxilio plus vel minus indiget, prout caritas est minus, vel magis intensa. Hoc salutifero timore jam incitatus regius

Psal-

Pfaltes, qui Deum tam ardenter fitiebat, illum in fe perfici rogabat, Pfalm. 118. *Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui*. In quem locum Sanctus Auguftinus fcribit: „ Si jam timuerat, „ vel timebat, cur adhuc ut timore fuo Deus con„ figeret carnes ejus, orabat? an addi fibi volebat „ timorem, ut tantum timeret, quantum fuffice„ ret crucifigendis fuis carnibus, ideft, concupifcen„ tiis affectibufque carnalibus, tanquam dicens: Per„ fice in me timorem tuum, timui enim a judiciis „ tuis? „

TERTIA PARS.

De Caritate.

Poftrema ifta pars, quam aggredimur, non folum huicce tractatui, fed & aliis qui hoc volumine continentur, veluti faftigium ac coronidem imponet. Caritas quippe eft culmen domus Dei, quæ ut fupra docebat S. Auguftinus, *fide fundatur, fpe erigitur, caritate perficitur*. Domus autem fine fuo culmine & tecto, non eft Dei habitatio, fed draconum, ftruthionum, & aliarum hujufmodi beftiarum, ut habetur, Ifa. 13. *Sic familiaris eft Deo caritas, ut ipfe habere manfionem nolit ubi caritas non fuerit*, lib. de Spiritu & anima cap. 16. inter opera S. Auguftini; fcriptum eft enim Jo: 14. *Si quis diligit me ... ad eum veniemus, & manfionem apud eum faciemus*.

Differuimus primo loco de Actibus humanis ad honeftatem dirigendis, quæ potiffimum repetitur ex ultimo fine, nempe Deo, ad quem homo in omnibus fuis actibus tendere debet, fed fruftra Deum intendit fine caritate, utpote quæ fola Deum apprehendat: *In hac vita*, inquit S. Auguftinus epift. 155. alias 12. „ virtus non eft nifi diligere quod diligendum „ eft: id eligere, prudentia eft: nullis inde averti

„ mo-

„ molestiis, fortitudo est; nullis illecebris, temperantia est, nulla superbia, justitia est. Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus est... Imus autem non ambulando, sed amando. Quem tanto habebimus præsentiorem, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorem. „ Et in Psalm. 98. „ Qui plenus est caritate, plenus est Deo, quia aperte scriptum est, „ Deus caritas est, 1. Joann. 4.

Tractatu de peccatis, inquisivimus caussas ejusmodi morborum animæ, & remedia quibus sanentur. Sed illa absque caritate prodesse nequeunt: *Ita ut ipsam fidem non faciat utilem nisi caritas: sine caritate quippe fides potest quidem esse, sed non prodesse*, inquit Sanctus Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 18. *tunc plena sanitas, quando perfecta caritas*, idem lib. de perfect. Just. cap. 3. ipsa sola operit multitudinem peccatorum, 1. Petr. 4.

Rectam conscientiam & legem tanquam certas regulas, quibus diriguntur mores, tradidimus; sed qui Deum non diligit, opera sua ad ejusmodi regulas non exiget: *Quod ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam caritatem, quam diffudit Spiritus Sanctus in cordibus nostris; nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur*, Sanctus Augustinus, Enchir. cap. 121. Deinde rectam non gerit conscientiam qui male affectus est; unusquisque enim judicat prout affectus; male autem affectus est, qui Deum non diligit, ex Sancto Augustino, Tract. 113. in Joann. *Nescio*, inquit, „ quo inexplicabili modo, quisquis seipsum, non Deum amat, non se amat: & quisquis Deum, non seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest vivere de se, moritur utique amando se: non ergo se amat, qui, ne vivat, se amat. Cum vero ille diligitur, de quo vivitur, non se diligendo magis diligit, qui ideo non se diligit, ut eum diligat, de quo vivit. „ Ergo cum ea dicatur recta conscientia, qua quis salutaria eligit, noxia repro-

bet, manifestum est rectam illius non esse conscientiam, qui male se amat, hoc est, qui seipsum, non Deum amat, nec posse bona conscientia consulere propinquis & amicis, *nemo enim potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipse primitus veritatis*, inquit S. Augustinus citata epist. 155. naturale quippe est diligere proximum sicut seipsum; ac proinde qui male, hoc est, falso se amat & male odit, male quoque & falso proximum diligit; nihil autem in moribus perniciosius perversa illa propinquorum & aliorum amicitia, ut quæ venenum cupiditatis sub specie benevolentiæ animis instillet.

Quid refricem illud Apostoli, *finis ... præcepti est caritas*, 1. Tim. 1. & Rom. 13 *plenitudo ergo legis est dilectio*: vana essent Medici præcepta, nisi ad sanitatem perducant, & inutilia legis mandata, nisi caritatem, quæ sola est animæ sanitas, operentur? Sed illud attendendum est magis, quod lex Evangelica, sub cujus littera premuntur mali Christiani, & in qua vivunt boni, primario & essentialiter consistant in caritate, per quam parit filios adoptionis, aufert spiritum servitutis, & Deus mittit Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, *Abba Pater*, Gal. 4. v. 6. Unde S. August. lib. 15. de Trin. c. 18. sic habet: „ Caritas est donum Dei, quo nullum ex„ cellentius: solum est quod dividit inter filios re„ gni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur „ & alia per Spiritum Sanctum munera, sed sine ca„ ritate nihil prosunt. Nisi ergo tantum cuique im„ pertiatur Spiritus Sancti, ut eum Dei & proximi „ faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dex„ teram, nec Spiritus proprie dicitur donum, nisi „ propter dilectionem. „ Et Tract. 7. in 1. Joann. „ Omnes qui non diligunt, alieni a Deo sunt: & „ quamvis intrent basilicas, non possunt tamen nu„ merari inter filios Dei. „ Quomodo alieni, qui Christum credunt, & confitentur? Quia Evangelium ejus non receperunt, nisi secundum corticem & litteram. Dæmon credidit, & confessus est, Luc. 4. v. 34. *Scio te, inquit, quis sis, sanctus Dei*. Sed fru-

ſtra, quia non credidit ea fide, quæ per dilectionem operatur, & in qua diximus præcedenti Tractatu, repoſitam eſſe legem Evangelicam, in qua manent veri Chriſtiani, juxta illud Chriſti Domini Joann. 15. v. 9. *manete in dilectione mea*.

Ergo S. Auguſt. concluſio in Pſ. 103. ſit & noſtra: „ Quidquid dicimus, quidquid diximus, & quidquid „ dicere poterimus, vel nos, vel qui poſt nos, vel „ qui ante nos, non habet finem niſi caritatem: „ Cum ſine ea nec actus humani ad debitum finem dirigantur, nec morbi animæ, ideſt, peccata curentur, nec recta conſcientia haberi, nec lex Dei univerſim ſumpta adimpleri poſſit.

Sed, inquit S. Greg. hom. 30. in Evang. *Si unuſquiſque requiratur an diligat Deum? tota fiducia & ſecura mente reſpondet, diligo:* Quia dæmon falſa caritatis ſpecie homines quam ſæpiſſime deludit inſtar monetæ adulteratorum, qui, ut advertit Guillelmus Pariſienſis, non vilem, ſed pretioſiorem nummum adulterare ſolent. Idcirco quæremus, 1. Quid ſit caritas. 2. Quodnam ejus objectum. 3. Quis ſit ſtatuendus ordo in iis, quæ ſunt caritate diligenda. 4. Qui caritatis effectus. 5. Quæ peccata ipſi oppoſita.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, & definitione Caritatis.

Q. 1. *Quotuplici modo ſumitur nomen caritatis?*
R. Triplici. 1. Pro quolibet amore naturali etiam civili, ut Prov. 15. *Melius eſt vocari ad olera cum caritate, quam ad vitulum ſaginatum cum odio*. 2. Pro divina natura, quæ tota bonitas eſt, ut 1. Joann. 4. *Deus caritas eſt*. 3. Pro amore benevolentiæ, quo Deum ſupra omnia diligimus, ut 1. Cor. 13. *Si .... caritatem autem non habuero, nihil ſum*.

Dixi, *Pro amore benevolentiæ*. Quia amor concupiſcentiæ ſeu ſpei, quo Deum diligimus, ut nobis donum, non dicitur caritas.

Porro agimus hic de caritate tertio modo sumpta, quæ est species amoris benevolentiæ. Cum autem notitia speciei haberi non possit, quin probe cognoscatur illius genus, nemo v. g. intelliget quid sit homo, nisi prius noverit quid sit animal.

Q. 2. *Quid est amor benevolentiæ?*

R. Generatim est amor, quo quis alteri bene vult & facit, quantum in ipso est, non sui, sed illius gratia.

Dicitur 1. *Amor:* Quæ particula designat genus, in quo amor concupiscentiæ & benevolentiæ conveniunt; uterque enim est amor.

Dicitur 2. *Quo quis alteri bene vult;* Amare enim est bene velle.

Dicitur 3. *Et bene facit, quantum in se est*, ut significetur amorem benevolentiæ non esse meram complacentiam in bono alterius, aut inertem commiserationem ob malum illius: neque enim dives avarus censetur benevolus erga pauperem, cui bene precatur nihil illi erogans, *non diligamus verbo, neque lingua,* inquit S. Jo: 1. epist. c. 3. *sed opere & veritate.* Addit, *& veritate*, ut intelligamus verum non fore amorem benevolentiæ, si data occasione, ad opus non tendat: *Amor*, inquit S. Gregorius, *magna operatur si est, aut si operari renuit, amor non est.* Et S. Augustinus in Psal. 31. *Dilectio vacare non potest, quid enim de quoquam homine malo operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem, & nihil operantem.* Ergo Deum non diligit amore benevolentiæ, nisi verbo tenus, qui ita in orationibus ingeminat, *sanctificetur nomen tuum*, ut non tangatur cum læditur ejus honor, indifferenterque, ne dicam delectabiliter, audiat linguam detrahentem, impudicam, &c.

Dicitur 4. *Non sui, sed illius gratia*; quibus exprimitur differentia amorem benevolentiæ inter & amorem concupiscentiæ: ille omnia vult & facit in gratiam amici, hic in gratiam amantis, ut fuse probavimus pag. 529. Pater v. g. alimenta filio suppeditat amore benevolentiæ, & pabulum jumento amore concupiscentiæ, quia primum facit in gratiam filii, se-

cun-

cundum vero in gratiam sui, & proprium commodum; illic est benevolus, hic cupidus & sui amans.

Q. 3. *Differuntne amor benevolentiæ & amicitiæ?*

R. Non differunt nisi extrinsece & connotative; nempe amor benevolentiæ est & amicitiæ, si connotet amicum redamantem: secus si non connotet, amor quippe amicitiæ est reciprocus.

Porro totuplicis generis est amor benevolentiæ & amicitiæ, quotuplex est communicatio bonorum in qua fundatur. Quare alia est amicitia consanguineorum, alia justorum, alia qua vinciuntur inter se usurarii, fures & latrones; sed hæc posterior amicitia mala est & perversa, quia ejusmodi homines male se amant, utpote qui non bonum, sed malum sibi reciproce velint.

His ita elucidatis circa amorem benevolentiæ in genere, jam descendendum est ad caritatem, quæ, ut supra diximus, est nobilissima species amoris benevolentiæ. Itaque

Q. 4. *Quid est Caritas?*

R. Definitur, virtus infusa Theologica, qua Deum super omnia diligimus, & cetera propter ipsum.

Dicitur 1. *Virtus*, quia habentem se facit simpliciter bonum, cum aliæ virtutes bonum faciant dumtaxat ex parte. Christianus v. g. temperans, sed avarus, bonus quidem est quatenus credit Deo, & moderator voluptatis, sed malus est quatenus pecuniæ nimium cupidus; & ideo non est bonus absolute & simpliciter, sed malus, quia deficit ab ultimo fine, qui est regula actuum humanorum. Caritas vero facit simpliciter bonum, utpote quæ excludat omne peccatum saltem grave, hominem Deo conjungat, & ad illum omnes virtutes moveat agatque tanquam earum forma & vita, sine qua dicuntur informes, imperfectæ, ac mortuæ: *Habere nomen Christi*, inquit S. August. Tract. 7. in 1. Joann. *& malus esse potest; habere autem caritatem, & malus esse non potest:* Ergo nullus habitus æque meretur nomen virtutis ac caritatis.

Dicitur 2 *Infusa*, juxta illud Rom. 5. *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Et Concilii Tridentini sess. 6. c. 7.

hæc omnia simul infusa accipit homo (*in justificatione*) *per Jesum Christum, cui* (*inserit*) *fidem, spem, & caritatem.* Sed illud fusius probavimus, Tom. 2. Tract. de Gratia, ubi de Virtutibus infusis, pag. 332. & de necessitate gratiæ ad initium bonæ voluntatis, cap. 5. §. 1.

Ergo caritas non est Spiritus Sanctus, sed quid ab ipso distinctum, est enim oppositio relativa inter caussam & effectum, infundentem & infusum.

Dices: 1. Joannis 4. habetur, *Deus caritas est*: Ergo.

Dist. antec. Deus caritas est objective & principative sumpta, Concedo: Caritas est, qua formaliter diligimus. Nego antec. Itaque sicut Deus est sapientia, justitia; ita est ipsa bonitas infinite sui communicativa, & ut sic est objectum & principium, seu caussa efficiens nostræ dilectionis & caritatis, qua formaliter illum diligimus.

Instabis: Atqui Deus non solum est objectum & caussa efficiens caritatis, quæ in nobis est, sed etiam ipsamet caritas: ergo nulla solutio.

Probatur subsumptum, 1. ex Magistro Sententiarum, qui lib. 1. dist. 17. ita distinguit inter habitum caritatis, & ejus actum seu amorem actualem, ut concedat ipsum actum infundi quidem a Spiritu Sancto, ac proinde ab ipso distingui tanquam effectum a caussa, sed contendat habitum esse ipsummet Spiritum Sanctum, 2. ex S. Augustino lib. 8. de Trinitate c. 8. ubi sic scribit: *Fraterna dilectio, qua diligimus invicem, non solum ex Deo est, sed etiam Deum esse*, Scriptura declarat, idque S. Doctor probat toto illo capite: Ergo.

Nego subsumptum, & ad ejus confirmationem.

R. 1. Opinionem Magistri Sententiarum rejici a S. Th. q. 23. art. 2. & a ceteris Theologis, a quibusdam falsam ut temerariam, ab aliis ut erroneam, cum pugnet contra conclusionem, quæ satis evidenter elicitur ex propositione fidei. De fide enim est in justificatione infundi gratiam & caritatem, quæ cordibus inhæret, ex Concilio Tridentino sess. 5. can. 11. & parvulos

per

per Baptiſmum induere novum hominem, fieri innocentes, immaculatos & hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti, ſeſſ. 6. can. 5. atqui iſta non poſſunt intelligi in parvulis de actu caritatis, cum in illis nullus ſit actus: neque de Spiritu ſancto præciſe, cum inhærere nequeat: Ergo intelligantur neceſſe eſt de habitu caritatis. Sed de his plura, vide Tom. 2. Tract. de Gratia pag. 311. 312. & pag. 322. & ſeq.

R. 2. Locum S. Auguſt. revera eſſe difficile, dediſſeque nonnullis errandi occaſionem, ex S. Th. cit. art. 2. ad 1. Sed opponuntur alii textus, in quibus S. Doctor perſpicue diſtinguit caritatem, qua Deum diligimus, a caritate, quæ Deus eſt, ut Tract. 25. in Jo. *Juſtitia Dei*, inquit, *hic dicitur, non qua juſtus eſt Deus, ſed quam dat homini Deus, ut juſtus ſit per Deum.* Quod autem hominis juſtitia ſit ipſa caritas, docet tum verbis ſequentibus, tum lib. de natura & grat. c. ult. ubi ſic habet: *Caritas ergo inchoata, inchoata juſtitia eſt; caritas provecta, provecta juſtitia eſt; caritas magna, magna juſtitia eſt; caritas perfecta, perfecta juſtitia eſt.* Caritas hic & juſtitia incrementum ſuſcipiunt: atqui Deus nullam mutationem admittit: ergo Deus non eſt ea caritas, qua illum diligimus. Et Tract. 6. in 1. Joann. *Quid eſt*, inquit, *ipſe Spiritus interpellat pro Sanctis, niſi ipſa caritas, quæ in te per Spiritum facta eſt?* Quibus verbis adeo perſpicuis explicare cogimur, quæ ſanctus Doctor alibi obſcurius dixit. Quare

Diſtinguo oppoſitum S. Aug. locum. Dilectio, qua fratres diligimus, non ſolum ex Deo eſt, ſed Deus ipſe participative, Concedo: Eſt Deus ipſe ſubſtantialiter, Nego: *Quemadmodum*, inquit S. Th. cit. art. 2. ad primum, „ dicimur boni bonitate, quæ eſt Deus, & „ ſapientes ſapientia, quæ eſt Deus; quia bonitas qua „ formaliter boni ſumus, eſt participatio quædam divinæ bonitatis: & ſapientia qua formaliter ſapientes ſu„mus, eſt participatio quædam divinæ ſapientiæ: ita „ etiam caritas qua formaliter diligimus proximum, eſt „ quædam participatio divinæ caritatis. Hic enim mo„ dus loquendi conſuetus eſt apud Platonicos, quorum

„ doctrinis imbutus fuit Aug. „ Et in responsione ad secundum exponens illud, quod frequentissimum est in scriptis S. Augustini, nempe sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita animæ, „ & quomodo „ corpus tuum sine spiritu, quod est anima tua, si „ fuerit, mortuum est; sic anima tua sine Spiritu „ sancto, idest, sine caritate si fuerit, mortua depu„ tabitur. „ Tractatu 9. in Joannem, docet Deum per caritatem non esse formaliter, sed effective vitam animæ.

Justus tamen dicitur vivere vita Dei, sed participative, quatenus amor caritatis, qui est summæ benevolentiæ, transformat amantem in Deum amatum per arctissimam unionem, qua unum alteri ita astringit, ut non tam similis illi, quam unus idemque cum eo spiritus, una voluntas, & una quasi anima efficiatur, vero quidem, sed tam ineffabili modo, ut novæ excogitandæ sint voces ad explicandam illam communionem, qua quis per caritatem manet in Deo, & Deus in ipso; Deus enim sic amantem non solum assimilat sibi in moribus & virtutibus divinis; sed etiam facit consortem naturæ divinæ, ejusdem secum animi, desiderii, & affectus; omnes ejus potentias, sensus, appetitus, amores, operationes, cogitationes, intentiones cordis trahit ad se, adeo ut fiat quædam moralis communicatio idiomatum, dicaturque Spiritus sanctus postulare, gemere, contristari, gaudere, dum ista operatur in anima: hinc nascuntur actuum humanorum merita vitæ æternæ condigna. Hine S. Th. cit. art. 2. ad 3. concludit quod etsi caritas non sit formaliter infinita, habeat tamen effectum infinitum, *dum*, inquit, *conjungit animam Deo*. Et S. August. tract. in 1. Joann. *totum simul habet, qui habet caritatem*. In Psal. quoque 149. *quisquis habet caritatem, ut quid illum mittimus longe, ut videat Deum? Conscientiam suam attendat, & ibi videt Deum . . . . . . si caritas ibi habitat, Deus ibi habitat. Vult illum forte videre sedentem in cælo? habeat caritatem, & in illo habitat sicut in cælo.*

Dicitur 3. *Theologica*; nulla enim virtus æque, ac cari-

caritas occupatur circa Deum. Fides pro objecto aliquod habet attributum divinum, sc. veritatem Dei in verbis & promissis: spes bonitatem divinam non absolute & simpliciter, sed quatenus nos efficere beatos. Caritas vero in totum Deum fertur, ad omnes infinitas ejus perfectiones sese extendit. *Totus desiderabilis est*... inquiebat Sponsa Cant. 5. vers. 13. *dilectus meus*, in amico impense dilecto omnia placent; ejus ingenium, forma corporis, sermo, modus agendi amantem mirifice recreant. Sic diligenti Deum ex caritate, placent ejus sapientia, justitia, verba, mandata, judicia, decreta, providentia, sive in prosperis, sive in adversis, totus est desiderabilis.

Porro discipulus, qui ipsam personam Magistri diligit propter singularem ejus virtutem, longe perfectius ei adhæret, quam alter, qui se ei tantum adjungit ob necessariam doctrinam, qua illum imbuit.

Dicitur 4. *qua Deum diligimus super omnia*, quibus caritas essentialiter differt a spe, & a quacunque alia virtute; sola quippe caritas nos & nostra ad Deum refert. Spes quidem Deum concupiscit, ut suum bonum, & tantum bonum, ut sperans illud præferat omnibus suis commodis, v. g. sanitati, quam nollet recipere per magicas artes: divitiis, quam viis illicitis non compararet, sicque dici potest Deum amare super omnia secundum quid, & in aliquo genere, sc. eorum bonorum, quæ sibi appetit. Sed per spem sine caritate Deum sibi ipsi non præfert, nec proinde illum super omnia simpliciter & absolute diligat, cum illum non plusquam seipsum diligat, hæreatque in amore sui, non quidem positive, quasi seipsum constituat ultimum finem, & Deum habeat veluti medium suæ felicitatis, quod est immane crimen eorum, qui se plusquam Deum diligunt; sed negative duntaxat, spes enim illius sicut & ceteræ virtutes locum parant, nedum excludant caritatem, quæ superveniens, sperantem efficit ejusdem cum Deo spiritus & voluntatis, ut jam non suum, sed objecti amati commodum expectet; & sicut Deus omnia propter semetipsum operatus est, hominemque ad beatitudinem supernaturalem ordinavit in glo-

riam suam; sic Christianus eodem affectu per caritatem occupatus, ipsum totum, beatitudinemque suam & cetera ex animo refert ad Dei gloriam. Et hic solus amor est simpliciter & absolute super omnia, Deo non denegandus, nec ulli creaturæ exhibendus absque ingenti crimine.

Dicitur 5. *& cetera propter ipsum*: res enim amici sunt ejus in usum & commodum convertendæ: atqui omnia sive parentes, sive domestici, sive prospera, sive adversa sunt æque ac nos res Dei summe dilecti: ergo per caritatem ea omnia propter Deum diligimus, & in ejus bonum, hoc est, gloriam & honorem convertimus. Sed de his plura inferius.

Q. 5. *Quotuplici modo Deus super omnia diligitur?*

R. Duplici, scilicet intensive & appretiative.

Deus diligitur intensive super omnia, cum voluntas in eum fertur maximo conatu, & intensissimo seu ardentissimo amoris actu, qualis est amor beatificus: appretiative vero super omnia diligitur, cum voluntas tam forti amoris vinculo stricta est Deo, ut nulla res eam inde avellere queat. Hoc amore appretiative summo dicebat Apostolus Rom. 8. *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita . . . neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei.*

Q. 6. *Potestne dari amor Dei, qui sit super omnia appretiative tantum?*

R. Non solum potest dari, sed actu & de facto datur, ut patet exemplo Justi, qui intensiori & vehementiori dolore afficitur ob mortem patris, quem impense diligebat, quam ob præterita peccata, quamvis appretiative plus doleat se in Deum peccasse, quam patrem amisisse; paratusque fuerit ejusmodi orbitatem sustinere potius, quam Deum offendere, & ejus amicitia privari.

Dices: Deus est summe diligendus tum appretiative, tum intensive: Ergo peccat qui illum summe non amat etiam intensive.

Distinguo ant. Est summe diligendus etiam intensive, id est, meretur sic diligi, & ad hunc amorem enitendum est, Concedo: sic diligendus est ex necessita-

sitate præcepti, Nego antec. Præcepta enim sunt de rebus possibilibus: atqui nobis impossibile est, quandiu hanc vitam mortalem vivimus, Deum diligere ea intensione, qua diligitur a Beatis.

Confirmatur responsio; Deus meretur amorem beatifico intensiorem & perfectiorem; est enim omni modo infinite amabilis, utpote infinite bonus: atqui nemo inde colliget in Beatis non esse veram caritatem, ut qui Deum non ament quantum meretur; hoc est, amore infinito tum appretiative, tum intensive, cujus capax non est ulla creatura, nec ipsa Christi Domini humanitas, soliusque Dei est se diligere quantum meretur.

Instabis: saltem Deus ea intensione debet diligi quæ est possibilis in hocce naturæ corruptæ statu.

Distinguo: quæ est possibilis in hocce statu, & in circumstantiis, in quibus fidelis reperitur, Concedo: quæ est possibilis in hocce statu, & impossibilis in quibusdam circumstantiis: Nego. Porro concurrunt aliquando circumstantiæ, in quibus hujusmodi intensio & fervor impossibilis est etiam Justis provectæ caritatis, ut loquitur S. Augustinus. Et ratio est, quia ut quis ardeat amore vel odio, satis non est objectum apprehendi ut bonum vel malum, nisi sit præsentissimum: viscera matris v. g. magis fervent erga parvulum, quem quotidie gerit in ulnis suis, quam erga natu majorem, quem tamen magis amat appretiative; similiter tempus lenit dolorem viduæ conjugem defunctum plorantis, quamvis augeat, nedum minuat incommoda, quæ viduam vulgo circumveniunt. Quid ita? Nempe objecta remotiora sensus non afficiunt, appetitum non commovent ad voluntatis nutum, & rationis imperium, quin quam sæpissime alio impellunt, mentem avocant aut interturbant, præsertim vis imaginandi. Hinc devotio nonnumquam remissa, & oratio tepida in viris etiam virtute præditis: quia Deus etsi super omnia appretiative dilectus, remotior est a sensibus, a quibus tamen mentis operationes pendent, nisi Deus sua efficaci gratia interius corda moveat accendatque. Sed illi defectus non imputantur in peccatum, nisi ex incuria & negligentia procedant; quin in hujusmodi

infirmitate, in qua non deest labor nec pugna, caritas perficitur, meritum augetur.

Q. 7. *In quo præcise consistit amor, qui appretiative tantum est super omnia?*

R. Consistit in voluntatis adhæsione ad Deum plena & tam firma, ut nihil æque timeat, ac illi displicere, & ab eo separari.

Dixi 1. *voluntatis;* appretiatio enim, de qua agitur, non est mentis æstimatio, qua certo judicat Deum esse tantum bonum, ut nihil ei debeat æquari, nedum præferri; quia amor non est actus intellectus, sed voluntatis. Illud quidem mentis judicium præsupponitur amori tanquam necessaria ejus regula & mensura, quia voluntas non fertur in incognitum, nec Deum super omnia diligeret, nisi intellectus certiorem eam faceret Deum esse super omnia amabilem. Sed illa mentis æstimatio seu appretiatio super omnia non est caritas, cum quivis etiam nequissimus tam certo æstimet Deum esse quid optimum, ut non possit non adhærere huicce veritati, utpote evidenter notæ.

Præterea certi sumus nos de Deo ita sentire, cum tamen nemini absque speciali revelatione constet se Deum appretiative super omnia diligere. Ergo appretiatio, de qua hic sermo, non est præcise adhæsio mentis, sed voluntatis.

Quid autem sit illa voluntatis ad Deum adhæsio, intelligitur exemplo corporum gravium, quæ pondere suo eo firmius centro adhærent, quo graviora; ita ut aliquando tantum eorum sit pondus, ut nulla vi inde avelli aut dimoveri queant. Namque amor fortis nomine ponderis solet exprimi, juxta illud tritum S. Aug. effatum, *pondus meum amor meus, illo feror, quocunque feror.* Sicut ergo immane saxum centro adhærens, non admittit eorum impetum, qui illud dimovere conantur; sic voluntas caritate instructa tanto amoris pondere Deo adhæret, ut nulla vis tentationum inde eam avellere queat, nisi ipsamet libere se subducat. Sed illa in Deum propensio debet esse plena, juxta primum legis præceptum: *diliges Dominum Deum tuum ex tota corde;* alioquin si sit ex parte tantum,

qua-

qualem S. August. ante conversionem experiebatur ; levis est, & ad omnem tentationis ventum facile circumfertur: nec proinde caritas est, quia non est super omnia.

Dixi 2. *ut nihil æque timeat, ac illi displicere*, ut distinguatur amor caritatis ab amore concupiscentiæ, seu spei ; namque spes informis unum super omnia timet, nempe beatitudinis jacturam, & (quod idem est) impœnitentiam finalem; qui enim Deum sperat, necdum caritate diligit, non multum cavet leviora peccata, nec valde torquetur ubi eorum se conscium agnoscit, utpote quæ a regno cælorum non excludant; quin gravi tentatione pulsus, facile se in peccatum lethale trahi sinit, ex fiducia veniæ petendæ & obtinendæ.

Contra vero qui Deum ex caritate diligit, vel levissimam ejus offensam tanquam summum malum formidat, ac vitare studet, quamvis ex infirmitate humana identidem labatur; sed non sine acutissimo animi dolore, quem spes veniæ non lenit; immo bonitas clementissimi patris illum pudore suffundit, & ad amplius dolendum incitat.

Ergo suspecta est admodum, & vana sæpissime eorum conversio, qui post perceptum pœnitentiæ Sacramentum, cum jam caritas in cordibus eorum infusa esse debeat, ad primam quæ se offert tentationem, ad primum alienæ mulieris aspectum, &c. graviter labuntur, voluntas enim tanto amoris pondere Deo inhærens, non ita facile sejungi potest, cum nequidem a temporalibus, quæ longe minus diligit, adeo leviter avocaretur. Frustra objicitur infirmitas carnis; quia si in regeneratis per gratiam caro concupiscit adversus spiritum ; spiritus quoque, qui supponitur vivere sacramenti virtute, concupiscit adversus carnem, unde in justificatis oritur pugna, ex qua spiritus caritate unctus & roboratus victor deberet existere, *quia fortis est ut mors dilectio*. Cantic. 8. Et Apostolus ait justificatis Rom. 6. *peccatum vobis non dominabitur, non enim sub lege estis, sed sub gratia*. Ergo spiritualiter non vivunt, qui lacessenti peccato non repugnat, nec voluntas

luntas eorum præoccupata censeri debet amore Dei super omnia, quæ absque renixu consentit ejus offensæ.

Q. 8. *Caritas estne vera amicitia Deum inter & hominem?*

R. Communis est Theologorum sententia post S. Th. q. 23. art. 1.

Prob. 1. ex Scriptura. Sap. 7. v. 14. dicitur de Sapientia, quæ non est sine caritate, *Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei*, & v. 27. *Amicos Dei & Prophetas constituit*. Jo: 15. v. 14. & 15. *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*. Jam *non dicam vos servos ... vos autem dixi amicos*.

Prob. 2. Ratione, quia ad veram amicitiam quatuor requiruntur. 1. ut amor sit benevolentia erga amicum; *Ridiculum enim est dicere*, inquit S. Thom. cit. art. 1. *quod aliquis habeat amicitiam ad vinum, vel ad equum, quos propter se amat*. 2. ut amor sit mutuus. 3. notus utrique amanti; nam inter amicos debet esse specialis communio; nec amici dici possunt duo Justi, qui nunquam se noverunt, licet in utroque sit caritatis amor generatim erga omnes homines. 4. ut si fundatus in bonorum communione. Atqui quatuor illæ conditiones apprime conveniunt caritati etiam respectu Dei (nam respectu hominum res est evidens.) 1. caritas ex dictis est amor benevolentiæ. 2. est mutuus, Jo: 14. v. 21. *Qui ... diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*. 3. est manifestus tum Deo, ut patet, cum ipse amorem illum infundat cordibus nostris: tum nobis, si non certitudine metaphysica & physica, vel fidei, ut docuimus Tract. de Gratia, saltem morali: *Ipse enim Spiritus*, ait Apostolus Rom. 8. *Testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*. Et 1. Cor. 2. *Non autem hunc spiritum hujusmodi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis*. 4. fundantur in communione bonorum 1. Cor. 1. *Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem Filii ejus*. Eph. 1. *Benedixit nos in*

omni

omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo. Homines quoque in Deum refundunt, quæ ab illo acceperunt, juxta illud 1. Paralip. cap. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

Denique, licet ad veram amicitiam necesse non sit, ut amici simul vivant, cum multi a se invicem dissiti amicitiam colant; nihilominus illa conditio non deest caritatis namque 1. Jo: 4. *Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Phil. 3. *nostra autem conversatio in cælis est.*

Dices 1. Ex concessis, qui amat in proprium bonum, non amat amore amicitiæ: atqui Deus omnia operatur in gloriam suam, nos quoque proximum ex caritate diligimus propter Deum; Ergo caritas non est amor benevolentiæ, nec proinde amicitiæ.

Dist. min. Deus omnia operatur in suam gloriam, nos quoque ad eam referimus quæ proximo volumus bona, ita tamen ut hæc nobis & proximo utilia sint, ac accommoda, atque eo intuitu Deus ea nobis velit, & nos proximo, Conc. & Deus in iis nobis non prospicit; nec nos proximo, Nego min. & conseq. namque licet foveamus membra nostra propter bonum totius, vere tamen ipsis bonum volumus; quia ipsis bene non erit, nisi totum bene se habeat. Porro bonum nobis esse non potest, nisi in Dei gloriam tendamus, tumque maxime nos & proximum diligimus, cum nos & illum ad Deum puro corde referimus: *Neque enim beatum fecit hominem, nisi qui fecit hominem*, inquit S. Aug. epist. 155. alias 52. & qui vult vivere de se, odit animam suam, & miser efficitur.

Dices 2. Amicitia non est nisi inter æquales, Ethic. cap. 8. & 9. hinc inurbane quis eum vocaret Principis amicum, qui apud illum in magna est gratia: ergo caritas non constituit Dei amicos, nec proinde dici potest amicitia respectu Dei.

Nego ant. Namque Philosophus cap. 10. distinguit duplex amicitiæ genus, alteram quam vocat æqualitatis; alteram excellentiæ seu supereminentiæ, quæ est inter personas in diverso dignitatis gradu constitutas, quin Principes aliquando non dedignantur

scri-

scribere amicos, illos ex subditis, qui sunt illis gratiosi, quamvis isti ab illo nomine abstineant urbanitatis caussa, ne videatur lædi reverentia Principi debita, quod in caritate non est timendum, cum crescente caritate, simul crescat in Deum reverentia.

CAPUT II.

De objecto materiali & formali Caritatis.

Q. 1. *Quodnam est objectum materiale Caritatis?*

R. Objectum materiale per se est Deus & quidem primarium & attributionis: secundarium vero nos ipsi & proximus: indirecte autem & reductive sunt res omnes naturales, sive supernaturales, quatenus cedere possunt in Dei gloriam, & nostrum ac proximi commodum. Tres responsionis sunt partes.

Prima pars prob. Illud est objectum per se primarium, & attributionis, cujusque habitus ac virtutis, circa quod habitus ac virtus primario per se versatur, & ad quod cetera refert: atqui caritas per se primario versatur circa Deum, & ad illum cetera refert, ut ex dictis satis intelligitur: Ergo.

Secunda pars probatur simili argumento; namque caritas per se versatur secundario circa illas personas, quibus Deus & nos amore benevolentiæ volumus summum bonum, & cetera, quæ ad illud conducunt, & quidem in Dei gloriam: atqui Deus, qui est caritas, si nobis & proximo bene vult, & nos nobis & proximo: Ergo.

Tertia pars prob. Quia caritas rerum amici curam gerit, non propter ipsas præcise, non enim possunt esse objectum benevolentiæ, sed propter amicum, cui prodesse possunt; atqui omnes creaturæ sunt res Dei, in gloriam ejus productæ & conservatæ, & diligentibus Deum convertuntur in bonum: Ergo reductive sunt objectum caritatis.

Di-

Dices: ex S. Gregorio homil. 17. in Ev. Caritas nonnisi inter duos haberi potest: Ergo homo caritate seipsum diligere nequit.

Confirm. caritas ex dictis est amicitia: atqui amicitia non est ejusdem ad seipsum, cum ad amicitiam requiratur redamatio & mutuus amor: Ergo.

Dist. ant. cum S. Th. q. 25. art. 4. caritas sumpta pro amicitia actuali & formali, nonnisi inter duos esse potest, Conc. sumpta pro amicitia fundamentali; Nego ant. itaque caritas secundum se spectata, est principium & fundamentum amicitiæ; sed nisi correspondeat alter redamans, non est actu & formaliter amicitia, quæ solet describi amor seu unio duos copulans; ad se autem ipsum non est unio, sed unitas: *quæ*, inquit Angelicus Doctor: „ est potior „ unione ad alium: unde sicut unitas est principium „ unionis, ita amor, quo quis diligit seipsum, est „ forma & radix amicitiæ; in hoc enim amicitiam „ habemus ad alios, quod ad eos nos habemus si- „ cut ad nos ipsos. " Atque ex iis patet responsio ad confirmationem.

Q. 2. *Quis hic censendus est proximus?*

R. Omnis creatura capax beatitudinis supernaturalis, sive sit Angelus, sive homo, justus aut peccator, fidelis, aut infidelis, Hæreticus, excommunicatus, Paganus, amicus, aut inimicus; quia hi omnes non solum sunt res Dei, quas propter ipsum, utpote summe dilectum, amare debemus, ut supra diximus; sed insuper amore benevolentiæ vocantur a Deo, sicut & nos in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri, ut loquitur Apostolus 1. Cor. 1. v. 9. Ergo spectandi sunt ut nobis proximi, communione non solum ejusdem naturæ, sed præsertim ejusdem hæreditatis æternæ, ac proinde diligendi amore benevolentiæ tendentis ad illam unionem, quæ esse debet inter socios, fratres, cohæredes, & membra ejusdem corporis, cujus caput est Christus. Hic autem amor est caritas, ut patet ex dictis.

Dixi, *creatura capax beatitudinis supernaturalis*; ut exciperem dæmones & homines damnatos; hos enim

ca-

caritate diligere non licet, nec proinde inter proximos reputare, quia caritas est amor amicitiæ, quo volumus proximo vitam æternam, & cetera, quæ ad eam conducere possunt: atqui non licet velle damnatis vitam æternam; ejusmodi quippe amor repugnaret caritati erga Deum, qua approbamus ejus justitiam. Ita S. Thomas q. 25. art. 11.

Dices 1. Angeli non sunt ejusdem nobiscum naturæ: Ergo non possunt haberi tanquam nostri proximi caritate diligendi.

Nego conseq. Quia amor amicitiæ non transfundatur in communione naturæ, quam bonorum spiritualium, alioquin nec Deum caritate diligeremus.

Dices 2. Peccatores sunt Dei inimici, & ei invisi, juxta illud Sap. 14. v. 9. *odio sunt Deo impius & impietas ejus*; Ergo cum caritas nos efficiat unius spiritus & voluntatis cum Deo, peccatores ut inimicos odisse debemus exemplo Davidis, qui Psalm. 118. ita cecinit, *iniquos odio habui*, & Psal. 138. *perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi*. Quin Psal. 9. extrema ipsis imprecans ait, *convertantur peccatores in infernum*.

Distinguo ant. Peccatores sunt Dei inimici, & ei invisi quatenus peccatores & ratione malitiæ, Conc. impius v. g. fabricator idoli, & idolum ab ipso fabricatum Deo sunt odio, de iis enim agitur cit. c. 14. Sapientiæ: sunt Dei inimici, & ei invisi secundum naturam, Nego ant. Dilexit enim nos cum adhuc peccatores essemus, *nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur a viis suis & vivat?* Ezech. 18. v. 23.

Distinguo similiter conseq. Odisse debemus peccatoris iniquitatem & malam voluntatem, Conced. Personam, Nego conseq. *Iniquus homo*, inquit S. August. lib. 19. contra Faustum cap. 14. *in quantum iniquus est, odio habendus est: in quantum autem homo est, diligendus est, ut illud quod recte odimus, arguimus, id est, vitium, quo possit illud quod ideo recte diligimus, id est, humana ipsa natura, emendato vitio liberari*. Eadem docet S. Thomas q. 25. art. 6. his verbis:

Secun-

Secundum naturam suam sunt ex caritate diligendi (peccatores) *secundum culpam, qua Deo adversantur, sunt odiendi quicunque peccatores, etiam pater & mater & propinqui, ut habetur Luc. 14. . . . . & hoc est vere ex caritate diligere propter Deum.* Addit in responsione ad 2. hanc fuisse doctrinam Philosophorum Gentilium, *amicis peccantibus, sicut Philosophus dicit in 9. Ethicor. non sunt subtrahenda amicitiæ beneficia, quousque habeatur spes sanationis eorum, sed magis est auxilium dandum* (scilicet fraterna correctione) *ad recuperationem virtutis, quam ad recuperationem pecuniæ, si eam amisissent: quanto magis virtus est magis amicitiæ affinis, quam pecunia?* In responsione autem ad tertium, scribit illud Psalm. 9. *Convertantur peccatores in infernum*, intelligendum vel per modum prædictionis rei futuræ: vel si per modum imprecationis, eam referendam *ad remotionem, quippe non ad ipsam pœnam, ut scilicet peccata destruantur, & homines remaneant*, vel a vivis auferantur, si emendari nequeant, & in infernum, hoc est juxta multos Interpretes, in sepulchrum detrudantur.

Dices 3. excommunicati abscissi sunt a Corpore Christi, a communione Fidelium separati, pro eis orare non licet, nec Ave eis dicere, epist. 2. Joann. vers. 10. Ergo inter proximos non sunt numerandi, nec caritate diligendi.

Nego conseq. Quia excommunicatio est pœna medicinalis ordinata ad salutem excommunicati, ut patet ex Apostolo 1. Cor. 5. ubi scribit se incestum tradidisse *Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.* Et Thessal. 3. postquam præcepit Fidelibus, ut se subtrahant ab omni Fratre ambulante inordinate, statim subdit v. 15. *Et nolite quasi inimicum existimare; sed corripite, ut fratrem.* Sed caritas Apostoli in incestum a se excommunicatum, & postea pœnitentem maxime elucet 2. Cor. cap. 2. ubi pro illo intercedit apud Cor. ut suo exemplo confirment in illum caritatem, *ne forte*, inquit, *abundatiori tristitia absorbeatur.* Quin ipsemet Dominus, interrogatus Luc. 10. quis sit noster proximus;

Sama-

Samaritanum Judæis invisum, & a Synagoga excommunicatum appellavit, ut innueret omnem omnino hominem habendum, ut proximum. Et S. August. epist. 155. alias 52. ad Macedonium, referens illud Comici Ethnici (Terentii) *homo sum, humani nihil a me alienum puto*, scribit huic sententiæ theatra tota, plena stultis indoctisque applausisse, *Ita*, inquit, *omnium affectum naturaliter attingit societas humanorum animorum, ut nullus ibi hominum nisi cujuslibet hominis proximum se esse sentiret*. Ecclesia quidem prohibet ne nomina excommunicatorum in publicis precibus recitentur, eosque removet a Fidelium societate, tam in civilibus, quam in spiritualibus, sed ut utiliter confundantur, tandemque contumacia deposita, humiles resipiscant per gratiam Dei, quam Fideles ipsis privatim precari non cessant. Sed de excommunicatione alibi.

Dices 4. dæmones & alii damnati, sunt res Dei: Ergo debemus illos caritate diligere.

Distinguo conseq. cum S. Thoma cit. art. 11. debemus diligere eos amore, quo concupiscimus amico amplam messem, animalium domesticorum incolumitatem, concedo: amore benevolentiæ & amicitiæ, Nego cons. quia ejusmodi amore adversaremur Deo; *naturam dæmonum*, inquit S. Doctor, *etiam ex caritate diligere possumus, in quantum scilicet volumus illos spiritus in suis naturalibus conservari ad gloriam Dei.*

Quæ cum ita sint, manifestum est nullius virtutis objectum materiale tam late patere, quam objectum caritatis. Omnes quippe aliæ virtutes & artes versantur circa determinatam materiam, misericordia circa sublevandam pauperis miseriam, Theologia circa conclusiones ex propositionibus revelatis deducibiles, ars fabrilis circa lignum, aut ferrum; quæ materia cum desit aliquando, ejusmodi virtutes feriari necesse est. Sed non sic caritas; quia præsto est illi semper materia, in qua exercetur omnia quippe, solo peccato excepto, in Dei gloriam tanquam in bonum dilecti referri possunt ac debent. Hanc divinam artem noverat, qui ad Philip. cap. 4. scripsit, *scio & humilia-*

liari, scio & abundare (ubique & in omnibus instititutus sum) & satiari & esurire.

Dixi, *solo peccato excepto*, quia cum peccatum sit malum Dei, caritas illud summe refugit, nedum eo utatur ad opera sua, v. g. mendacio ad vitandas rixas, motivo superbiæ aut cupiditatis ad acuendos ignavos animos, &c.

Q. 3. *Quodnam est objectum formale caritatis?*

R. Est Deus quatenus infinite bonus, seu est infinita Dei bonitas, qua redditur infinite amabilis. Nomine autem bonitatis intelliguntur infinitæ Dei perfectiones, ut supra monuimus; quia bonum & perfectum sunt unum & idem: res eo est bona, quo in se perfecta, & eo est melior aut optima, quo est perfectior aut perfectissima.

Probatur autem responsio; quia objectum formale virtutis est motivum, seu ratio formalis sub qua virtus tendit in suum objectum materiale: objectum formale fidei v. g. est divina revelatio per Ecclesiam proposita; quia ratio, propter quam fide credimus Religionis Christianæ dogmata, est divina revelatio: atqui tota ratio cur caritate diligimus Deum, nos ipsos, proximum, & res ceteras, est infinita Dei perfectio & bonitas: Ergo infinita Dei bonitas & perfectio in se spectata, est adæquatum objectum formale caritatis.

Minor elucidatur experientia eorum, quæ in civilibus contingunt, atque in exemplum profero patremfamilias ab altero impense dilectum absque ulla spe commodi temporalis, cum supponatur amans cumulatus honoribus & bonis fortunæ, sed præcise ob mores ejus candidos, affabilitatem, sapientiam, & ceteras animi dotes præclarissimas. Quæro autem quodnam sit motivum arctissimæ illius amicitiæ, quæve diligendi ratio, nisi singularis illa perfectio & bonitas patris familias secundum se spectata? Annon propter eam charum est etiam quidquid ad patrem familias pertinet, diliguntur liberi & domestici? aliquis eorum iter habeat per urbem, in qua degit amicus, ubi resciverit ille, statim eum accersit, cogitque diversari in propria domo, quin si sit male moratus filius aut domesticus, & inho-

nesta

neste se gesserit erga amicum, inde dolet amicus, illum salutaribus monitis emendare satagit, sed non ulciscitur propter patrem familias: quod si sanis consiliis non acquiescat, rem totam ad prudentiam patris familias refert, qui si e familia rejiciat domesticum, illius jam ejecti nullam rationem habebit amicus. In hoc exemplo cogita caritatem, qua primario diligimus Deum, secundario nos ipsos, proximum, & res omnes ad Deum pertinentes, utpote creata in ejus gloriam, & intelliges quomodo infinita Dei perfectio & bonitas sit tota ratio illum & nos & proximum amandi amore amicitiæ: illum quidem, quia est ipsamet originalis bonitas: nos vero & proximum, quia illa divina bonitas per communionem aut præparationem bonorum supernaturalium in nobis & proximo relucet tanqum in filiis Dei, & domesticis. Unde si quis sit a Deo totaliter & absque ulla spe rejectus, ut damnati, nullam habemus ad eum amicitiam, quia in illo non amplius relucet Dei bonitas, quæ est tota amandi ratio.

Nec dicas bonitatem Dei esse quid extrinsecum nobis ac proximo, proindeque non posse esse rationem nos & illum amandi, cum nihil sit amabile, nisi propter bonitatem, quæ in ipso est. Namque necesse non est, ut objectum formale sit intrinsecum objecto materiali, sed satis est, ut ad illud habeat moralem habitudinem, quod multis patet exemplis; prima veritas revelans v. g. est intrinseca rebus revelatis, & nihilominus est motivum formale, propter quod illas credimus; æger sanitatis amore diligit acerba remedia: imagines coluntur propter excellentiam archetypi, ad quod referuntur tanquam ad aliquid ipsis extrinsecum. Similiter proximus diligitur propter bonitatem Dei in eo relucentem.

At, inquies, quomodo potest diligi homo nequissimus, crudelis inimicus, qui quovis modo nos perdere nititur? cum voluntas amore non feratur nisi in objectum apprehensum ut bonum?

R. Dici potest quomodo diligimus membrum vitiatum, quod atutissimis doloribus diu noctuque nos cruciat. Nempe distinguimus substantiam inter & vitium dolo-

doloris caussam: substantia est nobis cara & pretiosa utpote pars nostri, quam sanam peroptamus, ideoque contra vitium eam infestans pugnamus, illudque qua vi, qua industria propellere nitimur. Sic Christus caput omnium hominum, cum adhuc peccatores essemus, propter nimiam suam caritatem dilexit nos tanquam propria membra, sed ægra & pessime affecta; pretiosissimo Sanguinis sui balsamo morbum, hoc est peccatum, extinxit; sanitati, ac justitiæ nos restituit, & ex inimicis amicos accipit, quod longe gloriosius est: nam ex S. Augustino, multo est optabilius inimicum non habere, quam ulciscendo vincere. Ita & nos, si caritas & Spiritus Christi habitet in nobis, diligemus fratres, bonos quidem, quia sani sunt, malos autem, ut a vitiis sanentur & boni evadant. Sed utrisque volumus, ut Deus in ipsis sit, & ipsi in Deo.

Ergo mens lumine fidei illustrata, & igne caritatis succensa, magnum bonum in nequissimo ac inimicissimo homine apprehendit, unde eum diligere possit ac debeat, nempe ordinem quem habeat ad vitam æternam, & bonitatem divinam in eo relucentem & agentem, ut illum ad pœnitentiam adducat, sitque illi sicut & nobis societas cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo, ut dicitur 1. Joann. cap. 1. Sed maximum illud caritatis incitamentum fugit odio flagrantes, qui ut animo suo indulgeant, mente non revolvunt, nisi incredibilem inimicorum malitiam, propterea que impossibilis ipsis videtur eorum dilectio, nec mirum quia penes nos non est malum diligere. Unde sibi contradicunt, qui de eo qui displicuit, dicere solent in ejus contemptum, Christiano more illum amo, sed nihili illum facio. Namque aut nullatenus amant, si prorsus contemnunt, quia illud amabile non est, in quo nulla deprehenditur bonitas, quam æstimemus: aut tanti æstimant quantum amant. Porro caritas Christiana est amor longe præstantissimus, ut colligitur ex ejus objecto formali, & nos fuse exposuimus in praxi Sacramenti pœnitentiæ Gallice edita ad 5. præceptum Decalogi: ergo qui Christiana caritate diligit, magni faciat dilectum, necesse est.

Ergo

Ergo caritas Theologica est virtus specie una & a ceteris distincta: illa enim virtus est specie una, & a ceteris distincta, quae unum habet formale objectum nulli virtuti commune: atqui caritas Theologica unum habet formale objectum, nempe bonitatem divinam in se spectatam, nec objectum illud est illi commune cum altera virtute: ergo.

Nec dicas caritatem vocari a Sanctis Patribus, praesertim a S. Augustino, omnem virtutem, adeo ut fortitudo nihil sit aliud, quam amor fortis, temperantia amor purus, &c. ita enim vocatur, quia nunquam existit sine comitatu omnium virtutum, iis imperat, tribuitque formam & ultimam perfectionem. Denique est omnis virtus imperative, non elicitive, hoc est imperat omnium virtutum actus, sed non elicit.

Ergo sicut nulla fides Theologica remanet in eo, qui contumaciter dissentit vel uni articulo; ita nec caritas Theologica in eo, qui vel unum proximum, puta inimicum, totaliter excludit a sua benevolentia; quia objectum formale utriusque virtutis est unum, simplex ac invisibile: & tam dissentiens uni articulo, quam malevolus erga inimicum, sese avertunt a Deo; ille, ut Deus prima veritas est, iste, quatenus Deus est summa bonitas relucens etiam in inimico.

Q. 4. *Amare Deum ob beneficia accepta estne actus caritatis Theologicae?*

R. Minime, sed est actus gratitudinis, nisi illa beneficia spectentur, ut communicationes bonitatis divinae, quomodo solet apprehendi Incarnatio, Redemptio, visio beatifica, &c. ut dicitur sequenti responsione; quia caritas, utpote virtus Theologica, habet Deum ut in se bonum pro objecto formali: gratus autem animus ipsum beneficium, ac proinde numeratur inter virtutes morales. In Justis tamen caritas solet imperare ejusmodi gratitudinis actus, & ita sunt in illis actus caritatis imperati, sed a gratitudine eliciti.

Q. 5. *Diligere proximum propter supernaturalia dona, quibus exornatur, vel propter dotes naturales, & temporales necessitudines, v. g. cognationem, affinitatem, &c. estne actus caritatis Theologicae?*

R. 1.

R. 1. Dona supernaturalia dupliciter spectari possunt 1. præcise ut habitus vel actus virtutum a caritate distinctarum, 2. ut participationes divinæ bonitatis. Si amentur primo modo, amor ille non est actus caritatis Theologicæ, sed illius virtutis, puta fortitudinis, castitatis, quæ placet in proximo, quia ratio seu motivum hujusce amoris non est divina bonitas, sed honestas virtutis, puta fortitudinis, castitatis, quæ delectat in proximo. Sed si amentur secundo modo, quatenus sunt participationes divinæ bonitatis, amor ille est actus caritatis Theologicæ, cum objectum formale & motivum cur proximus ametur, sit divina bonitas tam copiose se ei communicans.

R. 2. Dotes naturales, & omnes conjunctiones temporales dupliciter etiam spectari possunt, 1. in ordine supernaturali, & quatenus subserviunt prædestinationi, ut diximus Tractatu de Attributis, ubi de divina prædestinatione. 2. in ordine naturali, quatenus præclaræ dotes & conjunctiones licitæ conferunt ad bonum publicum & felicitatem terrenam. Priori modo sunt objectum caritatis Theologicæ, in iis quippe relucet infinita Dei perfectio, sapientia, omnipotentia, misericordia, justitia, & quidquid nomine bonitatis intelligitur. Unde sicut amatur optimus paterfamilias in sapienti administratione rei familiaris, in ordine domesticorum & distributione officiorum, ita Deus se præbet amandum ac laudandum in admirabili dispositione universi, in quo, ut cuncta suavius fortiusque ad se ultimum finem adduceret, constituit gradus diversos, sed sic inter se connexos, ut sine se invicem stare nequeant, varias distinxit necessitudines per communionem vel ejusdem sanguinis, vel eorundem operum, per quæ homines tam arte conjuncti se mutuo juvant, & quidem (si caritas Theologica sit diffusa in cordibus eorum) ut per hujusmodi ministeria temporalia tam ipsi, quam parentes, & socii Deum promereantur. *Quocirca*, inquit S. August. lib. 19. de Civit. Dei c. 16. „ etiamsi habuerunt „ servos justi patres nostri, sic quidem administra- „ bant domesticam pacem, ut secundum hæc temporalia bo-

„ bona, filiorum sortem a servorum conditione di-
„ stinguerent, ad Deum autem colendum, in quo
„ æterna bona speranda sunt, omnibus domus suæ
„ membris pari dilectione consulerent. *Et infra.* Qui
„ veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua
„ tanquam filiis ad colendum & promerendum Deum
„ consulunt, desiderantes atque optantes venire ad
„ cælestem domum, ubi necessarium non sit officium
„ imperandi mortalibus, quia necessarium non erit
„ officium consulendi jam in illa immortalitate felici-
„ bus; quo donec veniatur, magis debent patres quod
„ dominantur, quam servi tolerare quod serviunt.

Posteriori modo spectata dona naturalia & temporales conjunctiones, nempe quatenus conferunt ad felicitatem terrenam, non sunt objectum caritatis Theologicæ, nec ullius veræ virtutis, quemadmodum S. August. scribit ep. 155. alias 52. ad Macedonium virum potentem, & in Republica strenue agentem. „ Si
„ omnis prudentia tua, *inquit*, qua consulere cona-
„ ris rebus humanis, si omnis fortitudo, qua nullius
„ iniquitate adversante terreris, si omnis temperan-
„ tia, qua in tanta labe nequissimæ consuetudinis ho-
„ minum te a corruptionibus abstines, si omnis ju-
„ stitia qua recte judicando sua cuique distribuis, id
„ laborat, id nititur, ut hi, quibus vis, ut bene
„ sit, salvi sint corpore ... ita non erunt veræ vir-
„ tutes tuæ, sicut nec istorum beatitudo.

CAPUT III.

De necessitate Caritatis.

CErtum est 1. caritatem habitualem esse necessariam necessitate medii; illud enim est necessarium necessitate medii, sine quo salus obtineri nequit; atqui sine caritate habituali salus obtineri nequit, cum sine ejus infusione non remittatur peccatum.

Certum est 2. caritatem actualem non esse necessariam in parvulis, qui licet non sint capaces ullius actus,

per

per Baptismum tamen fiunt immaculati, Deo dilecti, ita ut nihil eos ab ingressu cæli remoretur, ut docet Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5.

Quæstio esse potest dumtaxat de adultis, an scilicet caritas actualis sit ipsis necessaria, necessitate medii. In hypothesi quod adultus justificari possit per Sacramentum Baptismi vel Pœnitentiæ absque prævio motu caritatis: caritas actualis non erit necessaria necessitate medii absolute loquendo, sed ad summum necessitate præcepti; nam contingere potest, ut attritus necdum incipiens Deum diligere, baptizetur aut absolvatur in extremis; cum jam compos non est rationis, & statim decedat, sicque in illa hypothesi salutem consequatur sine prævio motu caritatis. Sed illa difficultas commodius discutietur, ubi de Sacramento Pœnitentiæ. Quare expendemus hic dumtaxat, an caritas actualis sit adultis necessaria necessitate præcepti.

Cum autem caritas, ex dictis versetur circa Deum & Proximum, agendum est distinctis Paragraphis de præcepto amoris Dei, & de præcepto amoris proximi.

§. I.

De præcepto amoris Dei.

Q. 1. **E**Xstatne præceptum divinum amoris Dei? R. Affirmative.

Probatur 1. ex Scriptura Deut. 6. v. 5. & 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua; eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo.* Matth. 22. v. 38. Christus laudans illud præceptum, ait: *Hoc est maximum & primum mandatum.*

Probatur 2. ex Traditione, quam Sancti Patres una voce testantur. S. August. lib. 1. Conf. c. 5. Deum sic alloquitur: „ Quid tibi sum ipse ," ut amari te ju„ beas a me, & nisi faciam, irascaris mihi, & mine„ ris ingentes miserias? Parvane res ipsa est, si non amem „ te? „ Ecclesia in administratione Baptismi hactenus illud præceptum tanquam vitæ Christianæ summam pro-

posuit, *si vis ad vitam ingredi, serva mandata: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Unde merito Alex. VII. anno 1690. & Clerus Gallicanus anno 1700. tanquam hæreticam proscripserunt hanc propositionem: *Sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: hinc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ moralis.*

Probatur 3. ratione, quam urget S. Thomas q. 44. art. 1. „ Per se quidem, *inquit*, debitum est in uno„ quoque negotio id quod est finis, quia habet ra„ tionem per se boni. Propter aliud autem est de„ bitum id quod ordinatur ad finem: sicut Medico „ per se debitum est, ut sanet; propter aliud au„ tem, ut medicinam det ad sanandum. Finis autem „ spiritualis vitæ est, ut homo uniatur Deo, quod fit „ per caritatem, & ad hoc ordinantur sicut ad fi„ nem, quæ pertinent ad spiritualem vitam (*puta* „ *alia præcepta*).... in quolibet autem genere id „ quod est per se, potius est eo, quod est propter „ aliud, & ideo maximum præceptum est de caritate.

Q. 2. *Quandonam obligat præceptum amoris Dei?*

Nonnulli Theologi Moderni in hac materia abjerunt in absurdas & scandalosas sententias. *Prima* eorum propositio fuit, „ præceptum amoris Dei per se tantum „ obligat in articulo mortis. *Secunda*, probabile est ne „ singulis quidem rigorose quinquennis per se obligare „ præceptum caritatis erga Deum. *Tertia*, an peccet „ mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum „ in vita eliceret, condemnare non audemus. *Quarta*, „ tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & „ non habemus aliam viam, qua justificari possimus. „ Via autem, qua justificari possumus sine dilectione Dei in opinione illorum Theologorum, est Sacramentum Pœnitentiæ, cujus auxilio immunes nos putant a præcepto caritatis. Sed ejusmodi propositiones jam proscriptas partim ab Academia Parisiensi anno 1665. partim a Summo Pontifice Innocentio XI. anno 1676. Clerus Gallicanus declaravit anno 1700. scandalosas, perniciosas, piarum aurium offensivas, impias, primum & summum mandatum irritum facientes, atque Evangelicæ le-

legis spiritum extinguentes. Quare ad propositam quæstionem.

R. 1. Præceptum amoris Dei quam sæpissime obligat, atque semper enitendum est ad ejus observationem.

Probatur 1. ex Scriptura Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum, &c. eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis* (notent parentes) *& meditaberis in eis sedens in domo tua & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ.*

Probatur 2. ex S. Augustino præfatione in Psal. 31. „ Dilectio, *inquit*, vacare non potest. *Et in Ps.* 121. „ habet omnis amor viam suam, nec potest vacare „ amor in anima amantis: necesse est ut ducat. „ Illud in se sentit & experitur omnis amans: „ Sed vis nosse qualis amor sit? vide quo ducat. Non ergo monemus ut nihil ametis (*quod est impossibile*) sed ne „ mundum ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non „ potest: Mundata vero ab affectibus sordidissimi sæculi, tanquam extensis pennis, & duabus alis resolutis ab omni impedimento, id est, duobus præceptis dilectionis Dei, & proximi volat. Quo, nisi „ ad Deum ascendens volando, qui ascendit amando. „ Hinc Apostolus 1. Tim. 2. veram caritatem dicit ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, quia interprete S. Thoma q. 44. art. 1. „ Cor impurum „ abstrahitur a Dei dilectione, propter passionem „ inclinantem ad terrena. Conscientia vero mala facit horrere divinam justitiam propter timorem pœnæ: fides autem ficta trahit affectum in id, quod „ de Deo fingitur, separans a Dei veritate.

Probatur 3. Iis omnibus momentis. quibus probavimus Tract. de Actibus humanis, pag. 81.8. hominem teneri omnes actiones suas ad ultimum finem referre, saltem intentione virtuali. Quid sit autem illa intentio virtualis, & quomodo in nobis continuo manere ac

operari possit, late exposuimus eodem Tract. de Actibus humanis pag. 42. & seq.

Confirmatur; quandiu moralem hancce vitam vivimus, viatores sumus tendentes ad patriam cælestem: ergo semper progredi necesse est: *Ibunt*, inquit regius Psaltes Psal. 83. *de virtute in virtutem*: qui enim in via subsistit, nec ultra vult progredi, viator esse desinit, & perseverantiam ipsi convenientem amittit. Quies in termino est perseverantia comprehensoris, & quandiu inde non recedit, perseverare dicitur; contra vero perseverantia viatoris est continuus progressus, adeo ut si amplius ambulare nolit, quamvis non deserat viam, pro viatore tamen non sit habendus, nec patriam defectu perseverantiæ consecuturus. Unde illud effatum apud sanctos Patres, in via Domini nolle progredi, deficere est: *Minime pro certo est bonus*, inquit S. Bernardus epist. 91. „ qui melior esse non vult: & ubi „ incipit nolle fieri melior, ibi etiam desinit esse bo- „ nus. Atqui imus ad Deum, inquiebat supra S. Augustinus, non ambulando, sed amando. Et qui plus diligit velocius currit, & citius apprehendit: Ergo.

R. 2. Theologi definiunt certa tempora, quibus præsertim eliciendi sunt actus amoris Dei.

Primo, initio usus rationis, cum jam homini liberum est vel ad Deum, vel ad creaturam se convertere: „ Creaturæ quippe rationali, *inquit S. Fulgentius lib. 1.* „ *de fide cap. 17.* alia beatitudo non potuit, nec po- „ test esse, nec poterit, nisi ut agnoscens a quo non „ solum facta, sed etiam a quo rationalis facta est, „ majorem dilectionem exhibeat bono Creatori, quam „ sibi. Neque enim ei inesse posset ullatenus ratio, „ nisi ei posset Creatoris inesse dilectio, quia nec est „ alia, quæ vera sit sapientia, vel intelligentia crea- „ turæ rationalis, nisi dilectio Creatoris. „ *Et S. Thomas 1. 2. q. 89. art. 9. ad 3. sic habet*: „ Ab aliis pec- „ catis mortalibus potest puer incipiens habere usum „ rationis, per aliquod tempus abstinere; sed a pec- „ cato omissionis prædictæ (*amoris Dei*) non libera- „ tur, nisi quam cito potest, se convertat ad Deum. „ Primum enim quod occurrit homini discretionem

„ ha-

„ habenti, est quod de ipso cogitet, ad quem alia „ ordinet sicut ad finem; finis enim est prior in in„ tentione, & ideo hoc est tempus pro quo obliga„ tur ex Dei præcepto affirmativo, quo Dominus di„ cit: „ Convertimini ad me, & ego convertar ad vos, Zach. 17. v. 1. Plures tamen Theologi putant ignorantiam in illo crepusculo luminis naturalis posse pueros aliquandiu excusare.

Secundo, præceptum amoris Dei maxime obligat in vitæ exitu; veniente enim sponso, virgo prudens lampadem suam accendere debet, & ei obviam exire ardentissimo quo possit amore, cupiens esse cum Christo, & vitam suam ei sincere offerens in sacrificium. Hinc est, quod Pastores juxta Ecclesiæ disciplinam, actus fidei, spei, & caritatis a decumbentibus exigere soleant.

Tertio, eliciendi sunt actus amoris Dei cum tentationibus pulsamur, advertimusque caritatem in nobis tepescere, & animam nostram amore sui, vel rerum terrenarum prægravatam excidere a sua rectitudine; tum enim maxime desiderio spirituali erigenda est exemplo illius, qui in similis periculo dicebat: *Ad te Domine levavi animam meam*, Ps. 25. Ne scilicet carnalibus desideriis conculcaretur.

Quarto, si eam orandi formulam, quam dictavit ac præcepit Magister noster, tenemus, toties actus amoris Dei elicere debemus, quoties Orationem Dominicam, ad quam ceteræ redduci debent, ex S. August. lingua proferimus: nisi enim interni affectus animi verbis nostris respondeant, vere illud Matth. 15. in nos contorquebitur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe a me: sine caussa autem colunt me.* Quid enim lingua nostra exprimit dicendo: *sanctificetur nomen tuum*, nisi nos ante omnia expetere Dei gloriam? Id *petimus*, inquit Tertull. lib. de Oratione cap. 3. *ut sanctificetur in nobis in illo simul: simul & in ceteris, quos adhuc gratia Dei expectat.* Quid sonant illa verba, *fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra?* Audi S. Cyprianum de Oratione Dominica; „ Voluntas Dei est, *inquit*, quam Christus & docuit

„ & fecit . . . . Deum toto corde diligere, ama„ re in illo quod Pater est, timere quod Deus est.
„ Christo nihil omnino præponere; quia nec nobis ille
„ quicquam præposuit, caritati ejus inseparabiliter ad„ hærere, cruci ejus fortiter ac fidenter assistere, quan„ do de ejus nomine & honore certamen est. „ Quid exterius profitemur, cum dicimus: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum*? Respondet Sanctus Augustinus Tract. 29. in Joannem, „ credendo amare, cre„ dendo diligere, credendo in Deum ire. „ Ne ergo simus ex illis, de quibus scriptum est Psalm. 80. *inimici Domini mentiti sunt ei*, necesse est, ut is affectus sit in nobis, quem exterius lingua nostra exprimit.

Q. 3. *Modus diligendi Deum, scil. ex toto corde, ex tota mente, &c. cadit ne sub præceptum?*

R. Cadit, quia tum cadit modus sub præceptum, cum actus præceptus poni nequit sine illo modo; sic attentio & devotio v. g. quæ sunt modi orationis, simul præcipiuntur cum ipsa oratione; quia verba prolata absque ulla attentione & pietatis affectu non sunt oratio: atqui amor, quo aliquis Deum non plus diligeret, quam seipsum aut aliam creaturam, non esset amor Dei: quia amor Dei essentialiter est unio & adhæsio ad Deum tanquam ad ultimum finem, ad quem omnia referuntur: qui autem seipsum, aut aliam creaturam plusquam Deum diligit, se ipsum aut illam creaturam constituit pro ultimo fine: si autem supponatur quod æqualiter tantum se aut illam creaturam diligat, vel supponitur eum sibi constituere duos fines ultimos, quod repugnat secundum omnes Philosophos; vel saltem Deum non habebit pro ultimo fine, cum nolit seipsum ad aliud referre, ac proinde non adhærebit illi tanquam suo ultimo fini, quemadmodum in politicis, qui Imperatori alterum vel præponeret, vel æquaret, Dominum suum honore debito fraudaret, ac læsæ Majestatis reum se constitueret. Ergo amor Dei essentialiter debet esse ex toto corde, ex tota mente, &c. ac proinde ille diligendi modus cadit sub primum legis præceptum. Effatum itaque Theologorum, *modus*

præ-

praecepti non cadit sub praeceptum, non extenditur ex S. Th. 2. 2. quaest. 44. art. 1. ad 1. nisi ad praecepta de virtutibus a caritate distinctis: „ Puta, *inquit*, „ sub hoc praecepto, honora patrem tuum & matrem „ tuam, non cadit quod hoc ex caritate fiat.

Q. 4. *Quid est diligere Deum ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex tota fortitudine, seu ex totis viribus?*

R. Alii aliter hujusce praecepti terminos interpretantur.

Apud S. Thom. q. 44. art. 1. cor est voluntas; quia sicut cor est principium vitae naturalis; ita voluntas actuum humanarum, & totius vitae moralis: mens est intellectus: anima pars inferior, quae complectitur sensus tum exteriores, tum interiores, & appetitum sensitivum cum omnibus ejus passionibus, quia spiritus rationalis dicitur anima ab animando, & quatenus est forma corporis organici, efficitque vitam animalem, spiritus vero per ordinem ad Deum & objecta spiritualia; fortitudo denique est facultas motrix, seu ut loquitur S. Thomas, facultas executiva operum exteriorum, quae imperat voluntas. Igitur juxta Angelicum Doctorem, Deum diligimus 1. ex toto corde, quando tota nostra intentio fertur in Deum, 2. ex tota mente, quando in omnibus rationes aeternas consulimus, & ad lumen fidei cuncta expendimus, ita ut simus cum Deo unius sententiae sicut & unius volumtatis, quemadmodum contingit in amicis arctissimo amicitiae vinculo conjunctis. 3. Ex tota anima, cum sensuum motus & passiones appetitus juxta Dei beneplacitum dirigimus, vigilamus, ne ferantur ad illicita & vana, & ubi inordinate rationem praeveniunt, resistimus. 4. Ex tota fortitudine, seu tota virtute, & totius viribus, qui sunt termini synonimi, cum ob Dei amorem nec labor, nec difficultas nos deterrent ab externis operibus.

S. Bernardus serm. 20. in Cant. sic exponit illud praeceptum, ut velit mentem & animam unum & idem significare. „ Mihi videtur, *inquit*, amor quidem cor„ dis ad zelum quendam pertinere affectionis; animae „ vero amor ad industriam seu judicium rationis, vir-

 „ tutis

„ tutis autem dilectio ad animi posse referri constan-
„ tiam, vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum
„ tuum toto & pleno cordis affectu: dilige tota ratio-
„ nis vigilantia & circunspectione; dilige & tota vir-
„ tute, ut nec mori pro ejus amore pertimescas. Sit
„ suavis & dulcis affectui tuo Dominus Jesus, contra
„ male utique dulces vitæ carnalis illecebras, & vin-
„ cat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clavum cla-
„ vus expellit. Sed sit nihilominus intellectus prævia
„ lux & dux rationi, non solum ob cavendas hæreti-
„ cæ fraudis decipulas, & fidei puritatem ab eorum
„ versutiis custodiendam, verum ut cautus quoque sis
„ nimiam & indiscretam vehementiam in tua conver-
„ satione vitare. Sit etiam fortis & constans amor tuus,
„ nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. „
Tres illos divini præcepti gradus exhibet in Apostolis. Primum quidem cum contristarentur ob imminentem Magistri discessum: *Diligebant dulciter, sed minus prudenter: diligebant carnaliter, sed non rationabiliter.* Secundum, cum Petrus jam correctus, audito verbo, *non sapis quæ Dei sunt*, Matth. 18. promisit se cum Magistro moriturum, *erat tota anima doctus diligere, sed adhuc infirmus; bene instructus, sed parum adjutus: non ignarus mysterii, sed martyrii pavidus.* Necdum ergo ad tertium pervenerat gradum, in quo virtute tota diligitur. Tum demum tertio illo modo dilexit, cum indutus virtute ex alto vitam suam exposuit: *Ergo non abduci blanditiæ, nec seduci fallaciis, nec injuriis frangi; tota corde, tota anima, tota virtute diligere est.* Quamobrem *disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter.*

S. Augustinus lib. 1. de doctrina Christiana cap. 22. paullo aliter accipit ejusdem præcepti vocabula nimirum totius cordis nomine intelligit omnes cogitationes, juxta illud Marci 7. v. 21. *De corde hominum malæ cogitationes procedunt;* & nomine totius animæ omnem vitam; *Diliges*, inquit, *Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferat, a quo habes ea ipsa quæ confers.*

Sed

Sed quantumlibet varia sit acceptio horum vocabulorum, una est omnium sententia hocce divino præcepto ab homine exigi, ut ex toto corde Deum diligat: „ Cum autem ait toto corde, tota anima, tota men„ te, nullam vitæ nostræ partem relinquit, quæ vacare „ debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui: „ sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, „ illuc rapiatur, quo totius dilectionis impetus cur„ rit... quæ nullum a se rivulum duci extra pati„ tur, cujus derivatione minuatur. „ S. August. cit. cap. 21. lib. de Doct. Christ.

Dices: Deus impossibilia non jubet: atqui impossibile est Deum sic diligere: Ergo admitti non debet allata expositio.

Concessa majore, distinguo minorem: impossibile est Deum sic diligere perfecte, Conc. Sic diligere imperfecte & quantum fert hujusce status conditio, Nego minor. Qui enim dicit, *diliges ex totis viribus*, nihil exigit ultra vires.

Instabis: atqui ea est voluntas cujuslibet Legislatoris, ut lex illius perfecte impleatur; longe enim absurdissimum est dicere, vel etiam cogitare non esse ex mente Legislatoris, ut leges ab eo sancitæ serventur accurate: Ergo Deus, utpote Legislator sapientissimus, nullam ferre potest legem, quæ perfecte & accurate servari nequeat. Ex concessis autem præceptum, de quo est sermo, perfecte impleri non potest eo quo expositum est modo: Ergo hujusmodi expositio non est genuina, nec ad sensum litteræ.

Distinguo subsumptum; ut lex ejus perfecte impleatur quantum subditorum facultas patitur, Conc. Ultra quam patitur, Nego subsumptum; Omnis quippe vera lex tendit in bonum commune subditorum; vergeret autem in evidentem eorum perniciem, si esset ipsis jugum intolerabile.

Distinguo similiter consequens; Deum nullam ferre potest legem, quæ perfecte servari nequeat perfectione propria hujusce status naturæ corruptæ, Conc. Perfectione, quæ speratur in patria cælesti, Nego consequentiam.

Duplex itaque est caritatis perfectio, altera patriæ, altera viæ. Illa est in omnimoda plenitudine; quia nulla ibi pugna, quæ dividat animam a seipsa, nulla lex in membris repugnans legi mentis, sed prorsus toto corde, tota anima, tota mente Beati adhærebunt Deo. Ista vero in progressu & conflictatione, similis est perfectioni sive viatoris, qui celeri & recto cursu ad patriam properat; sive militis, qui anhelans ad victoriam strenue dimicat; nam ex S. August. libro de perfectione Just. cap. 8. *Cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frænetur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus: non enim caro sine anima concupiscit, quamvis caro concupiscere dicatur, quia anima carnaliter concupiscit*; sicque divisa, totaliter in Deum ferri non potest.

Prima perfectio proponitur, ut finis & merces, ad quam tendere nos oportet: secunda præcipitur ut opus, quo promereamur tantum præmium. Finis autem præcise sumptus, inquit S. Th. q. 44. art. 6. *præcipi non solet*, sed proponi. Imperator exercitus v. g. militibus proprie non imperat ut victoriam reportant, sed ut fortiter & legitime pugnent, quo victores evadant; nec Magister Scholæ præcipit discipulis, ut scientia excellant, sed ut diligenter studiis incumbant. Unde nec miles, nec discipulus tenentur culpa; ille si victor non exstiterit; iste, si scientia ceteros non superet; modo uterque partes suas impleverit, ille acriter pugnando, iste ad scientiam omnem operam suam conferendo.

Igitur perfectio viæ, quæ præcipitur, & ad quam assequendam Deus misericorditer nos adjuvat, in eo consistit, ut concupiscentiæ, quæ habitat in membris nostris, & reluctatur menti nostræ, ad nullum opus malum vel facti, vel dicti, vel cogitati, ut loquitur Sanctus Augustinus, consentiamus, corpus castigando in servitutem redigamus, membra nostra exhibeamus servare justitiæ: ad anteriora extendentes nosmetipsos: qui enim sic sapiunt, hos Apostolus perfectos pronunciare non dubitat, Philip. 3. ver. 13. *Quicumque*, inquit, *perfecti sumus, hoc sentiamus*. Sed observat Sanctus

ctus Augustinus, quod idem ipse Apostolus, qui se perfectis hic annumerat, paullo ante dixerit v. 12. *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim*, quæ contradictoria viderentur, nisi intelligeretur Apostolus hic loqui de perfectione patriæ, ad quam seipsum extendebat, quia ibi *ipsa dilectio*, inquit S. August. lib. de spiritu & litt. cap. 36. *Non solum supra quam hic habemus, sed longe supra quam petimus, & supra quam intelligimus, erit, nec ideo tamen plus esse poterit, quam ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; neque enim restat in nobis aliquid, quod addi possit ad totum*. Ad hanc autem perfectionem & felicitatem anhelans Apostolus, priori loco dicebat, *sequor autem, si quomodo comprehendam*, quod pertinet ad perfectionem viæ: quicunque enim tam strenue currunt, hos Apostolus posteriori loco dicit perfectos, ut qui Deum diligant ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, quatenus scil. nullam sequuntur cupiditatem, sed contendunt in dies ad majorem caritatem: *Ac per hoc*, inquit S. Augustinus cit. loco, *quantum mihi videtur, in ea, quæ perficienda est, justitia multum in hac vita profecit, qui quam longe sit a perfectione justitiæ proficiendo cognovit*.

Porro ista, quæ nobis præcipitur, dilectionis perfectio impossibilis non est; quia etsi omnia peccata venialia collective sumpta declinare nequeamus; singula tamen distributive vitare possumus ac debemus, ut diximus Tract. de Gratia cap. 5. §. 3. „ Sic ergo curramus, ut comprehendamus, omnes enim qui recte „ currunt, comprehendent: non sic in agone theatrico, „ omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam. „ Curramus credendo, sperando, desiderando, curramus corpus castigando, & eleemosynas in nobis „ dandis malisque ignoscendis hilariter & ex corde „ faciendo, & currentium vires, ut adjuventur orando; & sic obediamus præcepto perfectionis, ne currere negligamus ad plenitudinem caritatis, S. Augustinus lib. de perf. Just. cap. 8.

§. II.

§. II.

De præcepto amore proximi.

Q. 1. **E***Stne præceptum divinum eliciendi actus amoris proximi?*

Negarunt quidem Recentiores hisce propositionibus. Prima, *non tenemur proximum diligere actu interno & formali*. Secunda, *præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Tertia, *præceptum affirmativum amoris Dei & proximi non est speciale, sed generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfit*,

Verum duæ priores propositiones damnatæ sunt ab Innocentio XI. anno 1679. & tertia ab Academia Parisiensi anno 1665. ac demum a Clero Gallicano anno 1700. ut falsa, erronea, impia. Quare,

R. Præcepto divino tenemur diligere proximum interno amore amicitiæ.

Prob. ex Scriptura, Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Quæro autem ab Adversariis quomodo seipsos diligant? An externo duntaxat amore? Jo: 15. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Quis autem nesciat Christum nos dilexisse interno amore amicitiæ? Propterea Jo: 17. v. 21. vult ut omnes, sive dominus, sive famulus & mancipium, sive bello victor, sive captivus, unum sint ad invicem. Et cap. 13. v. 35. dicit hanc fore notam, qua veri Christiani scernantur a Philosophis ethnicis, qui virtutem colere profitebantur, *in hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Quemadmodum, inquit S. Chrysost. Rex sola purpura distinguitur inter aulicos, qui nonnumquam pretiosioribus vestibus induuntur. 1. Cor. cap. 13. Apostolus ex professo docet externos caritatis actus sine internis non sufficere ad salutem: *Si distribuero*, inquit, *in cibos pauperum omnes facultates*

meas

meas ... caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Notent, qui ita subveniunt necessitatibus famulorum suorum, & aliorum infimæ plebis, ut indignum te judicent iis intimo caritatis affectu conjungi, & esse cum illis cor unum & animam unam, ut legitur Act. 4.

Dices: nullum extat præceptum diligendi seipsum: Ergo non debuit dari præceptum diligendi proximum.

Nego conf. Disparitas est, quia homo naturaliter diligit seipsum etiam infimum, etiam pessimum, nec in potestate ejus est, ut nolit esse beatus; quin aliquando ideo malus est, quia vult esse beatus, beatitudinem suam constituens in voluptatibus, & rerum terrenarum abundantia. Quamobrem frustra daretur illi præceptum diligendi seipsum; sed in primis eget & doctrina, ut discat in solo Deo sitam esse hominis felicitatem, & præcepto simul ac gratia, quibus suaviter impellatur devium amorem sui ab illicitis revocare (qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam,) & totum in Deo colligere: „ Quia igitur, „ *inquit S. Aug. cit. epist.* 155. nemo nisi Deum di-„ ligendo, diligit seipsum; non opus erat, ut dato „ de Dei dilectione præcepto, etiam seipsum homo „ diligere juberetur, cum in eo diligat seipsum, „ quod diligit Deum ". Sed amor noster non simili impetu in proximum currit; multa in illo, etiam in sanguine conjunctissimis, displicent; suntque nobis onera, quæ impatienter ferremus, nisi lex diceret, *diliges proximum tuum sicut teipsum*. Item, *alter alterius onera portate*. De quo præcepto sic scribit S. August. lib. 83. qq. q. 71. „ Onera invicem nostra por-„ temus, ut ad eam vitam, quæ caret omni onere, „ pervenire possimus ... v. g. iram fratris tui nunc „ portas, cum adversus eum non irasceris; ut rursus „ eo tempore, quod in te ira præoccupaverit, ille „ te leniat & tranquillitate sua supportet. Loquaci-„ tatem tuam ille portat; tu illius pertinaciam cari-„ tate portare debes, donec illud in te, & illud in „ illo vitium sanetur, &c.

Q. 2. *Quid est diligere proximum sicut seipsum?*

Respondet S. Th. q. 44. art. 7. pronomen *sicut*, non

non denotare æqualitatem dilectionis, sed similitudinem; debemus enim nos plus diligere quam proximum, nec licet nobis peccare etiam venialiter, cum illud necessarium videtur ad impediendum lethale alterius peccatum: prudentes virgines oleum suum cum fatuis partiri noluerunt, sed totum sibi servarunt, ne omnibus non sufficeret, Matth. 25. *Concha imitetur fontem*, inquit S. Bernardus, serm. 18. in Cant. *Non manat ille in rivum, nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis.*

Præcipitur itaque secundo legis præcepto, ut caritas, qua nos ipsos diligimus, sit instar exemplaris, ad cujus similitudinem procedat dirigaturque dilectio nostra erga proximum, quo sensu accipiendum est illud Christi, Matth. 5. *Estote perfecti, sicut Pater vester cælestis perfectus est.* Et illud Gen. 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.*

Q. 3. *Unde repetitur ejusmodi dilectionis similitudo?*

R. Ex triplici cap. juxta S. Th. cit. art. 7. 1. ex fine & motivo, *ut sit sancta*, 2. ex objecto materiali, seu materia circa quam, hoc est ex iis, quæ volumus proximo, *ut sit justa*. 3. ex principio, seu ex ipso animo benevolo, *ut sit vera*.

Primo igitur, ut proximum diligamus sancta & simili dilectione, qua nos ipsos diligimus, idem sit utriusque dilectionis motivum & finis necesse est. Cum autem nemo nisi diligendo Deum ex toto corde, seipsum diligat: *Quod agis tecum*, inquit S. Aug. lib. de moribus Ecclesiæ cap. 26. *id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. Non enim eum diligis tanquam teipsum, si non ad id bonum, ad quod ipse tendis, adducere satagis.* Et serm. 335. alias 256. de tempore; *ille veraciter amat amicum, qui Deum amat in amico, aut quia est in illo, aut ut sit in illo.* Quin ipsemet Dominus noster vetus illud mandatum in cordibus nostris insculptum: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, nova sua interpretatione illustravit, exposuitque quo motivo, quove fine proximum jubemur diligere: *Hoc est præceptum meum*, inquit Jo. 15. *ut diligatis invicem.*

cem sicut dilexi vos. Quod mandatum expendens S. Aug. Tract. 65. in Jo: sic scribit: *Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta, quam distinguendo addidit Dominus, sicut* dilexi vos. *Quid enim nisi Deum dilexit in nobis, non quod habebamus, sed ut haberemus? ut perducat nos, ubi Deus sit omnia in omnibus ....* In hoc cognoscent omnes, quia Discipuli mei estis: *tanquam diceret, alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem ..... verum etiam linguas, sacramenta ...... fidem, distributionem rerum suarum pauperibus; sed quoniam caritatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil illis prodest.*

Ergo dilectio proximi, quam Christus præcipit, ex motivo suo sancta est & plane divina, essentialiterque distinguitur ab omni amore temporali, cujus species S. Aug. enumerat serm. 395. alias 38. inter 50. homil. ubi rejecta nefaria amicitia, quam facit mala conscientia ebriosorum, rapacium, &c. recenset licitos amores, sed temporales, quos Christianus ex præcepto caritatis transcendere debet. Incipit licitus amor a conjugio, inquit S. Doctor, sed adhuc carnalis est, ut qui sit commuuis cum pecoribus; passeres, quippe simul ova confovent, simul pullos nutriunt. Secundus amor filiorum est, sed & ipse carnalis; nam leones & serpentes amant filios suos, ac proinde non laudandus qui amat filios suos, sed detestandus qui non amat; *Pro magno enim laudaturus sum in homine, quod video in tigride si non amaveris, a serpentibus vinceris.* Tertius amor est propinquorum, qui si ultra non extenditur, etiam carnalis est, qui enim propinquos amat, adhuc sanguinem suum amat. Quartus est consuetudinis cohabitandi, colloquendi, simul conversandi, ut contristetur homo, quando deseritur ab amico, cum quo solet colloqui. Et ista amicitia, honesta quidem, sed consuetudinis est, non rationis; habent enim illam & pecora: duo equi v. g. manducant simul, desiderant se: „ Surgamus adhuc ab „ ista, *inquit S. Doctor*: est alia superior amicitia, non

„ con-

„ consuetudinis, sed rationis, qua diligimus hominem
„ propter fidem & mutuam benevolentiam in hac vita
„ mortali. Hac superius quicquid invenerimus, divi-
„ num est. „ Quid autem sit superius, statim aperit. *Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine, nisi Deum.* Hæc est Christiana proximi dilectio, *hoc est præceptum meum*, ait Christus, *ut diligatis invicem; sicut dilexi vos.* Quid autem nisi Deum dilexit in nobis? non ergo diligendus est proximus, inquit S. Aug. libro de vera Relig. cap. 46. ut diligunt carnales fratres, vel filii, vel conjuges, vel quique cognati, vel affines, aut cives: nam & dilectio ista temporalis est: „ Itaque ad pristinam perfectamque naturam nos
„ ipsa veritas vocans, præcipit ut carnali consuetudi-
„ ni resistamus, docens (Luc. 14. *v.* 28.) neminem
„ aptum esse regno Dei, qui non istas carnales ne-
„ cessitudines oderit. Neque hoc cuiquam inhumanum
„ videri debet; magis enim est inhumanum non amare
„ in homine quod homo est, sed amare quod vilius
„ est, hoc est enim non in eo amare illud quod ad
„ eum pertinet, sed amare illud quod ad se pertinet.
„ Quid ergo mirum, si ad regnum non pervenit, qui
„ non communem, sed privatam rem diligit... Nemo
„ potest perfecte diligere quo vocamur, nisi oderit un-
„ de revocamur ... Quare oderimus oportet, unde ut
„ liberemur, optamus. Oderimus ergo temporales ne-
„ cessitudines, si æternitatis caritate flagramus. Dili-
„ gat homo proximum tanquam *seipsum*; certe enim
„ sibi ipsi nemo est pater aut filius aut affinis, aut
„ aliquid hujusmodi, sed tantum homo. Qui ergo
„ diligit aliquem tanquam seipsum, hoc in eo debet
„ diligere quod sibi est. „ Eadem repetit S. Doctor lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 26. Quæ non sic intelligenda sunt, quasi caritas nullam rationem habeat ejusmodi necessitudinum, nam illas ordinat ad Deum, ut dicetur capite sequ. sed ostendit duntaxat quo motivo & quo fine nos & propinquos, & ceteros homines diligere debeamus.

Secundo, tum proximum simili amore quo nos ipsos prosequimur, cum illi eadem quæ nobis volumus, nem-

nempe ut Deus in illo sit omnia sicut in nobis: atque ad hunc finem, quantum in nobis est, illum data occasione juvamus, utilia suggerendo, & subministrando: noxia vero amovendo. Quilibet enim amans optat dilectum fieri sibi similem, ipse sibi est amandi regula: amat divitias, mundi honores, voluptates; vult similiter filios, propinquos, & amicos fieri divites, gloria celebres, & facillime se agere. Tu vero amas justitiam, vis proximum esse justum, amas sub Deo esse, vis & illum esse sub Deo, odisti animam tuam in hoc mundo ut eam custodias in vitam æternam, illum in eundem affectum adducere niteris: „ Quomodo ergo inquit, S. Au-
„ gustinus cit. serm. 335. amicus hujus sæculi secundum
„ sæculum amans animam suam, febrem vult pellere de
„ amico suo, quem similiter amat ut se propter præsen-
„ tem salutem; sic tu quemcunque diligis, propter vi-
„ tam æternam dilige. Cum inveneris iram, indigna-
„ tionem, odium, iniquitatem, sic coneris exponere
„ morbum animi, quomodo amicus sæculi morbum cor-
„ poris. Ad hoc enim ama ut facias quod tu es, &
„ erit in te perfecta caritas. „ Tam enim repugnat caritatem servire aliorum cupiditatibus, quam veritatem eorum mendaciis, & castitatem libidinibus. Scriptum quidem est Luc. 6. *omni petenti te tribue*; sed, ut, advertit S. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte c. 40. non ait omnia petenti te tribue; „ ut id des quod dare
„ honeste & juste potes.... Id profecto dandum est,
„ quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum sciri, aut
„ credi ab homine potest: & cui juste negaveris quod
„ petit, indicanda est ipsa injustitia, ut non eum ina-
„ nem dimittas. Ita enim petenti te dabis quamvis
„ non semper id quod petit, dabis, sed aliquando
„ melius aliquid dabis, cum petentem injuste corre-
„ xeris; „ Quod si non acquiescat, sed inhumanum te pronunciet, forte etiam tanquam ingrato collata beneficia exprobret, iram ejus veluti phrenesim sustine, febrienti compatere, nec desieris in illo odisse, quod secundum caritatem in te ipso odisti, & proximum sicut te ipsum diligis.

Tertio, ut dilectio erga proximum sit ad similitu-

dinem

dinem dilectionis, qua nos ipsos diligimus, procedat oportet ex animo erga eum benevolo; quia ex S. Thoma cit. art. 7. „ Cum quis diligit proximum propter „ suam utilitatem, vel delectationem, non vere diligit „ proximum, sed seipsum. *Et sanctus Augustinus libro* „ *de vera Religione c.* 46. Si, *inquit*, vel ipsum hominem homo dilexerit, non tanquam seipsum, sed tan„ quam jumentum, aut habitum, aut aviculam pi„ ctam, vel garrulam, idest, ut ex eo aliquid tem„ poralis voluptatis, aut commodi capiat, serviat, „ necesse est, non homini, sed quod est turpius, tam „ fœdo & detestabili vitio, quo non amat hominem „ sicut amandus est. Quo vitio dominante usque ad „ extremam vitam, vel potius mortem perducitur.

Atque ex hac explicatione colliges ratam admodum esse eam benevolentiæ & caritatis dilectionem, quæ nobis præcipitur tum lege naturali: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, tum lege Evangelica, *hoc est præceptum meum*, (non ait consilium meum) *ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Namque voluptuosi animo suo obsequuntur, dum amant; aleatores v. g. compotatores, & mulierum amore insanientes non aliter amicis blandiuntur quam domino suo catulus, qui benevolentiæ capax non est. Bonorum temporalium cupidi in rem suam magnates & beneficos suos colunt. Carnales cognati, quod ad se pertinet, in propinquis scilicet suum sanguinem diligunt, ut supra dicebat S. Augustinus. Qui aliorum consuetudine delectantur præcise, vel propter morum similitudinem, vel propter lucra temporalia, familiaribus suis potius utuntur, quam eos diligunt. Denique omnes peccatores, ut male se diligunt, ita & proximum; quia Deum in se & in aliis non diligunt. Quin Apostolus graviter monet beneficos erga pauperes, erogationes eorum non prodesse, nisi ex caritate procedant, ut innuat illud misericordiæ opus posse fieri absque proximi dilectione, quam præscribit lex Evangelica, ut scilicet diligamus invicem, sicut Christus dilexit nos. Unde S. Augustinus lib. de morib. Ecclesiæ c. 26. „ Qui ergo diligit „ proximum, *inquit*, agit quantum potest, ut salvus

„ cor-

„ corpore, salvusque animo sit, sed cura corporis ad sa„ nitatem animi referenda est. Agit ergo his gradibus „ quod ad animum pertinet, ut primo timeat, dein„ de diligat Deum.„ Hæc est illa eleemosyna, quæ resistit peccato: sicut aqua extinguit ignem ardentem, Eccl. 3. v. 33. liberat a morte, Tob. 11. vers. 4. & promeretur regnum cælorum, Matth. 25. vers. 34.

Q. 4. *Quandonam obligat præceptum dilectionis proximi?*

Nota duplicem vulgo a Theologis distingui amorem, affectivum, scilicet, & effectivum. Amor affectivus est ipsemet gratuitus voluntatis affectus erga proximum; effectivus vero est effectus hujusce gratuiti affectus; ut eleemosyna. His præmissis,

R. 1. Toties tenemur proximum diligere amore effectivo, & suppetias illi afferre, quoties nobis facultas non deest, & ipse indiget. Responsionis ratio patebit ex dicendis de præcepto eleemosynæ, & correctionis fraternæ.

R. 2. Amoris affectivi duplex est præceptum: alterum negativum, quo prohibetur omnis mala affectio erga proximum: alterum affirmativum, quo præcipitur erga eum benevolus animus.

Præceptum negativum obligat semper & pro semper; quia quod est per se malum, semper est prohibitum, nec umquam licet illud velle, aut facere: atqui esse erga proximum animo vel per odium averso, vel indifferenti, ita ut nec in odium, nec in amorem velit moveri, est res per se mala, utpote contraria huic præcepto legis naturalis, *diliges proximum tuum*; nam ex S. Thoma præcepta affirmativa eo ipso, quo actus virtutis imperant, actus oppositos prohibent; filius v. g. qui patrem contemneret, aut indifferenter erga eum ageret, proculdubio peccaret contra illud præceptum, *honora patrem tuum*; ejusque contemptus, aut animus indifferens esset per se malus. Ergo & qui odio in proximum flagrat, & qui est animo erga eum indifferenti, nec vult eum diligere, manent in morte, ut dicitur 1. Joan. 3. v. 14. nec sunt absolutionis capaces. Unde Apostolus Rom. 13. v. 8. *Nemini*, inquit, *quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*; hoc est, omnibus debitis vos liberate, vectigalia solvite,

ob

ob mutuum acceptum refundite, &c. nemini manete debitores, solo debito fraternæ caritatis excepto, quod omnino exsolvere non potestis; quia proximus etiam inimicus semper est diligendus, si non actu, saltem in præparatione cordis, & animi propensione: Ita sanctus Thomas quæst. 25. art. 8.

Præceptum affirmativum amoris effectivi erga proximum non obligat pro semper: sicut nec præceptum amoris Dei; cum sit impossibile in hac mortali vita, ut semper actu ardeamus amore Dei & proximi. Quando autem & quoties obliget illud præceptum, omnino definiri nequit. Omissis variis opinionibus, utpote quæ fundamento satis firmo careant, pro certo statui debet illud sæpius obligare, efficaciterque probatur ex oratione, quam Christus & frequentem, & pro omnibus, nemine excepto, fundendam præcepto firmavit: „ Quando ora-„ mus, *inquit* S. Cyprianus serm. de Oratione Dominica, „ non pro uno, sed pro populo toto oramus, quia totus „ populus unum sumus. Deus pacis, & concordiæ Magi-„ ster, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omni-„ bus voluit, quomodo in uno omnes ipse portavit... „ Deus qui unanimes facit habitare in domo, non ad-„ mittit in divinam & æternam domum, nisi apud quos „ est unanimis oratio. *Et S. Thomas q. 25. art. 9.* „ Sunt, *inquit*, quædam signa vel beneficia dilectionis, „ quæ exhibentur proximis in communi, puta, cum „ aliquis orat pro omnibus Fidelibus, vel pro toto po-„ pulo; aut cum aliquod beneficium impendit aliquis „ toti communitati. Et talia beneficia vel dilectione si-„ gna inimicis exhibere est de necessitate præcepti. Si „ enim non exhiberemus inimicis, hoc pertineret ad li-„ vorem vindictæ. „ Quibus verbis S. Doctor explicat quod art. 8. scripserat, & a nonnullis sensu ab ejus mente alieno accipitur, „ ut scil. aliquis in speciali mo-„ veatur motu dilectionis ad inimicum, non est de ne-„ cessitate caritatis absolute; quia nec etiam moveri mo-„ tu dilectionis in speciali ad quoslibet homines singu-„ lariter, est de necessitate caritatis, quia hoc esset im-„ possibile. Est tamen de necessitate caritatis secundum „ præparationem animi, ut scil. homo habeat animum

„ para-

„ paratum ad hoc quod in singulari inimicum dilige„ret, si necessitas occurreret. „ Hic S. Thomas loquitur de inimico absolute spectato, art. autem 9. de inimico in hypothesi quod pro omnibus oremus, ut in Oratione Dominica, vel adsit in cœtu, quem ingredimur, cuique benevolentiæ signa exhibemus, & definit ad livorem vindictæ pertinere, si eum excludamus vel ab oratione nostra, vel ab honorifica salutatione, quam aliis impertimur, si oculos ab illo avertamus, si verba ad nos dirigenti respondere detrectemus. Idem dicendum, si sit propinquus, vicinus, si antea nobis familiaris fuerit, in iis quippe circustantiis ea amoris signa illi debentur, quæ communiter dantur propinquis, & vicinis. Esto familiariter eo non utamur sicut prius, modo id fiat ex prudentia, non autem ex appetitu vindictæ, & ex animo eum contemnendi aut contristandi, tenemur tamen necessariis benevolentiæ signis ab illo amovere omnem odii suspicionem, alioquin illi essemus malo exemplo & offensioni: *Væ* autem *homini per quem scandalum venit*, Matth. 18.

Sunt aliæ occasiones, in quibus tenemur elicere actus caritatis fraternæ.

1. Cum quis acerbo dolore pungitur ob injuriam acceptam, periculumque est ne, inimico vel malum exoptet, vel malis ejus insultet, vel rebus lætis invideat, contraria enim contrariis expelluntur, fide infidelitas, spe desperatio, & amore odium. Tum igitur maxime urget Evangelicum præceptum, *orate pro persequentibus ... vos*, Matth. 5. *Ille sævit, tu precare, ille odit, tu miserere*, S. Aug. Tract. 8. in Jo: Nihil efficacius ad sedandum animum, nihil salubrius Confessarii imponere possunt pœnitentibus, quam crebras orationes pro iis qui illos infestant, ut scilicet, Deus eos convertat, & ex inimicis fiant amici.

2. Cum prævidemus inimicum inimicitias depositurum, nec aliter, si eum specialibus benevolentiæ officiis præveniamus: *Unicuique* enim *mandavit Deus de proximo suo*, Eccli. 17. & si asinum, vel bovem inimici errantem ad ipsum reducere tenemur, multo magis ipsum errantem reducere debemus ad Deum Dominum

ipsius,

ipsius, & nostrum. Scio justitiæ legem juxta quam qui non læsus est, sed qui læsit, prior obsequiis occupare tenetur, sed superior est lex caritatis, a qua nullus immunis fieri potest, ut quisquis proximum diligat, idest, bene illi velit & faciat, ubi ope nostra indiget. Illud autem caritatis officium maxime spectat Pastores, quorum munus est ovem errantem requirere, dissidia subditorum extinguere, exasperatos animos blanditiis delinire, & ad pacem revocare. Atqui nullus sollicitudine ejus pastorali tam indiget, quam qui odium capitale adversus illum gerit; sit injustus, sit impius, de ejus tamen salute desperare non licet; forte enim prædestinatus est sicut plures, quos Ecclesia experta est, crudelissimos persecutores. Malitia ejus febris est. Quanta medici plerumque patiuntur a phreneticis? Quales verborum contumelias? plerumque & percutiuntur, & nihilominus curant hominem a quo percutiuntur, oderunt morbum, febrem persequuntur, denique illud tollunt, quod illis adversatur, ut remaneat illud unde gratulentur. Ita fere S. Aug. tr. 8. in 1. Jo: Si autem Pastor adjiciat curam hujusmodi phrenetici; si litibus morbum ejus exageret, & sub prætextu jus suum tuendi, illum in extremam perniciem impellat, quis dubitet quin Deus sanguinem animæ illius de manibus ejus requirat? maxime cum experientia constet hujusmodi flagitiosos vinci inexpectata Pastoris humanitate, nec posse resistere ei, qui cum posset ulcisci graves injurias sibi irrogatas, amore tamen paterno eos complectitur.

3. Inimico veniam petenti, non solum offensam remittere, sed etiam benevolentiæ & reconciliationis signa exhibere tenemur, saltem ut plurimum, sic enim præcepit Dominus, Luc. 17. vers. 3, & 4. *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum ... & si ... septies in die conversus fuerit ad te dicens, pœnitet me, dimitte illi.* Unde S. Aug. serm. 52. „ Quando, *inquit*, inimicus veniam „ petit, continuo dimittatis ... Tunc si non ignove„ ris: non dico, deles orationem de corde tuo: sed „ deleberis de libro Dei ... sed forte dicis, mentitur, „ fingit. O Judex cordis alieni! Rogat, veniam petit: „ dimitte, prorsus dimitte. Si non dimiseris, non illi „ noces, sed tibi. Nam ille scit quid sit facturus ... Ibit

„ ad

„ ad Dominum vestrum.... Nunquid non licet Domino
„ debita relaxare servi sui? Ille accepta venia a Do-
„ mino, recedit absolutus, tu remanes obligatus.

Dixi, *ut plurimum:* Nam pater, & quivis Superior justæ correptionis caussa, ab amoris indiciis excludere possunt filium & subditum, reconciliationemque differre, modo intus in corde dimittant, & caritatem servent. Sic David Abfaloni veniam petenti ita indulsit, ut eum ad tempus videre noluerit, 2. Reg. cap. 14.
„ Sic & Deus, *inquit S. August. serm.* 5. nunquid
„ non diligit? non ad hoc nos hortatur ut diligamus
„ inimicos nostros, ut quomodo possumus, similes
„ illi simus. Quanta dilectio est in Domino, quando
„ pro peccatoribus & impiis Christum crucifigendum
„ misit? ... Ecce quomodo diligit homines. Attenda-
„ mus, fratres, nunquid non illos flagellat? nunquid
„ non illos corripit? Si non illos corripit, unde fa-
„ mes, unde ægritudines, unde pestilentiæ & morbi?
„ Omnes enim istæ correptiones Dei sunt. Sicut ergo
„ ille diligit, & tamen corripit: sic & tu si habes
„ aliquem in potestate, quamvis serves affectum di-
„ lectionis, noli tamen negare flagellum correptionis,
„ quia si negaveris, non tenebis dilectionem, quia il-
„ le moritur in peccatis, qui forte correptus ea relin-
„ queret, & tibi imputatur verum odium. „ Est igitur caritas pie sæviens, & odium perverse blandiens.

Sed patres & Superiores in primis præcavere debent exemplo Apostoli 2. Cor. 2. ne circumveniantur a Satana, hoc est, ne abundantiori tristitia absorbeantur, quos exercent ad emendationem; suspendant verbera, aperiantque caritatis viscera, ubi salus pœnitentium postulaverit.

Q. 5. *Veniam petenti estne etiam remittenda ex præcepto actio injuriarum & satisfactio?*

R. Minime, quia non odio justitiæ, sed solus appetitus vindictæ repugnat caritati. Ita S. Thomas 2. 2. q. 108. art. 1. ubi sic habet. „ Est in vindicatio-
„ ne considerandus vindicantis animus; si enim ejus
„ intentio feratur principaliter in malum illius, de
„ quo vindictam sumit, & ibi quiescat, est omnino

„ illicitum, quia delectari in malo alterius pertinet „ ad odium. Nec aliquis excusatur si malum intendat illius, qui sibi injuste intulit malum, sicut „ non excusatur aliquis per hoc quod odit se odientem; non enim debet homo in alium peccare, „ propter hoc quod ille prius peccavit in ipsum, „ hoc est vinci a malo. Si vero intentio vindicantis principaliter feratur in bonum, puta ad emendationem peccantis, vel saltem ad cohibitionem „ ejus, & quietem aliorum, & ad justitiæ conservationem & ad Dei gloriam, potest esse vindicatio „ licita. „ Et illud probat in responsione ad quartum exemplo tum Eliæ, qui obtinuit ut ignis descendens de cælo devoraret quinquaginta viros ad vindicandam injuriam sibi illatam, 4. Reg. 1 tum Elisæi, qui maledixit pueris eum irridentibus, 4. Regum 11. quia Dei honos læsus erat in persona utriusque Prophetæ.

At valde perniciosum est ne in ejusmodi actionibus injuriarum appetitus propriæ vindictæ subrepat, neve per speciem tuendæ justitiæ revera privatio dolori indulgeamus, quæ cum nobis satis explorata esse nequeant, (*pravum enim est cor hominis, & inscrutabile*, Jer. 17.) illud fuit semper consilium viris sanctis, Dei honorem, & proximi injurias acriter vindicare, proprias vero patienter sustinere, nec existimant se ultra mandatum progredi, sed proximam illius trasgrediendi occasionem vitare.

Q. 6. *Si inimicus plenam satisfactionem offerat, pars læsa tenetur ne eam acceptare?*

R. Ordinarie tenetur, saltem ex præcepto caritatis, quia nulla honesta ratio interpellandi Judicem, nulla caussa proximum obruendi sumptibus, nisi ultionis libido; quid enim amplius læsus expectare potest, quam ut plene sibi satisfiat? atqui id ultro ipsi offertur: Ergo.

Dixi 1. *saltem ex præcepto caritatis*, ut innuerem ad id non teneri ex virtute justitiæ, ut probavimus Tom. 2. Tract. de Incarnatione, ubi de differentia restitutionem inter & satisfactionem pag. 156. & seq.

Dixi

Dixi 2. *ordinarie*, quia aliquando expedit, vel etiam necesse est satisfactionem injuriæ petere coram Judice. 1. Si reus sit Reipublicæ noxius, & concives injuria afficere solitus. 2. Si gravis esset offensa, nec privata satisfactio deleret infamiam, quæ in totam familiam cecidit.

CAPUT IV.

De ordine Caritatis.

Q. 1. Estne *servandus ordo in Caritate?*

R. Servandus est. Probatur 1. ex Scriptura 2. Cant. v. 4. *ordinavit in me caritatem*. Quem locum expendens S. Bernardus serm. 49. in Cant. sic habet: *Omnium necessario importabilis siquidem absque scientia est zelus. Ubi ergo vehemens est æmulatio, ibi maxime discretio est necessaria, quia est ordinatio caritatis.*

Probatur 2. ratione, quia ibi est ordo, ubi unum principium & caussa ceterorum; atqui in caritate amor Dei est principium, & caussa amoris rerum ceterarum: Ergo.

Objicit sibi S. Thomas q. 26. art. 1. in aliis virtutibus non invenitur ordo: ergo neque in caritate.

Respondet negando conseq. quia *caritas tendit in ultimum finem sub ratione finis ultimi, quod non convenit alicui alii virtuti; finis autem habet rationem primi principii in appetibilibus, & in agendis. Et ideo caritas maxime importat comparationem* (ordinationem) *ad primum principium.*

Q. 2. *Quomodo ordinanda est Caritas?*

R. Amore affectivo meliora sunt magis diligenda; amore autem effectivo seu opere, quæ nobis sunt conjunctiora: in pari tamen necessitate, & in eodem bonorum genere.

Prima pars probatur, quia ubi major est ratio diligendi, magis diligere oportet: atqui bonum est ratio diligendi: ergo quod est majus bonum, illud magis

est diligendum. Hinc bona spiritualia, utpote meliora, plus amare oportet, quam temporalia, si tamen ista sint amanda; nam, ut sæpius diximus, non sunt bona nostra, sed necessaria, quibus utendum ad aliud, non quibus frui liceat amore iis inhærendo.

Secunda pars probatur 1. ex S. Augustino lib. de doctrin. Christ. cap. 28. ubi sic scribit: *Omnes . . . homines æque diligendi sunt* (hoc est idem bonum hominibus expetendum, quamvis non eodem affectu.) *Sed cum omnibus prodesse non possit, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel qualibet rerum opportunitate constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur*. 2. ratione, quia omnis caussa prius & fortius agit in ea quæ sunt viciniora, quam in remotiora.

Confirmatur utraque pars responsionis, ex S. Bernardo cit. serm. 29. in Cant. n. 6. *Nam semper*, inquit, *quod prius curandum, id etiam amplius diligendum erit, cum sæpe quod prius est ad sollicitudinem, minus sit ad utilitatem, ac per hoc minus esse oporteat & in affectu .... Nonne v. g. injuncta incumbit mihi cura omnium vestrum?* (alloquitur Monachos sibi subditos.) *Jam quidquid huic forte prætulero operi, quod minus ipsi invigilem digne & utiliter pro viribus exequendo; & si ex caritate fortassis id facere videar, ordinis tamen ratio non consentit. Quod si ante omnia quidem* (ut debeo) *huic intendo curæ, non autem magis ad majora gaudeo Dei lucra, quæ per alterum forte fieri comperero, putet me ordinem caritatis ex parte tenere, ex parte nequaquam. Si vero me & ad id amplius, quod specialius incumbit, sollicitum & nihilominus ad illud quod majus est, magis affectum exhibeam, utrobique profecto invenior caritatis ordinem assecutus, & non est cur dicere non possim etiam ipse*, quia ordinavit in me caritatem. Notent Pastores & quilibet Præpositi, qui prætextu amplioris messis alio excurrunt, proprium vero agrum pro virili non excolunt.

Ergo Deum nobis & ceteris omnibus debemus anteponere amore tum affectivo, tum effectivo, quia præterquamquod est summum bonum & ultimus finis, ad quem

quem omnia sunt referenda, nobis quoque est conjunctissimus, & intimior nostro intimo: habet quippe rationem totius, nos vero partis: pars autem minus est sui, quam totius. Unde S. August. lib. de doct. Christ. cap. 22. *Si teipsum*, inquit, *non propter te debes diligere, non succenseat alius homo* (etiamsi pater sit) *si & ipsum propter Deum diligas.*

Dices: tenemur ex dictis nos magis diligere quam ceteros homines, inter quos sunt nobis meliores ac sanctiores: ergo caritatis ordo non postulat ut præferamus meliora.

Dist. conseq. Ut præferamus amore effectivo, & desiderio efficaci, Concedo: amore complacentiæ, Nego conseq. Itaque debemus efficacius nostrum quam aliorum in virtute profectum, ac beatitudinem desiderare, & in iis attentius versari, quod est simpliciter seipsum magis diligere; sed recta ratio postulat ut magis complaceamus in majori aliorum sanctitate & beatitudine. *Si autem dicat*, inquit S. Bern. serm. cit. num. 7. *difficile quemquam plus alieno gaudere magno bono, quam proprio parvo, advertes vero vel ex hoc excellentiam gratiæ apud sponsam, & quoniam non cuilibet animæ dicere sit*, quia ordinavit in me caritatem .... *nimirum metientes nos ipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostræ imperfectionis experientia, quam rara virtus sit alienæ non invidere virtuti, necdum gaudere ad illam, necdum etiam tanto plus, quam ad propriam quemque gratulari, quanto se perpenderis in virtute superari.* Cumque S. Doctor adverteret Discipulorum suspiria quibus testabantur nondum se illam perfectionem assecutos, eorum dolorem lenit pergens: *Si doles quod invides: sentis, sed non consentis, Passio est, quandoque sananda, actio non condemnanda.* Absit enim, ut inveniatur expers salutis, qui magis confunditur sic se esse male affectum, *qui inditum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cum non prævalet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior invenitur. Quis sane sapiens hominem damnet, qui a Domino didicit mitis esse & humilis corde?*

Dixi in responsione ; *in pari tamen necessitate*. 1. quia præceptum caritatis non obligat aliis benefacere, nisi adsit aliqua opitulandi necessitas, neque enim tenemur utilia quæque aliis afferre. 2. quia extraneus in exttema aut gravi necessitate constitutus, præferendus est propinquo non ita indigenti.

Triplex autem distingui solet necessitas, nempe communis, gravis, & extrema. Communis est ea, in qua non habentur, nec labore comparari possunt necessaria quæque ad victum & vestitum : talis est mendicantium necessitas. Gravis, quæ hominem e statu suo dejiceret, nisi suppetiæ ei afferrentur. Extrema, in qua homo, v. g. ægrotus derelictus, mortem effugere nequit, nisi ei subveniatur.

Ordo autem caritatis exigit, ut proximus in communi necessitate constitutus, adjuvetur ex bonis superfluis ; in gravi ex bonis statui nostro partim necessariis : in extrema, etiam ex bonis (si necesse sit) sine quibus status noster stare non potest.

Dixi 2. *in eodem bonorum genere* ; in diverso enim servandus est diversus operis seu amoris effectivi ordo. Alia autem sunt bona, quæ dicuntur fortunæ, alia naturæ, ut vita corporis : alia spiritualia, & quæ spectant æternam animæ salutem. Porro responsionem nostram limitavimus ad bona ejusdem generis in pari necessitate conferenda.

Atqui juxta regulam a nobis traditam & stabilitam, ubi agitur de bonis fortunæ, in pari necessitate prius consulere debemus nobis, deinde propinquis juxta gradum propinquitatis, & postmodum ceteris secundum varias necessitudines amicitiæ, societatis, ac demum extraneis. Si ergo parentes, amici, & extranei, nobiscum versentur in gravi necessitate, hoc est, in proximo periculo cadendi a proprio statu legitime acquisito, nobis prius providere debemus, secundo loco parentibus, ac deinceps aliis. Eadem regula servanda est, si omnes pariter premantur extrema necessitate, quæ tum dumtaxat censetur, cum imminet mortis periculum. Quapropter in ea necessitate agitur de bonis naturæ, nempe de vita, quam quisque debet prius sibi ser-

servare; quam parentibus, & his prius quam reliquis; quia iis conjunctior est in ordine naturæ, qui firmior est ac præsuppositus omnibus necessitudinibus, quas deinceps superstruimus, nec proinde earum gratia subvertendus. Non igitur audiendi sunt filii inhumani; dum exaggerant mala, quæ a parentibus perpessi sunt, ut inde concludant sibi licitum esse non habere eos ut parentes; vita enim quamdiu filio superest, tantum est beneficium a parentibus acceptum, ut pro eo semper sit illis debitor, nec par reddere possit, ex ipsissimet Philosophis ethnicis.

Ergo a fortiori is caritatis ordo in extrema necessitate servandus est erga patriam; quæ cum habeat rationem totius, præferenda est parentibus, qui & ipsi utpote ejus partes propriam vitam pro illius salute exponere tenentur, ex S. Th. q. 26. art. 4. ad tertium. „ Caritas, *inquit*, communia propriis antepo„ nit, semper autem commune bonum est magis ama„ bile unicuique, quam proprium, sicut etiam ipsi „ parti est magis amabile bonum totius, quam bo„ num partiale sui ipsius. „

Q. 3. *Cum sint diversi gradus consanguinitatis, quomodo in iis servandus est ordo caritatis?*

R. 1. Parentes præferendi sunt 1. filiis; quia præter communionem sanguinis, rationem habent principii, adeoque eminentioris boni. 2. uxori propter eam rationem; quamvis enim maritus & uxor sint una caro, ob vinculum conjugale, in patre tamen est eminentior bonitas, quam in uxore, scil. ratio principii. 2. Pater est præferendus matri, utpote qui nobiliori modo principii rationem obtineat. 3. præferennda est uxor filiis; quia est una caro cum marito, filii vero sunt partes ex patre decisæ, 4. filii sunt præferendi patribus, & hi cognatis; quia major est sanguinis conjunctio cum prioribus. Quamobrem si omnes, quos hic recensuimus, naufragium aut simile mortis periculum patiuntur, filius præ uxore & propriis liberis, patrem eripere tenetur.

Q. 4. *Cur non æque in gravi necessitate ac in extre-*

ma filius anteponere debet parentes uxori, ac liberis, & excidere a proprio statu, si necesse sit, ut labentem patris statum fulciat?

R. 1. Quia illud repugnat Scripturæ sacræ, Gen. 2. *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ*. 2. Cor. cap. 12. *nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*. 2. quia si filii exhaurirentur ad sustentandam domum paternam, magna sequeretur perturbatio in familiis, & in tota Republica; uxor divortium faceret cum marito, re familiari dilapidata filii convenienter non instituerentur, nec decenter collocarentur, qui in Republica aliorum curam gerunt, ut Magistratus, Pastores, officio suo, ut par est, defungi non possent, utpote minus liberales, & munifici, sed contra undique corradentes, quæ subditorum animos a Præposito prorsus avertunt. Unde Trid. Patres sess. 25. cap. 1. de reformatione, Beneficiarios, ac præsertim Pastores gravissimis hisce verbis compellant, *quam maxime potest, eos sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant*.

Parochi igitur, ut præscriptum caritatis ordinem servent attentius, statumque suum parentum statui accuratius anteponant, meminerint in primis Verborum Apostoli, *nec enim debent parentibus thesaurizare filii, sed parentes filiis*, quæ ad litteram prolata sunt de Ecclesiæ Ministris, ut legenti patebit. Et quamvis juxta corticem litteræ, quæ leguntur. Gen. 2. *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ*, intelligantur de conjunctione viri & feminæ; idem tamen Apostolus Eph. 5. docet ea etiam accipienda in sensu spirituali a Spiritu sancto intento, de summo Pastore Christo Ministrorum suorum exemplari, qui reliquit patrem ut adhæreret Ecclesiæ, pro qua seipsum tradit, ut eam sanctificaret, gloriosamque sponsam exhiberet. Similiter ejus Ministri Ecclesiæ sibi creditæ adhæreant, se & sua in ejus sanctificationem impendant.

dant, Parochiani, tanquam filiis, quos per Evangelium genuerunt in Christo, spiritualia thesaurizent, quod præstare nequeunt, nisi pro facultate largi & effusi fuerint erga indigentes: alliciendi enim ac devinciendi sunt eorum animi, aperienda corda, ut verba vitæ suscipiant; correctiones nonnumquam adhibendæ, quæ non proficiunt, nisi libentius admittantur. Quis autem Pastor, subditos sic erga se affectos habebit? beneficiis & parentibus profusæ suæ caritatis testificationibus, sicut scriptum est Prov. 22. v. 9. *victoriam & honorem acquiret qui dat munera, animam autem aufert accipientium*, id est, accipientes sibi devincit, ac reddit obnoxios.

Q. 5. *Quis caritatis ordo servari debet, ubi agitur de bonis spiritualibus proximi comparatis cum nostris temporalibus?*

R. 1. In extrema necessitate, in qua positus proximus non potest vitam æternam consequi sine alterius auxilio, v. g. parvulus qui nondum initiatus, mox vitam exhalaturus est; tenemur pro illius salute vitam nostram evidenti mortis periculo exponere, v. g. parvulum illum baptizare, etiamsi constet nos ob illud caritatis opus mortem a parentibus infidelibus intentatam non fore evasuros, ita S. Thomas quæst. 26. art. 5.

Probatur 2. ex Scriptura, 1. Joann. 3. *Et nos debemus pro fratribus nostris animas ponere*, quæ divina lex, si in extrema necessitate non obliget, nusquam obligabit. 2. ex S. August. lib. de mendacio cap. 6. *temporalem vitam suam*, inquit, *pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere*. 3. ratione, quia licet corpus sit pars nostri, magis tamen spectari debet ut quid ad nos pertinens quam nos ipsi; nam ex Philosopho, quem laudat S. Thomas citato art. 5. ad primum, unumquodque videtur esse id quod est præcipuum in ipso: atqui proximum magis diligere tenemur, quam ea quæ ad nos pertinent, alias illum non diligeremus sicut nos ipsos; ita quippe nos diligimus, ut parati simus corpus temporaliter amittere pro salute æterna animæ nostræ; Ergo ut amor pro-

 ximi

ximi sit ad similitudinem amoris, quo nos ipsos prosequimur, necesse est, ut quemadmodum in extrema ejus necessitate bona nostra, quæ dicuntur fortunæ, largimur pro corporali ejus salute; ita sanguinem nostrum effundamus pro æterna animæ beatitudine.

Dices: ex concessis magis diligere debemus amore effectivo, quæ sunt nobis conjunctiora: atqui proprium corpus nobis est conjunctius anima proximi: ergo illud magis diligere debemus saltem amore effectivo.

Distinguo maj. Debemus magis diligere quæ nobis sunt conjunctiora in eodem genere bonorum: v. g. corpus proprium tenemur magis diligere, quam corpus proximi, Concedo: in diverso genere bonorum, Nego major. Nam capilli, vel quælibet minima pars corporis est nobis magis conjuncta, quam proximus: quis autem dixerit illam anteponendam saluti æternæ proximi?

Instabis: naturale est corpus suum diligere, *nemo unquam carnem suam odio habuit*, inquit Apostolus Ephes. cap. 5. *sed nutrit & fovet eam*: atqui caritas non destruit naturam, sed eam perficit: Ergo.

Distinguo maj. Naturale est corpus suum diligere secundum rectam rationem, Concedo: homo quippe rationabili modo semper agere debet: naturale est corpus suum diligere contra rationem, Nego maj. Atqui recta ratio admodum probat quod data occasione, pro fide & caritate vitam profundamus, quod desideria carnis refrænemus, & reluctantem castigemus vexemusque pœnitentiæ exercitationibus, & ad id caritas mentem roborat & accendit, ac proinde naturam nedum destruat, quin illam perficit.

R. 2. In gravi necessitate, in qua proximus absolute, sed non sine magna difficultate sibi providere potest necessaria ad salutem, qui tenentur ex justitia, ut Pastores salutis aliorum curam gerere, cum discrimine propriæ vitæ, proximo sic indigenti subvenire debent. Exemplum esto Parochiani, qui tempore pestis Sacramento Pœnitentiæ indiget, ille quidem saluti suæ absolute providere potest per actus perfectæ contritionis:

nis: sed quia difficilis ast ejusmodi actus, necessitas Parochiani censetur gravis, quamvis non sit extrema, ut in parvulo nondum baptizato, & ideo Parochus, si non adsit alius Sacerdos qui suppleat, tenetur vitam suam exponere pro salute Parochiani, juxta illud Joann. 10. *bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*. Quin alibi probamus ipsum etiam aliquando cum vitæ periculo teneri ministrare Sacramenta Eucharistiæ & extremæ unctionis; quia ejusmodi Sacramenta, licet necessitate medii absolute necessaria non sint, homini tamen in extremis posito, in quo solet impeti gravibus tentationibus, quodammodo necessaria sunt tamquam arma spiritualia, quæ Pastor pro officio suppeditare tenetur.

Dixi, qui ex justitia seu ex officio tenentur: nam ceteris laudabile quidem est, si in gravi necessitate proximi propriam vitam periculo exponant, sed præcepti obligatio non incumbit; alias discrimen non esset Pastorem inter & alios: quod repugnat communi hominum sensui.

R. 3. In necessitate communi, in qua quis propriæ saluti facile consulere potest, nedum propriam vitam, quin nec bona temporalia pro bono spirituali proximi perdere tenemur, quia necessitas illa plane voluntaria est in proximo, cum ex ea facile se expedire possit, ut supponitur. Hinc viator non tenetur se tradere potestati prædonis, cum possit se defendere servato moderamine inculpatæ tutelæ, ne forte in periculoso conflictu ille cadat, & moriatur in peccato mortali; quia sola malitia prædonem constituit in ejusmodi necessitate. Idem dicendum de debitoribus, qui si urgeantur ad solvenda debita, efferri soleant iracundia & odio: & de Usurariis, qui sine usura mutuo dare nolunt graviter indigentibus.

CAPUT V.

De effectibus Caritatis.

Effectus caritatis alii sunt interni, alii externi. Interni sunt amor, gaudium, pax, tristitia, propter Dei offensam.

Externi sunt beneficentia, qua alteri ex affectu caritatis confertur beneficium; eleemosyna, & correctio fraterna: illa temporalem proximi miseriam ex commiseratione expellere nititur, ista spiritualem: De internis strictim dicemus; de externis vero paulo accupatius.

§. I.

De internis effectibus Caritatis.

Q. 1. *Amor estne quid idem ac benevolentia?*

R. Negat S. Th. qu. 27. art. 2. „ quia „ amor importat quandam unionem secundum effectum „ amantis ad amatum, in quantum scilicet amans „ æstimat amatum quodammodo ut unum sibi vel ad „ se pertinens, & sic movetur ad ipsum. Sed bene- „ volentia est simplex actus voluntatis, quo volumus „ alicui bonum, etiam non præsupposita prædicta „ unione affectus ad ipsum.... sic ergo in dilectione „ secundum quod est actus caritatis, includitur quædam „ benevolentia; sed dilectio sive amor addit unionem „ affectus. Et propter hoc Philosophus dicit (*lib. 9.* „ *Eth. cap. 5.*) quod benevolentia est principium ami- „ citiæ. „ Itaque amor caritatis, cum essentialiter sit amicitiæ, tendit ad unionem cum dilecto; ac proinde qui in sublimitate constituti ita infimis bene volunt, ut indignum se putent eis affectu conjungi, non amant amore caritatis, sed simplici benevolentia, *sicut accidit in nobis de pugilibus*, inquit Sanctus Doctor, *quorum alterum vellemus vincere.*

Q. 2. *Deus potestne totaliter diligi?*

Respondet S. Th. qu. 17. art. 5. Deum non posse tota-

totaliter diligi ex parte modi diligendi, ita ut modus diligendi adæquet modum rei dilectæ; quia quam bonum est objectum, tam est diligibile: atqui Deus est infinite bonus; ergo & infinite diligibilis; Nulla autem creatura potest Deum infinite diligere, cum omnis virtus creata sive naturalis, sive infusa, sit finita: Ergo. Ex parte vero objecti, & ex parte diligentis Deus est totaliter diligendus: ex parte quidem objecti; quia quidquid est in Deo, sive misericordia, sive justitia, sive omnipotentia, &c. diligi debet. Ex parte etiam diligentis: *quia ex toto posse suo homo debet diligere Deum; & quidquid habet, ad Dei amorem ordinare, secundum illud Deut. 6.* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

Q. 3. *Estne modus habendus in Dei amore?*

R. Negat S. Th. cit. q. 27. art. 6. probatque 1. auctoritate S. Bernardi lib. de diligendo Deo cap. 1. in quo sic habet: *Caussa diligendi Deum, Deus est: modus est absque fine & termino: eorum autem quæ sunt ad finem, est aliquis terminus. Non enim Medicus imponit aliquem terminum sanitati, sed facit eam perfectam quantumcunque potest: sed medicinæ imponit terminum. Non enim dat tantum de medicina quantum potest; sed secundum proportionem ad sanitatem ..... finis autem omnium actionum humanarum & affectionum est dilectio Dei, per quam maxime attingimus ultimum finem .... Et ideo quanto Deus plus diligitur, tanto est dilectio melior.* Et in responsione ad tertium distinguit inter exteriores actus caritatis, & interiorem dilectionem, docetque exterioribus competere modum, juxta illud Apostoli Roman. 12. *rationabile obsequium vestrum*, quia se habent ut medium ad finem: interiorem vero dilectionem esse sine modo; quia habet rationem finis: quatenus nos conjungit Deo, qui est nostrum summum bonum.

Q. 4. *Estne quid perfectius & magis meritorium diligere inimicum, quam amicum?*

R. Distinguit S. Th. art. 7. ejusdem q. nempe si spectetur dilectio amici per se & secundum bonita-

tem, quam desumit ex parte objecti, est perfectior; & magis meritoria: tum quia objectum illius est melius: amicus enim hominis justi est bonus, inimicus vero malus: tum quia amicus est diligenti magis conjunctus: agens autem intensius agit in subjecta propiora, quam in remotiora: tum quia pejus est odisse amicum quam inimicum: ergo e contrario melius est illum diligere. Sed per accidens dilectio inimici est perfectior & magis meritoria. 1. quia est difficilior. 2. quia bonitas divina est sola ratio illum diligendi, utpote qui malus sit. At aliæ sunt rationes diligendi amicum, quæ nisi caveamus, solæ movent ad illum diligendum, & ejusmodi dilectio mercedem non habet apud Deum, ut dicitur Matth. 5. v. 46.

Q. 5. *Estne magis meritorium diligere Deum, quam proximum?*

Resp. S. Th. art. 8. si seorsim spectentur ambæ illæ dilectiones, non est dubium quin dilectio Dei sit magis meritoria; quia propter quod unumquodque, illud magis: atqui dilectio proximi non est meritoria, nisi quia diligitur propter Deum, qui est fons bonitatis, quæ derivatur ad proximum, & propter quam ipse diligitur. Sed si includatur amor Dei in amore proximi, ita ut tota ratio diligendi proximum sit Dei dilectio, sub illo respectu magis meritorium est diligere proximum, quam Deum sine proximo; quia per ejusmodi dilectionem complexam adæquate impletur mandatum, quod habemus a Deo: *Ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum*, 1. Jo: 4. v. 21.

Q. 6. *Cur gaudium tribuitur caritati tanquam proprius ejus effectus?*

R. 1. Quia delectatio ex dictis pag. 67. est fructus operationis perfectæ: atqui caritatis amor est actus omnium perfectissimus: ergo fructus ejus est gaudium & delectatio, *fructus autem spiritus*, inquit Apostolus Gal. 5. v. 20. *est caritas, gaudium*. 2. quia omnis motus tendit ad quietem: corpora graviora v. g. moventur donec attigerint centrum veluti ultimum finem, in quo quiescant: atqui ex omnibus motibus animi solus caritatis amor attingit ultimum finem, solus

ani-

animam Deo summo bono & omnium desideriorum fini conjungit, *qui non diligit, manet in morte*, 1. Jo: contra vero, *qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*. 1. Jo: cap. 4. Caritas enim essentialiter est unio animæ cum Deo, & Dei cum anima: Ergo fruitio, gaudium, quies animi est proprius effectus caritatis. Vide plura in hanc rem Tract. de Actibus humanis pag. 73. & 166. & seq.

Dices, una & eadem virtus non potest esse principium gaudii & tristitiæ: atqui caritas est principium tristitiæ; ait enim Apostolus Rom. 8. v. 23. *Nos nisi primitias Spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adoptionem Filiorum Dei expectantes*. Et v. 26. *Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*: Ergo gaudium non potest esse effectus caritatis.

Dist. maj. Eadem virtus non potest esse principium gaudii & tristitiæ sub eodem respectu, Conc. sub diverso respectu, Nego maj. Nonne amor matrem perfundit gaudio & simul elicit ejus lacrymas, indubitata tristitiæ signa, dum recipit filium, qui diu fuerat absens?

Q. 7. *Sub qua respectu Caritas est caussa tristitiæ?*

R. Respectu eorum, quæ impediunt ejus motum, & perfectam unionem cum Deo summe dilecto; qui enim amicum impense diligit, doleat necesse est, si quid amicitiam interturbet, vel amico adversetur. Quamdiu autem mortalem hanc vitam vivimus, duo impediunt caritatis motum.

Primum est absentia dilecti: *quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus; & non per speciem*. 2. Cor. 5. Tanto autem quis molestius fert absentiam amici, quanto ardentius illum diligit, nec ullus credet sponsam diligere, quæ non angitur: sive præsens, sive absens sit sponsus. Per caritatem quidem hic manemus in Deo, gustamusque quam suavis sit Dominus, & sub eo respectu caritas non potest esse sine eo gaudio, quod avellit a terrenis cupiditatibus, inchoatque beatitudinem, quam expectamus; ut fuse demonstravimus tr. de Actibus humanis pag. 99. & seq. Attamen gaudium

dium illud, quantum sit, plenum hic esse nequit; quia nec Deus plene possideri potest, sed est duntaxat prælibatio quædam & irritamentum, quo accendimur ad quærendam faciem Domini semper; sicque caritas non est sine tristitia & gemitu, donec ruamus in amplexus sponsi super omnia dilecti; *fuerunt mihi*, ait Psaltes regius Ps. 45. *lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?*

Alterum caritatis impedimentum, ex quo diligentibus Deum nascitur tristitia & continuus dolor, sunt nostra & proximi peccata, utpote Dei offensæ. Primum quippe amici officium est a dilecto malum avertere, prius v. g. febrem ab illo expellere satagit, quam de opibus vel honoribus ei acquirendis cogitet. Quod si morbus sit sanabilis, doleat necesse est, & eo amplius, quo impensius diligit. Atqui peccata sunt malum Dei, polluunt nomen ejus, ut dicitur Lev. 18. & 19. lædunt honorem & gloriam, propter quam omnia operatus est, ideoque summe ipsi displicent, si gravia, ipsum inter & animam dividunt: si levia, removent a familiarissimis ejus amplexibus. Hinc caritatis pugna adversus peccatum uti malum Dei super omnia dilecti: hinc continua Justi pœnitentia & animi dejectio pro quotidianis peccatis, quæ etsi minuere conetur, omnia tamen cavere non prævalet: hinc denique pia commiseratio erga proximum delinquentem, fervens studium illius emendationis, & ubi videt crescere scandala, ex intimo cordis dolore dicit cum Propheta Ps. 118. *Vidi prævaricantes, & tabescebam*, & Ps. 138. *perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi*. S. quoque August. præf. in Ps. 69. de ejusmodi scandalis, ait: *Inter hæc gemimus, & hæc persecutio nostra est, si in nobis caritas*, quin addit fortasse sæviorem ea, quam passi sunt martyres. Ne ergo sibi blandiantur, quasi Deum diligant, qui ad animi oblectationem familiariter convivunt cum voluptuosis & rerum fluxarum cupidis; quæ enim societas lucis ad tenebras, caritatis ad cupiditatem? An ignorant scriptum Jac. 4. *quia amicitia hujus mundi inimica*

mica est Deo? quicumque ergo voluerit amicus esse hujus saeculi, inimicus Dei constituitur.

Q. 8. *Pax estne proprius effectus caritatis?*

R. Ita est proprius, ut sine ea haberi non possit; quia pax ex ordine effloreseit, definiturque a S. Aug. lib. 19. de Civ. Dei c. 13. *tranquillitas ordinis*; pax corporis, ut ibidem advertit S. Doctor, est ordinata temperatura partium: pax domus aut civitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Subvertatur autem ordo, mox sequitur discordia & tumultuatio in familia & in civitate, vel os unum moveatur a sede sua, nulla corporis requies; atqui ex omnibus virtutibus sola caritas ubique ponit ordinem; namque 1. hominem Deo subjicit, singulos ejus affectus in illum colligit & refert, ut homo sit unius cum Deo voluntatis, & ita pacem ad Deum habeat, ut dicitur Rom. 5. v. 1. 2. homo per caritatem jam subditus Deo secundum mentem, per eandem virtutem habet, ut moderetur animo suo, cohibeatque reluctantes cupidines suas, quia sicut justitiae fuit, ut qui peccando obtemperare noluit Superiori, Deo scilicet, inferiorem suum, nempe carnem, inobedientem pateretur: *neque enim imperare inferioribus potest, nisi superiori se subjiciat*, inquit S. Aug. lib. 1. serm. Dom. in monte cap. 2. ita consequens videbatur, ut pacifici cum Deo, in nobis ipsis pacem haberemus: *nam si te regit superior, non te cruciat & affligit inferior: & si cum Deo conjunctus eris, diabolum non timebis; quia sub tali Rege militas, ut de victoria dubitare non possis.* 3. Nihil desiderari potest ordini, quem caritas servat erga proximum, quem ea benevolentia, qua nos ipsos diligimus, parari & quae nostra sunt, amittere, ubi necessum fuerit, pro corporis ejus salute, & nostrum etiam sanguinem fundere pro aeterna illius beatitudine, ut latius exposuimus capite praecedenti. Quid autem ulterius expeti potest, ut homo caritate instructus cum proximo tranquillam vitam agat, & cum omnibus (quantum in ipso est) pacem habeat? Ex quibus S. Th. q. 29. art. 4. in haec verba concludit, *non est alia virtus, cujus pax sit actus proprius, nisi caritas.*

Dixi,

Dixi, *quantum in ipso est*: quia pax non est impiis, neque ab impiis, qui, ut omnem perverterunt ordinem, nec quiescere possunt, nec alios lacessere desinunt, sed dum foris justos exagitant, hi pacem intus servant, & sibi adversantes quovis modo conciliare satagunt, juxta illud Psal. 119. *cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus*, caritas quippe *patiens est, benigna est, non irritatur, omnia suffert, omnia sperat*, scilicet meliora etiam de nequissimis.

Dices: Christus, qui vult ignem caritatis vehementer ardere, Luc. 12. nihilominus ait Matth. 10. *non veni pacem mittere, sed gladium*. Ergo pax non est effectus caritatis.

Distinguo antec. Christus venit mittere gladium in vitia, Medicorum more, qui morbo non parcunt, ut corpus doloribus vexatum pristinæ sanitati, & tranquillitati restituant, Concedo: in ipsas peccantium personas, Nego ant. *Venit enim Filius hominis quærere & salvum facere quod perierat*. Luc. 19. v. 10. Itaque plurimum interest inter cupiditatem & caritatem. *Illa* non distinguit inter amicum & ejus vitia, nec inter inimicum & ejus virtutes. Amici hujus sæculi vulgo excusant, amant, laudant amicorum vitia, contra vero sugillant inimicorum virtutes, ut dum peccator laudatur in desideriis animæ suæ, quietam vitam agat, eo sane miserior, quo non dolet amissam justitiam, namque ex S. Aug. lib. 9. de Civ. Dei c. 13. *qui peccat, pejor est, si lætatur in damno æquitatis*. Quamobrem caritas, cujus ignem vult Christus vehementer accendi, perniciosam illam pacem veluti lethiferum letargici somnum amovere nititur, ut ipsum hominem salvet. Cogita quid agat filiorum pietas erga carissimum patrem letargico somno oppressum, quomodo illum vexent, pungant, vellicent; irascitur ille, inhumanos & crudeles inclamat, quos valetudine confirmata, pios ac beneficos laudabit. Ita se habet caritas Pastoris, qui vocatur ad regendam plebem, apud quam contractus usurarii, injusti, & alia hujusmodi illicita obtinuerunt, tanquam licita ex diuturno & communi omnium usu exitialem plebis pacem perturtur-

turbas, gladium spiritus (quod est verbum Dei, Eph. 6.) assumit adversus depravatos illos mores. Conqueruntur incolæ, Pastorem infamant tanquam publicæ pacis perturbatorem: & ita oportet fieri (modo prudenter) donec rebus in debitum ordinem adductis, pax vera, quæ est genuinus justitiæ fructus, stabiliatur.

§. II.

De Eleemosyna.

Q. 1. EXtat ne *præceptum Eleemosynæ faciendæ?*

R. Extat tum naturale, tum divinum positivum.

Prima pars, quæ est de præcepto naturali, sequitur ex dictis c. 3. de necessitate caritatis; ex iis enim constat nos teneri lege naturali amare amore benevolentiæ & amicitiæ omnes homines, etiam inimicos: atqui amare amore amicitiæ est bene velle, & facere, quantum in nobis est: Ergo lege naturali tenemur non solum optare, ut proximus non indigeat, sed etiam ipsi indigenti opem ferre, si facultas adsit.

Secunda pars probatur 1. ex Scriptura, Jo. 3. v. 18. *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus*, Jac. 2. v. 13. *Judicium... sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Quæ sane verba non consilium, sed præceptum indicant, Luc. 6. v. 37. & 38. *Dimittite, & dimittemini, date & dabitur vobis... eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* In quem locum S. Aug. ser. 42. & alias hom. 29. sic loquitur: *Sacrificium Christiani est eleemosyna in pauperem; hinc enim fit Deus peccatis propitius; nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanet nisi reus? Ab eis & peccatis & delictis, sine quibus vita illa non ducitur, mundantur homines per eleemosynas, quæ sunt duarum generum: erogando & remittendo; erogando quod habet bonum, & remittendo quod pateris malum... remittite, & remittetur vobis, pertinet ad ignoscendum: date, & dabitur vobis, pertinet ad erogandum.* Denique supremus ipse

Judex

Judex nos præmonuit Matth. 25. quam judicii formam institutuurus sit, cum venerit judicare vivos & mortuos, nempe separabit electos a reprobis, tanquam oves ab hœdis: illos constituet a dextris, istos a sinistris; dicetque iis qui a sinistris erunt. *Discedite a me maledicti in ignem æternum*, moxque caussam subjungit, *esurivi enim, & non dedistis mihi manducare.* Non exprobrat furta, rapinas, adulteria, homicidia, quia etsi ab iis se continuerint, satis est ad æternum supplicium quod misericordiam pauperibus non exhibuerint; quemadmodum nec eorum, qui a dextris erunt, laudabit fidem, æquitatem, religionem, castitatem, & alia ejusmodi præmio digna: sed caritatem in pauperes, ut intelligamus sine oleo misericordiæ nemini, etiam aliis virtutibus prædito, patere januam regni cælestis. Ex quibus perspicuum est illud præceptum obligare sub mortali; nullus enim excludetur a regno cælorum ob peccata venialia.

Probatur 2. ex sanctis Patribus. S. Basilius ser. ad divites avaros; *est panis famelici*, inquit, *quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi conservas, discalceati calceus, qui penes te marcescit; indigentis argentum, quod possides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quot dare valens es.* S. Hieronymus epist. ad Hebidiam, *si plus babes quam ad victum vestitumque necesse est, illud eroga, & in illo debitorem esse te noverit.*

Q. 2. *Quando & quanta ob præceptum eroganda est eleemosyna?*

R. Quando & quantum proximus indiget, nosque possumus ei suppetias ferre juxta ordinem caritatis a nobis descriptum capite præcedenti, nimirum in extrema ejus necessitate ei succurrendum ex bonis nostris propriæ vitæ superfluis: in gravi necessitate ex bonis statui nostro absolute non necessariis, quamvis commodis, v. g. detrahendo aliquid de supellectili, de ornatu vestium, de lautioribus cibis, &c. In communi denique necessitate ex bonis statui nostro superfluis, quæ alioquin vel frustra coacervaremus, vel expensas inutiles consumeremus.

Pro-

Probatur responsio capite præcedenti.

Confirmatur 1. ex censura primum lata ab Academia Lovaniensi anno 1657. deinde ab Innocentio XI. anno 1679. ac demum a Clero Gallicano anno 1700. in hancce quorundam Modernorum propositionem in Ecclesia hactenus inauditam, *vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui: & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui*. Hæc propositio unum supponit tanquam verissimum, & ab omnibus receptum, scilicet proximo in gravi necessitate constituto opitulandum, etiam ex iis, quæ statui nostro sunt commoda, & aliquatenus necessaria, ac proinde reos esse gravioris peccati qui tempore publicæ famis nihil de suo statu minuunt de alendos pauperes.

Duo autem negat: primum, vix in sæcularibus etiam in primariis inveniri superfluum, adeo ut quilibet sumptus ad luxum & delicias sine illis concedendi: alterum ejusmodi homines ordinarie non teneri ad eleemosynam, quando necessitas proximi est dumtaxat communis. Utrumque autem laudata censura perstringitur. *Hæc propositio*, inquiunt Antistites Gallicani, *est temeraria, scandalosa, perniciosa, erronea, Evangelicum de eleemosyna præceptum pessundat*.

Confirmatur 2. necessitas ea dicitur communis, in qua proximus tenuiter vivit, non quidem ex propriis facultatibus, ut qui nullas habeat, neque ex labore, cum fractus sit viribus; sed aliorum ope & subsidio. Et hæc est sors mendicorum, & aliorum benemultorum, qui mendicare erubescunt; Atqui nisi succurratur saltem ex bonis statui superfluis ejusmodi egenis, qui in Republica sunt in magno numero, eorum necessitas, divitum ope dumtaxat communis, manifeste evadet extrema, & omnes fame & miseria peribunt: Ergo omnes & singuli sub gravi peccato tenentur ex bonis superfluis antevertere extremam egenorum necessitatem, alioquin ineluctabilem: ac proinde graviter peccant, qui obtentu honesti & elegantis status, vel fallaci futuræ necessitatis umbra, superflua sua vanitati ac luxuriæ impendunt, aut avaritiæ accumulant.

Ea-

Eadem ratio urgetur amplius, vel enim nullas, vel omnes & singuli ex superfluo tenentur juvare proximum in communi necessitate constitutum; primum nemo concesserit: quia egeni, qui non vivunt nisi aliorum ope, certo certius interirent, nisi nullus eis opem ferret. Secundum autem admittatur necesse est; cur enim unus præ alio superflua erogare teneretur? Si Respublica collective sumpta tenetur suppeditare victum & vestitum iis qui sibi comparare nequeunt, annon singuli tanquam ejusdem corporis membra ad necessarium illud misericordiæ opus, saltem ex superfluo conferre debent? Enimvero Magistratus ubi cives minus liberaliter egenis subministrant, tanquam ministri Dei, cui derelictus est pauper, summam pecuniæ in subsidium pauperum singulis imponunt, exiguntque veluti rem pauperibus debitam. Porro ejusmodi civilis disciplina supponit debitum in unoquoque cive; alioquin esset injusta; nec enim licet transferre unius bona in alterum, cui ille nihil debet. Hinc S. Aug. vel quivis auctor hom. 47. nunc serm. 310. in Appendice, Deum habenti superflua sic inducit loquentem: „ Plus tibi de„ di, ut haberes unde pauperi dares; pauperi non de„ di ob hoc, ut te probarem; non quia ambobus „ non habui unde darem, sed per pauperem volui te „ probare. Ego sum qui divitem & pauperem feci, „ prærogatorem te constitui in bonis meis .... Quid „ tibi soli vindicas, quod ambobus dedi? Quare tu „ solus comedis, quod ambobus creavi? Quasi tuo la„ bori hoc assignas, & tuum esse putas? Aufero auxi„ lium meum, habe laborem tuum: aufero misericor„ diam meam, & tunc apparebit miseria tua, „ Et S. Basilius cit. ser. ad divites: „ Si fateris ea tibi di„ vinitus provenisse „ (bona temporalia) „ an inju„ stus est Deus inæqualiter res nobis distribuens? Cur „ tu abundas, ille vero mendicat, nisi, ut bonæ „ dispensationis merita consequaris, ille vero patien„ tiæ braviis decoretur? „ Alias injusta foret rerum divisio, ut docet S. Thoma 2. 2. q. 66. art. 7.

Dices 1. ex S. Thomas, eleemosyna est consilii dumtaxat extra casum extremæ necessitatis; sic enim

scri-

scribit q. 32. art. 5. *dare eleemosynam de re superflua est in præcepto, & dare eleemosynam ei, qui est in extrema necessitate. Alias autem eleemosynas dare est in consilio.* Ergo.

Nego ant. S. enim Doctor non vult necesse esse ad inducendam obligationem erogandæ eleemosynæ, ut duo illa simul concurrant, scilicet superfluum ex parte dantis, & extrema necessitas ex parte accipientis; sed statuit obligationem illam repetendam ex alterutro capite, ut patet ex ejus responsione ad secundum; ubi sic habet: *Bona temporalia, quæ homini divinitus dantur, ejus quidem sunt quantum ad proprietatem; sed quantum ad usum non solum debent esse ejus, sed etiam aliorum, qui ex iis sustentari possunt ex eo quod ei superfluit.*

Dices 2. Rigidior est hujusmodi sententia, utpote quæ damnet plerosque divites, & eorum Confessarios: Ergo.

Nego ant. Quid enim rigidius habet nostra sententia, quam illud præceptum; *diliges proximum tuum sicut te ipsum*, quod non impletur, ut patet ex dictis, nisi proximo bene velimus & faciamus, quantum in nobis est, quando ille nostra ope indiget: *Ad dilectionem proximi pertinet*, inquit S. Thomas cit. art. 5. *ut proximo non solum velimus bonum, sed etiam operemur secundum illud* 1. Jo: 3. Non diligamus, verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Illud ipsum ratio naturalis docuit Philosophos Ethnicos, ex quorum schola hancce definitionem cap. 10. protulimus, *amare est bene & facere alteri, quantum in nobis est, ipsius gratia.*

Quod opponitur ex moribus & agendi ratione quamplurimorum divitum, nullius est momenti; eosdem enim ipsos non magis in gravi & extrema necessitate pauperibus opitulari experti sumus paucis ab hinc annis, cum pauperes ubique fame interirent, namque divites illi nihil quidquam de statu sui ornatu & elegantia detraxerunt, quamvis ex constanti omnium sententia ad id sub mortali tenerentur. Meminerint autem Confessarii, qui ista non vident, aut videre se dis-

dissimulant, scriptum esse Matth. 19. v. 14. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*, scilicet, & qui ducit, & qui ducitur.

Ceterum difficilius est figere quantum quisque, præsertim si sit paterfamilias, erogare debeat in communi necessitate, quantum in gravi aut in extrema; in communi quippe necessitate divites, ut diximus, ex præcepto tenentur erogare duntaxat superflua suo statui, atqui ex S. Th. q. 32. art. 6. necessarium status non consistit in indivisibili, plura enim requiruntur ad sustinenda onera familiæ, dotandas filias, honeste collocandos liberos, prospicienda sunt, quæ frequentius accidunt incommoda, ut morbi, bella, agrorum sterilitas. Dico, *frequentius*. Nam ex S. Thoma q. 33. art. 5. ad 3. *Nec oportet quod consideret ad omnes casus, qui possunt contingere in futurum, hoc enim esset de crastino cogitare, quod Dominus prohibet* Matth. 6. *Sed debent dijudicari superfluum & necessarium secundum ea quæ probabiliter, & ut in pluribus occurrunt*. Inter necessaria statui computantur etiam ea, sine quibus non servaretur decorum, quod status postulat, non quidem mundanorum judicio, sed sapientium: *Nullus quidem inconvenienter vivere debet*, inquit idem S. Doctor, art. 5. ejusdem q. 32. sed inanis gloriæ & rerum fluxarum cupidis nihil videtur superfluum, immo nunquam satis: privatus v. g. qui hactenus vixit decenter, auctus ampla hæreditate, pingui beneficio, largior non est in pauperes, sed profusior in sua commoda. Similiter paterfamilias orbatus filio, quem cum aliis sustentabat prout statum ejus decebat, partem defuncti superfluam & pauperibus dividendam non reputat, sed tanquam superstitibus necessariam servat. His & similibus argumentis Sanctus Augustinus & alii Patres revincunt divites, qui cupiditatem & cordis duritiam velamine pietatis obtegere solent.

Q. 3. *Quinam sunt eleemosynæ fructus?*

R. Eleemosyna, quæ ex vera caritate in Deum & proximum procedit, 1. Liberat a peccatis etiam gravioribus, Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato & a*

moris

morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Eccli. 3. v. 33. *ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis*. 2. Purgat a quotidianis delictis, Luc. 11. v. 41. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Unde S. Cyprianus serm. de eleemos. „ Sicut lavacro aquæ salutaris, *inquit*, gehen„ na ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operi„ bus justis delictorum flamma sopitur. Et quia se„ mel in Baptismo remissio peccatorum datur, assidua „ & jugis operatio, Baptismi instar imitata, Dei rur„ sus indulgentiam largitur. „ 3. Debita ex peccatis contracta, seu reatum pœnæ, dissolvit & expungit, Dan. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Ecclesia hactenus eleemosynam inter opera satisfactoria numeravit, eamque orationi & jejunio semper adjunxit, juxta illud Tobiæ 12. *Bona est oratio cum jejunio & eleemosyna*, quo ostenditur *deprecationes solas parum ad impetrandum valere*, inquit S. Cyprianus citat. serm. de eleem. „ Nisi „ factorum & operum accessione satientur; neque enim „ promereri misericordiam Domini poterit, qui mise„ ricors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pie„ tate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non „ fuerit humanus. „ 4 Eleemosyna non solum liberat a malis, sed insuper omni bonorum genere abundare facit, Luc. 6. *date, & dabitur vobis*, Prov. 19. *fœneratur Domino, qui miseretur pauperis*. In quem locum S. Ambrosius sic scribit lib. de Tobia cap. 15. „ Fœnera„ te ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis. „ Ille astringitur & tenetur: ille scribit quidquid ege„ nus acceperit: Evangelium ejus cautio est ... ille „ dicit fidem, quid dubitatis dare? quis vobis dives „ hujus sæculi offeratur, qui fide promittat sua pro ali„ quo debitore, statim numeratis pecuniam, &c. „ Quid autem pro eleemosyna Deus se repensurum promittat, lege ejus chirographum, sacram scilicet Scripturam: 1. Pro mercede invenis regnum cælorum, Matt. 25. *Possidete paratum vobis regnum ... esurivi enim, & dedistis mihi manducare*. Quod expendens S. Augustinus enarr. in Ps. 102. *Vide*, inquit, *quid emas, quando emas, quanti emas: emis enim regnum cælorum, & non est emendi*

tempus, nisi in hac vita. Et quam vili emas, attende. Tanti tibi valet, quantum habere potueris. Et S. Leo ser. 8. de Collectis, „ Cibus egeni regni cælestis est pretium. „ Et largitor temporalium hæres efficitur æternorum. „ Unde autem exigua ista impendia tanta æstimari „ taxatione potuerunt? nisi quia pondera operum cari- „ tatis lance pensantur, & cum amatur ab homine „ quod Deus diligit, merito in ejus ascenditur re- „ gnum, in cujus transitur affectum. „ 2. Scriptura cautio est pro temporalibus etiam bonis in hac vita multiplicandis, 2. Cor. 9. v. 10. *Qui autem admini- strat semen seminanti, & panem ad manducandum præ- stabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit in- crementa frugum justitiæ vestræ.* Sensus est: qui elee- mosynam tribuit, more seminantis spargit opes suas in manibus pauperum, tanquam in agro fertili: videntur incredulis & insipientibus perire, sed permanent & fructificant, quemadmodum semina in terra jacta ube- riore fructu succrescunt. Si verbo Dei scripto non cre- dis, *quid facit in domo fide perfidum pectus?* Verba sunt S. Cypriani cit. serm. de eleemosyna. „ Quid, „ qui Christo omnino non credit, appellatur & dici- „ tur Christianus? *Et infra*: retardat te numerositas „ filiorum ... atqui hoc ipso operari amplius debes „ quo multorum pignorum pater es, plures sunt pro „ quibus Deum depreceris... Si ergo vere filios tuos „ diligis, si eis exhibes plenam & paternam dulcedi- „ nem caritatis, operari magis debes, ut filios tuos „ Deo justa operatione commendes .... Illi assigna „ facultates tuas quas hæredibus servas: ille sit litteris „ tuis tutor, ille contra omnes injurias sæculi di- „ vina majestate protector. In tuto hæreditas poni- „ tur, quæ Deo custode servatur. Hoc est charis pi- „ gnoribus in posterum providere. „ Scriptum quippe est Psal. 36. de Patre misericorde, *tota die miseretur & commodat, & semen ejus in benedictione erit.* Unde concludit idem S. Martyr: „ prævaricator itaque & „ proditor pater es, nisi filiis tuis fideliter consulas, „ nisi conservandis eis religiosa & vera pietate prospi- „ cias. „ Confirmat suam sententiam exemplo viduæ,

quæ

quæ 3. Reg. c. 17. filiis suis abunde prospexit, ex iis quæ Eliæ misericorditer subministravit, *nec filiis*, inquit, *abstulit mater, quod Eliæ dedit, sed magis filiis contulit, quod benigne & pie fecit.*

Dixi in responsione, *quæ ex vera caritate in Deum & proximum procedit*, contra absurdum eorum errorem, qui, ut refert S. August. ex Scripturis male intellectis colligebant divites eleemosynis salvatum iri absque mandatorum observatione, & pecunia sua quasi emere licentiam peccandi: „Non se fallant, *inquit S. Doctor Enchir. c. 77.* qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum, vel cujuscumque pecuniæ impunitatem se emere existimant in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendo... qui diligit iniquitatem, odit animam suam, & qui odit animam suam, non est misericors, sed crudelis ... Si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam munda illi essent omnia, odisset eam secundum sæculum, & diligeret eam secundum Deum.„ Animam autem sic recte diligens, hoc est propter Deum, recte quoque diligit proximum sicut seipsum; id est propter Deum, & eleemosyna ex illo affectu data, liberat a morte, & jus tribuit ad regnum cælorum.

„ Eleemosynæ ergo, *pergit idem S. Doctor hom. 19. nunc serm. 388.* possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveraveris, eleemosynis tuis non corrumpes judicium Dei. *Et hom. 2. nunc in appendice serm. 53.* Noli tibi pingere talem Deum; noli collocare in templo cordis tuis tale idolum. Non est talis Deus tuus, qualis non debes esse nec tu.

Eleemosyna tamen peccatoris pœnitentis ad obtinendam morum emendationem, & justificationis gratiam, quamvis non sit meritoria vitæ æternæ, plurimum tamen valet ad flectendam Dei misericordiam, ut constat ex dictis ubi de merito.

Q. 4. *Ex quibus bonis danda est eleemosyna?*

R. Ex bonis propriis, & alias non debitis, de quibus liceat nobis disponere; scriptum quippe est Tob. 4. *Ex substantia tua fac eleemosynam.* Et Eccli. 34. *da-*

na inimicorum non probat Altissimus ... Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium suum in conspectu patris sui. Et S. Augustinus, serm. 113. alias 36. de verb. Domini, „ De justis, *inquit*, laboribus facite eleemosynas: ex eo quod recte habetis, date: non enim corrupturi estis Judicem Christum.

Ergo Religiosus extra casum extremæ necessitatis, in quo omnia communia esse diximus; licite non potest eleemosynas erogare sine consensu Superioris, quia nihil habet proprium. Præsumitur autem Superior consentire in iis circumstantiis, in quibus Religiosus extra monasterium divertens, malo exemplo esset si non erogaret.

Idem dicendum de uxore, quæ non habet bona paraphernalia; quamvis enim bona dotalia sint ipsi propria, horum tamen administratio pertinet ad maritum, ac proinde sine ejus consensu non licet ei eleemosynas facere, nisi eas quæ decent ejus statum, & conditionem habita ratione rei familiaris. Plura erogare poterit, si ea æis, quæ maritus concedit in proprios usus, quædam sibi subtrahat in pauperum subsidium. Idem quoque judicium esto de filiosfamilias. Sed de his iterum, Tract. de Justitia & Jure.

Dixi: *Et alias non debitis:* Qui enim obligatur ære alieno, tenetur prius liberare se, quam eleemosynas dare in incommodum creditorum, nisi tanta esset proximi necessitas, ut ipsimet creditores tenerentur ei succurrere; in illa quippe hypothesi non censerentur rationabiliter inviti, quod debiti solutio differretur.

Dices 1. Qui injuste collegerunt, nec inveniunt quibus restituant, tenentur bona sic acquisita distribuere pauperibus: Ergo eleemosyna licite fieri potest ex bonis alias debitis.

Nego conseq. Illa quippe erogatio eleemosyna non est, sed vera restitutio, utpote opus strictæ justitiæ, non vero misericordiæ. Injuste ergo ambiunt vocari misericordes ac benefici, qui ex bonis male partis Ecclesias aut Xenodochia dotant; ista opera non minus sunt monimenta præteritarum rapinarum, unde erubescere & dejici deberent, quam præsentis satisfactionis

ac

ac pœnitentiæ, quæ laudem non meretur, nec mercedem, si ex appetitu inanis gloriæ procedat.

Dices 2. Si eleemosyna non sit eroganda, nisi ex bonis propriis, & aliunde nemo sine operibus misericordiæ ingressurus sit in regnum cælorum, pauperes qui nihil habent unde tribuant, de salute desperare debent: atqui consequens longe est absurdissimum: Ergo & anteced.

Nego maj. Namque ex S. Thoma q. 32. art.. 2. multiplex est eleemosynæ genus: alia respicit corpus, alia animam. Eleemosynæ corporalis actus sunt visitare infirmos, aut carcere detentos, cibum & potum præbere esurientibus & sitientibus, redimere captivos, vestire nudos, colligere & excipere hospites, condere, seu sepelire mortuos, quæ continentur sequenti versiculo,

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Ad eleemosynam autem spiritualem pertinet docere proximum, eique consilium dare, delinquentem corrigere, afflictum aut tristem consolari, remittere offensam si in nos peccaverit, patienter, & benigne ferre ejus defectus, apud Deum pro illo intercedere, ut habetur versu sequenti.

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Porro quilibet etiam pauperrimus, aliquo ex his misericordiæ operibus proximum recreare potest: „ Nullus „ est, *inquit S. Gregorius hom. 9. in Evang.* qui veraciter „ dicat, talentum minime accepi, non est unde ratio- „ nes ponere cogar. Tanlenti enim loco cuilibet pauperi „ etiam hoc ipsum reputabitur, quod vel minimum ac- „ cepit ... habens ergo intellectum curet omnino ne „ taceat (*cum scilicet proximus doctrina, aut consilio indi-* „ *get*) habens rerum affluentiam vigilet ne a misericor- „ diæ largitate torpescat: habens aurem qua regitur, ma- „ gnopere studeat, ut usum atque utilitatem illius cum „ proximo partiatur: habens loquendi locum apud divi- „ tem; damnationem pro retento talento timeat, si, cum „ valet, non apud eum pro pauperibus intercedit. *Et* „ *S. August. in Ps.* 124. Si non habes, *inquit*, noli esse „ tristis, si est tibi bona voluntas ... Numquid dixerunt „ Angeli *pax in terra divitibus hominibus?* sed: *pax in* „ *terra hominibus bonæ voluntatis* ... vidua illa, quæ duo „ minuta misit, parum seminavit, immo tantum quantum

„ Zachæus, minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat ... calix aquæ frigidæ, non duobus nummis, sed gratis constat; tamen sic gratis constat, ut habeat alius; & alius non habeat: si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet, tantum dederit, si de plena caritatis dedit quod dedit, quantum illa in duobus minutis, quantum Zachæus in dimidio rerum suarum ... Quid si nec hoc habeat? securus sit, pax in terra hominibus bonæ voluntatis. „ Caritas non potest esse otiosa aut infœcunda, est arbor illa bona, quæ bonos fructus facit; aut commiseratione cor movet super malis proximi, & pro illo precatur; aut membra accommodat, ut debilem sustentet, aut linguam adhibet, ut irati dolorem leniat, vel errantem revocet, corrigat, adhortetur, & plus est, quam si pecuniam largiretur. Ista præsertim inculcari debent pauperibus, qui vulgo ita occupantur propriis miseriis, ut alienis nedum tangantur, quin invideant, si quis alteri similiter patienti opituletur.

§. III.

De correctione fraterna.

Duplex est correctio: alia judicialis, seu juridica, quæ fit cum auctoritate, tenditque non solum ad emendationem delinquentis, sed etiam ad vindictam & pœnam infligendam, estque actus justitiæ saltem latius sumptæ pro fidelitate, qua Superiores ex officio tenentur subditos in ordine continere, & ad bonum promovere. Altera correctio dicitur fraterna, quia per eam proxime fraterne, hoc est motivo misericordiæ & caritatis, a peccato revocare nitimur. Prior competit solis superioribus: posterior vero eosdem spectat quos præceptum misericordiæ & caritatis; sicut enim per eleemosynam succurrimus corporali indigentiæ proximi, ita per correctionem fraternam spirituali ejus miseriæ. Hæc distinctio duplicis correctionis in primis notanda est propter eos qui obtrudere non desi-

desinunt Superiorum esse peccantes corrigere, non inferiorum, aut æqualium, quod verum est de correctione juridica, de qua hic non agimus, sed de fraterna duntaxat, circa quam.

Q. I. *Correctio fraterna estne necessaria necessitate præcepti?*

R. est necessaria necessitate præcepti tum naturalis, tum divini positivi, tum Ecclesiastici. Ita omnes Theologi post S. Thomam q. 33. art. 2.

Prima pars, quæ est de præcepto naturali, probatur, quia diligere Deum ex toto corde, est primum & maximum legis naturalis præceptum: secundum vere, diligere proximum sicut seipsum, *in his duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ*, Matth. 22. Atqui cum diligere ex sæpius dictis sit bene velle & bene facere dilectio, primum & maxime necessarium officium dilectionis est amovere malum a dilecto; neque enim filius ita efficaciter argueretur non amare patrem, ex eo quod commodiora quæque ei non procuraret, quam si eum liberaret, cum facile posset, a malis quibus premitur. Porro peccatum lethale est grave malum, tum Dei, utpote gravis ejus offensa, tum proximi, cum spiritualiter occidat ejus animam, & reatum æternæ damnationis inducat: Ergo lege naturali tenemur revocare proximum a peccato, cum id fieri potest per correctionem fraternam.

Confirmatur. Jure naturali tenemur per eleemosynam subvenire proximo corporaliter indigenti: ergo a fortiori per correctionem spiritualiter indigenti; nam potior cura habenda est animæ, quam corporis, cum propter illius salutem vita corporis aliquando sit amittenda. Illud ipsum agnoverunt Philosophi gentiles, ut patet e lib. 9. Ethic. cap. 3. ubi legitur magis in moribus, quam in facultatibus refendum esse auxilium. Unde Sanctus Bernardus lib. 4. de considerat. cap. 6. merito de Christianis conqueritur in hæc verba: *Cadit asina, & qui sublevet: perit anima, & nemo est qui reputet.*

Dices: præceptum caritatis non obligat nisi in proximi necessitate: atqui proximus nullam patitur peccan-

di necessitatem; peccatum enim adeo est voluntarium, inquit sanctus Augustinus, ut nisi voluntarium fuerit, peccatum non sit: Ergo nulla est obligatio illum revocandi a sordibus peccati, in quibus voluntarie & libere volutatur. Quis enim dixerit erogandam esse eleemosynam homini fame laboranti ex sola inertia?

Nego minor. Multum erras, inquit S. Augustinus Julianum Pelagianum alloquens, qui nullam putas peccandi necessitatem; solus Pelagianus negaverit necessarium Dei auxilium ad vincendas tentationes, quas patimur ex ignorantia, ex infirmitate naturæ lapsæ, & ex duritia cordis, quæ parit peccata malitiæ. Eleemosyna quidem est deneganda homini otioso, qui labore suo victum & vestitum facile sibi comparare potest, ne videamur fovere ejus inertiam. *Si quis non vult operari, nec manducet*, inquit Apostolus, 2. Thessal. 3. & S. Augustinus epist. 93. alias 48. *utilius panis esurienti tollitur, si de cibo securus justitiam negligat, quam esurienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat.* Sed ejusmodi hominis fraterna correctio est adhibenda, ut a peccato, Deo interius operante, resipiscat: quamvis enim humana subsidia per se non sufficiant ad aliorum emendationem, Deus tamen iis utitur, vultque a nobis adhiberi, ut constat tum ex Ezech. 33. v. 8. ubi Pastori ait: *Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram*: tum ex textibus pro secunda nostræ responsionis parte mox afferendis, in quibus speciatim præcipitur correctio fraterna; Itaque

Secunda pars, quæ est de præcepto divino positivo, probatur tum ex veteri, tum ex novo Testamento. Ex veteri quidem, nam habetur Levit. 19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Eccl. 19. *corripe amicum, ne forte non intellexerit... corripe proximum... ne forte iteret: corripe amicum: sæpe enim fit commissio.* In novo quoque Testamento pluribus in locis præcipitur correctio fraterna. Epist. S. Judæ, „ hoc quidem arguite judicatos, illos vero sal-„ vate de igne rapientes, 2. *Thessal.* 3. Si quis non obe-

„ dit

„ dic verbo nostro... ne commisceamini cum illo ;
„ ut confundatur : & nolite quasi inimicum existima-
„ re, sed corripite ut fratrem, 1. *Thessal.* 5. corri-
„ pite inquietos, *Gal.* 6. si præoccupatus fuerit ho-
„ mo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis ;
„ hujusmodi instruite in spiritu lenitatis. *Quod au-*
„ *tem hæc verba vim habeant præcepti, patet ex se-*
„ *quentibus*: Alter alterius onera portate, & sic adim-
„ plebitis legem Christi, *Roman. vers. ult.* qui talia
„ agunt, digni sunt morte ; non solum qui ea faciunt,
„ sed etiam qui consentiunt facientibus. *In quem lo-*
„ *cum Glossa laudata a Sancto Thoma* 2. 2. *q.* 70. *art.*
„ 1. *sic habet*, consentire est tacere, cum possis ar-
„ guere. *Et cap.* Facientis, *dist.* 86. *quod refertur &*
„ *Joanne VII.* Facientis culpam proculdubio habet,
„ qui quod potest corrigere, negligit emendare ; scri-
„ ptum quippe est, non solum qui faciunt, sed etiam
„ qui consentiunt facientibus, participes judicantur...
„ & negligere, cum possis deturbare perversos, ni-
„ hil aliud est quam fovere : nec caret scrupulo con-
„ sensionis occultæ, qui manifesto sceleri desinit ob-
„ viare. „ Sanctus quoque Augustinus serm. 82. alias
16. de verbis Domini : *Pejores*, inquit de eo, qui ne-
gligit corrigere, *tacendo, quam ille conviciando.*

Sed insignis est locus Matth. 18. ubi Christus sic loquitur vers. 15. *Si... peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* In nos peccat proximus, 1. quando in Deum patrem nostrum super omnia dilectum peccat ; quis enim filius non læditur, nec injuriam sibi factam existimat, cum pater, ipso præsente, conviciis lacessitur ? 2. Quando nos testes, & quasi approbatores iniquitatis suæ facit ; scandalum enim nobis præbet. Ita sanctus Augustinus cit. serm. 82. cap. 7.
„ Peccavit in te frater tuus, *inquit*, si tu sci-

„ solus nosti, tunc vere in te solum peccavit; nam si
„ multis audientibus tibi fecit injuriam, & in illos
„ peccavit, quos testes suæ iniquitatis effecit... quan-
„ do me audiente, fratri meo, quisque injuriam fa-
„ cit, absit ut a me injuriam alienam putem. Prorsus
„ sus & mihi fecit; immo & nihil plus fecit, cui
„ putavit facere quod fecit. „ Sed magis ad litteram, & ad mentem Christi eo loci, peccat in nos frater, quando contra nos peccat, & ita intellexit B. Petrus hæc Christi verba, ubi quæsivit: *Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Jubet autem Dominus corripere contra nos peccantem, non quia nobis injuriam fecit; sed quia lethale vulnus sibi inflixit; subdit enim Christus; *Si te audierit, lucratus erit fratrem tuum*. Quæ verba expendens sanctus Augustinus laudato sermone, ait: „ Quare illum
„ corripis; quia tu doles, quod peccaverit in te? ab-
„ sit: si amore tui id facis, nihil facis. Si amore il-
„ lius facis, optime facis. Denique in ipsis verbis at-
„ tende, cujus amore id facere debeas, utrum tui,
„ an illius? *Si te audierit*, inquit, *lucratus es fratrem*
„ *tuum*: Ergo propter illum fac, ut lucreris illum.
„ Sic faciendo lucraris, nisi fecisses, perierat. „ Quæ posteriora verba 1. supponunt grave peccatum in fratre, non enim periret propter peccatum leve, 2. lethale peccatum arguunt in eo, qui non corripit occasione opportuna. Unde sanctus Doctor concludit eum pejorem esse delinquente, qui negligit corrigere; „ il-
„ le, *inquit*, injuriam fecit, & injuriam faciendo,
„ gravi seipsum vulnere percussit. Tu vulnus fratris
„ tui contemnis? Tu videns eum perire, vel periisse,
„ & negligis? pejor es tacendo, quam ille conviciando.
„ do. Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus
„ magnam curam, non pro nobis; nam gloriosum est
„ injurias oblivisci, sed obliviscere injuriam tuam,
„ non vulnus fratris tui. *Similiter jam scripserat*, S.
„ *Basilius in reg. brev. ubi ad interrogat.* 47. num-
„ quid adversus peccantes dissimulatione uti conve-
„ niat; *sic respondet*, sane quod hoc fieri non debeat,
„ perspicuum est ex præceptis Domini, qui in veteri
„ qui-

„ quidem Testamento dixerit „ (sc. Levit. 19. juxta aliam versionem) *correptione corripies fratrem tuum, & non assumes propter illum peccatum. In Evangelio autem, si peccaverit in te frater, vade & corripe eum.* Mitto alios Patres, qui divinum præceptum in laudatis Christi verbis agnoscunt, ut S. Hilarium, S. Hieronymum in cap. 18. Matth. & sanctum Ambrosium in cap. 17. Lucæ.

Tertia pars, quæ est de præcepto Ecclesiastico, probatur ex laudato cap. *Facientis*, dist. 86. ex cap. *Qui potest* 23. qu. 3. ex cap. *Ecce*, q. 4. & ex cap. *Qui alios*, extra tit. *de hæretici*, in quo sic habetur: *Qui alios, cum potest, ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat.*

Confirmatur responsio nostra auctoritate Academiæ Parisiensis, ad quam cum delatæ fuissent anno 1665. seq. propositiones: „ *Prima*, ' Ille ordo procedendi Evan-
„ gelicus, neminem obligat ut præceptum, ut commu-
„ niter accipitur a Theologis pro lege obligante ad mor-
„ tale peccatum ejus transgressores: *Secunda*, Frustra
„ excipiuntur tot casus & conditiones ab illo præcepto
„ Evangelico (*correctionis fraternæ*) quia non datur tale
„ præceptum; cum secundum naturale præceptum cari-
„ tatis correctio fraterna debeat regulari, &c. Tertio
„ loco ostendetur (quod gravius est) præceptum illud
„ perniciosum fore, nedum utile; *de quibus propositio-*
„ *nibus hocce judicium tulit Sacra Facultas;* Doctrina
„ his propositionibus contenta, falsa est & temeraria,
„ sanctis Patribus contraria, & quatenus dicit fore
„ perniciosum præceptum, si quod foret in Evange-
„ lio Matthæi cap. 18. blasphema. „ Falsam dicit ejusmodi doctrinam, quia adversatur legi naturali: temerariam, quia pugnat contra communem Theologorum sententiam: blasphemam, quia male sentit de divino præcepto, illudque asserit fore perniciosum in hypothesi quod daretur, quamvis nihil societati humanæ sit magis salutare ac necessarium.

Enimvero correctio fraterna medetur præsentibus malis, & tuetur a futuris: *Ventus Aquilo*, inquit Sapiens, Prov. 25. v. 23. *dissipat pluvias, & facies*

tristis linguam detrahentem; Adde impudicam, blasphemam, & impiam. Ad quid enim tam obscena, tamque injusta proferuntur in familiaribus congressionibus, nisi in sociorum oblectationem? An quasi per risum stultus operabitur scelus, ut dicitur Prov. 10. peccata sua ut Sodoma prædicaturus est, si familiares amicos id ægre ferre, & inde erubescere advertat? Ergo correctio fraterna, sive fiat verbo, sive facie tristi, & aliis displicentiæ signis, dissipat linguam detrahentem & quævis alia mala, non secus ac ventus Aquilo dissipat pluvias.

Ergo tollere e societate humana correctionem fraternam, idem est ac si ligentur venti, quominus flent super terram; quemadmodum enim Deus ventos de thesauris suis produxit, qui tanquam scopæ mundant aerem putridis halitibus & fœtidis vaporibus, quos continuo terra expirat, quique brevi aerem corrumperent, & pestilentiam inducerent; ita per præceptum correctionis fraternæ prospexit integritati morum, qui maxime periclitantur in familiaribus colloquiis, ubi, laxatis quodammodo severioris disciplinæ habenis, e natura per concupiscentiam corrupta ebulliunt plura immunda & illicita, quæ sine correctione fraterna erumpunt in pravia scandala, mores corrumpunt, tranquilllitatem publicam perturbant & fulmina iræ Dei in provincias & regna integra provocant.

Ex iis efficaciter colligit S. Aug. lib. 1. de Civit. Dei c. 9. in vastationibus publicis, quibus Deus nonnunquam temporaliter ulciscitur incolarum flagitia, juste concludi cum auctoribus criminum etiam illos, qui licet tam nefanda detestentur, timore tamen mundano ea palam improbare, & fraterna caritate arguere prætermiserunt: „ Quis tandem, *inquit*, facile repe„ ritur, qui eosdem ipsos, propter quorum horren„ dam superbiam, luxuriam, & avaritiam, atque exe„ crabiles iniquitates & impietates, Deus sicut mi„ nando prædixit, conterit terras, sic habeat ut haben„ di sunt; sic cum eis vivat, ut cum talibus est viven„ dum? Plerumque enim ab eis docendis, admonendis, ali„ quando etiam objurgandis & corripiendis male dissimu„ latur; vel cum laboris piget, vel cum eorum os coram

„ vere-

„ verecundamur offendere, vel cum inimicitias devita-
„ mus, ne impediant & noceant in illis temporalibus
„ rebus, sive quas adipisci adhuc appetit nostra cupi-
„ ditas, sive quas amittere formidat infirmitas: ita ut,
„ quamvis bonis vita malorum displiceat, & ideo cum
„ eis non incidant in illam damnationem, quæ post
„ hanc vitam talibus præparatur, tamen quia propte-
„ rea peccatis eorum damnabilibus parcunt . . . jure cum
„ eis temporaliter flagellantur, quamvis in æternum
„ minime puniantur. *Et infra.* Quia in re non utique
„ parem, sed longe graviorem habent caussam, quibus
„ per Prophetam dicitur: *Ille quidem in suo peccato*
„ *morietur, sanguinem autem ejus de manu speculatoris*
„ *requiram.* Ad hoc enim speculatores, hoc est, po-
„ pulorum Præpositi, constituti sunt in Ecclesiis, ut non
„ parcant, objurgando peccata. Nec ideo tamen ab hu-
„ jusmodi culpa penitus alienus est, qui licet præpo-
„ situs non sit, in eis tamen, quibus vitæ hujus ne-
„ cessitate conjungitur, multa monenda vel arguenda
„ novit & negligit devitans eorum offensiones.

Non nego hypocritas & temerarios occasione hujusce præcepti nonnunquam pacem turbare; sed tolleturne de medio præceptum naturale & divinum, puta, *Dominum Deum tuum adorabis*; quia occasiones illius non solum Infideles, sed etiam vulgus Christianorum in absurdas ruit superstitiones? Nonne idem ipse Dominus, qui Matth. 7. v. 34. & 35. increpat hypocritas, præcepit Matth. 18. ut proximum corripiamus? *Vade*, inquit, *& corripe eum*.

Q. 2. *Si proximus nos non audierit, tenemurne peccatum illius manifestare alteri, qui possit illum emendare, aut saltem coercere?*

R. Tenemur. 1. Quia sic Christus præcipit laudato c 18. Matth. *Si autem*, inquit, *te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos . . . Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ*. 2. Quia Ecclesia Fideles censuris compellit patefacere occulta proximi crimina, quæ vergunt in damnum aliorum: atqui censura, utpote pœna peccati, ferri non potest, nisi in præcepti transgressores; Ergo. 3. Quia communis est SS. PP. ac Theologorum sententia, te-

neri

neri nos ad ejusmodi declarationem, quando necessaria est ut proximus vel emendetur, vel coerceatur. S. Aug. epist. 236. alias 74. ad Deuterium, non vult Subdiaconum ex hæresi Manichæorum redeuntem, ad pœnitentiam admitti, nisi prius manifestaverit, quos novit eadem impietate infectos: *petenti autem pænitentiæ locum tunc reddatur*, inquit, *si & alios, quos novit illic esse, manifestaverit vobis*. S. Th. 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2. docet præceptum revelandi crimen occultum alteri noxium, præponderare præcepto naturali servandi secretum, „ quandoque enim, *inquit*, sunt talia cum „ ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare „ tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitu„ dinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave da„ mnum alicujus personæ, vel si quid est aliud hujus„ modi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, „ vel denuntiando; & contra hoc debitum obligari non „ potest per secreti commissum. „ Excipit tamen secretum Confessionis Sacramentalis; quod nullo modo violari debet; „ Quia, *inquit*, hoc modo non scit ut „ homo, sed tanquam Dei Minister, & majus est vin„ culum Sacramenti quolibet hominis præcepto.

Q. 3. *Ordo correctionis fraternæ*, Matth. 18. *præscriptus, estne necessitate præcepti observandus?*

R. Observandus est, nonnullis tamen casibus exceptis, quia hæc Christi verba: „ Corripe eum inter te „ & ipsum solum .... si autem te non audierit, ad„ hibe tecum adhuc unum vel duos ... quod si non „ audierit eos, dic Ecclesiæ, vim habent præcepti jux„ ta constantem doctrinam SS. PP. & Theologorum: „ Corripe eum, *inquit*, *S. Aug. serm.* 82. *alias* 16. *de* „ *Verb. Dom. cap.* 14. inter te & ipsum solum inten„ dens correctioni, parcens pudori: forte enim præ „ verecundia incipit defendere peccatum suum, & quan„ do vis facere correctionem, facis pejorem. *Etc.* 7. „ quia secretum fuit, quando in te peccavit, secretum „ quære, cum corripis quod peccavit. Nam si solus „ nosti quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus „ arguere; non es correptor, sed proditor ... sic aga„ mus, & sic agendum est, non solum quando in nos

„ pec-

„ peccatur, sed quando peccatur ab aliquo ut ab al-„ tero nesciatur. In secreto debemus corrigere. « Eadem habet S. Hier. in laudata verba Matth. 18. Et S. Th. q. 33. art. 7. praeclare quaest. solvit his verbis: „ Medicus corporalis sanitatem aegroto confert, si potest, sine alicujus membri abscissione; si autem non „ potest, abscindit membrum minus necessarium, ut „ vita totius conservetur; ita etiam ille, qui studet „ emendationi fratris, debet, si potest, sic emendare „ fratrem, quantum ad conscientiam, ut fama ejus conservetur, quae quidem est utilis ipsi peccanti, non „ solum in temporalibus, in quibus quantum ad multa „ homo patitur detrimentum, amissa fama; sed etiam „ quantum ad spiritualia, quia prae timore infamiae „ multi a peccato retrahuntur. Unde quando se infamatos conspiciunt, irrefraenare peccant. Sed quia conscientia praeferenda est famae, voluit Dominus, ut „ saltem cum dispendio famae fratris conscientia per „ publicam denuntiationem a peccato liberetur (*quando, scilicet, nos audire noluit.*) Unde patet necessitate praecepti esse, quod secreta admonitio publicam denuntiationem praecedat.

Dixi: *Nonnullis tamen casibus exceptis*; praescriptus enim correctionis ordo non obligat quatuor in casibus.

Primus, quando crimen est publicum; ait quippe Apostolus, 1. Timoth. 5. *Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant*; in quem locum sic habet S. Aug. laudato serm. 82. cap. 7. „ Ipsa corripienda sunt coram omnibus, quae peccantur coram „ omnibus: ipsa corripienda sunt secretius, quae peccantur secretius. *Et rationem affert S. Th. q. 33. art.* „ 7. Quia non est tantum adhibendum remedium ei qui „ peccavit, ut rectior fiat, sed etiam aliis, in quorum „ notitiam devenit, ut non scandalizentur «. Ut autem crimen censeatur publicum, satis non est quod uni aut alteri sit notum; ita ut in Judicio probari possit, sed requiritur, ut, si non in omnium, saltem in plurium, v. g. septem, sive e communitate, sive e vicinia notitiam venerit. Quis vero nisi superior ejusmodi scandalo mederi potest? Ergo statim ei deferendum est.

Se-

Secundus: Cum crimen, etsi occultum, vergit in perniciem aliorum; quia, ut advertit S. Th. in quæst. disput. q. de corr. art. 2. ad 1. secreta admonitio est periculosa; timendum quippe est, ne admonitus, v. g. patriæ proditor, fur domesticus, Pastor occulte disseminans errores contra fidem, aut sollicitans mulieres ad turpia, secreta illa monitione cautius se gerat, & minus cogitet crimen emendare, quam occultare, eoque plus noceat, quo adhibita nova cautione, se securiorem existimabit. Quare in ejusmodi casibus magis consulendum est securitati publicæ, & saluti cujusque innocentis, quam famæ peccatoris. Unde S. Th. quodl. 1. q. 10. art. 1. *Oportet*, inquit, *ordinem fraternæ correctionis sumere secundum ordinem caritatis; ordo autem caritatis est, ut quis bono proximi præferre commune bonum; item ut velit bonum proximi & conscientiæ & famæ; & in his magis velit bonum conscientiæ, quam famæ, quando utrumque haberi non potest; hoc est vulnus quoddam inferat famæ, si necesse sit, ut sanet conscientiam.*

Tertius: Quando prævidetur non profutura secreta admonitio, ut peccantibus ex habitu & ex contemptu, magis quam ex infirmitate; ii quippe validiori remedio indigent, nimirum Superioris correptione, qui monitionibus & exhortationibus minas, aut etiam pœnas, si necesse sit, adjungere potest: nec in eo peccabitur contra præceptum, *corripe inter te & ipsum solum*: tum quia ex dicendis omittenda est correctio, ac proinde monitio, quando prævidetur inutilis: tum quia ex S. Th. cit. art. ad 10. *Dominus non loquitur de culpa futura cavenda, sed de culpa præterita jam commissa.*

Quartus casus: Quando cum majori delinquentis utilitate, & sine dispendio ejus famæ, Superior tanquam pater immediate monetur. Ita S. Aug. in Regula ad Sorores: „Si, *inquit*, soror tua vulnus habe„ ret in corpore, quod vellet occultari, dum timet „ secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & miseri„ corditer indicaretur? Quanto ergo potius eam de„ bes manifestare, ne perniciosius putrescat in corde?

Sed

„ Sed antequam aliis demonstretur, per quas convincendæ est, si negaverit, Præposito debet ostendi. *Quæ posteriora verba expendens S. Th. q. 33. art. 8. ad 3. sic habet*: Aug. intelligit, quod prius dicatur Prælato, quam testibus, secundum quod Prælatus est singularis persona, quæ magis potest prodesse, quam alii, *Et quodl. 11. q. 10. art. 11.* Si ego scio, *inquit*, quod frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denuntiare Prælato: si autem videtur quod hoc melius fiat per Prælatum, & Prælatus sit nihilominus pius & discretus & spiritualis, non habens rancorem seu odium adversus illum subditum: tunc licite potest hoc denuntiari ipsi, & tum non dicis Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prælato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi, & emendam. Sed quia propter diversas conditiones Prælatorum & subditorum, non potest in hoc dari generale judicium, quia aliquando vel Prælatus movetur ad odium adversus subditum, vel subditus non bene ferret verba Prælati: ideo tenendum est hoc pro regula, quod in omnibus istis semper servanda est caritas, & quod melius & magis expedire videtur.

Q. 4. *Quandonam obligat præceptum correctionis fraternæ?*

Ut propositæ quæstioni fiat satis, meminisse oportet in quolibet præcepto affirmativo, quo præcipitur actus virtutis, semper intelligi præceptum negativum, prohibens peccatum oppositum; præceptum v. g. dilectionis inimicorum, aut correctionis fraternæ, quod affirmativum est, includit præceptum negativum, prohibens odium inimicorum, aut approbationem fratris coram nobis delinquentis. His præsuppositis,

R. 1. Præceptum correctionis fraternæ negative sumptum, obligat semper & pro semper, quia nunquam licet male agere: atqui approbare sive interius, sive exterius proximum delinquentem, laudando v. g. ejus libidines, impietates, de inimicis ultiones, &c. est malum per se: Ergo nequidem signis exterioribus licet approbare, quæ coram nobis fiunt, aut dicuntur mala; ac proinde quamvis non semper adsit opportunitas positive corripiendi fratrem, nec præceptum affirmativum obli-

obliget in cujuslibet circumstantiis, ut dicetur responsione sequenti; tamen est semper præcepti necessitas non blandiendi, aut applaudendi ejus peccatis: quod in primis notandum est.

R. 2. Præceptum affirmativum correctionis fraternæ non obligat, nisi quatuor concurrentibus circumstantiis. Prima, quando constat de peccato proximi, præsertim mortali; scriptum quippe est Eccli. 20. *Priusquam interroges, non vituperes quemquam*. Et Matth. c. 7. *nolite judicare*, scil. temere. Et certe proximus injuriæ duceret, quod crimen ei imponeretur, cujus conscius non est, & ejusmodi correctio esset contra caritatem; quæ non *cogitat malum*, 1. Cor. 13. Si tamen essent conjecturæ admodum probabiles cum aliqua infamia, proximus non deberet quidem corrigi & absolute condemnari, sed moneri, ut caussas, si quas dedisset suspicionis, amoveret. Sed ista magis Superiores spectant, quam æqualis, nisi familiares sint, vel proximus sit in proximo ruinæ, puta mortis periculo constitutus, nec adsit Pastor, qui illum commoneat. Secunda, quando spes, aliqua, saltem dubia affulget correptionis profuturæ, finis quippe correctionis fraternæ est emendatio proximi, quemadmodum sanitas medicinæ: ac proinde sicut remedia, quæ prævidentur fore inutilia, non sunt corpori adhibenda, maxime cum periculo ne noceant; ita nec correctio fraterna, ubi nulla est spes nequidem dubia emendationis; tunc enim fere semper periculum subest, ne proximus deterior fiat. Atque in eo differt correctio fraterna a judiciali; quod ista, cum spectet bonum commune, & scandalum removendum, adhiberi debet, etiamsi reus prævideatur deterior futurus. Tertia, quando nullus adest magis idoneus, v. g. Superior, qui possit & velit corrigere. Dico, *& velit*; si enim noluerit, perinde est ac si nullus adesset; ideoque sicut in casu necessitatis eroganda est eleemosyna, etiamsi adsint ditiores, qui erogare nolunt; ita & correctio ab inferiori facienda, si Superior eam negligat, forte ex inadvertentia; sed in eo casu inferior prudenter ac modeste agere debet, nempe rogando potius quam pronunciando, num quæ dicuntur, aut fiunt, sint licita. Quarta,

ta, quando non speratur tempus correctionis opportunius; si enim commodius & utilius proximo foret eam differre; differenda est; cum ejusmodi dilatio non sit occasio cupiditatis, sed consilium caritatis, ut loquitur S. Aug. lib. 1. de Civ. Dei cap. 9.

Dixi correctionem tum faciendam, cum constat de peccato proximi, præsertim mortali; quia nisi venialia in grave damnum vergant, v. g. ad subvertendam Monasterii disciplinam, satius est ut plurimum dissimulare, quam arguere; tum quia intolerandus esset in societate civili, qui minima quæque reprehenderet; tum quia ejusmodi correptio sæpe iram & odium potius provocat, quam emendationem, nisi fiat vel a familiari amico, vel ab eo, qui bene novit indolem & animum proximi ad omne genus virtutis propensum.

Q. 5. *Quid agendum, quando æque dubitatur an correctio profutura sit, an nocitura?*

R. Fraterna ordinarie est omittenda, non vero judicialis; quia fraterna correctio, utpote actus caritatis, tendit in bonum proximi delinquentis: atqui nullum apparet bonum, quando æque timetur malum, ac speratur bonum: Ergo in illa hypothesi non est locus correctioni fraternæ. At correptio judicialis spectat bonum commune; propter quod negligendum est, si necesse sit, bonum privatum; Medicus enim, ut supra dicebat S. Thomas, membrum amputat, cum non potest aliter consulere saluti totius corporis.

Dixi: *Ordinarie*; Quia si quis in familiari congressu nonnulla proferret contra fidem, aut bonos mores, unde astantes inficerentur, corripiendus esset quamvis deterior futurus, modo spes foret correctionem aliis profuturam. Ergo non tenemur corrigere homines ob quodvis peccatum etiam mortale, quorum ingenium nobis est ignotum, ne scilicet pejores fiant potius, quam corrigantur.

Q. 6. *Quinam obligantur præcepto correctionis fraternæ?*

R. Omnes sive Sacerdotes, sive laici, sive justi, sive peccatores, sive æquales, sive inferiores, sed maxime Superiores. 1. Quia Christus Matth. 18. neminem excipit,

cipit, dum ait: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe*. 2. Quia sic docent sancti Patres, ut sanctus Augustinus lib. 1. de Civit. Dei c. 9. „ Nec tamen, *inquit*, ab ejusmodi culpa corripiendi alienus „ est, qui licet Præpositus non sit, in eis tamen, quibus necessitate conjungitur, multa monenda, vel arguenda novit, & negligit. „ Illud ipsum fuse probat S. Thomas q. 33. art. 3. 4. & 5. 3. Quia præceptum caritatis omnes, & singulos obligat: Ergo sicut singuli tenentur eleemosynam erogare proximo indigenti, ita & correptionem. Cum autem ordo caritatis postulet, ut nobis conjunctiores præferamus, ut parentes, Superiores, iis maxime debitum correctionis fraternæ impendere debemus, sed seorsim & magis obsecrando, quam arguendo, juxta illud 1. Timoth. 5. *seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem*. Excipit tamen S. Thomas art. 4. nisi immineat periculum fidei; tunc enim publice arguendus est Superior exemplo S. Pauli, qui in faciem restitit S. Petro Gal. 2. ob idque laudatur a S. Augustino epist. 82. alias 19. „ Ipse vero Petrus, „ *inquit*, quod a Paulo fiebat utiliter libertate caritatis, sanctæ ac benignæ pietatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum posteris præbuit, quo non „ dedignarentur, sicubi forte recti tramitem reliquissent, etiam a posterioribus corrigi, quam Paulus; „ quo confidenter auderent etiam minores majoribus pro „ defendenda Evangelica veritate, salva fraterna caritate, resistere. Nam cum satius sit, a tenendo itinere „ in nullo quam in aliquo declinare, multo est tamen „ mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quam audacter corrigere deviantem.

Præceptum tamen correctionis fraternæ ad plura obligat Superiores, quam privatos. Namque 1. Superiores ex officio in se suscipiunt curam subditorum, ideoque debent invigilare, num quis eorum recto itinere declinet, aut in eo negligentius incedat, explorare num dederit locum suspicionibus malis, quæ de eo sparguntur, quæ privatis non competunt, ut advertit Sanctus Augustinus cit. serm. 82. alias 16. de verbis Domini c. 1. ubi sic habet: „ Admonuit nos Dominus noster

„ non

„ non negligere invicem peccata nostra; non quærendo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas.„ 2. Superiores, non vero privati, tenentur corripere, etsi nulla sit spes emendationis, ut peccans saltem timore pœnæ coerceatur.

Dices: peccator non debet alios corrigere: Ergo non omnes obligantur præcepto correctionis fraternæ.

Probatur ant. 1. ex Scriptura, Matth. 7. *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui*. Rom. 2. *in quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis quæ judicas*. 2. ex S. Patribus, S. Aug. lib. 2. de ser. Domini in monte c. 19.; „ accusare vitia, *inquit*, est officium bonorum virorum & benevolorum, quod cum „ mali faciunt, alienas partes agunt. „ Et S. Isidorus laudatus a S. Thoma q. 33. art. 5., „ non debet vitia „ aliorum corrigere, qui est vitiis subjectus.

Nego ant. Absit enim ut dicatur peccator immunis a lege naturali & divina: atqui præceptum caritatis, cujus præcipui actus sunt eleemosyna & correctio fraterna, numeratur inter primaria legis naturalis divinæ præcepta: Ergo.

Ad confirmationem respondeo, hæc & similia intelligenda esse de peccatore, qui propria peccata, quamvis aliis manifesta, dissimulans, aliena corrigere præsumit, quasi ipse sit justus, & aliis sese præfert; quod cum fieri nequeat sine audientium offensa & scandalo, verbumque veritatis contemptui exponat, merito ille dicitur: *quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Psal. 40. Urgente ergo præcepto correctionis fraternæ, tenetur peccator a se removere quæ illam impediunt, nempe, quæ viderentur sapere superbiam & ostentationem, prius seipsum arguendo, & pœnitentiam signa præferendo; & ita proximum utiliter non solum verbo, sed etiam exemplo ad resipiscendum commovebit. Unde S. Aug. post laudata in objectione verba, subdit: „ Si autem cogitan„ tes nosmeptisos invenimus in eo esse vitio, in quo „ est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehenda„ mus, neque objurgemus, sed tamen congemiscamus; &

„ non

„ non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter „ conandum invitemus. *Et S. Thomas cit. art.* 5. *si* „ peccator cum humilitate corripiat delinquentem, „ non peccat, nec sibi novam condemnationem acqui„ rit.

Q. 7. *Quale est peccatum omittere correctionem fraternam urgente præcepto?*

R. Est ex suo genere mortale. Ita S. Thomas q. 33. art. 2. ad tertium, „ Prætermittitur, *inquit*, fraterna „ correctio cum peccato mortali, quando formidatur „ judicium vulgi, & carnis excruciatio vel peremptio, „ dum tamen hæc ita dominentur in animo, quod fra„ ternæ caritati proponantur: & hoc videtur continge„ re, quando aliquis præsumit de aliquo delinquente „ probabiliter, quod posset eum a peccato contrahere, „ & tamen propter timorem vel cupiditatem prætermit„ tit. „ Et ratio est, quia ex dictis tractatu de Peccatis, gravitas peccati ex duplici capite colligitur, 1. ex pœnæ magnitudine per legem definita contra trangressores, & ex gravitate materiæ, circa quam lex versatur: atqui pœna gravis decernitur contra eos, qui omittunt correctionem fraternam; *digni sunt morte*, ait Apostolus Rom. 1. qui consentiunt facientibus, hoc est, ut supra exposuimus, qui silent, cum arguere possint, materia quoque est gravis, scilicet spiritualis ruina proximi impedienda: Ergo.

Dixi, *ex suo genere*, ut innuerem peccatum illud esse nonnunquam veniale, ut agnoscit S. Aug. his verbis supra laudatis ex c. 9. lib. 1. de Civit. Dei; *quia propterea peccatis eorum damnabilibus parcunt* (scilicet ne temporaliter noceant.) *jure cum eis temporaliter flagellantur, quamvis in æternum non puniantur.*

Q. 8. *Quandonam omissio correctionis fraternæ censenda est venialis?*

R. 1. Cum agitur de corrigendo peccato veniali, quod non vergit in grave detrimentum alterius, quia ejusmodi materia est levis, 2. quando ex inadvertentia minime crassa omittitur correctio etiam gravioris peccati. 3. ex Sancto Thoma cit. art. 2. ad tertium, „ quando „ timor & cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corrigen-

„ rigenda delicta fratris. Non tamen ita; quod si ei „ constaret, quod fratrem posset a peccato retrahere, „ propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit caritatem fraternam. Et „ hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes. „ In quibus verbis Angelicus Doctor supponit hominem, qui intus in corde servat caritatis ordinem, juxta quem bonum spirituale proximi in casu necessitatis præferendum est commodo nostro temporali; sed quod a pudore correptus, & timore amittendi boni temporalis præoccupatus, non invenit quomodo prudenter moneat delinquentem, desunt verba & modus, sine quibus salutare remedium rejiceretur; nisi enim correctio fraterna sit sale prudentiæ condita, sæpe noxia est, nedum utilis. Ideo autem S. Thomas in proposito casu agnoscit peccatum saltem veniale; quia timor ille mentem incertam tenens est quodammodo voluntarius in caussa, scilicet in cupiditate; si enim esset plane involuntarius, oriretur que ex naturali infirmitate, excusaret a peccato, ut in scrupulosis, qui cum prudentia ad corripiendum necessaria careant, vix alios utiliter reprehendunt.

CAPUT IV.

De peccatis Caritati oppositis.

OMnia peccata dici possunt caritati opposita, saltem indirecte: mortalia quidem, quia excludunt caritatis & habitum & actum: venialia etiam, quia etsi non destruant caritatis habitum nisi dispositive, ejus tamen actum excludunt. Præterea caritas, ex qua omne bonum, & cupiditas radix omnium malorum, non minus inter se pugnant, quam calor & frigus: major caritas, inquit S. Augustinus, minor cupiditas; & perfecta caritas ut in patria nulla cupiditas, ac proinde nullum peccatum. Contra vero ubi major est cupiditas; minor est caritas, & ubi dominatur cupiditas, ut in peccatoribus, nulla est caritas.

Sed

Sed sunt quædam peccata, quæ directe opponuntur caritati, formaliterque pugnant contra ejus actus scilicet amorem Dei & proximi, gaudium, pacem, & beneficentiam, seu correctionem fraternam. Contra amorem pugnant odium Dei & proximi: contra gaudium de bono Dei, tristitia, quam S. Thomas, post S. Gregorium & alios Scriptores Ecclesiasticos, vocat acediam: contra gaudium de bono proximi, invidia. Contra pacem discordia, contentio, schisma, bellum injustum, rixa, seditio. Contra correctionem fraternam scandalum, & ita decem peccata numerantur caritati opposita, de quibus S. Thomas a q. 34. ad q. 43. inclusive. Paucis perstringemus quæ spectant novem prima, & paullo diutius immorabimur circa scandalum ultimo loco recensitum.

§. I.

De novem primis peccatis Caritatis oppositis.

Nihil est quod addamus iis, quæ dicta sunt de odio, ubi de actibus internis caritatis. De acedia & invidia plura, & quidem in praxi maxime necessaria hic dicenda essent, nisi Tractatus noster jam prolixior in immensum excurreret. Quare Lectorem remittimus ad praxim pœnitentiariam a nobis Gallice editam, ubi fuse expendimus quæ spectant illa duo vitia capitalia, scilicet eorum malitiam, caussas, effectus longe perniciosissimos, proponimusque remedia, quibus curari possint. His igitur prætermissis, pergimus ad dubia quædam solvenda circa septem alia peccata caritati opposita.

Q. 1. *Quid est discordia?*

R. Est contrarietas voluntatum, opponitur enim concordiæ, quæ est unio cordium, ut nomen sonat. Unionem autem illam efficit caritas, inquit S. Thomas q. 37. art. 1. „in quantum scilicet multorum corda conjungit „in unum, quod est principaliter quidem bonum divi„num, secundario autem bonum proximi... unde per „se discordat aliquis a proximo, quando scienter & ex „intentione dissentit a bono divino, & a proximi bo-

„no,

„ no, in quo debet consentire (*nimirum quando recta „ agnoscitur proximi voluntas & conformis divinæ, quæ „ est omnium voluntatum regula*) & hoc est peccatum „ mortale ex suo genere propter contrarietatem ad ca- „ ritatem, licet primi motus hujus discordiæ propter „ imperfectionem actus, sint peccata venialia. „ Unde Apostolus Gal. 5. dissensiones seu discordias numerat inter opera carnis, de quibus ait, *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*.

Dixi, discordiam esse contrarietatem voluntatum; quia, ut docet S. Th. ex Philosopho q. 29. ar. 3. ad tertium, „ ad amicitiam (*seu caritatis concordiam*) non „ pertinet concordia in opinionibus, sed concordia in „ rebus conferentibus ad vitam, & præcipue in ma- „ gnis; quia dissentire in parvis, quasi videtur non „ esse dissensus: Et propter hoc nihil prohibet aliquos „ caritatem habentes in opinionibus dissentire ... si- „ militer etiam existente concordia in principalibus „ bonis (*quæ sunt de necessitate salutis*) dissensio in ali- „ quibus parvis, non est contra caritatem, procedit „ enim talis dissensio ex diversitate opinionum, dum „ unus æstimat hoc, de quo dissensio, pertinere ad „ illud bonum in quo conveniunt, „ (puta ad gloriam Dei, utilitatem proximi, quam uterque intendit) *alius æstimat non pertinere*. Unde concludit S. Doctor cit. ar. 1. q. 37. ejusmodi dissensionem non est peccatum, nisi quando quis opinionem suam inordinate & cum pertinacia propugnat; tum enim contrarietati opinionum adjungitur contrarietas voluntatum, quam dicit esse filiam superbiæ & inanis gloriæ. Et in responsione ad tertium, scribit discordiam quæ intercessit S. Paulum inter & S. Barnabam, Act. 15. fuisse absque peccato; quia uterque intendebat bonum: sed absque pertinacia, & contentione, *uni videbatur hoc esse bonum, aliud, quod ad defectum humanum pertinebat*.

Q. 2. *In quo differt discordia a contentione?*

R. In eo quod discordia præcise dicat contrarietatem voluntatum; contentio vero contrarietatem verborum & sermonis cum inordinata acrimonia, & modo indebito, puta clamoribus & dictis mordacibus:

contentio, inquit Glossa in cap. 1. Rom. v. 29. *est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris*.

Q. 3. *Illa verborum contentio estne peccatum?*

R. Distinguit S. Th. q. 38. art. 1. „ Si contentio, „ *inquit*, dicatur impugnatio falsitatis cum debito modo „ acrimoniæ, sic contentio est laudabilis: si autem accipiatur secundum quod importat impugnationem veritatis, & inordinatum modum, sic est peccatum „ mortale: si autem accipiatur contentio secundum quod „ importat impugnationem falsitatis cum inordinato „ modo, sic potest esse peccatum veniale, nisi forte „ tanta inordinatio fiat in contendendo, quod ex hoc „ generetur scandalum aliorum. Unde & Apostolus, „ cum dixisset „ 2. Timot. 2. noli contendere verbis, *subdit*: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium: subvertuntur autem, & scandalum patiuntur audientes, quoties ejusmodi contentiones eos provocant ad odium & convicia contra inordinate contendentes.

Ergo in omni controversia, in primis vitanda est contentio, utpote caritati & paci opposita, inter opera carnis, quæ excludunt a regno Dei, ab Apostolo reposita, Gal. 5. & uti immunda iræ ac superbiæ soboles; *honor est homini, qui separat se a contentionibus*, inquit Sapiens Prov. 20. v. 3. *omnes autem stulti miscentur contumeliis*, quæ vix absunt ab indecoris illis contentionibus. Si autem ejusmodi excessus cavendi sunt etiam ubi agitur de tuenda manifesta veritate aut justitia; quanto magis quando unusquisque pugnat pro sua opinione aut jure duntaxat præsumpto. Nihilominus non solum homunciones ac mulierculæ, sed & viri alioquin spectabiles, sæpe etiam Theologi & Sacerdotes se propterea alicujus culpæ conscios non advertunt, etsi data occasione, in eosdem excessus semper prolabantur, adeo prævalent in Christianorum cordibus superbia & cupiditas.

Q. 4. *Quid est Schisma?*

R. Respondet S. Th. q. 39. art. 1. est *separatio* ab unitate Ecclesiæ, cujus partes tamquam membra unius & ejusdem corporis caritas veluti spirituale vinculum copulat ac constringit. Læditur quidem illa unitas per quamlibet inobedientiam, qua quis præcepta

Præ-

Prælati sui contemnit; sed absolute non solvitur, nisi inobedientiæ addatur rebellio & contumacia, qua inobediens non vult subesse vel Concilio Generali, vel Summo Pontifici, vel suo Episcopo. Unde non omnis inobediens est schismaticus.

Q. 5. *Omne bellum estne peccatum caritati oppositum?*

R. Minime, quia ut argumentatur S. Augustinus epist. 138. alias 5. „ Si Christiana disciplina omnia „ bella culparet, hoc potius militibus consilium salu-„ tis petentibus in Evangelio diceretur, ut abjicerent „ arma, seque omnino militiæ subtraherent: Dictum „ est autem eis, „ neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum, Luc. 3. Enimvero si licet privato cuique jus suum tueri, bona sua a raptoribus in judicio repetere cum eorum capitis periculo, quidni & Principi? Non enim sine caussa gladium portat, Rom. 13.

Q. 6. *Quæ requiruntur ut bellum sit licitum?*

R. Tria, ex S. Thoma qu. 40. art. 1.

Primum est potestas, quæ residet in Principe, cui cura Reipublicæ commissa est, & eo titulo eam tamquam Dei Minister tueri debet contra infestantes hostes; *Ordo naturalis*, inquit S. Augusit. lib. 22. contra Faustum c. 75. „ mortalium paci accommodatus hoc „ poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque conci-„ lium penes Principem sit; exequendi autem jussa „ bellica ministerium milites debeant paci salutique „ communi. „ Hinc duellum non solum jure canonico & civili, sed etiam naturali prohibetur; non quia præcise eligitur appetitu vindictæ; sed quia privati non habent dominium propriæ vitæ, ut eam exponant tam evidenti mortis periculo, nisi in necessitate boni communis, quod est præferendum bono privato.

Secundum est caussa justa; si enim litibus alios premere non licet absque necessitate, multo minus & urbes & provincias devastare cum plurimi sanguinis effusione. *Justa autem bella*, inquit S. August. lib. qu. super Josue qu. 10. „ definiri solent, quæ ulciscuntur „ injurias, si quæ gens, vel civitas, quæ bello pe-„ tenda est, vel vindicare neglexeri, quod a suis im-

„ probe factum est, vel reddere, quod per injurias abla„ tum est. „ Sed ista ponderare eorum est, quos Princeps adhibet in concilium, non vero subditorum.

Tertium est recta intentio, *qua scilicet*, inquit S. Th. cit. art. 1. „ intenditur, vel ut bonum promo„ veatur, vel ut malum vitetur ... Potest autem con„ tingere ut sit legitima auctoritas indicentis bellum, & „ caussa justa; nihilominus propter pravam intentionem „ bellum reddatur illicitum; dicit enim August. lib. 22. „ contra Faustum c. 74. nocendi cupiditas, ulciscendi „ crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, „ feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua si„ milia, hæc sunt, quæ in belli jure culpantur.

Christianus igitur, jubente Principe, & deposito dubio num belli caussa sit justa, necne; arma sumat, sed eo animo, quo Chirurgus ad nutum Medici ferrum & ignem adhibet, nimirum ad sananda Reipublicæ vulnera, & stabiliendam publicam pacem, quæ est regni salus. Quid enim tam alienum a Christianis moribus, aut tam inhumanum & crudele, quam contra hostes insurgere, veluti si avis rapax, aut canis venaticus ruat ad prædam, devictum adversarium, qui secundum militiæ leges servandus esset captivus, interficere eum spoliandi caussa, quomodo venator captam feram occidit, ut pellem detrahat? Hæc & similia Confessarius inquiret non solum a gregariis militibus, sed & a militiæ Præfectis, quibus ut ipsimet palam testantur, pax & tranquillitas publica oneri est, & bellum in votis, utpote occasio, vel captandæ gloriæ, vel rei familiaris amplificandæ, eo sane pejores Judice & Medico, qui exoptarent, ille dissidia in civitate ad multiplicandas lites, ille ægritudines ad colligendas opes ex alienis malis; quo urbium subversiones, & innumeræ interneciones sunt quid longe gravius ruina unius aut alterius familiæ.

7. *Quid rixæ & seditionis nomine intelligitur, & quomodo ambo illa peccata differunt a prioribus?*

R. 1. Rixa est bellum privatum, in quo discordes se invicem percutiunt, ex Glossa in c. 5. ad Gal. v. 20. Igitur ex discordia seu oppositione voluntatum na-

scitur

scitur contentio, quæ est pugna verborum; ex contentione rixa, quæ est pugna manum & verberum. In aggressore est peccatum ex genere suo mortale: in repugnante licita est, si servet moderamen inculpatæ tutelæ, illicita vero & peccatum si non servet, vel veniale, vel lethale, secundum iræ, odii, & appetitus vindictæ excessum. Ita S. Thomas q. 41. art. 1.

R. 2. Seditio ex Glossa in secundam Cor. c. 12. v. 20. laudata a S. Thoma q. 42. art. 1. est tumultus ad pugnam, cum scil. cives tumultuantur, pacem civitatis turbant, & arma sumunt ad pugnandum, non contra extraneos hostes, sed contra se invicem. Unde patet seditionem esse grave peccatum caritati oppositum.

§. II.

De Scandalo.

Q. 1. QUid *significat nomen scandali?*

R. Offendiculum, seu pedis offensionem; ut lapsis in via, ad quem viator incaute offendens labitur. Translatum autem ad mores illud nomen Græcum, significat quidquid nobis ad beatitudinem tendentibus est caussa ruinæ spiritualis, quo sensu Christus dicitur 1. Petri cap. 2. lapis offensionis & petra scandali, nempe incredulis & carnalibus.

Q. 2. *Quomodo definitur Scandalum?*

R. Definitur a S. Thoma qu. 37. art. 1. & aliis communiter Theologis; ex S. Hieronymo in cap. 15. Matth. dictum vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ.

Dicitur 1. *dictum vel factum*, quia sola voluntas nisi exterius se prodat dictis vel factis, non potest esse aliis offensio. Nomine autem dicti & facti intelligitur etiam externa omissio; qui enim omittit loqui vel agere cum deberet, v. g. subditum blasphemantem corrigere, Sacrum audire die festo aliis est scandalo & offensioni.

Dicitur 2. *minus rectum*, sive illud sit per se malum, sive habeat duntaxat speciem mali, species enim mali æque inducit ad peccandum ac malum ipsum: immo si malum haberet speciem boni, non moveret alios ad

peccatum, v. g. fornicarius, qui domum mulieris frequenter ingreditur sub specie negotii necessarii, neminem scandalizat; contra vero Clericus, qui apud se puellam retinet, quamvis castimoniam illibate servet, nihilominus aliis est malo exemplo & offendiculo; quia factum habet speciem mali.

Dicitur 3. *præbens alteri occasionem ruinæ*: quia necesse non est ad rationem scandali, ut ruina actu sequatur, sed satis est ut ruinæ detur occasio.

Q. 3. *Quotuplex est scandalum*?

R. Duplex, alterum datum sive actum, cujus mox definitionem attulimus: alterum acceptum seu passivum, quod est effectus scandali activi seu peccatum, cujus caussa fuit scandalum datum.

Q. 4. *Quotuplex est scandalum datum*?

R. Duplex, scil. directum, & indirectum. Directum, cum quis dictis vel factis proximum in ruinam impellere intendit, puta in fornicationem. Indirectum, cum quis non intendens ruinam proximi nonnulla dicit aut facit in proprium commodum, aut animi oblectamentum, quæ tamen sunt alteri occasio peccati.

Q. 5. *Quotuplex est scandalum passivum seu acceptum*?

R. Duplex; alterum dicitur pusillorum, quod ex proximi ignorantia, aut infirmitate oritur: alterum Pharisæorum, quod nascitur ex malitia accipientis. Ideo autem dicitur Pharisæorum, quia insignis fuit eorum malitia, qua ex dictis & factis Christi Domini peccandi occasionem sumpserunt.

Dices; hæc divisio non est adæquata. Triplex enim est hominum status: alii peccant ex affectu, qui oderunt veritatem, nec volunt intelligere, ut bene agant: alii sunt infirmi & pusilli, qui facile seduci possunt, & ad malum, quod oderunt, impelli: aliis sunt fortes, & in virtute firmati, ideoque ab ea difficilius dimoventur: Ergo sicut aliud est scandalum Pharisæorum, qui sunt primi status; aliud pusillorum, qui sunt secundi status: ita illud admitti debet perfectorum, qui sunt in tertio statu, ac proinde triplex est scandalum passivum.

Negat S. Thomas q. 43. art. 5. & 6. admittendum esse tertium illud genus scandali, dicitur enim Psal. 118.

pax

pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Et Prov. 1. v. 17. *frustra jacitur rete ante oculos pennatorum*; quod parabolice scriptum communiter intelligunt Interpretes de viris perfectis, qui scandalorum retia facile declinant, & e peccandi periculo prompte ad cælestia avolant spiritualibus alis; nempe amore Dei, & timore. Immo ex conspectu prævaricantium amplius accenditur eorum caritas; agens quippe vires exerit ad præsentiam adversarii. ignis v. g. frigore impugnatus ardentior evadit, *vidi prævaricantes & tabescebam*, inquit Psalmista Ps. 118.

Quod si perfecti scandalum non accipiunt, multo minus aliis præbent, quia plus repugnat perfectioni, inquit Angelicus Doctor, scandalum activum, quam scandalum passivum: „ ad perfectos enim pertinet ea „ quæ agunt, secundum regulam rationis ordinare... „ & præcipue hanc cautelam adhibent in his, in qui- „ bus non solum ipsi offenderent, sed etiam aliis of- „ fensionem pararent.

Ergo ex intoleranda ignorantia, sive affectata, sive crassa, nonnulli scandalum pusillorum contemnendum ducunt, vel enim nullum scandalum est cavendum, vel scandalum pusillorum cavere necesse est. Primum dici nequit, cum manifeste repugnet Scripturæ sacræ, rectæ rationi, & omnium hominum sensui, ut mox demonstrabitur: ergo secundum dicatur oportet, nempe sollicite cavendum, ne unum ex pusillis contemnamus scandalizemusque; nam scandali Pharisæorum nullam habendam esse rationem docuit Magister & Dominus noster, Matth. 15. v. 12. ubi referentibus Discipulis, quod Pharisæi verbis ejus fuissent scandalizati, respondit, *Sinite illos, cæci sunt*, id est, ne curetis illorum scandalum; est enim ex cordis malitia eos excæcante, & *utilius nasci permittitur scandalum, quam quod veritas relinquatur*, inquit S. Gregorius hom. 7. in Ezech. Potest quidem veritas, quam infirmi necdum ferre possint, ad tempus opportunius abscondi, sicut & correctio fraterna differri; sed longe absurdissimum foret, si Justi, quos Deus posuit tanquam luminaria in medio nationis pravæ,

ut loquitur Apostolus, bonis operibus lucere caverent, eo praetextu quod veritas improbis odium pariat, & virtus sit illis lapis offensioni & petra scandali. Igitur contemnendum est scandalum Pharisaeorum, vix etiam, timendum est scandalum perfectorum, cum scandalizari non soleant, certique simus quod si dictum & factum minus rectum nobis excidat, illi nos correpturi sint in misericordia, nedum scandalum accepturi, proindeque nullum scandalum habemus cavendum, nisi pusillorum.

Q. 7. *Quomodo accipi debet, quod scribit S. Thomas loco citato, perfectos nec dare, nec accipere scandalum, cum possint a perfectione sua excidere, juxta illud Apostoli* 1. Cor. 10. qui se existimat stare, videat ne cadat?

R. Illud accipiendum eo sensu, quo dixit Christus Matth. 7. *non potest arbor bona malos fructus facere*. Et Beatus Joannes 1. ep. c. 3. „ omnis qui natus est ex „ Deo, peccatum non facit . . . & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est, nempe, ut alias diximus, quamdiu manet arbor bona, & quamdiu semen gratiae Dei, qua renatus est, conservat, ejusque ductum sequitur, caritas enim non agit perperam. Sed perfecti, utpote in caritate fundati & radicati, ac pro consuetudine exercitatos habentes sensus ad discretionem boni & mali, non facile moventur pravis aliorum exemplis, ut fiant arbor mala, ac proinde non videtur pro iis timendum.

At, inquies, non est non homo super terram quantumcumque perfectus, qui non peccet, „ necesse est, „ *inquit S. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos*, nos „ subjacere peccato, non naturae & conditionis (ut tu „ calumniaris) vitio, sed fragilitate & communicatio„ne voluntatis humanae, quae per momenta varia„tur, quia Deus solus est immutabilis; „ Ergo per„fecti scandalum dare & accipere possunt.

Respondet S. Th. 1. de scandalo passivo cit. art. 5. ad tertium, viros perfectos interdum quidem labi in peccata venialia, sed potius ex infirmitate, & ex illiciente concupiscentia, quae in eis remanent, quam ex aliorum dictis vel factis minus rectis: „ sed, *inquit*

„ po-

„ potest esse in eis quædam appropinquatio ad scan-„ dalum, secundum illud Ps. 72. „ Mei pene moti sunt pedes.

Resp. 2. Quoad scandalum activum art. 6. ad 3. *Peccata venialia perfectorum præcipue consistunt in subditis motibus, qui cum sint occulti, scandalizare non possunt. Si qua vero etiam in exterioribus dictis & factis venialia peccata committant, tam levia sunt, ut de se scandalizandi virtutem non habeant.* Quod si nonnulli peccant occasione ejusmodi leviorum defectuum, S. D. in responsione ad primum & secundum, docet non viros perfectos occasionem peccandi præbere, sed ipsosmet peccantes accipere ad excusanda sua peccata exemplo perfectiorum: *Non tamen*, inquit, *factum Petri* (de quo Gal. 2.) *erat tam grave peccatum, quod merito possent alii scandalizari. Unde patiebantur scandalum passivum: non autem erat in Petro scandalum activum.*

Ergo amici hujus sæculi desinant nobis obtrudere quædam dicta vel facta, quibus viri doctrina & pietate illustres, eorum vanitati & cupiditati favisse existimant. Aut enim falsa sunt, quæ de ipsis narrantur: aut si vera, non eo, quo referuntur modo, dixerunt vel fecerunt, aut si revera dixerint vel fecerint, ut dicitur, sunt defectus, non exempla quæ sequi liceat: homines quantumcunque perfecti non sunt regula regulans, inquit S. Th. sed regula regulata, hoc est non ad eorum dicta vel facta Evangelium, quod est regula regulans, flecti & detorqueri debet: quia non ex personis fidem, sed ex fide personas judicamus, ut loquitur Tertullianus, & ad rem præsentem pertinet, quod scribit S. August. ad S. Hieron. ep. 82. alias 19. *Solis eis Scripturarum libris*, inquit, *qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam ..... alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.* Absit v. gr-

ut

ut propter dissensionem quæ intercessit Apostolum Paulum inter & S. Barnabam, Act. 15. existimem licitam esse discordiam inter fratres, quam Scriptura tam dilucide numerat inter opera carnis Gal. 5. Quin ut honos tantis viris debitus servetur, eorum controversiam accommodare debeo regulæ regulanti, ut verbis Angelici Doctoris utar, & judicare illam dissensionem fuisse dumtaxat in opinionibus, illæsa caritate, sine contentione & peccato. Denique si quid leve minus tamen rectum sanctis viris aliquando excidat propter concupiscentiam, quæ semper in ipsis manens nonnunquam obrepit, nunquam trahendum est in exemplum, sed existimatio, quam multis titulis merentur, exigit, ut eorum dicta vel facta, quantum fieri potest, cum regula morum, hoc est, cum lege componamus; alioquin non illi dant occasionem, ut supra docebat S. Th. sed nos ipsi occasionem sumimus laxandi habenas propriis cupiditatibus, & ita scandalum Pharisæorum est in nobis, id est, passivum & acceptum.

Ergo qui singularem pietatem præseferunt, præsertim si in dignitate sint constituti, ut Pastores, præ ceteris dicta sua & facta ad regulam exigere debent, utpote quæ statim evulgentur tanquam effata & exempla, quibus nec contradicere, nec resistere licet.

Q. 7. *Scandalum estne peccatum?*

Certum est 1. Scandalum activum directum esse peccatum ex genere suo lethale: quia voluntas impellendi proximum in peccatum & ruinam formaliter pugnat contra caritatem, & est malitia prorsus diabolica.

Certum est 2. scandalum passivum, cum sit ipsemet lapsus illius, qui scandalum patitur, esse quoque peccatum non unius speciei, sed totuplicis, quotuplex est materia, in qua peccatur occasione dicti vel facti alterius, nempe erit peccatum injustitiæ, intemperantiæ, impudicitiæ, si quis ex dictis vel factis alterius furetur, inebrietur, desideria impudica concipiat.

Difficultas itaque superest dumtaxat circa scandalum activum indirectum, num scilicet qui nonnulla dicit aut facit, non ea intentione, ut proximus in pecca-

tum labatur, sed solum ut suo commodo consulat, vel suo genio indulgeat, reus sit peccati, si dicta ejus aut facta præter intentionem præbeant alteri peccandi occasionem.

R. Ejusmodi scandalum est peccatum ex genere suo mortale & speciale, ac in confessione Sacramentali exponendum. Ita omnes Theologi post S. Thom. quæst. 43. art. 3. & 4. Duæ autem sunt responsionis partes. Prima, quod ejusmodi scandalum sit ex genere suo peccatum lethale. Secunda, quod sit speciale, & in Confessione Sacramentali exponendum.

Prima pars probatur 1. ex Scriptura Matth. 18. *Qui .... scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris. Væ mundo a scandalis: Necesse est enim ut veniant scandala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit.* Hic agitur de scandalo, quod necesse est præbeatur in mundo agentibus, si spectentur corrupti mores eorum quibuscum conversari oportet: atqui illud scandalum est indirectum; facile enim vitari possunt, qui nos ad malum directe, v. g. consiliis & suasionibus inducant: impossibile vero quia in mundo multa videantur & audiantur illicita, quæ videntibus, & audientibus sunt occasio peccandi. Porro scandalum illud esse peccatum grave colligitur ex pœna gravissima, qua Christus dicit fore puniendum: *Væ mundo*, inquit, *a scandalis*. Sed Apostolus distincte ac dilucide loquitur de scandalo indirecto, cap. 14. epist. ad Rom. & cap. 8. & 10. epist. 1. ad Cor. ibi quippe agit de iis, qui in fide plene instructi idolothytis, id est, carnibus idolo immolatis vescebantur, ut quæ nihil religionis haurirent ab idolo, quod nihil est, cum non sit quod repræsentat. Sed quia hacce Evangelica libertate utebantur coram infirmis fratribus, qui cum conscientia idoli, hoc est, putantes idolum ejusmodi carnes inficere, aliorum exemplo idolothytum quasi pollutum & illicitum cibum manducabant, ideoque peccabant, quia ex conscientia erronea id non licere arbitrabantur; manifestum est autem quod pecca-

tum

tum illud infirmorum, esset præter intentionem firmiorum, ut qui illud unum intenderent hacce libertate fidem suam ac religionem testatam facere in idolorum contemptum, fore cum aliqua ostentatione, propter quam illis dicitur, *scientia inflat*, *caritas vero* (quam negligebant) *ædificat*. Nihilominus scandalum illud quantumcunque indirectum reprehenditur ab Apostolo tanquam grave peccatum: & peribit, *inquit*, 1. Cor. 8. *in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, & in Christum peccatis*. Quæ sane non dicerentur de peccato veniali. Unde S. Chrysost. hom. 21. in 1. Cor. de hujusmodi scandalo ait: *Est quovis vulnere gravius scandalizare, seu offensionem afferre*. Sed audiendus est auctor egregii libelli de singularitate Clericorum inter opera S. Cypriani ubi insurgit, adversus Clericos, qui prætextu caritatis, religiosas mulieres in suis domibus alebant, & contenti testimonio propriæ conscientiæ, contemnebant malas vulgi suspiciones, oblocutiones, & scandala: *Pudicitiæ bonum*, inquit, *frustra intrinsecus laborioso agone custodit, quod forinsecus efficit infamari ... Pejus est quam mœchari continentiam ducere criminosam, & infamem ferre sanctimoniam*.

Prob. 2. ratione; quia sub peccato gravi tenemur amovere proximi miseriam, sive corporalem per eleemosynam, sive spiritualem per correctionem fraternam: Ergo a fortiori tenemur cavere ne illum per scandalum in ruinam conjiciamus: pejus enim est proximum in malum conjicere, quam illum jam lapsum non erigere.

Confirmatur a simili. Societas humana non patitur, ut quis in proprio fundo quidquam faciat in privatum commodum, & ornamentum domus, quod sit alteri nocivum, & ruinæ periculum. *Si quis*, ait Dominus Exodi 21. v. 33. *aperuit cisternam & foderit, & non operuit eam, cecideritque bos aut asinus in eam, reddet dominus cisternæ pretium jumentorum*: Ergo a pari, qui scandalum sive directe, sive indirecte dederit, reus est illius damni, & ruinæ.

Dixi, scandalum indirecte datum, esse peccatum ex ge-

genere suo mortale, ut innuerem aliquando esse veniale ob levitatem materiæ, cum scilicet est solum occasio peccati venialis, modo tamen peccatum illud veniale non vergat in grave detrimentum proximi, ut supra diximus de omissione correctionis fraternæ.

Secunda pars, nempe quod peccatum scandali sit speciale, & in Confessione Sacramentali exponendum, probatur, quia illud peccatum est specie a ceteris distinctum, quod pugnat contra specialem virtutem; ebrietas v. g. specie differt a sacrilegio; quia est opposita virtuti sobrietatis, quæ est specie distincta a religione, quam impugnat sacrilegium: atqui scandalum indirecte datum pugnat contra caritatem, qua tenemur diligere proximum sicut nos ipsos, hoc est, malum illius avertere, & bonum procurare. Ergo scandalum etiam indirecte datum, est peccatum speciale, & consequenter in Confessione Sacramentali exponendum; de fide enim est explicanda esse circumstantias, quæ peccati speciem mutant, ut definiit Concilium Tridentinum sess. 14. can. 7.

Ergo satis non est, ut quis confiteatur se obscœna colloquia habuisse, fornicatum fuisse, aut furatum cum aliis; sed tenetur insuper explicare an auctor fuerit ejusmodi colloquiorum, aut fornicationis, & furti aliorum; namque in hypothesi quod actor fuerit, dupliciter peccavit, 1. contra caritatem per scandalum ab ipso datum, 2. contra castitatem in primo & secundo exemplo, & contra justitiam in tertio. Immo scandali peccatum in eo multiplicatur pro numero eorum, quibus dedit occasionem peccandi, ut docent Navarrus Manualis c. 6. n. 19. & alii; quia sicut qui uno ictu interficeret duos homines reus esset duplicis homicidii; ita qui uno verbo obscœno duobus, tribus, quatuor &c. dat occasionem peccandi, tot peccatorum reum se constituit.

Dices: ex S. Thoma art. 3. scandalum indirecte & præter intentionem datum, non est speciale peccatum; quia, inquit, quod est per accidens, non constituit speciem: Ergo.

Distinguo antecedens: non constituit speciem primariam & essentialem actui, quæ repetitur ex objecto,

Con-

Concedo: speciem secundariam, quæ repetitur ex fine & circumstantiis, quemadmodum diximus ubi de Actibus humanis, Nego antecedens. Itaque certum est dari circumstantias, quæ in genere moris novam actui dant speciem; quæ tamen dicitur a S. Thoma & ab aliis Theologis, bonitas vel malitia actui accidentaria; eleemosyna v. g. data Sacerdoti ex motivo religionis, licet duplicem specie habeat bonitatem, scilicet misericordiæ & religionis; tamen sola bonitas misericordiæ, quæ repetitur ex miseria pauperis Sacerdotis, est essentialis huic actui, bonitas vero religionis accidentaria. Item si quis injuste percutiat Sacerdotem, reus est duplicis specie peccati, scilicet injustitiæ & sacrilegii; nullusque nisi hæreticus negaverit utrumque in Confessione aperiendum; sacrilegium tamen dicitur circumstantia actui accidentalis, & minime speciem constituens. Quod autem S. Thomas faveat nostræ sententiæ, patet ex responsione ad secundum, in qua sic habet: „ scandalum activum potest inveniri separatim ab aliis peccatis, puta, quando proximum scandalizat facto, „ quod de se non est peccatum, sed habet speciem „ mali: „ unde concludit scandalum esse peccatum a ceteris distinctum, cum possit existere in dante scandalum sine alio quovis peccato.

Q. 8. *Tenemurne omittere actionem indifferentem, vel etiam bonam ad vitandum scandalum?*

R. 1. Ob scandalum Pharisæorum, actio sive indifferens, sive bona, non debet omitti, quia illud scandalum ex sola malitia scandalizati oritur, ac proinde nulla illa illius ratio habenda.

R. 2. Actio indifferens debet omitti ob scandalum pusillorum, si quos noverimus inde ob infirmitatem commovendos, quia ordo caritatis postulat, ut omittamus quæ indifferentia sunt, cum prævidemus periculum, ne sint proximo ruinæ occasio. Si excusari nequit, qui ignem defert cum periculo incendii in aream proximi, in qua sunt paleæ, quis eum innocentem pronuntiabit, qui rem facit indifferentem cum scandalo fratris, quem novit infirmum? Dico, *quem novit infirmum*: quia intolerabile esset onus, & janua patens in-

innumeris scrupulis, si omittenda esset omnis actio indifferens, quæ generatim ac indeterminate posset esse occcasio ruinæ, nisi actio illa de se, & prudentum judicio talis esset, quæ omnibus infirmis speciem mali præ se ferret, a qua abstinendum docet Apostolus 1. Thessal. 5. v. 21. Hinc mulieres peccant peccato scandali, si ornatus earum sit indecens, & ad lasciviam provocans: secus si decens judicetur.

R. 3. Actio bona vel non est præcepta, vel est præcepta; si non est præcepta, censet sanctus Thomas q. 43. art. 7. propter scandalum pusillorum, aut esse occultandam, aut differendam, donec ipsis exposuerimus nostram ita agendi rationem. Quod si, expulsa jam ignorantia, nihilominus scandalum patiantur; non erit datum, sed acceptum, & Pharisæorum, ac proindem contemnendum.

Major est difficultas circa bonam actionem præceptam, quæ ut salvatur, distinguendum est inter præceptum negativum & affirmativum, naturale, & positivum: præceptum naturale negativum obligat semper & pro semper, quia, ut supra diximus, prohibet actionem per se malam; nunquam autem qualibet hypothesi posita, licet male agere, ac proinde propter scandalum vitandum, nefas est mentiri, pejurare, sacrilegium committere, v. g. absolutionem sacramentalem impertiri indigno, ne ex ejusmodi repulsa, longe deterior fiat. Idem judicium esto de uxore, a qua maritus propudiosa contra legem naturalem exigit, nempe morem illi gerere non debet ad vitanda gravia scandala. Secus sentiendum de præcepto negativo legis humanæ, puta de præcepto abstinendi a carnibus vel ab operibus servilibus certis diebus: Catholicus enim inter Hæreticos occultus, licite carnes comederet, si prævideret suam abstinentiam fore occasionem injustæ persecutionis: famulus licite operaretur die festo, si aliter non posset vitare iniquam heri vexationem & blasphemias.

Quod vero spectat præceptum affirmativum, sive naturale, sive positivum, cum non obliget pro semper, sed solum positis omnibus circumstantiis ad honeste agendum requisitis, potest aliquando prætermitti ad vi-

vitandum scandalum: correctio fraterna v. g. licet sit praecepti naturalis & divini positivi, omittenda tamen est, si proximus ex ea deterior sit futurus, immo & juridica ex S. Augustino lib. 3. contra Parmenianum cap. 2. si schisma timetur. Veritas quoque, quam Christus praecepit super tecta praedicandam, aliquando tegenda est, non quidem falsitate, & aequivocationibus, quae a mendacio non differunt, sed prudenti dispensatione, juxta illud Matth. c. 7. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos;* quod S. Thomas citato art. 8. intelligit de doctrina. „ Propter nullum scandalum, *inquit in responsione ad secundum*, quod sequi videatur, debet „ homo, praetermissa veritate, falsitatem docere. Sed „ ipse actus docendi inter spirituales eleemosyas computatur. Et ideo eadem ratio est de doctrina, & „ de aliis misericordiae operibus, „ quae scilicet exerceri debent pro loco, tempore & personis. Ii tamen, quibus incumbit officium alios docendi, ut Pastores, tacere non debent propter periculum scandali, quando mendacium praevalere advertunt, v. g. contractus usurarii & injusti laudantur, & praedicantur ut liciti; tunc enim utilius nasci permittitur scandalum, utpote Pharisaeorum, quam si veritas relinquatur.

Utrum autem & quando temporalia sint dimittenda propter scandalum vitandum, patet ex dictis de correctione fraterna.

FINIS TOMI TERTII.

